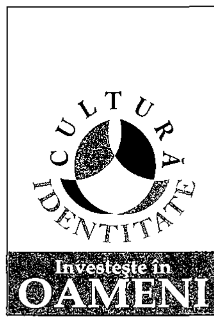

REFLEXE ALE MEDIEVALITĂȚII EUROPENE ÎN CULTURA ROMÂNĂ VECHE. *VARLAAM ȘI IOASAF* ÎN CEA MAI VECHE VERSIUNE A TRADUCERII LUI UDRIȘTE NĂSTUREL

Autor: **Maria STANCIU ISTRATE**
Conducător științific: **Acad. Marius SALA**

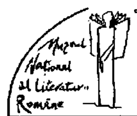
Lucrare realizată în cadrul proiectului *„Valorificarea identităților culturale în procesele globale"*, cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758.

ISBN 978-973-167-153-6

Depozit legal: Trim. II 2013

Maria STANCIU ISTRATE

Reflexe ale medievalităţii europene în cultura română veche. *Varlaam şi Ioasaf* în cea mai veche versiune a traducerii lui Udrişte Năsturel

Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române

Colecţia *AULA MAGNA*

Investește în oameni !
FONDUL SOCIAL EUROPEAN
Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013
Axa prioritară 1: „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere"
Domeniul major de intervenție 1.5: „Programe doctorale și postdoctorale în sprijinul cercetării"
Titlul proiectului: „Valorificarea identităților culturale în procesele globale"
Contract: POSDRU/89/1.5/S/59758
Beneficiar: ACADEMIA ROMÂNĂ
Parteneri în proiect: (I) UNIVERSITATEA POLITEHNICĂ București, Facultatea de Mecanică și Mecatronică; (II) UNIVERSITATEA din Craiova

Obiectivele proiectului și domeniile de cercetare:

1. Obiectivul general: Model-pilot de școală postdoctorală prin implicarea a 92 de cercetători postdoctoranzi în scopul dezvoltării carierei în cercetare, al îmbunătățirii programelor de cercetare postdoctorală în domeniul umanioarelor, al impulsionării și consolidării sectorului de cercetare în științele socioumane din România, pentru sprijinirea economiei românești în dobândirea unor avantaje competitive durabile și micșorarea decalajelor între România și celelalte țări membre ale Uniunii Europene.
2. Obiectivele specifice: Elaborarea și implementarea de noi tehnologii-suport pentru derularea proiectului; formarea și perfecționarea cercetătorilor prin programe postdoctorale • Organizarea unor acțiuni de îndrumare a cercetătorilor pe parcursul stagiilor derulate în străinătate • Sprijinirea cercetătorilor în participarea la seminarii și conferințe internaționale • Organizarea unor sesiuni pentru promovarea egalității de șanse și a dezvoltării durabile • Sprijinirea colaborării între universități, institute de cercetare și companii din aria tematică a școlii postdoctorale • Dezvoltarea de activități novatoare în vederea accentuării importanței programelor de cercetare interdisciplinară; crearea de metodologii proprii cu privire la derularea programelor postdoctorale • Elaborarea unor ghiduri de bune practici cu privire la schimbul de experiență internațional în aria cercetării în științele socioumane prin programe postdoctorale.
3. Domeniile cercetării: filologie - literatură • științe istorice și arheologie • filosofie, teologie, psihologie, pedagogie • arte, arhitectură și audio-vizual • știința informației • sociologia culturii • antropologie • etnografie și folclor

In honorem Alexandri Mareș

Cuprins

Cuvânt înainte

Proiectul intitulat *Reflexe ale medievalității europene în cultura română veche. „Varlaam şi Ioasaf" în cea mai veche versiune a traducerii lui Udrişte Năsturel* a avut ca obiectiv principal editarea şi studierea manuscrisului românesc 588, aflat la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti. Manuscrisul conține celebrul roman religios, numit *Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf*, pe scurt, *Varlaam și Ioasaf.*

Apărută la jumătatea primului mileniu al erei noastre, legenda prințului indian Ioasaf şi a eremitului Varlaam a atins apogeul în epoca medievală, când fost tradusă în mai toate literaturile europene. De atunci a suscitat un interes constant, concretizat în numeroasele studii care i s-au dedicat. Preocupări privind identitatea lui Ioasaf au apărut încă din secolul al XVII-lea. Însă epoca marilor descoperiri privitoare la originea scrierii şi la identitatea personajelor aparține celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, când specialişti renumiți, ca Ivan Franko, E. Kuhn, H. Zotenberg ori Karl Krumbacher, dedică legendei studii aparte, confirmând, implicit, importanța acesteia în plan cultural. Deşi intens şi îndelung studiată, istoria legendei lui Ioasaf, presupus a fi prințul indian Buddha, este departe de a fi epuizată. Mai rămân încă manuscrise nedescoperite, detalii neclarificate ori filiații nedovedite. Toate acestea îşi aşteaptă viitorii cercetători.

Pentru literatura şi cultura română primul pas în scoaterea la iveală a celei mai valoroase redacții a scrierii este făcut prin această lucrare. Din diferite motive, editarea manuscrisului 588 a fost constant amânată. Fie că manuscrisul nu se mai afla în țară, fie că un altul era ales, neinspirat, spre publicare, ori planul editorial era schimbat, cea mai veche copie, descendentă din originalul traducerii lui Udrişte Năsturel, a rămas, până astăzi, sub praful vremurilor apuse.

La îndemnul lui Al. Mareş, am luat în seamă includerea celebrului roman religios în colecția de *cărți populare,* editate şi minuțios analizate de colectivul de limbă literară şi filologie de la Institutul de Lingvistică „Iorgu

Iordan–Al. Rosetti" din Bucureşti. Aproape imediat a apărut şansa de a supune acest obiectiv proiectului finanţat de Academia Română, readucerea manuscrisului 588 în atenţia specialiştilor devenind astfel certitudine.

Înaintea noastră, textul a atras atenţia unor personalităţi de marcă ale culturii române. În 1881 Al. Odobescu a editat câteva fragmente ale scrierii, extrase din manuscrisul 2470 de la Academia Română şi preluate de Moses Gaster în *Crestomaţia* tipărită în 1891. Câţiva ani mai târziu, în 1904, un descendent al traducătorului, P. V. Năsturel, a editat versiunea din manuscrisul 3339, aflat în colecţiile speciale ale aceleiaşi biblioteci. Două ediţii prelucrate, având la bază redacţii diferite ale scrierii, au apărut în 1921 şi 1926, elaborate de Ioan Mihălcescu şi, respectiv, Mihail Sadoveanu şi D. D. Pătrăşcanu. Rămân de referinţă studiile publicate de Emil Turdeanu privitoare la circulaţia şi filiaţia redacţiilor româneşti ale naraţiunii.

Niciunul dintre textele publicate nu se apropie atât de mult de redacţia iniţială a traducerii oferite romanului *Varlaam şi Ioasaf* de Udrişte Năsturel în 1648, ca versiunea din manuscrisul 588. Ediţia noastră răspunde astfel unei necesităţi despre care se vorbeşte de multă vreme în filologia românească.

Lucrarea a fost structurată în patru secţiuni, intitulate: *Studiu introductiv, Notă asupra ediţiei, Varlaam şi Ioasaf* (ediţie de text) şi, respectiv, *Glosar.* La sfârşit, după *Bibliografie,* am reprodus câteva facsimile care aparţin versiunilor considerate a fi fost copiate de grămăticul Fota.

Studiul introductiv cuprinde informaţii utile privitoare la apariţia, traducerea şi difuzarea legendei în diferite literaturi europene. Tot aici au fost incluse informaţii de ordin filologic, privitoare la traducerile româneşti ale scrierii, precum şi la variantele rezultate şi la multiplicarea acestora. Spaţiul restrâns nu ne-a permis analiza în detaliu a numeroaselor copii în care naraţiunea a circulat, aşa încât ne-am rezumat la prezentarea celor mai vechi dintre acestea, care aparţin secolului al XVII-lea, restul urmând să facă obiectul unui studiu ulterior. Particularităţile lingvistice ale manuscrisului pun în evidenţă importanţa traducerii pentru limba literară a jumătăţii veacului al XVII-lea. Din motivele expuse anterior, am păstrat aici doar o parte a trăsăturilor de limbă. Unele rezultate au fost deja publicate

în articolele indicate în bibliografia de la sfârşitul volumului, altele urmează să fie integrate într-un studiu mai amplu.

Metodele folosite în transcrierea textului au fost detaliate în *Nota asupra ediției,* premergătoare textului transcris. Pentru a oferi o redacție integrală a narațiunii, ediția a fost complinită prin reproducerea a 8 file din manuscrisul 2470, corespunzătoare celor 6 foi lacunare de la începutul manuscrisului 588, diferențele dintre cele două manuscrise fiind infime.

Glosarul, care urmează ediției, facilitează cititorului modern accesul la text, termenii incluşi aici fiind demult căzuți în uitare, iar unii dintre ei puțin familiari chiar şi contemporanilor lui Năsturel.

Bibliografia de la sfârşitul volumului cuprinde titluri ale unor lucrări pe care le-am consultat şi la care am făcut trimitere pe parcursul lucrării.

Astfel conceput, volumul va constitui un instrument de lucru util pentru studiile de istorie a limbii române, precum şi pentru specialiştii de istorie a literaturii române vechi. Dat fiind faptul că textul este inclus în programa cursului de literatură română veche de la facultățile cu profil filologic, ediția le va permite studenților accesul rapid la text, oferindu-le, totodată, răspunsuri la eventuale întrebări.

În final, țin să-i mulțumesc coordonatorului de proiect, domnului acad. Marius Sala, pentru sprijinul oferit constant pe parcursul derulării proiectului de cercetare. Nu în ultimul rând, îi sunt profund recunoscătoare domnului Alexandru Mareş, mentorul meu în domeniul filologiei, fără ale cărui sfaturi utile ori indicații prețioase volumul de față ar fi avut de suferit.

I. Studiu introductiv

1. Tradiția textului

La jumătatea veacului al XVII-lea, într-o epocă în care scrierile cu subiect religios dominau viața culturală românească, apărea prima traducere în limba română a romanului hagiografic intitulat *Viața Sfinților Varlaam și Ioasaf*. Autorul traducerii, Udriște Năsturel *ot* Fierești, era cel de-al doilea logofăt al domnitorului și se făcuse deja cunoscut printre erudiți prin traduceri prestigioase, precum și prin implicarea în tipărirea unor cărți importante ale vieții religioase a epocii.

Creat cu peste un mileniu în urmă, romanul, tradus în limba română în 1648[1], a cunoscut o circulație uimitoare în Evul Mediu, când a fost transpus, fie din greacă sau slavonă, fie din latină, în mai toate literaturile europene. „Nu partea dogmatico-ascetică – consemnează Gaster –, care este de un interes special bisericesc (căci Varlaam și Iosaf au fost primiți între sfinți atât în biserica pravoslavnică, cât și în cea catolică) a contribuit la răspândirea universală, ci parabolele minunate ce conține. Poporului îi place adevărul învelit într-o pildă, așa încât să devină plastic și să se apropie astfel de inteligența lui, dar niciodată nu se va simți atras de speculațiuni filozofice sau demonstrațiuni abstracte" (Gaster, 1891, I, p. LII–LIV).

Scrierea a suscitat un interes constant, dovedit de numeroasele copii manuscrise în care a circulat, de traducerile multiple, ori de ecoul avut în alte domenii culturale. Literatura cultă a extras de aici sâmburi de înțelepciune, pe care i-a integrat în scrieri rămase celebre. Reprezentări murale sau iconografice ale celor doi pustnici, ori ale unor momente reprezentative ale narațiunii au apărut în multe părți ale Europei, ornând pereții mănăstirilor sau paginile unor manuscrise miniate. Unele povești cu

---

[1] Întrucât nu se cunoaște luna exactă, anul traducerii ar putea fi, în egală măsură, 1649, în funcție de cifra scăzută din anul de la facerea lumii (5508 pentru date cuprinse între 1 ianuarie - 1 septembrie, 5509 pentru intervalul 1 septembrie - 31 decembrie).

circulație orală conțin structuri narative care-şi găsesc originea în pildele prin care Varlaam îl convinge pe Ioasaf să adere la credința creştină. Iată numai câteva dintre motivele pentru care romanul *Varlaam si Ioasaf* poate fi considerat unul dintre cele mai îndrăgite romane spirituale ale Evului Mediu.

1.1. Conținutul legendei

Majoritatea versiunilor romanului povestesc cum astrologii îi prevestiseră împăratului indian Avenir că singurul fiu pe care-l va avea se va converti la creştinism. În unele versiuni, printre care și cea românească, tradusă de Udriște Năsturel, prevestirea astrologilor este făcută după naşterea copilului, la praznicul dat de împărat în cinstea noului-născut, numit Ioasaf.

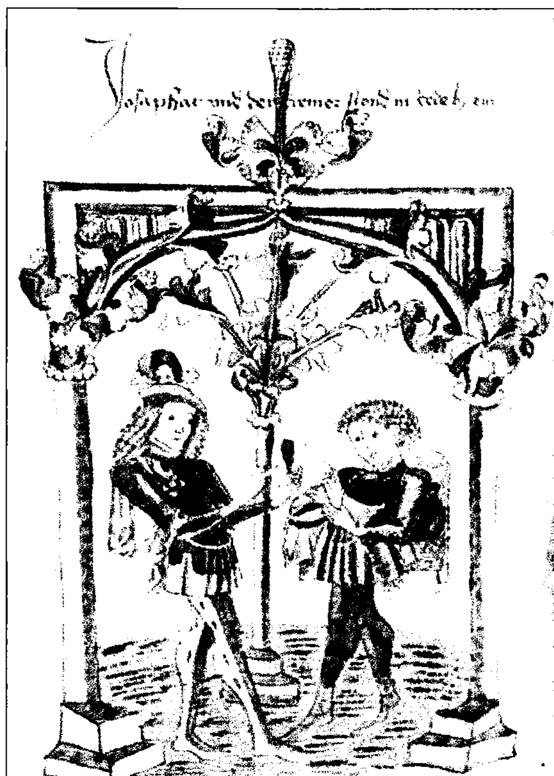
I.1. *Tânărul prinț Ioasaf*
Follower of Hans Schilling,, German, Haguenau, 1469, MS. LUDWIG XV 9
http://www.getty.edu/art/gettyguide/artObjectDetails?artobj=1702

Pentru a împiedica profeția astrologilor, Avenir își închide fiul într-un palat mare și luminos, cu multe grădini întinse și frumoase, și-i pune la dispoziție numai slugi tinere, dând poruncă tuturor să-l ferească a cunoaște durerea și moartea. În cele din urmă, înșelând vigilența tatălui său și a însoțitorilor săi, Ioasaf fuge de câteva ori din palat și află de suferințele inerente ale vieții, după ce întâlnește un bolnav de lepră, un orb, un bătrân albit de zile, gârbovit și cu fața zbârcită, și în cele din urmă un cortegiu funerar. Înțelege astfel că sănătatea poate fi măcinată de boli și că acestea apar pe neașteptate; că tinerețea se transformă într-o zi în bătrânețe și că viața se încheie cu moartea. Toate acestea îl întristează peste măsură, cel mai mult speriindu-l gândul morții, al efemerității și al incertitudinii unei alte vieți, într-o altă lume. *Șî însetoșa a găsi pre cineva care să-i poată încredința inema lui șî un cuvânt bun să-i bage în auzul lui* (mss 588, f. 31[v]).

I.2. *Pilda pietrei prețioase*
Manuscrisul românesc 1398, BAR București

În aceste împrejurări ajunge să-l cunoască pe Varlaam, *un călugăr înțelegător lucrurilor dumnezeiești, împodobit și cu viiața și cu cuvântul, și desăvârșit deprins întru viiața călugărească* (mss. 588, f.32^{v}), unul dintre numeroșii pustnici creștini din acele vremuri. Varlaam, care *cu darul preoției cinstit era,* află de frământările fiului de împărat prin revelație divină și se hotărăște să-l mântuiască. Părăsește pustiul în care locuia și vine cu o luntre în India. Se îmbracă în haine de negustor și se prezintă la palat. Aici îi spune unuia dintre dascălii prințului că vrea să-i dăruiască acestuia o piatră nestemată, fără pereche în lume.

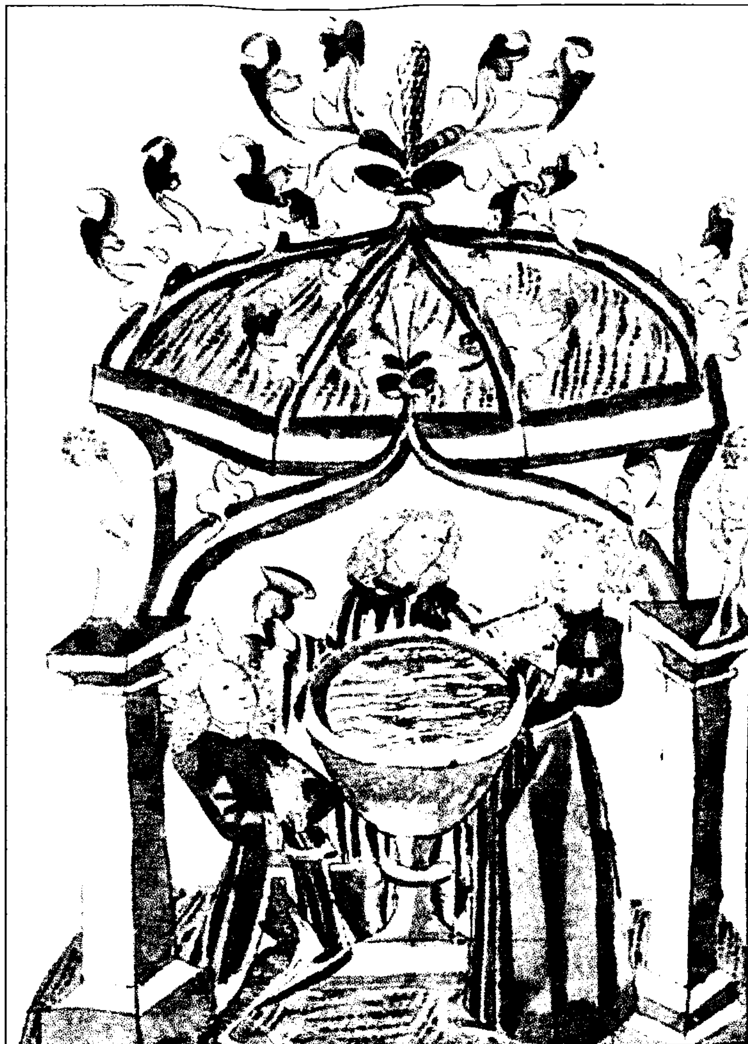
I.3. *Pilda pietrei prețioase*
Follower of Hans Schilling, French, 1469 , MS. LUDWIG XV 9, fol. 43^{v}
http://www.getty.edu/art/gettyguide/artObjectDetails?artobj=5774

Că aceasta piiatră şî celora ce sânt cu inema oarbă poate-le dărui lumina înțelepciunii. Şî deşchide şî surzilor urechile, şî muților dă-le a grăi şî a înțeleage, şî bolnavilor dăruiaşte sănătate, pre nebuni i-nțelepțeaşte, dracii goneaşte. Şî tot ce e bine şî pohtit, den dăstul dăruiaşte cui o câştigă (mss. 588, f. 33v – 34r). În acelaşi timp, piatra nu putea fi văzută de cineva care nu avea lumina ochilor sănătoasă şi trup curat şi întru totul nespurcat, căci acesta, *de va căuta degrab într-această piatră scumpă, şî acea puteare a vederii ochilor, de câtă are, şî de-aciia, şî mintea piiarde-şi-va* (mss. 588, f. 35r).

Reuşind astfel să se apropie de Ioasaf, Varlaam îi dezvăluie deşertăciunea acestei lumi, „în care unii vin şi alții se duc", şi mântuirea pe care o aduce credința creştină sufletului nemuritor, „căci moartea nu este decât o despărțire a sufletului de trup". Convins de învățăturile lui Varlaam, însoțite de parabole elocvente şi frumoase, Ioasaf simte cum i se coboară în suflet o lumină dulce şi-i cere anahoretului să-l boteze şi să-l cuminece.

I.4. *Varlaam and Joasaph*, a 1680 Russian engraving
Simon Ushakov (1626–1686)
http://ca.wikipedia.org/wiki/Fitxer:Varlaam_and_Joasath,_based_on_Simon_Ushakov.jpg

I.5. *Botezul lui Ioasaf*
Follower of Hans Schilling, Germania, Haguenau,
1469. MS. LUDWIG XV 9, FOL. 159^{v}.
http://www.getty.edu/art/gettyguide/artObjectDetails?artobj=5814&handle=li

Avenir, înştiinţat de prefacerea petrecută în sufletul fiului său, face tot ce-i stă în putinţă pentru a-l întoarce la credinţa păgână. Prin inspiraţie divină, Ioasaf reuşeşte să evite capcanele întinse de vrăjitorii tatălui său, prin care aceştia voiau să-i demonstreze superioritatea credinţei în idoli.

Unul dintre vrăjitori, Tevda, îl convinge pe împărat că o soluție sigură de a-l determina pe tânărul prinț să renunțe la religia creştină este să-i înlocuiască slugile cu fete tinere şi frumoase, căci nu există o ispită mai mare pentru un tânăr decât dragostea. Împăratul face aşa cum este sfătuit şi aduce la palatul fiului său numai fete de o frumusețe rară, printre care se afla una mai frumoasă şi mai învățată decât celelalte, căci era fiică de crai, căzută în robie. Ioasaf, aproape sedus de farmecele fetei, se roagă ceasuri întregi la Dumnezeu să-l salveze. În cele din urmă ațipeşte, iar în vis are vedenia raiului şi a iadului. Se trezeşte şi, cutremurat de ceea ce văzuse, este cuprins de mare tristețe. Rezistă astfel şi acestei probe. Impresionat, vrăjitorul renunță la idolatrie şi se converteşte la noua religie.

Ca ultimă soluție, Avenir hotărăşte să-i ofere fiului său regatul, pentru a-l corupe. Ioasaf acceptă, dar dă apoi poruncă să fie distruse altarele idolilor şi se dedică operelor de binefacere. În cele din urmă, împăratul, convins şi el de fiul său, se converteşte şi alege să plece în pustiu unde trăieşte ca anahoret până la sfârşitul vieții.

Nu după mult timp, Ioasaf renunță la coroană şi pleacă în căutarea celui care l-a ajutat să-l descopere pe Dumnezeu. Îl găseşte în cele din urmă pe Varlaam, alături de care alege să trăiască până la sfârşitul vieții acestuia. Se stinge şi el, după mai mulți ani trăiți în izolare.

2. Considerații filologice

2.1. Originea legendei. De la Buddha la Ioasaf

Inițial s-a crezut că cele două personaje, Varlaam şi Ioasaf, au fost reale. La începutul secolului al XVII-lea, istoricul portughez Diogo do Couto (1612, f. 123 ş.u.) observa că istoria celor doi asceți seamănă foarte mult cu viața lui Buddha, ajungând la concluzia că legenda înțeleptului indian constituie o contrafacere a narațiunii creştine. Cercetările întreprinse în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au demonstrat contrariul, mai precis că avem a face cu o adaptare creştină a legendei lui Gautama Buddha.

Potrivit biografiei, stabilite de istorici pe baza evidențelor arheologice şi literare, Siddartha Gautama s-a născut în Nepal, la cca 566 î.Hr., ca unic

fiu al regelui Suddhodana din neamul Sakya. La 28 de ani, Gautama a renunțat la privilegiile regale, a părăsit palatul şi a ales viața de pustnic. Prin meditație îndelungată a ajuns să intuiască „cele patru adevăruri nobile" ale existenței umane, care au stat, ulterior, la baza doctrinei privitoare la viața sacralizată şi scopul eliberării. Ca urmare a învățăturilor sale, a fost supranumit Buddha („înțelept" în sanscristă). A fondat religia şi filozofia budistă, pe care le-a propagat în diferite părți ale Indiei. La 200 de ani de la moartea sa, budismul a început să capete importanță universală. Un rol foarte important în răspândirea doctrinei budiste l-a avut împăratul Asoka (273–232 î.Hr.), considerat cel mai mare dintre domnitorii indieni. După ce s-a inițiat el însuşi în această religie, a trimis misionari peste hotarele Indiei, în Sri Lanka, Siria, Egipt, Macedonia, pentru a transmite mesajul de pace şi non-violență al profetului. Astfel, până în secolul al II-lea d. Hr., budismul devenise cea mai cunoscută religie din Asia.

În paralel cu religia budistă, a fost popularizată şi literatura budistă, fie ea filozofică ori mitologică, pornind din Orientul Îndepărtat, până în Orientul Mijlociu. Aşa încât, în literatura multor popoare au intrat o serie de legende budiste. Printre acestea, se numără şi aceea despre Buddha care, după o îndelungată călătorie în timp şi spațiu, din înțeleptul indian, a devenit prințul creştin Ioasaf[2]. Identitatea celor două texte a fost demonstrată categoric în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de M. F. Liebrecht[3].

Asemănările dintre viețile celor doi prinți, Buddha şi Ioasaf, sunt evidente. Predicțiile astrologilor la naşterea lui Ioasaf, închiderea sa într-un palat, departe de durerile şi suferințele omeneşti, inteligența ieşită din comun, evadarea din palat şi întâlnirea cu oameni afectați de nenorocirile vieții, ca boala, infirmitatea, bătrânețea şi moartea; convertirea la adevărata religie şi renunțarea la tron; tentația, lupta împotriva vrăjitorilor şi a duhurilor rele, fuga în deşert şi îmbrățişarea vieții de ascet sunt elemente care apar şi în viața lui Buddha. Cum budismul precedă cu câteva secole creştinismul, concluzia logică este aceea că romanul *Varlaam şi Ioasaf* îşi are originea în legenda vieții lui Buddha.

---

[2] Vezi Amita Bhose, http://amitabhose.net/Articol.asp?ID=65.

[3] Vezi *Jahrbuch für romanische und englische Literatur* d'Ebert, t. II, p. 314 ş.u.; Max Müller, *Selected Essays*, t. I, p. 537 ş.u., ap. Zotenberg, 1886, p. 63, nota 3.

2.2. *Apariția lui Varlaam. Redacțiile primitive ale romanului*

Introducerea în narațiunea creștină a lui Balauhar, nume devenit în redacațiile ulterioare Varlaam, era necesară. Varlaam are rolul de a-l iniția pe tânărul prinț în noua religie, iar apoi să îl boteze și să-l cuminece.

Specialiștii sunt de acord că apariția lui Varlaam nu s-a petrecut în versiunile indiene, ci după ce legenda a ajuns din India în țara vecină, Persia, în epoca sasanizilor (v. Jacobs, 1896, p. X.; Cartojan, 1929, p. 238; Lang, 1966, p. 11–12). Ceva mai târziu, când creștinismul începe să se răspândească în Persia, legenda, tradusă în pehlevi, limba oficială a perșilor în acea epocă, capătă o formă nouă, cerută de introducerea noului personaj, menit să îndeplinească rolul cerut de ritualul creștin. Autorul prefacerii a fost, desigur, creștin (Cartojan, 1929, p. 238).

Hermann Zotenberg a observat că, urmând exemplul scrierii originale, traducătorul creștin a făcut din povestirea convertirii prințului Ioasaf cadrul unei formări doctrinale. „El a vrut să demonstreze mai întâi adevărul absolut al creștinismului și superioritatea sa asupra celorlalte religii cunoscute, iudaismul și diferitele tipuri de păgânism, iar apoi deșertăciunea lumii și preeminența vieții contemplative. Teologia expusă în romanul *Varlaam și Ioasaf*, ca și principiile credinței ca ansamblu al instituțiilor creștine, este conformă dogmaticii scriitorilor Bisericii Ortodoxe din Orient din secolele VI și VII: Leontie din Bizanț, Procopie din Gaza, Ioan Climax, Anastasie Sinaitul, Antioh Savaitul, Maxim Confesorul. Se poate spune totodată că ea nu diferă de teologia lui Ioan Damaschinul, care a rezumat ulterior toate științele religioase din vremea sa și din epoca anterioară. Asemenea marelui său model, Grigore din Nazians, autorul cărții despre Varlaam și Ioasaf a păstrat tradiția și a expus opiniile tradiționale despre Dumnezeu, Trinitate, Încarnare, Creație, cădere în păcat și mântuire, botez și Învierea lui Hristos, fără a face demonstrații scolastice de mari dimensiuni, așa cum se găsesc în operele lui Ioan Damaschinul" (Zotenberg, 1886, p. 36–37).

Redacția în limba pehlevi s-a pierdut. Existența ei este însă atestată prin descoperirea unei vechi versiuni arabe, care poartă urmele unui original persan. După traducerea în arabă, romanul a trecut din Persia în Siria, țară de cultură greacă la acea vreme. Tradusă în siriacă, legenda a

ajuns apoi atât în Nord, în Georgia, unde a fost tradusă prin secolul al VI-lea, cât şi în Vest, până la mănăstirea Sfântului Sabas din Palestina (Cartojan, 1929, p. 238).

Încă din secolul al IV-lea, Georgia era regat creştin care servea drept bastion al creştinismului printre necredincioşi. Potrivit britanicului David Marshall Lang, specialist în studii orientale, georgienii ar fi aceia care au dat naraţiunii trăsături creştine, după ce au împrumutat legenda de la arabi. În acelaşi timp, biserica creştină georgiană a fost prima care l-a inclus pe Iodasaph (în realitate Buddha) printre sfinţi, sărbătorindu-l cu imnuri încă din secolele al X-lea – al XI-lea (Lang, 1966, p. 11). În opinia lui Ilia Abuladze, Georgia a pregătit terenul pentru transformarea finală a legendei hagiografice (Lang, 1966, p. 11). O astfel de scriere în limba georgiană, numită generic *Balavariani*, a fost descoperită în secolul al XIX-lea (Lang, 1966, p. 22). Fragmente din acest text au fost publicate în 1889 de Nicholas Y. Marr, sub titlul: *The Wisdom of Balavar, a Georgian Version of the Edifyung Story of Barlaam and Joasaph.* Foarte curând au fost descoperite alte manuscrise în limba georgiană, pe baza cărora istoricul E. T'aqaishvili a publicat în 1895 prima ediţie intitulată *The wisdom of Balavar*, ca o carte separată. A doua ediţie, alcătuită de Ilia Abuladze după manuscrise complete, datând din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, a apărut în 1937.

În afara Georgiei au fost găsite alte manuscrise importante. Astfel, în colecţia de manuscrise georgiene de la Ierusalim a fost descoperită copia *Ierusalim 36*. Manuscrisul oferă textul complet al redacţiei scurte a naraţiunii *The wisdom of Balavar* şi aparţine secolului al XIII-lea sau al XIV-lea. A fost descris de Nicholas Marr în 1902 (Lang, 1966, p. 23). Tot la Ierusalim a fost descoperită de Robert Blake o altă copie *Balavariani*, cunoscută ca *Ierusalim 140.* Este vorba despre o versiune care surclasează copia anterioară, şi în lungime (este de două ori mai întinsă, reflectând astfel redacţia elaborată a naraţiunii), şi în vechime, datând din a doua jumătate a secolului al XI-lea (Lang, 1966, p. 23–24). Copiile Ierusalim au devenit accesibile în 1956 şi, datorită importanţei lor, au constituit bazele unei noi ediţii a scrierii în limba georgiană, realizată de Ilia V. Abuladze la Tibilisi în 1957[4].

[4] Traducerea în limba engleză, publicată de David Marshall Lang (Lang, 1966), are la bază această ediţie.

Compararea versiunii Ierusalim 140 cu redacția greacă, pe de o parte, şi cu cele arabe, pe de altă parte l-a condus pe D. M. Lang la concluzia că în redacția georgiană s-ar afla legătura pierdută dintre legendele budiste orientale şi povestea moralei creştine, opinie împărtăşită şi de Ilia Abuladze (v. Lang, 1966, p. 30). Altfel spus, tradusă din arabă, *Balavariani* ar constitui originalul traducerii greceşti.

2.3. *Redacțiile în limba greacă. Paternitatea scrierii*

Pe calea vestică, redacția siriacă a ajuns până la mănăstirea Sabas din Palestina, aflată la două leghe de Ierusalim. Aici narațiunea a fost tradusă în **greacă** de un anume călugăr Ioan (v. Cartojan, 1929, p. 238). Versiunile care au circulat în Imperiul Bizantin în aproximativ 140 de manuscrise sunt derivate dintr-un izvor datat 1021. Cam 60% dintre manuscrise sunt puse pe seama călugărului numit mai sus, identificat, de obicei, cu Ioan Damaschinul. Această paternitate a fost contestată de H. Zotenberg în 1886. Alți cercetători văd în forma de bază o traducere a eposului georgian *Balavariani* de către călugărul Eutimiu din Atos (vezi și *supra*), îmbogățită în limba greacă cu citate şi pilde din scrierile biblice şi patristice, opinie contestată, de asemenea, de H. Zotenberg (1886), Ivan Franko (1897) şi E. Kuhn (1893).

Indiferent de autor, în secolul al XI-lea noul romanul a creat senzație la Constantinopol. Laicii îl citeau cu satisfacție pentru latura lui exotică, în vreme ce teologii vedeau în el un mijloc de promovare a mesajului lui Isus.

2.4. *Redacțiile în limba latină. Sanctificarea*

Din greacă, romanul a fost tradus în **latină**. Prima traducere a fost efectuată pe la 1050 şi are la bază versiunea din 1021. Autorul este încă necunoscut[5]. Alte versiuni latine, a căror filiație este greu de reconstituit din cauza prescurtărilor ori a prelucrărilor, apar în secolul al XII-lea, aflându-se la baza versiunilor occidentale ale legendei. Foarte multe dintre ele îl menționează ca autor pe Ioan Damaschinul. Printre acestea se află prelucrarea realizată de Vincent de Beauvais (1184/1194–1264), inclusă în *Speculum historiale* şi atribuită lui Ioan Damaschinul. Dominicanul Jacobus

[5] Pentru ipoteze privind autorul traducerii, vezi Mazilu 1981: 32.

de Voragine (1230–1298) repovesteşte, la rândul său, faptele lui Varlaam şi Ioasaf în culegerea de hagiografii *Legenda aurea*, alcătuită pe la 1260[6].

Cea mai valoroasă traducere latină este cea a lui Jacob Billius, tipărită atât în ediţiile scrierilor lui Ioan Damaschinul, cât şi separat, cu titlul *S. I. Damasceni historia de vitis et rebus gestis SS. Barlaam eremitae et Josaphat Indiae regis* în 1593 şi, din nou, în 1643 (Kuhn, 1893, p. 56).

Până prin secolul al XVI-lea romanul a fost tradus din latină în mai toate literaturile din Europa Occidentală. Graţie traducerilor latineşti, istoria lui Varlaam şi Ioasaf a ajuns să capete o importanţă foarte mare în creştinătatea medievală, când cei doi erau percepuţi ca fiind aceia care au creştinat India. În acelaşi timp, legarea numelui legendei de acela al lui Ioan din Damasc a contribuit foarte mult la întărirea aparenţei de autenticitate, astfel încât, la data la care cei doi ajung să fie sanctificaţi, puţini învăţaţi se mai îndoiau de existenţa lor reală.

Varlaam şi Ioasaf au fost trataţi ca sfinţi în *Legenda Aurea* şi de asemenea în *Catalogul sfinţilor* al lui Peter de Natalibus (mort pe la 1370). Aşa au fost priviţi de-a lungul Evului Mediu, deşi se pare că nu au fost pe deplin canonizaţi până în timpul lui Gregorius al XIII-lea, când acest papă a aprobat o ediţie revizuită a *Martirologium Romanum* printr-o licenţă datată 14 ianuarie 1584, sau, conform lui Cosquin, 1583. Ziua lor a fost fixată în Biserica romano-catolică pe 27 noiembrie.

[6] În legătură cu circulaţia naraţiunii odată cu cele mai importante scrieri religioase ale Evului Mediu, vezi Mazilu 1981, p. 7.

I.6. *Sfinții Varlaam și Ioasaf*
Jacques Callot, *Saint Barlaam et Saint Josaphat,* 1630 s 1636.
http://www.aucklandartgallery.com/search/section/the-collection/keyword/caves

Nimeni nu şi-a pus problema să afle cine au fost cei doi sau când au trăit. Cum numele lor păreau vechi evreieşti, este posibil ca cititorii legendei să fi crezut că ar fi fost nativi din Palestina şi că au ajuns în India pentru evanghelizarea acesteia, începută de apostolul Toma. Moaştele lor au fost învestite cu puteri tămăduitoare. Astfel, în 1571 dogele Veneției, Luigi Mocenigo, i-a prezentat regelui Sebastian al Portugaliei un fragment despre

care credea că ar proveni din coloana vertebrală a Sfântului Ioasaf (v. Lang, 1966, p. 9; Hayes, p. 7). Pe 6 august 1672, pe străzile din Antwerp, moaştele Sfântului Ioasaf erau duse cu mare alai la mănăstirea Sfântului Salvator, unde se presupune că se află şi astăzi. Mai târziu s-a dovedit că moaştele au aparținut, de fapt, Sfântului Salvator din Antwerp (Lang, 1966, p. 9).

I.7. *The Translation of Josaphat's Relics*
Follower of Hans Schilling, German, Haguenau, 1469
http://www.getty.edu/art/gettyguide/artObjectDetails?artobj=6006&handle=li

2.5. *Traducerile din latină*

În limba franceză sunt cunoscute 34 de manuscrise ale legendei, cea mai veche traducere din latină fiind, probabil, versiunea în versuri a lui Guy de Cambray din 1209/1220. A existat, de asemenea, o încercare de traducere a narațiunii direct din greacă, aparținând unui necunoscut care a adnotat, în franceza veche, un manuscris grecesc (Mazilu, 1981, p. 34). Existența variantelor în versuri, alături de prelucrările dramatice, fie ele prescurtate (o asemenea variantă apare în secolul al XIV-lea, fiind prelucrată după *Legenda aurea)*, fie ocupând un spațiu mai larg, demonstrează „apetitul *zonei europene occidentale* pentru modificarea structurilor prin prelevarea evidentă a poematicului" (Mazilu, 1981, p. 34).

În jurul anului 1200, apare prima versiune anglo-normandă, dată de Chardry, în versuri. Intitulată *Josaphaz*, varianta lui Chardry rezumă narațiunea din limba latină (Koch, 1879). În a doua jumătate a secolului al XIV-lea apar versiunile în limba engleză. Cele mai vechi copii păstrate aparțin secolului al XVI-lea şi sunt prelucrări în versuri după două izvoade din secolul al XIV-lea (Mazilu, 1981, p. 37). La acestea se adaugă variantele în proză, cea mai veche regăsindu-se în traducerea lui W. Caxton din *Legenda aurea* (Westminster, 1483).

Scrierea a pătruns, de asemenea, în literaturile spaniolă (sec. al. XIV-lea), portugheză, catalană, italiană, germană (pe la 1220), norvegiană (prima jumătate a secolului al XIII-lea), suedeză (sec. al XV-lea), maghiară (sec. al XVI-lea), cehă (sec. al XV-lea), polonă (sec. al XVI-lea), prin traduceri directe sau indirecte din latină (v. Mazilu 1981, p. 38 ş.u).

2.6. *Redacțiile slavone. Ediții*

În Europa răsăriteană romanul s-a răspândit prin traduceri după originale slavone. Data primei tălmăciri slavone este încă un subiect controversat în cercetare. Unii specialişti consideră că prima traducere din greacă a fost făcută în slavona sudică, cândva, între secolele XI–XIII. O altă ipoteză susține că au existat două traduceri bulgăreşti independente, apărute în secolul al XIV-lea. În sfârşit, I. Lebedev, este de părere că prima traducere din greacă a fost făcută în slavona de redacție rusească prin secolele XI–XII (Petkanova, 2003, p. 86).

Cele mai vechi manuscrise păstrate, redactate în slavona de redacție mediobulgară, aparțin veacului al XIII-lea, în vreme ce primele copii rusești sunt din secolul al XIV-lea, mai sigur al XV-lea. Pe baza acestor date s-a ajuns la concluzia că „momentul realizării traducerii mediobulgare a *Vieții lui Varlaam și Ioasaf* poate fi plasat în a doua jumătate a secolului al XII-lea" (Mazilu 1981, p. 49). De precizat că toate manuscrisele îl numesc drept autor pe Ioan Damaschinul.

În secolul al XVII-lea au apărut două ediții slavone ale romanului: prima în 1637, la mănăstirea Kutein din Bielorusia, ce-a de-a doua în 1681, la Moscova. Cercetările au stabilit că tipăritura de la Kutein a fost redactată după mai multe versiuni. Textul de bază nu l-au constituit versiunile slavonă și greacă, așa cum ar rezulta din sintagma din titlu, respectiv: *din nou din grecește și slavonește în limba rusească tradusă*[7]. Invocarea acestora a fost făcută pentru asigurarea acoperirii la nivel dogmatic. În fapt, textul de bază al traducerii a fost versiunea latinească a lui Jacob Billius. În prefață se menționează că a fost folosită ediția apărută la Paris. În anumite pasaje au fost utilizate și versiunile slavonă și, probabil, grecească (Abramovici, 1927, p. 15; ap. Mazilu, 1981, p. 68). Cealaltă ediție, apărută la Moscova, este strâns legată, în schimb, de traducerea sud-slavă.

Dan Horia Mazilu a observat că din creația populară a popoarelor slave de la Răsărit, romanul s-a îmbogățit cu un cântec care nu apare decât în versiunile din această arie. Este vorba despre textul intitulat *Cântec la intrarea Sfântului Ioasaf în pustie* (v. Mazilu, 1981, p. 56–57), care, așa cum se va vedea în continuare, a avut un deosebit ecou în literatura populară românească.

---

[7] Titlul ediției Kutein în original este următorul: **Гїсторика албо Правдивое выписанїє свѧт Іоанна Дамаскина, о житїи свѣтыχ преподобныχ ѡтецъ Варлаама и Осафа и о Навернению Індіанъ. Старанем и коштом. Іноковъ Овще жителного Монастыра Коутеенского Ново с Грецкого Словенского на Роускїи ꙗзыкъ преложена. В типографїи тоеи ж Обители. Рокоу.** 1637, **Іюлꙗ** 22 **дна**. *Istoria sau descrierea adevărată a sfântului Ioan Damaschinul despre viața sfinților și preacuvioșilor părinți Varlaam și Oasaf (?) și despre întoarcerea Indienilor [la dreapta credință]. Prin stăruința și cheltuiala călugărilor mănăstirii cenobitice din Kutein din nou din grecește și slavonește în limba rusească tradusă.* În tipografia aceluiași lăcaș, în anul 1637, iulie 22 zile).

2.7. *Manuscrise slavone în provinciile româneşti*

Pe teritoriu românesc, *Viaţa Sfinţilor Varlaam şi Ioasaf* a intrat mai întâi prin mijlocirea limbii slavone, primele manuscrise care o conţin aparţinând perioadei de sfârşit a Evului Mediu. Cel mai vechi dintre acestea este un codex de redacţie medio-bulgară de la începutul secolului al XV-lea, păstrat, cândva, la Mănăstirea Neamţ şi aflat astăzi la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti (manuscrisul slav 132). Un al doilea manuscris, datând din sec. al XV-lea, scris la Sfântul Munte şi păstrat şi el pentru o vreme la Mănăstirea Neamţ, face parte astăzi din fondul de manuscrise al aceleiaşi biblioteci (manuscrisul slav 158). Emil Turdeanu vorbeşte şi despre o copie din secolul al XVI-lea, redactată, de asemenea, în slavona de redacţie medio-bulgară şi decorată cu 11 scene ilustrative pentru viaţa celor doi sfinţi. Tot el afirmă că mai există un alt manuscris slavon din secolul al XVI-lea din care se mai păstrează astăzi doar 8 file (Turdeanu, 1985, p. 329). Niciunul dintre aceste ultime două manuscrise nu se păstrează în România.

Înainte de a fi tradus în română, unele pilde din roman au fost introduse în alte două scrieri ale culturii române vechi. Astfel, pilda inorogului apare în *Viaţa Patriarhului Nifon,* scriere panegirică, redactată în limba greacă de Gavril Protul. *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său, Theodosie,* scriere parenetică, în limba slavonă, includ, pe lângă *pilda inorogului,* şi *pilda despre trâmbiţa morţii, pilda celor patru racle, pilda privighetorii, pilda celor trei prieteni* şi *pilda regelui ales pentru un an* (Turdeanu, 1985, p. 330).

Influenţa scrierii se regăseşte şi în două scurte naraţiuni cu caracter monahal, atribuite lui Neagoe Basarab: *Cuvânt de învăţătură al bunului creştin domn Neagoe voivod, domnul Ungrovlahi<i>i, cătră 2 slugi credincioase ale sale, care se lepădară de lume şi să dèderă vieţii călugăreşti* şi, respectiv, *Altă învăţătură asemene cestiilalte.* Numele celor doi tineri care au îmbrăcat rasa monahală sunt Varlaam şi Ioasaf, iar ambele scrieri sunt contrafaceri efectuate cu puţin timp înainte de 1682 (v. Mareş, 2012, p. 16-26).

2.8. *Redacţiile româneşti*

2.8.1. Redacţia Udrişte Năsturel. Persoana traducătorului

Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf a căpătat haină românească după ce lumea occidentală trecuse prin Renaştere. Aproape de jumătatea veacului

al XVII-lea, în 1648, Udrişte Năsturel, descendentul unei vechi familii boiereşti din Ţara Românească, efectua prima şi cea mai valoroasă traducere a romanului.

Data naşterii lui Udrişte Năsturel[8] este incertă, ca de altfel şi aceea a trecerii sale în nefiinţă. Strănepotul său, Petre Vasile Năsturel, opina că s-ar fi născut în 1596[9]. Familia lui, ale cărei prime atestări datează de pe vremea lui Vlad Călugărul (1482–1496; v. Năsturel, 1909, p. 1–25), se trăgea din satul Fiereşti, numit şi Fierăşti, Hierăşti, Hereşti ori Hărăşti[10], de unde şi numele moderne de mai târziu Herescu şi Heresco. Nu se ştie cu certitudine dacă era stăpână pe întreg satul, însă, de bună seamă, familia Năsturel avea aici pământ mult. Denumirea locului de obârşie va apărea, uneori, în semnătura boierului-cărturar. În prefaţa *Antologhionului slavonesc* iscăleşte: „Această precuvântare, o prea luminate și prea cuvioase stăpâne, a fost întocmită și scrisă de mine, mai micul între robii prea luminăției tale, Orest Năsturel, al doilea logofăt, în satul meu părintesc Fierăşti" (BRV, 1904, p. 132).

A învățat carte alături de frații săi, Șerban, Cazan și Elena, în casa părintească, de la preceptori străini, un catolic din Occident sau vreun călugăr de la Kiev, care puteau sa-l fi învățat slavonă și latină (vezi *infra*).

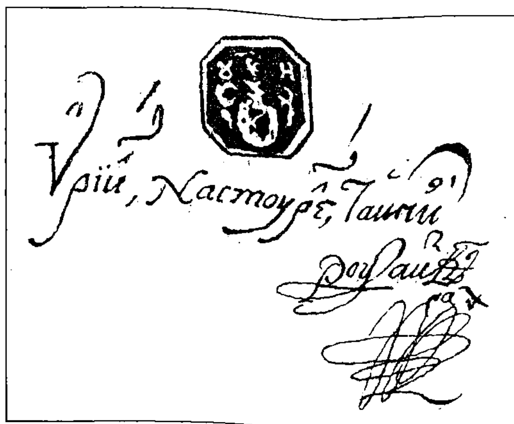
Își începe activitatea în 1622 ca diac, piseț sau grămătic în cancelaria domnească, semnând: *Udrişte grămătic* (acte din 1622, 1625), *Udrişte Năsturel piseț tânăr* (1628), *Credinciosul nostru piseț Udrişte Năsturel* (1628). În 1629 devine consilier al lui Matei Basarab, aşa încât se iscăleşte *Uriil Năsturel, tainic.*

---

[8] Despre Udrişte Năsturel, vezi: Năsturel, 1904, p. XL – LIX, Năsturel, 1910, p. 293 – 330; Iorga, 1928, p. 298 ş.u.; Ciobanu, 1947, p. 178 ş.u., Puşcariu, 1930, p. 96 ş.u.; Mihăilă, 1969, p. 270 – 271; Cândea, 1970, p. 253 – 256; Predescu, 1965, p. 64 – 71; Mazilu, 1974; Mazilu, 1981, p. 77 ş.u.; DLRO, 1979, p. 609 – 611.

[9] Vezi Năsturel, 1910, p. 38; cf. L. Predescu, care opinează că evenimentul se putea produce în intervalul 1600 – 1605, cu următoarea motivație: „deoarece de la 1622 – 6 martie 1628 [Năsturel] era diac « tânăr»; ceea ce înseamnă că, dacă s-ar fi născut la 1597, la anul 1628 ar fi avut 31 de ani şi n-ar mai fi fost «tânăr»" (v. Predescu, 1965, p. 65, nota 6).

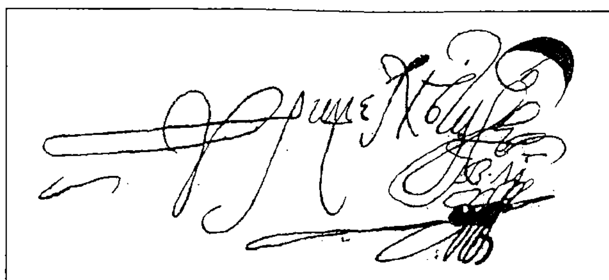
[10] Azi satul Herăşti, județul Giurgiu.

I.8. *Semnătură* (1)

Uriil, Năsturel, Tainic, manu propria

În 13 februarie 1632 apare menționat pentru prima oară în acte ca fiind al doilea logofăt, rang la care ajunge cu câteva luni înainte de urcarea pe tron a cumnatului său, Matei Basarab. Deşi ar fi putut avea o poziție mult mai importantă, rămâne în această funcție până la sfârşitul vieții.

I.9. *Semnătură* (2)

Udrişte Năsturel, *vtori* logofăt

În calitatea de consilier intim al voievodului („tainic") își face simțită prezența în mai multe domenii de activitate: cultural, politic, diplomatic, teologic, didactic, literar. Pleacă în misiuni diplomatice, fie la Viena (1638),

fie în Transilvania, pe lângă Gheorghe Rácóczi al II-lea, în 1649, 1652 (DLRO, 1979, p. 609). În 1644 are un rol important în tratativele de încheiere a păcii între Matei Basarab și Vasile Lupu, desfășurate la Târgoviște, prilej cu care leagă o strânsă prietenie cu mitropolitul Varlaam al Moldovei (vezi *infra*). Pe la 1640 este posibil să fi îndrumat activitatea școlii slavone de pe lângă mitropolia din Târgoviște.

De numele lui este legată prima tălmăcire cunoscută din latina medievală în slavona de redacție rusă a celebrei scrieri de devoțiune creştină *De Imitatione Christi*, atribuită călugărului olandez Thomas a Kempis, traducere tipărită la Mănăstirea Dealu în 1647, despre care mărturiseşte în prefață: „Cartea aceasta, purtând frumosul titlu despre *Imitarea lui Christos*, și prea vrednică fiind a se numi cu toată dreptatea aur adevărat, de multă vreme, ca să zic așa din anii copilăriei mele, aruncată și prăfuită în casa noastră, ca un lucru ce, în adevăr, nu era de nevoie nimănui, a fost luată de noi, din vremea aceea, adică din vremea venirii neamului Sarmaților în țara noastră, când după luptă, fiind bătut și biruit acel neam de oștile voastre și ale noastre și ale Agarenilor, fu prinsă (robită), voi mama cu copiii săi, a acelei prea slăvite și prea luminate case a Moghileștilor. Pe atunci mi-aduc aminte că a fost adusă de către ai noștri, cari au fost acolo și au cumpărat-o împreună cu alte cărți și lucruri – o, prea sfințite cap al păstorilor! Și nu după puțină vreme, ajungând la vârsta tinereților, am căpătat așa dor în inima mea, multă și caldă și de Dumnezeu dată *dragoste pentru limba râmlenească sau latinească* (s. n.), nouă vădit înrudită, astfel că în minte și în inimă nu mai purtam aproape nici un alt gând, decât să învăț această limbă, noaptea și ziua, fără încetare exersându-mă. Până ce șeful înțelepciunei și dătătorul de înțeles (de pricepere) a binevoit să potolească setea inimei mele, aprinse de dragostea plină de flăcări pentru (această) limbă, printr-o deosebită deprindere (învățătură) – într-adevăr – nu numai din înțelepciunea cărților scrise, ci și convorbirea vremelnică și nevremelnică cu toți cei ce o cunoșteau bine și în chip natural (nu artificial) fără să-mi fie rușine"[11] (BRV, 1944, p. 197)

Însă *vtori* logofăt nu a fost numai traducător ci și predoslov și stihuitor. Lui îi aparțin versurile slavone tipărite în deschiderea unora dintre cărțile epocii lui Matei Basarab, ceea ce l-a determinat pe G.

---

[11] Text scris în slavonă şi tradus de Ion Bogdan. Vezi BRV, 1944, p. 197, nota 1.

Călinescu sa-l numească „primul stihuitor cult din literatura română" (Călinescu, 1941, p. 52). Printre acestea se numără cele 12 versuri slavone, dedicate stemei Țării Româneşti şi familiei Basarabilor, apărute mai întâi în *Molitvenicul slavonesc* (Câmpulung, 1635), iar apoi în *Pravila mică* (Govora, 1640), pe care le semnează Uriil Nasturel și, respectiv, Uriil Nasture *ot* F<ierești>.

Numele său este legat şi de apariția în 1642 a *Evangheliei învățătoare*, a cărei traducere din slavonă a supravegheat-o. În 1643 scrie, în limba slavonă, predoslovia *Antologhionului slavonesc*, amintit mai sus, tipărit la Câmpulung Muscel, în care afirmă: „numai prin tipografie ne va fi cu putință să împlinim cele de datoria noastră" (BRV, 1903, p. 131).

Spirit erudit, cunoştea slavonă, rusă, latină, poate şi greacă. După cum mărturisește în prefața celebrei *De imitatione Christi*, îndemnul de a învăța *limba râmlenească* l-a simțit de timpuriu, după ce descoperise printre cărțile din casă „această mică floare de aur" a lui Thomas a Kempis, pe care a tradus-o „în limba sfântă slavonă (așa cum a mai fost tradusă în alte multe limbi orientale și occidentale, după ceea ce am auzit spunându-se la multă lume și după cum eu însumi mi-am putut da seama de aceasta"[12] (BRV, 1944, p. 197–198).

Despre limba din/în care traduce spune: „Am fost împins și încurajat până acum de influența iubirei mele pentru aceste două limbi, adică slavona și latina. Traducerea acestei mici cărți de aur, zămislită de mult timp în mintea mea, ca un fruct arzător de dragoste, a fost făcută pentru folosul obștesc, ca și pentru al meu personal[13]" (BRV, 1944, p. 198).

Erudiția, aplecarea către colecționarea cărților rare erau, desigur, moștenite. Așa ajunge să aibă o bibliotecă impresionantă, unde puteau fi găsite cărți rare, precum și manuscrise slavone ale unor creații originale, ca *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* sau *Viața Patriarhului Nifon*. Teologul rus Arsenii Suhanov descoperă aici ediția din 1619 a gramaticii lui Meletie Smotrițki (DLRO, 1979, p. 609). Aceeași bibliotecă îi dezvăluie mitropolitului Varlaam singurul exemplar ajuns în Muntenia al

---

[12] Text scris în slavonă şi tradus de P. P. Panaitescu. Vezi BRV, 1944, p. 197, nota 2.
[13] *Ibidem.*

Catehismului calvinesc, despre care A. D. Xenopol consemnează: „Anume în 1642 se tipărește în Alba-Iulia un catehism calvinesc, care în 1643 se impune de către principele Ardealului Gheorghe Rácóczi, mitropolitului ortodox al Transilvaniei, Ștefan Simionovici. Acest catehism trece și în Tara Muntenească, însă numai întâmplător și în un singur exemplar, peste care dă mitropolitul Moldovei Varlaam, în casa boierului cărturar Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, în anul 1644, când fusese trimis de Vasile Lupu la domnul Munteniei, spre a pune la cale împăcarea între ei. Se vede deci că acest catechism era în Moldova cu totul necunoscut, deoarece Varlaam nu dăduse peste el cât sfătuse aice, și trebui să treacă în Muntenia pentru a întâlni un exemplar în biblioteca boierului de la curtea domnului acelei țări" (Xenopol, [1929], p. 61).

Descoperirea nu a rămas fără consecințe. Varlaam și Năsturel trebuie să fi purtat discuții îndelungi pe seama acestei cărți și a modului în care putea fi combătută. Poate că la sfatul lui Năsturel a convocat mitropolitul soborul la care au participat atât moldoveni, cât și reprezentanți din Țara Românească, pentru discuții pe marginea catehismului și a măsurilor care se impuneau pentru apărarea ortodoxiei de pericolul învățăturilor calvine, discuții la care probabil a participat și Năsturel. Cert este că în 1645 apare „prima și singura lucrare originală cu caracter polemic în literatura noastră veche" (Ciobanu, 1947, p. 268), intitulată *Carte ce se cheamă răspunsul împotriva catehismului calvinesc, făcută de părintele Varlaam, mitropolitul Suceavei și arhiepiscopul Moldovei,* al cărei autor moral poate fi considerat și Udriște Năsturel.

În prefață, mitropolitul afirmă: „Iubiții miei fii! Tâmplându-mi-se estimp a fi în părțile Țărâi Românești cu trebe domnești și a närodului în Târgoviște, cu cei mai de frunte și mai de-a firea vorovind, mai vârtos cu oarecare *boiarin, cinstit și slovesnic și a toată destoinicia și înțelegerea harnic, dirept pravoslavnic* creștin (s.n.), al doile logofăt și frate a doamnei a bunului credincios și a luminatului domn, Io Matei voievod, cu mila lui Dumnezeu, domnul Țărâi Românești, dumnealui Udriște Năsturel, carele ca un iubitoriu de învățături și socotitoriu credinței ceii direpte, în mijlocul altor cărți noao, ce mi-au arătat, adusu-mi-au și o cărțulie mică, în limba noastră românească tipărită. Și deac-am cetit, am văzut sămnul ei scris Catihizmus creștinesc,

carea o am aflat plină de otravă de moarte sufletească. De care lucru, iubiții miei fii, mărturisesc înaintea lui Dumnedzău cu firea mea, că mare grije și multă scârbă au cuprins sufletul și inima mea (...) Pentr-aceea am socotit că am o datorie mare, să fac răspuns și să arăt strâmbătura și tâlcul cel rău a lor ce tâlcuiesc rău și strâmbază scriptura svintă" (BRV, 1903, p. 151).

Devenind unul dintre cei mai erudiți oameni ai timpului, numele lui Năsturel ajunsese să fie cunoscut și în străinătate, de sârbi, ruși sau cărturari ucraineni, cu care avea legături strânse (Ciobanu, 1947, p. 273). De altfel, educația copiilor săi era încredințată dascălilor aduși din Ucraina.

Autor de versuri şi de prefețe, colecționar de cărți rare şi traducător în limba slavonă, Udriște Năsturel se încumetă în 1648 să traducă romanul considerat de bizantinologul german Karl Krumbacher „cel mai renumit şi mai bun roman spiritual al Evului Mediu" (ap. Nicolae Cartojan, 1929, p. 232) într-o limbă socotită în acea vreme prea săracă să poată reda întocmai conținutul unor scrieri redactate în limbi îndelung exersate, ca latina, slavona ori greaca.

De altfel, traducerea românească a romanului era iminentă, dat fiind faptul că circulase pe teritoriu românesc mai bine de două veacuri în limba slavonă. A aşteptat aşa până când viitorul tălmăcitor a găsit răgazul necesar unei misiuni atât de importante și a considerat, totodată, că propria limbă era suficient de exersată pentru a putea exprima istoria celor doi asceți. Răsplata nu a întârziat să apară. Frumusețea parabolelor conținute a asigurat popularitatea scrierii și a condus la copierea ei repetată în numeroase manuscrise, prin care numele lui Udriște Năsturel a devenit nemuritor.

*

Demnă de menționat este și reședința construită de boierul-cărturar la moșia din Fierești, considerată „unul dintre cele mai interesante monumente ale arhitecturii civile de zid" de la noi. Construcția se distinge prin îmbinarea originală a elementelor autohtone cu cele străine. Are ziduri groase, căptușite de ambele părți cu blocuri de piatră – material utilizat în epocă doar pentru coloane, balustrade ori portaluri – ceea ce a contribuit la sporirea valoarii estetice a interioarelor și a fațadelor[14].

---

[14] http://blog.igloo.ro/piatra-si-lutul-%E2%80%93-expozitie-la-muzeul-udriste-nasturel-din-heresti/

I.10. *Casa de piatră din Fiereşti,* astăzi *Herăşti*

http://blog.igloo.ro/piatra-si-lutul-%E2%80%93-expozitie-la-muzeul-udriste-nasturel-din-heresti/

2.8.2. Originalul traducerii lui Năsturel

Asupra originalului traducerii s-au emis mai multe păreri. N. Iorga (1904, p. 166), P. P. Panaitescu (1926, p. 43–45), N. Cartojan (1929, p. 240), cărora li s-a alăturat pentru o vreme şi Emil Turdeanu (Bucureşti, 1934[a], p. 2), au susţinut descendenţa traducerii româneşti din versiunea bielorusă, editată la mănăstirea Kutein în 1637. Într-un studiu apărut în 1985, Emil Turdeanu a revenit asupra părerii iniţiale, arătând caracterul cu totul special al versiunii slavone după care s-a efectuat traducerea. Concluzia sa este că Năsturel a folosit un text scris în slavona mediobulgară, înrudit cu un manuscris copiat la Mănăstirea Neamţ (manuscrisul românesc 132), şi cu copia rusească, numită Vijazemsk, din secolul al XVII-lea. Năsturel ar fi rescris textul, redactându-l în slavona de redacţie rusească, urmând modelul ediţiei de la Kutein, privind împărţirea textului în 40 de capitole şi

dispunerea la începutul fiecărui capitol a unui titlu-rezumat. Noua versiune realizată de Năsturel ar fi aceea păstrată integral în manuscrisul românesc 588 şi parţial în manuscrisul 2470 de la Biblioteca Academiei din Bucureşti şi ar constitui textul după care a fost efectuată traducerea românească, aflată în manuscrisele amintite în coloana paralelă. Turdeanu susţine că micile diferenţe dintre cele două versiuni nu sunt suficiente pentru a susţine descendenţa versiunii româneşti dintr-un alt izvor străin. Ele se datorează, spune Turdeanu, personalităţii traducătorului, care nu era un simplu scrib, ci un scriitor adevărat (Turdeanu, 1985, p. 335).

Pe de altă parte, Dan Horia Mazilu, consideră că originalul traducerii lui Năsturel trebuie căutat „pe linia descendentă ce porneşte de la versiunea medio-bulgară «clasică» (primară) către aceea slavă orientală, reprezentată prin manuscrisul Vijazemski şi ediţia Moscova 1681" (Mazilu, 1981, p. 139). Totodată, la izvoarele slavone trebuie adăugată versiunea latinească a hagiografiei, folosită în permanenţă de cărturar în scopuri edificatoare (Mazilu, 1981, p. 144).

Prin urmare, stabilirea originalului slavon, urmat de Udrişte Năsturel în traducerea sa, rămâne o problemă deschisă.

Oricare ar fi fost originalul, după opinia cercetătorilor români, valoarea artistică a tălmăcirii literare date de Năsturel este comparabilă cu aceea a *Cazaniei* lui Varlaam (v. Piru, 1977, p. 82–86). Manuscrisul autograf s-a pierdut, iar scrierea, spre deosebire de toate celelalte texte ale logofătului din Fiereşti, nu a fost tipărită la vremea respectivă, când tipografiile erau patronate de domnitor şi ceea ce se imprima reprezenta aproape exclusiv carte bisericească (Mazilu, 2005, p. 93; vezi şi Mazilu, 1981, p. 88). Nu ar fi exclusă nici o reţinere a lui Năsturel privitoare la calitatea traducerii.

2.8.3. Traducerea lui Vlad Boţulescu

A doua traducere a romanului a fost făcută de logofătul Vlad Boţulescu din Mălăieşti în 1764, pe vremea când era închis la Milano. Manuscrisul original se păstrează la Biblioteca Imperială din Viena. O copie a acestuia a fost realizată în 1878 de Gh. Tocilescu pentru Academia Română. Este vorba despre manuscrisul românesc 417, aflat în colecţiile

speciale ale Bibliotecii Academiei din Bucureşti, intitulat *Viaţa Sfântului Iosafat, pe carele Varlaam l-au întors la credinţa creştinească, tălmăcită den limba italiană în românească de Vladul Boţulescu de Mălăieşti, logofătul, aflându-se la închisoare, în castelul de la Milan în Italia. La anul de la Hristos 1764* (v. Ştrempel, 1978, p. 106). Privitor la calităţile acestei traduceri, Dan Horia Mazilu consemnează: „textul traducerii romanului popular este curgător (Boţulescu avea o mână exersată), limba sună agreabil, neaşteptat de familiar lectorilor din vremea de azi, iar italienismele sunt extrem de puţine, caracteristici ce denotă că tălmăcitorul supraveghea îndeaproape pana" (Mazilu, 1981, p.149).

Pentru originalul traducerii au fost emise mai multe păreri. Potrivit lui P. V. Năsturel, Boţulescu ar fi avut la dispoziţie ediţia tipărită la Roma de Giovani Maria Salvioni în 1734, intitulată *Storia de'ss Barlaam e Giosaffatto ridotta alla sua antica purita di favella, coll'ajuto degli antichi testi a penna* (v. Năsturel, 1904, p. XVIII). Alţi cercetători au considerat că originalul ar putea fi textul plasat de Tocilescu în continuarea copiei aflate în manuscrisul 417. În acest sens, Lucian Predescu constată: „Această tipăritură e un rezumat al romanului, numai de 58 p., şi a fost tipărită de Giovani Ronanni. Tipăritura se află anexată manuscrisului lui Boţulescu" (Predescu, 1965, p. 97). Observând diferenţele dintre cele două versiuni, română şi italiană, Dan Horia Mazilu Mazilu consideră că Boţulescu a tradus după o redacţie rezumativă, asemănătoare celei de la sfârşitul manuscrisului 417, dar nu derivă din aceasta, ci din una mai extinsă. „Opinăm, deci, că Vlad Boţulescu a tradus după o versiune care conserva, spre exemplu, toate «parabolele fundamentale», căci *Pilda celor patru racle* (‚două' – la Boţulescu şi, desigur, şi în originalul italian) ... nu figurează în broşura anexată" (Mazilu, 1981, p. 150 – 151).

În sfârşit, Emil Turdeanu consideră că sursa traducerii o constituie o versiune proprie broşurilor de popularizare, de tipul *livre de poche,* publicată la Bologna la o dată necunoscută, dar care aparţine, probabil, primei jumătăţi a secolului al XVIII-lea. Titlul versiunii italiene ar putea fi: *Storia de' santi Barlaam / e Giosaffat/ tratta/ da scritttori ecclesiastici./ In Bologna per la stampe del Sassi./ Con Approvazione,* identificată la Biblioteca Vaticanului (Turdeanu, 1985, p. 369).

2.8.4. Traducerea lui Samuil Micu Klein

O altă traducere a fost realizată de Samuil Micu Klein înainte de 1782 la Viena, probabil după un original italian, care ar putea fi ediția lui Giovani Maria Salvioni, amintită mai sus (v. Predescu, 1965, p. 97), ori după o variantă de tip şcolar (Cartojan, 1928, II, p. 241; Mazilu, 1981, p. 152). Manuscrisul s-a pierdut, însă existența lui este probată chiar de autor, care menționează textul printre alte scrieri terminate de el, într-o scrisoare adresată lui Moise Dragoş din Oradea (v. Radu, 1923, p. 36). Este posibil ca unele fragmente ale traducerii să fi fost încorporate în *Propovedanie sau învățătură la îngropăciunea oamenilor morți*, apărută la Blaj în 1784[15].

2.8.5. Redacția rezumativă din Viețile sfinților

Deşi foarte populară, viața celor doi asceți nu a fost integrată în culegerile de vieți de sfinți decât târziu. Dosoftei nu o include în culegerea sa, apărută între 1682–1686, deşi se pare că o cunoştea, căci deținea o copie slavonă a romanului (Turdeanu, 1985, p. 372). Hagiografia nu apare nici în seria de *Mineie* publicate la Buzău în 1698, ori la Râmnic în 1776 şi 1780 (Turdeanu, 1985, p. 372).

Cei doi sfinți, celebrați de Biserica ortodoxă pe 19 noiembrie, intră în *Viețile sfinților* abia în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în culegerea realizată la Mănăstirea Neamț la îndemnul starețului Paisie Velicikovski. Volumul aferent lunii noiembrie apare în 1811. După mai multe cercetări, Turdeanu ajunge la concluzia că această **variantă rezumativă**, care cuprinde doar biografia celor două personaje, lăsând la o parte dogma şi disputa creştină, precum şi pildele care au făcut-o nemuritoare, nu are nicio legătura cu traducerea lui Udrişte Năsturel, aşa cum crezuse inițial (v. Turdeanu 1934[a], p. 18), ci constituie o traducere după un **original rusesc** (Turdeanu, 1985, p. 373). Este vorba despre o variantă prescurtată, inclusă de Dimitrie Rostovski în *Mineiele* (*Четьи-Минеи*) tipărite la Moscova în 1689 şi în 1762 (Turdeanu, 1947, p. 55; idem, 1985, p. 373-374).

Traducerea *Vieții Sfinților Varlaam şi Ioasaf*, realizată de ierodiaconul Ştefan, a circulat şi în două manuscrise independente unul de celălalt:

---

[15] Vezi Pervian, 1971, p. 31 – 32 , unde se confirmă traducerea din italiană.

manuscrisul românesc 3186 de la Biblioteca Academiei Române, semnat de diacul Nicolae şi datat 26 februarie 1796, şi manuscrisul 63, nesemnat şi nedatat (Turdeanu, 1985, p. 373). Turdeanu constată că între manuscrise şi tipăritură există unele diferențe, care nu presupun însă un original diferit. Mai precis, greşelile şi abaterile conținute de manuscrise se datorează neatenției ori inițiativei copiştilor, în vreme ce tipăritura este fidelă originalului (Turdeanu, 1985, p. 375).

2.9. *Versiunile traducerii lui Năsturel. Manuscrise din veacul al XVII-lea*

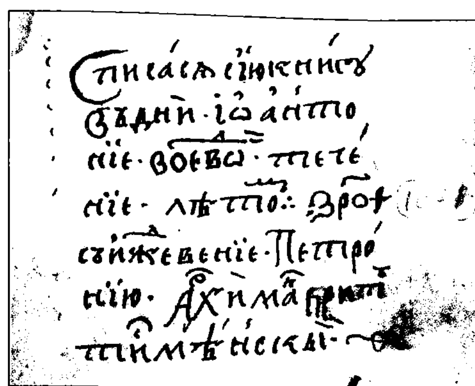
Deşi netipărită în epocă, viața celor doi asceți s-a răspândit foarte repede, scrisă şi rescrisă în repetate rânduri. În prezent există în jur de 33 de manuscrise româneşti ale romanului (Moraru, Velculescu, 1978, p. 437–495), cele mai multe având la bază traducerea lui Udrişte Năsturel.

Cele mai apropiate copii de redacția originară sunt considerate a fi trei manuscrise despre care se afirmă că au fost copiate de acelaşi scrib, grămăticul Fota, păstrate în prezent în colecțiile speciale ale Bibliotecii Academiei Române din Bucureşti.

Cel mai vechi dintre acestea este manuscrisul bilingv 588, care conține, pe două coloane paralele, varianta slavonă şi traducerea românească. Primele file lipsesc, astfel încât titlul este necunoscut. De asemenea, nu există nicio informație privitoare la traducător, copist, ori data la care a fost executată copia. Prin urmare, ținând cont de datările copiilor ulterioare şi de rezultatele examinării filiației manuscriselor, s-a presupus că anul transcrierii ar putea fi cca 1670 (v. Ştrempel, 1978, p. 147).

Următorul manuscris este înregistrat la cota 2470. Din titlu reies izvodul traducerii şi datele de identificare ale autorului acesteia: *Traiul şi viiața a preacuvioşilor p<ă>rinților noştri, a lu Varlaam şi a lu Ioasaf, scrisă de preacuviosul, părintele nostru, Ioan Damaschin, pentru folosul sufletesc. Iară acum, den limbă slovenească, întoarsă fu pre rumânească, de mult păcătosul, robul lu Hristos, Udrişte Năsturel de Fiereşti, al doilea logofăt.* În readacția slavonă, după titlu se menționează: *vŭ lěto bytia mira 7157,* în traducere „în anul de la facerea lumii 7157”. Anul traducerii se pretează la două interpretări: 1648 sau 1649 (vezi, *supra,* nota 1). Însemnarea în limba slavonă de la fila 443 oferă

informații privitoare la anul şi comanditarul copiei: **Списасѧ сїю книгꙋ въ дни їѡ антонїє воевод течнїє лѣтом ҂зро҃ѳ съ иждевенїє Петронїю Архимандритъ тисмѣнскыи** = „S-a scris această carte în zilele lui Io Antonie Voievod, fiind cursul anilor 7179 (= 1670 sau 1671; vezi *supra,* nota 1), cu cheltuiala lui Petroniu, arhimandritul Tismanei" (cf. Ștrempel, 1983, p. 282).

I.11. *Însemnare în limba slavonă*
Mss. 2470, f. 443

Și acest manuscris este bilingv. Diferențele constatate în raport cu manuscrisul 588 sunt minime[16], aşa încât putem presupune că titlul acestuia din urmă era identic, ori cel puțin asemănător.

Cea de-a treia copie, păstrată în manuscrisul românesc 3339, prima care conține numai textul românesc, se caracterizează printr-o accentuată limpezire a stilului în raport cu celelalte două. Dacă manuscrisul 588 are foarte multe glose marginale explicative, unele dintre acestea apărute, foarte probabil, din intenția traducătorului de rafinare ori perfecționare a traducerii în vederea tipăririi, manuscrisul 3339 preia o parte dintre aceste glose în text, în vreme ce altele sunt eliminate. Copistul îndeplineşte astfel o misiune asupra căreia Năsturel nu a mai revenit.

La sfârşitul textului apare o însemnarea care a stârnit numeroase comentarii[17]: „Această sfântă carte a preacuvioşilor părinților noştri, a lui

[16] Pentru deosebiri, vezi Turdeanu, 1985, p. 340 – 341.

Varlaam şi a lui Ioasaf, scosu-o-au întâiu Udrişte, al doilea logofăt, dupre elineaşte, sloveneaşte şi rumâneaşte. Scosu-o-am şi eu, Fota, gramatic domnesc, dupre izvodul rumânesc dumnealui Dumitraşco biv vel serdar. Şi am scris în zilele creştinului domn Grigorie Ghica voievod, leat 7181[18] (= 1673) / 7183 (= 1675)[19] *o(t) gra(d)* Bucureşti"(cf. Ştrempel, III, 1987, p. 92):

1.12. Însemnare Fota grămătic
Manuscrisul 3339, f. 281

În ceea ce ne priveşte suntem de părere că ultima slovă-cifră nu poate fi decât г҃. Prin urmare, în 1675 existau două redacţii ale traducerii lui Năsturel: redacţia A, oglindită de manuscrisele aproape identice 588 şi 2470, şi redacţia stilizată a grămăticului Fota din manuscrisul 3339 (redacţia B).

Din contaminarea celor două redacţii, a rezultat o a treia, divizibilă în două grupe de manuscrise. Din prima grupă face parte un singur

[17] Comentariile se referă la informaţia privitoare la traducerea din greceşte a romanului şi la anul executării copiei, în funcţie de interpretarea ultimei slove-cifră, dintre cele patru, care indică anul de la facerea lumii.

[18] Fără a comenta în vreun fel, Turdeanu citeşte anul 7181, aşadar crede că ultima slovă este а (= 1). Turdeanu, 1985, 341 – 342. Cf. Ştrempel, 1987, p. 92, care interpretează ultima slovă-cifră drept г҃ (= 3).

[19] Cercetând facsimilul publicat de P. V. Năsturel în ediţia din 1904 a manuscrisului 3339, Lucian Predescu este de părere că ultima slovă este в, prin urmare ar fi vorba despre anul 7182 de la facerea lumii. Vezi Predescu, 1965, p. 90.

manuscris, apărut între 1675 şi primii ani ai domniei lui Constantin Brâncoveanu, fapt susţinut de însemnările aparţinătorilor manuscrisului. Prima însemnare de acest tip indică anul 1683, fără menţiunea locului, dar e foarte posibil ca manuscrisul să fi fost redactat în Bucureşti. Potrivit însemnărilor ulterioare, manuscrisul a trecut în posesia unui anume *Pătru Bianghia ot Braşov*. Se pare că scrierea a rămas în Ardeal şi ar reprezenta singura versiune a traducerii lui Udrişte Năsturel care a circulat şi peste munţi (Turdeanu, 1985, 344). În prezent, manuscrisul este păstrat la Biblioteca Mitropoliei din Sibiu, înregistrat la cota 1491.

A doua grupă cuprinde patru manuscrise contaminate după aceleaşi versiuni, dar deosebindu-se de manuscrisul din grupa anterioară printr-o altă ierarhizare a capitolelor naraţiunii (v. Turdeanu, 1934[b]; Turdeanu, 1985, p.346 ş.u). Aceste manuscrise au fost copiate în Moldova şi au la bază un singur arhetip, pierdut astăzi. În prezent ele se află în fondurile BAR din Bucureşti (manuscrisele româneşti 9, 1540, 1573 şi 2769).

2.10. *Ediţii ale scrierii*

La începutul secolului al XX-lea, în anul 1904, Petre Vasile Năsturel, a oferit prima ediţie a romanului, reproducând copia stilizată din 1675 (v. Năsturel, 1904). (O republicare a acestei copii a apărut la sfârşitul secolui trecut, în 1999, când Magdalena Georgescu a reluat textul într-o ediţie de popularizare)[20]. Deşi mai apropiată de limba vorbită, în lumina criticii textuale versiunea editată de P. V. Năsturel nu reprezintă tradiţia traducerii strămoşului său, Udrişte Năsturel, fapt pentru care de mulţi ani în filologia românească se vorbeşte despre necesitatea unei ediţii care să restituie ştiinţific textul romanului (Moraru, Velculescu, 1978, p. 494 – 495). Pentru o vreme, manuscrisul 588 s-a aflat la Moscova, unde a fost trimis în timpul primului război mondial, alături de alte piese ale tezaurului românesc. Aşa încât, a fost avută în vedere editarea manuscrisului 2470, aproape identic cu manuscrisul 588. Fragmente din acest manuscris au fost editate, de altfel, de Al. Odobescu în 1881 şi reproduse de Gaster în *Crestomaţie*.

---

[20] Vezi *Varlaam şi Ioasaf de Sfântul Ioan Damaschin*. Cuvânt înainte de Virgil Cândea. Redactor Magdalena Georgescu, Editura Literatura Creştină, Bucureşti, 1999.

Recuperarea manuscrisului 588 şi includerea lui în colecţiile speciale ale Bibliotecii Academiei Române din Bucureşti a readus în prim plan editarea sa. O ediţie completă a acestui manuscris, elaborată de Emil Turdeanu, trebuia să apară în colecţia *Clasicii români comentaţi*, coordonată de Nicolae Cartojan. Dezamăgit, cel mai asiduu cercetător al aspectelor filologice ale scrierii, afirma, la sfârşitul ultimului său studiu, dedicat romanului: „Malheureusement, elle [l'édition] a du être abandonnée après l'impression d'à peine quelques pages. L'avalanche des événements qui sont précipités après août 1944, ainsi que la mort prématurée du directeur de la collection, en décembre 1944, ont marque la fin de la prodigieuse carrière du roman de *Barlaam et Ioasaph* dans la littérature roumaine. Désormais il ne parlera plus au grand public que par son absence" (Turdeanu, 1985, p. 380). Încercarea ulterioară a lui Emil Turdeanu de a publica, împreună cu Liviu Onu, textul manuscrisului românesc 588, nu a avut finalitatea aşteptată, îmbolnăvirea celor doi autori punând capăt proiectului editorial.

O ediţie recentă a versiunii rezumative din *Vieţile sfinţilor* a fost alcătuită de Pavel Balmuş, după un manuscris de la Chişinău, care se apropie, fără a fi identic, de volumul publicat la Neamţ în 1811[21].

O versiune prelucrată a romanului, intitulată *Varlaam şi Ioasaf. Povestirea minunatei vieţi a acestor doi sfinţi*, a fost realizată şi publicată de Ioan Mihălcescu[22] în anul 1921. Autorul condensează textul originar al naraţiunii, păstrând însă atât parabolele, cât şi părţile importante ale discursului apologetic. Sunt omise detaliile superflue, iar stilul este simplificat. Prelucrarea cuprinde şi *Cântecul lu Sfeti Ioasaf când au întrat în pustie*, ceea ce înseamnă că e vorba despre versiunea elaborată, descendentă din traducerea lui Udrişte Năsturel.

O altă prelucrarea, de data aceasta a redacţiei rezumative din *Vieţile sfinţilor*, a fost elaborată de Mihail Sadoveanu şi D. D. Pătrăşcanu în 1926, cu titlul: *Istoria sfinţilor Varlaam şi Ioasaf de la India*[23].

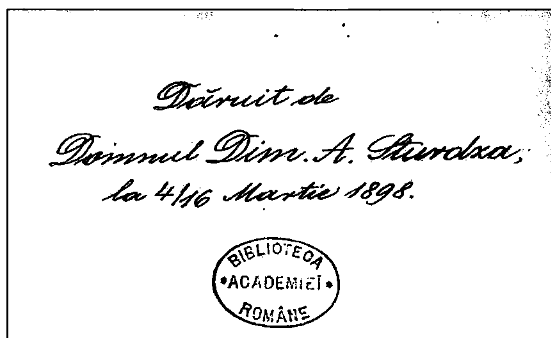
[21] Vezi *O variantă basarabeană a „Vieţii cuvioşilor părinţi Varlaan şi Iosaf"*, ediţie şi studiu introductiv de Pavel Balmuş, în vol. *Texte uitate – texte regăsite*, V, Bucureşti, 2006, p. 88.

[22] Ediţie apărută la Bucureşti, Tipografia „România Nouă Theodor Voinea, Casa Şcoalelor, Biblioteca pentru Popor, nr. 14.

[23] Lucrare apărută în *Vieţile sfinţilor*, t. II, Bucureşti, 1926, p. 62 – 139.

2.11. *Manuscrisul românesc 588 de la BAR București*

Ediția de față pune în circulație cea mai veche și mai valoroasă copie, descendentă din originalul pierdut al traducerii lui Udriște Năsturel, aflată în manuscrisul 588. Manuscrisul a făcut parte din biblioteca lui N. Beldiceanu[24] și a fost dăruit Academiei Române de Dim. A. Sturdza la 4/16 martie 1898.

I.13. Însemnare modernă
Manuscrisul 588, filă de gardă.

Manuscrisul cuprinde:

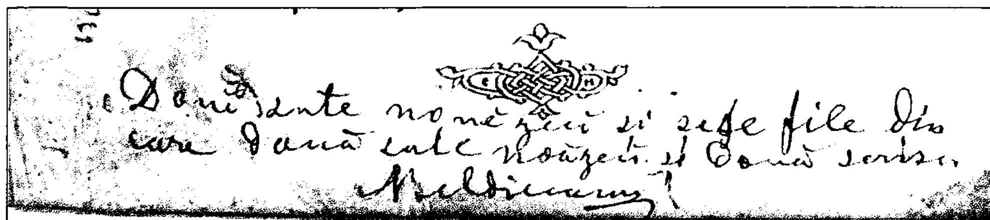
1. f.1–295^{v}: [Traiul și viața a preacuvioșilor p<ă>rinților noștri, a lu Varlaam și a lu Ioasaf, scrisă de preacuviosul, părintele nostru, Ioan Damaschin, pentru folosul sufletesc. Iară acum, den limbă slovenească, întoarsă fu pre rumânească, de mult păcătosul, robul lu Hristos, Udriște Năsturel de Fierești, al doilea logofăt].
2. f. 295^{v}–296^{r}: *Cântecul lu* Sfeti *Ioasaf când au întrat în pustie;*
3. f. 296^{r}: Versuri în limba slavonă.

Textul este scris în grafie chirilică, cu slove unciale mărunte. Copistul a folosit cerneală rădăcinie și neagră. Titlurile capitolelor, slovele inițiale de la începutul acestora, ca și inițialele paragrafelor sunt frumos stilizate și

[24] Vezi însemnarea. Vezi de asemenea, Năsturel, 1904, p. XXXIV; cf. Ștrempel, 1978, p.147, unde este indicat ca posesor N. Beldiman.

scrise cu chinovar. Cu roşu au fost scrise şi colontitlurile, privitoare la conţinutul capitolelor, ori al istorisirilor de dedesupt.

Legătura originală, din piele brună, se păstrează sub legătura modernă. Potrivit numerotaţiei originale cu slove-cifră, manuscrisul, de format in 4^0, având dimensiunile 20 x 14,5 cm[25], a avut 303 file. Dintre acestea au fost pierdute primele 6 file, înainte ca manuscrisul să fi fost numerotat cu cifre arabe. Prin urmare, numărătoarea modernă scoate la iveală numai 296 de file, număr precizat şi de N. Beldiceanu, potrivit însemnării de la sfârşitul manuscrisului: „Două sute nouăzeci şi şese file din care două sute nouăzeci şi două scrise" (f. 296^v).

I.14. *N. Beldiceanu. Însemnare*
Manuscrisul 588, f. 296^v

În fapt, este vorba despre 296 de file scrise, la care se adaugă o filă sărită la numărătoare, între f. 168–169, şi patru foi de gardă lăsate albe, care aparţin unui tip diferit de hârtie decât acela pe care a fost transcris textul legendei, dovadă diferenţa de culoare şi filigranul *tre capelli,* identificat numai pentru această porţiune.

Textul este acefal[26], prin urmare nu i se cunoaşte titlul (reprodus mai sus, între paranteze drepte, din manuscrisul 2470). La fel de necunoscute sunt şi datele privitoare la anul executării copiei sau la autorul acesteia, informaţii care ar fi putut apărea în partea iniţială (cf. manuscrisul 2470). Tomul este slavo-român, cuprinzând, pe două coloane paralele variantele slavonă şi română ale scrierii. Pe primele 2 file, respectiv $1–2^r$, textul românesc este scris în coloana din dreapta. De la f. 2^v până la f. 14^r în

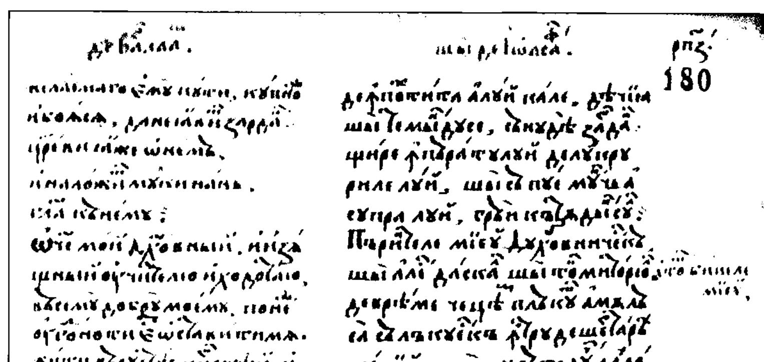
[25] Vezi Ştrempel, 1978, p. 147.

[26] Pentru titlu, vezi *supra.*

coloana din dreapta apare varianta slavonă, de la 14^{v} revenindu-se la transcrierea textului românesc în dreapta.

Manuscrisul a fost copiat de două mâini diferite (M_1 şi M_2, fapt susținut nu numai de ductul diferit al slovelor, ci şi de particularitățile grafiei, care se schimbă brusc în interiorul capitolului XXXVII, mai precis spre sfârşitul filei 276^{r}, până la f. 282^{v}, după care M_1 pare să preia transcrierea.

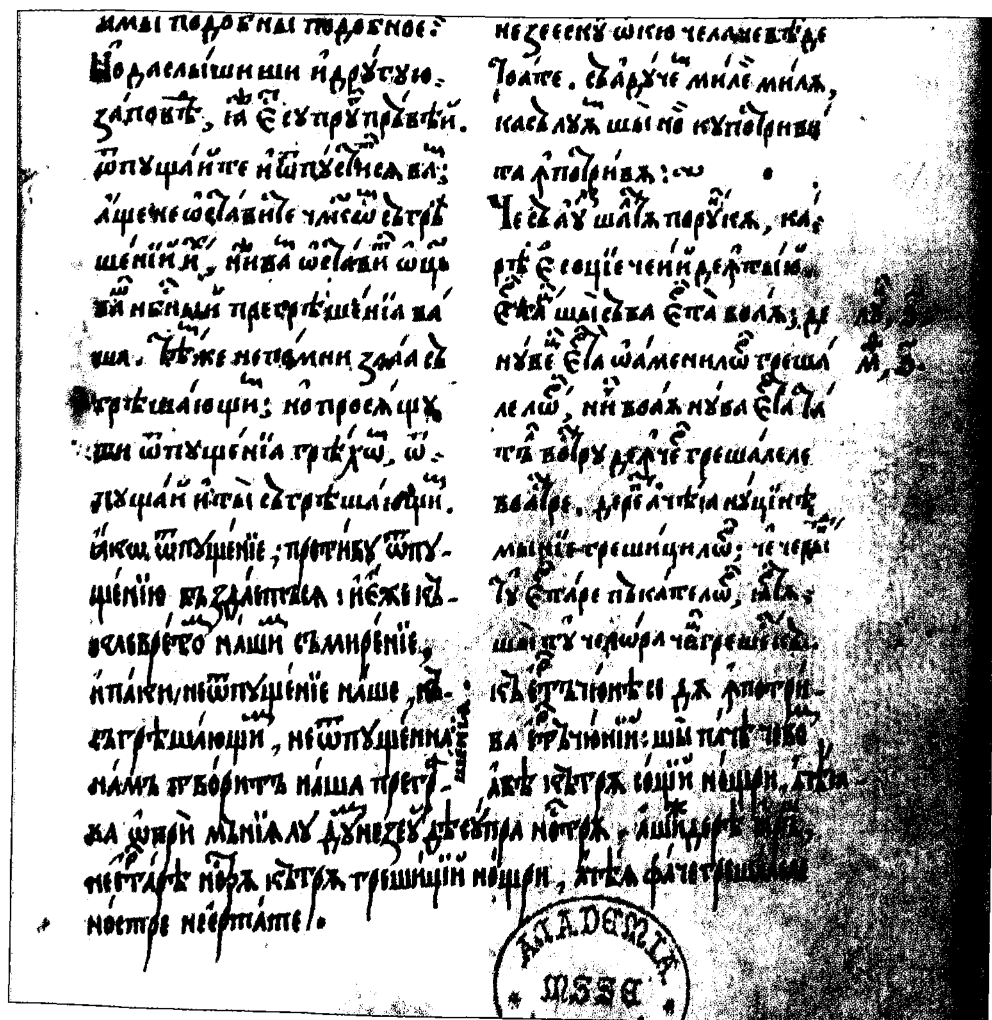
Redacțiile română şi slavonă au fost scrise uneori filă cu filă, în succesiune: întâi varianta românească, apoi cea slavonă, căci pe unele porțiuni, cerneala celor două coloane este diferită. Mai mult, la f. 180^{r} secvența *a tot binele mieu*, omisă şi trecută marginal, pare să fi fost scrisă cu cerneala proprie textului slavon, posibil indiciu că scribul a observat omisiunea după ce a terminat de copiat textul slavon.

I.15. *Mostră*
Manuscrisul 588, f. 180^{r}

Pe fila 193^{r} textul românesc, scris în coloana din dreapta, ajunge să se întindă, mai ales pe ultimele rânduri, pe spațiul coloanei din stânga. Pe fila 195^{r} la mijloc, textul românesc ocupă din nou 2 rânduri din coloana consacrată redacției slavone, pentru a se ajunge la situația în care cele două versiuni să corespundă pe acelaşi rând. Redacția românească este, pe unele porțiuni, mai elaborată, de unde nevoia de mai mult spațiu. Un argument în favoarea scrierii alternative a celor două redacții îl constituie faptul că nici pe fila 276^{r}, spre sfârșitul căreia începe să scrie M_2, coloanele nu

corespund liniar, redacția slavonă, mai restrânsă, cuprinzând mai multe rânduri scrise de M_2, decât varianta românească. Ultimele 3 rânduri cuprind, de la un capăt la altul, doar text românesc:

1.16. *Grafii diferite M_1 și M_2*
Manuscrisul 588, f. 276r

Unei alte mâini par să-i aparțină, de asemenea, ultimele rânduri din varianta românească de pe fila 25v:

I.17. *Mostră de grafie*
Manuscrisul 588, fila 25[v]

La sfârşitul textului, nedespărţit nici măcar de un rând, este copiat *Cântecul pustiei,* iar în continuarea acestuia, o molitvă în limba slavonă, despre care se menţionează că nu se găseşte în slavonă, ci numai în latină.

Pe ultima filă, scrisă pe verticală, apare însemnarea: „[Udr]işte Năsturel den Herăşti, al doilea logofăt". Însemnarea nu poate fi a traducătorului (vezi mai sus semnăturile lui Udrişte Năsturel), dar ar putea aparţine epocii:

I.18. *Însemnare*
Manuscrisul 588, fila 296[v]

Textul este structurat în 40 de capitole, pentru care se folosesc denumirile *cap* și *glava,* precedate / succedate de numerale ordinale și, respectiv, cardinale, indicate prin slove-cifră. Majoritatea capitolelor sunt precedate de un titlu-rezumat. Excepție fac capitolele XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX și XL. În plus capitolului XXXIX îi lipsește atât textul rezumativ, cât și numărul.

2.11.1. Moştenirea literară lăsată de Udrişte Năsturel

Ultimul document care consemnează numele lui Udrişte Năsturel este datat 1658, ceea ce a condus la concluzia că acesta ar putea fi anul morţii sale[27], necunoscut până în prezent. A avut un singur urmaş, Radu-Toma, născut, din cea de-a doua căsătorie. La fel de învăţat ca şi tatăl său, cunoscător de slavonă şi latină, Radu Năsturel ajunge al doilea logofăt în 1665. Graţie funcţiei, avea la dispoziţie o întreagă echipă de traducători, ceea ce-i permitea să se îngrijească de moştenirea literară lăsată de tatăl său.

Nu se ştie dacă originalul traducerii cuprindea, asemenea manuscrisului 588, o redacţie bilingvă scrisă în paralel. Emil Turdeanu este de părere că reunirea în acelaşi manuscris a celor două redacţii, slavonă şi românească, a fost ideea lui Radu Năsturel, care a însărcinat doi copişti, M_1 şi M_2, cu această operaţie. Aceştia, plecând de la două redacţii separate, slavonă şi românească, au scos la iveală o copie care, spune Turdeanu, ar fi trebuit să devină ediţia bilingvă a romanului, respectiv manuscrisul 588 (v. Turdeanu, 1985, 345).

În calitate de al doilea logofăt, Radu Năsturel se afla în relaţie cu reprezentanţii Bisericii valahe. Îl cunoştea pe egumenul Mănăstirii Tismana, Petronie, după cum o atestă documentele epocii. Aşa se face că acesta comandă o copie după romanul tradus de Udrişte, realizată în 1671 (manuscrisul 2470). Probabil că păstrarea variantei slavone alături de cea românească se justifică prin interesul mediului ecleziastic căruia i se adresa. Următoarea copie a fost comandată de un boier, Dumitraşcu Ştirbei, pe care nu-l mai interesa, probabil, decât textul românesc. Aşa apare copia din 1675 (manuscrisul 3339).

2.11.2. Persoana copistului

E. Turdeanu consideră că toate aceste copii au fost executate în cancelaria princiară din Bucureşti (Turdeanu, 1985, 345). Singura copie care oferă informaţii privitoare la executant este cea din 1675, care-l menţionează pe secretarul princiar Fota. Examinând manuscrisul 2470, P. V. Năsturel constată: „Manuscrisul (...) este din 1671, sub domnia lui Antonie Vodă

[27] Vezi Năsturel, 1904, p. XLIX; Predescu, 1965, p. 67.

(1669–1672) şi lucrat de acelaşi grămătic care scrie pe cel din 1673 (adică 1675; n.n.), fiindcă hârtia, cerneala, caligrafia sunt în totul identice" (Năsturel, 1904, XVI). Mergând mai departe, Turdeanu observă că manuscrisul 2470, din 1671, este copiat asemenea manuscrisului 588: „d'abord la colonne roumain, ensuite la colonne slave en regard, la correspondance des deux colonnes étant assurée par des lignes blanches et des espaces libres dans le texte slavon. On y reconnaît la main et la technique du même copiste, Fota, chargé par Radu Năsturel d'assurer la première étape de la fortune du roman de Barlaam et Ioasaph dans la littérature roumaine".

P. V. Năsturel observă că un anume Fota apare menționat într-un document din 1655, privitor la proprietățile familiei Năsturel. „Actul poartă *iscala* mitropolitului Ignatie cu pecetea Mitropoliei şi pe a lui Udrişte Năsturel" (Năsturel, 1904, p. XLIX). Nu se ştie cu certitudine dacă acest Fota era acelaşi care semna 18 ani mai târziu copia din manuscrisul 3339.

În *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, G. Ștrempel indică pentru Fota (Grămăticul) doar manuscrisele 588, 2470 și 3339, fără informații suplimentare (Ștrempel, 1959, p. 71).

La o examinare atentă a celor trei manuscrise, se observă că anumite slave (т, а, є, ѧ) sunt scrise diferit. Totodată, valoarea unora dintre ele nu este aceeaşi, indiciu că scribul putea fi diferit. Asemănarea globală a caligrafiei putea fi rezultatul unei deprinderi căpătate în şcolile de caligrafie. Prin urmare, singura certitudine este aceea că grămăticul Fota este autorul copiei aflate în manuscrisul 3339, comandată de un boier Dumitraşcu și executată în 1675.

2.11.3. Datarea manuscrisului 588

Manuscrisul a fost datat aproximativ 1670, pe baza examinării filiației manuscriselor. Datarea are în vedere anterioritatea acestei copii, față de cele imediat următoare. Prima dintre acestea, aflată în manuscrisul românesc 2470 este datată 1671 (Ștrempel, II, 1983, p. 282) , în vreme ce copia din manuscrisul românesc 3339 aparține, potrivit însemnării copistului, anului 1675. Însă, dacă ținem seama că anul copiei din manuscrisul 2470 ar putea fi, la fel de bine, 1670, căci anul 7179 din însemnarea de la f. 443 nu are

menționată și luna, momentul alcătuirii manuscrisului 588 ar putea urca în timp cel puțin până în anii șaizeci ai secolului al XVII-lea. În lipsa unei însemnări explicite, o metodă care ar ajuta la elucidarea perioadei apariției copiei din manuscrisul românesc 588 este cea a datării cu ajutorul filigranului.

Pe hârtia manuscrisului pot fi zărite două tipuri de filigrane. Primul tip, intitulat *ancoră înscrisă în cerc, surmontată de treflă,* apare în două variante. Tipul al doilea de filigran, intitulat *Trei semilune* apare cu mai multe contramărci. Una dintre acestea, care cuprinde o treflă şi inițialele I, B, a fost întâlnită într-o variantă asemănătoare într-un text din 1667.

2.12. *Interferențe culturale*

Înainte de a fi tradus din slavonă în română, unele pilde din roman au fost introduse în alte două scrieri aparținând epocii vechi. Astfel, *Pilda inorogului* apare în *Viața Patriarhului Nifon,* scriere panegirică, redactată de Gavril Protul. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său, Teodosie,* scriere parenetică, în limba slavonă, includ, pe lângă *Pilda inorogului,* alte cinci pilde: *Trompeta morții, Pilda celor patru racle, Pildă de privighetoare, Pilda celor trei prieteni* şi *Pilda regelui ales pentru un an.*

Cântecul lui Sfeti Ioasaf când au intrat în pustie, redactat în proză în traducerea lui Năsturel şi plasat la sfârşitul narațiunii, a impresionat atât de mult lumea călugărilor, încât, în cele din urmă, a fost versificat şi pus pe muzică. Din lumea monahală, *cântecul pustiei* s-a răspândit şi printre mireni, ajungând să fie inclus între colindele de stea. Acelaşi cântec se regăseşte şi într-un manuscris moldovenesc de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, precum şi în alte manuscrise din secolul al XIX-lea, ceea ce demonstrează rezistența în timp a subiectului isihiei şi al sihăstriei.

Există, de asemenea, legături între structurile ideatice ale unor episoade din roman şi anumite motive din literatura populară românească. Astfel, *Pilda celor patru racle* din *Varlaam şi Ioasaf* a avut ecou în basmele *Fata moşului şi fata babei,* al lui Ion Creangă, sau *Fata moşului cea cuminte,* cules de Petre Ispirescu.

Numeroase alte pilde, citate de Varlaam în scopul convertirii lui Ioasaf, au asigurat, prin frumusețea lor, perenitatea universală a legendei.

Atât pentru Buddha, cât şi pentru Isus, pildele au constituit un bun mijloc pentru învăţarea poporului. Pentru predicatorii creştini ai Evului Mediu, povestea lui Varlaam şi Ioasaf constituia o sursă nepreţuită de parabole prin care să-şi susţină predicile moralizatoare. Alături de texte sacre, împrumutate din Evanghelie ca: *parabola semănătorului*[28], *pilda pietrei preţioase*[29], *a nunţii, a fecioarelor înţelepte şi a fecioarelor nechibzuite, a fiului risipitor şi a oii pierdute,* apar alte povestiri de inspiraţie profană, pe care istoria literară le-a numit, prin analogie, parabole (Sonet, 1949, p. 20). Respectând cea mai cunoscută versiune latină (B.H.L. 979), Jean Sonet le citează în ordinea în care apar în roman: *Trompeta morţii; Pilda celor patru racle; Pilda privighetorii; Pilda inorogului; Pilda celor trei prieteni; Regele ales pentru un an; Regele păgân şi credinciosul său Wazir; Tânărul cel bogat şi fiica cerşetorului; Căprioara îmblânzită; Seducţia*[30].

Acestea au cunoscut, dintotdeauna, un succes foarte mare. În medievalitatea târzie a spaţiului românesc, unele dintre ele au încântat atât de mult imaginaţia cititorilor, încât, graţie structurii lor omogene, au putut fi valorificate independent în literatura cultă, în care s-au constituit ca adevărate *nuclee de înţelepciune,* fapt confirmat de manuscrise de la Biblioteca Academiei din Bucureşti, Biblioteca „Astra" din Sibiu, ori de peste hotare. Un asemenea manuscris este conservat astăzi la Biblioteca „John Rylands" a Universităţii din Manchester. Este vorba despre un miscelaneu copiat în 1768 în Transilvania şi aflat o vreme în posesia lui Moses Gaster. Printre alte texte româneşti, codicele cuprinde câteva pilde extrase din ţesătura romanului, grupate sub titlul *Istoriile Sfântului Varlaam către Ioasaf, feciorul lui Avemer, împăratul Indiei.* Istoriile, deşi nenumite, sunt uşor de identificat. Este vorba despre: *Pilda inorogului, Pilda celor trei prieteni, Pilda împăratului ales pentru un an, Pilda despre trâmbiţa morţii, Pilda celor patru racle* şi, în formă foarte concentrată, *Pilda de privighetoare,* în care, sub titlul *Cuvânt de învăţătură,* sunt reproduse doar sfaturile pe care

---

[28] Cf. E. A. Wallis Budge, *op. cit.*, p. XIX , care o cosideră de inspiraţie profană.

[29] *Ibidem.*

[30] Vezi Sonet, 1949, p. 21. Vezi, de asemenea, Budge, 1923, p. XIX, cu diferenţele amintite. Precizăm că denumirile au fost preluate de la Budge. Vezi şi Will Hayes, 1931, p. 17 – 21, unde autorul prezintă pe larg câteva dintre parabole.

privighetoarea le dă vânătorului în schimbul eliberării sale. Le reproducem în continuare: „Niciodată să nu te ispiteşti a apuca lucru care nu-l poţi apuca cu mâna"; „De lucru trecut, să nu te căieşti"; „Cuvântu carele nu e de crezut, să nu-l crezi".

Fenomenul a fost universal, aceleaşi pilde fiind desprinse din ţesătura romanului în mai toate literaturile în care textul a circulat. Spre exemplu, *parabola celor patru racle* apare deseori la scriitorii medievali. A fost folosită de Boccaccio, în *Decameron*, în prima nuvelă din ziua a X-a, şi l-a inspirat, de asemenea, pe Shakespeare într-o scenă din *Neguţătorul din Veneţia.* Jean Sonet susţine că ultima pildă citată de el, *Seducţia,* apare, de asemenea, într-o nuvelă a lui Bocaccio, intitulată *Gâştele fratelui Filip* (Sonet, 1949, p. 21).

În secolul al XV-lea, când pe teritoriu românesc nu circulau decât versiuni slavone ale scrierii, viaţa celor doi asceţi apărea reprezentată pe zidurile Mănăstirii Neamţ, zugrăvită de artiştii decoratori ai domnitorului Ştefan cel Mare. Ansamblul pictural de aici, singurul de acest fel (v. Ştefănescu, p. 352), cuprinde 32 de scene sugestive, inspirate de momentele-cheie ale naraţiunii, un posibil indiciu al circulaţiei în Moldova a unor manuscrise slave miniate (Turdeanu, 1947, p. 53). Portretele celor doi sfinţi, realizate cândva, în secolele al XVI-lea–al XVII-lea, împodobesc zidurile Mănăstirii Hurezu, ceea ce dovedeşte răsunetul avut de această naraţiune în mediul monahal.

Demnă de menţionat este icoana ajunsă la Mănăstirea Curtea de Argeş (v. Lăzărescu, 1967, p. 198), pictată în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Aici, Varlaam şi Ioasaf apar reprezentaţi împreună cu Sfântul Alexie, asociere deloc întâmplătoare, căci, asemenea lui Ioasaf, Alexie, supranumit *omul lui Dumnezeu,* a părăsit curtea tatălui său şi a ales să trăiască în pustie.

2.13. Pilda inorogului

Una dintre cele mai frapante parabole din cuprinsul romanului este cea intitulată *Pilda inorogului.* Originea ei se află în Mahabharata, dar există şi câteva versiuni budiste (Hayes, 1931, p. 18) ale acesteia. În *Confesiuni,* L.N. Tolstoi, mărturiseşte că această parabolă l-a determinat

să-şi revizuiască întreaga viaţă. Spre sfârşitul vieţii, asemenea lui Varlaam, s-a izolat de lume şi chiar de familia sa.

Parcursul epic al parabolei, aşa cum apare în manuscrisul românesc 588, poate fi rezumat astfel: există în această lume oameni care s-au depărtat de învăţăturile lui Dumnezeu şi ignoră total viaţa spirituală, ducând o viaţă înclinată numai spre plăcerile trupului. Aceşti oameni pot fi asemănaţi unui om care fugea înfricoşat de răgetele unui inorog, ce-l hăituia să-l mănânce.

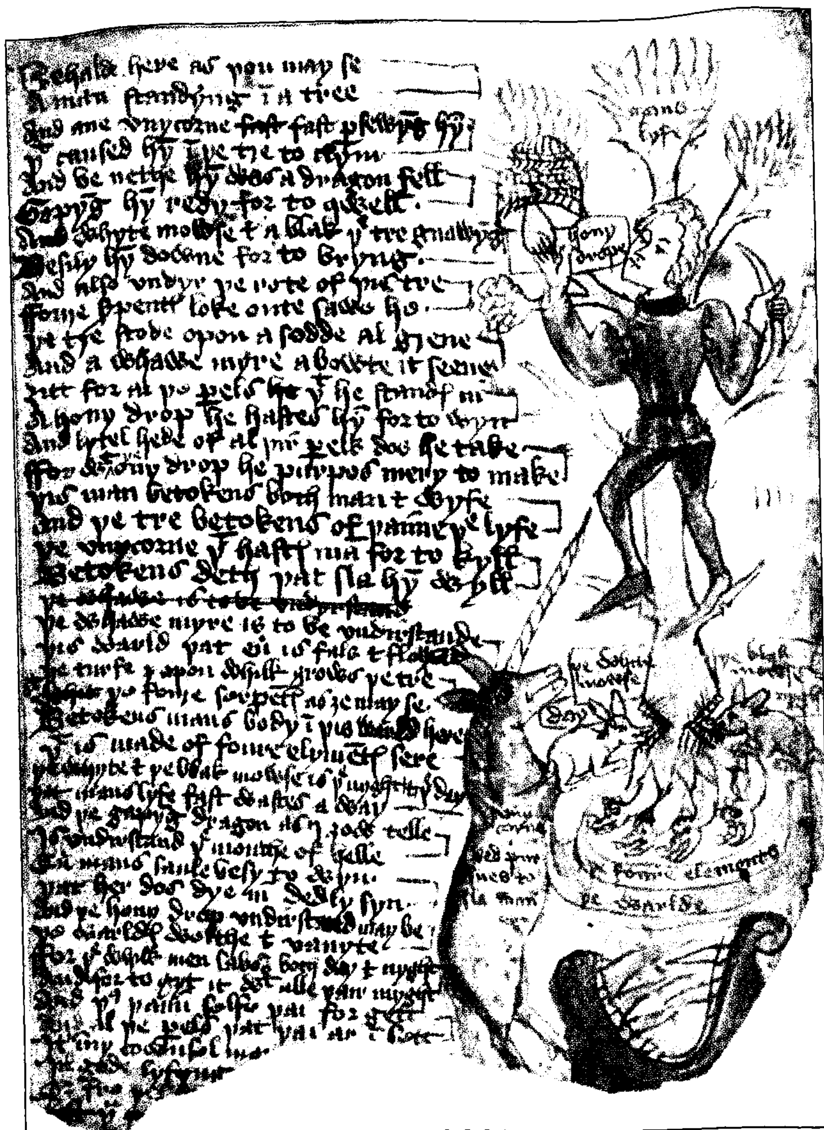
I.19. *Pilda inorogului* (1)
Barlaam and Josaphat; Speculum Historiale, Vincent of Beauvais (13th century)
http://thaimangoes.blogspot.com/2009/08/g2.html

Alergând cât putea de tare, cade într-o prăpastie adâncă. În cădere, reuşeşte să se agaţe de ramurile unui copac, înfigându-şi cu fermitate picioarele între crengile cele mai puternice. În felul acesta începe să se simtă mai în siguranţă. Însă, aruncându-şi privirea în jos, vede la rădăcina copacului doi şoareci, unul alb şi altul negru, care-i rodeau rădăcina, nemaiavând mult până să-l surpe. Uitându-se în abis, vede un balaur înfricoşător, care sufla flăcări şi se încolăcea groaznic, căscând gura să-l prindă. Căutând la creanga pe care se sprijinea, vede patru capete de şarpe care ieşeau din peretele de lângă el. Privind în sus, observă că din ramurile copacului picura puţină miere. În acea clipă uită de inorog, de balaur, de şerpii de lângă el şi de fragilitatea copacului în care stătea. Nu se gândeşte decât la dulceaţa mierii, încercând să se înfrupte din ea.

Aşa sunt, îi spune Varlaam lui Ioasaf, cei care sunt seduşi de viaţa înşelătoare, prezentându-i apoi întregul tâlc: inorogul este moartea care aleargă în urma tuturor oamenilor. Prăpastiia este lumea, plină de toate răutăţile şi capcanele care pot duce la moarte. Copacul, ros neîncetat de cei doi şoareci şi de care se ţine orice muritor, este vremea pe care o are de trăit fiecare, scurtată şi sfârşită de ceasurile zilei şi ale nopţii. Cei patru şerpi sunt cele patru elemente instabile şi fragile care alcătuiesc corpul omenesc, al căror dezacord poate duce la dezlegarea alcătuirii trupului şi la îmbolnăvirea acestuia. Balaurul turbat reprezintă adâncul iadului, care doreşte să-i înghită pe aceia care iubesc mai mult frumuseţile acestei lumi, decât fericirea viitoare. În sfârşit, picăturile de miere arată dulceaţa lucrurilor trecătoare ale lumii, care-i înşeală pe oameni şi-i împiedică să se îngrijească de mântuirea lor.

Frumuseţea şi elocvenţa acestei parabole a condus la ilustrarea ei miniaturală în unele manuscrise. O asemenea reprezentare poate fi admirată în versiunea latină a lui Vincent de Beauvais, publicată în *Speculum Historiale* (sec. al XIII-lea), unde Varlaam îi prezentă lui Ioasaf conţinutul acestei pilde ca printr-o hologramă (vezi mai sus).

O altă miniatură apare într-un miscelaneu religios din secolul al XV-lea, alcătuit în Yorkshire şi păstrat în prezent la British Library:

I.20. *Pilda inorogului* (2)

British Library, London, manuscript, 15th century (Ad. 37049, f. 19v)

http://www.english.cam.ac.uk/medieval/zoom.php?id=746

Foarte sugestivă pentru inconştienţa omului în faţa pericolelor care-l pândesc este interpretarea dată acestei pilde de olandezul Boetius Adam Bolswert [1580-1634], intitulată *Alegoria vieţii omeneşti*:

I.21. *Pilda inorogului* (3)
Boetius Adam Bolswert [1580-1634], *Allegory of human life*
http://www.flickriver.com/photos/28433765@N07/3338629238/

Într-un manuscris românesc din secolul al XVIII-lea[31], care conține, printre alte texte, *Începutul învățăturilor bunului credincios Io Neagoe, voievod Țării Ungrovlahiei,* pilda inorogului, apare în două variante, intitulate *Pilda lumii.*

I.22. *Pilda lumii* (1)
Mănăstirea Cozia, 1781

[31] Manuscrisul, aflat cândva la Mănăstirea Cozia, datat 1781 şi copiat de popa Sava, face parte din colecțiile speciale ale Bibliotecii Academiei din Bucureşti, unde este înregistrat la numărul 3572 (v. Ștrempel, III, 1987, p. 177).

Copacul vieţii este înlocuit aici cu o roată, iar inorogul lipseşte. În partea stângă, stă scris: *Ştiu să mă înalţ*. În următoriul stadiu, în care omul atinge punctul maxim al capacităţilor fizice şi intelectuale, considerându-se împăratul lumii, se poate citi: *Miru-mă ce am ajuns.* În partea dreaptă, apusul vieţii, el exclamă: *Oh, vai ce am ajuns a întra.*

I.23. *Pilda lumii* (2)
Mănăstirea Cozia, 1781

Un desen asemănător am întâlnit în manuscrisul rusesc Vijazemsk, ceea ce demonstrează legătura existentă între cele două versiuni şi

înlătură orice îndoială asupra provenienței miniaturii româneşti. Aceeaşi pildă poate fi admirată la Baptisteriul din Parma în basorelieful realizat de Benedetto Antelami la sfârşitul secolului al XIII-lea (1296) [32].

I.24. *Pilda inorogului* (4)
Benedetto Antelami, baptisteriul din Parma, 1296.
http://www.bibliotecapleyades.net/ufoart/UFOArt2/arteufo02.htm

*

Deşi poate inexistenți în realitate, Varlaam şi Ioasaf au reuşit, de-a lungul secolelor, să-şi lase amprenta în cultura universală. Turnata pe canavaua vieții lui Buddha, legenda celor doi pustnici constituie una dintre cele mai răspândite scrieri medievale. Strângând laolaltă înțelepciunea a două dintre cele mai importante religii ale lumii, budismul şi creştinismul, romanul a reuşit să străbată veacurile, atrăgându-i deopotrivă pe laici şi pe

32 http://www.bibliotecapleyades.net/ufoart/UFOArt2/arteufo02.htm

teologi. Chiar dacă pentru cititorul modern subiectul romanului este depăşit, pildele care i-au asigurat nemurirea, exprimă adevăruri eterne, asupra cărora, din păcate, societatea contemporană uită să-şi mai îndrepte atenţia. Cu toate acestea, dacă naraţiunea în sine reuşeşte să-i mai atragă astăzi doar pe filologi, reprezentările murale, cele arhitectonice sau miniaturale, inspirate din paginile ei, bucură în continuare privirile oricărui om pasionat de cultură.

3. Consideraţii lingvistice

3.1. Particularităţi sintactice

Limba traducerii lui Năsturel constituie o mostră a valenţelor retorice atinse de româna scrisă de la jumătatea veacului al XVII-lea şi, totodată, o dovadă a preocupării cărturarilor de orientare a variantei literare a limbii în direcţia unei prelucrări artistice a expresiei. Nevoia de diferenţiere a limbajului artistic de limbajul strict utilitar corespundea unei tendinţe a epocii, în care româna se înscria şi graţie efortului creator al lui Udrişte Năsturel. Nu este surprinzător, prin urmare, că traducerea sa cuprinde o serie de construcţii sintactice manieriste. Construcţii asemănătoare au fost întâlnite încă din traducerile literale ale veacului al XVI-lea, ca urmare a influenţei exercitate de prototipurile slavone, maghiare sau latine (v. ILRLEV, 1997, p. 172). La rândul ei, slavona, pentru care asemenea construcţii erau la fel de nefamiliare ca şi pentru română, le preluase din greacă, limbă pentru care dislocarea sintactică reprezintă un procedeu stilistico-sintactic utilizat frecvent (Frâncu, 1983, p. 321 – 335). Considerăm că păstrarea unor structuri marcate de influenţa sintaxei slavone în traducerea romanului popular *Varlaam şi Ioasaf*, constituie trăsături ale unui manierism sintactic manifestat conştient de Udrişte Năsturel, în scopuri estetizante[33]. În fond, nimic nu l-ar fi putut împiedica să adapteze la posibilităţile graiului său întorsăturile savant construite mai întâi în greacă, iar apoi, în urma traducerii, şi în slavonă. Fidelitatea faţă de original, putea rezulta nu din incapacitatea de a se abate de la litera acestuia, ci din dorinţa

[33]Afirmaţii asemănătoare au fost făcute în legătură cu sintaxa lui Dimitrie Cantemir. Vezi Moldovanu, 2002, p. 90.

de a reda atât conținutul, cât și stilul textului și de a-i conserva aspectul distinctiv, așa cum au făcut-o, de altfel, toți umaniștii (Kukenheim, 1962, p. 121). În acest sens, referindu-se la *Ceasornicul domnilor*, N. Cartojan constată că „reproducerea formei latine în traducerile umaniștilor români denotă, și ea, voința de expresivizare a limbii materne"(Cartojan, 1940).

Despre topica de la jumătatea veacului al XVII-lea se poate spune că este destul de variată și influențată deopotrivă de factori interni și externi. Astfel, înrâurirea sintaxei populare are ca rezultat topica liberă, neconstrânsă de regulile ori canoanele sintaxei limbilor culte. Ordinea firească, S-P-O, putea fi modificată o dată cu generalizarea folosirii prepoziției *p(r)e* la acuzativ, astfel încât complementul putea sta în locul subiectului (O-P-S) etc. La generalizarea topicii libere a propozițiilor a contribuit și tendința de dublare a complementului direct și indirect.

Limba traducerilor se păstrează însă oarecum în afara acestei tendințe spre topica liberă, mai ales în cazul cărturarilor poligloți, care doreau să creeze o limbă literară apropiată de limbile clasice. Astfel, personalități ale epocii, ca Miron Costin, Nicolae Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino ori Dimitrie Cantemir, alături de care poate sta și Udriște Năsturel, optează în scrierile lor pentru topica fixă, plasând verbul la sfârșitul propoziției, antepunând determinantele atributive sau circumstanțiale (v. ILRLEV, 1997, p. 372). Totodată, limba folosită de ei poate conține, hiperbaturi ori construcții participiale și gerunziale artificiale.

Influențată uneori de original, alteori fără legătură cu acesta, traducerea lui Năsturel conține (v. Stanciu Istrate, 2011, p. 86–94):

- dislocări ale sintagmelor nominale: *Iară **putrezitoarea și lesne veștejitoarea fire** acestor de aice, așijderea preasfânta și nestricata **fire** a vieții ce va să fie, tuturor aiavea o spunea* (1r); *Acesta, deaca auzi acea păgânească poruncă, luă-ș zioa bună de către **ceastă deșartă și în jos trăgătoare cinste** și dulceață și se amestecă cu ceatele călugărești* (2v–3r); *Șî văzu mormântul șî cu **fierbinți udându-l lacrăme**, ia acoperemântul în laturi și văzu pre Varlaam și pre Ioasaf* (294v);
- dislocări ale grupului verbal: *Și de nu m-**aș fi de întâiu făgăduit** ție cu cuvântul a scoate den mijlocul judecății mâniia, acum ți-aș da carnea focului* (12r); *Însă vom **să ne iarăș sculăm** când va veni Domnul Isus*

Hristos, Fiiul lu Dumnezeu, întru slava nespusă şî întru puteare înfricoşată (208^{r-v}); *Că de* ***o aş şî potrivi*** *aceaea cu lumina soarelui, mai luminoasă easte aceaea şî mai frumoasă* (209^{r});

- antepunerea atributelor adjectivale, substantivale ori pronominale sau a complementelor: *m-au scos den lacul tinei şi de la* ***cel iute şi pierzător domn*** *al întunearecului cestui veac* (7^{v}); *Iară voi, carii cetiţi şi auziţ această* ***de suflet folositoare poveste****, fie voauă a vă învrednici părţii acelora, ce au plăcut Domnului* (295^{v}).
- postpunerea verbului auxiliar: *Şî rătăcindu-i una,* ***fost-au lăsat*** *noaudăzeci şî noauă* (95^{r}); *şî uşa pocaaniei* ***deşchide-va*** *mie, rrăului şî hitleanului rob* (229^{r}) etc.

Asemenea construcţii manieriste sunt specifice unei limbi artificiale, care se abate de la uzul popular în mod conştient, din dorinţa cărturarului de a diferenţia limba literaturii de limba vorbită. Fie că respectă originalul, fie că inovează într-o manieră asemănătoare acestuia, soluţiile alese de Udrişte Năsturel au fost ulterior abandonate. Modificările operate de grămăticul Fota în copia din 1675 dovedesc tendinţa limbii către topica liberă, neconstrânsă de tipare rigide. Însă, indiferent de lipsa de viabilitate a manierismului sintactic propus de Năsturel, tălmăcirea dată romanului religios *Varlaam şi Ioasaf* reprezintă o mostră a posibilităţilor retorice ale limbii române literare de la jumătatea secolului al XVII-lea, exploatate ulterior, în manieră originală, de Dimitrie Cantemir.

3.2. *Particularităţi lexicale*

Traducerea se distinge prin caracterul inovator al lexicului, remarcat, de altfel, şi de autorii dicţionarului-tezaur al limbii române (DLR), care au inclus în bibliografie o copie din 1786, păstrată în manuscrisul 9 de la Biblioteca Academiei Române. Deşi descendentă din manuscrisul 588, această copie oferă atestări mai apropiate de zilele noastre.

3.2.1. Atestări mai vechi decât cele cunoscute

Printre neologismele care reconsideră atestările cunoscute se numără: *materie* (1651), *filosofi* (1652), *virş* (1652), *filosofie* (1667–1669), *apotecar* (1673), *ritor* (1673), *speţiiar* (1673), *siloghizm* (1673), *corcodil* (1680), *tiranie* (1680),

coruna vb. (1682), *carâtă* (1683), *satir* (1683), *îmblastră* (1700), *paveză* (c. 1700), *unie* (c. 1700), *etimologhie* (1705), *finiche* s.pl. (1776), *pedagog* (c. 1800), *titan* (sec. XIX) (v. Onu, 1994, p. 72–74).

Termenul ***apotecar*** are o etimologie multiplă (< lat. *apothecarius*, cf. gr. *ἀποθηκάριος*): *Aduc şî pre Asclipie să fie dumnezeu, carele au fost doftor, adecă vraci şî speţiiar, ce se zice* ***apotecar***. În privinţa atestărilor, DA precizează că în limba veche *apotecar* apare în scrierile cronicarilor, fără a oferi vreun exemplu pentru a putea plasa în timp prima consemnare a acestui termen. Dat fiind faptul că *apotecar* nu apare la Grigore Ureche, putem considera că ne aflăm în faţa primei sale atestări.

carâtă < ucr. *karyta*, pol. *karyta*: *trecea odată în* ***carâtă*** *poleită cu slugile şî cu boiarii-ş, cumu se cuvine împăraţilor* (38^{r});

corcodil < s.-cr. *korkodil*, sl. **крокодилъ**; cf. lat. *crocodilus*: *unii dentr-înşii credea în berbeace, iară alţii (...) în* ***corcodil*** (222^{v});

coruna vb. < lat. *coronare*, ngr. *κορωνάω, κορωνιώ*: *aceastea care văzi astăzi, cu cari te înalţi şî te* ***corunezi***, *să e slava, să e hrana, să e bogăţiia, toate <sânt> înşelăciunea vieţii* (83^{r});

corună < bulg. srb. *koruna*, sl. **корона**: *Şî decât toată* ***coruna***, *şî decât tot caftanul împărătesc, mai de cinste am socotit pre dânşii* (41^{v}); *potrevi corona şî văşmântul împărătesc* (278^{v});

etimologhie < lat. *etymologia*, gr. *ετυμολογία* (vezi *infra*);

Varianta *filosofi* a verbului *a filozofa* (< lat. *philosophari*): *Spusu-ţe-am şî mai nainte, cum goni tată-tău pre acei înţelepţi postnici, carii în toată vreamea de lucruri ca aceastea* ***filosofiia*** (31^{v}); aceeaşi variantă apare şi în copia păstrată în mss. 3339.

filosofie (< gr. *φιλοσοφία*): *Şî nimic nu lăsară în traiul lor den cealea ce se cad aceştii* ***filosofii*** *adeverite* (129^{r});

finiche s.f.pl. „curmale" < sl. **финикъ**: *neşchiţeale den* ***finiche***, *ce se afla întru pustiia aceaea* (284^{r});

îmblastră „plasture" < gr. *εμπλαστρον*, pl. *εμπλαστρα*, lat *(em)plastrum*, pl. *-stra*): *meşter de amestecătura ierbilor şî făcător de* ***îmblastre***, *de cu acela meşterşug agonisiia hrana lui, că era om sărac* (220^{v}). Varianta *îmblastră* apare şi în mss. 2470, în vreme ce în mss. 3339 este înlocuită cu sinonimul *brastur*, variantă a lui *plasture*, neconsemnată în dicţionare;

materie < lat. *materia*, it. *materia*, pol. *materja*, rus. *materija*: *nu dumnezeirea le dă să fie de mult preț, ce* ***materiia*** *den carea sânt făcuț* (248^{v});

paveză „scut" < gr. med. *παβε(λ)ζια*, pol. *pawęża*: *pune preste tine ca o* ***paveză*** *cel cuvânt spăsitoriu* (287^{r});

pedagog < ngr. *παιδαγωγός*, lat. *paedagogus* (v. *infra*);

ritor „orator" < ngr. *ρητωρ*; cf. lat. *rhetor*: *nescari* ***ritori*** *şi filosofi* (253^{r});

satir < ngr. *σάτυρος*, lat. *satyrus*: *se-au schimbat în lebădă, când au mers la Lida, şî se-au făcut* ***satir****, ce se zice om sălbatec, ca să curvească cu Antiopiia* (219^{v});

siloghizm „silogism" < ngr. *συλλογισμός*: *dezlega toate întrebările lor şî* ***siloghizmii*** *lor (ce se zice chipzuialele gândurilor lor) şî vădiia smintita a lor înşelăciune* (277^{r});

Variantă neliterară a lui *spițer* (< ngr. *σπετζιάρης, -ζιέρης*), *spețiiar* este glosat de traducător prin *apotecar*: *Aduc şî pre Asclipie să fie dumnezeu, carele au fost doftor, adecă vraci şî* ***spețiiar****, ce se zice apotecar* (220^{v}); cf. mss. 3339: *spițiiar*.

tiranie < ngr. *τυραννία*, lat. *tyrannia*; cf. rom. *tiran*: ***tiraniia****, ce se zice muncitoriia tătâine-tău, cu întunearece de morți pre aceia cuprinsu-i-au* (135^{r});

titan < lat. *titan, -nis*, ngr. *τιταν*: *mai pre urmă fostu-l-au junghiat* ***titanii*** (221^{r});

virş „vers" < pol. *wiersz, wirsz*: *să-ş cinstească dumnezeii lor cu* ***virşuri*** *– ce se zice cu cântări – scrise* (223^{r}).

3.2.2. Termeni neatestați. Împrumuturi

Acestora li se adaugă o seamă de termeni neatestați în dicționare, împrumutați, ori creați de traducător prin derivare sau compunere:

bogorazumie „cunoaşterea lui Dumnezeu" < sl. **богоразоумиѥ**: *Iară păntru a Evangheliei* ***bogorazumie*** *(ce se zice cunoaşterea lu Dumnezeu), zis-au Domnul (...)* (253^{v});

cumirniță „templu sau altar dedicat zeităților păgâne"(v. Stanciu Istrate, 2010, p. 316) (< sl. **коумирьница** „delubrum"; v. *Rečnik*, 1999, s.v.): *Aşijderea şî pohtitorii altor rrăotăț, pusu-ş-au idolii pohtelor lor că pre ale lor pohte chemară-le dumnezei. Şî derept aceaea, în* ***cumirnițele*** *lor, face-se jocul dulceții pohtelor, glasure de cântece cele curveşti şî nestâmpărate porneale* (249^{v}-250^{r}). Cuvântul se păstrează în mss. 2470, f. 388^{r}. Ulterior însă grămăticul Fota

înlocuieşte acest termen, în manuscrisul 3339, cu sinonimul *capişte*, un indiciu că împrumutul lui Năsturel, nu era prea cunoscut în limbă, dovadă şi faptul că el nu mai apare atestat în alte scrieri. Precizăm că versiunea slavonă nu cuprinde termenul коумирьница, ci sinonimul acestuia, требищте (v. Miklosich, s.v.) ceea ce poate însemna fie că Năsturel cunoştea slavonismul din altă sursă, fie faptul că originalul după care a tradus este altul decât cel reprodus în manuscrisul 588.

estestvoslovie „natură, fire" (Stanciu Istrate, 2010, p. 316) apare numai în traducerea lui Udrişte Năsturel: *Derept aceaea dară, niciunul de într-înşii dumnezeu nu iaste, ce aiavea iaste, împărate, cum că toată* ***estestovosloviia*** *(cum am zice graiul de firea) dumnezeilor iaste numai o prelăstitură* (223v). Noutatea termenului este indicată chiar de către traducător, care îl glosează prin sintagma *graiul de firea*. *Estestvoslovie* nu apare în dicţionarele româneşti. El trebuie să fi fost împrumutat din sl. öst'stvosloviö, înregistrat în *Lexiconul* lui Miklosich cu sensul „physiologia", ceea ce explică formarea acestui compus prin calc lingvistic după gr. *φυσιολογία*. În sfârşit, cuvântul în discuţie apare şi în versiunea slavonă a romanului.

izgon „pribeag, fugar" (Stanciu Istrate, 2010, p. 316); a fost împrumutat din sb. *izgon*, derivat regresiv de la *izgoniti*, şi reprezintă, după părerea noastră, un alt cuvânt decât cel înregistrat la Neculce cu sensul „trupă militară mică", explicat în DA prin derivare regresivă de la *izgoni*, neexcluzându-se influenţa rus. *izgonŭ*; în textul nostru *izgon* are sensul „exilat, izgonit, alungat, pribeag, fugar", ca şi etimonul sârbesc: *nerăbdând eu a umbla îndelung aşa,* ***izgon****, rătăcind fără casă şi fără acoperemânt* (87r); prin urmare, ne aflăm în prezenţa singurei atestări a acestui termen. De remarcat că în mss. 3339 copistul renunţă la această inovaţie: *nerăbdând eu a umbla îndelung* ***rătăcind****, fără de casă şi fără de acoperemânt* (67r).

pârvac cu sensul general „primul, cel dintâi" (vezi Stanciu Istrate, 2010, p. 317) < sb. *prvak* (v. *Rječnik*, s.v.), după cum rezultă din următorul context: *Gustând cu trupul moarte, învise a treia zi şi fu* ***pârvac*** *morţilor, ce se zice întâiu născut de întru morţi* (67r). *Pârvac* se păstrează în ambele copii ulterioare celei studiate de noi, cu o mică modificare formală în ms. 3339, unde apare varianta fonetică *pervac* (89r). DLR înregistrează pentru acest cuvânt, atestat pentru prima dată într-un text din secolul al XIX-lea, numai sensul specializat „primul roi care se desprinde de stup", specific bg. *pŭrvak* din care se precizează că provine.

psalomnic „psalmist" (vezi Stanciu Istrate, 2010, p. 317) (< sl. псалъмьникъ): *Era ca pomul sădit lângă ape, cum zice* ***psalomnicul****, pururea adăpat şî frumoase poame aducea Domnului* (232ʳ). Nici acest termen nu apare în dicţionarele româneşti. În structura lui se recunoaşte rădăcina *psalom* < sl. псаломъ, variantă a lui псалмъ.

râbnic s.n. „heleşteu" (vezi Stanciu Istrate, 2010, p. 317) este o variantă a lui *râmnic*, neînregistrată în DLR, unde apar numai *râvnic* şi *remnic*, cu atestări mai târzii, din secolul al XVIII-lea. Glosarea prin *hălăşteu*, oferită de traducător, dovedeşte faptul că acesta era conştient de posibilitatea de a nu fi înţeles. În lipsa altor atestări, se poate spune că Năsturel foloseşte pentru prima oară acest termen: *Varlaam (...), învăţând pre feciorul împăratului, boteză-l în numele Tatălui şî al Fiiului şî al Sfântului Duh, întru un* ***râbnic*** *sau hălăşteu ce era în grădina lui* (169ʳ). Din punct de vedere etimologic, *râbnic* se explică prin bg. ръбник, ucr. рибник. Varianta conservată aici păstrează nealterată rădăcina sl. ръбо „peşte", forma literară astăzi, *râmnic*, explicându-se prin acomodare fonetică.

3.2.3. Calcuri lingvistice

bună-minte „clarviziune, perspicacitate, agerime a minţii", după sl. благоразоумик „sagacitas" (v. Miklosich, s.v.): *Iară Dumnezeu, a lui* ***bună-minte*** *şî direaptă semuire priimindu-o, arătă-i-se lui unuia nu aşa cum iaste firea Lui, căce firei născute nu-i iaste cu puteare a vedea pre Dumnezeu, ce cu neşte socotitoare dumnezeieşti arătări, aşa cum ştie însuş* (48ʳ);

cerean „care locuieşte în cer(uri)" (Stanciu Istrate, 2010, p. 319), după sl. небесьнъ „caelestis" v. Miklosich, s.v.): *Însă vom să ne iarăş sculăm când va veni Domnul Isus Hristos, Fiiul lu Dumnezeu, întru slava nespusă şî întru puteare înfricoşată, singur Împăratul împăraţilor şî Domnul domnilor, Căruia tot genuchiul, al* ***cereanilor****, al pământeanilor şî a celor dedesupt, închinase-va* (208ʳ⁻ᵛ);

crudie „cruzime", după sl. соуровик „cruditas" (v. Miklosich, s.v.): *biruiră* ***crudiia*** *(ce se zice nemilosârdiia) noastră* (263ᵛ);

ereticitură „erezie", după sl. еретичьство (Stanciu Istrate, 2012ᵃ, 40–41): *sau în slujba idolească, sau vre întru o* ***ereticitură*** *trăiesc* (71ᵛ);

fericitură „fericire"; cf. sl. блаженьство: (Stanciu Istrate, 2010, p. 319): *să te învrednicească dar Domnul a nemeri* ***fericitură*** *ca aceaea* (175ᵛ);

țărânaș „pământean”, după sl. **прѣстнїи** adj. „terreus” (v. Miklosich) „din pământ, țărână”: *Cu aceastea chipuri şî de-acest fealiu de vieți şî cu aceastea tocmeale, pământeanii şî* ***țărânaşii****, răvnind vieții cereşti, întru post şî în rugăciuni, şî în privegheri, (...) sfârşind viiața aceasta şî cu năravul făcură-se îngeri* (106[r]).

pururea-fiitor „veşnic”, după sl. **присносоущенъ**: *Dumnezeu fiind fără începătură şî* ***pururea-fiitor****, cu carele toate fură, şî văzutele, şî nevăzutele* (164[r]); *den lumina nenăscută răsărit-au lumină* ***pururea-fiitoare*** (163[v]);

singur-volnic „care procedează după propria-i voință” calchiază sl. **самовольникъ**: *Dumnezeu deplin* (...) ***singur-volnic****, însuş-putearnec* (164[r]).

însuş-putearnec „atotoputernic”, după sl. **самосильнъ**; v. *supra;*

împreună-lăcuitor „conlocuitor” după sl. **съжитель**: *Şî bună mărturisire mărturisind şî alergarea sfârşindu-şi şî credința păzindu-ş, nemeriră cinstea direpților, îngerilor* ***împreună-lăcuitori*** *făcându-se* (99[v]);

împreună-moştnenitor „comoştenitor”, după sl. **сънаслѣдникъ**: *lu Hristos* ***împreună-moştnenitori*** *făcându-se* (99[v]);

netreabă în loc. adv. *de ~* „care este lipsit de valoare, de importanță”, cf. sl. **непотрѣбьнъ** „inutilis” (v. Miklosich, s.v.): *Însă adevărat, ție mai întâiu decât tuturor, ca numai să ți se vie bogăție, carea decât scârna şî gunoiul, mai de* ***netreabă*** *easte* (191[v]); *Iară ceia ce le pare că pământul iaste dumnezeoaie, prelăstiț sânt. Că iată, vedemu-l unde e necinstit de oameni şî ocărât şî biruit de dânşii şî săpat şî frământat şî făcut de* ***netreabă*** (218[r]).

3.2.4. Glose lexicale

Elocvente, pe de o parte, pentru maniera traducerii și, pe de altă parte, pentru posibilitățile românei literare de la jumătatea veacului al XVII-lea, sunt glosele lexicale notate marginal de traducător sau inserate în text, între paranteze, ori precedate de formule introductive. Extrem de numeroase în manuscris, glosele de pe margine cuprind fie cuvinte mai uzuale decât cele din text, fie soluții alternative de traducere, reținute pentru o eventuală revizie.

De cealaltă parte, unele dintre glosele interne definesc termenii în continuarea cărora apar, introduse fiind prin *ce se zice,* ori prin adverbul *adecă,* în vreme ce altele au o motivație de ordin stilistic. Cum traducerea nu

a fost publicată, revizia textului a rămas în sarcina viitorilor copişti. Urmărind situaţia acestor glose în două manuscrise ulterioare, respectiv manuscrisul 3339 şi manuscrisul 9, am observat unele diferenţe. Copia din manuscrisul 3339, realizată în 1675, aduce multe noutăţi în raport cu precedentele. Pe lângă faptul că nu mai conţine în paralel şi varianta slavonă, copistul a intervenit de multe ori în text, adaptându-l la limba vorbită, modificându-i topica, influenţată de slavonă, şi înlocuind unii termeni cu alţii mai uzuali. Cea mai importantă intervenţie la acest nivel al analizei este eliminarea gloselor lexicale marginale şi includerea unora dintre acestea în text, în locul termenilor glosaţi, menţionarea altora dintre ele între paranteze, ori eliminarea lor tacită. La fel se întâmplă şi în manuscrisul românesc 9, care datează din 1786. Similaritatea dintre aceste două manuscrise este însă numai aparentă. În fapt, manuscrisul 9 descinde, printr-un intermediar necunoscut, din manuscrisul 588, după cum au demonstrat-o studiile anterioare, cercetarea de faţă nefăcând decât să confirme acest fapt.

Neologismul *etimologhie* este glosat marginal prin sintagma *răspuns gata*. Glosa este o traducere a compusului sl. *gotovoslovia*, prezent în versiunea slavonă şi alcătuit din adv. *gotovo* („gata") + s. *slovie*, derivat de la *slovo* „cuvânt", tradus de Năsturel prin „răspuns". *Şî aceasta arată că sfatul iaste după semuire şî vrearea sau aleagere şî den singura* ***etimologhie****. Că vrutul iaste acesta, care e un lucru mai ales decât altul şî mai priimit, că nimea nu va chipzui ceva nesfătuind* (132ᵛ–133ʳ); cf. în textul slavon: *i se javlęe(t) jako sŭvě(t) es(t) po ra(z)suždeniju, ili i(z)braniju i o(t) samogo* ***gotovoslovia****. Izvolenie bo es(t) sę = şi aceasta arată că sfatul este după cugetare sau după alegere şi după etimologie însăşi, voinţă/vrere este asta.*

Slavonismul nu apare în *Lexiconul* lui Miklosih. Cele două copii amintite mai sus nu preiau neologismul, ci includ în text glosa marginală, cu refacerea ordinii elementelor constituiente ale compusului şi înlocuirea lui *răspuns* prin *răspundere*, adică printr-un derivat, asemenea celei de-a doua părţi a compusului *gotovoslovie*, ceea ce demonstrează, pe de o parte, că pisarii nu cunoşteau termenul, şi, pe de altă parte, că nu copiau mecanic, ci erau atenţi şi la contextul slavon; cf. mss. 3339: *şi aceasta arată că sfatul iaste după semuirea şi vrearea sau aleagerea şi den singura* ***gata răspundere***

(101[r]); cf. mss. 9: *şi aceasta arată că sfatul iaste după sămuirea şi vrearea sau alegerea şi din singură* ***gata răspundere*** (65[v] – 66[r]).

Nici neologismul **pedagog**, glosat marginal prin **dascal**, nu a avut mai mult succes, fiecare dintre copiile ulterioare celei din mss. 588 preluând glosa în locul termenului ales de Năsturel: *Iară* ***pedagogul****, fiind şî el chipzuit şî ştiund înțelepciunea şî mintea coconului, cum că nu-i va fi făcătoriu de peire, toate-i spuse pre amăruntul* (26[r]); cf. mss. 3339: *Iară* ***dascalul****, fiind şî el chibzuit şî ştiind înțelepciunea şi mintea coconului, cum că nu-i va face nicio nevoie, îi spuse toate pre amăruntul* (23[r]) cf. mss. 9: *Iară* ***dascalul****, fiind şi el chibzuit şî ştiind înțălepciunea şî mintea cuconului, cum că nu-i va fi făcătoriu de rău, toate îi spusă pre rând* (18[v]).

De altfel, nici Năsturel nu insistă prea mult în traducerea sl. *pěstunŭ* prin *pedagog*. (Miklosich glosează termenul prin lat. *paedagogus*). *Pedagog* apare numai de şase ori în text, patru ocurențe consecutive fiind glosate marginal prin *dascal*, de la f. 35[v] renunțându-se la glosă. În schimb, *dascal* apare de mai multe ori, traducând, fie sl. *učitelĭ*, fie, mai rar, sl. *pěstunŭ*. Prima ocurență a lui *dascal* este şi ea glosată prin *învățătoriul*, care traduce perfect sl. *učitelĭ*. Prin urmare, alternanța *pedagog – dascal* aparține, într-o oarecare măsură, originalului.

Glosa marginală **urâție**, folosită de Năsturel pentru sintagma **în gură**, este o variantă a lui *orație* „discurs, cuvântare": *Şî deaca viiața a unuia dentr-înşii (ce o am în* ***gură****), ți-o aş spune pre amăruntul...* (106[v]). DLR nu înregistrează decât var. *urație*, atestată la Neculce (*Letopiseț*), care este explicată prin apropiere cu vb. *a ura*. În cazul de față, este vorba despre influența variantei *urî*, a verbului *a ura*. În slavonă, textului glosat îi corespunde *vŭ ustěx*, în traducere „în gură". Cele două copii nu iau în seamă glosa, făcând doar modificări de topică; cf. mss. 3339: *şi deaca țe-aş spune viiața unuia dentr-înşii pre amăruntul (carea o am* ***în gură****)* (81[v]); cf. mss. 9: *şi deaca ț-aş spune viiața unuia dintr-înşii pre amăruntul (carea o am* ***în gură****)* (53[v]).

Elocventă pentru acest câmp semantic este glosa internă *urător* pentru *ritor*: *Stând de-aciia aceştea toț înainte, zise împăratul* ***ritorilor*** *(sau* ***urătorilor****) lui şî filosofilor, sau mai bine le-am zice prelăstitorilor de oameni şî nechipzuiților întrî-inimă* (212[v]). În textul slavon, de unde lipseşte paranteza, lui *ritor* îi corespunde *vĕtia(m)*, glosat de Miklosich prin gr. *ritor*, lat. *rhetor*.

Un alt neologism, plasat de această dată ca glosă, este adjectivul *defăimați,* pus în relație de echivalență cu *huliți,* participiu cu valoare adjectivală al verbului *a huli,* împrumutat din sl. *huliti.* Prin urmare, glosa constituie o încercare a lui Năsturel de modernizare a lexicului, ca şi în alte situații similare, unele dintre ele deja menționate: *Că nici păntru vreun preaget, nici păntru leanea am fost vreodată* ***huliți.***

Dacă în copia din secolul al XVII-lea glosa este ignorată (cf. mss. 3339: *Că nici pentru vreun preaget sau pentru vreo leane n-am fost niciodată* ***huliți;*** (10r) – indiciu că adj. *huliți* era mai cunoscut în epocă), spre sfârşitul secolului următor, când orientarea spre latină devine programatică, neologismul, prezent în forma de singular ***defăimat,*** înlocuieşte slavonismul. Cf. mss. 9: *Că nici pentru vreaun preaget, nici pentru leanea am fost vreodată* ***defăimat*** (10v).

Întâmplător sau nu, o opțiune similară este făcută în alegerea traducerii sl. *okaanĕ* prin *blăstemățeaşte,* glosat marginal prin *becestniceaşte* (8r): *Şi nu mă plec a chema altă ceva bun, fără numai binele care iaste, de carele tu, o, împărate,* ***blăstemățeaşte*** *te-ai dezlipit şi te-ai delungat* (8r). Astfel, dacă radicalul primului termen menționat este de origine latină, celălalt provine dintr-un împrumut de origine slavonă. *Becestniceaşte* este păstrat în copia din 1675: *Şi nu mă plec a chema altă ceva bun, fără numai lucrul carele iaste, de carele tu, o, împărate,* ***becisniceaşte*** *te-ai dezliupit şi ne-am depărtat de tine.* În schimb, în copia din mss. 9 apare numai derivatul latinesc: *Şi nu mă plec a chema altă ceva bun, fără numai binele care iaste, de carele tu, o, împărate,* ***blăstemățeaşte*** *te-ai dezlipit şi te-ai depărtat* (10v).

Înțelegător are două glose marginale: *înțelegut* şi *înțelept* (19v): *Spune-m cu tot adevărul, că te ştiu om mai adevărat şi mai* ***înțelegător*** *decât toți* (19v). În slavonă îi corespunde *blagorazumna,* adjectiv cu aspect de participiu, ceea ce ar explica prezența primei glose, menită să corespundă la nivel formal, în vreme ce *înțelept* reprezintă o alternativă ce acoperă numai componenta semantică. Dacă în mss. 9 scribul păstrează termenul ales de Năsturel, modificând numai sufixul (*spune-m din sângurul adevărul, că te ştiu că eşti om mai adevărat credincios şi mai* ***ințălegătoriu*** *decât toți;* 15v), în ms. 3339 copistul Fota alege o a patra soluție: sinonimul *chibzuit:* cf. mss. 3339: *spune-m cu toată adeverința, că te ştiu că eşti om mai adevărat şi mai* ***chibzuit*** *decât toți* (18r).

Adjectivul **câzâlbăşască** are drept sinonim în glosa marginală termenul **persidească:** *acolea învăță toată dăscaliia arăpească şi* ***câzâlbăşască*** (24[v]). O varianta a acestui adjectiv, *căzălbăşească,* este atestată la N. Iorga în *Studii şi documente,* vol. VII, p. 233, pentru anul 1748 (v. DA, s.v. *cazâlbaş*). Potrivit DA, sensul lui *căzălbăşesc* este „persan" (v. DA, s.v. *cazâlbaş*). Copiile ulterioare ignoră glosa şi păstrează denumirea din text; cf. mss. 3339: *acolea învăță toată dăscăliia harăpească şi* ***câzilbăşască*** (22[r]); cf. mss. 9: *acolo învăță toată dăscaliia arăpească şi* ***câzâlbăşască*** (17[v]).

O glosă preluată întocmai în copiile ulterioare este *de şapte ori,* pentru sintagma *cu şapte părți: într-însa nicio fiire nu iaste şi orice veseleaşte, apoi* ***cu şapte părți*** *mai mult întristează* (20[r]); cf. ms.rom. 3339: *într-însa nicio fiire nu iaste şi orice veseleaşte, iară apoi* ***de 7 ori*** *întristează mai mult* (18[v]); cf. mss. 9: *într-însa nicio fire nu-i şi orice veseleaşte, apoi* ***de şapte ori*** *mai mult întristează* (15[v]).

La acest tip de glose, foarte bine reprezentat, se adaugă glosele interne prin care traducătorul defineşte termenii considerați de el a avea nevoie de lămuriri: *Dici toate* ***hotarăle*** *(ce se zice* ***marginele țerâi împrejur****), de-aciia şî den limbile ce era vecine, mulțimi era aduse cătră credința creştinească* (268[r]). Apărut în formă de singular, acelaşi termen este glosat într-un alt context prin „lege": *Că acesta iaste* ***hotarul*** *(ce se zice* ***leagea****) împăratului celui adevărat, cum să împărățească preste pohte şî să se oprească de dulceți, care lucru şî făcea el* (261[v]).

O altă glosă interesantă este *blagocistiie,* definit prin *creştinătatea cea cu frica lu Dumnezeu*: *să lăcuieşti pre loc, țiindu-te de toată* ***blagocistiia****, ce se zice de* ***creştinătatea cea cu frica lu Dumnezeu*** (158[v]). În copia din mss. 3339 grămăticul Fota adoptă o altă soluție, respectiv ***credința cea bună:*** *să lăcuieşti pre loc, țiindu-te de toată* ***credința cea bună*** *şi de facerea poruncilor lui Hristos* (121[r]).

Glosarea diferită a lui *den parte* pentru evitarea repetiției demonstrează intențiile stilistice ale traducătorului, dorința lui de a varia textul ori de câte ori este posibil: ***Den parte*** *înțeleagem, cum ai zice,* ***câte neşchițel*** *înțeleagem, şî* ***den parte*** *prorocim, adecă* ***câte puținel*** *gâcim. Iară când va veni ce e deplin şî desăvârşit, atunce se va deşerta acea* ***den parte****, adecă* ***neşchițelul*** (149[v]). Din contextul slavon lipsesc glosele, iar lui *den parte* îi

corespunde *o(t) časti*. Prin urmare, avem a face cu intervenții originale ale lui Năsturel, care, în contextul citat, evită nu doar repetarea adverbelor (v. *neşchițel – puținel*), ci şi a verbelor (lui *proroci* îi ia locul *gâci*) şi a formulelor introductive ale gloselor: *cum ai zice / adecă*. În manuscrisul 3339 Fota simplifică textul: ***dentr-o parte*** *înțeleagem, cum ai zice* ***câte puținel*** *înțeleagem, şi* ***dentr-o parte*** *prorocim,* **adecă** ***câte puținel*** *gâcim* (113v).

Deşi Năsturel nu a revenit asupra traducerii, aşa cum poate intenționa, glosele oferă o imagine asupra vocabularului românesc al epocii. Apărută în epoca în care slavonismul îşi trăia ultimele decenii de dominație asupra limbii române, această traducere prin care numele lui Udrişte Năsturel a devenit nemuritor în literatura română, oglindeşte fidel nu numai valențele lexicale ale limbii române, ci şi începuturile timide de modernizare ale acestuia, unele neologisme având prima atestare în această traducere. Totodată, strădaniile ultimului reprezentant de seamă al slavonismului la noi de a introduce şi a populariza, prin traducerea sa, termeni latineşti, deveniți ulterior uzuali, dovedesc calitățile sale de vizionar. Prin această caracteristică putem să-l considerăm pe Năsturel un precursor al curentului latinist de mai târziu.

Notă asupra ediției

Volumul de față pune în circulație cea mai veche versiune a romanului religios *Varlaam și Ioasaf*, tradus în 1648 sau 1649 de cel de-al doilea logofăt al lui Matei Basarab, boierul-cărturar Udrişte Năsturel din Fiereşti, după un original slavon. Prin editarea științifică a manuscrisului 588 de la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, ducem la bun sfârșit un proiect așteptat de multă vreme în filologia românească.

Partea lacunară de la începutul manuscrisului 588 a fost transcrisă de pe cea mai fidelă copie a sa, păstrată în manuscrisul 2470, aflat în depozitul aceleiaşi biblioteci, prin respectarea aceloraşi principii de transcriere prezentate mai jos.

Ediția este precedată de un studiu introductiv, în care au fost incluse unele considerații de ordin filologic şi lingvistic menite să evidențieze, pe de o parte, originea, răspândirea și marea circulație a narațiunii, şi, pe de altă parte, caracteristicile limbii române literare de la jumătatea veacului al XVII-lea prin prisma acestei traduceri. La sfârşit a fost adăugat un glosar de termeni necunoscuți astăzi sau cu circulație regională, dar curenți în epocă, ori creații personale ale traducătorului.

Întrucât spațiul restrâns alocat acestui volum, nu ne permite analiza în detaliu a particularităților de grafie ale textului, vom încerca să surprindem aici cele mai importante trăsături la acest nivel.

În reproducerea textului ne-am folosit de metoda transcrierii interpretative. Grafiile susceptibile de mai multe interpretări au fost tratate conform normei majoritare a textului, în subsolul paginii indicându-se celelalte lecțiuni posibile. Grafiile care prezintă omisiuni de litere, explicabile prin abreviere sau cele în care apar slove suprascrise s-au întregit tacit. Slovele scrise deasupra rândului au fost coborâte în rând, fără ca acest fapt să fie menționat. Fac excepție slovele finale suprascrise, în cuvinte în care consoana aflată pe ultima poziție ar putea fi urmată de *i, iu, u*

care au fost coborâte în rând şi reproduse prin caractere cursive: тр8п =tru*p*, тоц = to*ț*, т8т8рор = tuturo*r*, ап8каш= apuca*ş* etc.

Ca şi în exemplele reproduse mai sus, slovele suprascrise din grafiile chirilice, incluse în aparatul critic din subsolul paginii, au fost coborâte în rând şi subliniate. Totodată, glosele marginale slavone din text au fost reproduse în notele de subsol prin transliteraţie.

Grafiile în care slovele finale suprascrise notează forme de plural, de tipul фечиор, лимб, оамен au fost transcrise tacit: *feciori, limbi oameni.*

Grafiile аич, деч, нич, нич8н, ничоw, ничwдиниоаръ, ничоwдатъ, care sunt susceptibile de două interpretări (*aici – aice, deci – dece, niciun – niceun, nicio – niceo, niciodinioară – niceodinioară, niciodată – niceodată*) au fost transcrise conform normei majoritare a textului, în aparatul critic indicându-se cealaltă lecţiune posibilă.

Grafia немик, în care slova finală putea fi sau nu urmată de *a* sau *ă*, este majoritară, în vreme ce немика are doar două ocurenţe, iar немикъ una singură. Prin urmare am optat pentru transcrierea *nemica,* indicând în aparatul critic celelalte lecţiuni posibile. În privinţa ultimei grafii slavone menţionate, am considerat că în acest caz ericul are valoare zero, astfel încât am transcris *nemic.* Mai clară este situaţia pentru varianta cu *i* în prima silabă a acestui pronumelui negativ. Astfel, нимика apare scris de şapte ori, în vreme ce нимикъ, нимикж au, fiecare, o singură ocurenţă. Prin urmare, grafia majoritară (peste 60 de ocurenţe) нимик, a fost transcrisă *nimica,* iar în subsol a fost indicată cealaltă lecţiune posibilă (*nimică*).

Întrucât grafia алтжчева apare consemnată de trei ori, grafia алтчева a fost fi transcrisă tacit *altă ceva.* În consecinţă, алтнимик, алтнимика au fost transcrise tacit: *altă nimica.*

Textul cuprinde numai grafia деграб, astfel încât nu avem nicio certitudine asupra variantei fonetice la care se referă. Prin urmare, б a fost coborât în rând şi redat prin caracter cursiv, grafia discutată putând acoperi lecţiunile: *degrabi, degrab, degrabă.*

Conform normelor ortografice actuale, є aflat la iniţială de cuvânt sau de silabă a fost echivalat cu *ie* în grafii de tipul єшинд = *ieşind,* єрь = *ieri,* воє = *voie.* În paradigma verbului *a fi* însă, ori a pronumelui personal, aceeaşi

slovă a fost transcrisă prin *e*, conform normelor ortografice actuale: є̑ȣ = *eu*, єл҃ = *el*, єи = *ei*; єра = *era*.

ꙗ, ѣ, ѧ

Slova ꙗ notează diftongii [*i̯a*] şi [*e̯a*]. A fost transcrisă *ia* atunci când este notată la început de cuvânt sau de silabă: (ꙗсте = *iaste* 20ʳ, 22ʳ, аꙗвѣ = *aiavea*, 55ᵛ; невоꙗ = *nevoia* 9ᵛ, чеꙗ = *ceia* 55ᵛ), în grafiile de tipul кꙗмѫ = *chiamă* 4ᵛ, 18ʳ, 42ʳ, 59ʳ etc.), precum şi în grafiile care corespund formelor pronumelui şi adjectivului demonstrativ masc.pl, nom.-ac.: ачѣꙗ = *aceaia* (93ʳ, 207ᵛ etc.).

Ne-am abătut de la normele ortografiei actuale în transcrierea grafiilor de tipul: апропиꙗ = *apropiia* (1v), виїꙗца = *viiaţa* (32ᵛ), немилосырдїꙗ = *nemilosârdiia* (267ʳ), пїꙗтрѫ = *piiatră* (33ᵛ etc.), простїꙗ = *prostiia* (38ʳ), sau a grafiilor corespunzătoare formelor de imperfect ale verbelor de conjugarea a IV-a: прїимиꙗ = *priimiia* (1ʳ), грижїꙗ = *grijiia* (1ᵛ), токмїꙗ = *tocmiia* (1ᵛ), трьиꙗ = *trăiia* (32ʳ), ꙟгрозїꙗ = îngroziia (1v), сокотїꙗ = *socotiia* (181ʳ), ворбїꙗ = *vorbiia* (179ᵛ, 181ʳ, 183ʳ etc.), мьртȣрисїꙗ = *mărturisiia* (179ʳ, 267ʳ, 274ʳ, etc.).

Grupul иꙗ a fost transcris de asemenea *iia* în grafii de tipul ачеиꙗ = *aceiia* „aceleia" (67ʳ, 67ᵛ, 72ʳ), ачещїꙗ = *aceştiia* „acesteia" (83ʳ) etc., dar *ia* în мїꙗи = *mi-ai* (27ʳ, 179ʳ, 213ᵛ), мїꙗȣ = *mi-au* (7ᵛ, 125ᵛ, 156ᵛ, 177ʳ, 182ʳ, 185ᵛ) cf. мꙗм = *mi-am* (11ᵛ), мїꙗрѫ = *mi-ară* (245ʳ), спȣсȣмїꙗȣ = *spusu-mi-au* (173ʳ)

Slova ꙗ a fost transcrisă *ea* în grafiile care corespund formelor pronumelui personal de genul feminin p. 3 sg şi pl.: ꙗ = *ea* 19ᵛ, 22ʳ, 36ʳ, ꙗле = *eale* 46ʳ, 72ʳ etc. sau formelor pronumelui şi adjectivului demonstrativ genul feminin nom.-ac. sg.: ачѣꙗ = *aceaea* (1ᵛ, 3ᵛ etc.). Cu aceeaşi valoare apare după o slovă-consoană, potrivit normelor ortografice actuale: алꙗсѫ = *aleasă* (97ᵛ), ꙟдрьзнꙗлѫ (13ᵛ) = *îndrăzneală*; привегꙗрѣ = *priveghearea* 86ᵛ (cf. grafia привегѣрѣ 107ʳ), демїнꙗца = *demineaţa* 184ʳ, 203ʳ, 231ʳ, 179ᵛ etc.), трꙗбѫ = *treabă* (85ʳ).

Grafiile ачещѣ, чещѣ (m. pl), атыцѣ au fost transcrise: *aceştea* (11ᵛ, 28ᵛ, 47ʳ, 152ᵛ), *ceştea* (110ʳ, 253ᵛ), *atâţea* (144ʳ), considerând că pot acoperi rostiri reale (Densusianu, HLR, II: 187).

Din raţiuni etimologice, slova ѣ au fost redată prin *ea* în cuvinte de tipul лѣџе, мѣрџе, петрѣче, трѣче, весѣрекъ, chiar dacă scribul cunoştea rostirea

fără diftong (v. *petrecerii*, 2[v]), şi prin *e* în grafii ca: драгостѣ(neart.) = *dragoste*, (291[r]), чѣ (conj.) = *ce* (96[r]).

La inițială de cuvânt sau de silabă, când sunt urmate în silaba următoare de *e*, *i* slovele ꙗ, ѣ, ѧ se transcriu *ia*, chiar când corespund diftongului *ie* din româna contemporană: *muiarea-ş* (39[r])

În poziție tare, scris după o slovă consoană, ѣ notează diftongul *ea*, obținut prin sinereză: цѣ8 = *țe-au* (4[r]), цѣм = *țe-am* (156[v]);

Grafiile de tipul: зиѫ, амꙑн҃доаѫ, доѫ, доаѫ , доѫзѣчеле, плоаѫ, ноаѫ, ноаѫлеа, денкътроѫ au fost transcrise tacit: *ziuă, amândoauă, două, doauă, douăzeacele, ploauă, noauă, noauălea, de-ncătrouă* cu notarea elementului semivocalic (ѫ= *uă*); cf. л8ѫ = *luă* (ѫ= *ă*). Grafia аместекꙑн҃д8ѫ a fost transcrisă *amestecându-o*, iusul mare având aici valoarea [*o*].

Posibilul element semivocalic *u* nu a fost însă notat în grafii ca: доѡ = *doo*, доаѡзечилѣ = *doaozecilea*, доа = *doa*, ноаѡ = *noao* (1[v]); ноѡ= *noo*, воаѡ= *voao* (67[v]), ноѡле = *noole*, зиѡ= *zio*, зиѡа= *zioa* în care ѡ= [*o*]. Grafii ca ѡдиніѡръ, în care ѡ notează diftongul *oa* au fost transcrise tacit: *odinioară*. Aceeaşi valoare o are о în porțiunea de text transcrisă de copistul 2 (M2). Aşadar: домне = *Doamne* (279[r]), изворъле – *izvoarăle* (278[r]), ҭнторче, ностръ, ностре = *întoarce, noastră, noastre*.

ь, ъ

Notat la sfârşitul cuvântului, ierul mic are fie valoare [*i*], fie, mai rar, valoare zero. În grafii ca: ҭчепът8рь, фѣлюрь, ж8н҃герь, карь, верь, лат8рь, л8кр8рь am optat pentru valoarea *i* a acestui semn, aşa încât acestea au fost transcrise: *începături, fealiuri, jungheri, cari, veri, laturi, lucruri*. La fel am procedat şi atunci când ь este notat după *ț*, *ş* ori *z*. Aşadar, виецьь, кърць, алалць, м8лць, м8н҃ць, фр8м8сець, сꙑн҃тець, тоць, ҭс8ць, х8лиць, астъзь, кредин҃чошь, au fost transcrise: *vieți, cărți, alalți, mulți, munți, frumuseți, sânteți, toți, însuți, huliți; astăzi, credincioşi*. Soluția aleasă este susținută de numeroase exemple în care semnul analizat nu poate avea decât valoarea *i*: ѡщь, с8флетещь, кълѹгърещь, тр8пещь, черещь=*oşti, sufleteşti, călugăreşti, trupeşti, cereşti* (adj.pl.); м8н҃чь, д8лчь= *munci, dulci*; ҭтребь(p. 2 sg.) = *întrebi*; formele de pl. л8м, идоль= *lumi, idoli*. În câteva situații valoarea sa e pur grafică: оунь = *un* (16[v]), лѡрь (18[r]), дирептъ = *dirept* (19[v]), прець= preț (37[r]), к8вꙑн҃ть = *cuvânt* (73[r]), оспъць = *ospăț* (95[r]).

În poziție mediană, ierul mare (ъ) are, de cele mai multe ori, valoarea [*ă*], niciodată [*î*], pentru care este folosit ы sau ѧ: ѧчепътꙋрь, кълꙋгърещь, астъзь, аръцъ = *începături, călugărești, astăzi, arăți*. Prin urmare, în grafiile de tipul ръвни am considerat că ъ = *ă*, transcriind *răvni*.

Textul scoate la iveală o distribuție clară a semnelor care notează vocala [*ă*], notată prin ъ în poziție medială, și prin ѫ în poziție finală (v. *infra*).

În câteva situații ъ, aflat în poziție finală, notează vocala [i]: лꙋмещъ = *lumești* (98r). Aceeași valoare i-a fost atribuită în grafii ca: ръстъгнисе = *răstignise* (114v); ръстъгнитꙋлꙋи = *Răstignitului* (194r, 214v), ръстъгнире = *răstignire* (201r), ръстъгнитꙋл = *Răstignitul* (214v), ръстъгнит҃ = *răstignit* (264v). Am adoptat această soluție întrucât zonei sudice a teritoriului dacoromân, de unde era originar atât traducătorul, cât și presupusul copist, nu-i erau specifice rostirile *răstăgni*. Totodată, grafiile cu и pe prima poziție în paradigma acestui verb apar de trei ori în text, față de câte șapte ocurențe pentru ы (vezi *infra*), respectiv ъ.

Remarcăm, totodată, că în poziție finală, același semn poate avea valoare zero: аꙋзин͠дъ = *auzind* (99r); атин͠гъ = *ating* (100r); лꙋн͠гъ = *lung* (100r). Aceeași situație este specifică și grafiei copistului M2, unde ъ aflat în poziție finală are valoare zero în exemple ca: даторникъ = *datornic* (276v) гръин͠дъ = *grăind* (278r); пъръ = *păr* (277v), пъцитъ = *(au) pățit* (276v), Варлаамъ = *Varlaam* (277v). Alteori, același semn apare în locul ierului mic (majoritar la copistul M1), având valoare [i]: сингꙋръ = *singuri* (277v), каръ = *cari* (278r), шымъ = *șî-mi* (279r), кипꙋръ = *chipuri* (280r), шерпъ = *șerpi*, церъ = *țeri* (94r). Conformându-ne normei textului, am considerat că ierul mare are, de asemenea, valoarea [i] atunci când este scris după ш ori ц: аръцъ = *arăți* (277v); пъкътошъ = *păcătoși* (277v). Însă, treptat, și acest copist începe să folosească ierul mic în această poziție: аратъмь = *arată-mi* (278v, 279r), времь = *vremi* (279r), (279r), сꙋдорь = *sudori* (280r), карь = *cari* (280r).

Într-un singur loc am întâlnit ierul mare în interiorul cuvântului, cu valoare zero, închizând silaba: ꙋмъплеріи = *umplerii* (285v).

ѧ, ы, ѫ

Aflat la începutul cuvântului, *înea* (ѧ) notează grupurile de sunete [*în*], [*îm*]: ѧ = *în*, ѧтристаре = *întristare*, ѧтребѫ = *întrebă*, ѧпъратꙋлꙋи = *împăratului*. În interiorul cuvântului ѧ notează consoana nazală *n* (v.

Documente, 1979, 69–70): деⱵтрȣ = *dentru*, неⱵчетатѫ = *nencetată* (20[v]), неⱵчетат҃ = *nencetat* (22[v]), *nențeleasă*, неⱵцелегъторилѡ҃р = *nențelegătorilor* (13[r]; înregistrat în ALR I/I 518/695), неⱵсȣфлецицилѡ҃р = *nensuflețiților* (13[v]). Când apare la sfârşitul cuvântului are valoarea *n*: деⱵ, преⱵ = *den, pren.*

ы are de cele mai multe ori valoarea [î], atunci când apare scris în poziție medială ori finală: бътрын҃, кыте, шы = *bătrân, câte, şî.* Uneori, aceeaşi slovă poate nota vocala [ă] (кыраре, кырарѣ = *cărare* (282r), *cărarea* (182[r], 228[v], 291[r]). În: ръстыгнит҃ (165[v]), ръстыгнѣщтесе (251[r]), ръ҃стыгни҃ндъ (294[r]) etc., am considerat că valoarea lui ы ar putea fi însă [i], întrucât nici varianta fonetică *răstâgni* nu era specifică în epocă variantei regionale sudice. Prin urmare am transcris: *răstignit, răstigneaşte-se, răstignind.* Remarcăm totuşi ezitarea copistului în cazul grafiei de la f. 152[v], unde inițial scrie ръсти҃гнит҃ iar apoi a corectat prin scrierea lui ы peste primul и.

Pentru notarea lui *ă* în poziție finală, copistul preferă iusul mare (ѫ): кꙗмѫ = *chiamă.* Atunci când greşeşte, copistul face corecturi marginale: (grafia мъ a fost corectată marginal prin мѫ; 114[r]), ceea ce demonstrează un demers conştient împotriva unei deprinderi considerate greşite.

Grafiile сѣрѫ, нарѫ, ларѫ au fost transcrise: *se-ară, n-ară, l-ară,* întrucât în epocă se întregistrează forma *ară* pentru p.3. sg- şi pl., modul condițional analitic (v. ILRLEV, 1997, p. 140). Totodată, grafiile de acest tip în care р apare suprascris, au fost transcrise tacit *ară.*

Semnele diacritice nu au fost marcate în transcriere. Excepție face iericul, care apare relativ frecvent la sfârşit de cuvânt, uneori şi în interiorul acestuia, în locul ierului mic, cu valoare *ĭ*: Ⱶнцелеӱ = *înțelegi* (119[v]), фȣӱ, =fugi (12[r]), порȣнчещ҃ = *poruncești* (190[v]), ц҃вою = *ți-voiu (spune)* 78[r]. Dificultăți de interpretare apar atunci când iericul este notat deasupra slovelor ц ori ш, susceptibile a avea timbru moale ori sonor. Dat fiind faptul că ocurențele cele mai mari le au rostirile moi ale acestor sunete, am optat pentru valoarea *i* a acestui semn grafic. Prin urmare, пȣс҃тїетъц҃ = *pustietăți* (3[v]), ещ҃ = *eşti* (9[r]); .Ⱶтъриш҃ = *întări şi* (f. 12[r]), Ⱶсъш҃ = *însă-şi (ținu mâniia)* (20[v]), пїꙗрдешва = *piiarde-şi-va* (35[r]), бȣнътъц҃ = *bunătăți* (174[v]), вец҃ = *veți* (210[v]) etc.

În câteva situații, iericul are valoare zero: арȣм҃ (7[v]), воиник҃ = *voinic* (141[r]), мам҃ = *m-am* (195[r]) кȣм҃ = *cum* (102[v]), Ⱶнцелеӱ = *înțelegi* 119[v], цѣм҃ = *țe-am* 126v; воиник҃ = *voinic*, (141[r]), немик҃ = *nemic* (15[r]), брац҃ = *braț* (224[v]).

Pronumele relativ *care* apare folosit cu forme variabile în funcție de gen şi număr. Grafiile **карь** au fost transcrise tacit *cari,* întrucât aceasta este norma textului. De la această regulă ne-am abătut în cazul grafiillor **кар̧**, pentru care am indicat în aparatul critic şi cealaltă lecțiune posibilă. Aceasta întrucât am înregistrat grafia **каре** pentru feminin, şi, implicit, neutru plural: *lucrurile* ***care*** *nu-ş sânt* (6^{v}); *bunătățile acealea,* ***care*** *au slavă* (57^{v});

Grafiile de tipul **философ**, **философие** au fost trascrise *filosof, filosofie.*

Grafiile cu **ρ** suprascris din componența desinenței *-ure* / *-uri* au fost transcrise tacit *uri,* întrucât grafiile **ꙋри** sunt majoritare.

Grupurile consonantice **връ**, **кры** au fost transcrise *-văr-, -câr-*: **коврьши** = *covârşi* (144^{v}), **крыпоти** = *cârpoti.*

Semnele diacritice nu au fost marcate în transcriere. Slovele cu valoare de cifră au fost redate prin cifre arabe. Punctuația a fost adaptată normelor actuale. În transcrierea textului, am marcat printr-o bară oblică sfârşitul fiecărei file recto şi prin două bare oblice sfârşitul fiecărei file verso. Filele au fost numerotate în interiorul textului, între acolade.

Trimiterile marginale la *Biblie,* redactate în slavonă, au fost reproduse în text, între acolade, în transliterație. În notele din aparatul critic al ediției, a fost dată traducerea trimiterii şi, ori de câte ori a fost posibil, a fost indicat pasajul corespunzător din *Biblie.* Tot aici au fost menționate grafiile greşite, ori care se pretează la mai multe interpretări, precum şi unele comentarii privitoare la situația prezentă în alte manuscrise.

Parantezele drepte ([ ]) marchează porțiunile deteriorate sau tăiate, în care textul nu a putut fi descifrat şi ca urmare a fost reconstruit pe baza contextului slavon sau a altor variante ale scrierii; în situația în care anumite lecțiuni nu au putut fi reconstituite, absența cuvântului / cuvintelor respective a fost notată prin trei puncte de suspensie între paranteze drepte ([...]).

Între paranteze unghiulare (< >) am reprodus omisiunile de litere sau de cuvinte, datorate neatenției copistului. Lecțiunile nesigure au fost marcate prin semnul întrebării, încadrat între paranteze rotunde (?).

Varlaam și Ioasaf

Ediție de text

{1[r]} [Traiu*l* şi viaţa a preacuvioşilo*r* p<ă>rinţilo*r* noştri, a lu Varlaa*m* şi a lu Ioasa*f*, scrisă de preacuviosu*l*, părintele nostru, Ioan Damaschi*n*, pentru folosu*l* sufletes*c*.

Iară acu*m*, den limbă slovenească, întoarsă fu pre rumânească, de mul*t* păcătosu*l*, robu*l* lu Hristos, Udrişte Năsture*l* de Fiereşti, al doilea logofăt. /

Predoslovie prp(d)bnago Io(a)nna Damaskina[1]

{1[v]} Blagosloveaşte, părinte !

„Câţi se poartă de[2] Duhu*l* lu Dumnezeu, aceştia sânt fiii lu Dumnezeu" – au zi*s* dumnezeiescu*l* apostol. Deci[3] dară a se învrednici cineva Duhului Svânt şi a se face fecio*r* lu Dumnezeu, aceaea iaste sfârşeniia şi umplearea tuturo*r* pohtelo*r* şi răpaosu*l* a toată vedearea, cu*m* iaste scri*s*. Această fericire, ce iaste pre desupra firei şi margine tuturo*r* pohtelo*r*, învredniciră-se a o nemeri cei sfinţi de vea*c* pentru lucrarea bunătăţilo*r*, unii păţin*d* măceniceaşte şi stân*d* împotriva păcatului până la sânge, // {2[r]} alţii postniceaşte nevoindu-se şi pre calea cea strimtă umblân*d* şi de bună voie făcându-se măcenici[4]; ale cărora bunătăţi şi isprăvi, aşa a celo*r* ce se-au sfârşi*t* cu sânge, ca şi ale celora ce cu ajunu*l* se-au potrivi*t* vieţii îngereşti.

Iată, legiuiră cu*m* să fie lua*t* beseareca lu Hristos de-la-Dumnezeu-glăsitorii apostoli şi de la fericiţii părinţi a le da scripturii cătră neamului nostru şi a le lăsa chi*p* şi izvo*d* de bunăta*ţ* neamurilo*r* ce vo*r* rămânea după dânşii. Căce că calea ce duce cătră bunătăţi / {2[v]} iaste oarecu*m* ca împoncişată şi nelesne, şi mai vârto*s* acelora, carii niciodinioară nu se-au

[1] Sl., în trad.: *Predoslovia preapodobnicului Ioan Damaschinul*. Sintagma apare în colontitlu.

[2] Glosă marginală: *cu*.

[3] Scris: де҃ч; altă lecţiune posibilă: *dece*.

[4] Scris: м҃чни҃ч; altă lecţiune posibilă: *mucenici*.

muta*t* nicicu*m* den răotăți către Domnu*l*, ce totdeauna sânt luptați și bătuți de munca pohtelo*r*.

Drept aceaea, mulți ne și trebuiesc îndemnători către dânsa, unii cu pilde, alții și cu scriptura vieții acelora ce au umbla*t* mai denainte pre dânsa, care lucru și mai fără de dureare trage către dânsa și face a nu se părăsi omu*l* de călătoriia // {3r} cea cu scârbă. Pentru că și pre cela ce a*r* vrea să călătorească pre o cale iute și nelesne umblată, deaca a*r* spune cineva și i-a*r* da învățătură numai, atunce a*r* face u*n* lucru mai puți*n*. Iară când i-ar arăta cu*m* că mulți sânt carii au străbătu*t* amu aceaea cale și așa bine au ajuns până la sfârșitu*l* ei, așa ar face u*n* lucru mai mare[5] și a*r* face a se apuca[6] de călătoriia ei.

Către această tocmeală[7] mă lipesc și eu și încă temându-mă {*M(th), 25*}[8] / {3v} de nevoia ce se aduse cei<i> slugi, ce luă de la stăpânu său talantu*l* și-*l* îngropă în pământ. Și ce i se didease spre dobândă, e*l* ascunse fără lucru.

Poveaste cea folositoare de suflе*t*, ce au ajuns până la mine, nici într-u*n* chi*p* nu o voiu tăcea, carea mi-o povestiră bărbați cu bună-govirea[9], sau bărba*ț* cucernici den țeara etiopească[10] cea mai denlăuntru, pre carii știe cuvântu*l* a-i chema indiiani, den nemincinoase aduceri aminte tocmindu-o, care poveaste într-acest chi*p* se are: //

{4r}

Întâiu*l* ca*p*

De întoarcerea indiianilo*r* pentru mărturiia lu *sfy* aposto*l* Toma și de Aveni*r*, împăratu*l* Indiei.

Țara[11] ce se cheamă Indiia departe iaste de Eghipe*t*. Și iaste mare foarte și cu mulți oameni. Și iaste încungiurată cu marea și cu lucii adâncături, pre care și corabii umblă către părțile Eghipetului. Iară pre

---

[5] Glosă marginală: *mult*.
[6] Glosă marginală: *atinge*.
[7] Glosă marginală: *pravilă*.
[8] Sl., în trad.: *Matei*, 25.
[9] Glosă marginală: *smerenie*.
[10] Glosă marginală: *arăpească*.
[11] Glosă marginală: *laturea*.

uscat apropiiază-se cătră hotarăle câzâlbaşilor[12]. Care ţară odinioară, de demult, cu întunearecul turbării / {4v} idoleşti, împâclată era, spurcată de tot şi nevoitoare spre lucrurile păgâneşti.

Iară când Unul-născut, Fiiul lu Dumnezeu, ce iaste în sânul Tatălui, nu mai putu răbda (*Io͡, g(T) 1*)[13] a-ş vedea ziditura Lui robită de păcat, ce drept dânsa, cu a Lui milosârdie plecându-Se, arătă-Se om, ca noi, fără de păcat. Şi nepărăsind scaunul Părintelui, sălăşuitu-Se-au în Vergură pentru noi, ca noi în ceriuri să ne sălăşuim, den cădearea cea de demult să ne sculăm şi den păcate să ne slobozim, priimind fecioriia cea dentâiu. //

{5r} Umplu dară derept noi toată socotinţa trupească. Şi cruce şi moarte luă. Şi pământeştile într-una cu cereştile ciudat le împreună. Sculă-Se dentru morţi şi la ceriuri cu slavă Se înălţă. Şi şezând de-a dreapta măriei Tatălui, tremease după făgăduinţă pre mângâietoriul Duh în vedeare de limbă de foc, cătră înşiş-văzătorii, ucenicii Lui. Şi trimise pre ei în toate limbile neştiinţei[14], ca să lumineaze pre ceia ce şedea la întunearec şi să-i boteaze în numele Tatălui şi al Fiiului şi al Duhului Svânt. /

{5v} De-acolea cumuş luară unii dentr-înşii a străbate hotarăle răsăritului, alţii ale apusului, alţii a petreace părţile despre miazănoapte şi despre miazăzi, umplându-ş porunca ce le era poruncită.

Atunce şi Sfântul Toma, fiind el unul den număruI ceatei acelor doisprăzeace ucenici ai lu Hristos, trimes fu în laturea indienească, de le propoveduia mântuitoarea propoveduire. Şi Domnul ajutându-i şi întărindu-i cuvântul cu seamnele ce mergea pre urma învăţăturilor lui, izgonit fu // {6r} întunearecul drăcesc. Şi den spurcăciunea capiştilor idoleşti premenindu-se, cătră nesmintita credinţă lipiră-se. Şi aşa, cu mâinile apostolului schimbându-se den păgânătate, împreunară-se lu Hristos cu botezul. Şi pre încet adăogându-se, creştea şi sporiia întru nevinovata credinţă. Iară besearici în toate părţile se zidiia.

De-aciia, de vreame ce începură a se zidi mănăstâri şi la Eghipet şi a se strânge mulţime de călugări, şi veastea bunătăţilor lor şi a vieţii

---

[12] Scris: кьзьлбашилоръ. Glosă marginală: *persilor*.

[13] Sl., în trad.: *Ioan, cap. 1.*

[14] Succesiunea: *Şi trimise pre ei în toate limbile neştiinţei* omisă şi adăugată marginal, pe trei rânduri.

îngereştilor ajungând / {6v} pre în toate marginile lumii, sosi şi în Țara Indiei, pre carii spre râvnire ca aceaea-i râdică, cât mulți, lăsându-şi toate, ducea-se în pustie. Şi într-acest trup muritor purta viiața celor fără de trupuri.

Aşa bine mergând lucrurile şi cum am zice, mulți ca cu nişte arepi de aur zburând la ceriuri, sculă-se un împărat într-acea țeară, anume Avenir. Cu bogățiia şi cu putearea mare era. Şi biruia pre cine sta împotriva lui, că[15] viteaz era întru războaie. // {7r} Și cu măriia trupului şi cu frumuseațea feației, ciudat[16] era; şi cu toate lumeştile şi de grabă veştejitoarele se lăuda. Iară cu sărăciia sufletului era cuprins până în sfârşit şi cu multe răutăț era necat, având el leagea păgânească şi foarte purtând grije de înşălăciunea idolească.

Acesta în multă hrană şi dezmierdăciune a dulceților şi a podoabelor ceştii vieți lăcuia. Şi nimic den pohtele lui nu era lipsindu-se, numai un lucru era de-i tăia veseliia lui şi bătea / {7v} cu întristăciuni sufletul lui. Acela era răul sterpiciunei, că era pustiiu de coconi. Şi multu-i era aminte ca să se dezleage cumva dentr-aceaea legătură şi să se cheame tată a feciori, care lucru a mulți iaste foarte dulce. Într-acesta chip era împăratul şi gând ca acesta avea.

Iară preaslăvitul neamul creştinesc şi mulțimile de călugări, leagea împăratului de nimic o ținea. Și nemica de lauda lui nu se temea, ce sporiia cu darul lui Hristos şi creştea mulțime mai multă de cum poate spune cuvântul. Şi cuvântul // {8r} împăratului un lucru prostu-l socotiia, iară de ce era aduse spre slujba lui Dumnezeu, foarte se ținea. Şi drept aceaea, mulți pohtind cinul călugăresc, toate împreună frumusețile cestui veac le lepăda. Și numai una era pohta lor, la credința ceaea buna. Şi pentru Hristos, seate le era de moarte; și jeluia de fericirea ce iaste acolo.]

---

[15] Glosă marginală: *şi*.
[16] Glosă marginală: *slăvit*.

[...]

{1r} Propoveaduia, dară nu cu o frică sau cu vre<o> acoperire[1], ce foarte cu bună îndrăzneală, mântuitoriu*l* numele lu Dumnezeu. Şi nimica[2] altă ceva în gurile lo*r* nu era, fără numai Hristos. Iară putrezitoarea şi lesne veştejitoarea fire acesto*r* de aice, aşijderea preasfânta şi nestricata fire a vieţii ce va să fie, tuturora aiavea o spunea. Şi aceastea ca neşte începături şi seminţe le priimiia, cu cari se-ară apropiia lu Dumnezeu şi se-ară învrednici vieţii ce iaste ascunsă întru Hristos. De aice, mulţi priimin*d* acea dulce învăţătură, de ce*l* ama*r* întunearec a*l* înşelăciunii se delunga şi către dulce, / {1v} adevărata lumină se apropiia[3], atâta câ*t* şi unii, carii era den cei slăvi*ţ* şi de sfatu*l* boiarilo*r*, toate câte sân*t* greotăţile ceştii vieţi lăsa şi se făcea deaciia călugări.

Iară împăratu*l*, deaca auzi unele ca aceastea, umplu-se de multă mânie. Şi de urgie aţiţându-se, scrise poruncă într-ace*l* cea*s*, cu*m* to*t* creştinu*l* să fie nevoi*t* a se lepăda de creştinătatea lui. Derep*t* aceaea şi grijiia şi tocmiia neşte munci noao asupra lo*r*. Şi cu neşte fealiuri de munci noao le se lăuda şi-i îngroziia. Şi cărţi trimitea domnilo*r* şi voivozilo*r* den toate ţărâle câte era supt dânsul, cari[4] cărţi avea scrise în sine // {2r} munci şi jungheri fără dereptate asupra creştinilo*r*, însă dentr-alalţi creştini mai mul*t* fiindu-i mânie pre chipu*l* călugăresc, vrăjimăşesc. Şi cu multă urâciune războiu râdică asupra lo*r*. Atunce mulţi den credincioşi se clătina în cugetu*l* lo*r*, iară alţii, neputân*d* răbda muncile, către a lui fărădeleage poruncă se apropiia. Iară den cinu*l* călugăresc, vlădicii şi egumenii, unii vădin*d*[5] strâmbătatea lui, cu muncă-ş luară sfârşeniia lo*r* şi nemeriră nesfârşita fericire. Iară alţii pren pustii şi pren munţi se ascundea, nu pentru frică şi groaza muncilo*r*, ce cu o tocmeală dumnezeiască. /

---

1 Glosă marginală: *sfi[ală]*.

2 Scris: нимик; altă lecţiune posibilă: *nimică*.

3 Glosă marginală: *adaogea*.

4 Scris: кар; altă lecţiune posibilă: *care*

5 Marginal scris: *înfruntind*.

{2[v]} Al doile cap

Pentru u*n* voievo*d* ales, carele s-au da*t* pe sine petrecerii cei<i> călugăreaşti

Întuneare*c* ca acela ajungân*d* pre ţeara Indiei şi creştinii fiin*d* goni*ţ* de toate părţile, iară ajutătorilo*r* păgânătăţii putându-le-se, şi de sângele şi aburu*l* jirtvelo*r* idoleşti tocma şi văzduhu*l* spurcându-se, unul den boiarii împăratului, fiin*d* voievodă pre oşti cu meserearea lui, cu trezvirea sufletului, cu măriia şi cu alalte frumuseţi, cu toate, cu cari seamne fealiu*l* trupului şi vitejiia bărbăţiei sufleteşti are obiceaiu a se cunoaşte, decâ*t* toţi, era mai mare.

Acesta, deaca auzi acea // {3[r]} păgânească poruncă, luă-ş zioa bună de către ceastă deşartă şi în jo*s* trăgătoare cinste şi dulceaţă[6] şi se amestecă cu ceatele călugăreşti. Pribea*g* se făcu în locurile pustiei, cu postu*l* şi cu preveghearea şi cu nevoitoarea învăţătură a dumnezeieştilo*r* cuvinte bine-ş curăţi simţirile. Şi sufletulu-ş schimbă den toată dragostea pohtelo*r* şi cu lumina nepohtirei se lumină.

Iară împăratu*l* era iubin*d* pre acesta foarte şi avându-*l* întru mare cinste. Dice cân*d* de dânsu*l* auzi ca aceastea, duru-*l* în suffle*t* derep*t* lipsa priiatenului său. Şi se aprinse cu mai mare mânie / {3[v]} asupra călugărilo*r*. Şi aşa tremease pretiutindenea să-*l* caute, toată piiatra – cu*m* a*m* zice – să o râdice ca să-*l* găsească. Dice ceia ce era trimeş a-*l* căuta, preste multă vreame auziră de dânsu*l* că are lăcaş întru pustietăţi. Şi deaca cercară, prinseră-*l* şi-*l* puseră naintea judecăţii împăratului.

Dici văzându-*l* în haină ca aceaea săracească, groasă, vârtoasă şi aspră, carele odinioară[7] cu luminate şi moi haine era îmbrăca*t* şi carele întru multă hrană dulce mai denainte vieţuia, mârşa*v* şi veşteji*t* de greu*l* şi vârtosu*l* traiu a*l* postului şi, adevăra*t*, cu seamnele vieţii de pustie deaca-l văzu învescu*t*, elu se // {4[r]} umplu de amândoauă împreună: şi de jale, şi de mânie. Şi dentr-amândoauă amestecân*d* cuvânt[8] , zise către dânsul:

---

[6] Glosă marginală: *hrană*.

[7] Scris: ѡдинїѡрѣ.

[8] Scris: к8мынт; cf. în versiunea slavonă: слово.

– O, nebune și vătămate în minte! Pentru ce schimbaș[9] cinstea pre rușine și cea slavă luminată pre cest chip grozav? Fiind tu mai sus șezător la scaun întru împărățiia mea și întâiul voivod al puterii[10] meale, te-ai făcut batjocură copiilor. Că nu numai prietniciia mea și îndrăznirea ce-ai avut la mine departe o ai pus întru uitare, ce tocma ce te-ai sculat și asupra firii și nici de copiii tăi nu țe-au fost milă. Bogățiia și toată trufa ceștii vieți întru ne/mica {4ᵛ} nu o socotiș și ocară ca aceasta mai iubiși-o decât cea slavă preaîmpodobită. Dară ce folosu-ț va fi sau ce veri tu dobândi dentr-aceaea[11]? Căce decât toț dumnezeii și decât toț oamenii, țe-ai mai ales[12] pre Cela ce-L chiamă Isus și al lui greu și drăcesc traiu mai vârtos ai iubit decât toate dulcețile și frumusețile ceștii vieți dulci.

Aceastea deaca le auzi acel om al lu Dumnezeu răspundea și cu bu<cu>rie, împreună și cu linie[13], zicând:

– O, împărate, de ți-e voia să te întrebi cu mine în cuvinte, goneaște-ț vrăjimașii den mijlocul divanului[14] și atunce-ț voiu răspunde să știi de ce mă // {5ʳ} veri întreba. Că fiind ei cu tine, niciun cuvânt mie nu e cătră tine, fără numai acesta: munceaște, junghe, fă ce ți-e voia. „Că mie lumea se-au răstignit și eu lumii" {*Ga(T), g(T) 6*}[15], au zis dascalul[16] mieu.

Iară împăratul zise:

– Ci carii sânt vrăjimașii aceia pre carii zici să-i gonim de la mijloc?

Zise dumnezeiescul bărbat:

– Mâniia și pohta, că aceastea dentâiu fură făcute de Ziditoriul ajutătoare firei. Și acuma încă așijderea sânt de ajutor întru ceia ce nu viețuiesc pre voia trupului, ce pre a duhului. Iară întru voi, cât sânteți de

---

[9] Scris: скимбат, apoi, peste т a fost notat ш.

[10] Scris: пȣпȣтерїи.

[11] Glosă marginală: *de acolea.*

[12] Glosă marginală: *agonisit.*

[13] Glosă marginală: *cu blândeațe.*

[14] Glosă marginală: *judecății.*

[15] Sl., în trad.: *Galateni, cap 6;* cf. GALATENI 6, 14: „lumea este răstignită pentru mine, și eu pentru lume".

[16] Glosă marginală: *învățătoriul.*

to*t* carne, neavân*d* nemica[17] duhovnicesc, aimintrea se făcură aceale doauă şi lucrea/ză {5[v]} în voi lucru*l* vrăjimăşesc şi pizmăteresc[18]. Căce că jelaniia scornindu-se întru voi, pohtă râdică, iară deşertându-se, mânie râdică.

Să se delunge, dară, aceastea de la tine astăzi şi să şază cu tine la ascultarea cuvintelo*r* ce se vo*r* grăi la judecată chipzuiala şi dereptatea. Că deaca veri împinge în laturi mânia şi pohta şi veri aduna[19] înțelepciunea şi dereptatea, adevăra*t*, toate cu dragoste-*ț* voiu spune.

Cătră aceasta răspunse împăratu*l*:

– Iată, ascultaiu cuvântu*l* tău şi voiu scoate den sfa*t* pohta şi mâniia şi voiu aduce la mijlo*c* înțelepciunea şi dereptatea. Grăiaşte-*m* acmu fără de teamă*t*, de-ncătrouă[20] sosi[21] ție atâta // {6[r]} înşelăciune a mai cinsti nădeajdea deşartă, decâ*t* ceale ce ne sân*t* văzute în mâini?

Răspunzân*d*, pustilnicu*l* zise:

– De vreame ce întrebi, împărate, începătura, de unde-*m* fu mie a nu băga în seamă pre ceaste vremenice[22] şi a mă lipi cu totul cătră nădejdile veacinice, ascultă! În ceale zile de demul*t*, cân*d* era*m* eu încă tână*r* cu crescutu*l*, auziiu un cuvân*t* bu*n* şi de spăsenie[23]. Şi tăriia lui cu totu*l* mă răpi şi a lui aducere aminte ca o dumnezeiască sămânță se sădi întru inima mea şi nedespărți*t* păzi*t* era într-însa, atâta câ*t* se înrădăcină şi crescu şi făcu ceastă roadă, ce vez întru mine.

Iară tăriia acelui cuvânt aceasta era: / {6[v]} „Nechipzuiții, zice, au nărav ca acesta, de aşa nu bagă seamă lucrurile cealea ce sân*t*, ca cu*m* n-ară fi, iară de lucrurile care nu-ş sân*t*, aşa se ți*n* şi le priimesc, ca cu*m* ară fi. Că cine n-au gusta*t* dulceața celo*r* ce sân*t*, nu poate priceape firea celo*r* ce nu sân*t*, nici poate şti cu*m* le va treace, adecă să le ție întru nimica[2] şi în seamă să nu le bage".

---

[17] Scris: немик; altă lecțiune posibilă: *nemic, nemică.*

[18] Glosă marginală: şi *al pizmaşului.*

[19] Glosă marginală: *strânge.*

[20] Scris: днкътроѫ.

[21] Glosă marginală: *fu.*

[22] Scris: временниче. Glosă marginală: *trecătoare.*

[23] Glosă marginală: *mântuire.*

Chemă dară cuvântu*l* acela pre veacinicele şi pre neclătinatele lucruri ce sân*t*, iară pre viiaţa, şi hrana, şi mincinoasa bogăţie, şi cinstea[24] ceştii lumi, chemă-le lucru*l* ce nu sân*t*; cătră cari lucruri ce nu sân*t*, inema ta, împărate, foarte rău şi amărâ*t* se-au ţintui*t*. // {7[r]} Şi eu odinioară de acealeaş mă ţinea*m*. Ce tăriia acelui cuvân*t*, neîncetat boldin*d* pre sufletu*l* mieu, râdică pre stăpânu*l* mintea spre aleagerea a mai binelui, {*Ri(m͠), g(T͠)* 6}[25] iară leagea păcatului, oştin*d* împotriva legii a minţii meale, cu dragostea cesto*r* lucruri de aice, ca cu neşte lanţuri de fier legându-mă, ro*b* mă avea.

Iară cân*d* vru mila şi bunătatea Mântuitoriului nostru Dumnezeu a mă scoate den robie, întări mintea mea a birui pre leagea păcatului şi deşchise ochii miei a despărţi binele den rău. Atunce înţeleguiu amu şi văzuiu că toate ceaste de aice deşarte sân*t* şi turbureala duhului (cu*m* şi preaînţeleptu*l* Solomo*n* oare/unde, {7[v]} întru scripturile lui, zis-au). Atunce se luă de pre inemă acoperemântu*l* păcatului. Şi întunecarea grosimei trupeşti, ce zăcea pre sufletu*l* mieu, se râsipi. Şi cunoscuiu ce era*m* şi cu*m* că mi se cade păntru lucrurile[26] poruncilo*r* a mă sui cătră Făcătoriu*l* mieu. Derept aceaea, lăsând eu toate, mers-a*m* pre urma lui. Şi mulţemesc lu Dumnezeu, prin Isus Hristos, Domnu*l* nostru, {*Isho(d), g(T͠)* 5}[27] că m-au scos den lacu*l* tinei şi de la ce*l* iute şi pierzăto*r* domn a*l* întunearecului cestui veac şi mi-au arăta*t* cale dereaptă şi pre lesne, cu carea în ces*t* tru*p* de tină putea-voiu iubi viiaţa îngerească. Care viiaţă, căutân*d* eu a o ajunge, binevruiu a călători pre ces*t* drum // {8[r]} strimt şi cu scârbe {*Ma(th͠), g(T͠)* 7}[28], nefiindu-*m* nemica[17] grije de deşertarea ceştii lumi şi de a ei nestătătoare cursură. Şi nu mă plec a chema altă ceva bu*n*, fără numai binele[29] care[30]

---

24 Glosă marginală: *slava.*

25 Sl. în trad.: *Râmleani, cap* 6. Trimitere inexactă; cf. ROMANI 7, 23: „Dar văd în mădularele mele o altă lege, luptându-se împotriva legii minţii mele şi făcându-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele".

26 Glosă marginală: *faptele.*

27 Sl. în trad.: *Ieşirea, cap 5*. Trimitere inexactă; cf. IEŞIREA 15.

28 Sl. în trad.: *Matei, cap* 7; cf. MATEI 7, 14: „Şi strâmtă este poarta şi îngustă este calea care duce la viaţă şi puţini sânt care o află".

29 Scris: бꙋнєлє; cf. în versiunea slavonă: добра.

30 Glosă marginală: *ce.*

iaste, de carele tu, o, împărate, blăstemăţeaşte[31] te-ai dezlipi*t* şi te-ai delunga*t*. Derep*t* aceaea noi încă ne-am dezlipi*t* şi ne-a*m* depărta*t* de tine, păntru că tu, căzân*d* în cea peirea carea iaste aiavea şi mărturisită tuturo*r*, te nevoieşti a arunca şi pre noi într-aceaeaş nevoie, întocma cu tine. Crez pănă cân*d* de una oştirea lumească era*m* ispiti*ţ*, întru nemica[17] decâ*t* tribuia nu era*m* scăzu*ţ*[32], cu*m* mărturisi-veri doară şi însuţi. Că nici păntru vreu*n* preage*t*, / {8v} nici păntru leanea a*m* fos*t* vreodată huliţi[33]. Iară de vreame ce te nevoieşti să ne iai tocma căpătâiu*l*[34] bunătăţilo*r*, credinţa ceaea buna, şi să ne lipseşti de Dumnezeu, aceasta e peirea cea desăvârşită. Şi păntru aceasta pomeneşti încă şi daruri! Cu*m* dară nu te-aş chema, pre dereptate, neştiutoriu*l* binelui?! Că iată, cu totu*l* pui pre aceastea una lângă alaltă împotrivă, adecă buna credinţă cătră Dumnezeu şi prietniciia şi măriia[35] omenească, carea întocma cu apa[36] cură. Şi cu*m* a*m* fi noi so*ţ* ţie într-aceasta şi cu*m* n-a*m* sta împotrivă acestui lucru şi cinstii şi dragostei feciorilo*r*? Şi de altă ceva mai mare de vrea fi, // {9r} de to*t* ne vream lepăda, mai vârtos văzân*d* noi pre tine, împărate, că eşti necunoscân*d* pre Dumnezeu, Cela ce pănă şi singura fiire şi suflare El ne-o dăruiaşte, Carele iaste Isus Hristos, Domnu*l* tuturora, Carele împreună e Tatălui la neîncepu*t* şi de o fiinţă cu Dânsu*l*. Şi ceriurile şi pământu*l* cu cuvântu*l* le-au aşeza*t*. Iară pre o*m* cu mâinile Lui l-au lucra*t* şi cu nemurire l-au cinsti*t*. Şi împăra*t* a câte sân*t* pre pămân*t* pusu-l-au şi, ca neşte împărăţii, dărui lui ce era decâ*t* toate mai frumos: raiu*l* ({*By(T), g(T) 3*}[37], {*M(d)ro(s), g(T) 2*}[38]. Iară e*l*, cu pizma fura*t* fiin*d* şi cu dulceaţa – vai de mine – înşela*t*, becestniceaşte căzu dentr-aceastea,

[31] Glosă marginală: *becestniceaşte.*

[32] Glosă marginală: *nu lipsiiam.*

[33] Glosă marginală: *defăimaţi.*

[34] Glosă marginală: *începătura.*

[35] Glosă marginală: *slava.*

[36] Glosă marginală: *aseamene cu apa, tocma ca apa, ca şi apa.*

[37] Sl. în trad.: *Facerea, cap* 3. Trimitere inexactă; cf. FACEREA 2, 7 – 8, 15: „7. Atunci, luând Domnul Dumnezeu ţărână din pământ, a făcut pe om şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul fiinţă vie (...)".

[38] Sl în trad.: *Înţelepciunea, cap 3*; cf. CARTEA ÎNţELEPCIUNII LUI SOLOMON, 3.

den toate. Şi cela / {9v} ce era mai nainte iubi*t*, apoi becestni*c* se vedea şi de lacrăme vreadni*c* păntru nevoia[39] lui.

Iară Cela ce ne-au zidi*t* şi ne-au făcu*t*, cu ochi iubitor de oameni[40] văzu lucru*l* mâinelo*r* Lui. Care fiire, schimbându-o Dumnezeu întru ce era dentâiu, fu păntru noi ca şi noi, însă fără păcate. Şi cruce şi moarte de voie răbdân*d*, surpă pre luptătoriu*l* carele de-ncepu*t* ţinea vrăjimaşie neamului nostru. Şi pre noi, dentru a lui amară robie izbăvindu-ne, datu-ne-au cea mai denainte de-bine-iubitoare slobozie. Şi, de unde căzuse*m* derep*t* neascultarea, iarăş acolo păntru milostivniciia râdicatu-ne-au şi a mai mare cinste // {10r} ne-au învrednici*t* decâ*t* cea dentâiu.

Deci Cela ce-au păţi*t* patime ca aceastea păntru noi şi pre noi iarăş a bunătă*ţ* ca aceastea ne-au învrednici*t*, de Acesta te leapezi tu şi de crucea Lui jocu-*ţ* baţi. Şi preste to*t* te-ai da*t* hranei trupeşti şi pierzătoarelo*r* pohte lipitu-te-ai. Dumnezei chemi pre cei fără-de-cinste şi ruşina*ţ* idoli. Nu numai pre însu*ţ* tine strii*n* ai făcu*t* de împreunarea bunătăţilo*r* cereşti, ce şi pre to*ţ* câ*ţ* se supu*n* poruncilo*r* tale, de către acealea bunătă*ţ* ruptu-i-ai şi periciunii sufleteşti datu-i-ai.

Să ştii, dară, că eu nu mă voiu pleca ţie, nici[41] mă voiu însoţi celuia / {10v} ce are atâta neha*r* şi nemulţemire către Dumnezeu, nici de a*l* mieu Făcăto*r* de bine şi Mântuitor mă voiu lepăda, de m-ai da şi fierâlo*r* mâncare, de m-ai da şi sabiei şi focului cari în volnicie-ţi[42] sânt, că nici[41] mă te*m* de moarte, nici ceastea ce sân*t* aice le pohtes*c*[43], ştiun*d* eu multa a lo*r* neputinţă şi deşertare. Că ce iaste într-însele de treabă, sau trăito*r*, sau destu*l* de ajuns şi nu numai aceasta, ce tocma în singură fiirea lo*r*, multă blăstemăţie iaste cu dânsele, multă scârbă, multă grije şi neîncetată. Că cu veseliia şi cu dulceaţa lo*r*, înhămată iaste alăturea durearea şi întristăciunea. Bogăţiia lo*r*, sărăcie iaste, // {11r} şi nălţimea lo*r*, plecăciunea cea mai de jo*s*. Şi cine va număra răotăţile lo*r*, cari răotăţi cu puţineale cuvinte mi

---

[39] Glosă marginală: *peirea.*

[40] Glosă marginală: *milostiv.*

[41] Scris: нич҃; altă lecţiune posibilă: *nice.*

[42] Glosă marginală: *cu cari volnic eşti.*

[43] Glosă marginală: *iubesc.*

le-au arăta*t* bogoslovu*l*, că au zis aşa {I, *Iō̑, g(T) 3*}[44]: „Toată lumea în rău zace". Şi iară: „Nu iubire*ţ* lumea, nici cealea ce sân*t* în lume, că toate câte sân*t* în lume, pohta trupului, şi pohta ochilo*r*, şi trufiia cestui veac[45], şi lumea toată, şi pohta ei treace, iară cine face voia lu Dumnezeu, trăiaşte în veaci".

Dice eu, căutân*d* buna voia lu Dumnezeu, lăsaiu toate şi mă[46] lipiiu lângă ceia ce au agonisi*t* pohta Lui şi pre acela Dumnezeu caută, întru carii băsău sau pizmă nu iaste, / {11v} nici scârbă şi grije {*Iaco(ṽ), g(T) 1*}[47], ce toţi aleargă o alergătură întocma {*I, Ko(r̃), g(T) 2*}[48], să ajungă la umbrele de veac, cari umbre gătitu-le-au Tată*l*[49] luminei celora ce-*L* iubesc. Eu pre aceştea mi-a*m* câştiga*t* părinţi, pre aceştea fraţi, pre aceştea priiatnici şi cunoscuţi. Iară de ceia ce-mi era odată priiateni şi fra*ţ* depărtaiu-mă fugân*d* şi mă sălăşuiiu în pustie, aşteptân*d* pre Dumnezeu, Carele mă mântuiaşte de nerăbdare şi de viho*r*.

Aceastea aşa slobo*d* şi cu dulceaţă[50] fiin*d* grăite[51] de la omu*l* lu Dumnezeu, împăratu*l* clătina*t* era de mânie. Şi amărâ*t*[52] vrea vătăma pre Sfântu*l*, dară iarăş pregeta şi se opriia, fiindu-i greaţă de ace*l* obraz cinsti*t*. // {12r} Ce apucă de zise cătră dânsu*l*:

---

[44] Sl. în trad.: *I Ioan cap* 3. Trimitere eronată. Cf. I IOAN 2, 15 – 17: „15. Nu iubiţi lumea, nici cele ce sunt în lume. Dacă cineva iubeşte lumea, iubirea Tatălui nu este întru el. 16. Pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului şi pofta ochilor şi trufia vieţii, nu sunt de la Tatăl, ci sunt din lume (...). 17. Şi lumea trece şi pofta ei, dar cel ce face voia lui Dumnezeu rămâne în veac".

[45] Glosă marginală: *ceştii vieţi*.

[46] Scris: мѣ. Corectat marginal prin notarea lui ѫ pentru ѣ.

[47] Sl. în trad.: *Iacov, cap*1; cf. IACOV 1, 17: „Toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare sau umbră de mutare".

[48] Sl., în trad.: *I, Corinteni, cap 2*.

[49] Scris: Татѫ͡л; corectat marginal prin notarea lui ѣ pentru ѫ.

[50] Gosă marginală: *dulce*. Cf. în textul slavon:сладко.

[51] Gosă marginală: *zise*.

[52] Cf. în textul slavon: горко.

– Blăstemate de toate părţile[53], învăţându-te[54] tu peirii tale, cătră carea mânat[55] eşti de be<ci>stniciia ta, cumu se şi cade, ascuţitu-ţe-ai mintea, împreună şi limba. Derep*t* aceaea, arătaş aiavea aceaste cuvinte deşarte şi fără-de-ispravă. Şi de nu m-aş fi dentâiu făgădui*t* ţie cu cuvântu*l* a scoate den mijlocu*l* judecăţii[56] mâniia, acuma ţe-aş da carnea[57] focului. Ce păntru că apucaş nainte de mă[58] întărişi cu cuvinte ca acealea rabd eu rânjirea ta, de-aciia şi păntru prietniciia mea, ce-a*m* avu*t* mai nainte cătră tine. Scoală-te, dară, şi fugi den ochii miei, mai mul*t* / {12ᵛ} să nu te văz şi rău să te pierz.

Şi ieşi*nd* omu*l* lu Dumnezeu, duse-se în pustie întrista*t*, căce nu fu munci*t*. Însă[59] în toate zilele era munci*t* în gându*l* lui şi era avân*d* războiu împotriva domniilo*r* şi a biruinţelo*r*, împotriva ţiitorilo*r* de întunearec a veacului cestuia[60], împotriva duhurilo*r* răotăţii, cu*m* au zis fericatu*l* Pave*l* {*Efe(s̃), g(T̃) 6*}[61].

Iară după ce se duse e*l*, împăratu*l* încă mai mul*t* mâniindu-se, râdică goană foarte tare asupra cinului călugăresc. Iară pre slujitorii idolilo*r* a mai mare cinste-i învredniciia.

---

53 Scris: пыр҃цилє.

54 Glose marginale: *sfătuindu-te, dămăindu-te.*

55 Glosă marginală: *gonit.*

56 Gosă marginală: *divanului.*

57 Gosă marginală: *trupul;* cf. în textul slavon: плⷮ҃.

58 Scris: мъ; corectat marginal prin notarea lui ѫ pentru ъ.

59 Scris: ꙟінсѫ.

60 Secvenţa *împotriva ţiitorilor de întunearec a veacului cestuia* omisă şi adăugată pe ultimele două rânduri ale filei. Aceeaşi omisiune se înregistrează şi în textul slavon.

61 Sl. în trad.: *Efeseni, cap 6;* cf. EFESENI 6, 12: „Căci lupta noastră nu este împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii, care sunt în văzduh".

A triile cap

De naşterea lu Ioasaf şi ce păntru dânsul cetitori de steale au mărturisi*t* //

{13ʳ} Dice împăratu*l*, fiin*d* întru înşelăciune şi întru rea sminteală ca aceasta, născu-i-se u*n* coco*n* preafrumos. Şi tocma dentr-acea luminată frumuseaţe, ce înfloriia asupră-i, se semna ce vrea să fie de dânsu*l*. Că aşa grăiia oamenii, cu*m* niciodinioară într-acea ţeară coco*n* frumos şi cuviios ca acela nu se-au arăta*t*.

Iară împăratu*l* de multă bucurie se umplu păntru naşterea coconului. Şi-i puse numele Ioasa*f*. Şi singu*r* el mearse la capiştile idoleşti ca să aducă jârtvă prea nenţelegătorilo*r* dumnezeilo*r* lui şi cântări de mulţemire să le trimiţă, necunoscân*d* el cine iaste tuturo*r* bunătăţilo*r* / {13ᵛ} adevăra*t* începăto*r*, cătră carele să cădea[62] a înălţa jirtvă duhovnicească. Ce lucru*l* şi tocmeala[63] naşterii coconului nensufleţiţilo*r* şi surzilo*r* dumnezei scriindu-o, pretiutindenilea trimitea a strânge mulţime de năroade la naşterea lui. Şi era a vedea unde se încura to*ț* de frica împăratului, de aducea cealea ce era gătite de jirtvă, cine câtu-i putea mâna[64] şi cine cu*m* avea îndrăzneală[65] cătră împăratu*l*. Şi mai vârtos singu*r* împăratu*l* i îndemna cătră dăruire, că e*l* foarte mulţi şi mari junci aduce la jirtvă.

Şi aşa, cu toate gloatele săvârşin*d* praznicu*l*, pre toţi-i cinsti cu daruri, câţi era // {14ʳ} sveatnicii lui, şi câ*ț* era cu deregătorii, şi câ*ț* era de oaste, şi câ*ț* era de cei proşti şi nevestiţi[66].

Iară la acea zi, de praznicu*l* naşterii coconului, strânseră-se la împăratu*l* bărba*ț* aleş, învăţa*ț* în filosofiia haldeiască, cetitoare de steale, ca la 55 cu număru*l*. Şi pre aceia-i puse împăratu*l* aproape de sine, de-i întreba să-i spuie fieşcarele dentr-înşii ce va fi de cocònu*l* ce i se născuse. Iară ei,

---

[62] Scris iniţial: кадѣ; ulterior, peste а a fost scris ъ.

[63] Scris iniţial: токмала; ulterior, peste primul а, a fost scris ѣ.

[64] Glosă marginală: *cumu-i era puterea.*; cf. în textul slavon: ꙗкож҃ ком8 можаше р8ка.

[65] Scris: ꙟдързнꙗлж; glosă marginală: *cinste.*

[66] Glosă marginală: *mojici.*

socoti*n*d mul*t*, zicea că mare va fi cu bogățiia și cu putearea și va întreace pre to*ț* câți <au> împărăți*t* mainte de dânsul.

Iară unu*l* dentr-acei cetitori de steale, fiin*d* de câ*t* toți mare înțelep*t*, zise: /

{14v} – O, împărate, pre mine den câ*t* mă învață cursurile stealelo*r*, așa price*p*, cu*m* statu*l* coconului ce ți se-au născu*t* acuma, nu va fi întru împărățiia ta, ce va fi într-alta nouă[67] și mai bună și așa mai mare, câ*t* nu se poate spune. Și-*m* pare că și ceastă leage creștinească, ce e gonită de tine, de dânsu*l* să fie priimită. Și nu aștept eu cu*m* aceaea socotință și nădeajde să fie mințită[68].

Zicân*d* aceastea cetitoriu*l* de steale, ca și cela de odinioară, Valaa*m*, {*Či(ŝ), 23*}[69] nu că cetirea stealelo*r* gâciia și nemeriia adevăru*l*, ce Dumnezeu, cu ceia ce sta împotrivă, arăta adevăru*l*, ca păntru să se ia în laturi to*t* răspunsu*l* păgânilo*r*. //

{15r} Iară împăratu*l*, deaca auzi ca aceastea, cu greu priimi aceaea spunere[70]. Și grija tăia veseliia lui. De-aciia zidi în oraș deusebi nește curți preafrumoase și le meșterșugi cu nește cămări[71] luminoase. Și acolea puin*d* pre coco*n*, porunci să lăcuiască acolea după umplearea vârstei dentâiu. Și porunci să nu iasă nicăirea. Și dascali și slugi puse lângă dânsu*l*, tineri cu crescutul și frumoș la obraz.

Și așa porunci lo*r*, cu*m* nemică den lucrurile ceale cu scârbă ale ceștii vieți, cari adu*c* întristăciune și mâhnire, să nu-i arate, nici moartea, nici bătrâneațele, nici boala, nici[41] altă ceva / {15v} den cealea ce sân*t* cu scârbă și cu grije și po*t* curma veseliia lui. Ce to*t* ce sân*t* frumoase și de veselie, acealea să puie naintea lui și să-i arate, ca cu de-acealea mintea lui îndulcindu-se și săturându-se, nicicu*m* de-aciia să nu mai poată cugeta de cealea ce vo*r* să fie. Și cuvânt măcară câ*t* de pros*t* de Hristos și de ale Lui

---

67 Scris: ноѡѫ.

68 Glosă marginală: *mincinoasă.*

69 Sl., în trad.: *Numerii 23*; cf. NUMERII 23, 16: „Atunci a întâmpinat Dumnezeu pe Valaam și a pus cuvânt în gura lui”.

70 Glosă marginală: *veaste.*

71 Glosă marginală: *case.*

învățături să nu cumva să auză. Că decât toate alalte, aceasta mai vârtos gândiia să ascunză de dânsul, temându-se de prorocirea cetitoriului[72] de steale. Iară de se vrea întâmpla cuiva den slugile lui boală, porunciia a-*l* scoate degra*b*. Şi al*t* tână*r* frumos punea în locu*l* lui, ca păntru nemica[17] lucru cu scârbă să nu vază ochii coconului. //

{16ʳ} Dici împăratu*l* aşa grijiia şi făcea lucruri[73] ca aceastea, căce văzân*d*, nu vedea şi auzân*d* nu înțelegea. Şi deaca prinse veaste că au mai rămas încă den călugări vreunii, de multă mânie se umplu şi reapede se râdică asupra lo*r*. Pristavilo*r* porunciia să alearge dă ola*c*, să strige pren toate oraşele şi pren toate ținuturile cu*m* preste trei zile să nu cumva să se afle cineva den cinu*l* călugăresc. Iară să se vo*r* afla vreunii după aceale semnate trei zile, focului să se dea. „Că aceia – zice – învață pre oameni a avea pre Răstignitu*l* ca pre Dumnezeu".

Între aceasta întâmplă-se şi oarece lucru ca acesta, de care şi mai mul*t* se aprinse împăratu*l* şi se mânie pre călugări. /

{16ᵛ} Al patrule ca*p*

De un sfeatnic, carele ținea între ascunsă credința creştinească, şi de doi călugări arşi

Că u*n* bărba*t* oarecarele, ce era mai de cinste între boiari în curtea împăratului, cu viiața blân*d* şi cu credința creşti*n* şi de spăsenia lui grijindu-se, cumu se cade, însă furiş, derep*t* frica împăratului; derep*t* aceaea unii, ce le era băsău pre dânsu*l* păntru voia ce avea la împăratu*l*, se sfătuiia să-*l* pârască. Şi a face aceasta era grija lo*r* cu toată nevoința.

Dici odată, ieşin*d* împăratu*l* la vâna*t* cu cari boiari era deprins a ieşi, // {17ʳ} aces*t* om bu*n* încă era unu*l* den vânători cu dânşii. Şi umblân*d* el singu*r* (poate fi doară den socotința dumnezeiască cum <m>i se pare), i se întâmplă aşa, de află u*n* o*m* întru u*n* crâng[74], arunca*t* la pămân*t* şi avân*d*

[72] Scris: четытоpюлȣи.

[73] Scris: лȣкрȣл҃.

[74] Scris: крȣнгь.

picioarele lui rău sfărâmate de o gadină. Care *om*, văzându-*l* că treace pre lângă dânsu*l*, se ruga să nu-l treacă[75], ce să-*l* miluiască întru nevoie lui ce era şi să-*l* ducă la casa lui.

Lângă acealea, adaose şi aces*t* cuvân*t*, zicân*d*:

– Că nici eu nu mă <voi> afla ţie aşa de nefolos, nici cu totu*l* de nicio treabă.

Iară ace*l* bărba*t* lumina*t* grăi lui:

– Eu păntru buna fire lua-te-voiu şi de vindecare încă te voiu / {17ᵛ} învrednici cu*m* voiu putea. Iară ce folo*s* ziseş să-*m* vie mie de la tine?

Iară săracu*l* şi neput<inci>osu*l* acela zise:

– Eu sân*t* *om* vindecăto*r* de graiure. Că deaca se va vătăma cineva în cuvinte sau în vorbe, sau se va afla în răotate, cu leacuri ce se cade vindeca-*l*-voiu. Şi după aceaea nu se va mai socoti rău*l* greşalei aceiia.

Iară ace*l* bărba*t* creşti*n*, întru nemica[17] nu băgă în seamă zisa săracului, ce păntru porunca Evangheliei duse-*l* la casa lui şi nu-*l* lipsi de căutarea ce se cădea.

Iară pizmaşii aceia şi pârâşii aceia ce-*s* mai su*s* ziş, cu care boală boliia de demul*t* înlăuntru scoţându-o afară la lumină, pârâră pre *om* cătră împăratu*l*, zicân*d*: //

{18ʳ} – Că nu numai uitân*d* el prietinşugu*l* tău lepădatu-se-au de slujirea dumnezeilo*r* ş-au pleca*t*[76] spre creştinătate, ce şi cu rău se sfătuiaşte asupra împărăţiei tale, îndărătnicin*d* gloatele şi cătră sine lipin*d* pre toţi. Ce de-*ţ* iaste voia să adeverezi cum că noi nu cu minciuni grăi*m*, iani chiamă-*l* deusebi şi-*l* ispiteaşte grăin*d* aşa, cu*m* că veri să laş leagea părinţilo*r* şi slava împărăţiei şi veri să te faci creşti*n* şi veri să te îmbraci în chipu*l* călugăresc, care chi*p* călugăresc mai denainte-*l* goniiai. Şi zi că niciu*n*[77] bine n-ai fos*t* făcu*t* cu goana lor.

Ca aceastea sfătuia ei / {18ᵛ} asupra bărbatului, că ştiia ei vrearea gândului lui, cea cu bună umilenie, cum că deaca ară auzi ca aceastea de la

---

[75] Scris: трꙗкъ.

[76] Scris: аȣ аȣ плекат҃.

[77] Scris: ничȣн҃; altă lecţiune posibilă: *niceun*.

împăratu*l*, sfătuin*d* ceale bune, da-va răspuns ca acela, cu*m* „să nu zăboveşti, împărate, cu aceale lucruri bine sfătuite". Şi dentr-aceaea să vo*r* afla că grăiesc adevăra*t*.

Iară împăratu*l*, ştiun*d* atâta bună-credință a bărbatului aceluia cătră sine, părea-i să fie neşte cuvinte necredincioase şi mincinoase. Şi iarăş socotin*d* că nu se cade a le priimi numai aşa, fără de întrebare şi fără de socotință, vru să ispitească lucru*l* şi pâra aceaea. Şi chemându-*l* în laturi, deusebi, zise-i, ispitindu-*l*: //

{19r} – O, priiatnice! Ştii câte făcuiu celora ce se chema călugări şi tuturora creştinilo*r*? Iară acuma veniiu întru mare căință păntru acela lucru. Şi văierân*d* eu lucrurile ceştii vieți, voia-m iaste să fiu într-acealea nădejdi, cari a*m* auzi*t* pre dânşii grăin*d*, cu*m* să fie altă împărăție fără-de-moarte într-altă viiață, ce va să fie. Că ceastă împărăție to*t* se taie de moarte. Şi-mi pare că într-al*t* chi*p* nu-mi voiu putea isprăvi vrearea mea fără greşală, de nu mă voiiu face creşti*n* şi de nu-*m* voiu lua zioa bună de la slava împărăției meale şi de la alalte dulce*ț* şi podoabe ale ceştii vieți, şi să cau*t* pre aceia postnici / {19v} şi călugări unde vo*r* fi (pre carii fără dreptate i-a*m* fos*t* goni*t*) şi să mă ameaste*c* cu dânşii. Dară tu, cătră aceastea, ce zici şi ce sfatu-*m* dai? Spune-*m* cu to*t* adevăru*l*[78], că te ştiu o*m* mai adevăra*t* şi mai înțelegător[79] decâ*t* toți.

Iară ace*l* o*m* bu*n*, deaca auzi aceastea, nemica[17] nu cunoscu ascunsa înşelăciune, ce se umili în suflet şi vărsân*d* lacrăme, răspunse direpț:

– Împărate, în veaci să trăieşti, că bu*n* şi spăsitoriu sfat ai sfătui*t*. Că de nu e nici lesne aflată împărățiia ceriului, însă cu toată vârtutea[80] se cade a o căuta. „Că cela ce o va căuta – zice – afla-o-va" {*Lu(K), g(T) 11*}[81] . Că dulceața cesto*r* bunătă*ț* aceştii vie*ț* îndulceaşte ea amu // {20r} şi împodobeaşte la arătare, dară bine iaste a o împinge omu*l* în laturi, căce

---

[78] Glosă marginală: *den singurul adevăr.*

[79] Glose marginale: *înțelegut, înțelept.*

[80] Glose marginale: *putearea, tăriia.*

[81] Sl. în trad.: *Luca, cap 11;* cf. LUCA 11, 10: „Că oricine cere ia; şi cel ce caută găseşte; şi celui ce bate i se va deschide".

într-însa nicio fiire nu iaste şi orice veseleaşte, apoi cu şapte părți[82] mai mul*t* întristează. Că binele şi răpaosu*l*[83] vieții aceştiia mai sla*b* iaste decât umbra. Şi ca urma corabiei ce înoată pre apă {*M(d)ro(st), g(l) 5*}[84] şi a pasării ce zboară pren văzdu*h*, aşa piiare degra*b*. Iară nădeajdea bunătăților ce vo*r* să fie (care o propoveduiesc[85] creştinii) tare iaste şi adevărată, măcară că are scârbă în ceastă lume. Iară dulcile noastre în puținea vreame sân*t* aicea, apoi acolo de to*t* sân*t* nimica[2], ce numai chi*n*. Şi munci în veaci netrecuți[86] ne agonisesc. Că dulcele cesto*r* de aice iaste în vreame scurtă[87], / {20[v]} iară durearea lo*r* pururea iaste şi necurmată[88]. Iară durearea creştinilo*r* în puțină vreame iaste, iară dulcele lo*r* şi bunu*l*[89] lo*r* fără moarte iaste. Să se isprăvească dară, împărate, bunu*l* sfatu*l* tău, că bine iaste şi foarte bine a schimba ceaste putrede pre ceale neputrede.

Iară împăratu*l*, auzin*d* aceastea, foarte se scârbi, însă-şi ținu mâniia. Şi nimica atunce nu zise[90] bărbatului. Iară e*l*, fiin*d* înțelep*t* şi chipzui*t*, cunoscu că cu greu priimi împăratu*l* cuvintele lui şi cu*m* că acea ispitire a lui cu înşălăciune era.

Dici întorcându-se acasă, îngrija*t* era şi întrista*t*, nepricepându-se cu ce chi*p* ară putea plăcea împăratului // {21[r]} şi să scape de nevoia[91] ce i se gătiia. Şi petrecân*d* noaptea toată fără somn, aduse-ş aminte de omu*l* cela cu picioarele sfărâmate. Şi aducându-*l* către sine, zise-i:

– Aducu-*m* aminte că ziseaseş că eşti vindecăto*r* de cuvinte păguboase[92].

---

[82] Glosă marginală: *de şapte ori.*

[83] Glosă marginală: *odihna.*

[84] Sl., în trad. *Înțelepciunea, cap 5*; cf. CARTEA ÎNȚELEPCIUNII LUI SOLOMON 5.

[85] Glosă marginală: *mărturisesc.*

[86] Glosă marginală: *nedezlegați.*

[87] Glosă marginală: *puțină.*

[88] Glosă marginală: *nencetată.*

[89] Glosă marginală: *binele.*

[90] Glosă marginală: *grăi.*

[91] Glosă marginală: *peirea.*

[92] Glosă marginală: *vătămătoare.*

Iară e*l* zise:

– Aşa iaste şi, de-*ț* tribuiaşte, arăta-*ț* voiu meşterşugu*l* mieu.

Dici boiarenu*l* începu[93] a-i spune de credința lui, ce avea mai întâiu la împăratu*l*, şi de îndrăzneala şi voia ce au avu*t* la dânsu*l*, şi de acea vorbă cu hitlenie ce i se-au pu*s* înainte[94] de pripă şi fără nădeajde. Şi cu*m* că e*l* lucruri bune au răspuns, iară e*l* rău i-au priimi*t* cuvântu*l*. „Că cu schimbarea feaței şi-arăta – zice – mâniia ce-i era înlăuntru". /

{21[v]} Iară săracu*l* şi bolnavu*l* acela socotin*d* zise:

– Preacinstite[95], în ştire să-*ț* fie că împăratu*l* are gân*d* rău spre tine, cum că ai vrea tu să-i iai împărăției. Şi câte țe-au grăi*t*[96], în ispită țe-au grăi*t*. Ce scoală de-*ț* tunde capu*l* şi te dezbracă den haine luminate şi te îmbracă în haină de pă*r*. Şi dâns-de-dimineață[97] apropie-te cătră împăratu*l*. Şi deaca te va întreba ce va să fie aces*t* fealiu de por*t*, tu-i răspunde aşa: „De lucrurile ce-ai vorbit ieri cu mine, împărate, iată, gata a*m* veni*t* a mearge după tine în calea ce-ai pohti*t* să mergi. Că de e şi dragă dezmierdarea şi dulce, ce mie nu-*m* fie a o priimi fără de tine. Calea bunătățilo*r*, pre carea veri să umbli, // {22[r]} să iaste ea şi colțoroasă şi grea, ce fiin*d* eu cu tine, plăcută şi dragă şi neatedă-*m* va fi. Că cum m-ai avu*t* so*ț* bunătățilo*r* cesto*r* de aice, aşa mă veri avea şi scârbelo*r*, ca păntru să mă aibi de-aciia părtaş şi bunătățilo*r* ce vo*r* să fie".

Iară luminatu*l* bărba*t*, priimin*d* cuvintele beteagului, făcu cumu-*l* învăță.

Pre carele deaca-*l* văzu împăratu*l* şi auzi cuvinte ca acealea, foarte se bucură, că cunoscu dentr-aceaea buna-credință şi priința lui cătră sine. Şi cunoscân*d* şi cuvintele ce se-au grăi*t* asupra lui că sân*t* mincinoase, făcu-*l* a se îndulci de mai mare cinste şi îndrăzneală cătră sine.

Iară asupra călugărilo*r* iarăş să umplu de mânie, grăin*d*:

---

[93] Glosă marginală: *prinse.*

[94] Glosă marginală: *arătat.*

[95] Glosă marginală: *preaslăvite.*

[96] Glosă marginală: *zis.*

[97] Scris: дын҃съ дедимінꙗцѫ.

– Tot ale acelora <sânt> {22v} în/vățături ca aceastea: a se delunga oamenii de dulcețile ceștii vieți și a se înșela cu nădejdi nearătate.

De-aciia, ieșind iarăș împăratul la vânat, văzu doi călugări umblând pren pustie, pre carii porunci să-i prinză și să-i aducă la carâta lui. Și cu mare mânie căutând la dânșii și cu foc – cum se-ară zice – suflând asupră-le, zise:

– Au n-aț auzit, o, înșelătorilor și prelăstitorilor, pristavii nencetat strigând de rea îndrăcirea voastră, cum după trei zile, veri în orașe, veri în ținuture, întru toată împărățiia mea să nu vă aflaț, iară de nu, să fiț arși cu foc?

Iară călugării ziseră:

– Iată că ieșim den orașe și den țeară, cum ai poruncit. // {23r} Ce zăcându-ne cale lungă nainte a ne duce cătră frații noștri și hrană având puțină, iată, de aceasta umblăm, de ne strângem să ne fie pre cale, ca să nu fim[98] mâncare foamei.

Iară împăratul zise:

– Cine se teame de groaza morții nu se zăboveaște la strângerea bucatelor.

Grăiră călugării:

– Bine ziseș, împărate, că ceia ce se tem de moarte au grije cum ară putea scăpa de dânsa. Ce aceia carii sânt? Numai ceia, ce le iaste aminte de ceaste putrezitoare și cu dânsele se îndulcesc, carii n-au nădeajde să afle nemica[17] bine acolo. Aceia sânt de nu le e lesne a se rumpe dentr-însele Și derept aceaea se tem de moarte. Iară noi, carii demult am urât lumea și <cele> ce sânt în lume / {23v} și umblăm pre cale strimtă și scârbnică pântru Hristos, nici de moarte ne teamem, nici[41] pohtim ceastea ce sânt aice, ce numai cealea ce vor să fie, pântru că moartea, ce ne se aduce noauă de la voi, ne iaste o treacere cătră viiața cea mai bună, veacinică. Derept aceaea, mai iubită ne iaste, decât înfricoșată.

Iară împăratul, vrând să biruiască în price pre călugăr, zise:

---

[98] Marginal scris încă o dată: фим.

– Dară ce ziset dineaolea? Nu ziset voi că vă duceaț cum am poruncit? Crez deaca nu vă temut de moarte, căce[99] v-aț apucat de fugă? Iată, aceastea în deșert le mințiți, lăudându-vă.

Răspunseră călugării:

– Nu de moartea cu carea te lauz tu fugim noi, ce fiindu-ne milă de tine, ca să nu-ț fim făcători[100] de mai mare osândă, bine vrum // {24r} a ne duce. Iară noauă așa ne se cade, nicicum de groaza ta a nu ne teame niciodată.

Cătră aceastea se mânie împăratul și porunci să-i arză cu foc. Și sfârșindu-se slugile[101] lu Hristos cu foc, nemeriră cunună măcenicească.

Și scoase poruncă, cum de se va găsi undeva vreun călugăr, fără de întrebare să-l ucigă. Și nu rămase într-aceale părți niciunul de-acela cin, fără numai carii pren munți, pren peștere și pren propastiile pământului se ascundea. Dici de dânșii aceastea și ca aceastea.

Al cincile cap

De feciorul împăratului șî cum luo puteare de la tată-său să iasă neoprit den curțile sale cât va vrea /

{24v} Iară feciorul împăratului, de carele vine cuvântul spuind de început, lăcuind neieșit den polata[102] ce-i tocmise tată-său pănă ajunse la vârsta de mustață, acolea învăță toată dăscaliia arăpească și câzâlbășască[103]. Fiind gingaș și frumos și în suflet nu mai puțin de cum era în trup, cuminte și chipzuit; și cu toate bunele obiceaie străluciia, punea înaintea dascalilor lui de multe ori întrebări de lucrurile firei, cât și ei se ciudiia de înțelepciunea coconului. Și împăratul se mira de bucuroasa fața lui și de tocmeala sufletului lui. Și da porunci celora // {25r} ce era cu dânsul să nu

[99] Glosă marginală: *cum.*

[100] Glosă marginală: *începători.*

[101] Glosă marginală: *ugodnicii.*

[102] Glose marginale: *curțile, curtea, case.*

[103] Glosă marginală: *persidească.*

cumva să-i facă ştire de vreu*n* lucru de ceale cu întristăciune ale ceştii vieţi, nici cu*m* că moartea ia tuturora podoabele şi frumuseţile ceştii lumi[104]. Şi cu deşarte nădejdi se întăriia – şi cu*m* se-ară zice ceastă zicătoare –, ispitiia-se[105] a săgeta în ceriu, că cu*m* ară putea fi ascunsă neamului omenesc moartea. Ce nici coconului nu se ascunse. Că avân*d* e*l* cuge*t* înflori*t* cu toată înţelepciunea, socotiia întru sine: ce putea fi aceaea de poruncise tată-său să nu iasă nicăirea şi pre to*t* omu*l*, cine ară vrea să între la dânsu*l*, să nu-*l* lase? Că cunoştea e*l* că ace*l* lucru / {25v} nu vrea putea fi fără de porunca tătâine-său. Însă-i era ruşine să-*l* întreabe, socotin*d* că nici-ş se cade a-*l* întreba, că credea că tată-său nu-i va griji nescari lucruri ce n-ară fi de folos. Alta socotiia că, de vreame ce va fi cu voia şi cu porunca tătâine-său ace*l* lucru, de-*l* va şi întreba, e*l* adevăra*t* nu i-*l* va spune. Derep*t* aceaea gândi a şti de aceasta nu de la tată-său, ce de la altu*l*.

Dici avân*d* e*l* u*n* dasca*l* mai aproape şi mai iubi*t* decâ*t* alalţi Şi mai în voie la dânsul, pre carele şi cinstiia cu daruri prietniceşti, pre acesta întreba:

– Ce poate fi acest sfa*t* al împăratului, de m-au închis // {26r} în ceaste ziduri? De-*m* veri spune acest lucru adevăra*t*, mai mare veri fi la mine decâ*t* to*ţ* şî legătură de prietniciia a toată vreamea voiu lega cu tine.

Iară pedagogu*l*[106], fiind şî e*l* chipzui*t* şî ştiun*d* înţelepciunea şî mintea coconului, cu*m* că nu-i va fi făcătoriu de peire[107], toate-i spuse pre amăruntu*l*: goana ce râdicase împăratu*l* asupra creştinilo*r* şî mai ales pre călugări, şî cu*m* fură goniţi dentr-aceale hotară, şî ce au prooroci*t* cetitorii de steale cân*d* născuse e*l*.

– Să nu auză – zice – învăţătura lo*r* – adecă a creştinilo*r* – şî să mai iubească aceaea decât leagea noastră. Derep*t* aceaea / {26v} au meşterşugi*t* împăratu*l* să nu vorbească mulţi cu tine, ce o seamă numai. Şî noao datu-ne-au porunci, cu*m* nimica[2] ţie să nu arătă*m* den lucrurile ceale cu înstristare şî cu scârbă ale ceştii vieţi.

---

[104] Glosă marginală: *vieţi*.

[105] Glosă marginală: *gândiia*.

[106] Glosă marginală: *dascal*.

[107] Glosă marginală: *nevoie*.

Acestea deaca auzi tânăru*l*, altă nimica[2] nu mai adaose a grăi, că se atinse de inima lui cuvântu*l* Spăsitoriului[108]. Şî darul Mântuitoriului începu a deşchide ochii minţii lui, aducându-*l* cătră nemincinosu*l* Dumnezeu, cum va şî spune cuvântu*l*, mergân*d* nainte.

Iară împăratu*l* de*s* veniia la cercetarea coconului, că-*l* iubiia foarte cu o dragoste mare. Dici într-una den zile, grăi cătră împăratu*l*:

– Pohtiia*m* // {27[r]} a şti de la tine u*n* lucru oarece, domnu*l* mieu, împărate! Păntru care lucru pururea nenceta*t* o scârbă şî o grije-*m* roade sufletu*l*?

Iară tată-său, de cuvintele acealea doru-*l* în inemă şî zise:

– Grăiaşte-*m*, preaiubite, fătu*l* mieu, ce scârbă iaste aceaea ce te cuprinde şî eu mă voiu nevoi a o schimba degra*b* întru bucurie!

Zise cocon*ul*:

– În ce chip m-ai închi*s* aice, înlăuntru*l* cesto*r* ziduri, şî porţile mi-ai încuia*t* şî m-ai pu*s* a fi de to*t* neieşi*t* şî tuturora nevăzu*t*?

Zise tată-său:

– Voia-mi iaste, fătu*l* mieu, să nu vezi ceva de cealea ce ţe-ară întrista inema şî ţe-ară tăia veseliia! Că-*ţ* por*t* grija ca întru dulceaţă necurmată / {27[v]} şî întru toată bucuriia şî veseliia să trăieşti în to*t* veacu*l*.

Zise fiiu*l* cătră tată-său:

– Bine zici, domnu*l* mieu, împărate! Ce într-acesta chi*p* eu nu în bucurie, nici în veselie trăiesc, ce mai vârto*s* întru scârbă şî întru strimtură multă, atâta câ*t* aceale bucate şî băutură, fără ticneală-*m* sân*t* şî amară. Că aş pohti să văz toate câte <sânt> afară den ceaste porţi. Şî de ţi-e voia să trăiesc viiaţă fără dureare, dă învăţătură să ies cân*d* voiu vrea şî să-mi îndulcesc sufletu*l* cu vedearea lucrurilo*r* ce-au fos*t* nevăzute de mine pănă acuma.

Îngrija*t* fu împăratu*l* deaca auzi aceastea. // {28[r]} Şî cugeta că de-*l* va opri den voia lui ce cerea, de mai mare scârbă şî întristăciune-i va fi făcătoriu. Ce zise:

---

[108] Cuvânt scris între paranteze rotunde; glosă marginală: *Mântuitoriului.*

– Eu, fătu*l* mieu, face-voiu pre pohta ta.

Atunce porunci să gătească cai şî slugi aleş şî toate lucrurile ce sân*t* de podoabă împăratului. Şi-*l* slobozi să iasă cându-i va fi voia. Şî deade poruncă celora ce era cu dânsu*l*, să nu cumva să aducă spre întimpinarea lui ceva den lucrurile ce fa*c* omului scârbă şî întristare, ce să puie cătră întimpinarea lui to*t* ce e bu*n* şî ce e frumos. Şî ce aduce dulceaţă, de-acealea să arate coconului, şî danţuri bine tocmite pre uliţe jucân*d*, / {28[v]} şî cântân*d* cântece. Şî multe fealiuri de priviri să tocmească, ca mintea lui într-acealea să se zăbovească şî să se îndulcească de ce-i va plăcea[109].

Dici cu cinste ca aceaea ieşin*d* pururea feciuru*l* împăratului la primblare, într-o zi (păntru nepaza slugilo*r*, că-ş fusese oarecu*m* uita*t* atunce a păzi ca mai nainte, după porunca împăratului), văzu doi oameni, den carii unu*l* era guba*v*, iară altu*l* era orb. Pre carii văzându-i, cutremură-se în suflet şî grăi celora ce era cu dânsu*l*:

– Cine sânt aceştea, că văierată e vedearea lor?!

Iară ei nu mai putură ascunde lucru*l* ce venise la ochii lui. Ce ziseră:

– Aceastea sân*t* patime omeneşti // {29[r]} cari au obiceaiu a se întâmpla oamenilo*r* den lucru strica*t* şî den umedealele trupului.

Zise coconu*l*:

– Dară aceastea iaste obiceai a se întâmpla tuturo*r* oamenilo*r*?

Ei ziseră:

– Ba nu tuturo*r*, ce cărora le se-au răsturna*t* sănătatea den betejala umedealelo*r*.

Şî iarăş întrebă coconu*l*:

– Dară deaca nu e obiceaiu*l* să se întâmple tuturo*r* oamenilo*r*, ce unora numai, aceia ştiu ei că-i vo*r* ajunge aceastea răotăţi? Au sosescu-le asupră de pripă, fără veaste[110]?

Ei[111] ziseră:

[109] Glosă marginală: *de ce-i va fi voia.*

[110] Glosă marginală: *ştire.*

[111] Scris: є8.

– Cine ară putea şti den oameni cealea ce vor să fie?! Că acela lucru iaste mai sus de mintea omenească, numai ce iaste aceaea cu puteare nemuritorilor dumnezei. /

{29[v]} Şî se conteni de-aciia feciorul împăratului de-a mai întreba. Dară dentr-acea vedeare ce văzu, durea-l în inemă şî i se schimbă faţa obrazului de lucrul cu care nu era deprins.

De-aciia iarăş preste puţine zile întimpină pre un unchiaş vechiu de multe zile, cu faţa-i zbârcită şî slab den vine şî gârbovit şî preste tot cărunt. Şi-i căzuse dinţii şî pălpăia den gură ca cela ce n-are dinţi. Pre carele văzându-l, cuprinse-l o spaimă. Şî-l aduse aproape de sine de întreba să ştie acea minunată vedeare.

Iară ceia ce era cu dânsul ziseră:

– Acesta are neşte ai mulţi şî, încet, încet scăzându-i vârtutea // {30[r]} şî slăbindu-i închieturile, ajuns-au într-aceaste bătrâneaţe, ce-l vezi.

– Dară ce iaste – zice – sfârşeniia acestuia?

Ei ziseră:

– Altă nimica[2], fără numai moartea va lua.

Întrebă coconul:

– Dară aceasta încă nu se întâmplă tuturor oamenilor, ce unora numai?

Ei răspunseră:

– De nu va apuca moartea mai nainte să mute pre cineva den ceaste ce sânt aice, nu iaste nimănui cu puteare a i se lungi aii şî a nu veni în ispita aceştii vârste[112].

Şî zise coconul:

– În câţi ai soseaşte aceasta asupra cuiva?

Şî iară zise:

– Moartea tot zace naintea a tot omul şî nu poate fi a scăpa de dânsa cu vreun meşterşug şî a nu întra într-aceasta becestnicie? //

{30[v]} Grăiră lui:

---

[112] Glose marginale: *acestui rând, cin, doagă.*

– Cu optzeci sau cu o sută de ai sosesc[113] oamenii la aceastea bătrâneațe. Șî după aceaea mor, într-al*t* chip nu scapă. Că moartea iaste datoriia firei, pusă dentru începu*t* pre oameni. Şî venirea ei neştiută iaste.

Aceastea toate deaca le văzu şî le auzi ace*l* înțelep*t* şî chipzui*t* tână*r* suspină den adâncul inemii. Șî zise:

– Amară iaste ceastă viiață şî plină de toată durearea şî usturimea, de[114] vreame ce sân*t* aceastea aşa. Dară cu*m* n-ară avea cineva grije de aşteptarea[115] neivitei morți, a căriia venire nu iaste numai necercată, ce iaste şî nearătată[116], cu*m* ziset?!

Şî se duse socotin*d* aceastea // {31r} întru sine şî necurma*t* gândin*d* şî des[117] făcân*d* pomenire de moarte. Şî de atunce era trăin*d* întru dureri şî în mâhnire. Șî era avân*d* grije nencetată, că grăiia întru sine: „Oare cân*d* mă va ajunge moartea?! Şî după moarte cine va mai pomeni de mine, că vreamea dă toate uitării?! Şî deaca voiu muri, mă voiu râsipi întru nefiire, au mai fi-va vreo viiață şî altă lume?"

Aceastea şî ca aceastea cugetân*d* nenceta*t*, selbeziia şî se topiia de grije.

Iară cân*d* se întâmpl<a> a veni tată-său să-*l* cerceteaze, *el* se făcea a fi vease*l* şi fără grije, că nu-i era voia să cunoască[118] tată-său cugetul lui, de ce se sfătuiaşte. Şî pohtiia cu o pohtă neoprită / {31v} şî însetoşa a găsi pre cineva care să-i poată încredința[119] inema lui şî u*n* cuvân*t* bu*n* să-i bage în auzu*l* lui. Şî iarăş întreba pre ace*l* pedagog[120] a*l* lui, ce e mai nainte zi*s*, doară cumva ştie undeva pre cineva carele să poată vorbi cu dânsu*l* de ce pohtiia *el* şî să-i întărească mintea, carea rău slăbise de cugete. Şî nu putea părăsi aceaea grije.

---

[113] Glosă marginală: *ajung*.

[114] Scris: дѣка.

[115] Scris: ащаптарѣ.

[116] Glosă marginală: *neivită*.

[117] Cuvânt omis şi adăugat marginal.

[118] Glosă marginală: *înțeleagă*.

[119] Glosă marginală: *întări*.

[120] Glosă marginală: *dascal*.

Iară e*l* iarăş pomeni cealea ce-i zisease şî mai nainte, zicân*d*:

– Spusu-ţe-am şî mai nainte, cu*m* goni tată-tău pre acei înţelepţi postnici, carii în toată vreamea de lucruri ca aceastea filosofiia. Pre unii ucise, pre alţii cu mâniia-i râsipi. Şî nici pre unu*l* // {32r} den oameni ca aceia nu ştiu în ceastă ţeară.

Iară e*l* păntru aceastea umplu-se de multă scârbă şî se răni[121] rău în sufle*t*. Închipu-i-se unui o*m* ce-ară fi pierdu*t* o comoară mare şî ş-ară zăbovi toată mintea întru căutarea ei. De atunce trăiia întru necurmată nevoie şî grije. Şî toate dulceţile şî podoabele ceştii lumi era naintea ochilo*r* lui ca neşte scârnă[122] şî spurcăciune.

Într-aces*t* chi*p* avându-se tânăru*l* şî grijindu-se a afla bine cu sufletu*l*, văzu-*l* Ochiu*l* cela ce veade toate. Şî nu-*l* trecu Cela ce-i iaste voia să se spăsească to*ţ* şî să vie la cunoştinţa adevărului. Ce a Lui iubire de oameni, carea-i iaste de năra*v*, arătindu-o şî spre acesta, arătă-i calea pre carea i se cădea să meargă în chi*p* ca acesta. /

{32v}

A*l* şasele ca*p*

Cu*m* Varlaa*m* spre ceale adevărate au veni*t* cătră feciorу*l* împăratului, iară nu de întimplare. Şî cu poveaste frumoasă arata cu*m* nu se cade a cinsti oameni cu îmbrăcăminte desupra.

Că fu într-acea vreame u*n* călugă*r* înţelegăto*r* lucrurilo*r* dumnezeieşti, împodobit şî cu viiaţa şî cu cuvântu*l*, şî desăvârşi*t* deprins întru viiaţa călugărească. Însă den ce lo*c* era sau den ce oraş, n-a*m* a grăi[123], numai atâta, că întru o pustie a Senariteşti avea lăcaşu*l* lui. Şî cu daru*l* preoţiei cinsti*t* era. Numele stareţului aceluia era Varlaam.

Acesta, dentru o dumnezeiască // {33r} descoperire ce i se ivi lui, ştiu de feciorу*l* împăratului. Dici ieşin*d* den pustie, veni la lume şî se schimbă den chipu*l* călugăresc, de se îmbrăcă în haine mireneşti. Şî întră într-o

[121] Scris: рѣпи; cf. în versiunea slavonă ꙗзвити „a se răni”.
[122] Glosă marginală: *necurăţie.*
[123] Glosă marginală: *nu poci spune.*

luntre şî veni în ţeara Indiei. Şî făcându-se în chi*p* de neguţăto*r*[124], întră în oraş unde avea feciorul împăratului polată[125]. Şî făcând acolea zile multe, întrebă şî cercă adevăra*t* toate lucrurile lui şî cine sân*t* carii se apropie de dânsu*l*. Şî deaca ştiu de ace*l* pedago*g*[126], ce se-au şî mai nainte pomeni*t*, {*Li(st)* 31}[127] cu*m* că iaste decât toţi mai aproape şî mai în voie, se apropie de dânsu*l*, găsindu-*l* singu*r*, şî zise:

– Să ştii, jupâne a*l* mieu[128], că eu sân*t* neguţăto*r* / {33^{v}} carele dentr-o ţeară departe a*m* veni*t*. Şî iaste la mine o piiatră scumpă, căriia potrivnică nicăirea, niciodinioară nu i se-au afla*t*. Şî nimănuilea pănă acuma n-a*m* spu*s* de dânsa, iară acuma ţie, văzându-te o*m* cu minte şî înţelep*t*, fa*c* ştire, ca să mă bagi la feciorul împăratului. Şî o voiu da lui. Şî to*t* bunu*l* ce va fi avân*d* împăratu*l* nu se potriveaşte cu aceaea piiatră. Că aceasta piiatră şî celora ce sân*t* cu inema oarbă[129] poate-le dărui lumina înţelepciunii. Şî deşchide şî surzilo*r* urechile, şî muţilor dă-le a grăi şî a înţeleage, şî bolnavilo*r* dăruiaşte sănătate, pre nebuni i-nţelepţeaşte, // {34^{r}} dracii goneaşte. Şî to*t* ce e bine şî pohti*t*, den dăstul[130] dăruiaşte cui o câştigă.

Grăi lui pedagogu*l*[131]:

– Ome, văzu-te a fi depli*n* şî cu minte de bătrâ*n*, iară cuvintele tale te arată că te lauzi fără măsură. Crez pietri şî mărgăritariu în multe chipuri şî de mult preţ, cu*m* ţe-aş putea spune câte a*m* văzu*t*?! Dară piiatră să aibă atâtea puteri, câte ziseş, nici a*m* văzu*t*, nici a*m* auzi*t*. Însă arată-mi-o şî, de va fi după graiu*l* tău, curân*d* te voiu băga la feciorul împăratului şî veri priimi de la dânsu*l* cinste şî mari daruri. Iară de nu mă voiu încredinţa direp*t* cu nemincinoasa vedearea ochilo*r*, cu*m* aş / {34^{v}} putea eu spune domnului şî împăratului atâta laudă mare de u*n* lucru neărăta*t* şî neivi*t*?

---

124 Scris: н8г8цъто҇р.

125 Glosă marginală: *curţi*.

126 Glosă marginală: *dascal*.

127 Sl., în trad.: *foaia 31*. Vezi *supra* f. 31^{v}.

128 Glosă marginală: *domnul mieu*.

129 Scris: ѡрвж.

130 Iniţial scris: дест8л҇ şi corectat prin notarea lui ъ peste є.

131 Glosă marginală: *dascalul*.

Iară Varlaam zise:

– Bine ziseş, că n-ai văzut nicăiurea, nici ai auzit puterea şî lucruri ca aceastea. Că cuvântul mieu, ce zic cătră tine, nu de prost lucru iaste, ce foarte de mare şî minunat. Iară păntru căce o ceruş să o vezi, iani ascultă cuvintele meale! Această piiatră scumpă, lângă lucrurile şî puterile ei, ce-am zis mai nainte, încă mai are şî ceastalaltă tărie, că aşa, de pripă, a o vedea om ce n-are vedearea ochilor întreagă şî sănătoasă, şî trup curat, şî întru tot nespurcat, nu poate. Că de n-are cineva aceaste // {35^{r}} doauă bunătăți şî va căuta degrab într-această piiatră scumpă, şî acea puteare a vederii ochilor, de câtă are, şî de-aciia, şî mintea piiarde-şi-va. Ce eu ştiund şî meşterşugul doftoriei, văz ochii tăi că nu sânt sănătoş. Şî derept aceaea mă tem să nu-ț fiu făcătoriu di lipsa vederii ce ai. Iară feciorul împăratului am auzit că are viiață curată şi ochi frumoş, de văd sănătos. Derept aceaea, aceasta comoară lui aş vrea să o arăt. Ce tu nu fii lenevos[132] într-aceasta, ca să nu lipseşti pre domnu-tău de un lucru ca acesta.

Iară el zise cătră dânsul:

– De vreame – zice – ce sânt aceastea aşa, tu piiatra nu-mi arăta, că viiața mea întru multe păcate se-au spurcat şî / {35^{v}} nici vedearea nu-m iaste sănătoasă, cum ziseş tu. Ce eu crezând cuvintele tale, nu mă voiu lenevi[133] a spune aceastea domnu<lui> mieu şî împăratului.

Deaca zise aceastea, el întră înlăuntru şî spuse pre rând toate feciorului împăratului. Iară el, deaca auzi aceaste cuvinte, simți unde suflă în inema lui o bucurie şî o veselie duhovnicească. Şî iată, mirând în sufletul lui, porunci cum mai curând să bage bărbatul[134] înlăuntru.

Dici cum întră Varlaam şî deade pacea[135] cum se cade, zise-i feciorul împăratului să şază. Şî pedagogul ieşind, zise Ioasaf bătrânului:

– Arată-mi piiatra cea scumpă de carea spusu-mi-au pedagogul mieu, // {36^{r}} cum să fii grăit neşte lucruri mari.

---

132 Glosă marginală: *nu pregeta.*

133 Glosă marginală: *pregeta.*

134 Glosă marginală: *omul.*

135 Glosă marginală: *bună zioa.*

Iară Varlaa*m* într-acesta chi*p* începu vorbă cătră dânsu*l*:

– O, împărate, n-ară fi cu direptu*l* a grăi eu fără de ruşine ceva cu minciună cătră măriia slavei tale. Ce toate ce sân*t* de mine cătră tine, adevărate sân*t* fără nicio price. Însă de nu voiu ispiti întâiu mintea ta, nu mi se cade să-*ț* ară*t* taina. Că stăpânul mieu zis-au {*Ma(th̄) g(T̄) 13*)[136]: „Ieşi cela ce seamănă a-*ş* semăna sămânța lui. Şî semănân*d* e*l*, căzu una pre dru*m*. Şî veniră pasările de o ciupiră. Alta căzu pre piiatră, unde nu avea pămân*t* mul*t*, şî numaidecâ*t* se nălță. Iară păntru căce nu avea pământu*l* adâncătură, cu*m* răsări soarele, ea arse. Şî păntru căce n-avea rădăcină, / {36[v]} se uscă. Iară alta căzu în mărăcini şî o necară mărăcinii. Iară alta căzu pre pămân*t* bu*n* şî da roadă însutită".

De voiu afla dară şî eu în inema ta pămân*t* bu*n* şî aducăto*r* de roadă, nu voiu pregeta a semăna în tine dumnezeiasca sămânță şî a-*ț* arăta taină mare. Iară de va fi pietro*s*, şî mărăcino*s*, şî pre lângă cale, să fie călcată de to*ț* călătorii, mai bine iaste să nu bag nici întru u*n* chi*p* mântuitoarea sămânță, să o puiu să fie de răpire şî de şupire pasărilo*r* şî gadinilo*r*, cărora poruncitu-mi iaste a nu le arunca înainte nici[41] într-u*n* chi*p* mărgăritariu*l* {*Ma(th̄) g(T̄) 7*)[137]. Însă a*m* nădeajde să aflu în tine foarte pămân*t* bu*n* / {37[r]} şî apropiia*t* cătră spăsenie. Că veri vedea şî piiatra cea scumpă şî cu raza luminei ei învrednici-te-veri a fi şî tu singu*r* lumină şî veri aduce şî roadă însutită. Că păntru tine a*m* pu*s* nevoință de-a*m* trecu*t* ceastă cale lungă, ca să ară*t* ție, cari n-ai văzu*t* niciodinioară, şî să te învăț ce n-ai auzi*t*.

Iară Ioasa*f* zise cătră dânsu*l*:

– Eu, cinstite unchiaş, cu o jelanie şî cu o pohtă neoprită caut să auz vreu*n* cuvân*t* nou şî bu*n*, că se-au aprins fo*c* în inema mea, de mă arde rău şî mă îmboldeaşte a şti nescari întrebări de treabă. Şî n-a*m* mai afla*t* o*m* tocma pănă acuma, să-*m* poată spune de acealea. Iară de aş nemeri vreu*n* înțelep*t* şî măiestru / {37[v]} şî să auz de la dânsu*l* cuvân*t* de mântuire,

---

[136] Sl., în trad.: *Matei, cap 13*; cf. MATEI 13, 3 – 8: „3. Şi le-a grăit lor multe, în pilde, zicând: Iată, a ieşit semănătorul să semene (...)".

[137] Sl., în trad.: *Matei, cap* 7: ; cf. MATEI 7, 6: „Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare şi, întorcându-se, să vă sfâşie pe voi".

pare-mi că nu l-aş da pasărilo*r*, nici fierâlor, nici m-aş afla pietros şî mărăcinos, cum ziseş tu, ce cu bună înțelegătură l-aş priimi şî cu nevoință l-aş păzi. Ce tu, de ştii ceva lucru ca acela, nu ascunde de mine, ce-mi spune! Că deaca a*m* auzi*t* că ai veni*t* dentr-o țeară depărtată, bucuratu-mi-se-au[138] sufletu*l* şî fuiu întru bună nădeajde cu*m* că cu tine aş nemeri ce pohtesc. Derep*t* aceaea, curân*d* te-a*m* adus înlăuntru la mine şî cu veselie te-a*m* priimi*t* ca pre unu*l* den cei deprinşi şî crescuți cu mine, de nu-*m* va fi cumva nădeajdea înşelată[139]!"

Şî zise Varlaa*m*:

– Bine ai făcu*t* şî cu*m* se cade // {38^{r}} măriei împărăteşti că n-ai socoti*t* prostiia cea văzută, ce fuseş socotitoriu nădejdii ceii ascunse. Că era u*n* împăra*t* mare şî slăvi*t*[139bis]. Şî fu de trecea odată în carâtă poleită cu slugile şî cu boiarii-ş, cumu se cuvine împărațilo*r*. E*l* întimpină doi bărbați[140], cu neşte haine sparte şî întinate îmbrăca*ț*, cu feațele scăzute şî foarte neagre. Şî era ştiun*d* împăratu*l* aceasta, cu*m* topirea trupurilo*r* lo*r*, de truda postului şî de sudorile ostenealelor se-au aşa nemoşti*t*. Dici cumu-i văzu, într-ace*l* ceas sări den căruță şî se închină lo*r* până la pămân*t*. Şî se sculă de-i luă în brațe şî cu dragoste-i sărută.

Iară domnii şî boiarii lui / {38^{v}} nu suferiră aces*t* lucru, socotindu-*l* că făcu u*n* lucru ce nu se cuvine slavei împărăteşti. Însă, neîndrăznin*d* a-i împuta de față, ziseră unui frate, ce avea împăratu*l*, să-i grăiască să nu aducă ocară nălțimii corunei lui. Iară grăin*d* frăține-său împăratului şî împutându-i de acea ticăloşie fără ispravă, deade-i împăratu*l* răspuns, care răspuns frate-său nu-*l* înțelegu. Iară ace*l* împăra*t* avea năra*v* ca acesta: cân*d* vrea scoate cuiva judecată de moarte, e*l* trimetea pristavu*l* la poarta[141] acelui o*m* cu u*n* fealiu de trâmbită, făcută de-adins numai dere*p*t ace*l* lucru, a*l* căriia glas, auzindu-*l* oamenii, ştiia toți că iaste cineva vi//nova*t* {39^{r}} de moarte. Dici cân*d* fu seara, trimease împăratu*l* trâmbita cea de moarte să bucine

[138] Scris inițial: вȣкȣратȣмисаȣ si corectat prin notarea lui ѣ peste ultimul а; marginal a fost notată încă o dată secvența сѣȣ.

[139] Glosă marginală: *mințită.*

[139 bis] În continuare *Pilda despre trâmbița morții.*

[140] Glosă marginală: *oameni.*

[141] Scris: по͠рта.

naintea porţii caselor frăţine-său. Care trâmbiţă de moarte, cumu o auzi, se părăsi de-a mai avea zile, ce se apucă de-ş făcea scrisoare de tocmirea casei lui. Şî se grijiia de moarte toată noaptea. Şî dimineaţa se îmbrăcă în haine neagre de jale, cu muiarea-ş şî cu coconii. Şî mearse la uşile polatei împărăteşti, plângând şi jelcuindu-se. Şî-l băgă împăratul înlăuntru. Şî văzându-l jelcuindu-se, zise-i: „O, neînţeleapte[142] şî nechipzuite, dară deaca te atâta spăreaş tu de pristavul frăţine-tău, care-ţ <este> frate de un trup / {39v} şî de o cinste, căruia cu nemica[17] nu i te ştii greşit nicicât, cum mie aduseş ieri împutăciune, căce sărutaiu pre pristavii Dumnezeului mieu, carii mai cu mare glas decât trâmbiţa, vestiră mie moartea şî înfricoşata întimpinarea stăpânului mieu, căruia multe şî mari greşale mă ştiu că i-am greşit?! Iacătă, că-ţi făţişaiu nebuniia ta şî într-acest chip te spământaiu, cum voiu vădi curând şî voiu făţişa şî acelora ce te-au învăţat şî te-au îndemnat spre împutăciunea mea, ca cum aş fi făcut nebuneaşte".

Şî aşa mângâind de-aciia pre frate-său şî făcându-i folos, trimease-l la casa lui. Şî porunci să facă patru // {40r} racle de lemn[142bis]. Şî doauă racle de acealea le ferecă pretiutindenea cu aur. Şî porunci să bage într-însele oase de oameni morţi, împuţite. Şî le întări cu piroane de aur. Iară cealealalte doauă, le unse pre desupra cu smoală şî cu râşină. Şî le umplu de pietri scumpe şi de mărgăritariu de mult preţ, şî de toate miroseniile cu mirizma ceaea buna. Şî le închise şî le legă cu neşte târsâni de păr. Şî chemă pre boiarii ce-i împutase păntru întimpinarea călugărilor acelora. Şî le puse raclele înainte câte patru, ca să zică preţul ce plătesc ceale doauă, şî cealealalte doauă de ce preţ sânt vreadnice. Ei ziseră / {40v} că ceale doauă, ferecate cu aur, sânt vreadnice <de> mare preţ, că sânt vase harnice de-a se pune într-înse cununi şî brâne împărăteşti. Iară ceale unse cu smoală şî cu râşină, ziseră să fie vreadnice de un preţ mic şî prost. Iară împăratul zise cătră dânşii: „Ştiiam şî eu că veţ zice voi aşa, căce cu ochi trupeşti chipul trupesc înţeleageţ. Ce nu se cade a face aşa, ce se cade a vedea cu ochii cei denlăuntru ce zace înlăuntru: cinste au necinste?".

Şî porunci să deşchiză raclele ceale aurite. Şî, deşchizându-le, dihni dentr-însele o putoare rea. Şî se ivi o vedeare grozavă. Zise amu împăratul:

---

142 Glosă marginală: *nebune.*

142bis În continuare *Pilda celor patru racle.*

„Iată, acesta iaste chipul celora ce sân*t* îmbrăcați în haine luminate şî să trufesc // {41[r]} cu multă slavă şî puteare, iară înlăuntru plini sân*t* de lucrure reale şî împuțite". După aceaea porunci să deşchiză şî ceale smolite şî cu păcură[143] unse. Şî deaca le deşchiseră, pre to*ț* câ*ț* era acia-i veseli cu vedearea frumuseții şî a bunei mirizme a sculelo*r* ce zăcea într-însele. Zise împăratu*l* cătră dânşii: „Şti*ț* cui se închipuiesc aceastea? Celo*r* smeri*ț* călugăraş, îmbrăca*ț* în ceale fealege proaste, a cărora chi*p* den-afară văzându-l voi, socotit-a*ț* că m-a*m* făcu*t* de batjocură eu, căce m-a*m* pleca*t* lo*r* până la pămân*t*. Iară eu, cu ochii minții cunoscân*d* cinstitele şî prea înfrumusețatele sufletele lo*r*, slăvitu-m-a*m* cu atingerea ce m-a*m* atins / {41[v]} de dânşii. Şî decât toată coruna şî decât to*t* caftanu*l* împărătesc, mai de cinste a*m* socoti*t* pre dânşii".

Dici aşa-i ruşină şi-i învăță, să nu socotească cealea ce se arată pre den-afară, ce mai vârto*s* să ia aminte cealea ce sânt de minte şî de înțele*s*.

Ca ace*l* creşti*n* şî înțelep*t* împăra*t* ai făcu*t* şî tu, priimin*d* nădeajde bună, carea cumu-mi pare mie, nu te va înşela.

Iară Ioasa*f* zise cătră dânsu*l*:

– Aceastea amu toate bine le ziseş şî cu bună tocmeală. Ce eu aş pohti să ştiu cine e stăpânu*l* tău, de carele la începutu*l* cuvintelo*r* ai zi*s* cu*m* să fie grăi*t* el de semințele acealea. //

{42[r]}

Al şaptele ca*p*

Varlaa*m* pune[144] naintea feciorului împăratului învățătură pravoslavnică

Iară Varlaa*m* numaidecâ*t* apucă cuvân*t* şî zise:

– De ți-e voia să ştii pre stăpânu-mieu, iaste Domnu*l* Isus Hristos, {*1, Ti(m), g(l) 6*}[145] Unu*l*-născut, Fiiu*l* lu Dumnezeu, Blagoslovitu*l* şî Unu*l*-

[143] Secvența *cu păcură* omisă şi adăugată marginal.

[144] Scris: п8нѣ; cf. în sl.: предлагаетъ, indicativ prezent.

putearnicu*l*, Împăratu*l* împăraţilo*r* şî Domnu*l* domnilo*r*, Singu*r* acela ce are nemurire şî lăcuiaşte în lumină neapropiiată, Carele cu Tată*l* şî cu Duhu*l* Sfân*t*, slăvi*t* iaste. Că nu sân*t* eu de aceia ce chiamă pre ceşti dumnezei mulţi şî fără tocmeală şî cinstesc pre ceşti idoli fără suflete şî surzi, ce un / {42^{v}} Dumnezeu cunosc şî ispoveduiesc, în trei staturi slăvi*t*, în Tată*l* – zic –, şî în Fiiu*l*, şî în Duhu*l* Sfân*t*, întru o fire şî întru <o> fiinţă, întru o slavă şî întru o împărăţie neîmpărţită. {*Grigo(r̃) bog̃2 slově o pascě*}[146] Acesta, ce e în trei staturi, un Dumnezeu fără de începătură iaste şî fără de sfârşenie, de veaci şî pururea fiin*d*, nezidi*t*, neschimba*t*, fără tru*p*, nevăzu*t*, nescris, neştiu*t*, bu*n* şî direp*t* însuş, Carele toate au tocmi*t* den ce nu era, şî văzutele, şî nevăzutele. Mai întâiu puterile ceale nevăzute şî ale ceriurilo*r*, neşte mulţimi fără de numă*r*, nepipăite[147] şî fără de trupuri, duhuri slujitoare măriei lu Dumnezeu. // {43^{r}} După aceaea, ceastă lume văzută, ceriu*l* şî pământu*l*, şî marea, carea cu lumină o lumină şî o împodobi; ceriu*l* cu soarele, cu luna şî cu stealele îl[147bis] împodobi, iară pământu*l* cu de toate crescăturile şî cu multe fealiuri de jigănii şî marea iarăş foarte cu mul*t* nea*m* de gadine[148] şî de peşti ce înnoată într-însa.

Aceastea toate E*l* zise şî se făcură, E*l* porunci şî se zidiră {*Psa(l̃) 148*}[149]. Şî după aceaea zidi pre o*m* cu mâinile Lui, luă ţărână den pămân*t* cătră zidirea trupului. Iară suflе*t* cuvântăto*r* şî înţelegăto*r*, cu a Lui suflare-i deade {*By(t̃), g(l̃) 1*}[150]. Carele aşa scrie, cu*m* să fie zidi*t* pre chipu*l* şî pre aseamenea lu Dumnezeu: pre chi*p* amu derep*t* înţelegătura // {43^{v}} şî derep*t*

---

[145] Sl. în trad.: *I, Timotei, cap 6*; cf. I TIMOTEI 6, 15 – 16: „15. (...) fericitul şi singurul Stăpânitor, Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor, 16. Cel ce singur are nemurire şi locuieşte întru lumină neapropiată".

[146] Sl., în trad.: *Grigore Bogoslovul, a doua cuvântare despre Paşti.*

[147] Scris: непипȣите. Cf. ms. 2470, f. 59^{v} şi ms. 3339, f. 35^{v}: *nepipăite.*

[147bis] Scris: ѡ.

[148] Secvenţa: *şî marea iarăş foarte cu mult neam de gadine* omisă şi adăugată în subsolul filei.

[149] Sl., în trad.: *Psalmul 148;* cf. PSALM 148, 5: „El a zis şi s-au făcut, El a poruncit şi s-au zidit".

[150] Sl. în trad.: *Facerea, cap 1;* trimitere inexactă; cf. FACEREA 2, 7: „Atunci, luând Domnul Dumnezeu ţărână din pământ, a făcut pe om şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul fiinţă vie".

volniciia, iară pre aseamenea, derep*t* bunătatea. Că cu aceasta se aseamănă Lui, decâtu-i iaste putearea. Pre omu*l* acesta, cu volnicie şî cu nemurire cinstindu-*l*, pusu-l-au împăra*t* a câte sânt pre pămân*t*. Şî făcu pre muiare dentr-însu*l*, ajutătoare lui împotrivă. Şî sădi în Edem, la răsări*t*, grădină[151] plină de veselie şî de bucurie. Şî puse într-însa pre omu*l* ce zidise, poruncindu-i să mănânce den to*ț* dumnezeieştii pomi ce era acolo, numai dentr-unu*l* i puse poruncă nici întru u*n* chi*p* să nu guste (ace*l* po*m* i se pusease nume pomu*l* cunoştinței binelui şî răului), zicându-le aşa: „În ce zi veți mânca den//tr-însu*l*, {44[r]} cu moarte ve*ț* muri".

Iară unu*l* dentr-aceaste puteri îngereşti, ce-a*m* zi*s* mai nainte, căpitanu*l* unii ceate, neavân*d* e*l* nicicâ*t*[152] urmă de răotate întru sine de la Făcătoriu*l*, ce spre bine fiin*d* făcu*t*, den singură-volnica voia lui se-au întors den bine în rău. Înălțându-se cu nebuniia lui, vru să se potrivească stăpânu-său, lu Dumnezeu. Derep*t* aceaea, lepăda*t* fu den cinstea şî meserearea lui. Şî în lo*c* de acea fericită viiață şî de ace*l* nume îngeresc, chema*t* fu Diiavo*l* şî Satana, că-*l* surpă Dumnezeu jos ca pre u*n* nevreadni*c* de slava de sus. Şî hitleniră cu dânsu*l* şî căzură mulțime multă de îngeri den stolu*l* ce era sup*t* el, carii // {44[v]} de voie se făcură răi în loc de buni. Şî mergân*d* pre urma hitleniei voivodului lo*r*, chema*ț* fură draci, ca neşte înşelători şî smintitori. Lepădân*d* de-aciia diiavolu*l* to*t* binele şî luân*d* firea răului, râdică pizmă pre o*m*, văzân*d* pre sine surpa*t* dentr-atâta slavă şî pre acela râdica*t* la atâta cinste. Şî meşterşugi a-*l* lepăda afară dentr-acea fericită viiață. Luă amu pre şarpe să-i fie înşelăto*r* înşelăciunii lui. Şî prentr-însu*l* vorbi cătră muiare şî o îndemnă cu nădeajdea dumnezeirei a mânca den pomu*l* ce*l* opri*t*. Cu dânsa înşelă şî pre Ada*m*, că aşa chema pre omu*l* ce*l* întâiu zidi*t*. // {45[r]} Şî mâncân*d* omu*l* ce*l* dentâiu den pomu*l* neascultării, goni*t* fu de Făcătoriu*l* den hrana raiului. Şî în lo*c* de cea viiață fericită şî de ce*l* traiu neperitoriu, căzu – vai de mine – în ceastă becestnică şî striină viiață. Şî cu sfârşitoarea moarte osândi*t* fu.

De atunce diiavolu*l* luă tărie şî se lăuda cu biruință. Şî înmulțindu-se neamu*l* omenesc, învăță-i a toată calea răotății. Atâta câ*t*, vrân*d* Dumnezeu

---

[151] Glosă marginală: *raiul.*

[152] Scris: ничкыⷮ; altă lecțiune posibilă: *nicecât*.

a cârpoti[153] mul*t* păcătoasa răotatea lo*r*, aduse potop pre pămân*t* {*By(T), g(I)* 6}[154], de pierdu pre to*t* viiu*l* sufle*t*, numai pre unu*l* află direp*t* într-ace*l* nea*m*. Dici pre acela cu muiarea şî cu feciorii-ş într-o raclă-i[155] feri. / {45v} Şî numai pre acela singu*r* lăsă pre pămân*t*.

Iară deaca începu a se înmulţi iarăş neamu*l* omenesc, uitară pre Dumnezeu. Şî spre mai mare păgânătate sporiia, făcându-se rob a multe fealiuri de păcate şî stricându-se cu cumplite răotăţi. Şî întru multe fealiuri de prelăstituri se împarţiră: unii cuteza a grăi că câte sân*t* în lume, toate înseş se-au făcu*t*. Şî zicea cu*m* că sân*t* fără de purtare de grije – cum ai zice – nu iaste cineva mai mare să poarte grija, adecă ca cu*m* n-ară fi nimea stăpâ*n* şî domnito*r* preste dânsele. Alţii, răzvrătin*d* toate pre do*s*, grăiră cu*m* nefirea, adecă ce nu era, se-au adu*s* întru fire, adecă întru ce sân*t* // {46r} ale lumii lucrure toate. Alţii cinstiră neşte dumnezei mulţi, răi şî cu multe pohte, păntru ca să-i aibă ajutători la pohtele lo*r* ceale reale, a cărora şî obrazele lo*r* închipuiră-le şî le puseră cioplite şî scobite, neşte idoli surzi şî nesimţitori. Şi-i închiseră în neşte case, de se închina lo*r*. Şî slujiia fâpturii mai vârto*s* decâ*t* celuia ce o făcuse, alţii soarelui, şî lunei, şî stealelo*r*, pre cari le-au pu*s* Dumnezeu să dea lumină ceştii lumi pământeşti, fiin*d* eale fără sufle*t* şî nesimţitoare, cu purtarea de grije a Ziditoriului luminate şî ţinute; alţii focului, şî apei, şî alto*r* / {46v} lucruri pământeşti şî fără de suflete închinară-se. Şî nu se ruşinară aceşti cu sufle*t* şî cuvântători a cinsti lucruri ca acealea. Alţii fierâlo*r* şî gadinilo*r* şî dobitoacelo*r* cu patru picioare da cinste, arătân*d* pre sine cu aceaea, cu*m* că mai răi sân*t* şî mai blăstema*ţ* decâ*t* aceale dobitoace cinstite de dânşii.

Iară alţii obrazele a uno*r* oameni proşti şî de nimica[2], şî de ruşine închipuindu-le, dumnezei chema pre aceia. Şî unii dentr-aceia, den partea

---

153 Glosă marginală: *a tăia*.

154 Sl. în trad.: *Facerea, cap* 6: cf. FACEREA 6, 13: „Atunci a zis Domnul Dumnezeu către Noe: «Sosit-a înaintea feţei Mele sfârşitul a tot omul, căci s-a umplut pământul de nedreptăţile lor, şi iată Eu îi voi pierde de pe pământ...»". Cf. şi FACEREA 7, 4: „Căci peste şapte zile Eu voi vărsa ploaie pe pământ, patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi şi am să pierd de pe faţa pământului toate făpturile câte am făcut".

155 Glosă marginală: *corabie*.

bărbătească, altele şî parte muierească, de carii singuri mărturisiră cum să fie fos*t* acei oameni şî aceale muieri: curvari şî curve, / {47r} şî ucigători, mânioş şî băsăoaşi, şî pizmaş, ucigători de părinţi şî ucigători de fraţi, furi şî jăhuitori[156], şchiopi şî beteagi, fărmecători şî turba*ţ*; dentr-aceştea amu, unii sfârşiţi de moarte, alţii de grindine uciş şî de fo*c* arşi, alţii au fos*t* robi alto*r* oameni, alţii au fos*t* mânioşi, alţii întru întristare şî în jale au fos*t* umblân*d* pântru reale şî scârnave faptele lo*r*. Dici dentr-aceaea luân*d* oamenii începături de la dumnezeii lo*r*, fără de toată ruşinea, cu toate necurăţiile se spurca. Şî rău[157] întunearec cuprinsease pre neamu*l* nostru într-acealea vremi. Şî cine să cunoască şî / {47v} să caute pre Dumnezeu nu era {*Psa(l)* 12}[158].

Dici era oarecine într-ace*l* nea*m* de oameni dentr-acea vreame, anume Avraa*m*. Acesta unu*l* se află numai avân*d* simţirile sufletului zdravene, carele den vedearea fǎpturei cunoscu pre Făcătoriu*l*. Că socotin*d* el şî chipzuin*d* ceriu*l*, pământu*l*, marea, soarele, luna şî alalte, se miră de alcătuita podoaba lo*r*. Şî văzân*d* lumea şî câte sân*t* în lume toate, aşa socotiia, cu*m* să nu se fie făcu*t* înseş, nici să se fie păzin*d* singure dentru sine. Nici[41] a stihiilo*r*, ce se zice a temeaielo*r* lumii, nici[41] a nensufleţiţilo*r* idoli da *el* să fie făptura[159] frumuseţii aceştiia. Ce pântru aceastea // {48r} cunoscu pre adevăratu*l* Dumnezeu. Şî pre Dânsu*l* înţelegu a fi Atoateziditor şî Ţiito*r*. Iară Dumnezeu, a lui bună-minte şî dreaptă semuire priimindu-o, arătă-i-se lui unuia nu aşa cu*m* iaste firea Lui, căce firei născute nu-i iaste cu puteare a vedea pre Dumnezeu, ce cu neşte socotitoare dumnezeieşti arătări, aşa cum ştie însuş. Şî băgă în sufletu*l* lui înţelegătură şî cunoştinţă mai depli*n*. Şî-*l* slăvi de-*l* făcu sluga Sa[160].

Iară el, a câ*ţ* era dentr-însu*l*, de la unu*l* la altu*l*, trimease-le buna credinţa lui, învăţându-i a cunoaşte pre adeveritu*l* Dumnezeu. Derep*t* aceaea, bine vru şî Domnu*l* / {48v} a veni sămânţa lui întru mulţime

[156] Scris: жȣхȣиторь; cf. ms. 2470, f. 64v: *jăhuitori*, ms. 3339, f. 38v: *jăfuitori*.

[157] Glosă marginală: *cumplit*.

[158] Sl. în trad.: *Psalmul 12*.

[159] Iniţial scris фѣтȣра, pe două rânduri; ulterior, la sfârşitul primului rând au fost adăugate slovele пѣ.

[160] Glose marginale: *plăcutul, îngăduitoriul, ugodnicul lui*.

nenumărată {*By(T), g(T) 11*}[161], {*I, Pe(T) g(T) 2*}[162]. Şi-i chemă şie năroade[163] alease. {*Isho(d), g(T) 15*}[164] Şî ajunseră aceştea a fi robi limbii eghipteneşti şî unui Faraon, împărat muncitoriu. Şî de acolo scoase-i întru înfricoşate şî minunate seamne şî ciude, cu doi bărbaţ sfinţi şî cu darul prorociei slăviţ, amândoi fraţi, anume Moisi şî Aaron, carii munci pre eghipteani cum se cădea răotăţii lor. Iară pre izrailteani – că aşa se chema acel nărod, nepoţii lu Avraam – trecu-i pre uscat pren Marea Roşie, despărţindu-se apele mării în doauă şî făcându-se păreate de direaptă şî păreate den stânga. Iară Faraon şî eghipteanii, // {49r} întrând pre urma lor, întorseră-se apele la locul lor şî-i înnecară[165] cu totul. După aceaea, cu ciude mari şî cu arătări dumnezeieşti trecut-au pre aceale năroade[166] pren pustie în 40 de ai. Şî i-au hrănit cu pâine cerească. Şî le-au dat leage scrisă de Dumnezeu pre table de piiatră. Care leage deade-o în mâna lu Moisi {*Isho(d), g(T) 31*}[167] în munte, fiind chip şî umbrită scriptură celor lucruri ce vrea să fie. Care leage-i delunga de idoli şî de toate faptele reale şî hitleane. Şî-i învăţa, pre Unul Adeveritul, ce iaste Dumnezeu, să cinstească şî de lucrurele ceale bune să se apuce.

Cu ciude ca aceastea-i băgă întru un pământ bun, carea ţeară / {49v} fostu-o-au făgăduit de demult acelui patriarh, lu Avraam, a o da seminţei lui. Şî ară fi lungă zăbavă a spune toate câte au arătat lor, lucruri mari şî ciudate, slăvite şî minunate, cari n-au număr. Că cu aceastea, cu toate, era nevoinţa a rumpe pre neamul omenesc de către slujba şî fapta cea fără de cale şî a-i aduce la tocmeala cea dentâiu. Ce încă înşelăciunii ceii de bună

---

161 Sl. în trad.: *Facerea, cap 11.*

162 Sl. în trad.: *1, Petru, cap 2;* cf. I PETRU 2, 9: „Iar voi sunteţi seminţie aleasă, preoţie împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiţi în lume bunătăţile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată".

163 Glose marginale: *gloate, oameni.*

164 Sl. în trad.: *Ieşirea, cap 15.*

165 Glosă marginală: *pierdură.*

166 Glose marginale: *oamenii, gloatele.*

167 Sl. în trad.: *Ieşirea, cap 31;* cf. IEŞIREA 31, 18: „După ce a încetat Dumnezeu de a grăi cu Moise, pe Muntele Sinai, i-a dat cele două table ale legii, table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu".

voie fiin*d* firea noastră roabă, împărățiia moartea pre oameni cu muncitoreasca împărăție a diiavolului. Şî trimetea pre to*ț* cu osândă în ia*d*.

Întru primejdie şî patimă ca aceasta viin*d* noi, nu ne-au trecu*t*, nici ne-au lăsa*t* Ziditoriu*l*, Carele ne-au adu*s* den nefiire // {50r} întru fiire, nici ş-au părăsi*t* de to*t* lucru*l* mâinilo*r* Lui. Ce cu bună vrearea a lu Dumnezeu Tată*l*, Unul-născu*t* Fiiu*l* şî Cuvântu*l* lu Dumnezeu, Carele iaste în sânu*l* Tatălui, {*Iō̃, g(Ī) 1*}[168] de o ființă cu Tată*l* şî cu Sfântu*l* Duh, ce*l* Preaveacini*c* şî Fără-de-ncepătură şî de-ncepu*t* cu Tată*l*, şî cu Duhu*l*, şî Dumnezeu fiin*d*, pogorâtu-se-au cătră robii Lui, cu o pogorâre nespusă şî neajunsă. Şî fiin*d* Dumnezeu desăvârşi*t* şî depli*n*, făcu-Se şî o*m* depli*n* şî desăvârşi*t* den Duhu*l* Sfân*t* şî den Sfânta Mariia, Fecioara, Bogorodița, nu den sămânță, sau den pohta, sau de împreunare bărbătească începându-Se în pântecele Featei, ce den Sfântu*l* Duh. Cu*m* şî mai nainte de-nceaperea Lui, unul den arhangheli trime*s* fu să dea veaste Featei / {50v}de acea striină înceapere şî de nespusa naştere.

Că fără de semânță se începu Fiiu*l* Dumnezeu den Duhu*l* Sfân*t*, închegându-ş Lui tru*p* însuflețit*t*, cu suflet cuvântăto*r* şî înțelegăto*r*, întru pântecele curatei Vărgure. Veni întru u*n* sta*t* şî în doauă firi, depli*n* Dumnezeu şî depli*n* o*m*, fără stricăciune, născându-se den Fată, şî după naştere păzindu-o iarăş curată Fecioară. Şî preste to*t* fu împotrivă noao la patimele omeneşti, numai fără păca*t*. Luă asupra Lui neputințele noastre şî boalele noastre purtă. Păntru că deaca vreame ce moartea păntru păcatu*l* întrase în lume, cădease dară celuia ce vrea să o // {51r} izbăvească, să fie fără de păca*t*. Şî păntru nepăcatu*l* supuse moartea. Treizeci de ai lăcui cu oamenii, boteză-se de Ioa*n* în râu*l* Iordanului, de ce*l* bărba*t* sfân*t* şî mai mare de to*ț* prorocii. Şî botezându-se E*l*, veni gla*s* den ceriu, de la Dumnezeu, Tată*l*, grăin*d*: „Acesta iaste Fiiu*l* Mieu ce*l* iubi*t*, de Carele bine am vru*t*". Şî Duhu*l* Sfân*t*, în vedeare de porumb, se pogorî asupra Lui {*Lu(K̄), g(Ī)* 3}[169].

---

[168] Sl. în trad.: *Ioan, cap 1*; cf. IOAN I, 18: „Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui"..

[169] Sl., în trad.: *Luca, cap 3*; cf. LUCA 3, 21 – 22: „21. Şi după ce s-a botezat tot poporul, botezându-Se şi Iisus şi rugându-Se, s-a deschis cerul (...)..

Şî de atunce începu a face seamne mari şî ciudate: morţi a înviia, orbi a lumina, dracii a izgoni, surzii şî şchiopii a vendeca, gubavii a curăţi. Şî de toate părţile înnoiia pre vechita firea noastră. Şî către calea / {51[v]} bunătăţilo*r* învăţa şî cu lucru*l*, şî cu cuvântu*l*, adecă de către putrejiciune trăgea şî înderepta către viiaţa de veac. {*Ma(th̄), g(Ī) 19*}[170] Derep*t* aceaea, alease-ş şî 12 ucenici, pre carii soli-i chemă, ce se zice apostoli, cărora porunci a propovedui tuturora traiu*l* şî viiaţa cerească care venise a o arăta pre pămân*t*. Şî pre noi, smeriţii pământeani, cu a Lui socotinţă, cereani ne făcu[171]. Iară păntru a Lui minunată şî carea se lu Dumnezeu se cuveniia viaţă şî păntru nenumăratele ciude, arhiereii şî mai marii jidoveşti – între carii făcea şî umbletele Lui – turbură-se, unde făcea aceale ce zise*m* mai nainte, minunate seamne şî ciude. // {52[r]} Şî neaducându-ş ei aminte de toate, judecară-*L* spre moarte, şupindu-ş ei spre vânzarea Lui pre unu*l* den ucenicii Lui. Şî deaca-*L* prinseră, dederă-*L* pre mâinile a limbi păgâne, Cela ce au făcu*t* viiaţa tuturora priimin*d* acealea cu sfatu*l* voiei Lui. Că venise a pătimi toate păntru noi, ca pre noi den patime să ne slobozească. Dici multe munci arătân*d* pre Dânsu*l*, ce[172] de-apoi osândiră-*L* a-*L* răstigni pre cruce. Şî toate le răbdă cu firea trupului ce luase de la noi, firea dumnezeirei Lui trăin*d* fără patimă. Că fiin*d* E*l* în doauă firi, în cea dumnezeiască şî în carea luase de la noi, cea fire omenească, ea pătimi, / {52[v]} iară <cea> dumnezeiască fără de patime şî fără de moarte rămânea[173]. Răstigni-Se amu cu trupu*l* Ce*l* fără de păcate, {*Isa(i), g(Ī) 53*}[174] al nostru Domn Isus Hristos, că păcat n-au făcut {*Ri(m) g(Ī) 10*}[175], nici[41] în gura Lui se-au găsi*t* înşelăciune şî de moarte nu era vinova*t*. Că păntru păcatu*l* – cu*m* a*m* zis mai nainte – au întra*t* moartea în lume, ce au muri*t* cu trupu*l* păntru noi, ca să ne

---

[170] Sl., în trad.: *Matei, cap 19.*

[171] Glosă marginală: *săvârşi.*

[172] Scris: чѣ.

[173] Glosă marginală: *trăiia.*

[174] Sl., în trad.: *Isaia, cap 53;* cf. ISAIA 53, 5: „Dar El fusese străpuns pentru păcatele noastre şi zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mântuirea noastră şi prin rănile Lui noi toţi ne-am vindecat".

[175] Sl., în trad.: *Râmleani, cap 10.;* cf. ROMANI 10.

izbăvească den biruința[176] morții. Pogorâtu-Se-au în ia*d* şî l-au sfărâma*t*. Şî sufletele, ce era den veac acolo încuiate, slobozitu-le-au. Pus fu în groapă şî a treia zi învise. Şî Se sculă, biruin*d* moartea şî noauă dându-ne biruință asupra ei. Şî pre tru*p* făcu-*l* neputre*d* Dătătoriu*l* // {53r}de neputrezire. Arătă-se ucenicilo*r* Lui, dându-le pace, {*Io g(l͡) 20*}[177], şî cu dânşii a to*t* neamu*l* omenesc. {*Dĕa(n͡) g(l) 1*}[178] Iară după 40 de zile, sui-Se la ceriure. Şî aşa şade de-a direapta Tatălui, Carele iarăş va să vie să judece viii şî morții şî să plătească fieşcăruia după faptele lui. Iară după a Lui preaslăvită înălțare la ceriure {*Dĕa(n͡) g(l) 3*}[179], trimise pre Duhu*l* Sfân*t* la ai Lui sfinți ucenici, în vedeare de foc. Şî începură a grăi cu limbi striine, aşa cu*m* le da Duhu*l* a grăi. {*Ma(th͡), g(l) 28*}[180] De atunce de-aciia cu daru*l* Lui, râsipiră-se pren toate limbile. Şî propoveduiră pravoslavnica credință, botezându-i în numele Tatălui, şî / {53v} a*l* Fiiului, şî a*l* Sfântului Duh. Şî-i învăța să păzească toate poruncile Spăsitoriului.

Dici luminară pre prelăstiții păgâni şî deşertară rău îndrăcita prelăstitura idolească. Şî încă nerăbdân*d* vrăjimaşu*l* biruința şî acuma încă râdică asupra noastră, a credincioşilo*r*, războaie, de-ndeamnă pre nebuni şî pre cei nențelepți a se apuca iarăş de slujba idolilo*r*. Însă neputincioasă i se-au făcu*t* tăriia lui şî armele lui căzură de to*t*[181] cu putearea lu Hristos.

Iată, pre Domnu mieu şî Dumnezeu*l* şî Spăsitoriu*l*, cu puțineale cuvinte ți-*L* spuş, doară-*L* veri cunoaşte mai desăvârşi*t* // {54r} deaca veri priimi daru*l* Lui în sufletu*l* tău şî te veri învrednici a-I fi slugă[182].

---

[176] Glosă marginală: *împărățiia.*

[177] Sl. în trad.: *Ioan, cap 20,* cf. IOAN 20, 19: „A venit Isus şi a stat în mijloc şi le-a zis: Pace vouă!"

[178] Sl. în trad.: *Faptele, cap 1*; cf. FAPTELE APOSTOLILOR 1, 1 – 3: „1. (...) toate cele ce a început Iisus a face şi a învăța, 2. Până în ziua în care S-a înălțat la cer, poruncind prin Duhul Sfânt apostolilor pe care i-a ales, 3. Cărora S-a şi înfățişat pe Sine viu după patima Sa prin multe semne doveditoare, arătându-li-Se timp de patruzeci de zile (...)"

[179] Sl. în trad.: *Faptele, cap 3*; cf. FAPTELE APOSTOLILOR.

[180] Sl. în trad.: *Matei, cap* 28.

[181] Glosă marginală: *până în sfârşit.*

[182] Glosă marginală: *rob.*

A*l* optele ca*p*
Ioasa*f* creştinească credinţa priimeaşte. Varlaa*m*,
de putearea botezului, de-nvierea şî de-nfricoşată judecată
învaţă[182bis] pre e*l*.

Aceastea cuvinte deaca le auzi feciorul împăratului, străluci lumină în sufletu*l* lui. Şî de bucurie se sculă den scau*n* şî îmbrăţoşe pre Varlaa*m*. Şî zise:

– O, preacinstite întru oameni! Doară iaste aceasta cea piiatră scumpă, fără pre*ţ*, carea cumu se cade o ai în taină, nearătându-o a to*t* omu*l* / {54^{v}} care ară vrea să o vază, ce numai acelora cărora le sân*t* simţirile sufletului sănătoase? Că iată, cu*m* luaiu graiurile tale în auzu*l* mieu, aşa-*m* întră o lumină preadulce în inemă. Şî ce*l* greu acoperemân*t* a*l* grijii, carele de multă vreame zăcea asupra minţii meale, degra*b* se sparse. Spune-*m*, dară, de nemeresc bine, au ba?! Şî de ştii ceva încă mai bune decâ*t* ceale grăite, nu tăgădui[183] a-*m* spune dentr-însele.

Iarăş răspunse Varlaa*m* şî zise:

– Adevărat, aşa iaste, domnul mieu, împărate! {*Ko(l) g(l)* 1}[184] Aceasta iaste taina cea mare, ascunsă den veaci şî den neamuri, iară la marginea ailo*r* arătată // {55^{r}} neamu<lu>i omenesc {*Evrei, g(l) 11*}[185], a căriia ivire mulţi proroci şî direpţi o au vesti*t* de demul*t*, cu daru*l* dumnezeiescului Duh, cu multe părţi şî cu multe chipuri învăţân*d*, şî cu mare gla*s* spuin*d* to*ţ* spăseniia ce vrea să fie. Şî spuindu-o, foarte pohtiia să o şî vază. Şî nu o văzură. Ce acest neam de apoi se învreadnici a priimi spăseniia. {*Ma(r), g(l) 16*}[186] Că crezân*d* şî botezându-se, mântui*t* va fi, iară necrezân*d*, osândi*t* va fi.

Iară Ioasa*f* zise:

[182bis] Scris: ꙟваца.

[183] Glosă marginală: *nu te lepăda.*

[184] Sl. în trad.: *Coloseni, cap* 1; cf. COLOSENI 1, 26: „Taina cea din veci ascunsă neamurilor, iar acum descoperită sfinţilor Săi.

[185] Sl. în trad.: *Evrei, cap* 11.

[186] Sl. în trad.: *Marcu, cap* 16; cf. MARCU 16, 16: „Cel ce va crede şi se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi".

– Tuturo*r* grăitelo*r* de tine, fără de nicio îndoială crez. Şî pre care Dumnezeu spui, slăvescu-*L*. Numai ce-*m* spune aceastea fără de sminteală şî mă învaţă cu adevă*r* ce mi se cade să fac. / {55[v]} De-aciia-mi spune şî botezu*l* ce iaste, carele ziseş că-*l* iau ceia ce cre*d*. Pre rân*d* spune-*m* şi-mi arată.

Iară e*l* răspunse cătră dânsu*l*:

– Rădăcina şî vârtosu*l* temeiu a*l* sfintei şî nevinovatei credinţei creştineşti daru*l* dumnezeiescului botez iaste, avân*d* întru sine curăţirea a toate păcatele den născu*t* şî spălare a toate spurcăciunile ce vi*n* den răotate. {*Io, g(Ī) 3*}[187] Că aşa au poronci*t* Mântuitoriu*l* a ne naşte, cu apă şî cu Duhu*l*, şî aşa a ne sui la cinstea cea dentâiu, cumuş şî iaste aiavea făţişa*t*; că cu rugăciunea şî cu spăsitoarea chemare vine Sfântu*l* Du*h* asupra apei. Bote[ză]mu-ne, dară, după // {56[r]} cuvântu*l* Domnului, în numele Tatălui şî al Fiiului şî a*l* Sfântului Duh. {*Ma(th̄), g(Ī) 28*}[188]. Şî aşa se sălăşuiaşte daru*l* Duhului în sufletu*l* botezatului, de i-*l* luminează şî i-*l* face pre chi*p* dumnezeiesc şî i-*l* înnoiaşte pre chipu*l* şî aseamenea lui, cu*m* au fos*t* dentâiu. Şî de-aciia toate lucrurile ceale veachi, ale răotăţii, lepădându-le, face*m* cătră Dumnezeu făgăduinţă de a doilea traiu {*Gri(ḡ) Bo(ḡ), o s(t) kreštenii*}[189], ce se zice de al*t* traiu, şî începătură de altă viiaţă mai curată, ca să fi*m* moşneani împreună cu aceia ce se-au născu*t* cătră[190] neputrezire şî să priimi*m* mântuirea de veac. Iară fără de botez // {56[v]} nu iaste a nemeri aceaea bună nădeajde, măcar de ară fi cineva[191] decâ*t* toţi credincioşii mai credincios. Că aşa au zis Dumnezeu, Cuvântu*l*, Carele se-au înomeni*t* spre spăseniia noastră {*Io(n̄), g(Ī) 3*}[192]: „Adevă*r* grăiesc voauă: de nu vă ve*ţ* naşte

[187] Sl. în trad.: *Ioan, cap* 3; cf. IOAN 3, 5 – 7: „5. (...) De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu" (...).

[188] Sl. în trad.: *Matei, cap* 28; cf. MATEI 28, 19: „Drept aceea, mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh".

[189] Sl. în trad.: Grigorie Bogoslovul, despre sfântul botez.

[190] Glosă marginală: *spre*.

[191] Glosă marginală: *neştine*.

[192] Sl. în trad.: *Ioan, cap* 3; cf. IOAN 3, 5: „Adevărat, adevărat zic ţie: De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu".

cu apă şî cu Duhu*l*, nu ve*ţ* întra în părăţiia ceriului". Dere*p*t aceaea, mai nainte de toate, te ro*g*, în sufle*t* să priimeşti credinţă şî să te apropii cătră botez cu fierbintă pohtă. Şî nicicu*m* cu acesta să nu pesteşti. Că pestirea şî îndălungarea vremii de aces*t* lucru, de pagubă iaste şi de peire, căce sosirea morţii neivită[193] iaste. //

{57[r]} Iară Ioasa*f* zise cătră dânsu*l*:

– Ci ce iaste buna nădeajdea aceaea, carea zici că nu se agoniseaşte fără de botez? Şî ce iaste aceaea, carea o chemi împărăţiia ceriului? Şî de unde ai auzi*t* tu cuvintele lu Dumnezeu, Celui ce Se-au înomeni*t*? Şî ce iaste neivita sosirea morţii, de carea mie multă grije râdicându-se[194] în inemă-mi, cu scârbe şî cu durori mănâncă-*m*[195] carnea şî tocma ce-*m* roade şî tăriia oaselo*r*? Şî deaca muri*m*, întru nefiinţă ne topi*m* noi, oamenii? Au mai iaste cumva altă viiaţă după ieşitu*l* de aice? Aceastea şî cari vor veni pre urma acestora, / {57[v]} pohtire-aş să ştiu.

Iară Varlaa*m*, cătră aceastea întrebări, răspunsuri ca aceastea da:

– Buna nădeajde ce-a*m* zis, a împărăţiei ceriului iaste. Şî aceaea cu limbă omenească nici într-u*n* chi*p* nu se poate spune. Că au zis scriptura: „Cari ochiu nu le-au văzu*t* şî ureache nu le-au auzi*t* şî omului la inemă nu se-au sui*t*, ce-au găti*t* Dumnezeu celora ce-L iubesc" {*I*, *Ko(r͡)*, *g(l͡)* 2)[196]. Iară cân*d* ne vo*m* învrednici, puin*d* jos ces*t* tru*p* gros, a nemeri aceaea fericire, atunce singu*r* Cela ce ne-au învrednici*t* a nu greşi nădeajdea, învăţa-ne-va şî ne va spune bunătăţile acealea, care au slavă de covârşaşte pre toată mintea şî lumină nespusă şî viiaţă // {58[r]} necurmată, lăcuită cu[197] îngerii. Că deaca ne vo*m* învrednici a fi cu Dumnezeu – amu de cumu e putearea firei omeneşti – şti-vo*m* de la Dânsu*l* toate cari acuma nu le şti*m*. Că eu aceasta dentru învăţătura scripturilo*r* de-Dumnezeu-suflate pricepân*d*, aşa dau, cu*m* dentru alalte toate, aceasta mai vârto*s* să fie împărăţiia ceriului a fi aproape

---

[193] Glosă marginală: *nespusă*.

[194] Scris: ръıдиⷩкъıⷩд8се.

[195] Glosă marginală: *cheltuiaşte*.

[196] Sl., în trad.: *I*, *Corinteni*, *cap* 2; cf. I CORINTENI 2, 9: „Cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit, şi la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El".

[197] Scris: де; cf. în versiunea slavonă: сѫаггл͡ы, în traducere: *cu îngerii*.

cu vedearea de Sfânta şî de-viiață-ncepătoarea Troiță şî cu lumina ei cea neapropiiată a se străluci, cumu e mai senina*t* şî mai cura*t*, şî cu descoperită față a privi slava ei ceaea nespusa {2, *Ko(ȓ), g(l̑)* 3}[198]. Iară căce nu e cu puteare a arăta omu*l* cu cuvântu*l* aceaea slavă / {58[v]} şî lumină a nespuselo*r* bunătăți, nicio ciudă nu iaste; că deaca noao, pământeanilo*r* şî putrezitorilo*r* şî învescuțilo*r* cu ces*t* greu şî pătimaş tru*p*, ne-ară fi ajunse cu cugetu*l* şî cu cuvântu*l* se-ară putea spune, n-ară fi prea lucruri mari, nici prea alease. Aşadară ştiun*d* de aceastea, cu credința numai să le priimeşti fără de-ndoială, cu*m* că n-au nicio sminteală. Şî cu lucruri bune vino a priimi acea împărăție fără de moarte. Şî de o veri nemeri, şti-veri de-aciia ce e de săvârşi*t*. Iară de ce mă întrebaş, cu*m* a*m* noi auzi*t* cuvintele întrupatului Dumnezeu, noi // {59[r]} toată tocmeala înomenirei lu Dumnezeu, den sfintele bunevestiri ne-am învăța*t*. Că aşa se chiamă aceale sfinte cărți, derep*t* ce că binevestesc noao, muritorilo*r* şî putrezitorilo*r* pământeani, nemurire, neputrezire şî viiață de veac şî iertăciune păcatelo*r* şî împărățiia ceriului, cu*m* au scri*s* înşiş-văzătorii, slugile Cuvântului, de carii a*m* zi*s* mai su*s* {*Li(st) 57*}[199], cu*m* că Spăsitoriu*l* nostru, Isus Hristos, ucenici şî apostoli, ce se zice soli, Şi i-au ale*s*. Şî după preaslăvita înălțare la ceriure a Stăpânului, datu-ne-au ei noauă viiața Lui cea pământească, învățăturile Lui şî / {59[v]} ciudele Lui; amu, de cu*m* au putu*t* a le da scripturii. Că aşa grăiaşte cătră sfârşenia cuvântului său, întru Evanghelie lui, ce*l* ce iaste mai ale*s* dentr-acei dumnezeieşti blagoveastnici (ce se zice de-bine-vestitori sau evanghelişti): „Sân*t* – zice – şî altele multe ce au făcu*t* Isus, care deaca ară fi scrise câte una, câte una, pare-mi că tocma lumea toată n-ară putea încăpea cărțile" {*Iō, g(Ī) 21*}[200]. Dici într-acea dumnezeiască carte a Evangheliilor iaste izvodită poveaste, de Duhu*l* lu Dumnezeu scrisă, păntru împelițarea Lui, păntru arătarea Lui şî păntru facerea ciudelo*r* Lui şî încă şî păntru preacuratele ale Lui // {60[r]} patime, care au răbda*t* derep*t* noi, şî

[198] Sl., în trad.: *II, Corinteni, cap* 3; cf. II CORINTENI 3, 18: „Iar noi toți, privind ca în oglindă, cu fața descoperită, slava Domnului, ne prefacem în acelaşi chip din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului".

[199] Sl., în trad.: *foaia 57*; vezi. f. 56[v].

[200] Sl., în trad.: *Ioan, cap 21*; cf. IOAN 21, 25: „Dar sunt şi alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus şi care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris. Amin".

păntru a Lui sfântă de a treia zi înviiare şî păntru înălțarea la ceriure. Cătră aceastea şî întru slăvita şî înfricoşata a Lui a doa venire, că va iarăş Fiiul lu Dumnezeu să vie pre pământ, {*Ma(th̃), g(Ĩ) 25*}[201] cu slavă nepovestită şî cu mulțime de oşti cereşti, să judece neamul nostru şî să plătească fieşcui după faptele lui. Iară pre om de-nceput zidindu-l den pământ {*By(t̃), g(Ĩ) 22*}[202] – cum am zis şî mai nainte {*Li(st) 49*}[203] – suflat-au într-însul suflare vie, carea se chiamă suflet cuvântătoriu şî înțelegătoriu. Ce deaca vreame ce fum osândiț cu moarte, iată, murim toți. Şî nu iaste nimănui den oameni al / {60ᵛ} treacerea acesta pahar. Iară moartea iaste despărțire sufletului de trup. Că cel trup zidit de pământ, despărțindu-se de suflet, întru pământ se întoarce iarăş, de unde fu luat, {*By(t̃), g(Ĩ) 3*}[204], {*Ekle(s̃), g(Ĩ) 3*}[205] şî putrezind topeaşte-se[206]. Iară sufletul, fiind fără de moarte, duce-se unde-i va porunci Ziditoriul şî mai vârtos, cum singur va fi gătit lăcaş încă până au fost în trup. Că cine cum va vețui aice, aşa va priimi acolo. Şî aşa, după mulți ai, veni-va Hristos, Dumnezeul nostru, să judece a toată lumea, întru slavă înfricoşată şî nespusă, {*Lu(k̃), g(Ĩ) 21*}[207] de a căruia frică, puterile ceriului clătina-se-vor. Şî toate oştile îngerilor cu // {61ʳ} cutremur vor sta naintea Lui. Atunce, întru glasul arhanghelului {*So(Ĩ), g(Ĩ) 4*}[208] şî întru trâmbita lu Dumnezeu, învia-vor morții şî vor sta naintea înfricoşatului scaunului Lui {1, *Ko(r), g(Ĩ) 15*}[209]. Iară

---

[201] Sl. în trad.: *Matei, cap 25;* cf. MATEI 25, 31: „Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, şi toți sfinții îngeri cu El, atunci va şedea pe tronul slavei Sale".

[202] Sl., în trad.: *Facerea, cap* 22. Trimitere inexactă; cf. FACEREA 2, 7: „Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om şi a suflat în fața lui suflare de viață şi s-a făcut omul ființă vie".

[203] Sl. în trad.: *foaia 49.* Trimitere inexactă; cf. f. 43ʳ.

[204] Sl. în trad.: *Facerea, cap* 3; cf. FACEREA 3, 19: „te vei întoarce în pământul din care eşti luat; căci pământ eşti şi în pământ te vei întoarce".

[205] Sl. în trad.: *Ecleziastul, cap* 3; cf. ECLEZIASTUL 3, 20: „Amândoi merg în acelaşi loc: amândoi au ieşit din pulbere şi amândoi în pulbere se întorc".

[206] Scris: топѣщесѧ.

[207] Sl. în trad.: *Luca, cap 21;* cf. LUCA 21, 27: „Şi atunci vor vedea pe Fiul Omului venind pe nori cu putere şi cu slavă multă".

[208] Sl. în trad.: *Solon* (?), *cap 4;* cf. Năsturel, 1905: *Solon cap* 3.

[209] Sl. în trad.: I Corinteni, *cap* 15: I CORINTENI 15: 52 – 53: „Căci trâmbița va suna şi morții vor învia nestricăcioşi, iar noi ne vom schimba. Căci trebuie ca acest

înviiarea iaste împreunare iarăş sufletului cu trupu*l*. Ace*l* tru*p* putre*d* şî topi*t*, tocma acelaş, iarăş se va scula neputre*d*. Şî nici întru u*n* chi*p* să nu-*ț* sosească cumva derep*t* aces*t* lucru vreu*n* cuge*t* de necredință, că Celuia ce dentâiu l-au zidi*t* den pămân*t* şî iarăş se-au întors de unde au fos*t* lua*t*, nu-i iaste cu vreo neputeare a-*l* scula iarăş cu a Lui ziditoare socotință. Că de veri cugeta[210] câte au făcu*t* Dumnezeu den ce n-au fos*t*, / {61v} dăstulu-*ț* va fi aceaea către arătare: că luă pămân*t* de făcu pre o*m*, care pămân*t* mainte nu fusease. Şî cu*m* fu dară pământu*l* o*m* şî cu*m* pământu*l* nefiin*d* se făcu? Şî sup*t* dânsu*l* ce temeiu are? Şî cu*m* fură scoase dentr-însu*l* atâtea nenumărate neamuri de jigănii, de-aciia seminţe, de-aciia copace? Ce şî acuma iani ia seamă de naşterea noastră, au nu puținea sămânță întră în matca ce o priimeaşte pre dânsa? Dară de unde iaste apoi atâta ziditură vitei, adecă viului?

Cela ce au lucra*t*, dară, lucruri ca aceastea den ce nu era şî lucrează şî acuma, nici//o {62r} neputeare nu-i iaste {2, *Ko(r), g(Ī) 5*}[211] a înviia den pămân*t* şî moartele şî putrezitele trupuri, ca să-ş ia plată fieşcine după lucrurile lui. Că vreamea de acuma a lucrării iaste, iară ceaea ce va să fie, a platei iaste. Păntru că deaca înviiare n-ară fi, unde se-ară arăta dereptatea lu Dumnezeu? Că mulți oameni fiin*d* derepți, cu multă răotate pedepsi*ț* fură în ceastă viiață şî într-acealeaşi nevoi se petrecură den ceastă viiață. Iară alții, fiin*d* necredincioş şî cu strâmbătate, întru dezmierdare şî întru bogăție-şi sfârşiră viiața aceasta. Ce de vreame ce Dumnezeu iaste bu*n* şî derep*t*, pus-au zi / {62v} de-nviiare şî de întrebare: ca deaca-ş va lua sufletu*l* trupu*l* său, ră*ul* ce au priimi*t* aice binele, acolo munci*t* va fi păntru cealea ce au greşi*t* aice. Iară bunu*l* carele au fos*t* aicea munci*t* păntru greşale ce-au greşi*t*, acolo va fi moşnean bunătăților. Că zise Domnu*l* {*Iô, g(Ī) 5*)[212]: „Auzi-vo*r* ceia ce sân*t* în mormânturi glasu*l* Fiiului lu Dumnezeu Şî vo*r* ieşi: ceia ce-au făcu*t* bunătăți, către înviiarea vieții, iară ceia ce au făcu*t*

---

trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune şi acest (trup) muritor să se îmbrace în nemurire".

[210] Glosă marginală: *socoti*.

[211] Sl. în trad.: *II Coriteni, cap* 5.

[212] Sl. în trad.: *Ioan, cap 5*; cf. IOAN 5, 28 – 29: „28. (...) vine ceasul când toți cei din morminte vor auzi glasul Lui. 29. Şi vor ieşi cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții şi cei ce au făcut cele rele spre învierea osândirii (...)".

răotăți, către înviiarea judecății". {*Da(n̄), g(T̄) 7*}[213] Când şî scaunele se vor pune şî Cel de zile vechi, Atoatefăcător, şedea-va şî cărțile se vor deşchide, având scrise într-însele lucrurile, // {63[r]} cuvintele şî cugetele noastre toate şî râul de foc cură-va şî toate tainele se vor descoperi, nimea acolo procator nu va fi, sau măiestrie de cuvinte, sau răspuns cu minciuni, sau putearea bogăției sau deregătoriilor trufie[214], sau de-ndăstul dăruiri de daruri nu vor putea fura pre direptul județ. Ce nefățarnicul acela şî adeveritul judecător, cu dearepte cumpene va cumpăni[215] toate: şî lucrul, şî cuvântul, şî cugetul. Şî ceia ce vor fi făcut bunele, mearge-vor în viiața de veac, întru lumina ceaea nespusa, a se veseli cu îngerii, a priimi bunătățile ceale nepovestite, / {63[v]} a sta de față naintea Sfintei Troițe. Iară ceia ce au făcut realele, toți păgânii şî păcătoşii mearge-vor în munca veacului, carea se chiamă gheena, ce se zice matca focului şî întunearecul denafară[216], şî viiarme neadurmit, şî scrâşnitul dinților, şî alte întunearece de munci. Dară decât toate alalte, aceasta iaste mai rea: a fi cineva înstriinat de către Dumnezeu şî lepădat[217] de la preadulce fața Lui, şî a fi lipsit de acea nespusă slavă, şî a fi vădit naintea a toată lumea[218], şî a se ruşina cu ruşinea carea sfârşenie nu mai are.

Iară după acea zi a în//fricoşatului {64[r]} răspuns, toate lucrurile vor trăi nemutate şî neschimbate, nici luminata petrecanie a direptilor va avea sfârşenie, nici patimele şî muncile păcătoşilor vor mai priimi răpaos, nici va mai fi după acesta alt judecător mai mare, nici vreo răscumpărare den munci cu nescari fapte bune, nici vreo așteptare sau vreo nădeajde de-a se schimba dentr-aceale, nici altă ceva uşurare celor ce vor munci {*2, Pe(t̄), g(T̄) 3*}[219]. Ce ei vor lăcui în munca veacului şî munca cu dânşii va lăcui în veaci

---

[213] Sl. în trad.: *Daniel, cap 7;* cf. DANIEL 7, 9 – 10: „9. Am privit până când au fost aşezate scaune, şi S-a aşezat Cel vechi de zile; îmbrăcămintea Lui era albă ca zăpada, iar părul capului Său curat ca lâna; tronul Său, flăcări de foc; roțile lui, foc arzător (...).

[214] Cuvânt omis şi adăugat marginal.

[215] Glosă marginală: *va judeca.*

[216] Scris: дєн҃нафарѫ.

[217] Glosă marginală: *împins în laturi.*

[218] Glosă marginală: *făptura.*

[219] Sl., în trad.: *II Petru, cap 3.*

{*Ma(th͡), g(T) 25*}[220]. Aceastea dară fiind aşa, în ce chip ne se cade noauă a fi întru sfintele / {64ᵛ} traiuri şî întru vieţile creştineşti, ca să ne învrednicim a scăpa de groaza acelor răotăţi, ce au a fi, şî a sta de-a direapta Fiiului lu Dumnezeu? Că aceaea iaste starea direpţilor, iară păcătoşilor dată le iaste becestnica partea cea de-a stânga. Dici pre direpţi chemându-i stăpânul „blagosloviţii Tatălui", duce-i de acolea, de-i bagă întru împărăţiia cea fără de sfârşenie. Iară pre păcătoş, cu mânie şî cu blăstem gonindu-i de la preablânda şî lina faţa Lui – care goană decât alalte munci toate, mai amară e şî mai iute – întru munca de veac trimite-i-va. //

{65ʳ} Al noole cap

De lucru carea au povestit Varlaam mai sus pre scurt şî iară aice mai deşchis învaţă, aducând mărturiile den Sfânta Scriptura.

Iară Ioasaf zise cătră dânsul:

– Omule, tu-mi grăieşti neşte lucruri mari şî minunate, vreadnice de mare frică şî cutremur. De sânt aceastea într-acesta chip şî de iaste iarăş înviiare şî înnoire celora ce după moarte se-au râsipit şî se-au făcut prah şî cenuşe, şî de iaste plată şî dare de seamă de faptele ce se-au lucrat în viiaţă, însă ce iaste arătarea acestora? Şî cum un lucru ce acuma nu / {65ᵛ} iaste văzut, voi, învăţându-l, aşa de vârtos şî fără de price[221] l-aţ crezut? Crez cealea ce sânt făcute[221bis] amu şi cu lucruri arătate, de nu le-aţi nici văzut voi înşivă, însă le-aţi auzit den ceia ce le-au scris? Iară de cari[4] vor să fie, cum propoveduiţ neşte lucruri aşa de mari şî de nalte şî aveţ atâta vârtoasă încredinţare de dânsele?

Şî zise Varlaam:

– Den cealea ce se-au făcut amu am câştigat noi şî încredinţarea celora ce vor să fie. Căce ceia ce au propoveaduit ca aceastea, întru nemica[17]

---

[220] Sl., în trad.: *Matei, cap 25;* cf. MATEI 25, 46: „Şi vor merge aceştia la osândă veşnică".

[221] Glosă marginală: *îndoială.*

[221bis] Scris: фѣкꙋц҃.

adevărul n-au greşit, ce cu seamne şî cu ciude şî cu multe fealiuri de puteri ş-au întărit cuvintele lor. Aceia au ispo//veduit {66[r]} şî de cealea ce au a fi, cum dară aice nemica[17] cu minciuni, nici cu sminteală învățară, ce toate răsăpiră mai luminos de soarele, și câte au grăit, şî câte au făcut. Aşa şî de acolo, adevărat spuseră. Cari lucruri şî singur Domnul nostru, Isus Hristos, încredințatu-le-au şî cu cuvântul, şî cu lucrul. Că zise *{Iō̃ g(Ī) 5}*[222]: „Adevăr – zise – grăiesc voao, că vine ceas ca acela când morții vor auzi glasul Fiiului lu Dumnezeu. Şî auzându-l, înviia-vor". Şî aciiş vine ceas, în care ceas toți, cât sânt în mormânturi[223], auzând glasul Lui, işi-vor: ceia ce-au făcut bunele, către înviiarea vieții, iară ceia ce au făcut realele, către înviiarea judecății. / {66[v]} Şî iarăş zise *{Ma(th̄), g(Ī) 22}*[224]: „Păntru înviiarea morților, dară n-aț cetit ce vă e zis de la Dumnezeu, zicând: «Eu sânt Dumnezeul lu Avraam, şî Dumnezeul lu Isaac, şî Dumnezeul lu Iacov?». Nu iaste Dumnezeu, Dumnezeu morților, ce viilor". *{Ma(th̄), g(Ī) 13}*[225] „Că cum strâng neghina den grâu şî o ard în foc, aşa va fi şî la sfârşeniia cestui veac. Tremite-va Fiiul lu Dumnezeu îngerii Lui şî vor aduna toate smintealele ce fac strâmbătate şi-i vor arunca în cuptoriul de foc. Acolea va fi plânsul şî scrâşnitul dinților. Atunce direpții vor străluci ca soarele întru împărățiia Tatălui lor". Aceastea zicând, adaose de zise şî cest cuvânt aşa: „Cine are urechi de auzit, auză!" //

{67[r]} Cu cuvinte ca aceastea şî cu ş-altele mai multe au arătat Domnul înviiarea trupurilor noastre. Şî încredințindu-ş cuvintele cu lucru[226], pre mulți învise. *{Iō̃ g(Ī) 11}*[227] Iară către sfârşitul vieții Lui de pre pământ, şî pre un priiaten al Lui, anume Lazar, mort de patru zile, îngrupat, stricat şî împuțit, den groapă-l strigă. Şî pre acel fără suflet puse-l nainte viu. Către

---

[222] Sl., în trad.: *Ioan, cap 5*; cf. IOAN 5, 25: „Adevărat, adevărat zic vouă, că vine ceasul şi acum este, când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu şi cei ce vor auzi vor învia".

[223] Scris: мърмынтꙋри şi corectat prin scrierea slovei о peste ierul mare.

[224] Sl., în trad.: *Matei, cap* 22; cf. MATEI 22, 32.

[225] Sl., în trad.: *Matei, cap* 13; cf. MATEI 13, 40 – 43: 40. Şi, după cum se alege neghina şi se arde în foc, aşa va fi la sfârşitul veacului (...).

[226] Glosă marginală: *fapta*.

[227] Sl., în trad.: *Ioan, cap 11*; cf. IOAN 11, 1: „Şi era bolnav un oarecare Lazăr din Betania, satul Mariei şi al Martei, sora ei (...)"

aceastea şî singur Domnul nostru pârgă şî începătură fu învierii aceiia, carea mai mult nu zace supt moarte. Gustând cu trupul moarte, învise a treia zi {*I, Ko(r̃), g(T̃) 15*}[228]. Şî fu pârvac morţilor, ce se zice întâiu născut dentru morţi. Că den morţi înviiat-au şî alţii ce apoi iarăş au murit. Şî / {67ᵛ} nu ajunseră chipul învierii ceii adevărate, ce va să fie, a-l arăta. Iară El însuş fu începător aceiia învieri. El întâiu arătă acea înviiare fără de moarte. Iară aceastea spusu-le-au ceia ce fură de întâiaş dată slugi Cuvântului, înşiş-văzători. Că zise fericitul Pavel, a căruia chemare n-au fost de la oameni, ce den ceriu: {*1, Ko(r̃), g(T̃) 15*}[229] „Spuiu voao, fraţilor, veaste bună, carea bine vă o am vestit, că mai întâiu dăd voauă ce am şî am luat, că Hristos au murit păntru păcatele noastre, după scriptură". Dici deaca Hristos propoveduiaşte-se că au înviiat den morţi, cum grăiesc, dară, unii, că înviiare nu iaste? Crez deaca morţii nu vor înviia, nici // {68ʳ} Hristos n-au înviiat. Şî deaca Hristos nu se-au sculat, deşartă iaste credinţa voastră, încăş sânteţ tot în păcatele voastre. De vreame ce sântem nădăjduindu-ne întru Hristos numai în ceastă viiaţă, decât toţ oamenii sântem mai becestnici.

Iară acuma Hristos sculatu-Se-au dentru morţi. Pârgă şî începătură fu morţilor, derept ce că păntru omul fu moartea. Şî iarăş derept om fu şî înviiarea morţilor. Că cum derept Adam toţ mor, aşa şî derept Hristos toţ vor înviia (şî preste puţinel); iarăş că se cade – zice – putredului acestuia să se îmbrace întru neputrezire şî mortului acestuia să se îmbrace întru nemurire. Dici când se va îmbrăca putredul acesta întru neputrezire / {68ᵛ} şî mortul acesta întru nemurire, atunce se va umplea cuvântul ce e scris: „Moarte, sorbitu-te-au biruinţa! Unde-ţ iaste, moarte, acul, unde-ţ, iadule, biruinţa?" Că atunce se daşartă şî piiare pănă în sfârşit putearea morţii, nici întru un chip mai mult nu va camai lucra, ce nemurire de-aciia şî neputrezire de veac se dă oamenilor.

Fi-va dară fi adevărat, fără de toată îndoială, morţilor înviiare. Şî credem aceasta fără îndoială. Ce şî plate şî dări de seamă ştim să fie faptelor den ceastă viiaţă întru înfricoşata zi a venirii lu Hristos, în care zi ceriurile arzând sfărâma-se-vor. Şî stihiile, ce se zice temeaiele lumii, // {69ʳ}

---

[228] Sl., în trad.: *I, Corinteni, cap 15*; cf. I CORINTENI 15, 4: „Şi că a fost îngropat şi că a înviat a treia zi, după Scripturi".

[229] Sl. în trad.: *I, Corinteni, cap 15*; cf. I CORINTENI 15, 1 – 3, 12 – 19.

aprinzându-se, topi-se-vor, cu*m* au zis oarecine den bogoslovi. Şî aşteptă*m*, după făgăduiala Lui, ceriuri noauă şî pămân*t* nou {2, *Pe(t), g(l)* 3}[230]. Iară cu*m* că vo*r* fi plate şî dări de seamă acolo tuturo*r* lucrurilo*r* şî nicicu*m* ceva bine sau ceva rău nu va fi trecu*t* şî nebăga*t* în seamă, ce şî faptelo*r* şî graiurilo*r* şî cugetelo*r* zace-le plată, mărturiseaşte Domnu*l*, zicân*d* {*M(th), g(l) 8*}[231]: „Cine va adăpa pre unu*l* den ceşti mici cu u*n* paha*r* de apă reace, numai în nume de uceni*c*, nu-ş va piiarde plata lui". Şî iarăş zice {*M(th), g(l) 25*}[232]: „Cân*d* va veni Fiiu*l* omenesc în slava Lui şî to*ţ* sfinţii îngeri cu Dânsu*l*, şî se vor aduna toate limbile / {69[v]} naintea Lui, şi-i va dăspărţi pre unii dentr-alţii, cu*m* desparte păcurariu*l* oile den capre; şî va pune oile de-a direapta lui şî caprele de-a stânga, atunce va zice Împăratu*l* celo*r* ce vo*r* fi de-a direapta Lui: «Veniţi, blagosloviţii Tatălui Mieu, de moşteni*ţ* împărăţiia ce vă e gătită de întocmirea lumii! Că a*m* fos*t* flămân*d* şî Mi-a*ţ* da*t* a mânca, însetoşat-a*m* şî M-a*ţ* adăpa*t*, strii*n* era*m* şî M-a*ţ* dus înlăuntru, gol şî M-a*ţ* îmbrăca*t*, bolnav şî M-a*ţ* cerceta*t*, în temniţă era*m* şî aţi veni*t* cătră Mine». Derep*t* ce zice aceastea, păntru căce cealea ce dă*m* noi cui tribuiaşte, E*l* le priimeaşte asupra Lui. Şî aiurea grăiiaşte: // {70[r]} «To*t* cine mă va mărturisi naintea oamenilo*r*, spune-voiu şî Eu pre dânsu*l* naintea Tatălui Mieu, Care e în ceriure» {*M(th), g(l) 10*}[233].

Iată, cu aceastea cu toate şî cu ş-altele mai multe atătat-au, cu*m* că sân*t* plate adevărate lucrurilo*r* bune. Aşijderea şî cealea ce sân*t* aimintrea, adecă reale, cu*m* că vo*r* lua plată, spus-au şî au arăta*t*, cu neşte pilde ciudate şî minunate, ca un izvo*r* ce iaste a*l* înţelepciunii.

Aorea, aducân*d* pre u*n* boga*t* {*Lu(k), g(l) 16*}[234] îmbrăca*t* în caftane mohorâte şî roşii, ce se veseliia în toate zilele luminos, carele era foarte nedarni*c* şî nemilostiv cătră tribuitori, adecă cătră ceia ce le tribuia, / {70[v]}

---

[230] Sl. în trad.: *2, Petru, cap 3*; cf. II PETRU 3, 3: „Dar noi aşteptăm, potrivit făgăduinţelor Lui, ceruri noi şi pământ nou".

[231] Sl. în trad.: *Matei, cap 8.*

[232] Sl. în trad.: *Matei, cap 25*; cf. MATEI 25, 31 – 36.

[233] Sl. în trad.: *Matei, cap 10*; cf. MATEI 10, 32: „Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi şi Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri".

[234] Sl., în trad.: *Luca, cap 16.*

de cerea, şî pre u*n* săra*c*, anume Lază*r*, carele zăcea lângă poarta lui, nu-*l* băga nimica[2] în seamă, atâta câ*t* nici den fărâmele ce cădea den masa lui nu-i da; de-aciia, muri*nd* ei amândoi, săracu*l* acela, puroiosu*l*, fu du*s* de înge*r* în poala lui Avraa*m* (într-acesta chi*p* chemâ*nd* răpaosu*l* direpţilo*r*), iară bogatu*l* acela da*t* fu văpăii amarălo*r* munci, în ia*d*. Cătră carele şî Avraa*m* grăiia: „Luatu-ţe-ai tu binele tău în viiaţa ta, iară Lază*r* aşijderea realele. Dici acuma cesta se mângâie, iară tu te munceşti”.

Şî aiurea închipuiaşte pre împărăţiia ceriului {*M(th), g(l)* 22}[235] unui o*m* îmbrăca*t*, carele făcu nuntă feciorului-ş (într-acesta chi*p* vrâ*nd* să arate oamenilo*r* celo*r* smeri*ţ* // {71[r]} şî proşti şî numai la ceale pământeşti cugetători, veseliia şî strălucirea den lucruri cu cari[4] era ei deprinşi şî le cunoştea; dentr-acealea le da pilde, nu că doară vrea să le arate că sân*t* într-acela veac nunte şî mease, ce umblâ*nd* după grosimea lo*r*, cu nume ca aceastea le chema, vrâ*nd* să arate lo*r* cealea ce vo*r* să fie). Chemă – zice – împăratu*l* pre to*ţ* cu naltă strigare să vie la nuntă şî să se sature de aceale bunătă*ţ* gătite. Iară mulţi dentr-acei chema*ţ* n-avură grije să vie, ce zăbovindu-se ei, unii dere*pt* satele lo*r*, alţii dere*pt* neguţătoriia lo*r*, alţii dere*pt* muierile lo*r*, cu care se însurase de curâ*nd*, lipsi*ţ* fură de lumina / {71[v]} cămărâi. Şî dere*pt* ce de a lo*r* bună voie se înstriinară de frumoasa veselie, chema*ţ* fură alţii. Şî se umplu nunta de şezători. Iară împăratu*l*, întrâ*nd* să vază şezătorii, văzu acolea pre u*n* o*m* neîmbrăca*t* în haină de nuntă. Şi-i grăi: „Priiatene, cu*m* ai intra*t* încoace aşa, neavâ*nd* haine de nuntă?” Iară e*l* tăcu. Atunce împăratu*l* zise slugilo*r*: „Legaţi-i mâinele şî picioarele şî-l lua*ţ* de-*l* aruncaţi întru întunearecu*l* ce*l* denafară[216]. Aciia va fi plângerea şî scrâşnitu*l* dinţilo*r*”.

Ceia ce se lepădară amu de to*t* şî nu-ş ascultară nemica[17], sân*t* carii nu-ş se apropiiară nemica[17] de credinţa lu Hristos, ce sau în slujba idolească, sau vre întru o ereticitură trăiesc. Iară cela ce nu avea haină de nuntă, // {72[r]} acela iaste carele crezuse amu, de crezu*t*, dară haina cugetului cu reale lucrure o spurcase, carele pre dereptate fu şî lepăda*t* afară den bucuriia cămării.

---

[235] Sl. în trad.: *Matei, cap 22;* cf. MATEI 22, 2: „Împărăţia cerurilor asemănatu-s-a omului împărat care a făcut nuntă fiului său”.

Puse ş-altă pildă înainte, răducându-ş cu aceasta. {*M(th), g(l) 25*}[236] Semnân*d* neşte zeace feate, dentru cari cinci amu înțeleapte, iară cinci nebune; dici ceale nebune luându-ş eale candilele lo*r*, nu-ş luară şî un*t* cu sine. Iară înțeleaptele-ş luară un*t* (cu untu*l* acesta semnează agonisirea bunătățilo*r*). Dici fu – zice – la miiazănoapte strigare: „Iată, vine ginerele, ieşiți-i întru întâmpinare!" (Miezul nopții arată neştiința zilei aceiia). Atunce se sculară toate featele acealea. Şî ceale gătite / {72[v]} ieşiră întru întâmpinarea ginerelui. Şî întrară cu dânsu*l* la nuntă. Şî uşa fu închisă. Iară ceale negătite (pre cari[4] cu*m* se-au căzu*t* chematu-le-au nebune), văzân*d* că le se sting candilele, se duseră să-ş cumpere un*t*. Şî deaca veniră, uşile era închise. Ci striga, grăin*d*: „Doamne, Doamne, deşchide noauă!" Iară E*l* – zice – răspunse lo*r*: „Adevă*r* grăiesc voauă, nu vă ştiu".

Cu aceastea, cu toate, arătată iaste plata împotriva lucrurilo*r*, încă şî a graiurilo*r* şî a singurilo*r* cugete. Că au zis Spăsitoriu*l*: „Adevă*r* grăiesc voauă, că to*t* graiu*l* deşer*t* ce vor grăi oamenii, da-vo*r* seamă de dânsu*l* în zioa de judecată". Şî iarăş: „Şî // {73[r]} perii capului vostru, toți sân*t* număra*ț*"; păntru <că> perii aceştea arătat-au ceale mai supțiri gânduri şî cugete.

Învățături apropiiate către aceastea învață şî fericitu*l* Pave*l*. Că zise: {*Evrei, g(l) 4*}[237] „Cuvântu*l* lu Dumnezeu viu iaste şî lucrăto*r* şî mai ascuți*t* decâ*t* toată sabiia, ce e de amândoauă părțile ascuțită, şî străbate până la despărțitu*l* sufletului şî a duhului şî a nodurilo*r* şî a măduhăi[238]. Şî iaste judecăto*r* cugetelo*r* şî gândirilo*r* den inemi. Şî nu iaste vreo făptură să nu fie goală şî golită naintea Lui, către carele iaste-ne noauă cuvânt şî seamă a da". Aceastea şî prorocii / {73[v]} naintea a mulți ani, mai întâiu strălucin*d* ei

---

[236] Sl., în trad.: *Matei, cap 25;* cf. MATEI 25, 1 – 12.

[237] Sl. în trad.: *Evrei, cap 4;* cf. EVREI 4, 12 – 13: „12. Căci cuvântul lui Dumnezeu e viu şi lucrător şi mai ascuțit decât orice sabie cu două tăişuri, şi pătrunde până la despărțitura sufletului şi duhului, dintre încheieturi şi măduvă, şi destoinic este să judece simțirile şi cugetările inimii, 13. Şi nu este nici o făptură ascunsă înaintea Lui, ci toate sunt goale şi descoperite pentru ochii Celui în fața Căruia noi vom da socoteală".

[238] Succesiunea: *a măduhăi* scrisă şi marginal.

cu darul Duhului, chiar le-au vestit. Că Isaiia au zis {*Isa(i), 66*}[239]: „Eu lucrurile lor şî cugetele lor ştiu-le. Şî voiu plăti lor. Iacătă că viu să strâng toate ţărâle şî limbile. Şî vor veni şî vor vedea slava mea. Şî va fi ceriul nou şî pământul nou, cari eu le-am făcut a[240] trăi naintea mea. Şî va veni toată peliţa[241] a se închina naintea mea". Grăiaşte Domnul: „Şî vor ieşi şî vor vedea oasele[242] oamenilor celor ce se-au delungat de mine. Că viiarmele lor nu va muri, nici focul lor se va stinge. Şî vor fi de saţiu în vază a toată peliţa[242]". Şî iarăş de zioa aceaea zice: „Şî // {74r} să va strânge[243] ceriul ca o trâmbă şî toate stealele vor cădea ca frunzile viei. {*Isa(i), g(Ī) 13*}[244] Că iată, zioa Domnului vine fără vindec, plină de urgie şî de mânie, ca să puie lumea toată pustie şî pre păcătoş să-i piiarză de pre dânsa. Că stealele toate şî rătundul şî toată podoaba ceriului, lumina lor nu-ş vor da. Şî răsărind soarele, va fi întunearec. Şî luna nu-ş va da lumina ei. Şî voiu piiarde supărarea[245] celor fără-de-leage şî batjocora semeţilor[246] pleca-o-voiu". Şî iarăş grăiaşte {*Isa(i), g(Ī) 5*}[247]: „Vaiu de ceia ce-ş trag păcatele ca cu o fune lungă şî strâmbătăţile[248] lor ca cu un ham de currea sau / {74v} jug de boi! Vaiu de ceia ce zic răului bine şî binelui rău şî schimbă întunearecul în

---

239 Sl., în trad.: *Isaia, 66*; cf. ISAIA 66, 18, 22: „18. Dar Eu vin ca să strâng la un loc popoarele şi toate limbile. Ele vor veni şi vor vedea slava Mea; 22. Într-adevăr, precum cerul cel nou şi pământul cel nou pe care le voi face, zice Domnul, vor rămânea înaintea Mea, aşa va dăinui totdeauna seminţia voastră şi numele vostru".

240 Scris: а҃л.

241 Glosă marginală: *carnea*.

242 Glosă marginală: *stârvurile*.

243 Glose marginale: *învălui, suci*.

244 Sl., în trad. *Isaia, cap 13*; cf. ISAIA 13, 9 – 11: „9. Iată ziua Domnului, ea vine aprigă, mânioasă şi întărâtată la mânie ca să pustiiască pământul şi să stârpească pe păcătoşi de pe el (...).

245 Glosă marginală: *suduială*.

246 Glosă marginală: *trufaşilor*.

247 Sl., în trad.: *Isaia, cap 5*; cf. ISAIA 5, 18 – 24: „18. Vai de cei ce îşi atrag pedeapsa ca şi cu nişte frânghii şi plata păcatului ca şi cu nişte ştreanguri (...).

248 Glosă marginală: *fărălegile*.

lumină şî lumina întru întunearec[249]; şî pu*n* amaru*l* dulce şî dulcele ama*r*! Vaiu de ceia ce sân*t* putearnici a bea vi*n* şî bărbaţi tari a amesteca băutura; şî de ceia ce îndereptează pre rău*l* derep*t* mita şî iau dereptatea de la direptu*l*; şî se feresc de judecata measerilo*r* şî lupesc bunul săracilo*r*, ca să le fie văduvele de ja*h* şî rămaşii de pradă! Şî ce vo*r* face în zioa cercetării? Şî cătră cine vo*r* scăpa să le ajute? Şî unde-ş vo*r* lăsa slava lo*r*, să nu cază în primejdie? Că în ce chi*p* arde trestiia de jeratecu*l* focului şî să aprinde de văpaia ce se aţiţă rădăcina ei // {75[r]} şî se face pulbere, şî fulgu*l*[250] ei, ca prahu*l* se înalţă. Că nu vrură leagea Domnului Savao*t*, ce mâniiară cuvântu*l* Domnului".

Întru o potrivă cu acesta zis-au şî al*t* proroc {*Sofo(n͡), g(l͡) 1*}[251]: „Aproape e zioa Domnului cea mare! Aproape e şî grabnică foarte! Glasu*l* zilei Domnului ama*r* şî iute! Tocmită iaste putearnica zioa mâniei, zioa aceaea, zi de scârbă şî de nevoie, zi de dureare şî de peire, zi de întunearec şî de negură, zi de nuo*r* şî de pâclă, zioa trâmbiţei şî a chiotului. Şî voi spământa pre cei răi şî vo*r* mearge ca orbii, că au greşi*t* Domnului. Argintu*l* şî auru*l* lo*r* / {75[v]} nu-i va putea scoate în zioa mâniei Domnului. Că de focu*l* băsăului lui, ars va fi to*t* pământu*l*, căce că face atunce sfârşenie tuturora câ*ț* vieţuiesc pre dânsul".

Cătră aceastea şî Davi*d* proroc şî împăra*t* strigă {*Psa(l͡), 49*}[252]: „Dumnezeu aiavea va veni, Dumnezeu*l* nostru, şî nu va tăcea. Fo*c* va arde naintea Lui şî împrejuru*l* Lui viho*r* mare. Chema-va de sus ceriu*l* şî pământu*l* a lua seama gloatelo*r* Lui". Şî iarăş aciiş zice {*Psa(l͡), 81*}[253]:

---

[249] Succesiunea: *şî schimbă întunearecul în lumină şî lumina întru întunearec* omisă şi adăugată în subsolul filei.

[250] Glosă marginală: *floarea*.

[251] Sl., în trad.: *Sofonie, cap 1* ; cf. SOFONIE 1, 14 – 18: 14. Aproape este ziua cea mare a Domnului, aproape este şi zoreşte într-una. Se aude venind ziua Domnului! Viteazul va ţipa groaznic atunci (...).

[252] Sl., în trad.: *Psalmul 49*; cf. PSALMUL 49: 3 – 5: 3. Dumnezeu strălucit va veni, Dumnezeul nostru, şi nu va tăcea.

[253] Sl., în trad.: *Psalmul 81*; cf. PSALMUL 81: 8: „8. Scoală-Te, Dumnezeule, judecă pământul, că toate neamurile sunt ale Tale".

„Scoală-te, Doamne, de judecă pământului!”[254] Că cugetu*l* omenesc ispovedi-se-va Ție şî Tu veri plăti fieşcăruia după faptele lui.

De multe ori şî altele ca aceastea psalomnicu*l* şî toți prorocii cu Duhul dumnezeiesc, // {76[r]} pricepân*d* de judecata şî de plata ce va să fie, propoveaduit-au. A cărora cuvinte şî Spăsitoriul, cu adeverință întărindu-le, învățatu-ne-au a creade-nviiarea morțilo*r* şî plata faptelo*r* den ceastă viiață şî viiață cea nesfârşită a veacului ce va să fie.

A*l* zeacele ca*p*

Ioasa*f*, cu poveaste care fu, fu adu*s* către zdrobirea inimii.

Și i întreabă pre Varlaam ce va să facă. Iară Varlaa*m* i îndireptează

către priimirea botezului şi-i mărturiseaşte lui şî de plată celora

ce se întorc către Dumnezeu. /

{76[v]} Iară Ioasa*f*, păntru aceastea umplindu-ş sufletu*l* de multă umilință, era de to*t* lăcrăma*t*. Şî zise către unchiaşu*l*:

– Toate-*m* arătaş aiavea şî adeveritu-mi spuseş această minunată şî înfricoşată spunere. Ce zăcându-ne, dară, noauă aceastea înainte, ce tribuiaşte să face*m*? Cu*m* a*m* putea scăpa de aceale munci gătite păcătoşilo*r* şî să ne învrednici*m* bucuriei direpțilo*r*?

Iară Varlaa*m* răspunse, zicân*d* că:

– Scri*s* iaste {*Dea(n͡), g(l͡)* 2}[255], cum că învățân*d* oarecân*d* Pătru pre oameni – carele şî vârhovnic apostolilo*r* chema*t* era –, umiliră-se într-înimile lo*r*, cu*m* şî tu astăzi. Şî ziseră oamenii: „Ce vo*m* face?” Iară Pătru zise // {77[r]} către dânşii: „Pocăiți-vă şî fieşcarele den voiu să se boteaze întru iertăciunea păcatelo*r*. Şî ve*ț* priimi Duhu*l* Sfân*t*. Că voauă şî feciorilo*r* voştri

---

[254] Cf. în sl. сѫди земли „judecă pământului”; cf. mss. 2470, f. 99[r]: *judecă pământului*; cf. mss. 3339, f. 59[r]: *judecă pământul.*

[255] Sl., în trad. *Faptele, cap 2*; cf. FAPTELE APOSTOLILOR 2, 37 – 39: „37. Ei auzind acestea, au fost pătrunşi la inimă şi au zis către Petru şi ceilalți apostoli: Bărbați frați, ce să facem? (...).

iaste dată nădeajdea aceasta şî tuturora celor de departe, ori pre carii va chema Domnul Dumnezeul nostru".

Iacătă, acuma dară şî asupra ta ş-au vărsat mila Lui ceaea bogata şî te-au chemat, fiind tu departe de Dânsul cu voia şî slujind a striini nu dumnezei, ce draci pierzători şî a idoli surzi şî nesimţitori. Derept aceaea, mai nainte de toate, apropie-te cătră Cela ce te-au chemat, de la Carele priimi-veri nemincinoasă cunoaştere a văzutelor şî nevăzutelor lucruri. / {77ᵛ} Iară deaca şî după chemare nu veri vrea sau veri zăbovi, cu direaptă judecată a lu Dumnezeu lepădat veri fi. Şî tu, carele n-ai vrut, nevrut veri fi. Că aşa au grăit şî acela apostol Pătru cătră unul den ucenic. Însă eu crez că ai ascultat chemarea şî încă mai chiar ascultându-o, lua-veri crucea şî veri mearge pre urma celuia ce te chiamă, Dumnezeu şî Stăpânul, Carele te chiamă den moarte cătră viiaţă şî de la întunearec cătră lumină. Că adevărat iaste, a nu cunoaşte cineva pre Dumnezeu, întunearec iaste acela şî moarte sufletului. Şî a sluji idolilor, cătră piiarderea firei veade-mi-se // {78ʳ} a fi aceaea, mai mare decât toată nesimţirea şî decât toată nebuniia; pre carii cui i-aş potrivi şî ce chip ţi-voiu pune înainte al nebuniei lor? Ce însă o pildă-ţ voiu arăta, carea mie spusă e de la un bărbat înţelept.

Pildă de priveghetoare

Aşa grăiia, că ceia ce se închină idolilor se închipuiesc omului vânătoriu, carele făcând cleiu de ierbi, vâna pasări. Şî prinse una den pasările ceale prea mici, carea o chiamă priveghetoare. Dici scoase cuţitul şî vrea să o junghe să o mănânce. Şî dat fu priveghetorii glas omenesc. Şî zise cătră vânătoriu: „Ce folosu-ţ va fi o, ome, de junghearea mea, că / {78ᵛ} nu veri putea sătura pântecele tău cu mine?! Ce de mă veri slobozi den legături, da-ţ-voiu trei porunci, cari deaca le veri păzi, de mare folosu-ţ vor fi în toată viiaţa ta". Iară el, mirându-se de graiu ca acela de la pasăre, i se făgădui, cum de va auzi ceva lucru nou de la dânsa, o va slobozi den prinsoare.

Dici întorcându-se pasărea grăi cătră om: „Niciodinioară nu te ispiti a prinde ce nu poţi apuca. Şî de lucrul ce-au trecut nu te căi. Şî cuvântul ce nu e de credinţă, nu-l creade. Aceastea trei porunci păzeaşte-le şî bine-ţ va fi". Iară omul, mirându-se de aceale cuvinte bine // {79ʳ} tocmite şî înţeleapte, o dezlegă den legături şî o lăsă în văzduh.

Iară priveghetoarea, vrân*d* să ştie doară au înţelegu*t* bărbatu*l*[256] putearea cuvintelo*r* ce-i grăise sau ceva cherdo*s*[257] dentr-însele câştigatu-ş-au au ba, grăi lui, zburân*d* pren văzdu*h*: „O, vaiu de nechipzuitu*l* sfatu*l* tău, ome, ce comoară-*ţ* pierduş astăz, că în rânza mea iaste mărgăritariu mai mare decâ*t* ou*l* de stratocami*l*”.

Aceastea cu*m* le auzi vânătoriu*l*, se întristă, căindu-se, căce-i scăpă priveghetoarea den mâinele lui. Şî ispitându-se a o prinde iarăş, zise-i: „Pasă la casa mea să te ospetez bine cu cinste şî aşa să te las”. Iară priveghetoarea zise / {79v} către dânsu*l*: „Acuma te cunoscuiu, că tare nebu*n* eşti şî foarte nechipzui*t*. Că priimin*d* tu cu nevoinţă cealea ce fură zise către tine şî cu dulceaţă ascultându-le, niciu*n* folos dentr-însele nu ţe-au câştega*t*. Crez zişu-*ţ* de lucru*l* ce-au trecu*t* să nu te căieşti. Şî iată, acuma cuprins eşti de scârbă căce a*m* scăpa*t* den mâinele tale, de te căieşti de lucru ce-au trecu*t*. Poruncitu-ţe-a*m* ca ce lucruri nu-ţi e cu puteare a le apuca, să nu te ispiteşti a le prinde, neputân*d* tu a umbla pre urma umbletului mieu, de te ispiteşti a mă[258] prinde?[259]. Către aceastea-*ţ* poruncise*m* cu*m* care cuvân*t* nu e de credinţă, să nu-l crezi. Şî iată că crezuş! Cu*m* să fie în rânza mea mărgăritariu mai mare decâ*t* // {80r} statu*l* mieu?! N-ai chipzuit a cunoaşte că eu toată nu sân*t* potrivă de mare oului de stratocami*l*, dară mărgăritariu ca acela cu*m* aş încăpea în mine?”

Aşa dară nebunesc şî nu chipzuiesc şî ceia ce se nădăjduiesc în idoli. Că-i făcură cu mâinile lo*r* şî se închină acelora ce-i făcură deagetele lo*r*, grăin*d*: „Aceştea au zidi*t* pre noi”. Cu*m* dară pre ceia ce sân*t* de dânşii lucraţi şî zidi*ţ* i socotesc a fi ziditorii lo*r* şi-i străjuiesc cu tărie să nu-i fure furii şi-i chiamă că sân*t* paznici mântuirei lo*r*?! Dici câtă nebunie iaste aceaea a nu înţeleage că nu sân*t* harnici de-aş ajuta şie şî de a se păzi, dară // {80v} altora cu*m* ară putea fi păzitori şî mântuitori?! Crez derep*t* ce ară căuta pre morţi mai vârtos decâ*t* pre vii, deşartă-ş avuţie de fa*c* stâlpi dracilo*r*. Şî râdică idoli şî bârfesc de zi*c* că aceia sân*t* dătători de binele lo*r* şî

256 Glosă marginală: *omul*.

257 Glosă marginală: *folos*.

258 Scis: ме.

259 Succesiunea: *de te ispiteşti a me prinde* omisă şi adăugată în subsolul filei.

ce*r* de la dânşii a priimi cari lucruri ei niciodinioară nu le-au câştiga*t*, nici au a le agonisi.

Derep*t* aceaea scri*s* iaste {*Psa(l̄)* 113}[260]: „Aseamenea lo*r* să fie ceia ce<-i> fa*c* şî to*ț* câți se nădăjduiesc într-înşii". Carii – zice – tocmiră-se în preț cu zlătarii şî le făcură lucru de mâini. Şî se plecară de se închinară lo*r* şi-i iau în umerele lo*r*, de umblă cu dânşii. Iară de-i vo*r* pune jo*s* la u*n* lo*c*, într-acela // {81^{r}} loc stau, nu se mai clătesc. Şî oricâ*t* ară striga cătră dânşii, nu-i vo*r* auzi, nici de răotăți i vo*r* mântui. Derep*t* aceaea, cu mare ruşine se vo*r* ruşina ceia ce se nădăiesc în făpturile de mâini, zicân*d* ferecațilo*r*, ce se zice ciocănițilo*r*: „Voi sânte*ț* dumnezeii noştri". Că junghiară – zice – {5, *Mo(i), g(l̄) 32*}[261] jirtve dracilo*r*, nu lu Dumnezeu, acelora dumnezei carii nu-i ştiură, dumnezei noi, carii veniră apoi pre urmă. Acelora junghiară jirtve. Derep*t* ce că nea*m* răzvrăti*t* iaste şî credință într-însu*l* nu iaste.

Den nea*m* dară hitlea*n* şî necredincio*s* ca acela te chiamă Domnu*l* / {81^{v}} zicându-ți aşa {*Ci(s̄), g(l̄) 16*}[262]: „Ieşi den mijlocu*l* lo*r* şî te desparți! Şî de necurățiia lo*r* nu te atinge, ce te mântuiaşte de acel nea*m* întor*t*!". „Scoală şî te du, că răpaos într-însu*l* nu iaste" {*Mi(h), g(l̄) 2*}[263]. Că multele domnii ale dumnezeilo*r* ce sân*t* întru voi, fără de tocmeală sân*t* şî cu mul*t* va*l*, neavân*d* nicio fire. Iară la noi nu iaste aşa, nici dumnezei mulți, nici domni mulți {*I, Ko(r̄), g(l̄)* 8}[264], ce u*n* Dumnezeu Tatā*l*, de la Carele sân*t* toate şî noi întru E*l*, şî u*n* Domn Isus Hristos, cu Carele <sânt> toate şî noi păntru Dânsu*l*, {*Ko(l̄), g(l̄)* 1}[265] Carele e chipu*l* nevăzutului Dumnezeu, Întâi-născutul a toată făptura şî al tuturo*r* veacilo*r*. Că de Dânsu*l* // {82^{r}} se

---

[260] Sl., în trad.: *Psalmul 113 ; cf.* PSALM 113, 16: „Asemenea lor să fie cei ce-i fac pe ei şi toți cei ce se încred în ei".

[261] Sl., în trad.: *5, Moise, cap 32;* cf. DEUTERONOMUL 32.

[262] Sl., în trad.: *Numerii, cap 16.*

[263] Sl., în trad.: *Miheia, cap 2;* cf. MIHEIA 2, 10: „Sculați-vă şi plecați, căci aici nu este loc de odihnă".

[264] Sl., în trad. *I Corinteni, cap 8;* cf. I CORINTENI 8, 6: „Totuşi, pentru noi, este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt toate şi noi întru El; şi un singur Domn, Isus Hristos, prin Care sunt toate şi noi prin El".

[265] Sl., în trad. *Coloseni, 1;* cf. COLOSENI 1, 15 – 16: „15. Acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura" (...).

zidiră toate ceale den ceriu şî ceale de pre pămân*t*, văzutele şî nevăzutele. De sân*t* scaunele, de sân*t* domniile, de sân*t* începăturile, de sân*t* biruinţele, toate de Dânsu*l* fură şî fără de Dânsu*l* nimica[2] nu fu. Ce fu şî u*n* Duh Sfân*t* {*I(o), g(I)* 1}[266], întru Carele sân*t* toate, adevăratu*l* şî de-viaţă-făcătoriu*l*, Dumnezeu şi de-Dumnezei-făcăto*r*, şî Duhu*l* ce*l* bu*n*, şî Duhu*l* ce*l* direp*t*, Duhu*l* mângăieto*r*, Duhu*l* facerii de feciorie. Dentr-aceştea, fieşcarele pre faţa lui Dumnezeu desăvârşi*t* iaste văzu*t*, cu*m* Tată*l*, aşa Fiiu*l*, aşa şî Duhu*l* Sfân*t*. Însă u*n* Dumnezeu în trei feaţe, iară firea una, împărăţiia una, putearea una, slava una şî // {82[v]} fiinţa una. Dăspărţire numai în staturi, iară în dumnezeire unie, că unu*l* Tată*l*, căruia nu iaste a*l* Lui a se naşte, şî unu*l* Fiiu*l*, Unul-născut, căruia a*l* Lui iaste a se naşte, şî unu*l* Duhu*l* Sfân*t*, căruia a*l* Lui iaste purceaderea sau ieşirea. {*Psa(l)*, 35}[267] Că noi aşa ştiun*d*, den lumina Tată*l*, pre lumina Fiiu*l*, întru lumina în Duhu*l* Sfân*t* luminămu-ne, slăvin*d* o Dumnezeire în trei staturi. Şî acela iaste u*n* Dumnezeu adevăra*t*, carele în Troiţă iaste cunoscu*t*. Că de la Dânsu*l* şî cu Dânsu*l* şî întru Dânsu*l* sân*t* toate {*Ri(m) g(I), 11*}[268].

Derep*t* aceaea cu daru*l* ştiun*d* eu acealea ce sân*t* de tine, trime*s* sân*t* a te învăţa, cu*m* a*m* şî deprins şî a*m* păzi*t* // {83[r]} de începu*t* şî până acuma cărunteaţelo*r* meale. {*Ma(th), g(I)* 16}[269] Dici de veri creade şî te veri boteza, spăsit veri fi, iară de nu veri creade, osândi*t* veri fi. Că aceastea care văzi astăzi, cu cari te înalţi şî te corunezi, să e slava, să e hrana, să e bogăţiia, toate <sânt> înşelăciunea vieţii[270]; ca cu*m* n-ară fi, în puţinea vreame trec. Şî te vo*r* scoate de aice nevrân*d* tu, şî trupulu-*ţ* va fi închi*s* însuş întru o groapă mică, părăsi*t* de toţi iubiţii şî rudele tale şî de to*ţ* priiatnicii lipsi*t*. Şî se vo*r* duce frumuseţile lumii aceştiia şî multa scârnăvie. Şî în lo*c* de ceastă frumuseaţe şî bună-mirizmă de acuma, cuprinde-te-va rău-//puturoasa {83[v]} putrejiciune. Iară pre sufletu*l* tău băga-l-vo*r* întru ceale mai dedesup*t*

---

266 Sl., în trad. *Ioan, 1.*

267 Sl., în trad.: *Psalmul 35;* cf. PSALMUL 35, 9: „Că la Tine este izvorul vieţii, întru lumina Ta vom vedea lumină".

268 Sl., în trad. *Râmleani,* 11: cf. ROMANI 11, 36: „Pentru că de la El şi prin El şi întru El sunt toate".

269 Sl. în trad. *Matei, cap 16;* cf. Năsturel 1904: *Matei, cap 6.*

270 Glosă marginală: *lumii.*

ale pământului, în osânda iadului, până la zioa cea de apoi <a> învierii, cân*d* iarăş luându-ş trupu*l*, lepăda*t* va fi de la faţa Domnului şî da*t* matcei focului celui ce arde fără de sfârşenie.

Ca aceastea ţie se vo*r* întâmpla şî mul*t* mai amară decâ*t* aceastea, deaca veri trăi întru necredinţă. {*Psa(l̄)* 4}[271] Iară deaca cu nevoinţă veri asculta pre Cela ce te chiamă la spăsenie şî veri alerga cătră Dânsu*l* cu dragoste şî cu bucurie, şî cu lumina Lui te veri semna şî fără de schimbare-I veri mearge pre urmă; şî lepădân*d* toate, te veri lipi de Dânsu*l*, atunce ce fealiu // 84[r] de întărire şî de veselie veri nemeri, ascultă numai!

De veri şedea, fără teamă*t* veri fi; {*Pri(t̄), g(l̄)* 3}[272] de veri durmi, în dulceaţă veri durmi şî nu te veri teame de frica celuia ce ară veni asupră-ţi, nici de pornirea necuraţilo*r* draci ce-ţi vo*r* sosi asupră, {*Pri(t̄), g(l̄)* 28}[273] ce veri umbla cu îndrăzneală ca u*n* leu. Şî veri trăi în veselie şî cu bucurie în veaci. Că în capu*l* tău bucurie şî laudă şî veseliia te va ajunge. Şî den dureare şî den grije şî den suspinare scăpa-veri. Atunce străluci-va lumina ta ca dimineaţa şî sănătatea ta degra*b* va răsări {*Isa(i),* 58}[274]. Şî dereptatea ta nainte-*ţ* va mearge şî slava / 84[v] lu Dumnezeu te va cuprinde {*Isa(i),* 43}[275]. Atunce veri striga şî Dumnezeu te va auzi. Şî încă grăin*d* tu, va zice: „Iată că a*m* veni*t*. Că Eu sân*t* Cela ce-*ţ* curăţez fărălegile tale şî nu le voiu pomeni. Iară tu-*ţ* adu aminte şî socoteaşte toate. Grăiaşte tu mai întâiu strâmbătăţile tale, ca să te îndereptezi. Şî de vo*r* fi păcatele tale ca mohorâţite, ca zapada le voi albi. Iară de vo*r* fi ca ruşite, ca lâna le voiu albi" {*Isa(i), g(l̄)* 1}[276]. Că rostu*l* Domnului au grăi*t* aceastea.

---

[271] Sl., în trad.: *Psalmul 4.*

[272] Sl. în trad. *Pilde, cap* 3, cf. PILDELE LUI SOLOMON 3, 24 – 25: „4. De te culci, nu-ţi va fi teamă, iar de adormi, somnul tău va fi dulce. 25. Să nu te temi de frica fără veste şi nici de vreo năvală a celor păcătoşi".

[273] Sl. în trad. *Pilde, cap 28;* cf. PILDELE LUI SOLOMON, 28, 1: „dreptul stă ca un pui de leu fără grijă".

[274] Sl. în trad. *Isaia, cap* 58; cf. ISAIA 58, 8: „Atunci lumina ta va răsări ca zorile şi tămăduirea ta se va grăbi. Dreptatea ta va merge înaintea ta, iar în urma ta slava lui Dumnezeu".

[275] Sl. în trad. *Isaia, cap* 43.

[276] Sl. în trad. *Isaia, cap* 1; cf. ISAIA 1, 18: „De vor fi păcatele voastre cum e cârmâzul, ca zăpada le voi albi şi de vor fi ca purpura, ca lâna albă le voi face".

A*l* unsprezeacele ca*p*

Varlaa*m* învață cu*m* după priimire botezului sân*t* dătoare

a se adaogă credinței lucruri bune. //

{85[r]} De-aciia, cu*m* pocăință celo*r* greșiți de treabă iaste.

Și grăi cătră dânsu*l* Ioasa*f*:

– Toate graiurile tale bune și minunate sân*t*, cari eu crezutu-le-a*m* și le crez. Și toată slujba idolească den toată inima o urâiu. Încă și mai nainte de ce-ai veni*t* tu cătră mine, sufletu*l* mieu trăiia gândin*d*[277] strii*n* oarecu*m* de aceștea. Iară acuma, cu deplină uriciune-i urâiu, deaca știuiu de la tine deșertarea lo*r* și nebuniia celora ce le slujesc. Și pohtesc a fi rob[278] adevăratului Dumnezeu, să nu mă va împinge în laturi, neharnicu*l* de mine, pântru păcatele meale, / {85[v]} ce-mi va ierta toate, fiin*d* iubitoriu de oameni și milosâr*d*, cu*m* înveți tu. Iată, amu gata sân*t* a priimi botez și a păzi toate câte-*m* veri zice. Însă ce mi se cade a face după botez? Doară iaste dăstu*l* cătră mântuire numai a creade și a mă boteza? Au și altă ceva mi se cade a adaoge?

Și zise cătră dânsu*l* Varlaa*m*:

– Ascultă ce ți se cade a face după botez: de to*t* păcatu*l* și de toată pohta să te delungi. Și să te zidești pre temeiu*l* pravoslavnicei credințe și pre facerea bunătățilo*r*, {*Ia(k̂), g(l̂)* 1}[279] căce că credința fără de fapte, moartă iaste, cu*m* și faptele fără de credință, moarte sân*t*. Apostolu*l* grăiaște {*Ga(l̂) g(l̂)* 5}[280]: „Umbla*ț* // {86[r]} în du*h* și pohte trupești nu face*ț*". Iară lucrurile trupești aiavea sân*t*, că sân*t* aceastea: preacurviia, ce se zice pa*t* strii*n*, curviia, necurățiia, nesăturarea sau nestâmpărarea, slujba idolească, farmecătoriia, vrăjimășiile, sfadele, băsăurile, mâniile, întărâtăturile, pricile,

---

[277] Scris: гынДынД.

[278] Glosă marginală: *slugă*.

[279] Sl., în trad. *Iacov, cap* 1. Referință inexactă; cf. IACOV 2, 26: „Căci precum trupul fără suflet mort este, astfel și credința fără de fapte, moartă este".

[280] Sl., în trad. *Galateni, cap* 5; cf. GALATENI 5, 16: „Zic dar: În Duhul să umblați și să nu împliniți pofta trupului".

smintealele[281], eresele, pizmele, uciderile, beţiile, iubirea de argint, grăirea de rău, iubirea de dulceaţă, lăcomiia, trufiia şî alalte, care-s potrivă cu aceastea. „Cum spuind – zice – voaună, zisu-v-am şî mai nainte, că ceia ce fac ca aceastea, împărăţiia lu Dumnezeu nu vor moştneni".

Iară poama sau roada duhului iaste dragostea, / {86v} bucuriia, pacea, lunga răbdare, bunătatea, miloserdiia, credinţa, blândeaţea, oprirea, sfinţiia sufletului şî a trupului, plecăciunea inemii, sfărâmarea inemii, milosteniia, neţinearea mâniei, iubirea de oameni, priveghearea, ce se zice nedurmirea, adevărata căinţă de toate păcatele ce se-au făcut mai nainte, lacrămele cu umilenie, plângere de păcatele sale şî ale vecinului şî alalte ce-s de potriva acestora, ca neşte spiţe ale unii scări împreunate; şî una de alta ţinându-se, suie pre suflet la ceriure.

Iată, aceastea-ţi spusem a te ţinea de dânsele după botez. // {87r} Iară deaca după priimirea adeveritei înţelegături iarăş ne vom apuca de lucrurile ceale moarte dentâiu şî ne vom întoarce ca câinele la borâciunea lui {2, *Pe(t) g(l) 2*}[282], atunce întâmpla-se-va noauă cuvântul ce iaste zis de Domnul. Că când – zice – duhul necurat va ieşi den om cu[283] darul, – ce se zice cu botezul – umblă pren lucruri fără ape, căotându-ş răpaos şî nu află. Dici nerăbdând el a umbla îndelung aşa izgon rătăcind, fără casă şî fără acoperemânt, zice: «Întoarce-mă-voiu în casa mea de unde am ieşit». Şî viind, afla-o-va măturată şî împodobită {*Lu(k), g(l) 11*}[284]. Şî numai sărbând – ce se zice nelucrând nimica[2] – şî neapucându-se de lucrurile / {87v} darului – ce se zice ale botezului – şî deşartă, adecă neumplută de bogăţiia bunătăţilor, atunce va mearge şî va lua cu sine alte şapte duhuri mai reale decât el. Şî vor întra de vor lăcui acolea. Şî vor fi omului aceluia ceale de

---

281 Cuvânt omis şi adăugat marginal.

282 Sl., în trad.: *II, Petru, cap* 2; cf. II PETRU 2, 22: „Cu ei s-a întâmplat adevărul din zicală: Câinele se întoarce la vărsătura lui şi porcul scăldat la noroiul mocirlei lui".

283 Glosă marginală: *păntru*.

284 Sl., în trad.: *Luca, cap* 11; cf. LUCA 11, 24 – 25: „24. Când duhul cel necurat iese din om, umblă prin locuri fără apă, căutând odihnă. Și negăsind, zice: Mă voi întoarce la casa mea, de unde am ieşit. 25. Şi, venind, o află măturată şi împodobită".

apoi, mai reale decâ*t* ceale dentâi. Că botezu*l* spală cu apa şî ştearge zapisu*l* tuturora păcatelo*r* ce sân*t* fapte mai denainte şî-*l* dă de to*t* periciunii. Şî după aceaea iaste-ne zi*d* şî apărătură şî armă tare asupra oştii vrăjimaşului. Iară volniciia noastră nu ne-o ia botezu*l*, nici are iertare de păcatele ce se vo*r* face după dânsu*l*, nici are a doa scăldătură a afundării, // {88r} păntru că u*n* botez ispoveduim*m*. Cade-se dară cu toată paza să ne păzi*m* a nu cădea întru a doauălea spurcăciuni, ce să ne ţine*m* de puruncile Domnului. Că au zi*s* cătră apostoli: „Păsa*ţ* de-nvăţaţi toate limbile, botezându-i în numele Tatălui[285] şî a*l* Fiiului şî a*l* Sfântului Duh" {*Ma(th̑), g(l̑) 28*}[286]. Şî nu conteni cuvântu*l* numai până aice, ce adaose de zise aşa: „Învăţându-i să păzească toate câte a*m* porunci*t* voauă".

Poruncit-au a fi săraci cu duhul, pre carii ce vo*r* fi aşa, fericează-i şi-i chiamă vreadnici împărăţiei ceriului {*Ma(th̑), g(l̑) 5*}[287]. După aceaea învaţă-ne a plânge în ceastă viiaţă, ca să ne învrednici*m* mângăierii ce va să fie, şî a fi blânzi, / {88v} şî de pururea flămânzi, şî setoşi de dereptate, şî milostivi, şî darnici, îndurători şî milosârzi, curaţi cu inema, depărtându-ne de toată spurcăciunea trupului şî a duhului, şî a fi făcători de pace cătră vecini şî cătră sufletu*l* nostru, supuin*d* adecă pre ce*l* mai rău celui mai bu*n*, şî ce*l* necurma*t* războiu, ce e pre mijlo*c*, cu direaptă judecată împăcându-*l*. Şî să răbdă*m* toată goana şî toată scârba şî imputăciunea păntru dereptatea derep*t* numele Lui, ce ne iaste adu*s* ca să ne învrednici*m* bucuriei de veac la împărţeala luminatelo*r* daruri. Ce şî în ceastă lume po//runceaşte: {89r} „Să ne se lumineaze lumina noastră naintea oamenilo*r*, ca să vază – zice – lucrurile voastre ceale bune şî să slăvească pre Tată*l* vostru Carele e în cer" {*Ma(th̑), g(l̑) 5*}[288].

---

[285] Scris: татєлȣи.

[286] Sl., în trad.: *Matei, cap* 28; cf. MATEI 28, 19: „Drept aceea, mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh".

[287] Sl., în trad.: *Matei, cap* 5; cf. Matei 5, 3: „Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor este împărăţia cerurilor".

[288] Sl., în trad.: *Matei, cap* 5; cf. MATEI 5, 16: „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, aşa încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri".

Leagea lu Moisi, carea de demult dată fu izrailteanilor, grăiaşte: „Nu ucide, nu face curvie, nu fura, nu mărturisi cu minciună!" Iară Hristos grăiaşte că tot omul[289] carele se mânie pre faptele lui, în deşert vinovat iaste judecății. Iară de-i va zice nebune, vinovat iaste matcei focului. Şî de veri aduce – zice – prinosul tău la oltariu şi-ț veri aduce acolea aminte că are fratele tău spre tine ceva, lasă-ț darul aciia, naintea / {89[v]} oltariului, şî pasă de te împacă cu fratele tău. Şî cum că tot omul ce au căutat asupra muierii ca păntru să o pohtească, amu curvie au făcut cu dânsa într-îinema lui, spurcăciunea sufletului şî simțirea pohtei, curvie ş-au chemat. Ce şî jurământurile legii (adecă ce-s scrise în leage) oprindu-le Hristos, poruncit-au nicicum jurământ să nu fie, făra numai iaste şî nu e. Acolo, adecă în leage, poruncit-au: „ochiu derept ochiu şî dinte derept dinte". Iară aice: „Cine te va lovi preste buca[290] direaptă, întoarce-i şî ceialaltă. Şî celuia ce va vrea să se pârască cu tine şî să-ț ia haina, lasă-i lui // {90[r]} şî cămaşa. Şî de te va lua cineva cu sila să mergi o milă de loc, pasă tu cu dânsul doauă! Celuia ce-ț ceare, dă-i, şî celuia ce va să se împrumuteaze la tine, nu-i opri! Auzit-aț că zis iaste să iubeşti vecinul tău şî să urăşti pre vrăjimaşul tău. Iară eu zic voauă: iubiți pre vrăjimaşii voştri. Faceți bine celora ce vă urăsc şî vă rugați păntru ceia ce vă gonesc şî vă năpăstuiesc, ca să fiț feciori Tatălui vostru ce iaste în ceriuri, Careleş răsare soarele Lui răilor şî bunilor şî ploauă asupra direpților şî a nederepților. Nu osândireți, să nu fiț osândiți, iertați / {90[v]} şî vă se va ierta!" {*Lu(k͡), g(l͡) 6*}[291] „Nu ascundereț voauă comoră în pământ, unde viermii şî putrejunea o strică, unde furii o dezgroapă şî o fură, ce vă ascundeți comoră în ceriu, unde nici viermii, nici putrejunea o strică, unde furii nu o sapă nici o fură. Că unde va fi comoara voastră, aciia va fi şî inema voastră {*Ma(th͡) g(l͡) 6*}[292]. Nu vă grijireț cu sufletul vostru ce veț mânca sau ce veț bea, nici cu trupul vostru în ce vă veți îmbrăca, că ştie Tatăl vostru cel den ceriu că vă tribuiesc aceastea toate.

---

[289] Cuvânt omis şi scris marginal.

[290] Glosă marginală: *obraz*.

[291] Sl., în trad.: *Luca, cap* 6; cf. LUCA 6, 37: „Nu judecați şi nu veți fi judecați; nu osândiți şi nu veți fi osândiți; iertați şi veți fi iertați".

[292] Sl., în trad.: *Matei cap* 6; cf. MATEI 6, 19 – 21: „19. Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură (...).

Crez Cela ce au dat suflet şî trup, tot va da hrană şî haine, Carele şî pre pasările ceriului hrăneaşte şî florile ţarinelor // {91r} cu frumuseaţe ca aceaea le împodobeaşte. Şî căutaţi – zice – mai întâiu împărăţiia lu Dumnezeu şî dereptatea Lui şî aceastea toate vă se vor adaoge. Nu vă grijireţ de mâine, că zioa de mâine are grije de sine. Toate câte veţ să facă voauă oamenii, faceţi şî voi lor aşijderea {*Ma(th̃) g(l̃) 7*}[293]. Întraţi pre poarta cea strimtă, că poarta largă şî calea întinsă duc la periciune şî mulţi sânt carii umblă pre dânsa. Iară uşa strimtă şî calea îngustă duc la viiaţă şî puţini sânt carii o află. Şî nu tot carele-M grăiaşte Mie: «Doamne, Doamne» va întra întru împărăţiia ceriului, ce cela ce face voia / {91v} Tatălui Mieu, ce iaste în ceriure. Cela ce iubeaşte tatăl sau mama mai vârtos decât pre Mine, nu e vreadnec de Mine. Şî cela ce iubeaşte feciorul sau fata mai mult decât pre Mine nu iaste vreadnic de Mine. Şî cine nu-ş va lua crucea sa şî să meargă pre urma Mea, nu iaste vreadnic de Mine" {*Ma(th̃)g(l̃) 10*}[294].

Iată, aceastea şî împotriva acestora au poruncit Spăsitoriul apostolilor să înveaţe pre credincioşi. {*2 Ti(m̃), 4*}[295] Şî aceastea toate datori sântem a le păzi, deaca pohtim a nemeri desăvârşitul şî a ne învrednici neputredelor cununi ale dereptăţii, cari cununi va da Domnul într-aceaea zi, Judecătoriul cel direpţ, tuturora celora ce au iubit pre Dânsul şî luminarea Lui. //

{92r} Grăi Ioasaf către unchiaşul[296]:

– De vreame ce tărie ca aceasta tribuiaşte acestora învăţături şî dentru cea viiaţă curată, de mi se va întâmpla după botez, cu una sau cu doauă dentr-aceastea porunci a greşi, fi-voiu după aceaea a nu mai nemeri cealea ce vin pre urmă? Şî să-m fie oare toată nădeajdea mea în deşert ?

Iară Varlaam zise:

---

[293] Sl., în trad.: *Matei, cap* 7; cf. MATEI 7, 12: „Ci toate câte voiţi să vă facă vouă oamenii, asemenea şi voi faceţi lor".

[294] Sl., în trad.: *Matei, cap* 10; cf. MATEI 10, 37 – 38: „37. Cel ce iubeşte pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine; cel ce iubeşte pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine. 38. Şi cel ce nu-şi ia crucea şi nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine".

[295] Sl., în trad.: *II Timotei, cap* 4.

[296] Glosă marginală: *bătrânul*.

– Nu aşa socoti aceastea! Că Dumnezeu, Cuvântu*l*, Carele se-au înomeni*t* spre spăseniia neamului nostru[297], ştiun*d* multa neputinţă şî patima firei noastre, nici pănă într-aceasta parte nu ne-au lăsa*t* a boli fără de leac. Ce ca u*n* preaînţelep*t* dofto*r*, trupeasca voia noastră cea iubitoare de păcate ame/stecându-o[298] {92ᵛ} cu iarba pocaaniei, propoveduitu-o-au întru iertăciunea păcatelo*r*, cân*d* vo*m* lua cunoştinţa cea adevărată şî ne vo*m* sfinţi cu apa şî cu Duhu*l* şî ne vo*m* curăţi de to*t* păcatu*l* şî de toata spurcăciunea fără de osteneală. După aceaea, de ne se va întâmpla a cădea în nescari căderi de păcate, atunce altă naştere, ce se zice înnoire cu botez, care se face în scăld<ăt>ura apei, cu Sfântu*l* Du*h*, şî ne înnoiaşte desăvârşi*t*, nu iaste amu. Că acesta da*r* o dată se dă {*Evre(i), 6*}[299]. Ce cu duroroasă căinţă şî cu fierbinţi lacrăme şî cu osteneale şî cu sudori, să face curăţire şî iertăciune păcatelo*r* păntru milosârdiia milei Dumnezeului nostru. Că botez fu chema*t* şî izvoru*l* de lacrămi[300], după daru*l* Stăpânului[301]. Însă în vreame multă şî cu ce trudă se va cădea, pre mulţi den multe păcate // {93ʳ} au mântuit. Păntru că nu iaste păca*t* carele să biruiască pre iubirea de oameni a lu Dumnezeu, de vo*m* apuca a ne pocăi şî ruşinea păcatelo*r* a o spăla cu lacrăme, de nu va apuca mainte moartea să ne scoaţă spurcaţi de aicea. {*Psa(l)*, 6}[302] Că în ia*d* pocăinţă nu iaste, nici ispoveduire. Că pănă cân*d* sânte*m* întru vii (însă temeiu*l* pravoslavnicei credinţe trăin*d* nesfărima*t*), de se va strica ceva den acoperemân*t* sau den zi*d*, aceaia ce au putrezi*t* de păca*t*, poate-se înnoi {*Psa(l) 144*}[303] iarăş cu pocăinţa. Că mulţimea îndurărilo*r* lu Dumnezeu a o număra şî măriia milei Lui a o măsura, nu e cu putinţă. Iară păcatele / {93ᵛ} şî căderile oricu*m* să ară fi, supunu-se măsurei şî întru numă*r* a fi întâmplă-se. Dici sup*t* măsură şî sup*t* numă*r* zăcân*d* păcatele noastre, pre nenumărata milă şî pre

---

[297] Cuvânt omis şi scris marginal.

[298] Scris: амєстєкынд8ж.

[299] Sl., în trad.: *Evrei 6*; cf. EVREI 6, 4 – 6: „4. Căci este cu neputinţă pentru cei ce s-au luminat odată şi au gustat darul cel ceresc şi părtaşi s-au făcut Duhului Sfânt (...).

[300] Succesiunea: *Şî cu osteneale şî cu sudori să face curăţire şî iertăciune păcatelor păntru milosârdiia milei Dumnezeului nostru. Că botez fu chemat şî izvorul le lacrămi* omisă şi adăugată în subsolul paginii.

[301] Glosă marginală: *mila Domnului.*

[302] Sl., în trad.: *Psalmul 6.*

[303] Sl., în trad.: *Psalmul 144.*

nemăsuratele îndurările lu Dumnezeu a birui nu pot. Derept aceaea, noauă nu ne iaste poruncit a ne părăsi păntru păcatele, ce a şti bunătatea lu Dumnezeu şî a ne căi de păcate, căror păcate zace-le iertăciunea în milosârdiia[304] lu Hristos, Carele ş-au vărsat sângele derept păcatele noastre.

Şî den multe scripturi sântem învățați tăriei pocăinței şî mai vîrtos den lucrurile şî den pildele Domnului nostru, lu Isus Hristos. Că de atunce - zice – începu Isus a învăța şî a grăi: // {94r} „Căiți-vă, că se-au apropiiat împărățiia ceriului!" {*Ma(th), g(l) 4*}[305].

Ce şî întru pilda a unui fecior arată, careleş fusease luat aveare de la tată-său {*Lu(k), g(l) 15*}[306]. Şî se-au fost dus într-o țeară departe. Şî acolo, într-acea țeară fiind foamete, fost-au mers de se-au lipit lângă unul den cei oroşani răi a aceii țeri[307] mult păcătoasă. Iară el l-au fost trimes la satul lui să-i pască porcii (aşa chemând pre greul şî spurcatul păcat). Dici multe pățind şî la sărăciia cea de margine ajungând, atâta cât nici de acea împuțită hrană a porcilor nu ş-au fost putând sătura pântecele, târziu oarecând ş-au fost venit în simțirea lui. Şî jelcuindu-se de ruşine ca aceaea, fost-au grăind întru sine aşa: / {94v} „O, câți năiemnici la tată-mieu se satură de pâine, iară eu pieriu de foame. Scula-mă-voiu de mă voiu duce la tată-mieu şî voiu zice lui: «Tată, greşit-am la ceriu şî naintea ta, şî a mă chema fiiul tău nu sânt vreadnic. Fă-mă ca unul den năiemnicii tăi!» Şî se sculă de mearse cătră tată-său. Iară el, văzându-l de departe, i se făcu milă. Şî alergă de-l luă în brațe şî cu milostivnicie-l sărută. Şî învrednicindu-l cinstei ceii dentâiu, praznic bucurat făcu păntru aflarea lui, junghind vițelul cel hrănit.

Iată, această pildă au arătat noauă, celora ce ne vom întoarce den păcate şî vom cădea la pocaanie. {*Lu(k), g(l) 15*}[308] Ce arată şi pre un păstor

---

[304] Glosă marginală: *în iubirea de oameni.*

[305] Sl., în trad.: *Matei, cap 4*; cf. MATEI 4, 17: „De atunci a început Iisus să propovăduiască şi să spună: Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor".

[306] Sl., în trad.: *Luca, cap 15*; cf. LUCA 15, 13 – 23; cf. LUCA 15, 13 – 23: „13. Şi nu după multe zile, adunând toate, fiul cel mai tânăr s-a dus într-o țară depărtată şi acolo şi-a risipit averea, trăind în desfrânări (...).

[307] Scris: церъ.

[308] Sl., în trad.: *Luca, cap 15*; cf. LUCA 15, 4 – 7: „ Care om dintre voi, având o sută de oi şi pierzând din ele una, nu lasă pe cele nouăzeci şi nouă în pustie şi se duce după cea pierdută, până ce o găseşte? (...)

bu*n* // {95^{r}} carele au fost avu*t* o sută de oi. Şî rătăcindu-i una, fost-au lăsa*t* noauăzeci şî noauă şî au ieşi*t* a căuta cea rătăcită pănă o au afla*t*. Şî o au fos*t* lua*t* la umere şî ş-au du*s* de o au amesteca*t* cu ceale nerătăcite. De-aciia au chema*t* priiatenii şî vecinii lui la ospăţ păntru aflarea ei. Aşa au zi*s* Spăsitoriu*l*: „Bucurie iaste în ce*r* de u*n* păcăto*s* ce se pocăiaşte, decâ*t* de nouăzeci[309] şî noo de direpţi, cărora nu le tribuiaşte pocaanie". {*Lu(k̃), g(l̃)* 22}[310] Că şî vârhovnicu*l* ucenicilo*r*, Petră, piiatra credinţii, puţine*l* fiin*d* şî e*l* lăsa*t*[311] cu o lăsare[312] socotitoare în vreamea spăsitoarei patime, ca păntru să cunoască slăbăciunea şî / {95^{v}} ticăloşiia a neputinţei omeneşti, căzu în păcatu*l* lepădării. Şî aşa curân*d* – zice – aducându-*ş* aminte de cuvântu*l* Domnului, ieşi afară de plânse cu ama*r*. Şî cu aceale calde lacrăme, sculându-se den cădeare, făcu biruinţă preaputearnecă. Că fiin*d* iscusi*t* întru războiu, de au şî căzu*t*, ce n-au zăbovi*t*, nici se-au părăsi*t*, ce degra*b* aduse amară lacrăme dentru inemă întristată. Şî într-ace*l* ceas vrăjimaşu*l* văzin*d*, ca de o năprasnică văpaie fiin*d* ars pre faţă, sări de fugi departe. Şî iute jelcuindu-se Petră, fu iarăş vârhovni*c* şî fu pu*s* dasca*l* a toată lumea. De-aciia şî pocăinţei fu chi*p* şî izvo*d*. Şî // {96^{r}} după înviiare de trei ori zicân*d* Hristos către dânsu*l*: {*I(õ), g(l̃) 21*}[313] „Au dragu-*ţ* sân*t*, Petre?" Ce[314] de trei ori a lui lepădare derease-o, răspunzân*d* apostolu*l* aşa: „Doamne, tu ştii că te iubesc".

Dentr-aceastea den toate şî dentr-altele încă mai multe preste numă*r* pilde, ne învăţă*m* şî priceape*m* putearea lacrămilo*r* şî a po<ca>aniei. Numai chipu*l* ei, adecă al pocaaniei, tribuiaşte a fi cumu se cade, urân*d* păcatu*l*, a-*l* urî den toată inema şî, plângân*d* cu lacrăme, a grăi, cu*m* au zi*s* prorocu*l* Davi*d*: „Osteniiu întru suspinarea mea. Spăla-voiu în toate nopţi patu*l* mieu, cu lacrămele meale uda-voiu aşternutu*l* mieu" {*Psa(l̃)*, 6}[315]. Şî aşa /

---

[309] Scris iniţial ноѡзєч; apoi, peste ѡ a fost scris ж.

[310] Sl., în trad.: *Luca, cap* 22.

[311] Glosă marginală: *părăsit*.

[312] Glosă marginală: *părăsire*.

[313] Sl., în trad.: *Ioan, cap* 21; cf. IOAN 21, 14 – 15: „14. Aceasta este acum a treia oară când Iisus S-a arătat ucenicilor, după ce S-a sculat din morţi" (...).

[314] Scris: чѣ.

[315] Sl., în trad.: *Psalmul* 6; cf. PSALM 6, 6: „Ostenit-am întru suspinul meu, spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele aşternutul meu voi uda".

{96[v]} de-aciia ce face iertăciune păcatelo*r* prin sângele lu Hristos, cu măriia milei Lui şî cu mulțimea îndurărilo*r* Lui, Carele au zi*s*: „Că de vo*r* fi păcatele voastre ca ruşala, ca zăpada le voiu albi. Iară de vo*r* fi ca ghivezeala, ca lâna le voiu nălbi" {*Isa(ĭ), g(ĭ)* 1}[316]. Dici de aceastea aşa iaste şî aşa crede*m*.

Cade-se dară după luarea botezului şî a adevăritei cunoştințe şî a înnoirei, şî după învredniciia fecioriei, şî după gustarea dumnezeieştilo*r* taine, cu toată vârtutea să ne întări*m*, ca să nu căde*m*. Că nu se cade luptătoriului a cădea, căce mulți deaca căzură, nu se putură scula. Că unii deşchizân*d* pohtelo*r* // {97[r]} uşile şî lăcuin*d* într-însele, nerumpându-se dentr-însele, nu camai putură a se întoarce spre pocăință. Alții iarăş, răpindu-*i* moartea şî neajungân*d* să se speale de spurcăciunea păcatelo*r* cu pocaaniia, osândiră-se. Derep*t* aceaea, păgubo*s* lucru iaste a cădea cineva ori în ce pohtă. Iară de se va întâmpla a cădea, tribuiaşte curân*d* a sări[317] dentr-însa afară. Şî asta iarăş întru bună nevoință. Şî veri de câte ori să se va întâmpla aceasta (adecă cădearea), într-acelaş cea*s* să fie şî ceaealaltă (adecă scularea) numaidecâ*t*, ca să se râdice şi să stea tocma pănă la moarte. {*Za(h), g(ĭ) 1*}[318] „Că întoarceți-vă – zice – cătră mine şî mă voiu întoarce cătră voi", grăiaşte Domnu*l* Dumnezeu. /

{97[v]} Cap XII

Varlaa*m* multe chipuri <ale> traiului creştinității arată lu Ioasaf. Şî de aleasă[319] tocmeală călugărească, multe lucruri pune nainte. Şî la sfârşi*t* arată lui cu pildă frumoasă în ce chi*p* să cade a păzi de pohte lumii aceştiia.

Cătră aceastea Ioasa*f* zise:

– Dară cu*m* se va păzi cineva după botez cura*t* de to*t* păcatu*l*? Că, de şî iaste pocăință[320] celora ce greşesc, cu*m* zici tu, însă cu trudă şî dureare, cu

---

[316] Sl., în trad.: *Isaia, cap 1;* cf. ISAIA 1, 18: „De vor fi păcatele voastre cum e câ rmâzul, ca zăpada le voi albi, şi de vor fi ca purpura, ca lâna albă le voi face".

[317] Scris **сълн**; cf. **въскочити** în versiunea slavonă.

[318] Sl., în trad.: *Zaharia, cap* 1; cf. ZAHARIA, 1, 3: „«Întoarceți-vă către Mine», zice Domnul Savaot, «şi atunci Mă voi întoarce şi Eu către voi»".

[319] Scris: **алгасж**.

plângea<re> şî cu tânjire[321], cari paru-mi-se să fie a mulţi nu lesne isprăvite. Ce aş mai vrea să aflu o cale cu carea să-*m* păzesc vârtos poruncile lu Dumnezeu şî să nu mă abat dentr-însele, // {98r} nici după iertăciunea răotăţilo*r* meale celo*r* dentâiu să mai mâniiu iarăş pre preadulcele stăpân şî Dumnezeu.

Iară Varlaa*m* zise:

– Bine ziseş aceastea, domnu*l* mieu, împărate. Aceasta-*m* place şî mie. Ce foarte iaste nelesne şî cu neputinţă a lăcui cineva lângă fo*c* şî să nu se dogorească. Nu e amu lesne a isprăvi şî încă foarte anevoie şî ponciş iaste celuia ce se-au lega*t* cu lucrurile lumeşti şî cu ale ei (adecă ale lumii) griji şî valuri se zăboveaşte; şî întru bogăţie şî în hrană trăiaşte a umbla în calea poruncilo*r* Domnului şî a se păzi pre sine, cura*t* într-acealea fiin*d*. Zis-au Domnul {*Ma(th͡), g(͡l) 6*}[322]: „Nimea nu poate sluji la doi domni, că s-au va / {98v} urî pre unu*l*, iară pre altu*l* <va> iubi, sau de unu*l* i va fi aminte, iară de altu*l* nu va avea grije. Nu ve*ţ* putea sluji şî lu Dumnezeu, şî Mamonei, adecă nedereptăţii". Şî scrie şî ucenicu*l* Lui, cela iubitu*l*, Ioa*n* Evanghelistu*l* şî Bogoslovu*l*, întru a lui poslanie, aşa: {*1, I(͡o), 2*}[323] „Nu iubire*ţ* lumea, nici cealea ce sân*t* în lume. De iubeaşte cineva lumea, într-acela dragoste nu iaste, căce toate ce sân*t* în lume sân*t* pohtă trupului şî pohta ochilo*r* şî trufiia vieţii. Dici acealea nu sân*t* de la Tată*l*, ce den lume. Treace dară lumea şî treace şî pohta ei. Iară cine face voia lu Dumnezeu, trăiaşte în veaci". Aceastea cei dumnezeieşti părinţi ai noştri, de-//Dumnezeu-purtători, {99r} cunoscându-le şî apostolii auzind {*Deaa(͡n), 14*}[324] că cu multe

---

[320] Scris. пъкъин҃цѫ.

[321] Succesiunea: *cu plângea<re> şî cu tânjire* omisă şi adăugată în subsolul paginii.

[322] Sl., în trad.: *Matei, cap* 6; cf. MATEI 6, 24: „Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî şi pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi şi pe celălalt îl va dispreţui; nu puteţi să slujiţi lui Dumnezeu şi lui Mamona".

[323] Sl. în trad.: *I, Ioan, cap* 1; cf. I IOAN 2, 15 – 17: „Nu iubiţi lumea, nici cele ce sunt în lume. Dacă cineva iubeşte lumea, iubirea Tatălui nu este întru el; 16. Pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului şi pofta ochilor şi trufia vieţii, nu sunt de la Tatăl, ci sunt din lume. 17. Şi lumea trece şi pofta ei, dar cel ce face voia lui Dumnezeu rămâne în veac".

[324] Sl., în trad. *Faptele*, 14; cf. FAPTELE APOSTOLILOR 14, 22: „Întărind sufletele ucenicilor, îndemnându-i să stăruie în credinţă şi (arătându-le) că prin multe suferinţe trebuie să intrăm în împărăţia lui Dumnezeu".

scârbe tribuiaşte a întra noi întru împărăţiia ceriului, nevoiră-se după sfântu*l* botez a păzi şî a feri haina neputrezirei curată şî nespurcată. Derep*t* aceaea unii dentr-înşii adaoseră a priimi şî al*t* botez către celalal*t* (să zic) cu sânge şî cu muncă. Că şî acesta se chiamă botez, şî încă foarte cinsti*t* şî lăuda*t*, că nu se mai spurcă a*l* doilea rân*d* cu cugete de păcate. Care priimin*d* şî Domnu*l* derep*t* noi, pre dereptate o au chema*t* botez.

De atunce, închipuindu-se Lui şî răvnitori făcându-i-se, mai întâiu înşiş-văzătorii ucenicii Lui şî apostoli, / {99[v]} după aceaea şî ceata sfinţilo*r* măcenici, împăraţilo*r* ce era slugi idoleşti, şî muncitorilo*r*, derep*t* numele lu Hristos, deaderă-se. Răbdân*d* to*t* fealiul[325] de chinuri, da*ţ* fiin*d* fiiarălo*r*, focului şî sabiei şî bună mărturisire mărturisin*d* şî alergarea sfârşindu-şi şî credinţa păzindu-ş, nemeriră cinstea direpţilo*r*, îngerilor împreună-lăcuitori şî lu Hristos împreună-moştnenitori făcându-se. A cărora bunătate atâta străluci, {*Psa(l) 18*}[326] câ*t* ieşi preste to*t* pământu*l* veastea lo*r* şî pre marginele lumii isprăvile lo*r*. Ale acestora, nu numai graiurile şî lucrurile, ce şî sângele şî oasele lo*r*, de toată // {100[r]} sfinţiia pline sân*t*. Că pre draci de to*t* i gonesc, de nevindecătoarele boale vindecare dau celora ce se ating cu credinţă; şî hainele lo*r* sau verice altă ceva, ce se-au atins de sfintele trupurile lo*r*, cinstite sânt în toată vreamea a toată făptura. De carii mare şî lung cuvân*t* ară fi a povesti cineva pre amăruntu*l* vitejiile lo*r*.

Iară deaca cei cruz şî cu chi*p* de fiiară sălbatecă muncitori, răi fiin*d*, rău se sfârşiră. Şî goana se conteni. Şî împărăţiră împăra*ţ* credincioşi preste toată lumea, luân*d* alţii urma lo*r* şî închipuindu-se răvnirei lo*r* şî dumnezeieştii dragostei lo*r*, adecă a măcenicilo*r*. Şî cu aceaeaş pohtă ră/nindu-ş {100[v]} sufletele, socotiia ceale ce-*s* de folo*s*, a-ş pune şî sufletele, şî trupurile nespurcate naintea lu Dumnezeu[327], tăindu-ş toate lucrurile pohtelo*r* reale {II *Cor.*, 7)[328] şî de toată spurcăciunea trupului şî a duhului

---

[325] Scris: фѣлю͠лλъ.

[326] Sl., în trad.: *Psalmul* 18; Cf. PSALMUL 18, 4: „În tot pământul a ieşit vestirea lor, şi la marginile lumii cuvintele lor".

[327] Glosă marginală: *Domnului*.

[328] Sl. în trad.: *2 Corinteni, cap 7*; cf. II CORINTENI 7, 1: „Având deci aceste făgăduinţe, iubiţilor, să ne curăţim pe noi de toată întinarea trupului şi a duhului, desăvârşind sfinţenia în frica lui Dumnezeu".

curățindu-se. Şî cunoscân*d* că acela lucru într-al*t* chi*p* nu se va putea isprăvi, fără numai cu paza poruncilo*r* lu Hristos, dici paza poruncilo*r* şî lucrarea bunătățilo*r*, socotin*d* ei că pre mijlo*c* de valuri lumii nu e lestne a se face, meşterşugiră-ş lo*r* altă oarecare viiață, striină şî schimbată. Şî după dumnezeiescu*l* gla*s* lăsân*d* toate, părinții, feciorii, priiatnicii, rudele, bogățiia, hrana şî toate ce sân*t* // {101^{r}} în lume urându-le, {*Evre(i), 11*}[329] pren pustii ca neşte fugari se sălăşuiră, lipsiți, scârbiți, în rea patimă, rătăcin*d* pren pustii şî pren munți şî pren peştere şî pren propastiile pământului, depărtându-se de toate câte-*s* pre pămân*t* frumoase şî dulci, şî încă tocma şî pâinea, şî acoperemântu*l* foarte întru scădeare avându-le. Socotin*d* ceaste doo lucrure, cu*m* deaca nu vo*r* vedea piroanele pohtelo*r*, atunce den rădăcină vo*r* putea rumpe jelaniia lo*r*, adecă a pohtelo*r*, den sufletele lo*r*. Şî măturân*d* a lo*r* aducere aminte, dragostea şî pohta a dumnezeieştilo*r* şî a cereştilo*r* lucruri vo*r* sădi întru sine. Şî cătră aceastea, cu pa/tima {101^{v}} cea rea supțiia-ş-vo*r* trupu*l*. Şî de[330] bună voie făcându-se măcenici, nu vo*r* greşi slava acelo*r* ce se-au sfârşi*t* cu sânge, ce fiin*d* şî ei mergători pre urmă patimelo*r* lu Hristos, amu pre putearea lo*r* fi-vo*r* părtaşi şî nesfârşitei împărății.

Aşadară socotin*d* singureasca, ce se zice călugăreasca, negâlcevitoarea viiață, vitejaşte o petrecea. Unii fără de acoperemân*t* răbda, priimin*d* nevoie de văpaia zăduhului şî nerăbdata iarnă şî de turburările vânturilo*r*. Alții colibî-ş făcea, sau pren vârtoape şî pren peştere ascunzându-se lăcuiia, întru bunătăți ca aceastea trăin*d*. // {102^{r}} Toată trupească mângâiare şî răpao*s*, pănă în sfârşi*t* o arunca. Vearze crude şî ierbi, sau muguri de copaci, sau pâine uscată, şî cu de aceastea, a viiață de to*t* grea se da pre sine. Nu numai de gustarea dulcilo*r* lepădându-se, ce cu preamultu*l* aju*n* era întinzând pre sine cătră măsura mâncării. Cu atâta de proaste bucate se priciştuia, câ*t* să-ş fie numai vii. Că unii toate zilele săptămânii în foame le petrecea şî dumineca se priceştuia cu ceva hrană. Alții de doo ori în săptămână-ş aducea aminte de câte ceva gustare. Alții preste o zi, alții serile

---

[329] Sl., în trad. *Evrei, cap* 11; cf. EVREI 11, 38: „au rătăcit în pustii, şi în munți, şi în peşteri, şi în crăpăturile pământului".

[330] Scris: дȣ şi corectat marginal prin notarea lui є pentru ȣ.

mânca numai cât[331] să-ş guste hrană. Întru rugăciuni / {102ᵛ} şî întru privegheri deletnecindu-se[332], puţini nu se apropiiară cătră viiaţa îngerească, luându-ş de tot zioa bună de cătră câştigu*l* aurului şî argintului şî uitân*d* de to*t* cum că iaste vânzare şî cumpărare întru oameni.

Iară pizma şî trufiia, cari mai vârtos au nără*v* a urma bunelo*r* lucruri, între dânşii lo*c* nu avea. Că nici ceia ce[333] era întru mai mici nevoinţe postniceşti avea vreu*n* gân*d* rău spre cela ce înfloriia cu mai mari, adecă nevoinţe postniceşti; nici iară celuia ce isprăviia lucruri mai mari i se rădica buiciia spre semeţie asupra celora ce era mai slabi decâ*t* dânsu*l*, sau a ocărî cineva pre vecinu*l* său, // {103ʳ} sau a se lăuda cu ajunu*l* lui, sau a gândi lucrure mari de isprăvile lui, buiciia nu i-au înşela*t*. Căce cela ce avea bunătăţi mai multe, nu cu ale lui osteneale, ce toate cu putearea lu Dumnezeu socotiia că le face, supuindu-se smeritei vreri[334]. Aşa gândiia, că nimica n-au lucra*t*, ce ca cu*m* ară fi încă a mai multe datori, cu*m* au zi*s* şî Domnu*l* {*Lu(k̄), g(l̄) 17*}[335]: „Cân*d* ve*ţ* face toate câte vă sân*t* poruncite, zice*ţ*: «Sânte*m* neşte robi netreabnici, păntru că feapse*m* ce era*m* datori a face»". Iară unii-ş zicea că niciodată n-au făcut acealea ce le se-au fos*t* poruncit, ce mai multe zicea să fie care nu ajunsease la dânşii, decâ*t* cealea ce isprăvise. Şî iarăş se ocărâia / {103ᵛ} pre sine, unde nu era desăvârşi*t* totdeuna întru ajunare, păntru neputinţa trupului, cugetân*d* cu*m* nedăstulu*l* lo*r* nu den neputinţa firei iaste, ce den nevoia preagetului. Dici aşa, unu*l* decât altu*l* şî to*ţ* decâ*t* to*ţ* se făcea mai pleca*ţ*.

Iară patima trufiei[336], sau carea iaste de-a plăcea oamenilo*r*, unde să fie întru dânşii, carii derep*t* dânsa au fugi*t* den lume şî lăcuies*c* în pustie? Ca nu oamenilo*r*, ce lu Dumnezeu vrân*d* să-ş arate isprăvile lo*r*, de la carele şî nădeajde au a-ş lua plata isprăvilo*r*, ştiun*d* foarte bine că postu*l* ce se face

---

331 Scris: кыш҃; corectat eronat marginal prin кыц҃.

332 Scris: деледнечин҃д8се.

333 Cuvânt omis şi scris marginal.

334 Glosă marginală: *voi*.

335 Sl., în trad. *Luca, cap 17*; cf. LUCA, 17, 10: „când veţi face toate cele poruncite vouă, să ziceţi: Suntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem".

336 Glosă marginală: *măriei deşarte*.

derept trufa[337], plată acela n-are, căce derept lauda omenească, // {104r} iară nu păntru Dumnezeu iaste. Derept aceaea şî îndoită pacoste petrec unii ca aceia, că şî trupulu-ş mârşevesc, şî plată nu iau. Iară ceia ce pohtesc slava cea de sus şî cătră dânsa se poartă, de toate pământeştile şî omeneştile nu grijesc.

Şi-ş au lăcuitele lor unii de tot în dutină şî în singurătate săvârşind nevoinţa lor, depărtaţ de lăcuita omenească în toată vreamea vieţii lor şî de Dumnezeu apropiindu-se. Iară alţii, înfingându-ş sălaşele lor departe unul de altul, dumineca se adună întru o beseareсă şî se pricişuiesc dumnezeieştilor taine, cuminecă-se – să zic – cu jirtva cea necruntă / {104v} a precuratului trup şî a scumpului sânge al lu Hristos, care au dăruit Domnul credincioşilor Lui, întru iertăciunea păcatelor, întru luminarea şî sfinţirea sufletului şî a trupului. Şî hrănind unul pre altul cu învăţătura dumnezeieştilor cuvinte şî cu cari învăţături se-au deprins ascunsele războaie ale potrivnicilor, vădindu-le ca nimenea să nu fie prins de dânsele, care n-ară şti meşterşugul războiului. Şî iarăş fieşcarele dentr-înşii se întoarce la casa lui, băgând miiarea bunătăţilor cu nevoinţă în vasele inemilor lor şî lucrând poama ceaea preadulcea şî vreadnecă // {105r} de masa ceriului.

Iară alţii trăiesc viiaţă dempreună. Carii mulţime de oameni mulţi strângându-se împreună supt un începătoriu şî un mai-mare, pre sine pre toţ supuindu-se, toată vrearea lor cu cugitul ascultării junghindu-o şî robi cumpăraţ de voie pre sine socotindu-se, {*Ga(l̄), g(l̄)* 2}[338] nu ca mai mult loruş trăiesc, ce cui se supuseră păntru dragostea lu Hristos. Şî să zicem cum se mai cuvine, trăiesc nu ca mai mult şieş, ce trăiaşte întru dânşii Hristos, căruia-i merg pre urmă, lepădându-se de toate.

Iată, dară, aceasta iaste ducerea den lume, urăciunea vrerilor şî lepădarea firei păntru dragostea celuia ce iaste / {105v} pre desupra firei.

Aceştea ca îngerii trăiesc pre pământ, cu cântări şî cu cântece, întru un suflet cântând Domnului şî ispoveditori patimelor şî trudelor ascultării

---

337 Glosă marginală: *măriia deşartă.*

338 Sl., în trad.: *Galateni, cap 2*; cf. GALATENI 2, 20: „şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine".

fiind, întru carii umple-se cuvântul Stăpânului. Că zis-au {*Ma(th), g(I) 18*}[339]: „Unde sânt doi sau trei strânşi în numele Mieu, aciia sânt Eu pre mijlocul lor". Nu că cu aceasta măsură au scurtat adunarea întru numele Lui, ce cu acest număr de doi sau de trei arătat-au preamultul şî nehotărâtul număr, că veri puţini, veri mulţi de se vor aduna întru numele Lui, slujindu-i cu fierbinte dragoste, aşa creadem cum să vie El în mijlocul lor. //

{106[r]} Cu aceastea chipuri şî de-acest fealiu de vieţi şî cu aceastea tocmeale, pământeanii şî ţărânaşii, răvnind vieţii cereşti, întru post şî în rugăciuni şî în privegheri, în lacrăme calde şî întru nemângâiată jălcuire, întru striinătate şî în aducere aminte de moarte, întru blândeaţe şî în nemâniiare, în tăcearea buzelor, întru neagonisire şî în sărăcie, întru curăţie şî întru întreagă înţelepciune, întru voia smeritei înţelepciuni şî în linie, în dragostea cea deplină cătră Dumnezeu şî cătră vecini, sfârşind viiaţa aceasta şî cu năravul făcură-se îngeri. /

{106[v]} Derept aceaea Dumnezeu cu seamne şî cu ciude şî cu multe fealiuri de puteri împodobi pre dânşii. Şî veastea minunatei vieţii lor, pren marginile a toată lumea feapse[340] a ieşi. Şî deaca viiaţa a unuia dentr-înşii, ce o am în gură[341], ţi-o aş spune pre amăruntul, carele şî începător a fi aceştii vieţi călugăreşti spune-se, de-i iaste numele Antonie, crez că ai cunoaşte dentru un pom dulceaţa poamelor celora ce sânt de un neam şî de un fealiu şî ce fealiu de temeiu au pus el ajunului şî ce acoperemânt au făcut şî ce fealiu de daruri se-au învrednicit a nemeri de la Spăsitoriul.

Dici şî alţii mulţi // {107[r]} după dânsul, împotriva lui cu nevoinţă nevoindu-se, acealeaşi cununi şî cinsti nemeriră. Ferice de aceştea şî de trei ori ferice, carii iubiră pre Dumnezeu şî păntru dragostea Lui obicniră toate. Că plânseră tânguindu-se zioa şî noaptea ca mângâiarea cea nesfîrşită să nemerească; plecară-se cu voia lor, ca acolo să se înalţe; mârşeviră-ş trupul lor cu foamea, cu seatea şî cu priveghearea, ca acolo să-i priimească pre dânşii hrana şî bucuriia raiului. Sălaş fură Sfântului Duh cu curăţiia inemii

---

[339] Sl., în trad.: *Matei, cap 18*; cf. MATEI 18, 20: „Că unde sunt doi sau trei, adunaţi în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor".:

[340] Slova ѣ a fost suprascrisă peste un semn care pare a fi ѧ.

[341] Secvenţa *în gură* glosată marginal prin secvenţa *sau urâţie*, scrisă: са8 8рыщ҃; cf. în versiunea sl. въ8стѣх „în gură".

{*Efe(ŝ), 6*}[342], cum iaste scris: „Sălăşui-mă-voiu într-înşii şî voiu umbla" {*2, Corinteni, 6*}[343]. „Răstigniră pre sine lumii, / (107[v]} ca de-a direapta celuia ce se-au răstigni*t* să stea". Încinseră mijlocele lo*r* cu adevăru*l* şî în toată vreamea-ş avură candilele lo*r* gata, aşteptân*d* venirea ginerelui celui fără de moarte {*Ma(th), 25*}[344]. Că câştigându-ş ei ochi de minte, de departe[345] vedea acela înfricoşa*t* ceas. Şî vedearea a bunătăţilo*r* ce vo*r* să fie şî muncile de veac nedespărţite le avea de inemile lo*r*. Şî se nevoiră în patime, ca slava ceaea ce iaste pururea să o nemerească; făcură-se fără de pohte ca îngerii şî acuma cu îngerii dănţuiesc, cu a cărora viiaţă potriviră-se. Ferici*ţ* aceia şî de trei ori ferici*ţ*, că cu neprelăstitorii ochi ai // {108[r]} minţii cunoscură deşertarea cesto*r* lucruri de aice şî nestarea şî netocmeala a bunului traiu omenesc. Şî de acela bine lepădându-se, bunătăţile de veac ascunseră-ş şie. Şî viiaţa carea niceodinioară nu cade, nici de moarte e tăiată, priimiră.

Acesto*r* dară minuna*ţ* şî sfinţi bărbaţi, şî noi, proştii şî nevreadnicii, a ne potrivi nevoimu-ne. Însă de viiaţa lo*r*, carea se aseamănă nălţimii ceriului, nu ne atânge*m*, ce după neputinţa ticăloasei tăriei noastre, închipui*m* şî noi viiaţa lo*r* şî ne îmbrăcă*m* în portu*l*[346] lo*r*, măcară de şî greşi*m*[347] lucrurile lo*r*. Că pre aceasta tocmitoare de-a nu greşi întru / {108[v]} dumnezeiasca făgăduire[348] şî ajutătoare nestricăciunei ce ne e dată den dumnezeiescu*l* botez, ştimu-o. Şî urmân*d* noi cuvintelo*r* fericiţilo*r* acelora, cu totu*l* ocărâ*m* ceaste putrede şî trecătoare lucruri ale ceştii vieţi, întru cari nimica[2] nu iaste a găsi adevăra*t*, nici tocma, nici stătătoriu to*t* într-acelaş loc, ce toate sân*t* deşarte {*Ekle(ŝ), 1*}[349] şî voia duhului şî aducân*d* multe mutări şî schimbători întru clipeala ochiului. Că decâ*t* visu*l* şî decâ*t* umbra

---

[342] Sl., în trad.: *Efeseni, 6;* cf. EFESENI 6, 5: „Slugilor, ascultaţi de stăpânii voştri cei după trup, cu frică şi cu cutremur, întru curăţia inimii voastre, ca şi de Hristos".

[343] Sl., în trad.: *2 Corinteni, cap 6;* cf. II CORINTENI 6, 16: „Voi locui în ei şi voi umbla".

[344] Sl., în trad.: *Matei 25;* cf. MATEI 25, 1: „Împărăţia cerurilor se va asemăna cu zece fecioare, care luând candelele lor, au ieşit în întâmpinarea mirelui".

[345] Glosă marginală: *denainte.*

[346] Glosă marginală: *în chipul.*

[347] Glosă marginală: *nu nemerim.*

[348] Glosă marginală: *mărturisire,* scris:мърт8рисоре.

[349] Slav., în trad.: *Eclesiastul, 1;* cf. ECLESIASTUL 1, 2: „toate sunt deşertăciuni".

şî decât aburul ce suflă pren văzduh, mai slabe sânt; bucurie puţintică şî în puţinea vreame, şî încă nu bucurie, ce numai o sminteală şî o înşelăciune a răotăţii ceştii lumi, // {109r} cari tot a nu le iubi, ce mai vârtos den toată inema a le urî învăţatu-ne-am[350] {1, I(ō), 2}[351]. Şî adevărat, ceastă lume urâcioasă iaste şî spurcată, cu cât dăruiaşte priiatnicilor ei, acealea iarăş cu mânie le şupeaşte de la dânşii. Şî goli de tot binele. Şî în ruşine îmbrăcaţi şî sarcini greale încărcând pre dânşii, trimeate-i întru scârba de veac. Iarăş pre carii i nalţă, degrab i smereaşte cu sărăciia cea mai de-apoi, puindu-i razim picioarelor vrăjimaşilor lor şî bucurie.

Într-acesta chip dară sânt darurile ei, ca aceastea i sânt dăruirile ei, vrăjimaşe priiatnicilor ei şî făcătoare de rău tuturora celora ce fac voia ei. Iute aruncă jos / {109v} pre toţ câţ se razimă de dânsa şî slabi face pre ceia ce se nădăjduiesc într-însa. Pune sfaturi cu nebunii şî făgăduiale mincinoase, ca numai să-i tragă cătră sine. Iară înţelepţilor, însăş ea, neînţeleaptă şî mincinoasă arată-se, neumplind cealea ce se-au făgăduit. Că astăzi îndulcind grumazii lor cu dulci bucate, mâine pune pre dânşii, pre toţ, mâncare vrăjimaşilor lor. Astăzi arată pre neştine împărat, iară mâine a rea robie-l pridădeaşte. Astăzi cu întunearece de bunătăţ îndăstulează-l, iară mâine-l face cerşitor şî umblând pre la curţile altora, cerând. Astăzi cununa slavei în capul cuiva pune, iară mâine faţa lui la pământ // {110r} o pune. Astăzi împodobeaşte gâtul lui cu luminate cinsti a deregătoriilor, iară mâine-l smereaşte, cu cătuşe[352] de fier legat. În puţinea vreame face-l tuturora drag şî iarăş preste puţinel face-l foarte urât şî scârnăvit; astăze-l veseleaşte şî mâine cu plângere şî cu jalele mârşeveaşte.

De-aciia ce fealiu de sfârşenie pune acelora, iani ascultă numai. Lăcuitor în matca focului, văierat face pre acela ce o au iubit, gând ca acesta are în toată vreamea, cuget ca acesta şî nici de cei ce au trecut plânge, nici de cei ce au rămas i iaste milă. Că pre aceia rău i-au înşelat, de i-au vânat în cursele ei; cătră ceştea iarăş / {110v} meşterşigind, ispiteaşte-se a-i muta, că-i e voia să nu se scape nimea de hitleanele cursele ei.

---

350 Glosă marginală: *poruncitu-ne-se-au*.

351 Sl., în trad. *1 Ioan, 2*; cf. I IOAN 2, 15: „Nu iubiţi lumea, nici cele ce sunt în lume".

352 Scris: кътѹш҃.

Ceia ce za*c* lângă viiața aceasta şî a stăpâ*n* hitlea*n* ca acesta au sluji*t*, iară de Stăpânu*l* cela bunu*l* şî milostivu*l*, cu mintea lo*r* cea beteagă se-au depărta*t*, şî către lucrurile ceştii vieți se-au lipi*t* şî lo*r* se bucură, neaducându-ş aminte nicicâ*t* de cealea ce vo*r* să fie, şî întru dulcețile trupeşti neînceta*t* lăcuiesc, iară sufletele lo*r* le-au lăsa*t* a se topi de foame şî nenumărate răotăți a păți, paru-*m* să se închipuiască unui o*m* ce fugiia de fața unui inoro*g*, carele neputân*d* e*l* răbda glasu*l* zbierătului lui şî a în//fricoşatelo*r* {111[r]} răcnirilo*r* lui, tare fugiia ca să nu fie lui mâncare[353]. Dici alergân*d* e*l* reapede, căzu întru o propastie mare. Şî cân*d* cădea într-însa, elu-ş tinse mâinele de se apucă de u*n* copaci şî se ținea vârto*s*. Iară picioarele şi le întări întru gemănare[354], părându-i de-aciia cu*m* că iaste în pace şî întru tărie fără grije. Iară cân*d* căută, e*l* văzu doi şoareci, unu*l* alb, altu*l* negru, unde ro*d* rădăcina copaciului de care se ținea el, atâta câ*t* se apropiiase, de le era puține*l* să-*l* surpe. Căutân*d* de-aciia în fundu*l* propastiei, văzu u*n* şarpe înfricoşa*t* la vedeare, cu fo*c* suflân*d* şî groaznic încolăcindu-se şî înfrica*t* căsca / {111[v]} gura, viin*d* să-*l* înghiță. Căutân*d* de-aciia iarăş la acea crangă pre carea-ş întărise picioarele, e*l* văzu patru capete de aspide ieşin*d* dentr-ace*l* păreate[355], lângă carele sta e*l*. Iară deaca-ş râdică ochii în su*s*, văzu unde pica den ramurile acelui lemn puținea miiare. Şî părăsi de-aciia de a se mai grijirea de nevoile ce-*l* cuprinsease, cu*m* pre denafară[216] iute nestâmpăra*t* căuta-*l* inorogu*l* să-*l* mănînce, iară jo*s* ce*l* ama*r* şarpe căsca să-*l* înghiță, iară copaciu*l* de carele se apucase câ*t* de puține*l* i era să se surpe. /Atâtea şî ca acealea răotă*ț* uitându-le, către dulceața a aceii puținea miiare se pornise. //

{112[r]} Acesta iaste chipu*l* celora ce se înşală cu înşălăciunea ceştii vieți, a căruia spunere zice-ți-o-voiu acuma. Inorogu*l* acela iaste chipu*l* morții, carea goneaşte să ajungă pre neamu*l* lu Ada*m*. Iară propastiia aceaea iaste lumea, plină fiin*d* de toate răotățile şî de cursele ceale purtătoare de moarte. Iară copaciu*l* ace*l*, ros dedesup*t* neînceta*t* de doi şoareci, de carele meşterşugi*m* noi de ne ține*m*, iaste vreamea vieții a fieşcăruia, scurtată şî sfârşită cu ceasurile zilei şî a nopții şî apropiindu-se

[353] În continuare *Pilda inorogului.*

[354] Scris inițial: џємѣнѣрє si corectat prin scrierea lui ѧ peste al doilea ѣ.

[355] Glosă marginală: *mal.*

încetişor cătră scrimpotire. Iară ceale patru aspide semnează acelor patru înşelătoare şî nestătoare stihii[356] / {112v} a trupului omenesc, cari stihii, fără de tocmeală purtate fiind şî turburându-se, dezleagă-se alcătuitura trupului şî se strică. Cătră aceastea şî acel cu faţă de foc şî turbat bălaur închipuiaşte pre înfricoşata rânza iadului, carea seate-i iaste a lua[357] pre ceia ce mai iubesc frumuseţile ceştii lumi, decât bunătăţile ce vor să fie. Iară picătură de miiare arată dulceaţa dulcilor lucruri ale ceştii lumi, cu cari dulci lucruri înşelând ea, adecă lumea, pre priiatnicii ei nu-i lasă să se grijască de mântuirea lor.

Cap XIII //

{113r} Varlaam arata cu pildă

mai aleasă cum sânt fără traiu şî fără de veastea bogăţie.

Şî cum întru scârbe o scăparea iaste: lucrurile cealea bune a inimii.

Această pildă foarte o priimi Ioasaf. Şî zise:

– Cât iaste de adevărat cuvântul acesta şî potrivit foarte! Nu pregeta, dară, a-mi arăta chipuri ca aceastea în toată vreamea, ca să cunosc adevărat în ce chip iaste viiaţa noastră şî de ce lucruri iaste tocmitoare priiatnicilor ei.

Iară unchiaşul zise:

– Închipuiescu-se iarăş iubitorii de frumuseaţea vieţii aceştiia şî ceia ce se îndulcesc cu dulceaţa ei şî mai cinstesc pu/trezitoarele {113v} şî slabele, decât cealea ce vor să fie şî decât neclătinatele, unui om ce-au fost avut trei priiatnici, den carii pre doi amu cinstiia-i de la inemă şî tare se ţinea de dragostea tocma pănă şî la moarte, nevoindu-se derept dânşii. Şî era gata a priimi nevoie păntru dânşii. Iară de al treilea multă negrije avea şî nici[41] de cinste, nici de dragostea ce se cade, niciodată nu-l învrednici, ce o milă foarte puţinea şi de nemica[17] făcea cătră dânsul. Iară într-una den zile, veniră neşte ostaş înfricoşaţ şî groaznici ca să-l ducă cu multă sârguială la împăratul, să-ş dea seama de datoriia / {114r} a un întunearec de talanţi. Dici

[356] Glosă marginală: *temeaie.*

[357] Glosă marginală: *a sorbi.*

e*l* mirându-se[358] ce va face, căuta ajutăto*r*, să-i ajute cumva la înfricoşata seama a împăratului.

Dici alergă la ce*l* dentâiu, carele-i era decâ*t* to*ț* mai de aproape priiatenu*l* lui, şî-i grăi: „Ştii, priiatene, că de pururea-*m* punea*m* sufletu*l* mieu păntru tine! Iară acuma mie-mi tribuiaşte ajuto*r* astăz la nevoia ce mă[359] cuprinde. Cu câ*t* dară te făgăduieşti a ajuta mie acuma şî ce nădeajde va fi mie de la tine cătră împăratul?"

Dici e*l* răspunzân*d*, zise: „Nu sân*t* eu priiatenu*l* tău, o, ome, nici cunosc cine eşti tu! Că am eu alți iubi*ț*, cu carii mi se cade astăz a mă veseli şî a-i avea după aceaea / {114v} priiatnici. Ce iată-*ț* dau doauă rufe, să le aibi pre cale încătrouă[360] veri mearge, în cari rufe niciodată folos nimica[2] nu-*ț* va fi, iară altă nădeajde de la mine nu aştepta".

Aceastea auzin*d* e*l* se părăsi de agiutoriu*l* ce se nădăia a priimi de la dânsu*l*. Ce veni cătră al*t* oarecine priiaten şî zise: „O, priiatene, aduci-*ț* aminte a câtă cinste şî prietnicie te-ai îndulci*t* de la mine! Iară astăzi, căzân*d* eu în scârbă şî în mare nevoie, tribuiaşte-*m* ajutăto*r*. Câ*t* po*ț* tu, dară, a te osteni cu mine, de aceastea-*m* spune!" Iară e*l* zise[361]: „Nu sân*t* deleatnec astăzi a purceade cu tine, căce şî eu a*m* căzu*t* în năpăşti şî sân*t* în grije. Însă voiu mearge pu// ținel {115r} cu tine, măcară că niciu*n* folos nu-*ț* voiu face şî mă voiu întoarce acasă, de-*m* voiu îngriji grijele meale".

Întorcându-se de-aciia omu*l* şî de acolea cu mâinile deşarte şî de toate părțile fiin*d* întru nepriceapere, se văiera pre sine păntru deşarta nădeajde ce avusease într-acei neînțelepți ai lui priiatnici şî păntru patime ce au fos*t* răbda*t* în zalodu*l* derep*t* dragostea lo*r*.

Duse-se după aceaea cătră a*l* treilea priiate*n* căruia niciodinioară nu-i slujise, nici-*l* chemase vreodată la împreunarea veseliei lui. Şî zise cătră dânsu*l* cu față ruşinoasă şî mâhnită: „N-a*m* gură a deşchide cătră tine, / {115v} că bine ştiu că nu-*ț* veri aduce aminte să-*ț* fiu făcu*t* vreodinioară

---

[358] Scris: мъриñдȣсе. Cf. în sl. недȣмѣющȣсѧ; cf. ms. 3339: *nedumirindu-se,* ceea ce demonstrează că scribul urmărea şi la versiunea slavonă.

[359] Scris: мъ; marginal corectat: мѫ.

[360] Scris: ⸸къТроѫ.

[361] Secvența: *iară el zise* omisă şi adăugată marginal.

vreu*n* bine, să vai că a*m* şî lega*t* prietenie cu tine. Ce de vreame ce mă cuprinse ceastă prea iute primejdie şî nicio nădeajde de mântuire de la alalți priiateni ai miei nu aflaiu, veniiu cătră tine, rugându-mă de-*ț* iaste cu puteare a-mi da neşchițe*l*[362] ajutoriu. Nu te lepăda, aducându-*ț*[363] aminte de nebuniia mea!" Iară e*l*, cu blândă şî bucuroasă față zise: „Adevăr, aşa iaste, mărturisescu-te a fi mie pururea priiatni*c* şî acea puținea a ta facere de bine aducându-mi-o aminte, astăz mai cu asupră voiu să o plătesc. Nu te teame, dară, nici te spământa, că // {116ʳ} eu voiu mearge naintea ta. Eu voiu ruga pre împăratu*l* păntru tine şî nu te va da în mâinile[364] vrăjimaşilor tăi. Ce îndrăzneaşte, priiatnice, nu te întresta!" Atunce, umilindu-se, e*l* grăi cu lacrăme: „O, vai de mine, de care mă voiu jelcui mai întâiu şî de care voiu plânge?! De acea deşartă a mea milosârdie şî dragoste, ce-a*m* făcu*t* cătră acei neaducători aminte şî nemulțemitori şî mincinoş priiatnici, mă voiu căi, au văiera*m*-voiu a mea beteagă de minte nebunie, carea o a*m* arăta*t* cătră aces*t* adevăra*t* şî de aproape priiate*n*?"

Iară Ioasa*f* şî acesta cuvân*t* cu minune-*l* priimi şî-i cerea spunerea. Şî zise Varlaa*m*: /

{116ᵛ} – Priiatnicu*l* ce*l* dentâiu iaste avearea bogăției, carea se chiamă iubirea de au*r*, păntru carea cade omu*l* întru întunearece de nevoi şî multe chinuri pate. Iară deaca vine sfârşenia cea de apoi a morții, dentr-acealea, den toate, nimica[2] cu sine nu ia, numai ceea, neşte rufe netreabnice cătră întrupare. Iară a*l* doilea priiatnic chiamă-se muiarea şî feciorii şî alalți rude şî priiateni, cătră carii fiin*d* noi lipi*ț* cu pohte, nu lesne ne vo*m* putea rumpe de la dânşii, nebăgân*d* în seamă nici tocma sufletu*l*, nici trupu*l* derep*t* dragoste lo*r*. Şî niciu*n* folo*s* de la dânşii nu va priimi cineva la ceasu*l* morții, ce numai ce-*l* petre*c* până la groapă. Şî aşa, în//torcân<du-se> {117ʳ} de acolo degra*b*, apucă-se de ale lo*r* griji şî năpăşti. Căce nu mai puți*n*, ce întru u*n* chi*p* cu*m* trupu*l* cu groapa, aşa pomana cu uitarea acelui dra*g*, de odinioară, acoperiră-o. Iară a*l* treilea priiate*n*, ce*l* nebăga*t* în seamă şî greu, nu apropiia*t*, ce urâ*t* ca u*n* întor*t*, iaste pâlcu*l* lucrurilo*r* bune, care[4] sânt aceastea: credința, nădeajdea, dragostea, milosteniia, milosârdiia şî alal*t*

[362] Scris: нєщ҃кицєл҃.

[363] Scris: адȣкын҃дȣш҃.

[364] Scris inițial: мынєлє şi corectat marginal prin notarea lui и pentru primul є.

săbo*r* a*l* bunătăților, carele poate mearge naintea noastră, ieșin*d* noi den ces*t* tru*p*, și a ruga pre Domnu*l* și a ne izbăvi de vrăjimaș și de iuții vameș, carii amară dare de seamă râdică asupra noastră pren văzdu*h*. Acesta iaste ce*l* cu bună minte și bunu*l* / {117^{v}} priiate*n*, carele și cea puținea facere de bine a noastră ține-o în minte și o plătească noauă, tuturora, mai cu asupră.

Cap XIV

Varlaa*m* deșartăciunea lumii ocărăște[365].

Pre Ioasa*f* îndeamnă ca să tremiță nainte bogățiia sa spre[366] ceriu.

Iară Ioasa*f*, nu maidecâ*t* zise:

– Oi, fire-ară bine ție de la Domnu*l* Dumnezeu*l* tău, preaînțeleapte între oameni, că-*m* veseliș sufletu*l* cu aceaste cuviioase și plăcute graiuri. A ce dară-*m* veri mai închipui chipu*l* aceștii lumi deșarte și cum o ară petreace cineva cu pace și fără sminteală?

Iară Varlaa*m* luă cuvân*t* și zise: //

{118^{r}} – Iani ascultă și chipu*l* aceștii pilde[367]:

Auzit-a*m* de o cetate mare, a căriia cetățeani avea den zile vechi obiceaiu ca acesta, a priimi pre vreu*n* bărba*t* strii*n* și necunoscu*t*, carele nimica[368] nu vrea ști, nici legile, nici tocmealele aceii cetăți. Și pre o*m* ca acela puindu-și-*l* împăra*t*, toată volniciia priimiia și avea voie neoprită pănă la sfărșeniia unui a*n*. Și așa fiin*d* e*l* întru toată negrija și mâncân*d* și veselindu-se fără teamă*t* și părându-i că va to*t* vecui într-acea împărăție, numai ce se sculă oroșanii fără de veaste asupră-i și-*l* dezbrăca de haina împărătească. De-aciia-*l* purta go*l* pren to*t* orașu*l*. / {118^{v}} După aceaea-*l* trimeate la închisoare întru u*n* ostro*v*, departe, în care nici hrană găsiia, nici îmbrăcămân*t* avea, ce întru rea foame și golătate pătimiia. Cu*m* fără de

[365] Scris: ѡкъръщѣ.

[366] Scris: спрѣ.

[367] În continuare, *Pilda împăratului ales pentru un an.*

[368] Scris inițial немик҃ și corectat prin scrierea lui и peste є.

nădeajde i se da lui acea hrană şî bucurie, aşijdederea iarăş fără de toată nădeajdea şî neaşteptarea, în scârbă ca aceaea se schimba.

Dici după ace*l* obiceaiu vechi a*l* acelo*r* cetățeani, fu pus u*n* bărba*t* oarecarele împăra*t*, avân*d* chipzuiala lui cu multă înțelepciune rodită[369], carele nu într-acelaş cea*s* se răpi numaidecâ*t* cătră bogățiia ce i se aduse, nici răvni e*l* la negrija celora ce împărățise mai nainte de dânsu*l*, carii grozavi fură goni*ț*, ce avea grije şî se nevoiia // {119r} cu sufletu*l* cu*m* ară putea să-ş dereagă bine lucrurile, ce era de sine. Şî cu încredințarea adeasei învățături ce avea de la u*n* preaînțelep*t* sfeatni*c*, ştiu de obiceaiu*l* acelo*r* cetățeani şî de locu*l* a*l* aceii închisori nescăpate. Şî în ce chi*p* i se cădea[370] a se întări, învăță-se fără înşelătură. Deaca prinse amu veaste de aceastea şî cu*m* că preste puțină vreame tribuiaşte să între e*l* într-acela ostro*v*, iară acea fără de credință şî striină împărăție iaste-i a o lăsa striinilo*r*, deşchise vistieriile lui, cari atunce în voia lui le avea neoprite spre toată treaba. Şî luă mulțime de avuție, au*r* şî argin*t*, şî mulțime de pietri scumpe şî mari. Şî le / {119v} deade a credincioase slugi ale lui, de le trimease înainte în ostrovu*l* acela, unde-i era şî lui a fi goni*t*. Dici sfârşindu-se anu*l* acela, sculară-se cetățeanii de-*l* dăspuiară ca şi pre cela ce fusease naintea lui şî-*l* trimeaseră în goană într-ace*l* ostro*v*. Dici ceialalți neînțelepți şî în scurtă vreame împărați, ei rău se goniia acolo de foame. Iară acesta, trimețându-ş naintea sa bogăție, era trăin*d* întru mul*t* dăstu*l* şî hrană nesfârşită avân*d*. De-aciia, de toate părțile împingân*d* în laturi toată frica a necredincioşilo*r* şî hitleanilo*r* cetățeani, fericiia-ş sfatu*l* lui cela preaînțeleptu*l*.

Oraşu*l* acela să-*l* înțelegi a fi ceastă lume deşartă // {120r} şî înşelătoare, iară oroşanii – domniile şî biruințele dracilo*r*, țiitorilo*r* veacului acestuia, carii ne înşală cu puținea dulceață a avea noi putredele şî trecătoarele, ca cum n-ară fi putrede şî trecătoare şî ca cu*m* ară fi cu noi în veaci şî a socoti îndulcirea lo*r* că e fără moarte.

Aşadară fiin*d* noi prelăstiți şî nesfătuin*d* noi niciodată de ceale trăitoare şî vecuitoare şî neascunzân*d* noauă nemica[17] întru viiața ce iaste

[369] Glosă marginală: *plodită*.

[370] Scris inițial кадѣ şi corectat prin scrierea lui ъ peste а.

acolo, {*Pri(t̃) gl̃ 1*}[371] de năprasnă va sosi asupră-ne peirea de moarte. Şî atunce[372] acei hitleani şî amari cetățeani, luându-ne despuia*ț* de ceastea ce sân*t* aice, de toate, ca pre aceia / {120ᵛ} ce a*m* cheltui*t* toată vreamea noastră în voia lo*r*, duce-ne-vo*r* într-acea țeară întunecată[373] şî împâclată, în țeara întunearecului[374] de veac, unde nu iaste a vedea lumină, nici cea*s* de viiața dulceții {*Io(v̑), g(l̑) 10*}[375].

Cunoaşte dară pre prostiia mea, sfătuitor de bună înțelepciune, carele toate țe-a*m* spu*s* adevăra*t* şî a*m* învăța*t* pre tine, ce*l* cu bună minte împăra*t*, măiestriile spăseniei. Că derep*t* aceaea a*m* veni*t*, să-*ț* ară*t* calea ceaea buna şî nesmintita şî să te râdi*c* către ceale de veac şî fără sfârşenie şî să te sfătuiesc să-*ț* pui toate acolo şî să te sco*ț* den ceastă lume înşelătoare, carea // {121ʳ} şî eu odinioară blăstemăţeaşte o iubiia*m* şî de ale ei dulceți şî podoabe ţineamu-mă. Iară deaca cunoscuiu cu ochii minții cei fără sminteală, cu*m* se sfârşaşte toată viiața omenească într-aceastea, unii amu viin*d*, alții ducându-se şî niciunu*l* avân*d* stare vârtoasă: nici bogații în bogăție, nici tarii în tărie, nici înțelepții întru înțelepciune, nici norociții în norocurile lo*r*, nici ceia ce se hrănesc în sațiu*l* lo*r*, nici ceia ce le se pare a trăi vârto*s* întru deşarta şî neputincioasa vârtute, nici întru nemica[17] într-altă ceva de câte sân*t* lăudate aice. Ce acesta lucru închipuiaşte-se / {121ᵛ} izvoarălo*r*, cari iarna umplându-se de apă, vi*n* mari, fără seamă, potrivindu-se cu adâncu*l* mării. Aşa sân*t* şî ceastea ce sân*t* aice, toate trecătoare şî vremenice[376].

Derep*t* aceaea cunoscut-a*m* că toate câte sân*t* fiin*d* într-acesta chi*p*, deşarte, niciu*n* folo*s* într-însele nu iaste, ce cu*m* ceale ce-au fos*t* mai denainte toate, ori cinste de veri zice, ori împărăție, ori strălucirea deregătoriilo*r*, ori măriile trufiei, ori rânjirile muncitorilo*r*, ori altă ceva dentr-unele ca aceastea, cu uitarea acoperite fură. Aşa şî ceastea ce sân*t*

---

[371] Sl., în trad.: *Pilde, cap 1;* cf. PILDELE LUI SOLOMON.

[372] Cuvânt scris de două ori, la sfârşit şi, respectiv, început de rând.

[373] Scris: ѫтрȣнекатъ.

[374] Scris: ѫтрȣнѣрекȣлȣи.

[375] Sl., în trad. *Iov, cap 10*; cf. IOV 10, 21 – 22: „21. (...) ținutul întunericului şi al umbrelor morții, 22. Țara de întuneric şi neorânduială unde lumina e totuna cu bezna".

[376] Scris: временн҃иче.

acuma de față, în vremile ce vor fi după aceastea, peri-vor supt uitare. // {122r} Dentru cari şî eu unul fiind schimbării carea de obiceaiu iaste a tuturor, dator voiu fi. Şî cum ceia ce-au fost mai nainte de mine, a se îndulci în veaci de ceastea ce sânt aice, nu fură lăsaț, aşa va fi şî asupra mea. Că înțeleguiu cum face oamenilor acest muncitor turburătoriu, lumea: mută-i de aicea, colo, pre unii den bogăție în sărăcie, iară pre alții den meseretate în slavă. Pre ceştea-i scoate den viiață, iară pre alții în locul lor bagă. Unora înțelepți şî cu minte le face pacoste, iară pre alții, fără de cinste şî proşti, cinstiți-i face şî slăviți. Pre unii neînțelepți şî fără minte, în scaun de[377] / {122v} cinste-i pune. Iară pre cei de cinste şî slăviț, arată-i tuturora ocărâț. Şî iaste a vedea pre neamul omenesc unde n-are nicio aşezare stătătoare înaintea feaței turbatei muncitoriei ei, adecă a lumii, ce ca când fuge porumbul de vâltur sau de uliu, treace den loc în loc, acii se pune în cel copaci, acii iarăş zboară într-altul, acii se afundă în hreasturi şî pren crăpăturile pietrilor şî pren desişuri de mărăcini şî nici întru un chip scăpare fără de grije nu-ş poate afla, ce în toată vreamea întru clătinare şî greotate pătimeaşte. Aşa sânt şî ceia ce se-au lipit cătră frumusețele ceştii lumi şî // {123r} se tem să nu cumva să le piiarză dobitoceasca boală ce bolesc becestnicii, neavând nimica[2] stător şî fără grije, nici ştiund cătră ce sfârşenie vin şî unde-i va aduce deşarta viiața lor, căriia foarte ticăițeaşte şî blestemățeaşte supusu-se-au, iubind realele în locul bunelor şî învățându-se răotate în loc de bunătate. Şî nu ştiu cine va priimi răcile[378] poame a grealelor şî rău pătimitoarelor trudelor lor: au rudă, au striin, că de multe ori, necum priiatnic sau cunoscut, ce un vrăjimaş şî pizmaş se întâmplă a le lua. Aceastea toate şî cari urmează acestora semuindu-le, eu, întru a mea judecată / {123v} sufletească, urâiu toată viiața mea, carea întru deşarte lucruri o cheltuisem, trăind lipit trudelor pământeşti.

Iară deaca lepădaiu den suflet şî împinşu în laturi de-a dinsul ce aveam cătră acealea, arătară-mi-se bunătățile ceale adevărate, ce iaste a mă teame de Dumnezeu şî a face voia Lui. Că aceasta pricepuiu să fie căpătâiu tuturor bunătăților. Căce aceasta se chiamă începătura înțelepciunii şî

[377] Cuvânt repetat la începutul filei următoare.

[378] Cf. în sl. стѹденаа. Confuzie între adj. стѹденъ „rece" şi стѹдьнъ „urât, ruşinos, moral, nedemn".

înțelepciunea cea deplină {*Psa(l) 110*}[379], că iaste viiață fără de grije şî neavând scârbă celora ce se țin de dânsa şî se razimă de dânsa ca de Dumnezeu[380], cela tarele. Puindu-*m* eu de-aciia cugetu*l* mieu întru nesmintitoarea cale a poruncilo*r* // {124[r]} Domnului, cunoscuiu adevăra*t* că nimica[2] într-însa nu iaste lucru răzvrăti*t*, nici întor*t*, nici are propastii, nici munți de piiatră, nici iaste plină de mărăciuni, nici de scai, ce iaste toată întocma şî neatedă, îndulcin*d* ochii celora ce umblă pre dânsa cu prealuminate vederi şî le încalță picioarele şî le împodobeaşte către gătarea a Evangheliei păcii, adecă a bunei-vestiri de pace, ca vârtos şî tare să umble. Carea eu decâ*t* toate mai nainte o puş şî a*m* începu*t* a-*m* zidi căzuta şî stricata casa sufletului.

Aşa socotindu-mi eu lucrurile şî sminteala minții meale deregându-mi-o, auziiu graiurile unui înțelep*t* / {124[v]} dasca*l* strigându-*m* ca aceastea: „Ieşi*ț* to*ț* ceia <ce> pohti*ț* a vă spăsi şî vă dezlipiți de deşertarea ceştii lumi, căce chipu*l* ei treace {*I, Ko(r) 7*}[381], atâta câ*t* preste puține*l*, iată, nu va fi. Ieşi*ț* şî nu vă întoarce*ț* fără zeastre şî fără plată, ce purtân*d* cu voi hrana vieții de vea*c*, că depărtată cale ve*ț* să umbla*ț*, care călătorie tribuiaşte să aibă de aice multe bucate. Şî veți sosi la locu*l* de veaci, care lo*c* are doauă laturi, întru cari laturi multe lăcaşuri sân*t*. Den cari doauă laturi sau părți, una o au găti*t* Dumnezeu celora ce-*L* iubesc şi-I păzesc poruncile. Aceaea iaste plină de toate bunătățile. Cine vo*r* fi vreadnici de aceaea țeară, // {125[r]} pururea vo*r* trăi întru nestricăciune, îndulcindu-se de neperitoarea nemurire, {*Isa(i), g(l) 35*}[382] de unde fugit-au durearea, întristăciunea şî suspinarea. Iară a*l* doilea lo*c*, pli*n* fiin*d* de întunearec şî de scârbă şî de dureare, diiavulului iaste găti*t* şî îngerilo*r* lui, în care lo*c* aruncați vo*r* fi carii cu faptele sale ş-au tocmi*t* loruş aceastea lăcuite, carii decâ*t* neputredele şî veacinicele, mai iubitu-ş-au lucrurile ceştii vieți şî cu totu*l* se-au făcu*t* mâncare focului de veac.

---

379 Sl., în trad.: *Psalmul* 110; Cf. PSALM 110, 10: „Începutul înțelepciunii este frica de Domnul".

380 Glosă marginală: *Domnul.*

381 Sl., în trad.: *I, Corinteni, 7;* cf. I CORINTENI 7, 31: „Căci chipul acestei lumi trece".

382 Sl., în trad: *Isaia, cap 35;* cf. ISAIA 35, 10: „şi vor fugi durerea, întristarea şi suspinarea".

Glas ca acela auzindu-*l* eu şî cunoscându-*l* a fi nemincinos, dat-a*m* mie lucru ca să ajung acela lăcaş, carele de toată durearea şî scârba scos iaste. / {125[v]} Iară de atâta tărie şî de atâtea bunătă*ț* pli*n* iaste, {*I, Ko(r̃), 13*}[383] a cărora cunoştinţă acuma în mine câte ceva puţinea părticea, căce că sân*t* prunc încă cu crescutu*l* duhovnicesc. Şî ca cu <o> oglindă şî ca cu neşte gâcitori şî pilde, văz cealea ce sân*t* acolo. Iară cân*d* va veni ce iaste depli*n* şî voiu cunoaşte cu faţă la faţă, atunce acesta ce e câte nişchiţe*l* şî câte o părticea, dezşertase-va. {*Râ(m) g(T̃) 8*}[384]. Mulţemesc lu Dumnezeu prin[385] Isus Hristos, Domnu*l* nostru, că leagea a duhului vieţii întru Hristos Isus slobozitu-m-au den leagea păcatului şî den moarte şî mi-au deşchis ochii a vedea fără de sminteală, cu*m* că cu//getul {126[r]} trupesc iaste moarte, iară cugetu*l* duhovnicesc iaste viiaţă şî pace. Dici cu*m* cunoscuiu eu dezşertarea cesto*r* lucruri de aice, urâiu-le cu urâciune desăvârşită. Aşa sfătuiesc şî pre tine a le cunoaşte, ca să le socoteşti ca neşte striine ce sân*t* şî degra*b* trecătoare şî să-ţi iai de aice toate să le ascunzi {*Lu(k̃), g(T̃) 12*}[386] în veacu*l* cela ce nu se strică, comoară nefurată, {*Ma(th̃) g(T̃) 6*}[387] bogăţie nedeşertată, unde cade-ţi-se a mearge fără de pestreală, ca deaca te veri duce, să nu fii lipsi*t*, ce să fii pli*n* de avuţie, cum ţe-am pus nainte şî mai sus chi*p* foarte răducător acestora.

{126[v]}

Cap XV

Varlaa*m* laudă milostinea şî arată că mulţi păntru spăsenia sa, toată avuţiia sa au lăsat.

Iară Ioasa*f* grăi cătră stare*ț*:

– Cum aş putea trimeate mai nainte acolo comorâle de au*r* şî avuţiile, ca deaca mă voiu duce, să aflu dulceaţă nefurată şî neputredă şî

383 Sl., în trad: I Corinteni, cap 13.

384 Sl., în trad: *Râmleani, cap 8;* cf. ROMANI 8.

385 Scris: приⷩ.

386 Sl., în trad: *Luca, cap 12.*

387 Sl., în trad: *Matei, cap 6.*

neperitoare? Şî cu*m* voiu arăta urâciune către ceaste de acuma şî să iubesc ceale de veac mai vârtos, aceaea-*m* spune!

Şî zise Varlaa*m*:

– Tremeaterea bogăţiei la locu*l* de veaci face-se cu mâinile săracilo*r*. Că oarecine dentru proroci, preaînţeleptu*l* // {127r} Danii*l*, {*Da(n̂) g(Ť) 4*}[388] zis-au către împăratu*l* Vavilonului: „Derep*t* aceaea, zice, împărate, sfatu*l* mieu plăcu*t* să-*ţ* fie şî păcatele tale cu milosteniile să le curăţeşti şî nedereptăţile tale cu îndurările săracilo*r*! " Şî grăiaşte şî Mântuitoriul {*Lu(k̂), g(Ť) 16*}[389]: „Faceţi-vă priiatnici den strânsoarea nedireaptă, ca cân*d* ve*ţ* săraci să vă priimească întru sălaşele de veac". Şî mul*t* cuvân*t* în sus şî în jos face Stăpânu*l* de milostenie şî de darea săracilo*r*, cu*m* ne-a*m* învăţa*t* şî întru Evanghelie. Aşadară foarte adevăra*t* veri putea trimeate acolo mai nainte toate cu mâinile cerşitorilo*r*. {*Ma(tĥ) g(Ť) 25*}[390] Că câ*t* faci lo*r*, singu*r* Stăpânu*l* şie / {127v} priimindu-şi-le, mul*t* îndoi*t* va plăti ţie. Că în toată vreamea biruiaşte cu plata pre ceia ce-L[391] iubesc pre Dânsu*l*. Într-acesta chip dară, furân*d* acuma comorâle a întunearecului cestui veac, căruia multă vreame amu slujindu-i, chinuit-ai, bine den ceastea către ce va să fie, înderepta-te-vei. Şî de la striinu*l* luându-le, toate ţie ascunde-le-veri, de*ţ* veri cumpăra cu ceaste putrede şî vremenice[376] ceale stătătoare şî trăitoare. De-aciia ajutându-*ţ* Domnu*l*, cunoaşte-veri nestarea aceştii lumi şî netocmeala ei. Şî luându-*ţ* zioa bună de la toate, către ceale ce vo*r* să fie veri veni. Şî trecân*d* // {128r} preste ceaste trecătoare, lipite-veri de ceale cu nădeajde şî stătătoare. Şî întunearecu*l* umbrei morţii lăsându-*l* şî lumea şî ţiitoriu*l* lumii urân*d* şî putrezitoriu*l* tru*p*, vrăjimaş ţie socotindu-*l*, către lumina ceaea neatinsa alerga-veri {*I Ti(m̂), 6*}[392]. Şî luân*d* crucea la umă*r*, mearge-veri pre urma Lui fără de opreală, ca şî cu Dânsu*l* să te slăveşti şî necăzătoarei vie*ţ* şî neînşelătoarei, moştnean să te ară*ţ*.

Iară Ioasa*f* grăi:

---

388 Sl., în trad.: *Daniel, cap 4.*

389 Sl., în trad.: *Luca, cap 16.*

390 Sl., în trad.: *Matei, cap 25*

391 Scris: **чеи.**

392 Sl., în trad.: *I, Timotei, 6*

– A nu băga în seamă amu toate şî a priimi viiață duroroasă ca aceasta, cum ai zi*s* mai su*s*, vreo poruncă[393] veache iaste de la aposto*l*, adecă a lo*r* învățătură să fie, / {128v} au după dânşii cu meşterşugu*l* şî cu mintea voastră se-au chipzui*t*, alegân*d* acesta mai de bună?

Iară starețu*l* zise:

– Cătră acestea, nu leage proaspătă învă*ț* eu pre tine, ferească Dumnezeu, ce carea dată ne iaste de la cei de demul*t*. {*Ma(҃р), g(҃і) 10*}[394] Că zise Domnu*l* cătră u*n* boga*t* ce-*l* fusease întreba*t* cu*m* ară putea face să moştnenească viiață veacinică {*Lu(҃к), g(҃і) 18*}[395] şî se-au fos*t* lăudân*d* că au păzi*t* toate câte sân*t* scrise în leage: „Cu una – zice – n-ai umplu*t*, adecă cu ceasta: pasă de vinde ce ai şî dă săracilo*r* şî veri avea comoară în ceriure. Şî vino de umblă după mine, luân*d* crucea!" Iară e*l*, deaca auzi aceastea, fu îngrija*t*, că era boga*t* foarte. Dici // {129r} văzându-*l* Isus că se scârbi, zise: „Cu*m* nu e lestne celora ce au bogăție a întra întru împărățiia lu Dumnezeu! Că mai lestne iaste fune<i> de corabie pren urechile acului a treace, decâ*t* bogatului întru împărățiia lu Dumnezeu a întra". Aceastea porunci dară toți sfinții ascultându-le, nevoiră-se a se dezlipi de to*t* de nelesniia a toată bogățiia și-ş râsipiră toate. Şî păntru darea săracilo*r* trimeaseră-ş acolo înainte bogăție veacinică. Şî luân*d* crucea, mearseră pre urma lu Hristos, unii sfârşindu-se măceniceaşte, cu*m* țe-a*m* spus {*Lis(t)105*}[396], iară alții nevoindu-se postniceaşte. Şî nimica[2] nu lăsară în traiu*l* lo*r* den cealea ce se ca*d* aceştii filosofii adeverite. / {129v} Această poruncă să o ştii, a lu Hristos, împăratu*l* nostru şî Dumnezeu, carea ne scoate pre noi den ceaste putrede şî celo*r* pururea trăitoare face-ne părtaş.

Ioasa*f* zise:

– Dară deaca iaste veache şî aşa de treabă aceasta filosofie, cu*m* astăzi nu mulți răvnesc aceştii vieți?

Iară starețu*l* zise:

---

[393] Scris: пȣрȣ҃нкѫ.

[394] Sl., în trad.: *Marcu, cap 10.*

[395] Sl., în trad.: *Luca, cap 18.*

[396] Sl., în trad.: *fila 105*; cf. *supra* f. 104v.

– Mulți amu răvniră-o şî o răvnesc, dară mai mulți se lenevesc şî preagetă. Şî cum au zis Domnul *{Ma(tħ) 7}*[397]: „Puțini sânt de ceia ce umblă pre calea cea cu scârbă". *{Lu(k) 13}*[398] „Iară de ceia ce umblă pre cea largă mulți sânt". Că îndată cumuşi i cuprinde iubirea a avuției, seau[399] iubirea dulceților şî se lipesc de deşarta mărie, nu lesne se pot rumpe dentr-acealea, ca cum se-ară // {130r} fi vândut de bună voie rob a strein stăpân şî ară sta împotrivă lu Dumnezeu, celuia ce porunceaşte ca aceastea, legaț fiind şî ținuț de dânsul. Că sufletul deaca se părăseaşte de a lui spăsenie şî-ş ia frâul[400] în dinți, pretiutindenilea purtat iaste de dobitoceştile pohte. Derept aceaea, prorocul de asupriță nebunie, a suflete ca acealea jelcuindu-se şî de grosimea negurii ce zace asupra lor plângând, grăiia *{Psa(l) 4}*[401]: „Feciorii oamenilor, pănă când veț fi grei cu inema? Căce iubiț deşartele şî căutaț minciuna!" Cărui proroc, oarecine dentru ai noştri preaînțelepți dascali, bărbat foarte bogoslov, mergându-i pre urmă şî / {130v} adăogând câteva şî de la sine, strigă cătră toț, ca dentru un prea nalt şî în toate părțile căutător deal: „Feciorii oamenilor, pănă când veț fi grei cu inema? Căce iubiț deşartele şî căutaț minciunile, țiind voi că iaste un lucru cela mare ceastă viiață, şî hrana, şî ceastă puținea cinste şî smerită tărie, şî acest amăgitor noroc, cari mai vârtos ale celor ce le au sânt, decât acelora ce se-au nădăit. Şî mai vârtos, nici[41] acelora ce le se veade şî le se pare că le au şî le țin, sânt. Ce ca prahul ce e aruncat de vihor încoace şî încolo şî vânturat, aşa şî ceastea se iau de la unii şî se aruncă la alții, sau ca // {131r} fumul trecător şî ca amăgitoriul vis şî ca umbra ce nu se poate ținea, nici sânt de-a le[402] aştepta ceia ce nu le-au câştigat, nici iară sânt de credință celora ce le au".

Aşa Mântuitoriul poruncind, şî prorocii şî apostolii propoveduind, şî sfinții toți, şî cu lucrul şî cu cuvântul, cătră nesmintita calea a bunătăților aducându-ne, de au ei şî zis că puțini sânt carii umblă pre dânsa şî mulți carii vrură a umbla pre cea largă, carea duce la peire. Însă derept aceaea,

---

397 Sl., în trad.: *Matei, 7.*

398 Sl., în trad.: *Luca, 13.*

399 Scris: сѣwа.

400 Glosă marginală: *slăbeaşte dălogii.*

401 Sl., în trad.: *Psalmul 4.*

402 Scris inițial: дѣнȣле şi corectat prin tăierea lui нȣ.

viiața a dumnezeieştii filosofiei postniceşti nu se va împuțina. Că cu*m* soarele răsirin*d* spre luminarea tuturora trimeate-ş nainte razele şî poruncin*d* să lu/mineaze {131v} pre toți; iară deaca vreunii închidu-ş ochii şî nu vo*r* să vază strălucirea lui, soarele derep*t* aceaea nicio vină n-are, nici de al*t* iaste defăima*t*, nici slava strălucirii lui păntru negrija acelora priimeaşte vreo necinste. Ce ei lipsindu-se de lumină, ca neşte orbi cearcă păreții şî în multe groape ca*d* şî în mulți mărăcini înghimpă-ş obrazele. Iară soarele, întru a lui strălucire stân*d*, luminează celora ce cu descoperită față privesc lumina lui.

Într-acelaş chi*p* şî lumina lu Hristos luminează amu pre to*ț*, dându-ş lo*r* boga*t* strălucirea Lui. Însă fieşcarele, de câtu-i iaste pohta şî vrearea, atâta // {132r} se face părtaş, că nici lipseaşte soarele dereptății pre cineva carele va să caute asupra lui, nici sileaşte[403] pre ceia ce-ş aleg de bună voie întunearecu*l*, ce fieşcine are-ş voia volniciei lui, până iaste în ceastă viiață.

Dici Ioasa*f* întrebân*d* ce iaste volniciia şî vrearea, zise stareţu*l*:

– Volniciia iaste voia sufletului cuvântăto*r*, carea fără de opreală purceade-ncătroova, ori către bunătate, ori către răotate, aşa fiin*d* rânduită de Făcătoriu*l*. Dici volniciia iaste numaidecâ*t* clătinarea a sufletului înțelegăto*r* după voia lui. Iară vrearea iaste[404] voia sfatului ce iaste în noi. Căce că luân*d* seama de ceva cu sfatu*l*, aşa ne opri*m* vrearea. Iară sfatu*l* iaste pohtă întrebătoare, carea se face den cealea ce au a se lucra întru noi. Că neştine sfătuiaşte: oare bine ară <fi> să face*m* ces*t* lucru au ba? Şî după aceaea / {132v} semuiaşte ce e mai bine şî se face judecată, ce se zice semuire. Şî aşa se lipeaşte de ace*l* lucru, ce iaste semui*t* de sfa*t*, şi-*l* iubeaşte, şî acela se chiamă voie. Iară deaca judecă şî chipzuiaşte şî i nu se lipeaşte inema către ace*l* lucru ce-au semui*t*, nici-*l* iubeaşte, atunce nu se chiamă voie.

Dici aşa se face vrearea, ce se zice aleagerea, după lipirea inemii. Că vrearea sau aleagerea iaste cân*d* za*c* doauă lucrure înainte: a mai voi şî a

---

403 Secvența *soarele dereptății pre cineva carele va să caute asupra lui, nici sileaşte* omisă şi adăugată în subsolul paginii.

404 Secvența: *numaidecât clătinarea a sufletului înțelegător după voia lui. Iară vrearea iaste* omisă şi adăugată în colontitlu.

mai aleage pre cesta, decâ*t* pre celala*lt*. Şî aceasta arată că sfatu*l* iaste după semuire şî vrearea sau aleagere şî den singura etimologhie[405]. Că vrutu*l* iaste acesta, care e un lucru mai ales decâ*t* / {133[r]} altu*l* şî mai priimi*t*, că nimea nu va chipzui ceva nesfătuin*d*, nici va voi, cu*m* ai zice, va aleage ceva pănă nu va lua seama. Păntru că nu toate câte ne se pa*r* noauă a fi bune, voi*m* a le scoate la lucru, adecă a le lucra. Atunce iaste vrearea sau aleagere voită, carea e semuită de sfa*t*, cân*d* va priimi pohtă. Şî aşa se împreunează[406] a fi vrearea, pohtă sfătuită de cealea ce sân*t* între noi. Că de lucru ce au semui*t* şî au ale*s* sfatu*l* ţinemu-ne cu vrearea. Că to*t* sfatu*l* derep*t* lucru*l* ce are a se face iaste şî derep*t* împărţeala lucrului. Şî aşa sfatu*l* iaste povaţă a toată vrearea, aşijderea, a toată lucrarea, / {133[v]} povaţă iaste vrearea.

Derep*t* aceaea, nu numai lucrurile, ce şî cugetele, cari vrearea le pune înainte, şî cununi, şî munci tocmesc. Că începătura păcatelo*r* şî începătura lucrurilo*r* direapte, vrearea iaste, adusă dentru cealea ce sân*t* în noi, ce se zice den cealea ce sân*t* în putearea noastră. Că a cărora lucruri le iaste putearea în noi, acestora şî faptele le sân*t* în noi. Că în noi iaste după puteare, şî facerea bunătăţilo*r*, şî bunătăţile. Că cu adevă*r* în noi sân*t* ale sufletului toate şî acealea de cari[4] sfătui*m*. Aşadară volniceaşte sfătuin*d* oamenii şî volnică aleagere avân*d*, cineş pre câtă vreare are, pre atâta se face // {134[r]} şî părtaş luminei dumnezeieşti şî sporeaşte întru tocmealele filosofiei postniceşti. Păntru că şî vrerile multe chipuri au, ca şi neşte izvoară de apă ce ie*s* den sânu*l* pământului, unele amu izvorăsc întocma cu pământu*l*, altele puţine*l* ceva mai adâncate în pămân*t*, iară altele foarte adânc. Dici dentr-aceale ape, cealea ce cură pre desupra dulci sânt la gusta*t*, iară cealea ce cură pren adânc sărate sân*t* şî pu*t*. Altele den dăstu*l* izvorăsc, altele iară câte puţine*l* pică. Aşa să înţelegi şî de vreri: unele sân*t* grabnice şî foarte fierbinţi, altele slabe şî reci[407]. Şî unele amu au voie preste to*t* cătră facerea binelui, iară / {134[v]} altele cu toată tăriia lo*r* se pleacă cătră ce iaste împotriva binelui, adecă cătră răotate. Dici după a lo*r* dară schimbare şî fapte pre urmă merg şî pornealele.

---

405 Glosă marginală: *răspuns gata*.

406 Înaintea acestui cuvânt scris: ꙟпре şi tăiat.

407 Scris: ȣречь.

Cap XVI

Varlaa*m* aduce pre Ioasa*f* către nădeajdea spăseniei.
Iară de-aciia arată cu*m* creştinească credinţa,
ori se pare de începu*t* a fi amară, însă, de se înţeleage bine,
iaste dulce şî pre îngăduinţă.

Atunce zise Ioasa*f* stareţului:

– Dară sân*t* acuma şî alţii vreunii să fie propoveduin*d* aceastea ca tine, au numai tu unu*l* eşti astăzi carele înveţi lucruri ca aceastea şî aşa // {135[r]} de urâcioasă ară*ţ* pre ceastă viiaţă?

Iară e*l* răspunzân*d*, zise:

– În ceastă ţeară a voastră nu ştiu pre niciunu*l*, că tiraniia – ce se zice muncitoriia – tătâine-tău, cu întunearece de morţi pre aceia cuprinsu-i-au. Şî au pus nevoinţă cu*m* întru voi propoveduire de cunoştinţa lu Dumnezeu, cu totu*l* să nu se auză. Iară între alalte limbi în toate, lăudate sân*t* aceastea şî slăvite, între unele amu den limbi cu cuvân*t* direp*t*, iară într-altele cu cuvân*t* întor*t*. Că vrăjimaşu*l* sufletelo*r* noastre aşa au făcu*t*, ca să-i facă să se sfiiască den calea dreaptă. Şî neşte legi striine împărţin*d* şî cu neşte cuvinte den scripturi, / {135[v]} într-al*t* chip învăţându-i şî aimintrea nu cu direptu*l*, cu*m* zace în sfintele scripturi, răzvrătitu-i-au. Iară singuru*l* adevă*r* propoveduit iaste de slăviţii apostoli şî de cei părinţi purtători de Dumnezeu. Şî întru beseareca săbornicească den marginea lumii, pănă iară în margine, mai luminos decâ*t* soarele iaste strălucin*d*. A*l* căruia adevă*r* eu, propoveduitor şî învăţător, trimes sân*t* către tine.

Ioasa*f* zise către dânsu*l*:

– Dară tată-mieu de aceastea să nu se fie învăţa*t*?

Iară unchiaşu*l* zise:

– Chiar şî cu*m* se cade nimica[2] nu se-au învăţa*t*, căce astupându-ş simţirile, de bunăvoie nu priimeaşte binele, // {136[r]} că cu volniciia ş-au câştiga*t* cuge*t* către răotă*ţ*.

– Ce aş vrea – zise Ioasa*f* – să se înveaţe şî e*l* aceastea.

Iară unchiaşu*l* zise {*Ma(th), 19*}[408]:

– Cealea ce de la oameni nu sân*t* cu puteare, de la Dumnezeu toate sân*t* cu puteare. Crez ce po*ț* şti tu, dară de veri tu spăsi pre tată-tău şî cu o tocmeală minunată veri fi născăto*r* celui ce te-au născu*t*.

Că a*m* auzi*t* de u*n* împăra*t* ce-au fos*t* foarte bine tocmindu-ş împărățiia lui. Şî au fos*t*[409] fiin*d* blân*d* şî li*n* cătră oamenii ce era sup*t* dânsu*l*, numai întru u*n* lucru greşiia, adecă într-acesta, că nu avea lumina cunoştinței lu Dumnezeu, ce cu înşelăciunea idolească era cuprins. Dici avea u*n* sfeatni*c* bun[409]. Şî era înfrumuseța*t* / {136^{v}} cu toată buna credință cătră Dumnezeu, de-aciia şî cu toată înțelepciunea făcătoare de bunătăți, carele şî întrista*t* era că nu suferiia păgânătatea împăratului. Şî se sfătuiia să-i impute păntru ace*l* lucru. Însă iarăş se lăsa de acea îndrăzneală, temându-se să nu cumva să-ş fie şî lui singu*r* şî și alto*r* priiatnici ai lui, tocmito*r* de răotate, şî ce*l* folos, ce era a mulți de la dânsu*l*, să-*l* taie. Însă to*t* căuta vreame cu prile*j* a-*l* trage cătră bine.

Zise dară într-o[410] noapte împăratu*l* cătră dânsu*l*: „Vino, să ieşi*m* să umblă*m* pren oraş, doară cumva vo*m* vedea ceva de folos". Umblân*d* ei pren oraş, văzură o rază de lumină // {137^{r}} lucin*d* dentr-o ferestruie. Şi-ş puseră ochii cătră acea fereastră. Şî văzură un sălăşe*l* ca o peşteră sup*t* pămân*t*, în care şedea u*n* bărba*t*, trăin*d* întru sărăciia cea mai de la margine şî îmbrăca*t* întru neşte fealegi proaste. Iară muiarea lui sta naintea lui, de-i meştea *vin*. Şî bărbatu*l*, luân*d* sticla cu vi*n* în mână, ea-i cânta u*n* cânte*c* dulce, de-i făcea dulceață. Şî cu laude-ş mângâia şî-ş îndulciia bărbatu*l*. Iară ceia ce era cu împăratu*l*, în multă vreame privin*d*, se mira de oameni ca aceia, cu*m* de atâta sărăcie fiin*d* supăra*ț*, câ*t* nici casă, nici îmbrăcămân*t* au, şî aşa de veaselă viiață viețuiesc.

Şî zise împăratu*l* cătră / {137^{v}} întâiu*l*-sfătuitoriu*l* lui: „O, mare ciudă priiatene, că mie şî ție niciodinioară viiața noastră, carea străluceaşte cu atâtă slavă şî hrană, aşa de cu ticneală nu ne-au fos*t* ca cu*m* ceastă săracă şî

---

[408] Sl., în trad.: *Matei, 19.*

[409] Cuvânt omis şi adăugat marginal.

[410] Scris: ꙟтрȣ şi corectat atat în text, prin suprapunerea lui ѡ, cât şi marginal, prin notarea lui ѡ pentru a-l substitui pe ȣ.

ticăloasă viiață veseleaște șî îndulceaște pre aceşti nebuni. Neatedă lo*r* şî dulce se arată a fi această a lo*r* vârtoasă şî amară viiață".

Iară întâiu*l*-sfătuitoriu*l*, aflân*d* vreame cu prile*j* bun, zise: „Ce dară, împărate, ție cumu ți se pare viiața acestora?" Împăratu*l* zise: „Pare-mi-se a fi scârboasă şî mai aspră decâ*t* a tuturora câ*ț* am văzu*t* şî urâtă!" Atunce grăi cătră dânsu*l* // {138[r]} întâiul-sfeatni*c* şî zise: „Aşa bine să ştii, împărate, că de multe ori mai rea decâ*t* aceasta iaste socotită viiața noastră de văzătorii şî de tainicii ai vieții aceiia, ce iaste pururea, adecă de veac, şi[411] ai bunătăților cari covârşesc pre toată mintea. Casele ce lucesc poleite cu au*r*, şî ceaste haine luminate, şî alalte dulceți trupeşti, decâ*t* scârna şî decâ*t* toată împuciuciunea, mai scârnave se vă*d* ochilo*r* acelora ce vă*d* nespusa frumuseațe a sălaşelo*r* ce sân*t* în ceriu, nefăcute de mâini, şî a hainelo*r* celo*r* țesute de Dumnezeu şî a cununilo*r* celo*r* neputrede, {*I, Ko(r̃), 2*}[412] care au găti*t* Atotziditoriu*l* celora / {138[v]} ce-*L* iubesc. Că în ce chi*p* socoti*m* noi pre aceştea a fi nebuni, mai mul*t* noi, carii ne înşelă*m* în ceastă lume şî îngădui*m* noauă, în ceastă mincinoasă slavă şî în ceastă hrană fără de folos, de jale şî de lacrăme vreadnici sânte*m* înaintea ochilo*r* acelo*r* ce au gusta*t* acealea bunătăți".

Iară împăratu*l*, auzin*d* aceastea şî ca cu*m* i se-ară fi du*s* mințele, zise: „Dară cine sân*t* aceia carii au câştiga*t* viiață mai bună decâ*t* noi?" Întâiu*l* sfătuito*r* zise: „Toți carii au mai iubi*t* ceale de veac, decâ*t* ceaste cu vremi scurte". De-aciia, întrebân*d* împăratu*l* iarăş ca să ştie ce sân*t* ceale de veac, zise bărbatu*l*: // {139[r]} „Ceale de veac sân*t*: împărățiia nesfârşită, şî viiața, carea nu zace sup*t* moarte, şî bogățiia, carea niciodinioară nu o prinde sărăciia, şî bucuriia şî veseliia, carea nici de o grije şî nici de o scârbă atinsă nu iaste, şî pace ceaea necurmata, şî de toată vrajba şî pricea slobodă. Aceastea carii se vo*r* învreadnici a le priimi, ferici*ț* vo*r* fi. Şî aceasta foarte adevăra*t* iaste că fără de trudă şî fără de grije viiață vo*r* vieţui în veaci, de toate dulcețile şî frumusețile împărăției lu Dumnezeu fără do*r* îndulcindu-se şî cu Hristos fără sfârşenie împărățin*d*".

---

411 Scris: ша.

412 Sl., în trad.: *I, Corinteni, 2.*

„Dară cine e vreadni*c* a nemeri acealea?"– zise împăratul. / {139v} Iară el răspunse: „Toți carii se ți*n* de calea ce duce acolo. Că neoprită iaste întrarea, numai cine va vrea". Iară împăratu*l* zise: „Ci ce iaste calea carea duce acolo?" Cătră carele răspunse ace*l* lumina*t* în suflet: {*Iō҃, g(T)* 17}[413] „Iaste a şti pre Unu*l*, adeveritu*l* Dumnezeu, şî pre Isus Hristos, Unul-născu*t* *a*l Lui Fiiu, şî pre Sfântu*l* şî De-viață-făcătoriu*l* *a*l Lui Duh".

De-aciia împăratu*l* cu împărătească înțelepciune zise cătră dânsul: „Dară ce te-ai opri*t* pănă acuma a nu spune mie aceastea, că nu de lepăda*t*, nici de nebăgare în seamă mi se vă*d* mie aceastea amu, ce sân*t* adevărate! Iară deaca iaste vreo price de dânsele, cade-se cu durearea a cerca, până // {140r} cân*d* vo*m* afla ce e adevăra*t*". Zise bărbatu*l*: „Nu de vreo negrije sau de vreo leane fiin*d* cuprins a*m* pregeta*t* a-ți spune de aceastea, ce fiindu-*m* greață de slava ta, să nu cumva să mă ară*t* făcându-*ț* supărare. Iară cu totu*l* sân*t* adevărate şî fără de toată pricea. Şî de veri porunci după aceasta robului tău a-*ț* aduce aminte de aceastea, sluji-voiu poruncii tale". Zise împăratu*l*: „Aşa nu numai în toate zilele, ce şî preste to*t* ceasu*l*, neîncetа*t* să-mi înnoieşti aducere aminte de aceastea. Că nu cu leane ni se cade a socoti de aceastea, ce foarte fierbinte şî cu nevoință".

Că a*m* auzi*t* – zise Varlaa*m* – cu*m* acela împăra*t* întru bună creştinătate să fie trăi*t* după aceaea / {140v} şî viiața aceasta fără de turbureală şî fericirea ce va să fie încă să nu o fie greşi*t*. Şî tatălui tău dară, deaca-i va aduce cineva aminte de aceastea cu prile*j* să n-o altă va înțeleage cumva şî va cunoaşte de câte răotăți iaste cuprins. Şî aşa, ferindu-se de-aciia de dânsele, aleage-va binele, {*2, Pe(T), 1*}[414] păntru că ce[415] are e*l* acuma, orb iaste, de nu veade că se-au lipsi*t* de lumina cea adevărată şî de a lui bună voie vine cătră întunearecu*l* păgânătății.

Iară Ioasa*f* grăi cătră dânsu*l*:

– Acealea ce sân*t* de lucru*l* tătâine-mieu, isprăvească-le Domnu*l* Dumnezeu cumu-i iaste voia, că lui, cu*m* ai zi*s* şî mai nainte, toate-i // {141r} sân*t* cu puteare. Iară eu derep*t* adevărate ale tale cuvinte, cunoscân*d*

---

[413] Sl., în trad.: *Ioan, cap 17.*

[414] Sl., în trad.: *II, Petru, 1.*

[415] Scris în continuare єл҃ şi anulat printr-o linie verticală.

deşertarea cestor lucruri de aicea, adecă den lume, socotiiu a mă delunga de dânsele de tot şî alaltă vreame a vieţii meale a o petreace împeună cu tine, ca nu păntru ceaste vremenice[376] şî trecătoare să caz den dulceaţa celor vecuitoare şî neputrede.

Cătră carele răspunse:

– De veri face aceasta, potrivi-te-veri unui voinic tânăr, foarte chipzuit, de carele auzit-am cum să fie fost den oameni bogaţ şî slăviţ, căruia tată-său fostu-i-au logodit o fată a unu om foarte mare şî de rudă, şî de avuţie, şî fata foarte frumoasă. Dici făcând cuvânt de nuntă / {141v} cătră coconul lui, ca un tată ce avea grije de feciorul lui, fusease-i spus de logodna aceaea. Iară el auzind, aşa împinse şî lepădă acel lucru, adecă însurarea, ca cum ară fi un lucru de lepădat. Şî fără de cale şî fugi, de lăsă pre tată-său.

Dici mergând el pre o cale, găzdui în casa unui unchiaş sărac, vrând să se răpaose de zăduhul zilei. Iară fata unchiaşului, carea-i era numai aceaea una-născută, ea şedea naintea uşii, de lucra cu mâinile, iară cu gura neîncetat binecuvânta şî lăuda pre Dumnezeu, mulţemindu-i den adâncul sufletului. Iară acea cântare auzindu-o, tânerul zise: „O, muiare, ce poate fi această a ta nevoinţă? // {142r} Păntru ce fiind tu aşa de mică şî de săracă, mulţemeşti ca de neşte darure prea mari, cântând Dătătoriului?"

Iară ea răspundea cătră dânsul: „Dară nu ştii că de multe ori o mitiutea ierbăşoară, de mari boale izbăveaşte pre om? Aşa şî de cealea mici, a mulţemi lu Dumnezeu, face-se tocmeală a mari bunătăţ. Şî eu dară fiind fată acestui sărac unchiaş, mulţemesc de aceaste mici şî binecuvântez pre stăpânul, ştiind că cela ce au dat aceastea, poate da şî mai mari. Însă aceastea sânt de ceale denafară[216], nu de-ale noastre, den cari şî celora ce au câştigat şî au strâns multe, nu le iaste dobândă, încă de nu voi zice că şî pagubă / {142v} de multe ori pat. Iară celora ce nici puţin n-au luat, nici pagubă nu le vine. Dici dară pre acelaş drum umblând şî unii şî alţii[416], adecă şî bogaţii şî săracii, tot la acelaş sfârşit vin. Iară întru ceale ce sânt mai de treabă şî mai bune ale lu Dumnezeu darure[417], foarte de [multe] şî mari

[416] Succesiunea: *şî alţii* omisă şi adăugată marginal, stânga.
[417] Cuvânt omis şi adăugat marginal stânga.

îndulcitu-m-a*m*, cari nu-ş au nici[41] întru u*n* chi*p* număr. Că m-a*m* născu*t* pre chipu*l* lu Dumnezeu[418] şî înțeleagerii Lui învrednicitu-m-a*m*. Şî împodobită fuiu mai mul*t* decâ*t* alalte dobitoace cu cuvântu*l*, adecă cu graiu*l*. Şî den moarte către viiață, păntru milosârdiia milei Dumnezeului nostru, întoarsă fuiu. Şî am lua*t* volnicie a mă face părtaşă taineло*r* Lui. Şî uşa raiului deşchisu-mi-se-au, dându-mi intrare neoprită, numai de voiu vr[ea. Di]reap*t* atâtea // {143[r]} şî ca acealea daruri cărora sân*t* întocma şî dempreună[419] so*ț* şî părtaş şî bogații, şî săracii, a mulțemi cu*m* se cade nicicu*m* nu-mi iaste cu putință. Dară deaca nu voiu aduce şî această puținea cântare Dăruitoriului, ce răspuns aş avea!?"

Iară tânăru*l*, mul*t* mirându-se de înțelepciunea ei, chemă pre tată-său şî-i zise: „Dă-*m* – zice – pre fie-ta, că foarte îndrăgiiu mintea ei şî creştinătatea ei!" Iară unchiaşu*l* zise: „Nu ți se cade a o lua, că iaste fată de sărac, iară tu eşti fecio*r* de părinți bogați!" Iară tânărul numaidecâ*t* zise: „Ba eu adevărat – zice – o voiu lua, numai de nu te veri sfii tu de mine, că mie-mi era logodită / {143[v]} o fată de oameni de bună rudă şî bogați. Iară eu pre aceaea nu o a*m* vru*t* şî a*m* pleca*t* fuga. Iară pre fata ta eu o îndrăgiiu păntru buna a ei credință ce are către Dumnezeu şî păntru chipzuita minte. Şî pohtiiu a mă împreuna cu dânsa". Iară unchiaşu*l* zise către e*l*: „Nu-*m* iaste cu puteare a ți-o da să o duci în casa tătâine-tău şî de lângă sânu*l* mieu să o dezlipeşti, că mi-e una-născută, cu*m* ară zice numai pre dânsa a*m*". Ce tânăru*l* zise: „Crez eu cu voi voiu să fiu şî traiu*l* vostru voiu să iau".

Şî aşa se dezbrăcă de haine luminate ce avea şî cerşu la unchiaş de se îmbrăcă ca dânşii, săráceaşte. Iară unchiaşu*l*, // {144[r]} ispitindu-*l* mul*t* şî în multe chipuri cercân*d* gându*l* lui, deaca-*l* cunoscu că iaste vârtos şî stăto*r* în cugetu*l* lui şî deaca pricepu că nu-i ceare e*l* fata căce că doară fu cuprins de pohta nebuniei, ce păntru dragostea creştinătății vru a trăi în sărăcie, iubin*d* pre dânsa, adecă pre fata lui, mai mul*t* decâ*t* cinstea lui şî decâ*t* rudeniia lui cea mare, luă-*l* de mână unchiaşu*l* şî-*l* băgă în ascunzătoarea lui. Şi-i arătă[420]

---

418 Succesiunea: *foarte de [multe] şî mari îndulcitu-m-am, cari nu-ş au nici întru un chip număr. Că m-am născut pre chipul lu Dumnezeu* omisă şi adăugată în subsolul paginii.

419 Scris: дє̃нпрєȣнѫ.

420 Scris inițial: аратѫ şi corectat prin notarea lui ъ peste cel de-al doilea а.

multă avuție ce zăcea acolea şî galbeni mulțime fără numă*r*, atâțea câ*ț* niciodată nu era mai văzu*t* tâneru*l*. Şî zise către dânsu*l*: „Fătu*l* mieu, aceastea toate ție le dau, / {144v} de vreame ce voiş a fi moştnea*n* avuției meale". Dici luân*d* tânăru*l* acela moştnenie, întrecu şî covărşi pre to*ț* slăviții şî pre to*ț* bogații pământului cu slava lui.

<Cap XVII>

Varlaa*m* păntru spăseniia lu Ioasa*f* roagă pre Dumnezeu. Şî arata că păntru lucrurile ceale făcute să cunoaşte făcătoriu*l*.

De-aciia zise Ioasa*f* către Varlaa*m*:

– Şî această poveaste încă arată împotrivă cealea ce sân*t* de lucru*l* mieu. Derep*t* aceaea aceastea păntru mine îm[421] pare să le fii zis. Ci ce iaste ispita aceasta cu carea vârtos întrebi şî cerci a şti mintea mea?

Iară stareţu*l* zise:

– Eu amu ispitit-a*m* şî a*m* cunoscu*t* chipzuita // {145r} şî vârtoasa mintea ta şî adevăra*t* că şî a sufletului dereptate. Ce sfârşeniia lucrului tău de ară întări pre aceastea, {*Efe(s), 3*}[422] păntru aceasta ple*c* genuchele meale Dumnezeului nostru, Slăvitului în Troiță, Făcătoriului a*l* tuturo*r*, a*l* văzutelo*r* şî a*l* nevăzutelo*r*, Celui ce adevăra*t* iaste şî pururea iaste. Nici începătură au avu*t* vreodată preaslăvită a lui dumnezeire, nici sfârşenie va avea Înfricoşatului şî Întru-tot-putearnicului, Bunului şî Milosârdului, ca să lumineaze ochii inemii tale şî să-*ț* dea du*h* de[423] înțelepciune {*Efe(s), 1*}[424] şî de descoperirea înțeleagerii lui, ca să ştii ce iaste nădeajdea / {145v} chemării lui şî ce iaste bogățiia slavei a moştnenirii lui întru sfinți, şî ce iaste preacovârşitoarea, măriia puterii lui întru noi, ce creade*m*, {*Efe(s), 2*}[425] ca mai mul*t* să nu fii strii*n* şî nemearni*c*, ce împreună-cetățea*n* cu sfinții şî a*l*

[421] Scris: ѫ.

[422] Sl., în trad.: *Efeseni, 3.*

[423] Cuvânt repetat marginal.

[424] Sl., în trad.: *Efeseni, 1.*

[425] Sl., în trad.: *Efeseni, 2.*

său lu Dumnezeu zidit pre temeliia apostolilor şî a prorocilor. Care temelie iaste singur Hristos, piiatra cea den marginea unghiului, întru carele toată zidirea ce e pusă creaşte întru besearecă sfântă de Domnul.

Iară Ioasaf foarte se umili întru inema lui şî zise:

– Aceastea toate şî eu pohtind a le şti, rogu-mă, spune-m bogăţiia slavei lu Dumnezeu şî covârşirea puterii lui!//

{146r} Iară Varlaam zise:

– Lu Dumnezeu mă rog să te înveaţe aceastea şî înţelegătura a lucruri ca acealea să o bage în sufletul tău. Păntru căce la oameni nici întru un chip nu iaste cu puteare a arăta A lui slavă şî puteare, măcară de se-ară aduna toate limbile oamenilor să fie într-una, şî acestor ce sânt acuma, şî a celor ce au fost odinioară. Că zis-au evanghelistul {*I(ō), g(Ť) 1*}[426] şî bogoslovul: „Pre Dumnezeu nimea, nicăirea nu l-au văzut". Unul-născutul Fiiu, Cela ce iaste în sânul Tatălui, acela au spus. Iară pre nenumărata slavă şî mărie a Nevăzutului, cine dentru pământeani ară putea ajunge, deaca nu singur va descoperi cuiva, / {146v} cumu-i va fi voia, cum au descoperit şî prorocilor Lui, şî apostolilor?!

Iară noi şî dentru propoveduirea lor, şî şî den singurile lucruri ale firei, decât putem încăpea, priceapem şî învăţăm. Că scriptura grăiaşte: {*Psa(Ť), 18*}[427]: „Ceriurile spun slava lu Dumnezeu şî făptura mâinelor Lui spune pre vârtosul". {*Ri(m), g(Ť) 1*}[428] Şî cealea ce de la ziditura lumii nevăzute sânt, prin ceale făcute cunoscute vădu-se putearea Lui, cea ce e pururea, şî dumnezeirea. Că în ce chip ară vedea cineva o casă frumos şî cu meşterşug făcută, sau un vas bun şî frumos tocmit, numaidecât dentr-acel lucru ară cunoaşte pre zidariul sau pre meşterul. //

{147r} Aşa şî eu, den cealea ce nu era, fiind eu zidit şî adus la fiire, de nu nici poci pre Ziditoriul şî pre Făcătoriul vedea; însă den cea bine-rânduită şî preaminunată a mea tocmire, veniiu întru cunoştinţa înţelepciunii Lui, nu tocma aşa cum iaste, ce cum am putut înţeleage. Păntru că nu singur m-am făcut, nici însum de mineş mă făcuiu, ce Acela m-au

---

[426] Sl., în trad.: *Ioan, cap 1.*

[427] Sl., în trad.: *Psalmul 18.*

[428] Sl., în trad.: *Râmleani, cap 1.*

zidi*t* cu*m* au vru*t*, poruncindu-mi a birui asupra tuturo*r* zidirilo*r*. Iară de unele den zidiri m-au mai micşora*t*. Şî fiin*d* eu bântui*t* şî strica*t*, iarăş m-au înnoi*t* cu mai bună înnoire. De-aciia, cu a lui dumnezeiască poruncă scoțându-mă de aice, cătră altă viiață mă mută, nesfârşită şî / {147[v]} veacinică. Şî nici într-una de aceastea nu-*m* iaste cu puteare a mă potrivi tăriei a purtării Lui de grije, şî nici a mai adaoge cătră mine ceva, nici a scădea, săvai în stat, săvai în fața obrazului, nici cealea ce se-au vechi*t* în mine le mai poci înnoi, nici cari se-au strica*t* le mai poci dereage. Că nimea den oameni aceastea a le face nu poate, nici[41] împăra*t*, nici[41] înțelep*t*, nici boga*t*, nici[41] putearnic, nici altcineva, învăța*t* fiin*d* măiestriia omenească. {*M(d)ro(s), 7*}[429] Căce nimea, zice, dentru împăra*ț*, sau den ceia ce sân*t* întru mărie, n-au avu*t* al*t* fealiu de începătură firei Lui, ce tuturora una le iaste întrarea în viiață şî // {148[r]} ieşirea aşijderea întocma.

Dentr-aceastea dară ce sân*t* preju*r* de mine, cătră înțeleagerea marelui lucru a*l* Ziditoriului îndereptezu-mă. Cu aceastea, şî cea bine-rânduită tocmire şî pază a a-toată-făptura[430] întele*g*, că aceastea de sineş toate zac supuse sup*t* schimbare: înțelegătoarele sau ceale cu minte, după vreare, şî după sporirea cătră bine, şî după delungarea de bine; iară simțitoarele – ce se zice vitele cari numai ce simt, iară minți n-au –, după naştere, şî după stricăciune, şî după creaştere, şî după împuținare, şî după fealiu*l* mutării, şî după clătirea, ce se zice purcesu*l* den loc în lo*c*. Şî dentr-aceastea / {148[v]} propoveduiesc şî spu*n* cu glasuri negrăite, cu*m* că de Dumnezeu ce*l* nezidi*t* şî nemuta*t* şî neschimba*t* sân*t* făcute, şî ținute, şî păzite, şî pururea ferite.

Crez ceaste firi, ce nu-ş răduc, ce-ş stau împotrivă, cu*m* se-ară fi aduna*t* una cu altă cătră umplearea unii lumi şî cu*m* ară trăi nestricate şî nedezlegate, de nu le-ară fi alcătui*t* vreo puteare atotputearnică? Şî le păzeaşte nestricate în toată vreamea. Cu*m* ară putea fi ceva, deaca E*l* n-ară fi vru*t*? Sau ce n-ară fi chema*t* de Dânsu*l*, cu*m* se-ară putea păzi şî feri?! (Zise scriptura) Crez corabiia fără cârmaci nu se va înderepta, ce se neacă lesne. Casa // {149[r]} nu poate sta fără tocmito*r*, dară lumea, un lucru aşa de mare şî aşa frumos şî minuna*t* cu*m* să stea întru atâta seamă de ai fără de vreo slăvită oarecarea şî mare şî minunată îndereptare şî preaînțeleaptă

---

[429] Sl., în trad.: *Înțelepciunea, 7;* cf. CARTEA ÎNȚELEPCIUNII LUI SOLOMON.

[430] Cf. în sl.: въсєѧтвари.

purtare de grije?! Că iată, ceriurile de câț ai sânt şî nu se-au mai negrit, tăriia pământului nu se-au mai slăbit, născând în toț aii atâtea; izvoarăle nu se-au mai contenit, curând totdeauna de cânduş au fost; marea, atâtea râure încăpând în sine, nu-ş mai trecu măsura; alergarea soarelui şî a lunii nu se mai schimbă, tocmealele zilei şî ale nopții nu se-au mai întors. /

{149v} Dentr-aceastea den toate, nespusa putearea lu Dumnezeu şî măriia Lui arată-se noauă mărturisită de proroci şî de apostoli. Ce nimenea vredniceaşte şî cum se-ară cădea a înțeleage sau a lăuda slava Lui, nu poate. Că toate văzutele câte sânt supt simțire şî nevăzutele, dumnezeiescul apostol carele avea pre Hristos grăind în sine, cu socotință zise {1, *Co(r̃), 13*}[431]: „Den parte înțeleagem, cum ai zice, câte neşchițel înțeleagem, şî den parte prorocim, adecă câte puținel gâcim". Iară când va veni ce e deplin şî desăvârşit, atunce se va deşerta acea den parte, adecă neşchițelul. Derept aceaea şî mirindu-se de nenumărata bogăție / {150r} a înțelepciunei Lui, cu mare glas strigă: {*Ri(m), g(Ĩ) 11*}[432] „O, adâncătura înțelepciunei şî a înțeleagerii lu Dumnezeu, cât sânt de necercate judecățile Lui şî de neurmate căile Lui". {2, *Co(r̃), 12*}[433] Iară deaca acela ce au ajuns pănă la al treilea ceriu şî au auzit graiuri nepovestite, glasuri de minune ca aceastea au slobozit den gura lui.

Cine den ceia ce sânt de potriva mea ară putea de tot căuta cu ochii lui întru adâncul a atâtea taine şî a zice ceva pre înțeles, sau măcar să poată a şi cugeta cum se cade de ceale zise, deaca nu va da singur Dătătoriul înțelepciunii şî Îndereptătoriul neînțelepciunilor?! Că în mâna Lui sânt şî noi, şî cuvintele noastre. Şî toată / {150v} chipzuiala şî meşteşugul minții El l-au dat noauă de mincinoasa cunoaştere a lucrurilor ce sânt, a şti tocmeala lumii şî lucrurile stihiilor, ce se zice temeaielor lumii, începătura, şî sfârşeniia, şî mijlocul ailor, schimbarea obiceaielor şî mutarea vremilor. Că toate cu măsură şî cu cumpănă le-au făcut, păntru că ce iaste a putea mult, Lui gata iaste în toată vreamea. Şî împotriva tăriei brațului Lui cine va sta? Că ca chipul cumpenei iaste naintea Lui toată lumea şî ca picătura roauăi de demineață ce se pogoară pre pământ. Miluiaşte dară pre toț, că poate

---

[431] Sl., în trad.: *I, Corinteni, 13:*

[432] Sl., în trad.: *Râmleani, cap 11.*

[433] Sl., în trad.: *II, Corinteni, 12.*

toate, şî treace păcatele oamenilor // {151[r]} ce se căiesc. Că pre nimea nu uraşte, nici-ş întoarce faţa de către ceia ce aleargă către Dânsul, singur bunul şî de-suflete-iubitoriul Stăpân, {*Da(ñ), g(Ť) 3*}[434] blagoslovit fie sfântul numele slavei Lui şî preacântat şî preaînălţat în veaci. Amin!

Cap XVIII

Varlaam arată carea iaste adevărita viiaţa şî care-i adevărita moarte şî de călugărească ţineare în bucate şî haine.

Iară Ioasaf zise către dânsul:

– O, preaînţeleapte! De te-ai sfătui vreame foarte multă ca să faci plăcută dezlegare gândurilor noastre și spunere întrebărilor noastre, pare-mi că numai într-alt chip sau mai aimintrea, // {151[v]} adecă mai bine sau mai frumos, ai putea face să grăieşti lucruri ca acealea, decât cumu-m spuseş acuma. Că mă învăţaş cum Dumnezeu iaste Făcător şî Ţiitor a toate şî cum că slava măriei Lui neajunsă iaste de cugetele omeneşti, cu adevărate cuvinte arătată, şî cum că nimenea altul a spune aceaea nu poate, fără numai cărora Singur va descoperi cum va vrea. Derept aceaea foarte mă minunaiu de înţelepciunea cuvintelor tale. Ce-mi spune, preferícite, de câţi ai eşti tu şî în ce locuri ţe-ai câştigat lăcuită şî pre carii ai cu tine soţi aceştii filosofii? Că tare se legă sufletul mieu către a ta înţelepciune şî nici întru un chip nu voiu // {152[r]} să mă desparţ de tine în toată vreamea vieţii meale.

Bătrânul zise:

– De ai sâmt cumu-m pare mie de 45. Iară de lăcuită, eu lăcuiesc în pustiile pământului Senaridului. Şî am împreună cu mine nevoitori carii către calea a umbletului de sus se ostenesc cu mine şî se învaţă.

Zise Ioasaf:

– Cumu-m grăieşti lucruri ca aceastea? Că tu te arăţ mie mai mare de 70 de ai. Dară ce cuvânt iaste acesta al tău, de te faci a fi de 45? Pare-m că de aceasta nu grăieşti adevărat.

Iară Varlaam zise către dânsul:

---

434 Sl., în trad.: *Daniel, cap. 3.*

– De întrebi să ştii aii miei de la naştere, bine ai socoti*t* într-aceasta, că mai mare sân*t*, decâ*t* vreo 70 de ai. Ce eu întru numărul vieții nici întru un chip / {152[v]} n-a*m* socoti*t* pre aceia ai, carii în deşer*t* fură cheltui*ț*. Că cân*d* trăiia*m* eu cu trupu*l* ro*b* fiin*d* păcatului, atunce mortu-*m* era omu*l* ce*l* denlăuntru. Dici aii morților niciodată[435] nu-i socotesc între ai viilo*r*. {*Ga(T), g(T) 6*}[436] Iară de cân*d* lumea mie se-au răstigni*t*[437] şî eu lumii, șî a*m* pus în laturi omu*l* ce*l* vechiu {*Efe(S), 4*}[438], carele se stricase cu înşelătoarele pohte, de atunce nu ca mai mul*t* trăiesc în tru*p*, ce trăiaşte întru mine Hristos. Iară traiu*l* ce trăiesc, trăiesc cu credința Fiiului lu Dumnezeu, Celuia ce m-au iubi*t* şî pre Sine au da*t* păntru mine. Pre aceştea dară pre dereptate chemu-i ai de viiață şî zile de spăsenie, carii 45 de ai i număraiu cu cuvântu*l*, iară nu cu socotință spuş număru*l* lo*r*. // {153[r]} Şî tu acuma dară cuge*t* ca acesta aibi în toată vreamea, nici întru u*n* chi*p* aii cei vii spre to*t* lucru*l* bu*n* nu-i socoti morți, nici[41] iară socoti ai vii pre aceia ce slujesc păcatului şî țiitoriului de lume, de tra*g* în jos şî răpesc[439] viiața întru dulceți şî în pohte rreale. Ce pre aceia ai bine să-i ştii că sân*t* morți şî viiață omorâtă cu fapta.

Că u*n* oarecare înțelep*t* pre dereptate chemat-au pre păcatu*l* moartea nemuritoriului. Şî au zis şî apostolu*l* {*Ri(m), g(T) 6*}[440]: „Cân*d* erați robi păcatului, sloboz era*ț* de dereptate. Şî ce roadă aveați atunce, de cari lucrure acuma vă iaste ruşine. Că sfârşeniia acelora iaste moartea, iară acuma, slobozindu-vă de la păca*t*, făcutu-v-a*ț* robi / {153[v]} lu Dumnezeu. Şî ave*ț* roada voastră întru sfinție şî sfârşeniia de-aciia iaste viiața veacului. Că leafa păcatului iaste moartea, iară daru*l* lu Dumnezeu iaste viiața de veac, întru Isus, Domnul nostru".

Zise de-aciia Ioasa*f* către dânsu*l*:

---

[435] Scris: ничωдатъ; altă lecțiune posibilă: *niceodată.*

[436] Sl. în trad.: *Galateni, cap 6.*

[437] Scris inițial: рътстиг҃нит҃ şi corectat prin scrierea lui ы peste primul и. Optăm, totuşi pentru lecțiunea *răstignit* a acestei grafii. Vezi, *supra, Nota asupra ediției.*

[438] Sl., în trad.: *Efeseni, 4.*

[439] Scris: рыпеск҃ъ.

[440] Sl., în trad.: *Râmleani, cap* 6; cf. ROMANI.

– De vreame ce traiul în trup, adecă trupesc, tu nu-l socoteşti în numărul vieţii, nici[41] moartea dară, supt carea toţ zac, se-ară cădea a o socoti moarte.

Răspunse bătrânul:

– Fără de toată îndoiala şî de aceaea aşa înţeleg eu, nici[41] întru un chip temându-mă de ceastă moarte vremească. Şî tocma nici[41] moarte o chem, că de mă va apuca umblând în calea poruncilor ale Domnului[441], atunce nu moarte, ce mai vârtos treacere-m iaste den moarte cătră viiaţa // {154r} ceaea mai buna şî mai desăvârşita şî în Hristos ascunsa, {Co(l) g(l) 3}[442] carea pohtind sfinţii a o nemeri, foarte urâră ceastă viiaţă. Păntru care lucru zis-au apostolul: {2, Co(r), 5}[443] „Ştim că de se va strica pământeasca casa noastră a lăcuitei aceştiia, avem de la Dumnezeu casă de veac în ceriu, nefăcută de mână. Crez păntru aceaea şî suspinăm şî geamem, pohtind a ne îmbrăca sus, în sălaşul nostru cel den ceriu. Însă de ne vom afla îmbrăcaţ, nu goli, păntru că şî ceia ce sântem în cest sălaş geamem şî suspinăm, fiind îngreuiaţ, căce nu vom să ne despuiem, ce vom să ne şi mai îmbrăcăm, ca sorbită să fie moartea de viiaţă". Şî iarăş zice: {Ri(m), g(l) 7}[444] „Eu, om ticălos, cine mă va izbăvi de trupul morţei aceştiia?" Şî iarăş: / {154v} „Pohtesc a mă dezlega şî a fi cu Hristos". Şî prorocul David {Psa(l) 41}[445]: „Când voiu veni, şî mă voiu arăta feaţei lu Dumnezeu". Iară cum că eu, cela ce sâmt decât toţ robii lu Dumnezeu mai mic, de ceastă vremească moarte nici[41] întru un chip nu mă tem, de aice poţi lesne cunoaşte că groaznicele laude şî porunci ale tătâini-tău, întru nimica[2] socotindu-le, fără de frică veniiu la tine. Că de ară veni aceastea la ştiinţa lui, ca un putearnec ce iaste, supt mii de morţi pune-m-ară. Ce eu decât toate alalte, cuvântul lu Dumnezeu mai sus puindu-l, şî pre acela jeluind a ajunge, de vremească moarte nici mă spământez, nici[41] vreadnică de acesta nume o socotesc să fie, ascultând // {155r} porunca Domnului, ce zice: {Ma(th), g(l) 10}[446] „Nu vă teamereţ de ceia ce ucig trupul, iară sufletul nu pot

---

[441] Secvenţa *ale Domnului* omisă şi adăugată marginal.

[442] Sl. în trad.: *Coloseni, cap 3.*

[443] Sl. în trad.: *2 Corinteni, cap 5.*

[444] Sl. în trad.: *Râmleani, cap 7;* cf. ROMANI.

[445] Sl. în trad.: *Psalmul 41.*

[446] Sl. în trad.: *Matei, cap 10.*

ucide. Ce mai vîrtos de acela vă teameți, carele poate a piiarde şî sufletu*l*, şî trupu*l* în gheena!”

Ioasa*f* zise:

– Aceaste nevoințe ale adeveritei filosofiei voastre, foarte trec peste firea pământenilo*r* celora ce den rădăcină se-au lipi*t* de ceastă viiață. Ferici*ț* sânteți voi, carii aşa bărbătească şî vârtoasă vreare ave*ț*! Ce ție şî celo*r* ce sân*t* cu tine în pustie ca aceaea, de unde, şî ce bucate, şî de unde haine, şî ce fealiu? Spune-*m* adevăra*t*, rogu-te!

Iară Varlaa*m* zise:

– Hrana ne iaste den muguru*l* copacelo*r* ce se află şî den ierbile ce hrăneaşte pustiia, adăpată de rooa / {155[v]} ceriului şî poruncii Ziditoriului supuindu-se, păntru cari bucate nimea nu iaste făcân*d* cu noi războiu sau să se pârască, căutând să şupească mai mult, cum iaste leagea şî tocmeala asupreciunii şî a lăcomiei. Ce den dăstul zace înaintea tuturora hrană fără pizmă, lucrată de nimea, şî masă însăş-făcută. Iară deaca vreodată cineva credincio*s* den frații ce sân*t* aproape aduce pâine la blagoslovenie, aceaea noi o priimi*m* ca cu*m* ne-ară fi trimeasă de la a lu Dumnezeu purtare de grije, spre blagosloveniia celora ce ş-au adu*s* cu credință. Iară îmbrăcămintele ne sân*t* neşte fealegi de pă*r* şî de piei de oaie şî // {156[r]} de capră, învechite toate şî mul*t* cârpite, chinuin*d* de to*t* pre ces*t* neputincio*s* trup. Că acela iaste îmbrăcământu*l* nostru şî vara, şî iarna, întru care deaca ne îmbrăcă*m*, nu ne se cade a ne mai dezbrăca pănă cân*d* se vechesc şî se strică de to*t*. Că aşa şî ale frigului, şî ale zăduhului nevoi pățin*d*, aşteptă*m* păntru aceastea să ne îmbrăcă*m* într-acealea haine neputrede ce vo*r* să fie.

Iară Ioasa*f* zicân*d*:

– Dară ceastă haină a ta, în carea eşti îmbrăca*t*, de unde-*ț* iaste?

Starețu*l* zise:

– Luatu-o-a*m* de la un credincio*s* frate cătră ceastă treabă, vrân*d* a face cale cătră tine. Că cu haine ce ne-a*m* deprins noi a umbla nu mi se cădea a veni. Ca cu*m* ară fi cineva / {156[v]} să aibă o rudă dragă robită, dusă de neşte limbi într-altă țeară. Şî vrân*d* să-l scoață de acolo, ş-ară lepăda haina lui şî se-ară îmbrăca în haine de-ale acelo*r* vrăjimaş şî aşa ară mearge în țeara lo*r*. Şî în multe chipuri de meşterşuguri pre ruda lui ară slobozi den amara

muncă. Într-acela chip şî eu ştiund ceale ce sânt de tine, îmbrăcatu-m-am într-acest chip şî veniiu să bag sămânța dumnezeieştii propoveduiri în inema ta şî den robiia iutelui țiitoriu de lume să te izbăvesc. Şî acuma iată, cu tăriia lu Dumnezeu, den cât mi-au fost putearea, umplutu-mi-am slujba, de țe-am spus cunoştința lui şî propoveduialele prorocilor şî ale apostolilor // {157r} şî te-am învățat fără de sminteală şî cu iubire de adevăr deşertarea lucrurilor ce sânt. Şî de câte feliuri de răotăț fiind ceastă lume plină înşală pre ceia ce se supun ei şî în multe chipuri i vinează. Dici acuma dară cade-mi-se a mă duce de unde am venit şî acolo de acest chip striin dezbrăcându-mă, îmbrăca-mă-voiu iară întru al mieu.

Roagă de-aciia Ioasaf pre unchiaşul să-i arate hainele portului lor ce au deprins ei a purta. Atunce Varlaam, unde se dezbrăcă de haina ce era îmbrăcat, înfricoşată vedeare se arătă lu Ioasaf, că i se era mârşevită toată vlaga trupului şî piialea i negrise de arsura soarelui şî era lipită / {157v} şî strânsă pre oase ca cum ară întinde cineva o piiale pre desupra unor trestii supțireale. Şî era cu o fealegă de păr spartă şî foarte aspră, înfăşurată de la mijloc pănă <la> genunche. De acelaş fealiu avea şî mantie în spinare.

Şî prea se minună Ioasaf de traiu duroros şî vârtos ca acela. Şî de prea mare răbdare mirându-se, suspină şî lăcrămând zise cătră starețul:

– De vreame ce ai venit să mă slobozeşti den robiia diiavolului, pune sfârşenia binelui tău, de-m scoate sufletul den temniță. Şî luându-mă cu tine, du-te de aice, ca desăvârşit izbăvindu-mă de înşelăciunea lumii, acolo să iau peceatea mântuitoriului botez şî să fiu soț minunatei // {158r} filosofiei tale şî vieții tale, ce e pre desupra firei.

Pildă de o căprioară

Iară Varlaam zise cătră dânsul:

– Oarecine den bogați hrăniia un puiu de căprioară tânăr. Dici deaca crescu, el pohtiia pustiia, că-l trăgea traiul firei. Dici ieşind odată, află o turmă de căprioare păscând. Şî păştea şî el aproape de dânsele pre câmp, lângă sat, şî seara se întorce iarăş la curte. Aşijderea, a doa zi, păntru negrija celora ce o hrăniia, ieşind iarăș, amestecă-se cu ceale sălbatece. Dici eale

ducându-se a se paşte mai departe, mearse şî ea pre urma lor. Iară slugile bogatului simțind, încălecară pre cai şî alergară pre urma lor şî prinseră puiul lor. Şî / {158v} întorcându-se acasă, făcură-l să nu mai iasă. Iară alaltă turmă, unele uciseră, altele rrău le răniră.

Acesta chip frică-m iaste să nu se întâmple şî noauă de veri mearge după mine. Să nu cumva să mă lipsesc şî de trăirea împreună cu tine, şî soțiilor miei de multe rrăotăți, şî tătâine-tău, de osândă de veac tocmitoriu să fiu. Ce aşa e voia Domnului cătră tine, acuma să te semnezi, cum am zice să te pecetluieşti cu peceatea dumnezeiescului botez[447], şî să lăcuieşti pre loc, țiindu-te de toată blagocistiia – ce se zice de creştinătatea cea cu frica lu Dumnezeu – şî de facerea poruncilor lu Hristos. Iară când va da vreame ca aceea Cela ce iaste făcător // {159r} a toate bunătățile, atunce tu veri veni cătră noi şî alaltă vreame a vieții noastre trăi-o-vom de-aciia împreună unul cu altul. Însă am nădeajde în Domnul cum şî în viiața ce va să fie, nedespărțiți să fim noi.

Iară Ioasaf, aciiş lacrămând, zise cătră dânsul:

– Deaca aşa place Domnului, voia lui să fie. De acuma dară săvârşaşte-mă cu sfântul botez. Şî ia de la mine galbeni şî haine, să fie de hrană şî de îmbrăcăminte ție şî soțiilor tale. Şî te du la locul postirei[448] tale, păzit cu pace Domnului. Şî te roagă necurmat păntru mine, ca să nu caz den nădeajdea mea, ce să te poci ajunge curând şî întru adâncă tăceare să petrec, luând de la tine folos. /

{159v} Iară Varlaam zise:

– A lua peceatea lu Hristos, nici[41] întru un chip, opreală nu iaste. Găteaşte-te dară tu şî ajutând Domnul, săvârşit veri fi. Iară de bani ce ziseşi să dai soțiilor miei, cum va putea fi aceasta, fiind tu sărac şî să dai milostenie bogaților? Crez în toată vreamea bogații că fac[449] bine săracilor, nu săracii bogaților. Că cela ce e mai de jos dentru toț soții miei, preste seamă mai bogat iaste decât tine. Însă nădăjduescu-mă întru îndurarea lu

[447] Scris: вотє; slovele зъ au fost adăugate supraliniar, la corectură.
[448] Scris: постєрїи; cf. ms. 2470, f. 211r: *postirei*, ms. 3339, f. 121r: *postirei*.
[449]Scris: фа͠кќъ.

Dumnezeu cu*m* şî pre tine câtu e preste puţinea vreame să te preaîmbogăţească şî atunce nu veri fi darnec.

Ioasa*f* zise cătră dânsu*l*:

– Spune-*m* aces*t* cuvân*t*: cu*m* cela ce e mai de jos dentru toţi soţii tăi, să poate fi // 160[r] cu mul*t* mai mare decâ*t* mine cu bogăţiia, de carii tu, puţin mai nainte de aceasta, grăiiai cu*m* întru multă neagonisire şî întru sărăciia cea mai de pre urmă trăiesc? Şî cu*m* mă che*m* acuma săra*c*, iară cân*d* mă voiu îmbogăţi, zice-*m* că voiu fi scump, fiin*d* acuma darnic?

Răspunse Varlaa*m*:

– N-a*m* zi*s* eu cu*m* că pa*t* sărăcie, ce au bogăţie nedeşertată. Că a adaoge în toată vreamea bogăţie cătră bogăţie şî porneala aceii pohte a nu o înfrâna, ce to*t* mai multe a pohti fără saţiu, aceasta iaste sărăciia cea mai de pre urmă. Iară ceia ce nu bagă în seamă lucrurile ce sân*t* ale ceştii vieţi păntru dragostea celo*r* de veac şî socotiră pre aceastea a fi gunoiu, ca păntru / 160[v] să dobândească pre unu*l* Hristos şî toată grija de mâncare şî de îmbrăcăminte în Domnul şi-o au arunca*t*, veselindu-se cu neagoni<si>rea, cu*m* nimea den iubitorii de lume, carii undează în au*r* şî în bogăţie, aşa nu se veseleaşte. Şî bogăţie de bunătăţi strângă-ş-au den dăstu*l* şî să îndulcesc cu nădeajdea de binele cel nesfârşi*t* pre dereptate, pre aceea to*ţ*, şî decâ*t* tine, şî decâ*t* toată împărăţiia pământească, mai boga*ţ* i voiu chema. Însă ajutându-*ţ* Dumnezeu, priimi-veri şî tu duhovnicească bogăţie ca aceaea, carea păzindu-o cu tărie şî pre dereptate pohtin*d* pururea încă mai mult, nu veri vrea atunce a cheltui dentr-însa nemica[17], că aceaea iaste // {161[r]} avuţiia cea adevărată. Iară mulţimea bogăţiei trupeşti vatămă mai mul*t* pre priatnicii ei, decâ*t* le foloseaşte. Pre dereptate dară o chemaiu sărăciia cea mai de apoi, de carea pohtitorii binelui ceresc, de to*t* lepădându-se, fugiră de dânsa, ca cu*m* fuge cineva de u*n* şarpe. Dici deaca pre vrăjimaşu*l* pre carele soţii miei – ceia ce cu mine împreună se postesc şî cu mine împreună oştesc – ucisu-l-au şî cu picioarele călcatu-l-au, acuma eu pre acela iarăş viu să-*l* iau de la tine şî să-*l* du*c* la dânşii, fi-voiu tocmitoriu lo*r* de războaie şî de patime şî le voiu fi de to*t* înge*r* hitlean, care lucru nu fie mie a-*l* face! Şî aceastea să-*m* / {161[v]} înţelegi şî de îmbrăcămân*t*! Că ceia ce se-au dăzbrăca*t* de vechiciunea ceaea putreda şî de haina călcării – ce se zice a neascultării – şî grija ce iaste de dânsa, adecă de îmbrăcămân*t*, pusu-o-au jos şî în Hristos, ca în haina

spăseniei şî ca în văşmântu*l* veseliei, se-au îmbrăca*t*, pre aceia cumu-iu voiu îmbrăca iarăş în haine de piiale şî să-i învesc cu văşmântu*l* ruşinii? Ce aşa să ştii pre soții miei, cu*m* nici[41] întru u*n* chi*p* de aceastea haine lo*r* nu le tribuiesc, ce lo*r* le iaste dăstu*l* postu*l* pustiei şî acela-*l* socotesc ei să fie bucata cea adevărită.

Aurul şî hainele ce zici să dai lo*r*, împarți-le săracilo*r* de-*ț* ascunde ție comoară nefurată în veacu*l* ce va să fie. // {162[r]} Şî cu rugăciunile lo*r* fă-ți pre Dumnezeu milostiv, că aşa-*ț* veri avea bogăția ajutătoare spre bine. Şî aşa, îmbrăcându-te {*Efe(s),* 6}[450] în toate armele duhului, şî mijlocu*l* încingându-ți-*l* cu adevăru*l*, şî în platoşa dereptății îmbrăcându-te, şî în ca*p* puindu-*ț* coifu*l* spăseniei, picioarele încălțându-le întru gătarea buneivestiri de pace, şî în mâini luân*d* paveza credinței şî sabia Duhului, carea iaste graiu*l* lu Dumnezeu, şî de toate părțile vitejaşte înarmându-te şî îngrădindu-te, aşa, cu nădeajde, ieşi împotriva războiului păgân. Dici deaca veri birui acela războiu şî pre căpitanu*l* lui, pre diiavolu*l*, şî la pământu-*l* veri surpa de la direapta / {162[v]} stăpânului, cea începătoare de viiață, cu cunună de biruință împodobite-veri.

Cap XIX

Varlaa*m* pre Ioasa*f* de tainele credinței şî de sfânta priceaşteniia învață. Aşijdeare de cinstirea icoanelo*r* şî de mărturiia săborului de la Nicheia îndireptează. După ceaea, botezului şî sfântelo*r* taine ale priceaşteniei învreadniceaşte şî cătră iubirea bunătățilo*r* învața.

Cu ca aceastea amu învățături şî cuvinte de spăsenie învățân*d* Varlaa*m* pre feciorul împăratului şî cătră dumnezeiescu*l* botez gătindu-*l* şî a posti şî a se ruga poruncindu-i, în multe zile nu se conteniia a urdina des cătră dânsu*l*, după // {163[r]} obiceaiu cu*m* se deprinsease. Şî toate blagosloveştile glasuri ale pravoslavnicii credințe învăța-*l*. Şî dumnezeiasca

[450] Sl., în trad.: *Efeseni, 6.*

evanghelie spuse-i-o. Cătră aceastea şî mângâierile apostolilor şî graiurile prorocilor arăta lui, fiind el un om de-Dumnezeu-învăţat, de toată scriptura cea veache şî cea noauă în gură o purta. Şî de dumnezeiescul duh fiind îndemnat, lumină-l cu adeverita cunoştinţă a lu Dumnezeu. Dici într-acea zi când vrea să-l boteaze, învăţându-l aşa-i zicea:

– Iată, făgăduişi-te a lua peceatea lu Hristos {*Psa(l) 4*}[451] şî a te semna cu lumina feaţei Domnului şî a te face fiiu lu Dumnezeu şî casă Sfântului şî de-viiaţă-făcătoriului Duh. Creade dară acuma / {163v} în Tatăl, şî în Fiiul, şî în Sfântul Duh, întru Sfânta şî de-viaţă-începătoarea Troiţă, carea e slăvită în trei staturi, şî întru o dumnezeire, împărţită amu cu staturile şî cu usebirile staturilor, dară cu fiinţa împreunată. Ştiund să ştii pre unul Dumnezeu, Tatăl nenăscut, iară pre unul Domnul Isus născut, lumină den lumină, Dumnezeu adeverit den Dumnezeu adeverit, născut mai nainte de toţ veacii. Că den bunul Tată, bunul Fiiu se-au născut, den lumina nenăscută răsărit-au lumină pururea-fiitoare, den adeverita viiaţă, ieşit-au izvorul cel făcătoriu de viaţă, den singura puteare, putearea Fiiului arătatu-se-au, {*Evre(i), g(l) 1*}[452] carele iaste strălucirea // {164r} slavei şî cuvânt cu stat de început fiind la Dumnezeu, {*I(o), g(l) 1*}[453] şî Dumnezeu fiind fără începătură şî pururea-fiitor, cu Carele toate[454] fură, şî văzutele, şî nevăzutele, pre Duhul Sfânt den Tatăl ieşind, Dumnezeu deplin şî de-viaţă-făcător şî de-sfinţie-dătător, Singur-volnic, Însuş-putearnec, Împreună-pururea-fiitor şî cu stat.

Aşadară te închină Tatălui, şî Fiiului, şî Sfântului Duh, în trei staturi – ce se zice în trei usebiri – şî în dumnezeire una; că dumnezeirea dempreună le iaste a trei, şî firea una le iaste, şî fiinţa una, şî slava una, şî împărăţiia una, şî putearea una, şî biruinţa una, şî Fiiului / {164v}, şî Duhului dempreună le iaste a fi den Tatăl. Iară Tatălui, de usebii iaste nenaşterea, adecă a nu se naşte, iară Fiiului naşterea, ce se zice a se naşte, iară Duhului ieşirea, adecă purceaderea. Aşa creade dară aceastea, iară a ajunge chipul Născutului sau al Ieşitului, să nu întrebi, că neajuns iaste; ce întru

---

451 Sl., în trad.: *Psalmul 4.*

452 Sl., în trad.: *Evrei, cap 1.*

453 Sl., în trad.: *Ioan, cap 1.*

454 Scris: тоатѫ şi corectat marginal prin adăugarea lui є pentru ѫ.

dereptatea inemii, fără-de-ispită priimeaşte cu*m* că Tată*l*, şî Fiiu*l*, şî Sfântu*l* Duh, preste to*t*, unu*l* sân*t*, fără numai nenaşterea, şî naşterea, şî ieşirea. Şî cu*m* că Unul-născu*t*, Fiiu*l* şî Cuvântu*l* lu Dumnezeu, şî Dumnezeu, păntru mântuirea noastră se-au pogorâ*t* pre pămân*t*, cu bună-vrearea a Tatălui şî cu ajutoriu*l* Sfântului Duh, // {165r} începându-se fără de sămânță întru pântecele Sfintei Feate şî Născătoarei lu Dumnezeu, Mariei, cu Duhul Sfân*t* şî fără-de-stricare născu*t* dentr-însa. Şî o*m* desăvârşi*t* fu. Şî cu*m* că acela Dumnezeu depli*n* iaste şî o*m* depli*n* den doauă firi, den dumnezeire şî den omenire. Şî în doauă firi iaste, înțelegătoare şî volnice, cari firi au-ş umplearea desăvîrşită preste to*t*. Fieşcarea-ş are hotaru*l* şî seama ei ce i se cuvine, dumnezeirea, să zic, şî omenirea, însă sta*t* unu*l* împreuna*t*.

Şî aceastea fără de sminteală să le priimeşti. Nicicu*m* să nu întrebi a şti chipu*l* cu*m* se-au vărsa*t* Fiiu*l* lu Dumnezeu şî se-au făcu*t* o*m* den sânge fetesc, fără / {165v} sămânță şî fără stricare, sau ce iaste împreunarea acelo*r* doauă firi întru un sta*t*, cari[4] noauă în da*r* ne sân*t* spuse den dumnezeieştile scripturi. Cu credința sânte*m* învățați a le ținea, iară chipu*l* nici[41] a-*l* cunoaşte, nici[41] a-*l* grăi nu pute*m*. Creade pre Fiiu*l* lu Dumnezeu păntru milosârdiia milei să se fie făcu*t* o*m* şî toate omeneştile cumuş iaste firea omenească să le fie lua*t*, afară de ponosu*l* păcatului. Că au flămânzi*t*, şî au însetoşa*t*, şî au durmi*t*, şî au osteni*t*, şî se-au întrista*t* cu firea omenirei. Şî dere*pt* strâmbătățile noastre, du*s* fu la moarte, răstigni*t* fu şî îngrupa*t*, gustân*d* moartea. Iară într-aceastea dumnezeirea // {166r} fără patime şî fără schimbare au trăi*t*. Că nemica[17] lucru pătimito*r* nu pune*m* lângă firea cea fără de patime. Ce cu luarea, adecă cu omenirea ce au lua*t*, şti*m* pre dânsu*l* chinui*t* şî îngrupa*t* şî cu dumnezeiasca slavă scula*t* dentru morți fără stricăciune, ce se zice fără putrejiciune, şî la ceriuri înălța*t* {*Ma(th̃), g(Ĩ) 16*}[455], şî iarăş viito*r* cu slavă {*Apo(k̃) g(Ĩ) 22*}[456] a judeca pre vii şî pre morți cu cuvinte ale acelui preaîndumnezei*t* tru*p*, {*Io͠, g(Ĩ)* 5}[457] cu*m* singu*r* ştie, şî a plăti fiecui cu ale Lui direapte cumpene. Că vo*r* înviia morții şî se vo*r* scula ceia ce sân*t* în mormânturi. Dici carii au păzi*t* poruncile lu Hristos şî în credința cea direaptă au umbla*t*, moştneni-vo*r* viiața veacului, / {166v} iară ceia

---

[455] Sl. în trad.: *Matei, cap* 16.

[456] Sl. în trad.: *Apocalipsa, cap 22.*

[457] Sl. în trad.: *Ioan, cap 5.*

ce se-au spurcat în păcate şî se-au ferit de credința direaptă, mearge-vor în munca veacului.

Creade dară cum că rrăul nu iaste vreo ființă ceva, sau vreo împărăție, nici[41] să-l socoteşti a fi fără de începătură, sau să se fie făcut de sineş, sau să fie de la Dumnezeu (care lucru nu încape), ce el iaste den lucrurile noastre şî păntru diiavolul, de au întrat în noi păntru nesocotința noastră. Păntru că noi, fiind volnici, în voia sfatului nostru au fost a aleage or binele, ori rrăul. Cătră aceastea mărturiseaşte un botez den apă şî den Duhul, întru iertăciunea păcatelor. Priimeaşte şî cuminecătura preacu// ratelor {167r} tainelor lu Hristos şî o creade a fi adevărat trup şî sânge al lu Hristos, Dumnezeului nostru, care au dat credincioşilor întru iertăciunea păcatelor. Că într-acea noapte, când era a se predădi, puse legătură sfinților ucenicilor şî apostolilor lui şî cu dânşii cât vor creade într-însul, zicând: „Luați şî mâncaț! Acesta iaste trupul Mieu, frânt derept voi întru iertarea păcatelor". Aşijderea, luând şî paharul, deade lor, grăind: „Beați dentr-însul toți! Acesta iaste sângele Mieu, al legăturii ceii noauă, păntru voi vărsat întru iertăciunea păcatelor. Aceasta să faceț întru pomana mea!"

Acela amu cuvânt al lu Dumnezeu, viu / {167v} şî lucrător, şî toate făcând cu putearea lui, {*Evre(i), g(T) 4*}[458] face şî preface cu dumnezeiasca, sfânta cuvântare, pâine şî vinul prinosului, trupul şî sângele Lui, cu venirea Duhului Sfânt, întru sfințirea şî întru luminarea acelora ce se cuminecă cu jelanie.

Închină-te cu credință, sărutând cu cinste chipul feaței Domnului, al Cuvântului lu Dumnezeu, Carele derept noi se-au înomenit, aşa părându-ț, cum că tocma ce vezi pre singur Făcătoriul în icoană. Că au zis oarecine den sfinți aşa: „Cinste icoanei, la izvodul cel dentâiu treace". Dici izvodul cel dentâiu iaste de pre carele se ijdiraşte // {168r} chipul icoanei. Că văzând noi scriptura den icoană, cu[459] ochii minții treacem cătră vedearea cea adevărată a căruia iaste icoana, cu smerenie închinându-ne chipului Aceluia ce se-au întrupat păntru noi, nu făcând pre icoana că e Dumnezeu, ce ca pre un chip al întrupatului Dumnezeu, Cela ce se-au vărsat tocma până la chipul robesc

---

458 Sl., în trad.: *Evrei, cap 4.*

459 Scris: къ.

păntru noi, cu pohtă şî cu dragoste-*l* sărută*m*. Aşijderea şî a Preacuratei Maicăi lui şî a tuturora sfinţilo*r* icoane, cu seamă ca aceasta le sărută*m*. Aşijderea şî chipului cinstitei şî de-viaţă-făcătoarei cruci, cu credinţă te închină şî sărută, păntru Cela ce au spânzura*t* / {168^{v}} pre dânsa cu trupu*l*, spre spăseniia neamului nostru, Hristos Dumnezeu şî Mântuitoriu*l* lumii. Şî ne-au noauă da*t* aces*t* chi*p* de biruinţă asupra diiavolului, că se teame şî se cutremură, nerăbdân*d* a căuta cătră putearea ei.

Întru porunci ca aceastea şî cu credinţă ca aceasta să te botezi, neschimbată aceasta leage şî neatinsă de toată eresa, pozindu-o pănă la ieşitu*l* sufletului. Iară de toată învăţătura şî den to*t* glasu*l* a poruncilo*r* ce stau împotriva aceştii nevinovate credinţe, întoarce-*ţ* faţa. Şî să o socoteşti a fi înstriinare de cătră Dumnezeu, că au zi*s* apostolu*l* {*Ga(T) g(T) 1*}[460] că măcară noi sau măcară înge*r* den ce*r*, de <va> vesti voauă // {169^{r}} mai mul*t* decât ce v-a*m* vesti*t* noi, procle*t* să fie. Că altă vestire, ce se zice Evanghelie, nu mai iaste, nici[41] altă credinţă, fără aceaea, carea iaste propoveduită de apostol şî de cei părinţi purtători de Dumnezeu, pre la multe fealiuri de săboară mărturisită şî săborniceştii beseareci dată.

Krŭštenie Ioasafovo[461]

Aceastea zicând Varlaa*m* şî ispovedaniia – ce se zice mărturisirea credinţei – carea se-au sco*s*[462] la săboru*l* den Nicheia învăţân*d* pre fecioru*l* împăratului, boteză-*l* în numele Tatălui, şî a*l* Fiiului, şî a*l* Sfântului Duh, întru u*n* râbni*c* sau hălăşteu ce era în grădina lui. Şî veni / {169^{v}} asupra lui sau pre dânsu*l* daru*l* Duhului Sfân*t*. Şî întrân*d* în cămara odihnii lui şî săvârşin*d* acolea slujba necruntei jârtve, deade-i preacuratele ale lui Hrisos taine. Şî se bucura în duhu*l* său, trimeţân*d* slavă lu Dumnezeu.

De-acii zise cătră dânsu*l* Varlaa*m*:

– Blagoslovi*t* Dumnezeu şî Tată*l* Dumnului nostru, {I *Pe(T)*, 1}[463] lu Isus Hristos, Carele după multa mila Lui te-au născu*t* cătră nădeajdea cea

---

460 Sl., în trad.: *Galateni, cap* 1.

461 Sl. în trad: *Botezul lui Ioasaf.*

462 Cuvânt omis şi adăugat marginal, dreapta.

463 Sl. în trad.: *I, Petru, 1.*

vie, către moşiia cea neputredă şî nespurcată şî neveştejitoare, carea e păzită la ceriuri de Hristos Isus, Domnul nostru, cu Duhul Sfân*t*! Astăzi, slobozindu-te de păca*t*, făcutu-te-ai ro*b* lu Dumnezeu, luân*d* arvuna vieții de veac. Şî lăsân*d* // {169[r]} întunearecu*l*, îmbrăcatu-te-ai în lumină, rândui*t* fiin*d* la sloboziia slavei a fiilo*r* lu Dumnezeu. {*Iō̃, g(T) 1*}[464] „Că câți – zice – au priimi*t* pre Dânsu*l*, datu-le-au puteare a fi feciori lu Dumnezeu, cărora cre*d* în numele Lui". {*Ga(T), g(T) 4*}[465] Cu*m* de-acuma mai mul*t* nu eşti ro*b*, ce fecio*r*, fecior şî moşnea*n* lu Dumnezeu derep*t* Hristos, prin Duhul Sfânt.

Derep*t* aceaea, dragu*l* mieu, {*2, Pe(T) 3*}[466] nevoiaşte-te a te afla lui nespurca*t* şî nevinova*t*, lucrân*d* ce e bine pe temeliia credinței. {*Ia(K), 2*}[467] Că credința fără fapte, moartă iaste, ca şi faptele fără credință, cumu-*m* adu*c* aminte să-*ț* fie grăi*t* şî mai nainte. {*Efe(S), 4*}[468] Toată rrăotatea şî lucrurile omului celui vechiu, cealea ce se-au strica*t* întru înşelătoarele pohte, / {169[v]} toate urându-le, ca un nou-născut prunc, cuvântătoriu*l* şî neînşelătoriu*l* lapte a*l* bunătățilo*r* iubeaşte a-*l* bea, ca cu acela să creşti şî să ajungi la cunoştința a poruncilo*r* Fiiului lu Dumnezeu şî să ajungi a fi bărba*t* desăfârşi*t*, ce se zice o*m* depli*n*, la măsura vârstei a umplerii lu Hristos. Să nu mai fii[469] de acuma prunc cu mintea, şî clătinându-te, şî purta*t* fiin*d* de vihoru*l* a*l* valurilo*r*[470] pohtelo*r*, ce cu răotatea fii prunc! Iară către bine aibi minte vârtoasă şî deplină, umblân*d* cumu se cuvine chemării tale, cu carea eşti chema*t* către paza poruncilo*r* Domnului. Împinge de la tine în laturi şî te înstriinează de deşertarea a traiului celui mai denainte de-a mai umbla cu*m* umbla păgânii, întru deşertarea[471] minții lo*r*, întunecați în cuge*t* şî înstriina*ț* de slava lu Dumnezeu, supuindu-se pohtelo*r* lo*r* // {170[r]} şî dobitoceştilo*r* porneale ale trupului. Ce tu, cumu te-ai apropiia*t* către viu*l* şî adeveritu*l* Dumnezeu, aşa

---

464 Sl. în trad.: *Ioan, cap 1.*

465 Sl. în trad.: *Galateni, cap 4.*

466 Sl. în trad.: *II, Petru, 3.*

467 Sl. în trad.: *Iacov, 2.*

468 Sl., în trad.: *Efeseni, 4.*

469 Scris: фїє.

470 Scris: варȣрилоꙋ̃р şi corectat prin scrierea lui л peste primul р.

471 Succesiunea: *a traiului celui mai denainte de-a mai umbla cum umbla păgânii întru deşertarea* omisă şi adăugată în subsolul paginii.

umblă, ca u*n* feciο*r* a*l* luminei. {*Ga(T) g(T) 5*}[472] Că poama duhului întru toată bunătatea şî dereptatea şî adevăru*l* iaste. Şî den zioa ce te-ai îmbrăca*t* în omu*l* ce*l* nou, de-acuma nu te mai strica naintea lui cu învechiciune, ce te înnoiaşte în toată vreamea cu dereptatea, cu cuviioşenie şî cu adevă*r*. Că cu puteare iaste aceasta a to*t* cine va vrea, cu*m* auzi {*Io, 1*}[473] că au da*t* puteare a fi feciori lu Dumnezeu celora ce cre*d* în numele Lui. Aşa cu*m* mai mul*t* nu pute*m* noi zice, că nu ne iaste cu putinţă a ne agonisi bunătăţi. Că calea iaste gata şî lesne, măcară de fu ea şî chemată oarecu*m* scârbnică dere*pt* mârşevirea trupului. Însă iubită iaste păntru nădeajdea bunătăţilo*r* ce vo*r* să fie acelora carii nu umblă / {170[v]} neînţelepţeaşte, ce adevăra*t* înţele*g* ce iaste voia lu Dumnezeu, {*Efe(s), g(T) 6*}[474] şi în toate armele Lui se-au îmbrăca*t* cătră războiu*l* a*l* măiestriei potrivnicului şî întru rugi şî rugăciuni necurma*t* preveghează, în toată răbdarea şî în nădeajde.

Tu dară cu*m* ai auzi*t* de la mine şî te-ai învăţa*t*, pune temeiu vârtos şî într-aceaea înmulţeaşte crescân*d* şî sporin*d*. {I, *Ti(m), 6*}[475] Şî cu bună ostăşire ostăşază, avân*d* credinţă şî bu*n* gân*d*, cu bune lucrure mărturisi*t*, gonin*d* sau urmân*d* dereptatea, teamătu*l* lu Dumnezeu, credinţa, dragostea, răbdarea, blândeaţele. Apucă-te de viaţa veacului, la carea eşti şî chema*t*.

Iară toată dulceaţa şî pohta a patemelo*r* trupeşti, nu numai lucru*l* de fapta lo*r* să te delungi, ce şî cu cugetu*l* minţii, ca sufletu*l* tău nespurca*t* să-*l* arăţi lu Dumnezeu. Că nu numai faptele, ce şî cugetele noastre scrise sân*t*, // {171[r]} de sau cununi, sau muncă tocmesc noauă. Iară în inemi curate şti*m* şî creade*m* că sălăşuiaşte Hristos, cu Tată*l* şî Sfântu*l* Duh. Şî iară învăţat-a*m* şî şti*m* că cu*m* goneaşte fumu*l* pre albine, aşa cugetele reale gonesc de la noi daru*l* dumnezeiescului duh. Derep*t* aceaea, aibi nevoinţă cătră acest lucru, ca să-*ţ* curăţezi den suﬂe*t* to*t* cugetu*l* pohtelo*r*. Şi bune cugete să sădeşti într-însu*l*, făcându-te beseareсă Sfântului Duh. Că den cugete veni*m* cu fapta şî la lucrure. Şî to*t* lucru*l* den gân*d* şî den cuge*t* sporin*d*, dentâiu ia începătură mică. Şî aşa, cu crescutul câte puţi*n*, mare sfârşenie face. Derep*t* aceaea nici întru un chi*p* nu lăsa să te oblăduiască obiceaiu*l* ce*l* rrău, ce încă fiin*d* tu

---

[472] Sl. în trad.: *Galateni, cap 5.*

[473] Sl. în trad.: *Ioan, 1.*

[474] Sl. în trad.: *Efeseni, cap 6.*

[475] Sl. în trad.: *I Timotei, cap 6.*

tânăr, rumpe-ț den inemă rădăcina cea rrea, ca să nu crească şî să-ş întinză rădăcinile[476] într-adânc, că apoi în multă vreame şî cu multă trudă-ți va fi a te osteni să o dăzrădăcinezi. Păntru aceaea pururea păcate mai mari / {171v} întră în noi şî fac silă sufletelor noastre. Căce socotindu-le noi că sânt mici, iată, ca cum sânt cugetele rreale, cuvintele ce nu se cad, vorbele deşarte fără de folos, cu acealea nu se poate agonisi îndereptarea. Că cum iaste şî în trupuri carii nu grijesc de neşte bube mici, apoi putrejiciune aduc, încă de multe ori se întâmplă de le aduc şî moarte. Aşa iaste şî de suflete, cari suflete patimele ceale mici, ce se zice pohtele, nu le bagă în seamă, la mari păcate le aduc. Şî deaca vor întra păcatele ceale mai mari la dânsele, adecă la suflete, sufletul de-aciia, elu-ş ia nărav şî obiceaiu şî deprinzându-se într-însele, adecă în păcate, cade întru negrije, de nu mai grijaşte, cum au zis oarecine {*Pri(T), g(T) 8*}[477], că necuratul deaca întră la adâncul răotăților, nu grijaşte {*2 Pe(T), g(T) 2*}[478], ce de-aciia ca porcul ce se îndulceaşte tăvălindu-se în tină, aşa şî acela suflet, // {172r} întrupat fiind cu rrealele năravuri, nu simte putoarea păcatelor, ce încă mai vârtos place-i şî se îndulceaşte, ca de neşte bine țiindu-se de rrăotate. Iară de se va şî râdica vreodată, târziu, să-ş vie întru simțire, însă cu multă trudă şî sudoare se slobozeaşte dentr-aceale rreale năravuri, cărora de-a lui voie se-au închinat rob. Derept aceaea, cu toată putearea te delungă de tot gândul şî de tot cugetul cel rrău, şî de tot năravul cel blăstemat. Şî mai vârtos te deprinde în bunătăți şî întru obiceaiul lor fii şî te poartă cu lucrure. Că de te veri osteni puținel a fi şî a te afla întru năravul lor, putea-veri fi după aceaea, cu ajutoriul lu Dumnezeu, deplin şî desăvârşit fără de trudă, sufletul văpsindu-se cu năravul bunătăților, cumuş şî au den fire rudenie cătră dânsul. De-aciia, câştigând şî pre Dumnezeu ajutător, trăiaşte învârtoşat şî nu lesne zmult dentr-însele, / {172v} cum şî vezi. Că bărbățiia, şî chipzuiala, şî mintea întreagă, şî dereptatea, cari sânt bunătățile ceale mai de frunte, fiind năravuri, şî văpseală, şî lucrare sufletului, deaca întră într-adânc, nu lesne se zmulg. Crez patimele, ce se zice chinurele, sau pohtele rrăotăților, nefiind cu firea adevărate ale noastre, ce denafară vin şî întră, cându-ş fac deprindere, nu

[476] Scris inițial ръдъчинеле şi corectat prin scrierea lui и peste primul е şi prin notarea marginală a secvenței finale a cuvântului: ниле.
[477] Sl., în trad.: *Pilde, cap 8*; cf. PILDELE LUI SOLOMON.
[478] Sl., în trad.: *II, Petru, cap 2*.

lesne sânt zmulte; cu cât mai vârtos bunătatea, ce iaste de fire sădită în noi de Ziditoriul şî pre Dânsul avându-l ajutător, puţin trudindu-ne, deaca ne se va înrădăcina cu deprinsătură în suflet, nu va fi lesne ruptă.

A douăzeacele cap

Învaţa Varlaam ce putearea iaste curatei rugi.

Iară la <s>fârşitul capului, învaţa pre Ioasaf să socotească deşartăciune lucrurilor celor trecătoare şî veciia ce au a fi. //

{173r} Derept aceaea, oarecine den lucrătorii aceştiia spusu-mi-au cum deaca luaiu, zice, dumnezeiasca vedeare vârtos întru nărav şî cu primblarea ce mi se primbla mintea într-însa, mi se îngrăşe sufletul şî se unse. Vruiu de-aciia odinioară să fac ispită şî-m opriiu mintea de nu o lăsaiu să se nevoiască întru primblarea vederii, cumu se deprinsease. Şî o cunoscuiu unde se trăgea şî nu suferiia şî-i era cu greu. Şî cu neoprită dragoste se ducea către dânsa şî nici[41] întru un chip către vreun cuget protivnic a se pleca nu putea. Iară deaca slăbiiu puţinel frâul, cu o reapede alergare alergă în sus către lucrul ei cel dentâiu. Cum au zis prorocul {*Psa(l), 48*}[479]: „În ce chip pohteaşte cerbul la izvoarăle apelor, aşa pohteaşte sufletul mieu către tine, Dumnezeule. Însetoşe sufletul mieu către Dumnezeul, tarele, viul".

Dentr-aceastea dară den / {173v} toate, arătat iaste cum că în noi iaste câştigarea bunătăţilor şî noi sântem domni şî stăpâni ei, adecă bunătăţii, deaca am vrea să ne ţinem de dânsa. Iară mai vrând păcatul decât pre dânsa, făcându-se robi rrăotăţii, aceia nu lesne se vor putea rumpe dentr-însa, cum am apucat de-am zis şî mai nainte. Însă tu, slobozindu-te dentr-însa cu milosârdiia milei a Dumnezeului nostru şî îmbrăcându-te în Hristos cu darul dumnezeiescului Duh, mută pre tine pre tot în Domnul şî de-acmu uşe patimelor, ce se zice pohtelor, să nu deşchizi! Ce cu miroseala şî cu strălucirea bunătăţilor îmbodobindu-ţi sufletul, fă-l besearecă sfintei Troiţe, îndereptându-ţ tăriia minţii către vedearea ei.

---

479 Sl., în trad.: *Psalmul* 48.

Că de lăcuiaşte cineva şî vorbeaşte cu u*n* împăra*t* pământean, ferici*t* se arată. Dară cela ce se-au învrednici*t* a fi // {174[r]} şî a vorbi cu Dumnezeu în mintea lui, de câtă fericire se va îndulci?! Pre Acela dară priveaşte în toată vreamea şî cătră Dânsu*l* vorbeaşte! Iară a vorbi cătră Dânsu*l* cu*m* veri putea? Numai cu apropiiarea rugii şî a rugăciunei! Că cela ce se roagă cu rugăciune caldă şî cu inemă curată, depărtându-ş mintea de toate lucrurile trupeşti şî în jos trăgătoare şî ca cu*m* faţă cătră faţă stă înaintea lu Dumnezeu şî cu frică şî cu cutremu*r* aduce Lui rugăciune pururea, acela se apropie cătră Dumnezeu şî vorbeaşte cu Dânsu*l* faţă cătră faţă. Că bunu*l* Dumnezeu*l* şî Stăpânu*l* nostru tiutindenea vine de ascultă pre ceia ce i se roagă adevăra*t* şî cura*t*, cu*m* au zis prorocu*l*: {*Psa(l)* 33}[480] „Ochii Domnului asupra dereptilo*r* şî urechile Lui întru ruga lo*r*".

Şî derep*t* aceaea părinţii învaţă cu*m* că ruga iaste împreunare / {174[v]} cu Dumnezeu omul[481] şî o chiamă lucru îngeresc şî începătură veseliei ce va să fie. De vreame ce împărăţiia ceriului, decâ*t* alalte bunătăţi ce vo*r* fi, decâ*t* toate aceasta mai vârtos o pu*n* să fie apropiiarea şî vedearea Sfintei Troiţe, cătră carea apropiiarea rugăciunii duce, pre dereptate i se-au pus şî nume începătura fericirii ce va să fie, ca cu*m* ară fi o închipuire a aceiia. Însă nu toată ruga iaste într-acesta chi*p*, ce ceaea carea adevăra*t* vreadnecă iaste de nume ca acela, carea are pre Dumnezeu Învăţăto*r*, pre Cela ce dă rugă celui ce se roagă şî carea iaste înălţată pre desupra tuturo*r* lucrurilo*r* ce sân*t* pre pămân*t* şî Domnului Dumnezeu, fără de umblăto*r* la mijlo*c* vorbeaşte.

Această rugă-*ţ* dobândeaşte şî cătră dânsa te nevoiaşte spre ajutorie, că harnică iaste a te înălţa de pre pămân*t* la ceriure. Ce nu fără de tocmeală, nici[41] fietecu*m* veri spori într-însa, ce întâiu-*ţ* // {175[r]} curăţeaşte sufletu*l* de toate chinurile, adecă pohtele, şî-*l* spală de to*t* hitleanu*l* cuge*t*, ca o oglindă curată, noauă, delungându-te de to*t* gându*l* rrăului şî de mânie, carea mai vârtos decâ*t* toate opreaşte rugăciunile noastre a se sui cătră Dumnezeu. Şî tuturora câţi ţe-au greşi*t*, de la inemă le iartă greşalele. Şî cu milostenii şî îndurări cătră săraci împănându-*ţ* ruga, du-o cătră Dumnezeu cu lacrăme calde.

---

[480] Sl., în trad.: *Psalmul* 33.

[481] Cuvânt omis şi adăugat marginal dreapta.

Aşa rugându-te, putea-veri zice ca fericitul Davi*d*, carele, fiin*d* împăra*t*, tra*s* era de întunearece de griji. Însă, curățindu-ş sufletu*l* de toate patimele, grăiia cătră Dumnezeu: {*Psa(Ț)* 118}[482] „Urâiu nedereptatea şî mi se scârbi de dânsa. Iară leagea Ta iubiiu, de şapte ori în zi Te lăudaiu de judecățile dereptății Tale. Păzi sufletul mieu mărturisirile Tale şî le iubi foarte. Să se apropie ruga mea naintea ta, Doamne, după cuvântu*l* Tău, dă-mi înțelegătură". {*Isa(i), g(Ț) 58*}[483] Aşa strigân*d* tu, Dumnezeu auzi-te-va. Şî încă / {175^{v}} grăin*d* tu, zice-va: „Iată că veniiu!" De-*ț* veri câştiga rugă ca aceasta, ferici*t* veri fi.

Ce omului ce se roagă şî chiamă pre Dumnezeu cu usărdie ca aceasta, cade-i-se în toată vreamea a spori întru bine şî a zbura preste toate cursele vrăjimaşului. Păntru că înfierbântându-ş cineva chipzuiala lui – cu*m* au zis oarecine dentru sfinți – şî înviindu-ş sufletu*l*, şî la ce*r* mutându-şi-*l*, şî aşa, pre stăpânu său chemân*d*, şî păcatele pomenindu-ş, şî derep*t* a lo*r* iertăciune vorbin*d*, şî cu calde lacrăme rugându-se, ca Dumnezeu lui milosti*v* să fie, den zăbava ce se zăboveaşte întru cugete ca aceastea, toată grija lumii pune în laturi. Şî iaste desupra a toate patimele omeneşti şî se învredniceaşte a se chema vorovitoriu*l* lu Dumnezeu, ce se zice domăito*r* cu Dumnezeu. Decâ*t* care lucru, ce ară fi mai ferici*t* şî mai n[alt][484]?

Să te învrednicească dară[485] Domnul a nemeri fericitură ca aceaea. {*Deaa(ñ) 20*}[486] Că iată, calea poruncilo*r* Domnului // {176^{r}} arătatu-ți-o-a*m* şî nimica[2] n-a*m* ascuns, care să nu-*ț* fiu spu*s*.

Şî eu amu slujba mea, ce-a*m* avu*t* cătră tine, sfârşitu-mi-o-a*m*. De acuma tu, încingându-*ț* mijlocu*l* cugetului tău derep*t* Sfântu*l* ce te-au chema*t*, {*Levi(ț), 19*}[487] şî tu, în toată viiața ta, Sfân*t* fii! Că Domnul zice: „Fiți Sfinți, păntru că Eu Sfân*t* sân*t*". Şî scrie şî fruntaşu*l* apostolilo*r* {I, *Pe(ț)*, 1}[488]:

---

[482] Sl., în trad.: *Psalmul 118.*

[483] Sl., în trad.: *Isaia, cap 58.*

[484] Cf. în versiunea slavonă: превышше = „mai înalt".

[485] Succesiunea: *ce ară fi mai fericit şî mai nalt? Să te învrednicească dară* omisă şi adăugată în subsolul paginii.

[486] Sl., în trad. *Faptele, 20;* cf. FAPTELE APOSTOLILOR.

[487] Sl., în trad.: *Leviticul,* 19.

[488] Sl., în trad.: *I, Petru,* 1.

„Deaca chema*ț* Tată pre Cela ce judecă fără de fățărie pre fieşcarele după lucru*l* lui, vreamea pribegiei voastre întru frică o petreace*ț*, ştiun*d* că nu cu putre*d* argin*t* sau au*r* sânte*ț* scumpăra*ț* den viiața cea deşartă, de la părinți dată, ce cu scumpu*l* sânge a*l* lui Hristos, ca a*l* unui nevinova*t* şî preacura*t* mieluşe*l*". Aceastea dară toate puindu-le într-înemă, pomeneaşte-le neînceta*t*, avân*d* naintea ochilo*r* pururea frica lu Dumnezeu şî înfricoşata judecată şî lumina direpțilo*r*, carea vo*r* să ia într-acela veac, şî jalea păcătoşilo*r* den adâncu*l* întunearec. De-aciia neputința şî deşertarea lucrurilo*r* ce sân*t* aicea şî nesfârşeniia celo*r* ce vo*r* să fie, {*Isa(i)*, 40} „păntru că toată / {176^{v}} carnea – ce se zice trupu*l* – ca burianu*l*, şî toată mărire omenească ca floarea burianului[489]. Uscă-se burianul şî floarea lui căzu. Iară cuvântu*l* Domnului trăiaşte în veaci".

De aceastea te sfătuiaşte pururea {I *Ti(m̃)*, *4*}[490] şî la aceastea gândeaşte în toată vreamea. Şî pace lu Dumnezeu fie cu tine, luminându-te, {*Fi(T̃)*, *g(T̃) 4*}[491] şî la calea spăseniei îndereptându-te. Şî toată voia cea rrea departe de la mintea ta gonindu-o şî sufletu*l* tău cu semnu*l* crucii pecetluindu-*l* ca nemica[17] den smintealele hitleanului de tine să nu se apropie, ce să te învredniceşti întru toată umplearea bunătățilo*r* a nemeri împărățiia ce va să fie, fără sfârşenie şî netrecătoare; şî străluci*t* a fi cu lumina fericitei şî de-viiață-începătoarei Troițe, carea întru Tată*l*, şî în Fiiu*l*, şî în Sfântu*l* Duh, slăvită e.

Glava 21

Varlaa*m*, păntru vorbe ce avea totdeună cu Ioasa*f*, ucenicu*l* său, vine întru cunoştință. Şî derep*t* aceaea, sfătuiaşte lu Ioasa*f* să se ducă.//

{177^{r}} Cu graiuri[492] ca aceastea cumuş era deprins, cinstitu*l* stare*ț*, învăți*n*d pre feciorul împăratului, duse-se la gazda lui.

---

[489] Succesiunea: *şî toată mărire omenească ca floarea burianului* omisă şi adăugată în subsolul paginii.

[490] Sl., în trad.: *I, Timotei, 4.*

[491] Sl., în trad.: *Filipeni, capitolul 4*; cf. FILIPENI, 4, 7.

[492] Scris: граю͡лрь.

Iară slugile tânărului şî dascalii lui, văzând deasa urdânarea lui în polată, se mira. Iară unul dentr-înşii, carele era mai mare între alalți, pre carele ca pre un credincios şî cu minte bună pusease-l împăratul preste curtea fiiu său, numele-i era Zardan, zisă cătră feciorul împăratului:

– Doamne, ştii câtă frică a tătâine-tău iaste asupra mea şî câtă iaste credința mea cătră dânsul! Derept aceaea mi-au şî poruncit ca unii credincioase slugi să slujesc ție. Iară eu acuma, văzând pre cest om striin vorbind des cu tine, temu-mă să nu cumva să fie de leagea creştinească, cătră care leage foarte cu vrăjimăşie apasă tată-tău. Şî mă voiu afla vinovat judecății purtătoarei de moarte. Ce sau spune împăratului de lucrurile lui, sau de acuma tu te părăseaşte de-a mai vorbi cu dânsul. Iară de nu, tu mă goneaşte de la fața ta, ca să fiu fără ponos, şî-ț ceare / {177v} la tată-tău pre altul să aducă aice.

Iară feciorul împăratului zise cătră dânsul:

– Zardane, mainte de toate, aceasta să facem: şezi tu înlăuntru, după zăvasă, şî ascultă voroavele lui ce vorbeaşte cătră mine. Şî aşa-ț voiu grăi de-aciia ce se cade să faci.

Dici vrând Varlaam să între la dânsul, băgă pre Zardan înlăuntru zăveasei. Şî zise cătră stareț:

– Întăreaşte-m dumnezeiasca învățătură, ca să se sădească mai vârtos în inema mea.

Apucă de-aciia Varlaam de grăiia cătră dânsul multe, de Dumnezeu şî de creştinătate. Şî cum că pre Acela unul, adecă pre Dumnezeu, cade-se a-L iubi den toată inema şî den tot sufletul şî den tot cugetul; şî poruncile lui a le păzi cu frică şî cu dragoste. Şî cum că Acela iaste făcător tuturora văzutelor şî nevăzutelor. Lângă aceastea, pomeniia şî de zidirea omului celui dentâiu, şî de porunca ce i se-a fost dat, şî de călcarea aceiia // {178r} porunci, şî de osânda ce i se aduse de la Ziditoriul derept neascultarea. Şî aşa, după aceaea, de nenumăratele bunătăți, de cătră cari bunătăți închisune-am deaca am lepădat porunca. Şî iarăş pomeniia scârbele, grijele, jalea şî întristăciunea şî câte becestnicie ne-au ajuns după greşala lor. Cătră aceastea iarăş aducea a lu Dumnezeu iubire de oameni, cum Ziditoriul, purtând grije de mântuirea noastră, trimis-au învățători şî proroci de au propoveduit întruparea a Unui-născutului. După aceaea, şî de pogorârea

Lui den omenire, de binele şî de ciude ce-au făcu*t*, de patimele ce au răbda*t* păntru noi, neharnicii şî nemulţemitorii, de cruce, de suliţă, de moartea cea de bună voie, cea de-apoi dereagerea noastră, şî de întoarcerea şî suirea către binele dentâiu, şî după aceastea, de împărăţiia ceriului, carea aşteptată iaste vreadnicilo*r*, şî de muncile ce za*c* de aşteaptă pre păcătoşi, focu*l* nestins, întunearecu*l* fără sfârşenie, viiarmele nemuritoriu şî alalte munci care şi le-au agonisi*t* / {178v} şî şî le-au păstra*t* loruş slugile păcatelo*r*.

Aceastea toate povestindu-le cu învăţătura lui, cu*m* se deprinsease. Şî lângă sfârşenie, multe vorbi şî de curata viiaţă şî deşertarea lucrurilo*r* ce sân*t* aice, ticăloşindu-o, şî becestniciia celo*r* ce se îndulcesc într-însele mustrindu-o; întoarse-se către rugă şî cu de dânsu*l* se rugă dere*pt* dânsu*l*, ca să-i păzească Dumnezeu ispovedaniia – ce se zice mărturisirea pravoslavnicei credinţe – neîntoarsă, traiu*l* nevinova*t* şî fără prepu*s*, viiaţa curată. De-aciia, puin*d* sfârşenie rugăciunii, duse-se numaidecâ*t* la gazdă.

Iară feciorul împăratului chemă pre Zarda*n* şî, ispitindu-i mintea, zise:

– Auziş ce-mi grăiaşte aces*t* semănăto*r* de cuvinte, ispitindu-se a mă înşela cu cuvintele lui şî a mă lipsi de ceastă frumoasă veselie şî dulceaţă şî a sluji a Dumnezeu strei*n*.

Iară Zarda*n* zise:

– O, împărate, ce ţi se pare?! Veri să ispiteşti pre robu*l* tău?! Bine ştiu eu // {179r} că au întra*t* cuvintele acestuia o*m* adân*c* în inema ta. Că de n-ară fi aşa, n-ai vorbi către dânsu*l* aşa de cu dulceaţă şî neînceta*t*. Că şti*m* şî noi aceasta propoveduire. Ce de cân*d* râdică tată-tău goană nemilosârdnică asupra creştinilo*r* şî fură goni*ţ* ei de aice, de atunce au tăcu*t* propoveduirea lo*r*. Iară acuma, deaca ţi se-au arăta*t* plăcută această învăţătură şî de poţi lua greu*l* ei şî durearea ei, voia ta spre bine să se înderepteaze. Iară eu ce voiu face, că către greotate ca aceaea nici[41] cu ochii a căuta n-aş putea, iară de frica împăratului, cu durori şî cu chinuri împarţu-mi sufletu*l*! Ce voiu să-i răspunzi de negrija ce a*m* avu*t* către porunca lui, de sloboziiu cestui o*m* întrare către tine.

Iară feciorul împăratului zise către dânsu*l*:

– Eu împotriva multei prietniciei tale ce-ai arătat către mine, nicio plată alta vreadnică ştiund, aceasta mai vârtos am aflat să fie plată vreadnică de binele tău, ce mi-ai făcut. Şî făcuiu a-ț arăta un lucru pre desupra firei bun, să înțelegi de cine eşti născut, şî să-ți cunoşti Ziditoriul, şî să laşi întunearecul, şî să alergi către lumină. Şî mă nădăiiam / {179v} că numai cum veri auzi, cu dragoste neoprită veri mearge după dânsul. Iară cum văz eu, mă minți nădeajdea mea. Că te văz rreace către aceaste cuvinte ce se ziseră. Iară de veri spune tu aceastea împăratului şî tatălui mieu, altă nimica nu veri face, fără cât cu scârbe şî cu întristăciuni i veri îmbrăca sufletul. Ce de-i prieşti, nici întru un chip de aceastea să nu-i spui pănă la o vreame ce se va cădea a spune.

Aceastea grăind către dânsul, părea-i că seamănă pre apă, păntru că în sufletul nebun nu va întra înțelepciunea.

Iară demineața, viind Varlaam, vorbiia de ducere. Iară Ioasaf, neputând răbda a se despărți de dânsul, se întrista în suflet şî-ş umplea ochii de lacrăme. Iară starețul grăiia către dânsul multe şî cum neclătit să lăcuiască întru bunătăț se mărturisiia. Şî cu cuvinte mângăietoare întări inema lui şî a-l slobozi cu veselie se ruga. Împreună cu aceastea şî proroci, zicând că nu după multă vreame au a să împreuna amândoi iarăş cu împreunare nedespărțită.

Dici feciorul împăratului, neputând a mai supăra pre starețul şî a-l mai opri // {180r} den pohtita a lui cale, de-aciia şî temându-se să nu dea Zardan ştire împăratului de lucrurile lui şî să se puie munci asupra lui, grăi către dânsul:

– Părintele mieu duhovnicesc şî ales dascal şî tocmitoriul a tot binele mieu[493]! De vreame ce țe-am plăcut a mă lăsa să lăcuiesc întru deşertarea lumii şî tu să te duci la locul răpaosului duhovnicesc, de-amu a te mai ținea şî a-ți face pacoste nu cutez. Du-te, dară, păzit de pacea lu Dumnezeu, şî pre ticăloşiia mea, întru cinstetele-ț rugăciuni, pomeneaşte pururea păntru

[493] Succesiunea: *a tot binele mieu* scrisă marginal, în afara oglinzii paginii, cu cerneală mai deschisă la culoare, asemănătoare celei cu care este scrisă varianta slavonă.

Dumnezeu[494], ca să te poci ajunge şî să văz în toată vreamea cinstita fața ta. Şî-*m* umple şî ceastă puținea cearere: deaca nu vruseş să iai de la mine nimica[2] soțilo*r* tăi, ia încai păntru tine puținei galbeni de bucate şî haină de îmbrăcămân*t*.

Iară e*l* răspunse cătră dânsu*l*:

– Deaca derep*t* frații mii nimica[2] n-a*m* lua*t* de la tine, că nici[41] le tribuiaşte a lua ceva den lucrururile lumeşti aceia carii de a lo*r* bună voie se delungă de dânsele, cu*m* aş lua mie care lucru a lua lo*r* m-a*m* lepăda*t*?! Că de ară fi bună strânsoarea aurului, mai nainte aş fi lua*t* lo*r* decâ*t* mie. Iară păntru / {180[v]} căce de pagubă iaste agonisirea lui, nici[41] pre dânşii, nici[41] pre mine voiu înfăşura cu acealea legături.

Deaca nu-l putu pleca nici[41] de-aceaea, începu iarăş altă rugăciune. Şî cu a dooa cearere-*l* cerea, cu*m* să nu-i frângă de to*t* rugăciunea, nici[41] să vearse toată întristăciunea pre dânsu*l*, ce să-i lase lui acea haină spartă şî acea mantie groasă, ca să-i fie întru aducere aminte de-nvățătura ajunului. Cătră aceasta să-i fie şî de pază, să-*l* ferească de to*t* lucru*l* Satanei. Şî să ia de la dânsu*l* alta în locu*l* aceiia, „ca văzân*d* tu – zice – cea dată de la mine, să-ți aduci aminte de plecăciunea mea". Iară călugăru*l* zise cătră dânsu*l*:

– A da eu ție haină veache şî spartă şî a lua eu noauă, nu se cade ca să nu fiu osândi*t*, luân*d* plată aicea păntru puținea osteneală[495] a mea. Însă derep*t* să nu-*ț* frâng cearerea, să fie haină ce mi se va dărui de la tine veache şî cu nimica[2] mai bună decâ*t* ale meale. //

{181[r]} Dici căută feciorу*l* împăratului şî află neşte fealegi de pă*r* vechi şî le deade starețului. Iară e*l*, luân*d* ceaea a lui, se bucura şî o socotiia fără seamă, mai scumpă decâ*t* to*t* caftanu*l*, sau văşmântu*l* împărătesc.

Iatră dumnezeiescu*l* Varlaa*m* atunceş, preste puține*l* ceas vrân*d* să purcează, de dus vorbiia. Şî-i aduse învățătura cea de apoi, zicân*d*:

---

[494] Succesiunea: *şî pre ticăloşiia mea, întru cinstetele-ț rugăciuni, pomeneaşte pururea păntru Dumnezeu* omisă şi adăugată în subsolul paginii. Aceeaşi omisiune se înregistrează şi în redacția slavonă.

[495] Scris: ѡстенїалѫ.

– Iubite frate şî preadulce fiiu, pre carele te-am născut cu Evangheliia! {*I, Ko(r̂) 4*}[496] Ştii cărui împărat te-ai făcut ostaş şî către cine țe-ai dat ispovedirile, ce se zice mărturisirile? Tribuiaşte dară a păzi aceale tare. Şî câte sânt lucrurile ostăşiei şî câte te-ai făgăduit întru mărturisirile tale Stăpânului al tuturor, acolea de față <este> mărturie toată oaste[497] îngerească, încă şî scriind de câte te-ai mărturisit. Acealea toate să le umpli, că de le veri păzi şî le veri umplea, fericit veri fi. Nimica[2] den câte lucruri sânt aice, adecă aceasta lume, să nu pohteşti mai mult decât pre Dumnezeu şî bunătățile Lui. Ce va fi aşa / {181[v]} înfricoşat den ceaste ce sânt aicea, ca cum iaste gheena focului de veac, carele arde şî lumină nu are, şî muncind, niciodinioară[498] nu se conteneaşte. Şî ce iarăş den lumeştile bunătăți veseleaşte aşa, ca cum singur Dumnezeu va să se dăruiască pre Sine celora ce au iubit pre Dânsul, a Căruia frumuseațe nespusă iaste şî putearea nebiruită-I iaste, şî slava Lui pururea fiitoare. Ale Căruia bunătăț, ce sânt puse şî gătite priiatnicilor Lui, fără seamă sânt, mai mari decât toate văzutele, {I, *Ko(r̂) 2*}[499] cari ochiu nu le-au văzut, nici ureache le-au auzit şî la inemă omului nu se-au suit, cărora moştnean arătate-veri, păzit de putearneca mâna lu Dumnezeu.

Iară feciorul împăratului, vărsând lacrăme, scârbit era şî întristat, nerăbdând a se despărți şî a rămânea de acel părinte iubitor de feți şî de acel dăstoinic învățător. Şî zise:

– O, părinte, cine-m va umplea // {182[r]} mie tocmeala ta şî supt care păstor şî îndereptător ca acesta voiu fi eu? Sau ce mângâiare-m voiu face în locul pohtitei dragostei tale? Că iată, pre mine, hitleana slugă şî delungată, către Dumnezeu adus-ai şî în rândul a fecior şî a moşnean pusu-m-ai. {*Ma(tĥ), 18*}[500] Şî pre rătăcitul şî pierdutul în munți şî gătita mâncare a toată fiiara căutatu-m-ai. Şî în oile lu Dumnezeu, ceale nerătăcite, amestecatu-m-ai şî mi-ai[501] arătat grabnica calea adevărului, {*Psa(l̂), 87*}[502] scosu-m-ai de la

[496] Sl., în trad.: *I, Corinteni, 4.*

[497] Scris: ѡс҃те.

[498] Scris: ничѡ҃динниѡарѫ; altă lecțiune posibilă: *niceodinioară.*

[499] Sl., în trad.: *I, Corinteni,* 2.

[500] Sl., în trad.: *Matei, 18.*

[501] Scris: мїиа8.

[502] Sl., în trad.: *Psalmul 87.*

întunearce*c* şî de la umbra morţii şî picioarele meale den cărarea[503] cea lunecătoare şî de-moarte-purtătoare şî strâmbă şî hitleană, mutatu-le-ai. A mari şî a minunate bunătăţi tocmito*r* fuseşi-*m*, a cărora mărie niciu*n* cuvân*t* vreadne*c* a povesti nu iaste, a mari daruri dumnezeieşti veri fi şî tu părtaş păntru mine, micu*l*. Şî nedăstulu*l* mulţemirei meale să-*l* umple singu*r* Domnu*l*, Carele biruiaşte cu plata darurilo*r* pre ceia ce iubesc pre Dânsu*l*.

Iară Varlaa*m*, vrân*d* să-i potolească plânsu*l*, sculă-se şî sta la rugăciune. Şî râdicân*d* mâinele la ceriu grăiia:

– Dumnezeule, Tată*l* Domnului nostru lu Isus Hristos, Cela ce ai lumina*t* pre acealea care mai nainte era întunecate şî pre ceastă văzută şî nevăzută / {182v} făptură, den ce n-au fos*t*, o ai adus, şî a ta zidire cătră tine o ai întors, şî nu ne-ai lăsa*t* a umbla pre urma nebuniei noastre! Mulţemimu-*ţ*, Doamne, şî puterii, şî înţelepciunei Tale, Domnului nostru, lu Isus Hristos {*Evre(i), 1*}[504], cu Carele şî veacii făcut-ai! Şî pre noi, căzuţii, râdicat-ai, pre rătăci*ţ* întors-ai şî greşiţilo*r* păcatele iertat-ai, pre robiţi răscumpărat-ai, pre morţi înviat-ai cu scumpu*l* şî domnescu*l* sânge al Fiiu Tău. Pre Tine dară strigă*m* şî pre Unul-născu*t*, Fiiu*l* Tău, şî pre Preasfântu*l* Duhu*l* Tău! Caută şi spre această a ta cuvântătoare oaie, carea adusă iaste de mine, nevreadnicu*l*, întru jirtfă Ţie, şi-i luminează sufletu*l* cu putearea şî cu daru*l* Tău. Cercetează ceastă vie carea e sădită de Sfântu*l* Duhu*l* Tău {*Psa(l), 74*}[505] şi-i dă a face poama dereptăţii. Întăreaşte-*l*, încredinţân*d* lui leagea ta, scoate-*l* dentru-nşelăciunea diiavolului {*Psa(l), 8*}[506], cu înţelepciunea a bunului Duhului Tău. {*Psa(l), 142*}[507] Învăţă-*l* a face voia Ta {*Psa(l), 21*}[508] şî ajutoriu*l* Tău nu-*l* lua de la dânsu*l*. Învredniceaşte-*l* cu mine, nevreadnicu*l* robu*l* Tău, a fi moşnea*n* bunătăţilo*r* Tale celo*r* fără de sfârşenie, că // {183r} blagoslovi*t* eşti şî preaslăvi*t* în veaci. Amin!

Şî deaca sfârşi rugăciunea, se întoarse de-*l* sărută, zicân*d*:

– Fătu*l* Tatălui den ceriu, pace ţie şî mântuirea de vea*c*!

---

503 Scris: кырарѣ.

504 Sl., în trad.: *Evrei 1.*

505 Sl., în trad.: *Psalmul 74.*

506 Sl., în trad.: *Psalmul 8.*

507 Sl., în trad.: *Psalmul 142.*

508 Sl., în trad.: *Psalmul 21.*

Şî ieşi den polată şî mergea bucurându-se şî mulțemin*d* lu Dumnezeu, Celuia ce au îndereptat calea lui spre bine.

Glava 22

Ioasa*f*, după ieşire[509] lu Varlaa*m*, să deade pre sine rugii.
Iară Zarda*n*, de întoarcere lui cătră credință
creştinească au spus împăratului.
Împăratu*l* porunceaşte să gonească pre Varlaa*m*, ce în dişer*t*.
Pre călugării oarecarii au adus cătră dânsu*l*.

Iară Ioasa*f*, după purcesu*l* lu Varlaa*m*, deade-se rugăciunii. Şî cu lacrăme fierbinți grăiia:

– Dumnezeule, ia aminte întru ajutoriu*l* mieu! {*Psa(T), 69*}[510] Doamne, grăbeaşte-Te a-mi ajuta, {*Psa(T), 85*}[511] că Ție sân*t* lăsat, săracu*l*. Rămasului săra*c* Tu fii ajuto*r*, caută spre mine şî mă miluiaşte! {*I, Ti(m̃), 2*} Cela Ce-Ț iaste voia să se spăsească toți oamenii şî să vie la cunoştința adevărului, mântuiaşte-mă şî mă întăreaşte, nevreadnecu*l*, {*Psa(T), 142*}[512]să umblu în calea sfintelo*r* poruncilo*r* Tale, că eu sâm*t* neputincio*s* şî becestni*c* / {183[v]} şî neharne*c* de-a face bine. Iară Tu, a mă spăsi, puterne*c* eşti. Carele toate văzutele şî nevăzutele ții şî le păzeşti, nu mă lăsa a umbla pre urma voiei trupului, {*Psa(T), 142*}[513] ce voia Ta mă învață să fa*c* şî mă păzeaşte întru a Ta veacinică şî fericită viiață. O, Tatăl, şî Fiiu*l*, şî dumnezeiesc Duh, Care eşti una şî nedespărțită dumnezeire, pre Tine che*m*[514] şî pre Tine slăvesc, că pre tine <este> toată făptura şî pre Tine slavoslovesc ceale de gân*d* şî fără de tru*p* puteri, în veaci, Amin!

---

[509] Glosă marginală: *purcesul.*
[510] Sl., în trad.: *Psalmul 69.*
[511] Sl., în trad.: *Psalmul 85.*
[512] Sl., în trad.: *Psalmul 142.*
[513] Sl., în trad.: *Psalmul 142.*
[514] Scris: кєммъ.

De atunce cu toată paza păziia pre sine şî-ş feriia curăţiia sufletului şî a trupului, trăin*d* întru aju*n*, şî în rugi, şî întru rugăciuni de toată noapte. Că zioa de multe ori avea pacoste de la ceia ce era cu dânsu*l* (adecă n-avea prile*j* de rugă păntru vorba ce vorbiia cu dânşii) şî unele ori şî derep*t* venirea împăratului cătră dânsu*l*, sau păntru chemarea ce-*l* chema la sine. Dici ce rămăşiţe rămânea de zi, noaptea i le umplea. Că sta în rugăciuni şî în lacrăme, chemân*d* pre Dumnezeu tocma până ce lumina // 184ʳ de zio. Derep*t* aceaea întru dânsu*l* se umplea ce*l* cuvân*t* prorocesc: „În nopţi râdica*ţ* mâinile voastre şî bine cuvântaţi Domnului!"

Iară Zarda*n*, deaca simţi a*l* lui traiu ca acela, umplu-se de scârbă şî cu iuţi griji răniia-ş sufletu*l*. Şî n-avea ce face. Însă fiin*d* cuprins de greotatea cea de-apoi, duse-se acasă-ş, puindu-ş boală şî făcându-se că nu iaste sănătos.

Dici deaca veni la ştirea împăraului ace*l* lucru, e*l* trimease amu al*t* credincio*s* în locu*l* lui, să slujască fiiu-său. Însă, avân*d* grije de a se însănătoşi Zarda*n*, trimease la dânsu*l* u*n* dofto*r*, meşte*r* bu*n*. Şî de multă socotinţă-*l* învrednici ca să se vindece. Iară doftoru*l*, văzân*d* că iaste atâta de dra*g* împăratului foarte cu de dânsu*l* a cerceta, şî luân*d* seama bineşo*r* lucrurilo*r* lui, cu*m* mai degra*b* spuse împăratului:

– Eu, zice, împărate, într-aces*t* o*m* nicio începătură de vreo boală nu putuiu afla, dară-*l* cunosc cu*m* să-ş fie vătăma*t* sufletu*l* cu o grijă mare. Şî dentr-aceaea boleaşte.

Iară el[515], împăratu*l*, auzin*d* aceale cuvinte, gândiia că doară inema fiiu-său se-au îngreuia*t* cu vreo mânie asupra lui şî, scârbindu-se păntru aceaea, au ieşi*t* de acolo. Însă vrân*d* să ştie lucru adevăra*t*, deade veaste lu Zarda*n*:

– Demineaţă, zice, voiu veni să te văz / {184ᵛ} şî să-*ţ*[516] cunosc boala ce ţi se-au întâmpla*t*.

Iară Zarda*n*, auzin*d* veaste ca aceaea, dâns-de-demineaţă se îmbrăcă în hainele lui şî mearse la împăratu*l*. Şî deaca întră, i se închină până la pămân*t*.

Iară împăratu*l* zise:

---

[515] Cuvânt omis şi adăugat marginal.

[516] Scris: сѣш҃.

– Că ce te-ai osteni*t* a veni? Că singu*r* eu a*m* vru*t* să te cercetez şî să ară*t* tuturora prieteniia mea ce a*m* cătră tine.

Iară cătră aceastea zise:

– Împărate, boala mea nu iaste de boalele carea după obiceaiu se întâmplă oamenilo*r*, ce de grija şî scârba ce a*m* în suflе*t*. Boleaşte-*m* inema şî mă boleaşte cu dânsa împreună şî trupu*l*. Ce nebuniia mea ară fi, avându-mă într-aces*t* chi*p*, să nu viu eu robeaşte la putearea ta, ce să aştep*t* a se osteni împărăţiia ta pănă la mine, robul tău!

Iară împăratu*l* întrebân*d*:

– Ce iaste vina grijii tale?

Începu Zarda*n* cuvân*t*:

– Mare nevoie – zice – iaste asupra mea şî de mari munci sân*t* vreadnic şî a multe morţi sân*t* vinova*t*. Că puin*d* eu porunca ta întru negrije, fuiu-ţi tocmitoriu de multă scârbă, cum nu ţe-am fost niciodinioară[498].

Iară împăratu*l* numaidecâ*t* întrebă:

– Cu ce negrije n-ai griji*t*? Şî ce iaste teamătu*l* ce te-au cuprins?

– Aceasta iaste păntru paza domnului mieu, fiiului tău, // {185^r} că n-a*m* purta*t* grije a strejui cu*m* au tribui*t*. Ce au veni*t* u*n* o*m* hitlea*n* şî vrăjito*r* de au întra*t* şî au vorbi*t* cătră dânsu*l* de leagea creştinească.

Şî aşa, pre rân*d*, spuse împăratului graiurile călugărului ce grăise cătră fiiu-său şî cu câtă dulceaţă au priimi*t* e*l* cuvintele lui, atâta câ*t* se-au făcu*t* de to*t* a*l* lu Hristos. Cătră aceastea spuse şî numele călugărului, zicân*d* că-*l* chiamă Varlaa*m*. Că fusease înţele*s* împăratu*l* şî mai de-nainte de lucrurile lu Varlaa*m* şî de mare postu*l* lui.

Dici cu*m* întrară aceastea în urechile împăratului, aşa începu a se clătina de scârba ce-i căzu asupră. Şî se umplu de mânie şî puţine*l* nu ţepeni şî înlemni ca u*n* mor*t* păntru veastea aceaea.

Şî într-ace*l* cea*s* chemă pre oarecine, anume Arahiia, carele[517] învrednici*t* era a fi a*l* doilea după împăratu*l*, adecă vezi*r*. Şî acela era la

[517] Scris în continuare: єра şi tăiat printr-o linie orizontală îngroşată.

dânsu*l* întâiu la sfaturile de taină. Către aceastea era şî o*m* vesti*t* întru meşterşugu*l* cetiturii de steale.

Dici deaca veni acela, împăratul cu multă jale şî întristăciune-i povesti ce i se-au întâmpla*t*. Iară e*l*, văzându-i turbureala şî valurile sufletului lui, zise:

– O, împărate, fii fără turbureală / {185[v]} şî fără întristare, că încă nu iaste nenădeajde de întoarcere pre dânsu*l* iarăş. Ce ştiu foarte adevăra*t* că curân*d* se va întoarce de către învățătura acelui înşelătoriu şî către voia ta se va lipi.

Cu aceastea cuvinte mută Arahiia pre împăratu*l* către mângâiare. Şî făcură amândoi sfa*t* păntru socotința acestui lucru. Şî zise:

– Împărate, mainte de toate aceasta să face*m*, să pripi*m* a ajunge pre Varlaa*m*. Şî deaca vo*m* putea prinde pre acela, ştiu bine că nu vo*m* greşi gându*l* nostru, nici[41] ne va minți nădeajdea noastră, ce e*l* singu*r*, sau cu cuvinte plecate, sau cu multe fealiuri de dichise a munci, să va pleca a spune şî fără voia lui minciunile şî înşelăturile ce-au grăi*t*, de-au făcu*t* pre domnu mieu, pre fiiu*l* tău, a nu se ținea de-nvățăturile părinteşti. Iară deaca nu vo*m* putea ajunge pre dânsu*l*, ştiu eu pre al<t> unchiiaş, pre u*n* pustilni*c*, ce-*l* chiamă Naho*r*, de-ş seamănă preste to*t* cu Varlaa*m*, carele nu iaste de-a-*l* cunoaşte că nu e Varlaa*m*. Ce e*l* iaste de leagea noastră şî mi-au[518] fos*t* dasca*l* la învățătura mea. Eu la acela mă voiu duce noaptea şi-i voiu spune toate pre rân*d*. Şî aşa vo*m* striga tuturora cu*m* că Varlaa*m* fu prins. Şî vo*m* // {186[r]} scoate pre acela înainte. Iară e*l* zice-ş-va numele Varlaa*m* şî să va arăta ajutân*d* lo*r*, adecă creştinilo*r*. Şî aşa[519], la price, după multe cuvinte, ca cu*m* ară scădea den răspunsuri, birui*t* va fi. Şî aceastea deaca va vedea feciuru*l* împăratului, cu*m* că Varlaa*m* fu birui*t* şî ai noştri fură biruitori, op să se lipsească to*t* către ceia ce au birui*t*. Către aceastea foarte-i va fi ruşine de împărățiia ta şî să va făgădui a face ce va plăcea ție. Că se va întoarce şî acela ce se-au îmbrăca*t* în chipu*l* lu Varlaa*m* şî va ispovedi adevăra*t* cu*m* că l-au fos*t* prelăsti*t*.

---

518 Scris: мїа8.

519 Urmează o succesiune de cuvinte anulate cu mai multe linii care fac imposibilă descifrarea.

Împăratu*l* se veseli de acealea ce se grăiră. Şi-i părea că va fi u*n* lucru sfătui*t* prea bine. Era întărindu-se cu neşte nădeajdi deşarte. Păntru că şî de Varlaa*m* avură veaste cu*m* nu se-au fos*t* du*s* de demul*t*.

Dici socotin*d* că nu va fi du*s* departe, grăbiră a-*l* prinde. Şî întăriră toate ieşirile cu stre*j* şî cu paze prea multe. Iară pre o cale, ce o ştiia e*l* mai bine decâ*t* to*ţ*, încălecă şî e*l* singu*r* pre ca*l*, de-*l* goniia pre aceaea cale fără de opreală, socotin*d* în toate chipurile să-i iasă înainte.

Însă în şase zile trudindu-se în deşer*t* se osteni. Şî aşa de-aciia / {186[v]} descălecân*d* e*l* la o curte împărătească ce era la ţeară la sate, se odihniia acolea, aşteptân*d* pre Arahiia, pre carele trimesease cu mulţi ostaş călări tocma pănă la acea pustie a Senaritului, să caute pre Varlaa*m*. La care lo*c* ajungân*d* e*l*, pre toţi carii lăcuiia pre acolo turbură-i. Şî ei spuindu-i «că pre acela o*m* noi nu l-am[520] văzu*t*».

Atunce singu*r* domnu*l* acela ieşi la pustie a vâna pre bunele slugi ale lu Dumnezeu. Şî întru multă depărtare mergân*d* în pustie şî încungiurân*d* munţii şî aceale lunci fără de căi şî nestrăbătute, to*t* pedestru umbla, străbătându-le cu ceia ce era cu dânsu*l*.

Şî deaca ajunse în vârhu*l* unui munte, e*l*[521] stătu acolo. Şî văzu pre sup*t* munte u*n* pâlc de pustilnici umbân*d*. Şî acii*ş*, cu porunca domnului, alergară la dânşii acei fără de obraz ostaş toţi, întrecându-se într-alerga*t* cine va ajunge mai nainte. Şî deaca-i ajunseră, alergară împrejuru*l* lo*r* de-i ocoliră ca neşte câini mulţi sau ca neşte gadine rreale şî urâtoare de oameni. Şî prinseră pre bărbaţii aceia, oameni, şî cu vedearea, şî cu tocmeala lo*r* // {187[r]} de cinste, şî seamnele ajunului de pustie avân*d* pre feaţele lo*r*.

Şî pre aceştea[522] trăgându-i, puseră-i naintea domnului, carii nimica[2] nu gâlceviia, nici[41] arătân*d* ceva sau grăiia lucru necuvii*os* sau spăimo*s*. Iară carele umbla naintea lo*r* ca u*n* mai mare, e*l* purta şî un sa*c* de pă*r*, pli*n* de oasele a unor sfinţi părinţi ce se-au fos*t* pristăvi*t* mai denainte. Dici privindu-i Arahiia şî deaca nu văzu pre Varlaa*m* (că-*l* cunoştea) se turbură cu întristăciune. Şî zise cătră dânşii:

---

520 Scris: лаȣ.

521 Scris în continuare: ка.

522 Scris: ачѣщѣ şi corectat prin notarea marginală a lui є pentru primul ѣ.

– Unde iaste înşelătoriu*l* acela, carele au prelăsti*t* pre feciorul împăratului ?

Iară cela ce purta sacu*l* răspunse:

– Acela întru noi nu iaste, nici[41] va fi, că fuge de noi, fiin*d* goni*t* de daru*l* lu Hristos. Iară întru voi mai are e*l* lăcaş.

Iară domnu*l* zise.

– Dară ştii tu pre dânsu*l* ?

Şî zise pustilnicu*l*:

– Ştiu pre acela ce-*l* chiamă înşelătoriu*l*, carele iaste diiavolu*l*, de lăcuiaşte în mijlocu*l* vostru şî priimeaşte slujba de la voi şî sluji*ţ* lui.

Domnu*l* zise:

– Eu de Varlaa*m* *am* cercare. Şî vrân*d* eu a şti unde iaste, te întreb.

Iară călugăru*l* zise:

– Păntru ce dară de altu*l* altele grăieşti şî aduseş întrebare / {187^{v}} ca de unu*l* ce-ară fi înşela*t* pre feciorul împăratului? Crez deaca cau*ţ* pre Varlaa*m*, cădea-ţi-se de to*t* să zici aşa: « Unde iaste cela ce au întors şî au mântui*t* de înşelăciune pre feciorul împăratului ? » Că acela iaste fratele nostru şî împreună-postito*r*. Însă de multe zile nu l-a*m* văzu*t*.

Iară Arahiia zise:

– Arătaţi-ne – zice – sălaşu*l* lui!

Postnicu*l* răspunse:

– De ară fi vru*t* e*l* să vă vază, e*l* ară fi ieşi*t* întru întâmpinarea voastră. Iară noaă nu ne se cade a vă arăta lăcaşu*l* lui.

Derep*t* aces*t* cuvân*t* se umplu domnul de mânie. Şî zise cu mânie cătră dânsu*l*; şî cu faţă de fiiară căuta:

– Acuma – zice – vă voiu omorî cu o moarte striină de nu ve*ţ* în ces*t* cea*s* spune pre Varlaa*m*.

Şî zise postnicu*l*:

– Dară ce lucru vez la noi, cătră carele să ne tragă inema şî de acela să ne ţine*m*, ca să nu ne fie lesne a ne rumpe den ceastă viiaţă şî să ne teame*m* de moarte ce ne se va aduce de la tine? Crez mai vârtos încă haru-*ţ* vo*m* şti, căce

ne veri scoate den viiață cân*d* ne ținem de bunătate. Căce teamemu-ne nu puți*n* de nearătata sfârșenie, că nu ști*m* în ce chi*p* țiindu-ne ne va afla, să nu cumva lunecarea minții, sau vreo // {188[r]} ispită drăcească să răstoarne starea vrerii noastre şî să ne întoarcă altele a cugeta şî a face, decâ*t* cealea ce a*m* mărtune lu Dumnezeu. Derep*t* aceaea, părăsiți-vă de to*t* de ace*l* lucru ce vă nădăi*ț* că ve*ț* dobândi de la noi. Şî ce vă e voia a face cu noi, nu vă lenevire*ț*. Că noi lăcaşu*l* iubitoriului de Dumnezeu, fratelui nostru, de-*l* şî şti*m*, nu-*l* vo*m* arăta, nici[41] alte mănăstiri ce se ascun*d* de voi nu le vo*m* închina gân*d* rrău a scăpa de moartea aceasta. Ce mai bine să muri*m* bine, aducân*d* lu Dumnezeu mai întâiu sudorile bunătățilo*r* şî acuma sângele vitejiei noastre.

Îndrăznire ca aceea nerăbdân*d* ticălosu*l*, ce împotriva vitejiei gândului lo*r*, rreapede clătindu-se, cu multe rane-i învescu. A cărora bărbăție şî vitejie şî muncitoriului se arătă vreadnecă de minune. Şî deaca după multe munci nu-i putu pleca, nici[41] pre Varlaa*m* a-*l* arăta vreunu*l* dentr-înşii vru, luă-i, bătu*ț* şî zmul*ț*, de-i duse la împăratu*l*, purtân*d* şî sacu*l* cu oasele.

Glava 23

Pustilni*c* îndelungată avân*d* vorba cu împăra*t*,
împreună cu frații preste carii era mai mare, fură dați muncilo*r*. /

{188[v]} Şî nu preste puține zile-i duse la împăratu*l*. Şî deaca-i povesti ce fu de dânşii, aşa-i puse înaintea feaței lui, fiin*d* încins de mânie. Şî cumu-i văzu, aprinsese cu atâta urgie, câ*t* se potriviia unui o*m* turba*t*. Şî porunci să-i bată fără milă. Şî deaca-i văzu zdrobi*ț* rău cu rane, de-abiia oarecân*d* râdicându-ş ochii den multa turbare, porunci să se contenească bătătorii. Şî zise cătră ei:

– Ce sân*t* ceaste oase de morți ce purtați ? De vreame ce le purtați păntru căce vă sân*t* dragi aceia ale cărora sân*t* oasele aceastea, iată, în aces*t* cea*s* voiu pune şî pre voi cu dânşii, ca să nemeri*ț* acealea ce pohti*ț* şî să-mi mulțemiți.

Iară mai marele şî purtătoriu*l*[523] a*l* aceii dumnezeieşti ceate, lauda şî îngrozirea împăratului nebăgându-o în seamă nimica[2] ca cu*m* nu i se-ară fi

[523] Scris: ҏтп8ҏтъторю͡л.

întâmpla*t* niciu*n* lucru de scârbă, aşa, cu slobo*d* glas, şî cu luminată faţă, şî daru*l* ce-i era sălăşuitu-se în suflet semnându-*l*, zise:

– Aceaste cinstite şî sfinte oase purtămu-le, o, împărate, închipuindu-ne dragostei acelo*r* minuna*ț* bărba*ț* a cărora sân*t*. Şî postu*l* lo*r* şî iubitoarea de Dumnezeu a lo*r* viiaţă aducându-ne-o aminte, de ne nevoi*m* şî noi cătră răvnire // {189[r]} ca aceaea. Şî cugetân*d* la răpaosu*l* şî la dulceaţa aceaea, în carea lăcuiesc ei acuma, pre dânşii amu fericimu-i. Iară pre noi ne îndemnă*m* unii pre alţii a mearge pre urmele lo*r*. Cătră aceastea şî aducere aminte de moarte ne face*m* cu dânsele, care lucru foarte de folos iaste şî cătră nevoinţele ajunului cu de-adinsu*l* ne strigă. Şî cu atingerea ce ne atinge*m* de dânsele meaştemu-ne sfinţire.

Iară împăratu*l* aciiş zise:

– Dară deaca iaste atâta de folositoare aducerea aminte de moarte, cu*m* zise*t* voi, căce nu vă aduce*ț* aminte de dânsa cu oasele ce vă sân*t* în trupurile voastre, că vă sân*t* ale voastre, şî câ*t* de preste puţinea vreame putrede sân*t*, ce lua*ț* aceaste striine stricate?

Atunce călugăru*l* zise:

– Eu cinci vini ziş păntru purtare sfintelo*r* moaşte, tu numai de una răspunzân*d*, gândeşti a-*ț* bate jo*c* de noi. Ce aiavea bine să ştii că oasele celo*r* ce se-au sfârşi*t* mai denainte adu*c* aminte de moarte viilo*r*, decâ*t* oasele celo*r* vii. Ce deaca vreame ce aşa cunoşti tu să fie aceastea, şî oasele den trupu*l* tău încă semnează ţie moarte. Căce dară şî tu nu-*ț* aduci aminte de sfârşeniia carea preste puţinea / {189[v]} vreame va să-*ț* vie şî să-*ț* faci ţie bine, ce ţe-ai da*t* sufletu*l* a toată strâmbătatea şî cu nevoie şî fără milă scoţi sufletele cealea ce slujesc lu Dumnezeu şî iubitoare de creştinătate, nefăcându-*ț* nicio strâmbătate, nici[41] împărţin*d* cu tine ceva den ceastea ce sân*t* aice, să se brodească a-*ț* lua.

Iară împăratu*l* zise:

– Pre voi, rrăii și prelăstitorii oamenilo*r*, pre dereptate vă muncesc, că înşela*ț* pre to*ț*, învăţându-i a se delunga de frumuseţile ceştii vieţi. Şî în lo*c* de ceastă viiaţă dulce şî de ceastă preaiubită pohtă şî dulceaţă, i îndemna*ț* a-ş aleage aces*t* traiu greu, şî scârbni*c*, şî ama*r* şî cinstea dumnezeilo*r* noştri strigaţi că se cade a se face lu Isus. Dice păntru ca nu urmân*d* oamenii

prelăstiturii voastre să lase pământu*l* pustiiu şî, părăsin*d* dumnezeii cei de moşie, să slujască a dumnezeu strii*n*, munci şî morți a pune asupra voastră, pre dereptate a*m* judeca*t*.

Iară călugăru*l* zise:

– Deaca iubeşti a fi to*ț* părtaş bunătăților ceştii vieți, că ce nu dai tuturora întocma a fi părtaş hranei şî bogăției, ce mai mulți chinuiesc întru sărăcie, iară tu averile lo*r* // {190ʳ} şupindu-le, cătră ale tale le adaogi? N-ai dară grije de mântuirea a mulți, ce numai a-*ț* îngroşa trupu*l*, de-*l* găteşti hrană de mâncare viermilo*r*. Derep*t* aceaea şî de Dumnezeu*l* a toate lepădându-te, chemi dumnezei pre aceia ce nu sân*t*, pre găsitorii a to*t* rrău*l*, ca şi tu, pre aseamene lo*r*, lucrân*d* toate ruşinatele şî făcân*d* strâmbătate, închipuito*r* dumnezeilo*r* tăi, chema*t* să fii. Crez cealea ce le-au făcu*t* dumnezeii voştri, oamenii ceia ce se roagă lo*r*, cu*m* nu le-ară face? Cu o înşelăciune mare dară te-ai înşela*t* o[524], împărate! Şî te temi să nu cumva face*m* pre vreunii den oamenii tăi a se lipi de-nvățătura noastră, a se delunga de mâna ta şî a se aduce cătră mâna ceaea ce ține toate. Voia-*ț* iaste să aibi mulți slujin*d* lăcomiei tale, ca ei să ia patimele, iară ție ți se să vie de la dânşii dobândele, ca cu*m* hrăneaşte cineva câini, sau învață pasări la vâna*t*. Că mai nainte de vâna*t* le se arată şutilindu-i. Iară cân*d* prin*d* ceva vâna*t*, cu sila zmâceaşte den gura lo*r* vânatu*l*. Aşijderea şî tu, vrân*d* a avea mulți dați ție, şî bogăție, şî dăjdi aducându-*ț* / {190ᵛ} pre pămân*t* şî pre mare, zici că porți grije de mântuirea lo*r*, iară peire le tocmeşti de veac, însă adevăra*t*, ție mai întâiu decâ*t* tuturo*r*, ca numai să ți se vie bogăție, carea decâ*t* scârna şî gunoiu*l*, mai de netreabă iaste. Uitatu-țe-ai că ții întunearecu*l* în loc de lumină. Ce te deşteaptă dentr-aces*t* somn adânc şî-*ț* deşchide mijitorii ochi şî vezi slava Dumnezeului nostru, carea străluceaşte tuturo*r*. Şî-*ț*[525] vino vreodinioară în minți, că zis-au proroc*ul* {*Psal(m̃), 93*}[526]: „Cei fără-de-minte întru oameni, cunoaşte*ț*! Şî cei nebuni, înțelepțiți-vă vreodată!" {*Psal(m̃)* 17}[527] Înțeleage, că nu iaste Dumnezeu fără Dumnezeu*l* nostru şî nu iaste altă mântuire fără numai carea e întru dânsu*l*!

---

524 Cuvânt omis şi adăugat marginal.

525 Scris: шьш̑.

526 Sl., în trad.: *Psalmul* 93.

527 Sl., în trad.: *Psalmul* 17.

Iară împăratu*l* zise:

– De aceaste bârfeale nebuneşti te lasă şî în ces*t* cea*s* să-*m* spui pre Varlaa*m*! Iară de nu, ispiti*t* veri fi cu neşte fealiuri de vase a muncilo*r*, a cărora ispită niciodată n-ai lua*t*.

Iară ace*l* cu mare înțelepciune postni*c* şî filosofiei cereşti pohtito*r* nici[41] întru u*n* chi*p* de-ngrozirea împăratului nu se ceva schimba, ce fără cutremu*r* stân*d* grăiia:

– Împărate, nu ne e învățătura a face noi cealea ce porunceşti tu, ce care sân*t* poruncite de Domnu*l* Dumnezeu*l* nostru, Carele // {191[r]} curăție ne învață, a ne opri de toate dulcețile şî pohtele şî a avea bărbăție vitejască, ca să răbdă*m* păntru dereptatea toată durearea şî rrăotatea. Câte rreale dară veri aduce asupră-ne păntru creştinătatea, mai mul*t* bine ne faci. Ce fă ce ți-e voia, că noi altă nimica[2] nu pute*m* face, fără numai ce ne se cade, nici[41] păcatului ne vo*m* da. Au doară-ți pare a fi greşală mică aceasta, cân*d* a*m* da noi în mâinile tale pre cela ce se nevoiaşte şî oştează cu noi împreună? Nu-*ț* veri râde de noi cu râs ca acesta, măcară de-ai aduce întunearece de morți asupră-ne, că nu sânte*m* noi aşa slabi, ca de frica muncilo*r* tale să ne închină*m* filosofiia (ce se zic înțelepciunea) noastră, şî să face*m* ceva care nu se cade legii dumnezeieşti. Cătră aceastea toate, câte vase[528] de munci ştii, ceteaşte-le[529], {*Fi(T), g(T) 1*}[530] că noauă a trăi Hristos ne iaste şî păntru dânsu*l* a muri, dobândă ne iaste.

Păntru acealea răspunsuri, împăratu*l* aprinsese de mânie. Şî porunci de-Dumnezeu-grăitoarele ale lo*r* limbi să le taie şî ochii să le scoață, iară mâinele, împreună şî picioare să le taie.

Şî da*ț* fiin*d* aceii osânde, armaşii şî dorobanții încungiurară-i / {191[v]} şî fără-de-omenie şî fără milă-i răteza. Şî limbile scoțindu-le den guri cu cleaştele, sălbătăceaşte le rătezară. Iară ochii cu unghi de fieru-i zmulseră şî cu neşte dechise tăietoare, mâinele şî picioarele lo*r* întinzându-le, tăiară-le.

Iară fericiții aceia şî de cinste vreadnici, viteji fiin*d* în cugetu*l* lo*r*, ca cu*m* vrea fi chema*t* la bucate, aşa de bărbăteaşte se apropiia cătră munci,

[528] Cf. sl. със8ды = „vas"

[529] Scris: чътѣщеле.

[530] Sl., în trad.: *Filipeni, cap 1*; cf. FILIPENI 1, 21.

îndemnân*d* unu*l* pre altu*l* şî păntru Hristos dându-se pre moarte. Întru multe fealiure de munci ca aceastea, răbdătoare sufletele lo*r* deaderă-le Domnului sfinţii aceia postnici, carii era cu număru*l* 17.

Mărturisi*m* dară cu*m* ca aiavea iaste cugetu*l* ce*l* temătoriu de Dumnezeu, împăra*t* patimelo*r*, cu*m* au zi*s* oarecine, nu dentr-ai noştri, povestin*d* de chinurile bătrânului preo*t* şî a şapte voinici tineri cu muma lo*r*, ce era întru u*n* cuge*t* cu dânşii, de pătimiră păntru leagea părinţilo*r* lor, de a cărora răbdare şî bărbăţie nimica[2] nu se-au lipsi*t* nici aceşti minuna*ţ* părinţi, cetăţeani şî moştneani ai Ierusalimului celui de Su*s*.

Glava 24 //

{192[r]} Arahiia îndemnă pre Naho*r* ca să facă pre sine în lo*c* de Varlaa*m*.

Împăratu*l*, păntru priimire credinţii creştineşti, înfruntează pre fiiu*l*.

Aceştea dară creştineaşte sfârşindu-se, împăratul grăiia cătră sfeatnecu*l*, cătră Arahiia, să caute să se apuce de a*l* doilea sfa*t*, deaca cu ce*l* dentâiu nu nemeriră, şî să chiame pre acela, pre Naho*r*.

Iară Arahiia, târziu în cea noapte, ajunse la peştera lui. Că în pustie lăcuiia şî întru meşterşugurile vrăjitoreşti se zăbăviia. Şî deaca-i spuse toate ce-au sfătui*t*, dâns de demineaţă veni la împăratu*l*. Şî iarăş ceru călăraş de-i luă cu sine. Şî se făcea a ieşi spre căutarea lu Varlaa*m*.

Dici ieşin*d* e*l* şî trecân*d* pren pustie, văzu-i-se u*n* o*m* oarecine, ieşin*d* dentru o luncă. Şî poruncin*d* e*l* să-*l* gonească, ajunseră-*l* curân*d*. Şî deaca-*l* prinseră, aduseră-*l* la dânsu*l*. Iară Arahiia, întrebându-*l* «cine eşti tu, şî de ce leage eşti, şî cumu-*ţ* iaste numele?», el zise a fi creşti*n* şî-*ş* spuse numele Varlaa*m*, cumu-*l* învăţase.

Arahiia se umplu de bucurie (amu cumu se arăta). Şî-*l* luă de-*l* duse curân*d* la împăratu*l*. Şî deaca-i deade veaste, puse-*l* nainte-i. Şî zise împăratu*l* întru auzu*l* celo*r* ce sta / {192[v]} înainte-i:

– Tu eşti lucrătoriu*l* drăcesc, Varlaa*m*?

Iară e*l* răspunse împotrivă şî zise:

– Al lu Dumnezeu lucrăto*r* sâm*t*, nu drăcesc. Nu mă grăi de rău, nici mă huli, că eşti datoriu a-mi mulţemi cu mul*t* ha*r*. Că pre fiiu*l* tău învăţatu-l-a*m* creştinătate şî de toată înşelăciunea l-a*m* izbăvi*t* şî cătră adeveritu*l* Dumnezeu adusu-l-a*m* şî cătră facerea bunătăţilo*r*.

Iară împăratu*l*, aciiş mâniindu-se, zise:

– Cădea-se pre tine nicicâ*t* de întrebare a nu te învrednici, nici[41] lo*c* de răspuns a-*ţ* da, ce fără întrebare a te da morţii. Ce iată, rab*d* rânjirea ta derep*t* milosârdiia ce iaste în mine, pănă cân*d* vo*m* cerca lucrurile tale într-o zi semnată. Dici de te veri pleca mie, învrednici-te-veri milei, iară de nu, rrău veri peri.

Zicân*d* aşa, deade-*l* Arahiei, poruncindu-*l* a-*l* păzi cu tărie. Iară demineaţa, râdicându-se de acolo împăratu*l*, mearse-ş la curtea lui.

Şî fu veaste pretiutindenilea că au prins pre Varlaa*m*. Care veaste, deaca auzi şî fecioru*l* împăratului, rrău-*l* durea sufletu*l*. Şî nicicum de lacrăme a se opri nu putea. Şî cu geamă*t* şî cu jale se ruga lu Dumnezeu şî-*l* chema întru ajuto*r* stareţului. Şî plângân*d* e*l*, nu-*l* trecu bunu*l* // {193[r]} Stăpâ*n*. Că bu*n* iaste celora ce-*l* aşteaptă în vremea de nevoie şî cunoaşte pre ceia ce se te*m* de Dânsu*l*. Carele şî tânerului acestuia toate-i spuse întru vedeare de noapte şî tărie băgă într-însu*l* şî îndrăzneţu-*l* făcu cătră nevoinţa creştinătăţii. Şî deaca se sculă den somn, inema lui, carea puţine*l* mai nainte scârbită şî durută era, afla-o plină de bucurie, de cutezare şî de lumină preadulce.

Împăratu*l*, aceastea făcân*d* şî aşa grijin*d*, se bucura, părându-i că au scocoti*t* şî au sfătui*t* prea bine. Şî Arahiei cu mare ha*r* i mulţemiia. Însă minţi nedereptatea pre sine, după dumnezeiescu*l* Davi*d* {*Psalm* 26}: „Şî dereptatea biruiaşte pre strâmbătate, surpându-o de to*t* şî pomana ei pierzându-o cu sune*t*" {*Psa(l̃)*, 9}, cu*m* va spune cuvântu*l* după aceastea.

După doauă zile veni împăratu*l* în curtea fiiu-său. Şî ieşind e*l* întru întimpinarea lui, nu-*l* sărută tată-său, cumu-i era obiceaiu*l*, ce cu vrajbă în chipu*l* unui o*m* mânios era. Şî întrân*d* în chiliia împărătească, şezu mâhni*t*. De-aciia, chemân*d* pre fiiu-său, zise:

– Ce veaste au intra*t* în ureachile meale, fătu*l* mieu şî-*m* glodeaşte sufletu*l* cu întristăciunea? Că-*m* pare să nu fie umplu*t* niciunu*l* dentru oameni cândva de bucuriia a naştere de coconi, / {193[v]} a câtă veselie m-a*m*

împreuna*t* eu păntru tine! Nici iară socotesc să fie fos*t* cineva aşa scârbi*t* şî rrău ocărâ*t* de feciorul*l* său, ca cu*m* ai făcu*t* tu mie acuma, de țe-ai bătu*t* joc de cărunteațele meale şî lumina den ochii miei luatu-o-ai şî tăriia vinelo*r* meale tăiaşi-o. Că frica cu carea mă temea*m* păntru tine venitu-mi-au asupră[531] şî de ce mă temea*m*, întinpinatu-m-au. Şî te făcuş de bucurie vrăjimaşilo*r* miei şî de rrâ*s* pizmaşilo*r* miei. Cu mintea ta cea neînvățată şî cu copilăreasca chipzuiala ta merse*ş* pre urma graiurilo*r* prelăstitoare. Şî sfatu*l* celo*r* rrău-înțelegători mai vruseşi-*l* decâ*t* sfatu*l* mieu. Şî cinstea dumnezeilo*r* noştri lăsându-o, a Dumnezeu strii*n* te închinaş a sluji.

Păntru ce, fătu*l* mieu, făcuş tu aceastea aşa, pre carele mă nădăjduia*m* a te creaşte cu toată tăriia şî a te avea toia*g* şî întărire bătrâneațelo*r* meale, şî a te lăsa după mine bu*n* şî vreadne*c* priimito*r* împărăției meale?! Iară ție nu fu ruşine, ce ca u*n* vrăjima*ş* şî pizmaş te arătaş mie. Dară nu mai se cădea ție să te pleci mie şî poruncilo*r* meale să urmezi, // {194[r]} decâ*t* să asculți nebuneştile cuvinte ale acelui înşelăto*r* şî putre*d* bătrâ*n* mincenos, carele țe-au pu*s* viiața amară în lo*c* de cea dulce şî în lo*c* de cea pohtită dezmierdare, calea cea grea şî colțoroasă, pre care cale Feciorul*l* Mariei porunceaşte a umbla? Dară nu te temuş de mâniia a marilo*r* dumnezei, să nu te arunce în piiatră pucioasă, sau cu grindină de fo*c* să te omoară, sau în propastiile pământului să te afunde? Făcân*d* ei noauă atâta bine, şî cununa împărăției împodobindu-ne, şî limbi cu mulți oameni supuin*d* sup*t* noi, şî pre tine fără-de-nădeajde cu ruga şî cu rugăciunea mea, dându-te a te naşte, şî ceştii lumi dulce a fi părtaş făcându-te, iară tu pre dânşi nebăgându-i în seamă şî ocărându-i, lipitu-te-ai Răstignitului, fiin*d* tu prelăsti*t* de ceia ce slujesc Lui cu nădejdi deşarte, carii povestesc basne de neşte veaci noi, şî bârfesc de sacularea trupurilo*r* moarte, şî alte multe întunearece aduc spre înşelăciunea nebunilo*r*.

Ce acuma dară, preaiubite fiiu, / {194[v]} de veri asculta pre mine, tată*l* tău, de departe să-*ț* iai zioa bună de către aceaste rătăcituri şî să te apropii să tămâiezi milostivnicii dumnezei cu jirtve şî cu prinoase, rugându-i ca să-*ț* dea iertăciune greşalelo*r*, că putearnici sân*t*, de po*t* şî bine a face, şî a şi munci. Şî acesto*r* ce ți se grăiră de la mine, noi pute*m* fi ție pildă şî izvo*d*, carii păntru dânşii am veni*t* la domnie ca aceasta şî derep*t* bine ca aceasta,

---

[531] Scris: ас8прѧ şi corectat prin notarea marginală a lui ѫ pentru ѧ.

mulțemire lo*r* aducân*d*. Celora ce-i vo*r* cinsti, cinste le vo*m* da, iară celora ce nu se vo*r* pleca a aduce lor jirtve, munci le vo*m* da.

Dici multe ca aceastea cuvente deşarte grăin*d* împăratu*l*, şî hulin*d*, şî bătându-ş jo*c* de ale noastre, iară idoleştile mărindu-le şî lăudându-le, văzu tâneru*l* că lucru*l* lui mai mul*t* nu tribuiaşte să aibă unghiu şî ascunzătoare, ce mai vîrtos tribuiaşte să aibă sveaştnic şî nălțime, ca tuturora aiavea să fie. Şî umplându-se de îndrăznire, zise:

– De ce a*m* făcu*t*, doamne, nu mă leapăd*!* Că fugând // {195^r^} de întunearec la lumină a*m* scăpa*t*. Şî lăsân*d* înşelăciunea, cătră adevăr m-a*m* lipi*t*. Şî de draci lepădându-mă, lu Hristos m-a*m* făgădui*t*, Fiiului şî Cuvântului a*l* lu Dumnezeu şî a*l* Tatălui, cu a*l* Căruia cuvân*t* aduse fură toate câte sân*t* den ce nu era. Carele şî pre o*m*, zidindu-*l* den țărână, suflatu-i-au suflare viețuitoare şî în raiu*l* hranei a lăcui pusu-l-au. Iară după ce au călca*t* porunca Lui, şî cu moartea fu osândi*t*, şî domniei iutelui țiito*r* de lume se supusease, nici aşa nu se-au depărta*t*, ce toate era făcân*d* ca să-*l* râdice la cinstea cea dentâiu. Drep*t* aceaea, singu*r* acela făcăto*r* a toată făptura şî neamului nostru zidito*r* fu o*m* păntru noi. Şî viin*d* pre pămân*t*, luă tru*p* den Sfânta Fată {*Varu(h̃), 3*}[532] şî cu oamenii lăcui. Şî derep*t* noi, necunoscătorii robi, stăpânu*l* luă moarte {*Fi(T), g(T) 2*}[533], moarte şî cruce, ca să spargă / {195^v^} muncitoriia – ce se zice împărăția – păcatului şî ca să piiară şî osânda cea de demul*t*, ca să se deşchiză noauă iarăş uşa ceriului. {*I, Ko(r̃), 2*}[534] Că acolo au râdica*t* pre firea noastră şî în scaunu*l* slavei o au pu*s* şî au dărui*t* împărăție nesfârşită celora ce-*L* iubesc {*Apo(k̃), 19*} şî bunătăți mai mari decâ*t* graiu*l* şî decâ*t* auzu*l*. Că Acela tare iaste şî Însuş-putearne*c*, Împăra*t* împărațilo*r* şî Domn domnilo*r*, a Căruia puteare <este> nebiruită şî tăriia prea multă, unu*l* Sfân*t* şî pre sfinți se răpaosă, cu Tată*l* şî cu Sfântu*l* Duh slăvi*t*, întru Carele m-a*m* boteza*t* şî-*L* mărturisesc. Slăvescu-*L* şî mă închi*n* unui Dumnezeu în trei staturi, unu*l* cu ființa şî neamesteca*t*[535], nezidituluí şî fără-moarte, necuprinsului, Celuia fără-de-trup, fără-pătemirea, nemutatului, neschimbatului, neajunsului cu ştirea, // {196^r^}

---

[532] Sl., în trad.: *Varuh, 3*; cf. BARUH 3, 38.

[533] Sl., în trad.: *Filipeni, cap 2.*

[534] Sl., în trad.: *I, Corinteni, 2.*

[535] Scris: анемѥстекаⷮ.

izvorului bunătății şî a*l* dereptății, şî luminei ce iaste pururea, făcătoriului a*l* tuturo*r* făpturilo*r* văzute şî nevăzute; Celuia Ce ține toate şî păzeaşte pre toate; Celuia ce poartă grija tuturora şî şî ține câte sân*t* toate şî le împărățeaşte. Că den câte sân*t*, nimica[2] fără de Dânsu*l* nu se-au făcu*t*, nici[41] fără de a Lui purtare de grije se poate stăvi ceva. Că Acela iaste to*t* dulceață şî viiață a tuturora {*Pea(s)*, glava 5}[536], şî tocmirea a toate, şî lumina a tuturo*r*, şî toată pohta cea nesățioasă, şî sfârşeniia a toată pohta.

Dici dară a lăsarea pre bu*n* ca acesta, pre ca acesta înțelep*t*, pre ca acesta putearne*c* Dumnezeu, şî a sluji necuratilo*r* draci şî făcătorilo*r* a toate pohte spurcate, şî cinste a da surzilo*r* şî muțilo*r* idoli, carii nici[41] sân*t*, nici[41] vo*r* fi, aceasta, o, tată, câtă nebunie şî nechipzuială ară fi! / {196v} Crez cân*d* au auzi*t* cineva de la ei graiu sau cuvân*t*? Cân*d* au da*t* măcară câ*t* de puți*n* răspuns celora ce se roagă lo*r*? Sau cân*d* umblară vreodată, sau simțire omenească să fie arăta*t* vreodinioară? Că nici[41] ceia ce stau ş-au mai adus aminte să şază cândva, nici[41] carii şe*d* se-au arăta*t* vreodată sculându-se. A lo*r* necuviință şî rrea putoare şî nesimțire, încă şî putrejiciunea şî neputința a dracilo*r* ce lucrează într-înşii şî cu dânşii înşală pre voi, de la ce*l* bărba*t* sfân*t* învățându-o eu, şî a lo*r* rrăotate scuipându-o şî cu urâciune desăvîrşi*t* urându-i, făgăduitu-m-a*m* viiului şî adevăratului Dumnezeu. Şî Lui voiu să slujesc pănă la suflarea cea de apoi, ca şî în mâinile <Lui> să meargă sufletu*l* mieu. Nemerin*d* eu bunătăți nespuse ca aceastea, bucuratu-m-a*m* amu, căce dentru a dracilo*r* robie slobozitu-m-a*m*, şî dentru a lo*r* prădare // {197r} întorsu-m-a*m*, şî cu lumina feaței Domnului {*Psa(T)*, 45}[537] luminatu-m-a*m*. Dară m-a*m* şî întrista*t* şî-*m* iaste împărți*t* sufletu*l*, căce tu, domnu*l* mieu şî părintele mieu, a bunătăți ca aceastea nu te făcuş părtaş. Însă socotin*d* eu neplecăciunea voiei tale, ținut-a*m* întru mine întristăciunea, n-a*m* vru*t* să te mâniiu, iară pre Dumnezeu neînceta*t* a*m* ruga*t* ca să te tragă cătră sine şî dentr-această depărtată goană să te întoarcă, carea însuți ți-o ai tocmi*t*, de te făcuş, vai de mine, fugar de creştinătate şî slujito*r* a toată rrăotatea şî păgânătatea.

Ce, de vreame ce aduseş, o, tată, lucrurile meale la arătare, iani ascultă dară săvârşitu*l* voiei meale ce iaste. Eu făgăduințele meale ce-a*m*

---

536 Sl., în trad.: *Cântări, cap 5*; Cf. CÂNTAREA CÂNTĂRILOR.

537 Sl., în trad.: *Psamul 4*.

făgădui*t* lu Hristos nu le voiu minți, să mă parde Cela ce m-au răscumpăra*t* cu scumpu*l* sângele Lui. Măcară de mi se-ară întâmpla a muri întunearece de morți, derep*t* Dânsu*l* muri-le-voiu. {197^{v}} Aşa ştiun*d* lucrurile meale, de acuma nu te mai osteni, pohtin*d* a mă muta den buna ispovedire în cea mai rrea. Că în ce chi*p* o începătură prea fără de lucru şî fără de folo*s* ară fi, cân*d* ai vrea să te apuci cu mâinile de ceriu sau să usuci adâncu*l* mării, aşa să înțelegi a fi şî aces*t* lucru. Ce sau tu ascultă sfatu*l* mieu, şî te fă a*l* lu Hristos, şî veri priimi gustarea a bunătățilo*r* cari sân*t* mai su*s* de mintea; şî so*ț* unu*l* cu altu*l* vo*m* fi, cu*m* în fire, aşa şî în credință; iară de nu, bine să ştii că de fecioriia ta dălunga-mă-voiu şî Dumnezeului mieu sluji-voiu cu gân*d* cura*t*.

Aceastea deaca auzi împăratu*l*, numaidecâ*t* se clătină. Şî de necontenită mânie cuprins fiin*d*, cu urgie grăi cătră dânsu*l*. Şî cu ama*r* scârşniia dinții, ca cu*m* vrea fi u*n* o*m* îndrăci*t*. Şî zise:

– Cine iaste mie vinova*t* de rrăotăți ca aceastea? // {198^{r}} Nimea, fără eu singu*r*, umblân*d* în voia ta aşa şî făcân*d* ție aceastea, cari nimea den cei de demul*t* părinți n-au făcu*t* feciorilo*r* săi. Derep*t* aceea, întoarta voia ta luân*d* tărie şî volnicie den răsfățăciunea ce te-a*m* răsfăța*t*[538], făcutu-te-ai a te turba asupra capului mieu. Pre dereptate dară au grăi*t* cetitorii de steale la naşterea ta, cu*m* că veri fi o*m* rău şî foarte hitlean, semeț şî neplecat părinților. Ce de veri lepăda sfatul mieu şî de fecioriia mea te veri delunga, în lo*c* de tată, vrăjimaşu-ți voiu fi şî ca acealea-ți voiu face, cari nici vrăjimaşilo*r* săi n-ară face cineva.

Iară e*l* aciiş zise:

– O, împărate, păntru ce te ațițaş spre mânie? Căce m-a*m* învrednici*t* eu a bunătăți ca aceastea, tu te scârbiş? Dară ce tată se-au arăta*t* vreodinioară să aibă vrăjimăşie pre norocu*l* fiiu-său. Sau tată ca acela / {198^{v}} cu*m* nu se-ară chema vrăjimaş? Şî eu dară de acuma nu te voiu mai chema tată*l* mieu, ce mă voiu delunga de tine ca cu*m* fuge cineva de u*n* şarpe, deaca voiu cunoaşte că-*ț* iaste pizmă spăseniia mea şî veri să mă împingi în peire cu mâna silnică. Că de mă veri şî nevoi şî mă veri munci cum ai şî zi*s*, să ştii că altă nimica[2] nu veri dobândi, fără numai câ*t* în lo*c* de

---

538 Marginal scris, în limba slavonă: вышѿ, лист к., în traducere *mai sus, fila 20,* cf. *supra,* f. 14, căreia îi corespunde în numerotarea originală, cu slove-cifră, 20.

tată, muncitor şî ucigător te veri chema. Păntru că mai lesne țe-ară fi a mearge pre urma vâlturului şî a zbura pren văzdu*h*, decâ*t* a întoarce credința mea, ce am întru Hristos, şî buna mărturisire ce am mărturisi*t* Lui. Ce înțeleage, o, părintele mieu, şî-ți scutură den ochii minții toată betejala şî negura, şî caută de vezi lumina Dumnezeului mieu, carea pre toți luminează, şî fii şî tu vreodată lumina*t* cu acea preadulce lumină. // {199[r]} Derep*t* ce te-ai da*t* cu totu*l* dulcețilo*r* şî pohtelo*r* trupeşti şi râdicare dentr-însele nu-*ț* mai iaste? {*I, Pe(t), 1*}[539] Cunoaşte că to*t* trupu*l* ca iarba iaste, şî toată slava omenească[540] ca floarea ierbii. Uscă-se iarba şi-i căzu floarea, iară cuvântu*l* Domnului mieu, ce e vesti*t* tuturo*r*, trăiaşte în veaci.

Căce ții şî ținu*t* eşti aşa de cu turbare şî cuprins de ceastă slavă ce se veştejaşte şî piiare ca florile primăverii, şî de ceastă urâtă şi rrău puturoasă hrană, şî de ale pântecelui şî de sup*t* pântece pofte, cari[4] la o vreame îndulcesc simțirile nebunilo*r*, iară apoi fac răgăire mai amară decâ*t* fiiarea. Păntru că umbra aceasta şî visele aceştii deşarte vieți treace-vo*r*. Şî întru neîncetata dureare a nestinsului şî întunecatului foc încuiați vo*r* fi iubitorii acestora şî lucrătorii strâmbătății, / {199[v]} unde viiarmele lo*r* neadurmin*d* mânca-i-va fără-de-sfârşenie. Şî focu*l* fără-de-schimbare şî fără stinsoare în veaci arde-i-va fără[541] sfârşi*t*, cu carii, vai de mine, încuia*t* veri fi. Şî rrău durându-te, mul<t> te veri căi de rreale sfaturile tale. Şî mul*t* veri căuta zilele de acuma şî-*ț* veri aduce aminte de cuvintele meale. Însă într-aceaea căință niciu*n* folos nu va fi {*Psa(l), 6*}[542], că în ia*d* ispoveadanie şî pocaanie nu se face. Ce ceastă vreame iaste lucrării, iară carea va să fie, iaste a platei. Că de n-ară lua peirea şî treacearea pre frumusețile ceştii lumi, ce ară vecui împreună cu stăpânii lo*r*, nici aşa nu se-ară cădea a mai voi şî a mai iubi acealea, decâ*t* darurile şî bunătățile lu Hristos, care sân*t* mai presus de mintea. Că cu*m* soarele decâ*t* întunecata noapte mai frumos şî mai luminos iaste, // {200[r]} aşa şî bunătățile ce-s făgăduite celor ce iubesc pre Dumnezeu, mul*t* sân*t* mai slăvite şî mai cu mare frumuseațe decâ*t* toată slava şî

---

[539] Sl., în trad.; *I, Petru, 1.*

[540] Scris: ѡмєнꙗскѫ.

[541] Scris în continuare дє şi anulat printr-o linie îngroşată.

[542] Sl., în trad.: *Psalmul 6.*

împărățiia pământească. Şî to*t* se cădea a mai aleage ceale mari, decâ*t* ceale mici. {*Io(v̂), g(l̂) 14*}[543]. Păntru că şî ceale trecătoare de aicea şî putrejiciunii supuse, {*Psa(l̂), 143*}[544] ca năluca, şî umbra, şî ca visu*l* trec şî pier. Şî iaste a te mai încreade nestătătoarelo*r* vânturi vihorâte, sau urmei de corabiia ce înoată preste adâncătură, decâ*t* bogăției omeneşti, câtă blăstemăție! Sau, mai vârtos să zic, câtă nebunie şî nechipzuială iaste a mai voi şî a mai iubi pre ceale putrede şî trecătoare, neputincioase şî de nemica[17], decâ*t* pre ceale neputrede, şî vecuitoare, şî fără-de-moarte, şî fără-sfârşenie, şî cu această vremească îndulcire a se lipsi de-ndulcirea acelo*r* netrecătoare bunătăți!

Dară nu cunoşti tu aceastea, o, tată?! Dară nu veri treace / {200[v]} ceaste trecătoare şî să te lipeşti cătră ceale trăitoare?! Dară nu veri mai cinsti lăcaşu*l*, decâ*t* înstriinarea?! Dară nu veri mai vrea lumina, decâ*t* întunearecu*l*?! Dară nu veri mai cinsti sufletu*l*, decâ*t* trupu*l*, și viiața de veaci, decâ*t* umbra morții?! Și ceale nesfărâmate, decâ*t* ceale trecătoare?! Dară nu veri fugi de rreaoa robie a iutelui țiito*r* de lume, a hitleanului, să zic, diiavolului şî să te bagi la bunu*l* şî milosârdu*l* şî preaîndurătoriu*l* Stăpâ*n*? Şî delungându-te de slujba a celo*r* mulți şî cu minciună chema*ț* dumnezei ai voştri, şî unuia să slujeşti, adevăratului şî viului Dumnezeu. {*Eze(k̂)l, 8*}[545] Că de ai tu şî mul*t* greşi*t*, hulin*d* spre Dânsu*l* şî ucigându-*i* slugile cu munci, însă bine ştiu că deaca te veri întoarce, priimi-te-va Bunu*l* şî toate greşalele tale nu va mai pomeni. Că moartea păcătosului nu o va, ce va cu*m* să se întoarcă şî să fie viu. // {201[r]} Carele se-au pogorât dentr-aceale arătate nălțimi spre căutarea a noastră, păcătoşilo*r*. {*Ri(m̂), g(l̂) 6*}[546] Şî răstignire şî rane şî moarte păntru noi răbdat-au, și cu scumpu*l* sângele Lui răscumpăratu-ne-au, carii era*m* vându*ț* de păcatu*l*. Aceluia fie slavă şî laudă în veaci. Amin!

Iară împăratu*l*, de amândoauă fiin*d* cuprins, de minune şî de mânie. Una, păntru mintea coconului şî păntru nebiruitele ale lui cuvinte, căce că pre dumnezeii lui huliia, şî a-i grăi de rrău nu se conteniia, şî de traiu*l* lui

---

543 Sl., în trad.: *Iov, cap 14.*

544 Sl., în trad.: *Psalmul 143.*

545 Sl., în trad.: *Ezechiel, 8.*

546 Sl., în trad.: *Romani, cap 6.*

era preabătându-ş joc. Însă lumina cuvântului nu o priimiia, derept grosimea întunearecului ce era într-însul. Alta, a-l munci sau altă ceva rrău a-i face, nu putea păntru dragoste firei.

Dici dară a-l muta dentr-aceaea ce era, adecă den creştinătate, cu groaznecă laudă, se părăsi. Căce se temea, să nu cumva râdicând cuvinte mai multe, şî cela îndrăznind a huli dumnezeii lui şî a-i ocărî, mai cu mare mânie să se aprinză, / {201v} şî să-i facă apoi ceva rrău. Ce se[547] sculă de se duse cu mânie, zicând:

– Mai bine au vrut fi să nu-ş fii născut, nici să fii ieşit în lume, deaca au fost să fii tu într-acesta chip hulnic dumnezeilor şî îndelungat de dragostea şî de învățătura părintească. Însă nu pănă în sfârşit ți-veri bate joc de nebiruiții dumnezei, nici îndelung se vor bucura vrăjimaşii, nici vrăjile lor vor învinge. Că de nu veri fi mie ascultător şî cătră dumnezei cu bună înțelepciune, mai nainte te voiu da a multe feliuri de munci, după aceaea pre rrăul, rrău voiu omorî. Nu te voiu avea ca pre un fecior, ce ca pre un vrăjimaş şî ca pre un hitlean.

Capul XXV

După ieşirea împăratului, Ioasaf ceare ajutor de la Dumnezeu. Iară împăratul, cu sfatul Arahii, începu a sfătui cu bună blândeațe fiiului său de care lucru fu mințit. Iară Ioasaf de moarte şî de-nviiarea morților vorbă lungă are cătră dânsul.//

{202r} Aşa lăudându-se tată-său şî ducându-se cu mânie, feciorul întră în camara lui şî-ş râdică ochii cătră a<l> lui puitor de nevoință[548] şî să rugă[549]:

– Doamne, Dumnezeule mieu, – den adâncul inemii strigă – dulce nădeajde şî nemincinoasă făgăduială, vârtoasă scăpare celor ce se nădăjduiesc în tine! {*Psa(T) 37*}[550] Vezi cu milostiv şî bun ochiu sfărâmarea

[547] Scris: сѣ şi corectat marginal.

[548] Marginal scris: *meidan*.

[549] Marginal scris: *Molitva*.

[550] Sl., în trad.: *Psalmul 37*.

inemii meale şî nu mă lăsa, nici[41] te dălunga de mine, ce după a ta nemincinoasă făgăduință, fii cu mine, nevreadnecu*l* şî prostu*l*! Că pre tine ştiu şî te mărturisesc făcător şî purtăto*r* de grije a toată făptura. Însuți dară întăreaşte-mă a fi într-această bună mărturisire până la ieşitu*l* sufletului! {*Psa(l)* *24*}[551] Şî caută spre mine şî mă miluiaşte, şî stăi de mă păzeaşte nevătăma*t* de to*t* lucru*l* Satanei! Caută, Împărate, caută, că tare se-au aprins sufletu*l* mieu cu dragostea Ta, / {202ᵛ} şî se-au ațița*t* ca în seatea zăduhului în lo*c* fără-de-apă, pohtin*d* la Tine izvoru*l* nemurirei! {*Psa(l)* *73*}[552] Nu da gadinelo*r* pre suﬂe*t* carele se ispoveduiaşte Ție, ce-mi dă păcătosului în toată viiața mea, păntru numele Tău şî păntru mărturisirea, a răbda toate şî pre mine cu totu*l* a mă junghia Ție. Că deaca întăreşti Tu, şî neputearnecii pot. Că unu*l* ajuto*r* nebirui*t* şî Dumnezeu milostiv <eşti>, pre Carele blagosloveaşte toată facerea, Preaproslăvitu*l* în veaci. Amin!

Aşa rugându-se, simți unde întră în inema lui o mângâiare dumnezeiască. Şî umplându-se de îndrăzneală, sfârşi noaptea toată rugându-se.

Iară împăratu*l* cu Arahiia, priiatenu*l* lui, vorbin*d* împreună păntru coco*n*, şî cruda a lui cutezare, şî nemutata voie arătându-i-o, sfeat luă de la dânsu*l*, cu*m* că mai bine iaste a-*l* lua cu vorbe plăcute[553] lui şî dragi, // {203ʳ} nădăindu-se cu*m* că cu şuteale totu-*l* vo*r* trage cătră dânşii.

Dici veni împăratu*l* demineața cătră fiiu-său. Şî şezân*d*, chemă-*l* aproape de sine. Şî aşa-*l* cuprinse de-*l* săruta. Şutilindu-*l*[554] cu blândeațe şi cu smerenie, zise:

– O, fătu*l* mieu, preapohtite şi preaiubite! Cinsteaşte cărunteațele tătâine-tău şî ascultă rugăciunile meale, de vino să aduci jirtvă dumnezeilo*r*! Că aşa veri avea blagosloveniia lo*r* şî lungime de zile. Şî veri avea de la dânşii parte de toată cinstea, şî de împărăție fără-de-grije şî de toate bunătățile. Iară mie, tatălui tău, întru toată viiața ta dragu-mi veri fi, şî tuturo*r* oamenilo*r* cinsti*t* şî lăuda*t*. Că şî întru cuvintele de-nvățătură,

---

[551] Sl., în trad.: *Psalmul 24*.

[552] Sl., în trad.: *Psalmul 73*.

[553] Scris: плѣк8т8.

[554] Scris: ш8т8линд8͡л şi corectat marginal prin notarea lui и pentru cel de-al doilea 8.

lăuda*t* lucru iaste acesta, a asculta pre părinte, şî mai vârto*s* pre acela carele învață spre bine şî spre dragostea dumnezeilo*r*.

Dici ce ți se pare, fătu*l* mieu, de aceastea, de amândoauă: / {203[v]} cu*m* că de bună voie să mă fiu feri*t* de calea cea bună şî pre calea periciunei să fiu voi*t* a umbla, au păntru neştiința şî păntru neispitirea binelui să mă fiu da*t* peirei? Ce deaca ți se pare, fătul mieu, că de bună voie a*m* mai voi*t* rrău*l* decâ*t* ce e de folo*s*, şî a*m* mai voi*t* moartea decâ*t* viiața, să ştii, fătu*l* mieu, că-mi pare să fii rătăci*t* de to*t* den chipzuiala cea direaptă.

Dară nu vezi a câtă rrăotate şî a câte patime rreale mă dau eu în oşti împotriva vrăjimaşilo*r*, sau zăbovindu-mă într-alte lucruri ce sân*t* de osfinteala[555] şî de prijeneala[556] oamenilo*r* țării? Atâta cu foame, şî cu seate, şî pedestru umblân*d*, şî pre pămân*t* culcându-mă, câ*t* de ară fi cu puteare, şî pre singu*r* mine nu m-aş cruța. Iară de bogăție şî de avuție atâta negrije şî de nebăgare de seamă a*m*, câ*t* de multe ori, cu necruțătoare mână dân*d*, de deşartă-se toate vistieriile curții meale, zidin*d* dumnezeilo*r* case mari, // {204[r]} şî cu toată podoaba luminându-i[557], sau oştilo*r* din dăstu*l* împărțin*d* chelciu*g*.

Dici dară avân*d* noi ca aceasta nebăgare în seamă de dulceți şî atâta răbdare întru rrăotăți, de a şi eu şti că e leagea galileianilo*r* mai bună decâ*t* a noastră, cu*m* n-aş fi socoti*t* că iaste u*n* lucru vreadne*c* de toată nevoința şî de toată stăjirea? Şî lăsân*d* alalte toate şî nebăgându-le în seamă, de aceaea m-aş fi apuca*t*, de mi-aş[558] face[559] spăsenie. Iară de mă socoteşti că fa*c* eu aceastea den neînțeleagere şî den necunoştință şî den neispita binelui, iani înțeleage în câte nopți a*m* petrecu*t* fără somn de multe ori, cându-mi era pusă nainte vreo întrebare! Măcară nici foarte de treabă să vrea fi, eu nu-mi dam răpao*s* până nu vrea*m* afla fățişată şî cu cuviință dezlegare aceii întrebări.

---

[555] Scris: **ѡсфинтѣала**.

[556] Scris: **прижєнѣала**.

[557] Scris: **л8минын҃д8лъ**; cf. în sl.:**просвѣщамих**.

[558] Scris: **мїѣаш҃**.

[559] Glosă marginală: *lucra*.

Dici deaca aceaste lucruri vremenice[376] nici măcară ce*l* mai mic dentr-însele / {204v} nu l-a*m* avu*t* întru nebăgare de seamă, ce toate cu nevoința le-a*m* socoti*t*, şî pre amăruntu*l* le-a*m* chipzui*t*, să se sfârşască spre folosu*l* tuturo*r*; şî aşa-*m* îm[421] pare, că în toată lumea ce e sup*t* soare înțelegătura ascunselo*r*, acoperitelo*r* şî a nespuselo*r* lucruri, nimănui altuia, ca mie, nu iaste vesti*t* şî mărturisi*t* a o ispiti a o descurca şî a o dezlega. Cu*m* dară dumnezeieştile şî acealea cari se cade a le cinsti şî a le blagoslovi, le-aş avea întru negrije şî întru nebăgare în seamă, de nu cu toată nevoința, şî cu toată putearea, şî cu to*t* sufletu*l*, şî cu toată mintea întru cercarea lo*r* m-aş zăbovi, ca să aflu ceale adevărate şî care se ca*d*?! Crez şî cercat-a*m* cu de-adinsu*l* de multe nopți, dempreună cu zilele, într-aceastea lucrure a*m* petrecu*t*, şî pre mulți măiestri filosofi la sfa*t* ca acesta a*m* chema*t*, şî cu mulți den aceia ce se chiamă creştini a*m* vorbi*t*. Şî cu neînşelătoare întrebare, // {205r} şî cu ispitire, şî cu cercare, aflată fu mie calea adevărului, cari de înțelepți oameni ca aceia, carii şî cu cuvânt, şî cu înțelepciune dărui*ț* şî cinsti*ț* fură, mărturisită iaste cu*m* că altă credință şî altă leage nu mai iaste, fără de aceasta, în carea umblă*m* noi astăzi, slujin*d* marelo*r* dumnezei. Şî de dulcea şî veasela viiață săturându-ne, carea tuturo*r* oamenilo*r* de la dânşii se dăruiaşte şî e plină de toată frumuseațea şî de prea multa veselie, carea începătorii galileianilo*r* şî dascalii şî învățătorii lo*r* nebuneaşte o lepădară, atâta câ*t* şî dulcile şî frumoasele ceştii lumi toate, care ne le-au dărui*t* dumnezeii spre dezmierdare, {*I, Ti(m), 1*}[560] ei, în nădeajdea altii vieți, nevăzută şî neadevărată, ce se nădăiesc a priimi, lepădară-le, neştiun*d* ce trăiesc şî în ce se întăresc.

Iară tu, preaiubite fiiu, pleacă-te părintelui tău, carele cu adevărată şî direaptă / 205v} cercare bine au afla*t* ce e adevăra*t*. Că iată, arătă-ți-se că nici cu voia, nici[41] cu vreu*n* chi*p* a*l* neştiinței a*m* greşi*t* eu bine, ce bine a*m* găsi*t* şî a*m* lua*t*. Şî pohtesc cu*m* şî tu să nu mai rătăceşti afară den minte, ce să mergi pre urma mea. Fie-ți greață de tată-tău! Au nu ştii câtu e de bine a asculta de tată şî a se pleca întru to*t* lui? În ce chi*p* iarăş aimintrea, câtu e lucru păgubos şî cu blăste*m* a mâniia pre părinte şî poruncile lui a le ținea întru nimica[2]? Că câ*ț* rrăi făcură aceasta, rrău au şî peri*t*. Cărora tu, fătu*l*

---

[560] Sl., în trad.: *I, Timotei, 1.*

mieu, nu te face soț, ce fă cealea ce plac celui ce te-au născut şî veri nemeri toate bunătățile, şî veri fi moştnean blagosloveniei şî împărăției meale.

Iară cel cu mare înțelepciune şî adevărat de bună rudă tânăr, multele cuvinte a tătâine-său, şî nebuneştile răspunsuri auzind, şî cunoscând măiestriile strâmbului şarpe, // {206[r]} cum de-a direapta au gătit laț picioarelor lui, şî cum meşterşugeaşte apleca pre dumnezeiescul sufletul lui, şî a-l împiedeca de cătră cununa ce-i zăcea înainte, puse-ş naintea ochilor învățătura Domnului: «N-am venit – zice – să bag pace în lume, ce sabie. {*Ma(th̄), g(T̄), 10*}[561] Venit-am a dăspărți fecior de tată-său şî fată, de mumă-sa». *I pročaja*[562]. Şî că «cine iubeaşte pre tată-său sau pre mumă-sa, mai vârtos decât pre Mine, nu e vreadnec de Mine. Şî de se va lepăda de Mine naintea oamenilor, lepăda-Mă-voiu şî Eu de dânsul naintea Tatălui Mieu, ce iaste în ceriure».

Ceastea gândind şî cu frica dumnezeiască legându-ş sufletul şî cu dragostea şî cu pohta întărindu-se, foarte în vreame de treabă luă cel graiu al <lui> Solomon, ce zice {*Ekle(s̄), g(T̄) 3*}[563]: «Vreame de iubit şî vreame de urât, vreame de oaste şî vreame de pace».

Şî mainte se rugă în mintea lui, zicând cuvântul lu David {*Psa(T̄), 56*}[564]: «Miluiaşte, Dumnezeule, miluiaşte-mă, / {206[v]} că în Tine se nădăjdui sufletul mieu şî în umbra a rănilor Tale mă nădăiesc pănă va treace strâmbătatea. Striga-voiu cătră Dumnezeul de sus, căt<r>ă Dumnezeul ce au făcut mie bine!» Şî alalte cuvinte ale psalomului {*Isho(d), 20*}[565].

De-aciia zise cătră împăratul:

– Aceasta ce e <a> îngădui părintelui şî poruncile lui a asculta, şî a sluji lui cu plecăciune şî cu dragoste, şî cela ce iaste Al-tuturor-de-împreună-stăpân învață-ne, semănând întru noi această dragoste a firei. Iară când dragostea părinților şî prietniciia ce e cătră dânşii, aduce sufletului nevoie de peire şî-l depărtează de Făcătoriul, aceaea dragoste a o tăia de tot, poruncit ne iaste. Şî nici[41] întru un chip a asculta de ceia ce ne

---

[561] Sl., în trad.: *Matei, cap 10.*

[562] Sl. în trad.: *şi aşa mai departe.*

[563] Sl., în trad.: *Ecleziastul, cap 3.*

[564] Sl., în trad. *Psalmul 56.*

[565] Sl., în trad.: *Ieşirea.*

despar*t* de Dumnezeu, ce a-i urî şî a ne întoarce cu dosu*l* cătră dânşii, măcară tată ară fi cela ce porunceaşte rrăotă*ţ* ca acealea, măcară mumă, măcară împăra*t*, sau măcară tocma Domnu*l* aceştii vieţi. Că păntru dragostea părintească a piiarde eu pre Dumnezeu nu mi-e cu puteare. // {207[r]} Derep*t* aceaea nici[41] trudă te mai bate a da, nici ţie, nici[41] mie, ce ascultă şî să sluji*m* vielui şî adevăratului Dumnezeu amândoi. Că pre carii cinsteşti tu acuma, idoli sân*t*, lucrure a mâini omeneşti, lipsiţi de suflare şî muţi. Nemica[17] altă ceva, fără numai peire şî muncă de veac tocmesc celora ce-i cinstesc. Iară deaca aceasta nu veri vrea să faci, tu fă cu mine ce ţi-e voia, că sân*t* ro*b* lu Hristos. Nici cu şuteale, nici cu munci de dragostea lui nu mă voiu delunga, cu*m* ţe-a*m* zis şî mai nainte.

Şî aduse la mijlo*c* şî numele Domnului de-ş întări cuvântu*l* vârto*s*.

– <Ia>ră păntru că ziseş cu*m* nici de bună voie faci rrău, nici păntru necunoştinţa greşeşti binele, ce cu*m* că cu multă întrebare, şî trudă, şî cercare ai cunoscu*t* adevăra*t* să fie acesta binele: a sluji idolilo*r* şî în pohtele curviei a te tăvăli îndulcindu-te şî a te dezmierda, adevăra*t* să ştii că atâta de rrău faci, / {207[v]} câ*t* nu poci să povestesc! Că multa negură a necunoştinţei cuprinsu-te-au şî ca cu*m* ai umbla pre întunearec pipăin*d* şî cercân*d* cu mâinile, nicicâ*t* văzân*d*, măcară o fărâmă de rază a luminei. Derep*t* aceaea, pierzân*d* calea cea direaptă, pre rreale stârmine şî maluri rătăceşti.

Iată, eu adevăra*t* ştiu şî-*ţ* dau sfa*t*, tată, să ştii şî tu, păntru că tu, avân*d* întunearecu*l* în lo*c* de lumină şî ţiindu-te de moarte mai vârto*s* decâ*t* de viiaţă, ţi se pare că foarte ai sfătui*t* u*n* sfa*t* bu*n* şî neamăgito*r* şî foarte ai socoti*t* u*n* lucru de folo*s*. Însă să ştii că nu iaste aşa, nu! Că nici[41] sân*t* dumnezei aceaia ce-i cinsteşti tu, ce sân*t* idoli drăceşti, to*t* lucru*l* lo*r* ce*l* spurca*t* avându-*l* în sine. Nici acea viiaţă, carea o chemi dulce şî iubită şî ţi se pare că iaste plină de frumuseaţe şî de bucurie, are ea fire ca aceea ba. Ce, adevăra*t* cuvân*t* să zice*m*, spurcată iaste aceaea şî urâtă. // {208[r]} Întru vreame îndulceaşte şî unge gâtu*l*, iară apoi face plată mai amară de toată fiiarea – cu*m* au zis dascalu*l* mieu – şî mai ascuţită decâ*t* sabiia cu doauă ascuţituri. {*Psa(l) 138*}[566] Şî cu*m* aş şî povesti răotăţile ei?! Număra-le-vo*r* şî mai mult se vo*r* înmulţi decâ*t* năsipu*l*. Că viiaţa

---

[566] Sl., în trad.: *Psalmul 138.*

aceasta iaste undița diiavolului. Şî c*um* undița o învălesc cu amăgitură, aşa şî viiața aceasta învălită iaste cu spurcată amăgitură, cu dulceața pohtelo*r*, cu carea pre cei amăgiți trage-i în fundu*l* iadului.

Iară bunătățile ce sân*t* făgăduite de stăpânu-mieu (cari bunătăți tu le-ai chema*t* nădeajdea vieții neivite), nemincinoase sân*t* şî neschimbate, nici ştiu sfârşeniia, putrezirii nu se supu*n*. Nu iaste cuvân*t* carele să poată arăta măriia slavei şî a frumuseței lo*r* şî a nespusei bucurii şî a netrecutei veselii. {*II, Car̃ 14*}[567] Că iată, muri*m* toți, c*um* vezi tu singu*r*, şî nu iaste o*m* carele să trăiască şî moartea să nu vază. {*Psa(T), 88*}[568] Însă vo*m* să ne iarăş sculă*m* / {208[v]} cân*d* va veni Domnu*l* Isus Hristos, Fiiu*l* lu Dumnezeu, {*Ma(th̃)* 25}[569] întru slava nespusă şî întru puteare înfricoşată[570], singu*r* Împăratu*l* împărațilo*r* {*Apo(k̃) 19*}[571] şî Domnu*l* domnilo*r*, căruia to*t* genuchiu*l*, a*l* cereanilo*r*, a*l* pământeanilo*r* şî a celo*r* dedesup*t*, închinase-va. {*Lu(k̃), 21*}[572] Şî frică ca aceaea va face atunce {*Da(ñ) 7*}[573], câ*t* şî acealea puteri cereşti se vo*r* spăima. Şi-i vo*r* sta înainte cu cutremu*r* mii de mii şî întunearece de întunearece de angheli şî de arhangheli. Şî toate ce sân*t* fi-vo*r* pline de frică şî de cutremu*r*, că va bucina unu*l* den arhangheli în trâmbita lu Dumnezeu. Şî numaidecâ*t* {*I, Ko(r̃), 15*}[574] se vo*r* aduna ceriurile ca o trâmbă, iară pământu*l* crăpân*d*, da-va afară trupurile oamenilo*r* morți, carii au fos*t* de la Ada*m*, omu*l* ce*l* dentâiu, pănă într-aceaea zi. Şî atunce toți morții den veac, în clepala ochiului vo*r* sta înaintea judecății a Domnulu celui fără-de-moarte, de-ş vo*r* da fieşcarii seama de cealea ce au lucra*t*. Atunce direpții vo*r* luci ca soarele, carii au crezu*t* în numele Tatălui, şî a*l* Fiiului, şî a*l* Sfântului Duh, // {209[r]} şî ş-au cheltui*t* toată viiața lo*r* întru lucrure bune. Iară slava ce vo*r* să ia ei atunce, cumu ți-o aş putea spune? Că de o aş şî potrivi aceaea cu lumina soarelui, mai luminoasă iaste aceaea şî

---

[567] Sl., în trad.: *II, Regi, 14.*

[568] Sl., în trad.: *Psalmul 88,* cf. PSALMUL 81 în mss. 3339.

[569] Sl., în trad.: *Matei,* 25.

[570] Glosă marginală: *groaznică.*

[571] Sl., în trad.: *Apocalipsa, 19.*

[572] Sl., în trad.: *Luca, 21.*

[573] Sl., în trad.: *Daniil, 7.*

[574] Sl., în trad.: *I, Corinteni 15.*

mai frumoasă. De o aş fulgerului potrivi, mai luminoasă iaste. Nimica[2] nu voiu putea zice vreadne*c* de aceaea lumină, că ochiu n-au văzu*t* şî ureache n-au auzi*t* {*I, Ko(r̂), 2*}[575] şî la inemă nu se-au sui*t* omului, care au gătit Dumnezeu celora ce-*L* iubesc întru împărăţiia ceriului, în lumină neapropiiată, în slavă nesfîrşită şî nespusă.

Dici dară direpţii a bunătăţi ca acealea să vo*r* învrednici şî a fericire ca aceaea. Iară carii se-au lepăda*t* de adevăratu*l* Dumnezeu şî pre Ziditoriu*l* şî Făcătoriu*l* n-au cunoscu*t*, ce au sluji*t* spurcaţilo*r* draci, şî surzilo*r* idoli cinste au adu*s*, şî dulceţile ceştii vieţi deşarte iubitu-le-au, şî sălaş tuturora rrăotăţilo*r* pre sufletele lo*r* făcut-au, sta-vo*r* goli şî despuiaţi, / {209^{v}} şî ruşinaţi, şî scârbi*ţ*, becestnici şî în obraz, şî în lucru, stân*d* în ruşinea lumii şî de ocara a toată făptura. Că toate ale lo*r* păcate ce-au lucra*t* cu cuvântu*l*, cu lucru*l* şî cu cugetu*l*, naintea feaţei lo*r* veni-vo*r*.

De-aciia, după acea ruşine rrea şî după acea nenumărată împutăciune, osândi-se-vo*r* în focu*l* de matcă, cela nestinsu*l* şî neluminosu*l*, întru întunearecu*l* ce*l* den-afară, în scârşnitu*l* dinţilo*r*, la viiarmele cela veninatu*l*. Aceasta iaste partea lo*r*, aceasta e soarta lo*r*, cu carii fi-vo*r* munciţi în veacii nesfârşiţi. Derep*t* ce bunătăţile ceale făgăduite împinseră-le şî le lepădară păntru dulceaţa păcatului vremesc, aleaseră-ş muncă de veac.

Derep*t* aceastea dară, ca păntru să nemeresc acea nespusă bucurie, şî păntru să iau acea nepovestită slavă, şî să lăcuiesc în lumină cu îngerii, şî păntru să stau cu îndrăzneală înaintea bunului şî preadulcelui Stăpâ*n*, şî păntru să sca*p* de amarăle şî nesfâr<şi>tele munci // {210^{r}} şî de duroroasa ruşinea aceaea, cade-se nu numai bogăţiile întru nimica[2] a le socoti, ce însă şî trupurile şî tocma şî înseş sufletele. Crez cine iaste atâta de nechipzui*t* şî atâta fără-de-minte, carele n-ară mai voi a răbda mii de morţi de ceaste vremeşti, păntru să se izbăvească de moartea cea veacinică şî fără-sfârşenie, şî să moştnenească fericita şî neperitoarea viiaţă, şî să se lumineaze cu lumina fericitei şî de-viaţă-începătoarei Troiţe?!

---

[575] Sl., în trad.: *I, Corinteni 2*; cf. cap. 1 în mss. 3339.

Cap 26

Naho*r* cu cuvintele ceale de moarte a lu Ioasa*f* fu spăima*t*.
Stătu în pricea filosofilo*r* păgâneşti şî ajută credinţei creştineaşti.

Acestea graiuri auzindu-le împăratu*l*, şî învârtoşarea şî neslăbiciunea coconului văzân*d*, că nici[41] cu şuteale se pleca, nici[41] cu măiestriia cuvintelo*r*, nici cu îngrozirea muncilo*r*, se mira de-nţelepciunea cuvintelo*r* lui şî de minunate răspunsuri. Şî vădiia gându*l* lui / {210v} cu*m* că adevăra*t* grăiaşte feciorul şî cealea ce sân*t* dereapte arată. Însă era tra*s* de obiceaiu*l* ce*l* rrău şî de năravu*l* ce se întărise într-însu*l* cu pohte rreale, cu cari ţinu*t* era ca cu neşte zăbale şî ca cu u*n* frâu, de nu era slobo*d* a căuta către lumina adevărului. Derep*t* aceaea şî uitân*d* toate, apucă-se de sfatu*l* ce*l* de demul*t*, gându*l* ce sfătuise cu Arahiia vrân*d* a-*l* scoate la lucru. Zise către cocon:

– Cădea-ţi-se, fătu*l* mieu, cu totu*l* poruncilo*r* meale, tuturo*r*, să te supui. Iară de[576] vreame ce eşti aşa de vârto*s* şî de neplecat, şî aşa de tare stai împotriva mea, fiindu-ţi voia ca întru toate să fie voia ta mai mare, iani vino să ne luă*m* amândoi zioa bună de către aceasta price deşartă şî să dă*m* lo*c* adevărului. Şî daca Varlaa*m*, cela ce te-au amăgi*t*, la mine iaste în obeade fereca*t*, strânge-voiu săbo*r* mare şî voi chema pre ai noştri, pre toţi, şî pre galileiani împreună. Şî pristavii // {211r} porunci-voiu să strige cu mare gla*s* cu*m* nimea den creştini să nu se teamă, ce toţi fără de frică să <se> stringă a socoti cu voia a tuturora dempreună. Dici de veţi birui voi, cu Varlaamu*l* vostru, voi veţi nemeri acealea păntru cari v-a*ţ* nevoi*t*. Iară de vă vo*m* birui, atunce, de voia voastră poruncilo*r* meale a vă supune să grăbiţi.

Iară ce*l* după adevă*r* chipzui*t* tână*r*, cu arătata lui de la Dumnezeu vedeare, ştiun*d* mai denainte înşelătoriu*l* sfa*t* a*l* împăratului, zise:

– Fie voia Domnului şî cu*m* ai porunci*t*, aşa să fie. Că însuş bunu*l* Dumnezeu şî Stăpânu*l* să dea ca, den calea cea direaptă, să nu rătăcesc. Întru E*l* au nădăjduitu-se sufletu*l* mieu şî E*l* mă va milui.

Atunce porunci împăratu*l* să se strângă toate slugile idoleşti şî creştinii. Dici trimeţân*d* cărţi[577] pretiutindenea şî strâgân*d* pristavi pren

---

576 Scris: дѣ.

577 Scris: кырць.

toate oraşele şî satele, cu*m* nimea den creştini să nu se teamă că va păţi ceva rrău, / {211[v]} ce n-au aştepta*t*, ce fără de frică to*ţ*, pre nea*m* şî pre rudenie, împreună să se adune la iubitoarea de adevă*r* şî nemincinoasa cercare sau întrebare, carea va să fie cu mai marele lo*r* şî învăţătoriu*l* Varlaa*m*. Aşijderea şî pre dascalii lo*r*, şî popii idoleşti, şî înţelepţii haldeieşti şî indieneşti carii era pren toată biruinţa lui chemă-i, şî pre neşte dăscântători şî vrăjitori şî fărmecători, ca să biruiască pre creştini.

Şî se strânse la împăratu*l* mulţime multă de spurcaţi ai legii lui. Iară întru ajuto*r* creştinilo*r*, numai unu*l* se află: cela ce era păru*t* a fi Varlaa*m* şî-i era numele Naho*r*. Că unii den creştini murise junghia*ţ* de turbarea domnilo*r* de pren cetăţi, alţii se ascundea pren munţi şî pren peştere păntru frica rrăotăţilo*r* ce le zăcea asupră, iară alţii se temea de groaza împăratului şî nu cuteza la lumină şî făţiş să se arate că-*s* creştini, ce noapte era cinstitori lu Dumnezeu, slujin*d* lu Hristos în taină şî fără de nicio îndrăzneală. // {212[r]} Ce numai unu*l*, acela cu vitez suflet, veni întru ajuto*r* adevărului.

Dici deaca şezu împăratul în scau*n* nal*t* şî preaînălţa*t*, porunci şî fiiu-său să şază cu sine. Iară *el*, cu smereniia şî cu cinste ce făcea tătâine-său, nu vru să facă ace*l* lucru, ce şezu pre pămân*t*, aproape de dânsu*l*. {I, *Ko(r̃), 4*}[578] Stătură de-aciia înainte măiestrii aceii înţelepciuni nebunită de Dumnezeu, a cărora inemă neînţeleaptă, prelăstită era, cum au zi*s* apostolul[579], {*Ri(m), g(T̃) 1*}[580] că «părându-le-se că sân*t* înţelepţi, nebuniră şî schimbară[581] slava neputredului Dumnezeu în aseamenea oameni morţi şî a fiiarălo*r* cu patru picioare şî a pasărilo*r*».

Aceştea se adunară a se întreba împotriva cuvintelo*r* a feciorulu<i> împăratului şî a câ*ţ* era cu dânsu*l*. Şî se umplu într-înşii pilda[582] ce zice că: «începea căprioara războiu împotriva leului». {*Psa(T̃) 90*}[583] Iară *el* pre Cela de sus puse-şi-*L* scăpare şî în umbra aripilo*r* Lui se nădăjduia. {*Psa(T̃), 56*}[584]

---

[578] Sl., în trad. I, *Corinteni*, 4.

[579] Scris iniţial апостолъ͡л şi corectat atât prin scrierea lui ȣ peste ъ, cât şi marginal, prin notarea secvenţei лȣ͡л corespunzătoare ultimei silabe a cuvântului.

[580] Sl., în trad.: *Romani, cap 1.*

[581] Scris: скимбаре.

[582] Scris iniţial: пилдѫ şi corectat marginal prin notatea lui а pentru ѫ.

[583] Sl., în trad.: *Psalmul 90.*

[584] Sl., în trad.: *Psalmul 56.*

Iară ceia întru deşerţii domnii cestui veac {*Efe(s̃), T)*}[585] se nădăia / {212[v]} şî întru ţiitoriu*l* lumii întunearecului, căruia se şî închinase blăstemăţeaşte şî becestniceşte.

Era de-aciia Naho*r* adu*s* în locu*l* lu Varlaa*m* a grăi. Şî ceia ce era cu împăratu*l*, sfa*t* ca acela sfătuise. Iară preaînţeleapta purtare de grije a Celui de sus, al*t* sfa*t* tocmiia.

Stân*d* de-aciia aceştea to*ţ* înainte, zise împăratu*l* ritorilo*r* sau urătorilo*r* lui şî filosofilo*r*, sau mai bine le-a*m* zice prelăstitorilo*r* de oameni şî nechipzuiţilo*r* întrî-inimă:

– Iacătă că vă zace înainte nevoinţă, şî nevoinţă nu mică, ce mare. Acuma, den doauă, una vă caută să faceţi: sau ale noastre întărindu-le şî învârtoşindu-le, pre amăgetoriu*l* Varlaa*m*, dempreună cu carii sân*t* cu dânsu*l*, să-*l* birui*ţ*, şî de la noi şî de la toţi boiarii noştri, mare slavă să nemeri*ţ*, şî cu cununi de biruinţă să vă cununaţi; sau, de vă vo*r* birui, cu toată ruşinea cea rrea, rrău să fiţi omorâ*ţ*. Că pomana voastră de to*t* se va ştearge de pre pămân*t*, că trupurile voastre da-le-voiu mâncare gadinelo*r*, iară pre feciorii voştri face-i-voiu robi nescumpăraţi. //

{213[r]} Fiin*d* aceastea grăite de împăratu*l* într-acesta chi*p*, fiiu-său zise:

– Judecată direaptă ai judeca*t*, o, împărate! Întărească Domnu*l* voie ca aceasta a ta, că şî eu ca aceastea zi*c* dascalului mieu.

Şî se întoarse cătră Naho*r*, cela ce se făcea că e Varlaa*m*, şi-i zise:

– Ştii, Varlaame, întru ce slavă şî dezmierdăciune m-ai afla*t*, şî cu multe cuvinte m-ai pleca*t* a mă dezlipi de leagea şî de dumnezeii părinţilo*r*, şî a sluji a Dumnezeu necunoscu*t*. Şî cu făgăduinţele a unor nespuse bunătăţi de veac, tras-ai mintea mea a mearge pre urma poruncilo*r* tale şî a mâniia pre tată*l* şî domnu*l* mieu. Acuma dară aşa să te gândeşti, cu*m* că stai în cumpănă. Dici de veri birui aces*t* războiu ce-*ţ* zace înainte, şî învăţăturile tale ce m-ai învăţa*t* adevărate le veri arăta, şî pre aceştea ce vo*r* să se pârască cu noi astăzi, vădii-veri că sân*t* prelăsti*ţ*, aşa te veri slăvi, ca nimea den cei de demul*t* ce-au fos*t*, şî te veri chema propoveduito*r* adevărului. / {213[v]} Şî eu întru învăţătura ta voiu trăi şî voiu sluji lu Hristos, cu*m* mi-ai predecălui*t*, până la ieşitu*l* sufletului mieu.

---

[585] Sl., în trad.: *Efeseni, 6.*

Iară de veri fi biruit săvai cu vreo înşelăciune, săvai cu adevărul, şî-mi veri fi astăzi tocmitoriu de ruşine, eu însum voiu izbândi ocara mea, că mă voiu pune cu picioarele meale pre pieptu-ţi şî cu mâinile meale rumpe-ţ-voiu şî inema, şî limba, de le voiu da câinilor împreună cu alalt trup al tău, ca să se înveaţe cu tine toţi a nu mai înşela pre feciorii împărăteşti.

Iară Nahor, auzind cuvinte ca acealea, era scârbit foarte şî trist, văzându-se că au căzut în groapa ce au făcut {*Psa(T) 7*}[586] şî fu vânat cu cursa ce ascunsease. Şî înţelegând că-i întră arma sa într-înemă, gândi întru sine şî cunoscu a fi mai bine să se lipească de feciorul împăratului şî să întărească lucrurile lui şî aşa să scape de nevoia ce-i era gândită, căci că lui era mai lesne a-l munci // {214[r]} deaca se vrea afla mâniindu-l.

Însă acesta lucru tot al dumnezeieştii purtări de grije era, carea întru înţelepciune întăreaşte pre ale noastre cu cei ce stau împotriva noastră. Că cum veniră în cuvinte ceia împotriva celuia, adecă dascalii idoleşti şî cu Nahor, ca şi alt oarecine de demult {*Či(s̑), 22*}[587], anume Valaam, carele în zilele lu Valaac trimes fu oarecând să blasteme pre izrailteani, el nu-i blăstemă, ce cu multe blagoslovenii i blagoslovi, aşa şî Nahor, acelor neînţelepţi şî neînţeleguţ filosofi, vârtos le sta împotrivă.

Dici şezând împăratul în jeţiu şî şezând cu dânsul şî fiiu-său, cum zisem mai nainte, sta înainte şî acei neînţelepţi ritori, carii-ş ascuţise limbile ca sabiia cătră lepădarea adevărului, carii după cum zice Isaiia {*Isa(i) 59*}[588] că zămislesc durori şî nasc strâmbătate. Adunară-se şî nărod mult, fără număr, la privirea acelui meidan, ca să vază care parte va birui. /

{214[v]} Grăi lu Nahor unul den ritori, carele decât toţi <era> mai învăţaţ:

– Tu eşti Varlaam, carele atâta fără-de-milă şî fără-de-ruşine ocărăşti dumnezeii noştri şi pre iubit fecior al împăratului cu amăgitură ca aceasta l-ai învescut, de l-ai învăţat a sluji Răstignitului?

Iară Nahor răspunse:

---

[586] Sl., în trad.: *Psalmul 7.*

[587] Sl., în trad.: *Numerii, 22.*

[588] Sl., în trad.: *Isaia, 59.*

– Eu sânt – zice – Varlaa*m*, carele ocărăsc pre dumnezeii tăi, cu*m* ziseş. Iară pre feciorul împăratului nu l-a*m* învescu*t* cu amăgitură, ce l-a*m* izbăvi*t* den amăgitură şî adevăratului Dumnezeu l-a*m* apropiia*t*.

Iară rito*r* zise:

– Marii şî minunații bărbați carii au afla*t* toată măiestriia înțelepciunii, pre aceştea nalți şî nemuritori dumnezei chiamă-i. Şî toți împărații şî slăviții de pre pămân*t* le se închină şi-i cinstesc. Dară tu cu*m* râdici limba ta asupra lo*r* şî cu totu*l* rânjeşti, îndrăznin*d* a face lucruri ca aceastea? Şî ce arătare iaste cu*m* să nu fie aceştea dumnezei, ce Răstignitu*l*?//

{215[r]} Iară Naho*r* apucă a grăi şî ameliță cu mâna a toată mulțimea nărodului să tacă. Iară ritorului aceluia nu-i mai deade niciu*n* răspuns, ce-ş deşchise gura ca şi magariu*l* lu Valaa*m* şî cealea ce nu se pricepea să zică, acealea grăi. Şî zise cătră împăratu*l*:

– Eu, împărate, cu a lu Dumnezeu purtare de grije a*m* veni*t* în lume. Şî văzân*d* eu ceriu*l*, şî pământu*l*, şî marea, soarele, şî luna, şî alalte, miratu-m-a*m* de frumuseațea lo*r*. Şî văzân*d* eu lumea şî câte sân*t* într-însa toate, că nevoite se clătesc, cunoscuiu pre clătitoriu*l* şî pre țiitoriu*l* a fi Dumnezeu. Căce to*t* ce clăteaşte, mai tare iaste decâ*t* clătitu*l* şî cela ce ține mai tare e decâ*t* ținutu*l*. Acela dară zi*c* eu să fie Dumnezeu, Carele au tocmi*t* toate şî le ține, Acela iaste fără-de-începătură, şî pururea fiin*d*, şî fără-de-moarte. Şî nimica[2] de la nime nu-i tribuiaşte, iaste desupra a toate patemile şî a toate micşurăturile, / {215[v]} cu*m* a*m* zice, iaste desupra mâniei, uitării, neştiinței şî altor patime ca aceastea. {*Psa(T) 15*}[589] De dânsu*l* sân*t* făcute toate, {*Dĕa(n͡) 17*}[590] nu-i tribuiesc jirtve, nici[41] oltare, nici toate câte sân*t* văzute[591]. Iară E*l* tuturora tribuiaşte.

[589] Sl., în trad.: *Psalmul 15*.

[590] Sl., în trad.: *Faptele, 17;* cf. FAPTELE APOSTOLILOR.

[591] Scris: фѣзѹте si corectat.

Glava 27

Nahor arata cum amu dumnezeii limbilor mincinoş sânt şî ovreii trăiesc întru rătăcirea, iară creştinii singuri, unii bine cred[592].

Fiind dară aceastea aşa grăite păntru Dumnezeu, amu de cât poci încăpea eu a grăi de dânsul, iani să venim la neamul omenesc, ca să vedem şî să ştim cari dentr-înşii ţin adevărul şî carii ţin înşelăciunea. Că aiavea ne iaste arătat, o, împărate, cum trei neamuri sânt în ceastă lumea, den carii sânt jidovii, pre carii chemaţ voi închinătorii lu Dumnezeu; şî sânt creştinii, de-aciia sânt limbile ceale de cinstesc dumnezeii mulţi. Ce şî acealea limbi, în trei fealiuri se împart: în haldei, în elini şî în eghipteani. Că aceştea fură începători // {216[r]} şî învăţători altor limbi de slujba şî de-nchinăciunea a mulţilor dumnezei.

Să vedem, dară, carii dentr-aceştea ţin adevărul şî carii se înşală.

Haldeii amu, neştiund pre Dumnezeu, rătăciră după făpturi. Şî începură a cinsti făptura mai vârtos decât pre făcătoriul ce o au făcut. Căror făpturi făcură-le şî neşte obraze şî le puseră nume chipul ceriului şî chipul pământului. Aşijderea făcură chipuri şî mării, şî soarelui, şî lunei, şî altor făpturi şî lumini. Şî le închid în case de le se închină şi-i chiamă dumnezeii, pre carii şî păzesc vârtos, să nu-i fure furii. Şî nu înţelegură, nici cunoscură că tot ce păzeaşte, mai mare iaste decât păzitul şî cela ce face, mai mare iaste decât făcutul. Că deaca nu-s putearneci dumnezeii lor de a se mântui pre sine, dară altora cum vor da mântuire?! Cu mare înşelătură dară se-au înşelat haldeii, cinstind idoli morţi şî nefolositori. /

{216[v]} Şî mi se cade să mă mir, o, împărate, cum ceia ce se chiamă la dânşii filosofi, nici întru un chip nu cunoscură cum că şî acealea făpturi putrede sânt. Şî deaca făpturi putrede sânt şî de nevoie se supun şî se pleacă, cum pot fi dumnezei? Şî deaca făpturile nu sânt dumnezei, cum idolii, adecă obrazele şî chipurile, ce fură făcute în cinstea lor, să poată fi dumnezei?!

---

592 Succesiunea: *iară creştinii singuri unii bine cred* a fost omisă şi adăugată în subsolul paginii.

Ce să venim dară, o, împărate, către singurele acealea făpturi, ca să arătă*m* de dânsele cu*m* că nu sân*t* dumnezei, ce sân*t* putrezitoare şî schimbătoare, făcute den ce n-au fos*t* cu porunca Celuia ce iaste Dumnezeu, carele e neputre*d*, şî neschimba*t*, şî nevăzu*t*, iară E*l* veade toate şî cumu-i iaste voia le schimbă şî le mută. Ce grăiesc dară de făpturi ceia ce chiamă ceriu*l* a fi dumnezeu, înşală-se. Că iată-*l* vede*m* muta*t* şî de nevoie clătindu-se şî den multe alcătui*t*, păntru care lucru frumuseaţe se chiamă. Dici frumuseaţea iaste tocmirea şî măiestria a vreunui meşte*r*. // {217[r]} Dici ce iaste tocmi*t* – cu*m* a*m* zice alcătui*t*, sau dere*s*, sau împodobi*t* – are începătură şî sfârşenie. Clăteaşte-se ceriu*l* de nevoie – cu*m* a*m* zice de silă – cu luminile lui. Că stealele, cu orânduială şî cu hotarile purtate fiin*d* den semn în semn, unele apu*n*, altele răsa*r*. Şî fac călătorie după vremi a semna vara şî iarna, cu*m* le iaste porunci*t* de Dumnezeu. Şî nu-ş tre*c* vremile lo*r*, ce după cu*m* au lua*t* treaba firei cu podoaba ceriului. Derep*t* aceaea, aiavea iaste că ceriu*l* nu e Dumnezeu, ce lucru*l* lu Dumnezeu.

Iară ceia ce le pare că pământu*l* iaste dumnezeoaie, prelăsti*ţ* sân*t*. Că iată, vedemu-*l* unde e necinsti*t* de oameni, şî ocărâ*t* şî birui*t* de dânşii, şî săpa*t*, şî frământa*t*, şî făcut de netreabă. Că deaca se coace în fo*c*, mor*t* iaste; că den oale şî den hârburi nimica[2] nu creaşte. Şî încă de va ploa mul*t* pre dânsu*l*, strică şî pre dâns, şî roada lui. Şî iaste călca*t* de oameni şî de alalte vite, de sângele ucişilo*r* spurcă-se, sapă-se, umple-se, comoară trupurilo*r* moarte iaste. Fiin*d* aceastea aşa, / {217[v]} nu se cuvine dară să fie pământu*l* dumnezeoaie, ce iaste lucru*l* lu Dumnezeu spre treaba oamenilo*r*.

Iară ceia ce socotesc pre apa a fi Dumnezeu, înşelară-se. Că şî aceaea spre treaba oamenilo*r* se-au făcu*t* şî iaste biruita de dânşii; spurcă-se, strică-se şî se schimbă, fiarbe-se şî se văpseaşte cu amestecătura şarurilo*r* şî cu alte lucrure. Şî de fri*g* îngheaţă, şî se spurcă cu sânge, şî iaste adusă către spălătura a toată spurcăciunea. Derep*t* aceaea nu iaste cu puteare a fi Dumnezeu, ce lucru*l* lu Dumnezeu.

Iară ceia ce se pare a fi focu*l* Dumnezeu, înşală-se. Că focu*l* spre treaba oamenilo*r* se-au făcu*t* şî iaste birui*t* de dânşii, muta*t* de la u*n* lo*c* într-al*t* lo*c* către fiarberea şî frigerea a multe fealiuri de cărnuri, încă şî către arderea trupurilo*r* moarte şî a multe chipuri. Strica*t* de oameni, stânge-se. Derep*t* aceaea, focului a fi Dumnezeu nu se cuvine, ce lucru*l* lu Dumnezeu. //

{218r} Iară ceia ce le pare să fie suflarea vântului Dumnezeu, prelăstăscu-se, căce aiavea iaste că slujaşte altuia. Şî păntru oameni fu făcu*t* de Dumnezeu cătră înotarea şî treacerea corabiilo*r* şî spre vânturarea grăunțelo*r* a to*t* fealiu*l* de pâine şî de alalte trebi. Că suflă şî încează după porunca lu Dumnezeu. Derep*t* aceaea, strâmbătate iaste a fi vântu*l* Dumnezeu, ce lucru*l* lu Dumnezeu.

Iară carii le pare să fie soarele Dumnezeu, înşală-se. Că iată-*l* vede*m* clătindu-se de nevoie şî întorcându-se; şî trecân*d* den semn în semn, şî apuin*d* şî răsărin*d*, a încălzi sadurile şî sămănăturile cătră treaba oamenilo*r*. Încă are şî împărțeală cu alalte steale şî iaste cu mul*t* mai mi*c* decâ*t* ceriu*l*, şî are şî scădeare den lumina lui, şî nimica[2] n-are sup*t* singura biruința lui. Derep*t* aceea nu mi se veade a fi soarele Dumnezeu, ce lucru*l* lu Dumnezeu.

Iară cărora le pare că e luna dumnezeoaie, înşală-se. Căce vedemu-o clătindu-se şî ea de silă – ce se zice de nevoie – / {218v} şî o vede*m* shimbându-se şî trecân*d* şî viin*d* spre treaba oamenilo*r*. Şî iaste mai mică decâ*t* soarele. Şî o vede*m* că creaşte şî se împuținează. Păntru care lucru nu mi se veade a fi luna dumnezeoaie, ce lucru*l* lu Dumnezeu.

Iară ceia ce socotesc pre o*m* să fie Dumnezeu, smintescu-se. Că vede*m* pre om clătina*t* fără-de-voia lui – cu*m* am zice de silă – şî hrăni*t*, şî crescu*t*, şî îmbătrânin*d* nefiindu-i voia. Şî aorea se bucură, aorea se întristează. Şi-i tribuiaşte hrană, şî băutură, şî îmbrăcămân*t*. Şî iaste mânio*s*, şî pizmăta*r*, şî cu băsău, şî de pohte aprins, şî de do*r* cuprins, şî multe micşorări avân*d*. Şî se strică în multe chipuri: de apă, de fo*c* şî de fri*g*, de armă, de gadine şî de alte lucruri, şî de moarte ce-i zace asupră. Nu se cuvine dară să fie omu*l* Dumnezeu, ce lucru*l* lu Dumnezeu.

Cu mare înşelăciune dară rătăciră haldeii, umblân*d* ei după pohtele lo*r*. Că cinstesc făpturile şî morții idoli. Şî necunoscându-i, facu-i că sân*t* dumnezei. //

{219r} Să veni*m* dară şî cătră elini[593], să vede*m* ce înțele*g* ei de Dumnezeu. Că elinii, chemându-se că sân*t* înțelepți, ei nebuniră mai rrău decâ*t* haldeii, aducân*d* dumnezei mulți, unii ai părții bărbăteşti, alții ai părții muiereşti, pre făcătorii a toate feliurile de pohte şî a multe chipuri de

---

[593] Scris: є͡лли͡н.

strâmbătăți; de care lucru, o, împărate, elinii[594], pre cei de râs – ce se zice de ocară – pre nebuni, pre necurați adusu-i-au, carii ne sân*t* de-i chiamă dumnezei, după pohtele lo*r* ceale rreale, ca pre aceia să aibă ei ajunători rrăotății lo*r* şî aşa să facă curvii, să jehuiască, să ucigă şî toate rrăotățile să facă.

Crez deaca dumnezeii lo*r* de-acealea au făcu*t*, cu*m* ei să nu facă ca acealeaş?! Dici dentru înşelătoare începături ca acealea se întâmplă oamenilo*r* a avea războaie dease, jungheri, robii amară. Ce de-*ț* va fi voia, să petreace*m* cu cuvântu*l* pre dumnezeii lo*r* şî câte unu*l* vedea-veri multă a lo*r* rrăotate şî ruşine. Că se aduce de dânşii mai întâiu de toți dumnezeii, Cro*n* sau Saturnus. Şî aceluia junghe ei pre feciorii săi, / {219v} carele au fos*t* făcu*t* feciori mulți cu muiarea, anume Reia. Şî îndrăcindu-se e*l* sau turbân*d*, mânca-*ş* feciorii lui.

Iară de Diia aşa zic, cu*m* să-*ş* fie tăia*t* părțile ceale de ruşine şî să le fie arunca*t* în mare, de unde băsnesc să se fie născu*t* Afrodita sau Venu*s*.

Zevs (sau Ioviş) au lega*t* pre tată-său şî l-au arunca*t* într-o propastie tinoasă. Vezi prelăstitura şî hlăpiia ce adu*c* ei spre dumnezeu*l* lo*r*? Dară cade-se a fi Dumnezeu lega*t* şî jugăni*t*? Cine ară avea minte întreagă şî n-ară zice: o, nebuniia mare!

Al doilea aduce-se Zevs (sau Ioviş), de carele zic să fie împărățin*d* preste dumnezeii lo*r*. Şî zi*c* cu*m* că se schimbă în chipuri de vite şî de fieră, ca păntru să facă curvie cu muierile muritoare. Spu*n* cu*m* să se fie schimba*t* în chi*p* de tau*r*, ca să curvească cu Evropiia. Şî se-au schimba*t* de se-au făcu*t* pasăre de au*r*, derep*t* să se culce cu Dana<i>da. Şî se-au schimba*t* în lebădă, cân*d* au mers la Lida, şî se-au făcu*t* sati*r*, ce se zice o*m* sălbate*c*, ca să curvească cu Antiopiia. Şî se-au schimba*t* în trăsne*t* ca să se culce cu Semeliia. //

{220r} Şî zi*c* să fie făcu*t* feciori mulți dentr-aceale muieri, adecă pre Dioni*s*, şî pre Zito*n*, şî pre Amfio*n*, şî pre Iracliia, şî pre Apollo*n*, şî pre Artemida, pre Persei, pre Cato*r*, pre Polliz şî pre Elena, pre Polidevchie, pre Minoie, pre Radimonti*n*, pre Sarpido*n* şî noauă feate, pre care le-au chema*t* țengăiase şî jucătoare. După aceaea adu*c* de spu*n* de Aganimi*d*.

---

594 Scris: єл͠лиїи.

Dici se întâmplă oamenilor, o, împărate, a urma acestor tuturora şî a fi curvari şî a turba cu curvie spre partea bărbătească şî de alalte rrăotăți a fi făcători, pre chipul dumnezeilor lor.

Cu cale iaste dară să fie dumnezeul curvar, sau culcător cu parte bărbătească, sau ucigător de părinți?

Pre lângă acesta grăiesc şî pre oarecarele, anume Festa sau Vâlcan, să fie dumnezeu, carele au fost şchiop şî au fost țiindu-se de ciocan şî de cleaşte, de au fă<u>rit derept hrana lui. Iată, era lipsit şi-i tribuia de la oameni ca un sărac, care lucru lu dumnezeu nu se cuvine a-i tribui de la oameni ajutor, nici[41] a fi şchiop.

De-aciia aduc pre Ermie sau Mercurie / {220v} şî zic să fie dumnezeu acel om ce-au fost plin de pohte şî fur şî lacom şî vrăjitor şî măscărici, păpuşar şî tâlmăcitor cuvintelor, cari lucruri nu se cuvin lu Dumnezeu.

Aduc şî pre Asclipie să fie dumnezeu, carele au fost doftor, adecă vraci şî spețiiar, ce se zice apotecar, meşter de amestecătura ierbilor şî făcător de îmblastre de cu acela meşterşug agonisiia hrana lui, că era om sărac. Iară mai apoi zic să-l fie ars un trăsnet, năpustit de la Zevs, păntru Tindar, feciorul lu Lachedemon, şî să-l fie omorât. Ce deaca fu Asclipie dumnezeu şî arse, neputindu-ş folosi lui nemica[17], dară altora cum va ajuta?

Şî aduc pre Arei (sau Mars) a fi Dumnezeu, carele era om ostaş, făcător de războaie, şî mânios, şî pohtitor de dobitoace şî de alte oarecare lucrure. Iară mai pre urmă, curvind el cu Afrodita, fostu-l-au legat doi prunci mici, anume Erot şî Fest. Dici un pohtitor, un făcător de războaie, un curvar ca acela şî apoi şî legat, cum putea fi dumnezeu? //

{221r} Aduc de-aciia şî pre Dionis (sau Bacul) a fi dumnezeu, carele au fost făcând praznice noaptea, şî au fost fiind dascalul beției, şî au fost răpind muierile vecinicilor lui, şî au fost turbând şî fugind. Mai pre urmă fostu-l-au junghiat titanii. Dici Dionis, acela ce fu junghiat şî a-ş folosi n-au putut, de-aciia şî turbat era, şî bețiv, şî fugar, cum ară putea fi să fie Dumnezeu?

Aduc şî pre Iracliia (sau Hercul) să fie dumnezeu, carele fostu-se-au îmbătat, şî se-au îndrăcit – cum am zice turbat – şî ş-au junghiat copiii. După aceaea, ars fiind de foc şî aşa au murit. Cum va fi dară dumnezeu bețivul, îndrăcitul şî ucigătoriul de feciori şî arsul de foc? Sau altora cum va ajuta carele luiş n-au putut ajuta?

Iară pre Apolon (sau Apollin) încă-l aduc a fi Dumnezeu, carele au fost fiind om pizmaş şî zavistnic şî arcul şî sahaidacele tot în mâna ţiindu-le. Iară câteodată au fost ţiind şî vioara cu arcuşul şî au fost vrăjind oamenilor derept plata. Dici acuma dumnezeu iaste unul ca acela? Crez nu se cade să fie dumnezeu sărac, pizmaş şî viorar. /

{221ᵛ} Aduc şî pre sora acestuia, pre Artemida (sau Diiana), de-i zic că iaste dumnezeoaie, carea au fost fiind vânătoare, având arc cu sahaidace, şî au fost alergând pren munţi, singură cu câinii, ca să prinză cerbi sau porci sălbateci. Dici muiare ca aceaea cum ară fi dumnezeaie o vânătoare şî o alergătoare cu câinii?!

Pre Afrodita sau Venus încă o grăiesc să fie dumnezeaie, o curvă ca aceaea ce-au fost fiind. De unele ori au fost având pre Arin curvind cu dânsa, altele ori pre Aghis[595], de alte date pre Adon, de a căruia Adon moarte fost-au şî plângând, căutându-ş ibovnicul, de carea zic să fie şî până în iad pogorâtu-se, ca să răscumpere pre Adon de la Persefona (sau Proserpina). Oare văzut-ai, o, împărate, mai mare nebunie decât aceasta, de aduc curvă ca aceaea plingătoare şî jelcuitoare şi-i zic că iaste dumnezeaie?

Iară pre Adon (sau Adonid) aşişderea aducu-l să fie dumnezeu vânător[596]. Carele şî acesta de nevoie au fost murit, rănit de un gligan, şî n-au potut ajuta becestniciei lui. Dară de oameni ce grije va purta un curvar, un vânător şî mort cu nevoie? //

{222ʳ} Aceastea toate şî multe ca aceastea şî mult mai mult încă mai ruşinate şî mai rreale povestesc elinii[597] de dumnezeii lor. Cari lucrure nici se cade a le grăi, nici în minte a le aduce, nici întru un chip. Derept aceaea, luând oamenii începătură şî izvod de la dumnezeii lor, făcea toate bezaconiile şî hlăpiile şî pângăriciunile, spurcând şî pământul, şî aerul cu rrealele faptele lor.

Eghipteanii, mai rrăi şî mai nechipzuiţ fiind decât aceştea, prelăstitu-se-au mai rrău decât toate limbile. Că nu le sosiră idolii haldeilor şî ai elinilor[598], ce încă aduseră pre necuvântătoarele vieţi – ce se zice vite –

---

[595] Scris: агχис҃.

[596] Scris: вынетор.

[597] Scris: єл҃лиїи.

[598] Scris: єл҃линилѡр҃.

a fi dumnezei, şî den ceale de pre uscat, şî den apă, şî pomii, şî legumele. Şî se spurcară cu toate fărălegile şî scârnăviile mai rrău decât toate limbile ce sânt pre pământ.

Că dentâiu, credea în Isida, carea avea un frate, anume Tifon. Şî bărbat avea pre Osirid. Dici bărbatul ei, Osirid, fu ucis de Tifon, fratele ei. Derept aceaea, Isida au fugit cu feciorul ei, cu Or, / {222v} în oraşul siriesc, anume Rogoz sau Biblo[599], căutând pre bărbatul ei, pre Sirid şî plângându-l cu amar pănă-i crescu Or, feciorul ei, mare şî ucise pre Tifon. Nici[41] amu Isida putu ajuta ceva, nici[41] frăţine-său, nici[41] bărbatului-ş. Nici[41] Osirid, junhiat fiind de Tifon, putu să-ş osfintească ceva, nici[41] Tifon, ucigătoriul de frate, fiind ucis de Or şî de Isida, putu să se izbăvească de moarte. Şî întru rrăotăţ ca aceastea fiind cunoscuţ, fură chemaţi dumnezei de acei neînţe<le>guţi eghipteani.

Carii nici aceştea le fură destul, nici[41] cu alalţi idoli a limbilor. Ce aduseră şî necuvântătoarele jivini sau vite întru dumnezei. Că unii dentr-înşii credea în berbeace, iară alţii în ţap, alţii în viţel şî în porc, iară <alţii> în corb, şî în sorliţă, şî în uliu, şî în vâltur, iară alţii în corcodil, alţii în pisică, şî în[600] câine, şî în lup, şî în maimuţă, şî în zmeu, şî în aspidă. Alţii în ceapă, şî în usturoi, şî în mărăcini, // {223r} şî într-alte făpturi. Şî nu simt, blăstemaţii, că aceastea toate nimica nu pot, văzând pre dumnezeii lor mâncaţi de alţi oameni, şî arşi, şî putrezind. Şî nu înţelegură de dânşii că nu-s dumnezei.

Cu mare înşelăciune dară se înşelară egipteanii şî haldeii şî elinii[602], aducând dumnezei ca aceştea şî făcându-le chipuri şî chemându-i dumnezei pre acei surzi şî nesimţitori idoli. Şî mă mir cum văzând ei pre dumnezeii lor piliţ de meşteri cu pila, şî ciopliţ, şî vărsaţi, şî învechiţi de treacerea vremii, şî schimbaţi, şî nu socotiră că nu sânt dumnezei. Crez deaca de a lor mântuire nimica n-au potut, cum ară putea face oamenilor osfinteală?

Ce haldeieştii şî elineştii[601] şî ai Eghipetului făcători de cântece şî filosofi, vrând să-ş cinstească dumnezeii lor cu virşuri – ce se zice cu cântări – scrise, mai mult au descoperit ruşine lor şî goală o au pus naintea tuturor.

---

599 Scris: Бивло; cf. Biblos.

600 Omis şi adăugat supraliniar.

601 Scris: єллинєщїи.

/ {223[v]} Că deaca trupu*l* omenesc[602], fiin*d* den părți multe, nu-ş leapădă niciuna den părțile lui, ce cătră toate părțile, avân*d* împreunare nu ruptă – ce se zice nedespărțită – iaste întru sine cu tocmeală şî cu alcătuință potrivită, cu*m* în firea lu dumnezeu iaste atâta ceartă şî netocmire? Crez de ară fi firea dumnezeilo*r* una, nu se cădea goni dumnezeu pre dumnezeu, nici a-*l* junghia, nici[41] al*t* rrău a-i face. Iară deaca fură dumnezeii goniți de dumnezei şî junghia*ț*, şî răpi*ț*, şî arşi, iată că nu le iaste firea una, ce sân*t* despărțite voile lo*r* întru toate facerile de rrăotăți.

Derep*t* aceaea dară, niciunu*l* dentr-înşii dumnezeu nu iaste. Ce aiavea iaste, împărate, cu*m* că toată estestvosloviia – cu*m* *am* zice graiu*l* de firea – dumnezeilo*r* iaste numai o prelăstitură. Şî cu*m* nu înțeleaseră înțelepții şî cuvântătorii elineşti că puitorii legilo*r* judeca*ț* sân*t* de legile lo*r*? Că de sân*t* legile direapte, dumnezeii lo*r* preste to*t* sânt nedirepți, făcân*d* bezaconii ca aceastea: unu*l* pre al*t* ucigân*d*, farmece şî curvii făcân*d*, furtişaguri şî culcări cu bărba*ț*.

Iară deaca bine au făcu*t* ei aceastea, // {224[r]} iară le[603] fură legile dară nedireapte, puse în ponciş dumnezeilo*r* lo*r*. Iară acuma legile bune sân*t* şi direapte, că bune lucruri laudă-le, iară ceale rreale contenescu-le. Ce sân*t* rreale şî fără-de-leage lucrurile dumnezeilo*r* lo*r* şî sân*t* amu fără-de-leage şî dumnezeii lo*r*. Şî sân*t* vinovați morții toți aceia păgâni, carii adu*c* dumnezei ca aceia. Că de sân*t* basne scripturile ce scriu de dânşii, iată, nimica[604] altă ceva nu iaste, fără numai neşte cuvinte deşarte. Iară de sân*t* adevărate, nu sân*t* dară dumnezei carii au făcu*t* şî au păți*t* ca acealea. Iară de sân*t* grăite în pohibă, eale sân*t* neşte basne şî nimică altă. Arătate fură dară, o, împărate, aceaste închinăciuni toate a mulțilo*r* dumnezei, cu*m* că sân*t* lucrurile păgânătății şî ale periciunei. Că nu se cade a chema dumnezei pre ceia ce sân*t* văzuți şî ei nu vă*d*. Ce pre Acela se cade a cinsti, Carele E*l* singu*r* iaste nevăzu*t* şî veade toate.

---

602 Succesiunea: *că deaca trupul omenesc* adăugată marginal-stânga. Primele cuvinte ale redacției româneşti de pe această filă, scrise, din greşeală, în slavonă, au fost tăiate la corectură.

603 Cuvânt omis şi adăugat marginal.

604 Scris немика şi corectat marginal prin notarea lui ни, pentru не de la începutul cuvântului.

Să veni*m* dară, o, împărate, şî cătră jidovi[605], ca să vede*m* şî pre dânşii ce înțeleg de Dumnezeu. / {224[v]} Că aceştea, fiin*d* nepoți lu Avraa*m*, şî lu Isaa*c*, şî lu Iaco*v*, era venetici – cu*m* a*m* zice pribeagi – la Eghipe*t* {*Psa(l) 135*}[606]. Şî de acolo scoase-i Dumnezeu cu mâna tare şî cu braț nal*t*, cu Moisi, a*l* Lui dătăto*r* de leage. Şî întru multe ciude şî seamne arătă lo*r* putearea Sa. Ce ei, arătându-se neînțelegători şî nemulțemitori, de multe ori slujiră a dumnezeii păgâneşti. Şî uciseră pre proroci şî pre direpți carii era trimeş cătră dânşii.

După aceaea, cân*d* plăcu Fiiului lu Dumnezeu a veni pre pămân*t*, ei bătându-*ş* jo*c* de Dânsu*l*, datu-L-au lu Pilat, rimleanu*l*, biruitoriu*l* Ierusalimului. Şî-*L* judecară să-*L* răstignească {*Ri(m) 10*}[607], nefiindu-le ruşine de binele Lui şî de nenumăratele ciude ce făcuse într-înşii.

Şî aşa periră întru strâmbătatea lo*r*. Că cinstesc şî acuma pre Dumnezeu Atotputearnecu*l*, ce nu după cunoştință, că de Hristos, Fiiu*l* lu Dumnezeu, ei se leapădă. Şî sân*t* ei împotrivă cu păgânii, macară de le se şî pare lo*r* cu*m* sân*t* oarecu*m* aproape de adevă*r*, de carele departe se-au delunga*t*. Aceastea sân*t* de jidovi. //

{225[r]} Iară hristiianii, ce se zice creştinii, de la Domnu*l* Isus Hristos le se trage numele. Dici Acesta, Fiiu*l* Dumnezeului Celui de su*s* iaste mărturisi*t* să fie, Carele Se-au pogorâ*t* den ceriu derep*t* spăseniia neamului omenesc. Şî den Sfânta Fată născându-Se fără sământă şî fără stricăciune, luatu-Ş-au tru*p* şî Se-au arăta*t* oamenilo*r* ca să-i slobozească den prelăstitura a mulțilo*r* dumnezei[608]. Şî deaca au sfârşi*t* a Lui minunată socotință, gustat-au moarte cu răstignirea de a lui bună voie, cu volni*c* sfatu*l* Lui, după mare socotința Lui. Iară preste trei zile au învi*s* şî Se-au sui*t* la ceriure, a Căruia venire slavă den scriptura Sfintei Evanghelii, ce iaste la dânşii, tribuiaşte a o înțeleage.

---

605 Scris: жидовїиşi corectat marginal prin notarea slovelor вь pentru slovele вїи.
606 Sl., în trad.: *Psalmul 135.*
607 Sl., în trad.: *Romani, 10.*
608 Scris: д8мнезе8 şi corectat marginal prin notarea lui и pentru 8 final.

O, împărate, să veri pohti, în carea afla-veri cu*m* Acela fost-au avu*t* 12 ucenici, carii după înălțarea Lui la ceriuri, ieşit-au în toate țărâle[609] lumii şî au învăța*t*, adecă au propovedui*t* măriia Lui. Cu*m* unu*l* dentr-înşii venit-au în părțile noastre[610] de au propo<vă>dui*t* învățătura şî porunca adevărului. Derep*t* aceaea şî pănă acuma, carii slujesc dereptății den propoveduirea lo*r*, / {225[v]} creştini se chiamă. Şî aceştea sân*t* carii decâ*t* toate limbile ce sân*t* pre pămân*t* au mai afla*t* adevăru*l*. Că cunosc pre Dumnezeu*l* Făcătoriu*l*[611] şî Ziditoriu*l* a toate, cu Unul-născutu*l* Fiiu şî cu Sfântu*l* Duh. Şî al*t* dumnezeu fără pre Acela nu cinstesc şî au poruncile a singurului Domnului Isus Hristos în inemile lo*r* scrise. Şî le păzesc, aşteptân*d* înviiarea morțilo*r* şî viiața a veacului ce va să fie. Curvării nu fa*c*, curvii nu lucrează, minciuni nu mărturisesc, ce-*s* lucruri străine nu pohtesc, cinstesc tată*l* şî mumă şî iubesc vecinu*l*, în dereptate judecă şî ce nu pohtesc a fi lo*r*, aceaea altora nu fac. Vrăjimaşilo*r* nevoiescu-se a face bine, pre ceia ce le fa*c* strâmbătate chiamă-i şî şi-i fa*c* priiateni, blânzi sân*t* şi milostivi; de toată amestecătura, de toată strâmbătatea şî de toată necurățiia oprescu-se, văduvele socotesc, pre rămaşii săraci nu-i scârbesc, cela ce are dă den dăstu*l* celuia ce n-are. Omu*l* strii*n* deaca-*l* veade, ducu-*l* la casele lo*r* // {226[r]} şî se bucură de dânsu*l* ca de u*n* frate adevăra*t*. Că nu se chiamă ei frați de pre tru*p*, ce de pre sufle*t*. Gata sân*t* a-ş pune sufletele lo*r* păntru Hristos, că poruncile Lui vârto*s* le păzesc. Cu sfinție şî cu direptate grăiesc, cu*m* au porunci*t* lo*r* Domnu*l* Dumnezeu, mulțemindu-I în to*t* ceasu*l* de toată mâncarea şî băutura şî de alalte bunătă*ț* {*Efe(s̃), 5*}[612].

După adevă*r*, aceasta iaste dară calea cea adevărată. Şî pre ceia ce umblă pre dânsa duce-i la împărățiia cea de veac, carea e făgăduită de Hristos întru viiața ce va să fie.

Şî păntru să înțelegi, o, împărate, că nu de la mine grăiesc eu aceastea, iani caută în scripturile creştineşti şî veri afla cu*m* că nimica[2] afară den adevă*r* nu grăiesc eu!

---

[609] Scris: църилє şi corectat marginal prin notarea lui ы pentru и.

[610] Marginal scris: *Toma apostol*.

[611] Scris: фєкъторю͠л.

[612] Sl., în trad. *Efeseni, 5*.

Bine au cunoscu*t* dară fiiu tău şî direp*t* se-au învăța*t* a sluji viiului Dumnezeu şî a se spăsi în veacu*l* ce va să fie. Că mari şî minunate sân*t* cealea ce sân*t* grăite şî lucrate de creştini, că nu grăiesc ei cuvinte omeneşti, ce ale lu Dumnezeu {*Ma(tħ)*, 10}[613]. Iară alalte limbi greşesc / {226v} şî se înşală. Că umblân*d* pre întunear*ec*, poticnescu-se ca beații.

Pănă aicea iaste cuvântu*l* mieu cătră tine, împărate, care den adevă*r* se-au grăi*t* minții meale. Derep*t* aceaea să se contenească neînțelepții filosofii tăi de-a mai grăi cuvinte deşarte spre Domnu*l*. Că de[614] folo*s* iaste voauă a cinsti pre Dumnezeu, făcătoriu*l*, şî neputredele cuvintele Lui a le băga seama, ca de osândă şi de muncă să scăpați şî moştneani vieții de veac să vă arătați.

Glava 28

Împăratu*l*, văzân*d* pre filosofi birui*ț*, se mâniia. Feciorul împăratului pre Naho*r* cătră credința întoarce şî botezu*l* priimeaşte. Împăratu*l* pre filosofii cu ruşinea-i goneaşte. Ioasa*f* pre mulți aduce cătră credință.

Cu*m* arătă şî grăi aceastea Naho*r*, împăratu*l* se aprindea de mânie. Iară ritorii şî popii lui sta fără de gla*s*, nepotân*d* a grăi împotrivă, ce numai neşte cuvințeale putrede şî slabe şî de nicio treabă. //

{227r} Iară feciorul împăratului se bucura cu duhu*l*. Şî cu luminată față slăviia pre Domnu*l*, Cela ce den neputință – ce se zice den slăbiciune – dă tărie celora ce se nădăjduiesc într-Însu*l*, Carele şî cu protivnicu*l* şî vrăjimaşu*l* au întări*t* adevăru*l*. Şî Cela ce era Începătoriu*l* prelăstiturei arătă-Se ajutăto*r* cuvântului direp*t*.

Iară împăratu*l*, de se e*l* şî mâniiase foarte iute pre Naho*r*, însă nimica[2] rrău a-i face nu putea, derep*t* legătura ce se legase mai nainte denaintea[615] a toți, poruncindu-i să grăiască păntru creştinătate fără de to*t* teamătu*l*. Dici

---

[613] Sl., în trad.: *Matei, 10.*

[614] Scris: до.

[615] Scris: деꙟнаинтѣ.

grăin*d* e*l* multe împotrivă, aduce-i aminte cu amelinţare ca să se contenească de-a starea împotrivă şî să se pleace grăitelo*r* de ritori. Iară e*l* încă mai mul*t* se întăriia şî se îmbărbăta. Şî dezlega toate întrebările lo*r* şî siloghizmii lo*r* – ce se zice chipzuialele gândurilo*r* lo*r* – şî vădiia smintita a lo*r* înşelăciune.

Şî lungindu-se vorovirea tocma pănă seara, porunci împăratu*l* să se râsipească săboru*l* ca cu*m* a doa zi iarăş de aceaea vrea să socotească. /

{227[v]} Iară fecioru*l* împăratului zise:

– Cu*m* ai porunci*t*, doamne, dentâiu, să fie judecată direaptă, aşa să şî aduci dereptatea la sfârşenie. Şî den doauă, fă una: sau porunceaşte dascalului mieu să fie în ceastă noapte cu mine, ca să ne învăţă*m* amândoi împreună de cealea ce ne tribuiesc a grăi dimineaţă împotriva celora ce se luptă cu noi; şî pre ai tăi iarăş ia-i cu tine, de vă sfătui*ţ* cu*m* vă e voia, de cari[4] vă tribuiesc; sau lasă pre ai tăi la mine în ceastă noapte şî tu ia pre învăţătoriu*l* mieu la tine. Iară de vo*r* fi toţi la tine, a*l* mieu va trăi la noapte în scârbă şî în frică, iară ai tăi în bucurie şî în răpao*s*. De care lucru nu mi se pare a fi judecată direaptă, ce sila puterii şî călcare tocmelii noastre.

Dici fiin*d* împăratu*l* birui*t* de ace*l* cuvân*t* înţelep*t*, luă pre filosofi şî popii lui cătră sine. Iară pre Naho*r* lăsă-*l* fiiu-său, avân*d* încă nădeajde într-însu*l* şî aşteptân*d* cu*m* că va păzi acealea ce se-au făgădui*t*.

Duse-se de-aciia fecioru*l* împăratului la polata lui – ce se zice la curţile lui – // {228[r]} ca u*n* nal*t* biruito*r*, prinzând pre protivnicu*l* său. Avân*d* cu sine pre Naho*r*, pre carele chemându-*l* la sine de usebi în taină, zise-i:

– Să nu-*ţ* pare că se-au ascuns de mine lucrurile tale! Că bine te ştiu că nu eşti tu dumnezeiescu*l* Varlaa*m*, ce eşti Naho*r*, cetitoriu*l* de steale. Şî mă mi*r* de voi, cu*m* socotea*ţ* a ascunde făţărie ca aceasta şî v-a*ţ* nădăi*t* a mă cuprinde cu atâta orbie într-amiiază-zi, să priimesc eu lupu*l* în lo*c* de oaie. Ce bine grăiaşte cuvântu*l*, că inema nebunului deşartele cugetă.

Iacătă, dară, gându*l* şî sfatu*l* vostru fără minte era şî cu totu*l* neînţelep*t*. Iară lucru*l* ce ai lucra*t*, pli*n* iaste de toată înţelepciunea. Derep*t* aceaea bucură-te, Nahore, şî te veseleaşte, că mul*t* haru-*ţ* ştiu. Căce fuseş astăzi ajutătoriu adevărului şî căce nu-*ţ* spurcaşi buzele cu cuvinte spurcate şî cu făţărie hitleană, ce mai vârto*s* mul*t* le-ai curăţi*t* de spurcăciune,

vădând înşelăciunea mincinoşilor dumnezei / {228v} şî adevărul învăţăturilor creştineşti întărindu-l.

Şî eu păntru doauă lucrure am nevoit a te lua la mine: una păntru ca să nu cumva, apucându-te singur, să te căznească împăratul, căce n-ai grăit pre voia inemii lui, alta păntru să-ţ fac plată împotriva binelui ce-ai făcut astăzi. Însă plata aceaea ce iaste? Iaste să-ţ arăt ca să te fereşti de calea cea rrea şî trupească, pre carea ai umblat pănă acuma, şî să umbli pre cărarea[503] cea direaptă şî spăsitoare, pre carea nu necunoscând, ce ştiundu-o şî de voie făcând rrău, fugit-ai de dânsa şî în propastiia şî în stârminoasele maluri[616] ale fărălegii singur te-ai împins.

Înţeleage dară, o, Nahore, fiind tu înţelept, şî voiaşte a dobândi pre unul Hristos şî viiaţa ce iaste ascunsă la Dânsul, urând şî nebăgând în seamă pre ceaste trecătoare şî putrede! Că nu veri putea trăi în toţ veacii, ce fiind muritor, cât de curând – cum am zice pănă mai apoi – duce-te-veri ca şi alalţi toţ ce-au fost mainte de tine. // {229r} Şî vaiu de tine va fi de[576] te veri duce, purtând cu tine greaoa sarcină a păcatelor acolo unde iaste Judecătoriul cel dirept şî plata lucrurilor. Şî acolo nu o veri putea lepăda de asuprăţ, deaca nu o leapez aice, unde-ţi iaste lesne a o lepăda.

Iară Nahor, umilindu-i-se sufletul de aceale cuvinte, zise:

– Bine ziseş, o, împărate! Bine că ştiu şî eu pre adeveratul şî nemincinosul Dumnezeu, cu Carele fură toate. Şî ştiu judecata ce va să fie. Că am auzit eu aceasta den cuvintele a multe cărţi. Ce năravul cel rrău şî valele vechiului înşelătoriu orbit-au ochii inemii meale. Şî adâncă negură cuprinde pre cugetul mieu. Iară acuma, după cuvântul tău, acoperemântul întunecării lepădându-l, alerga-voiu cătră lumina feaţei Domnului, cândai mă va milui şî uşa pocaaniei deşchide-va mie, rrăului şî hitleanului rob, măcară că mi se pare că nu va fi cu puteare a mi se ierta păcatele meale, care mai greale sânt decât năsipul mării, ce am greşit den tinereaţe / {229v} pănă într-aceasta vârsta mea, cu ştirea şî cu neştiinţa.

Aceastea cumu le auzi feciorul împăratului, aşa se sculă îndată şî se încălzi în suflet. Şî cugetul lu Nahor cel plecat cătră otceaanie – ce se zice

[616] Scris: марѹр şi corectat marginal prin notarea lui л pentru primul р.

cătră părăsire – începu a-*l* lua pre dedesup*t*, adecă a-*l* râdica, şî a-i vorbi încă mai tare de credința lu Hristos, zicându-i:

– O, Nahore, nicio îndoială să n-aibi că scri*s* iaste «că cu puteare iaste lu Dumnezeu şî den ceaste pietri a râdica lu Avraa*m* fecio*r*». Care nu semneaze altă ceva, fără numai aceaea, cu*m* au zi*s* părintele Varlaa*m*, cu*m* că «carii se vor fi spurca*t* cu toate păcatele ceale fără de aşteptare, cum am zice care păcate n-au nădeajde de iertăciune, ce sân*t* sup*t* părăsire {*Ma(th̄),* 13}[617], şî carii vo*r* fi cuprinşi de toate strâmbătățile, cu puteare le iaste a se spăsi şî a fi robi lu Hristos, Carele cu mulțimea a preadesăvârşitei iubirei lui de oameni, deşchis-au poarta[618] ceriului tuturora a câ*ț* se întorc cătră Dânsu*l*. Niciunuia nu închide, nici[41] opreaşte întrarea cea spăsitoare, ce cu milă priimeaşte pre ceia ce se căiesc. Că păntru acestea plăteaşte plată to*t* întocma şî celo*r* ce-au veni*t* la vie în ceasu*l* dentâiu, // {230[r]} şî la a*l* treilea, şî la a*l* şaselea, şî la a*l* noauălea, şî la a*l* unsprăzeacelea cea*s*, cu*m* grăiaşte Sfânta Evanghelie.»

Derep*t* aceaea, de-ai şî îmbătrâni*t* tu pănă acuma în păcate, de te veri apropiia cu căldură, învrednicite-veri plată ca aceaea a lua, carea se va da celora ce se-au nevoi*t* den tinereațele lo*r*.

Aceastea şî altele multe grăin*d* dumnezeiescu*l* tână*r* de pocaanie lu Naho*r*, carele se era îmbătrâni*t* în rrăotăți, şî chezăşuindu-se[619] cu*m* i se vo*r* ierta păcatele, şî zicân*d* că Hristos iaste milostiv, şî încredințându-*l* cu*m* că bunu*l* în toată vreamea iaste gata a priimi pocaaniia, ca cu neşte ierbi dohtoreşti muie sufletu*l* lui şî curată sănătate-i dărui.

Iară Naho*r* acieş zise cătră dânsu*l*:

– Tu, care eşti de bună rudă mai mul*t* cu sufletu*l*, decâ*t* cu trupu*l*, bine te-ai învăța*t* minunatele tainele aceastea. Bine veri şî trăi întru buna ispovedire – ce se zice mărturisire – pănă la sfârşi*t*. Şî nicio vreame sau vreu*n* chi*p* nu va putea rumpe de<n> înema ta aceasta. Iară eu de acuma duce-mă-voiu de-*m* voiu căuta spăseniia mea. / {230[v]} Şî cu pocaaniia

617 Sl., în trad.: *Matei, 13.*

618 Scris: порта.

619 Scris: къзъш8ин͡д8се şî corectat marginal prin notarea lui є pentru primul ъ.

face-m-voiu pre Dumnezeu milostiv, pre Carele a*m* mâniia*t*. Şî mai mul*t* faţa împăratului nu o voiu vedea, numai de veri vrea şî tu.

Iară feciorul împăratului fu bucuros şî-i piimi cuvântu*l* cu veselie şî-*l* cuprinse de-*l* săruta. Şî cu de-a dinsu*l* se rugă lu Dumnezeu păntru dânsu*l*. Şî aşa-*l* slobozi den polată.

Dici ieşin*d* Naho*r* de acolea cu suflet umili*t*, alerga înlăuntru*l* pustiei ca u*n* cerb. Şî ajunse la peştera unui călugă*r* ce era îmbrăca*t* cu cinstea preoţiei, {*Lu(k̃), g(t̃) 7*}[620] carele acolea ascunzându-<s>e de frica ce era. Dici către acela cu fiebinţeală căzân*d*, spăla-i picioarele cu lacrăme, asemănându-se ceii curve de odinioară. Şî cerea dumnezeiescu*l* botez.

Iară preotu*l* acela, fiin*d* pli*n* de dumnezeiescu*l* da*r*, se bucură foarte. Şî într-acelaş cea*s* începu a-*l* învăţa {*M(r̃), 16*}[621] şî a-i arăta creştinătatea, cu*m* iaste obiceaiu*l*. Şî după zile nu puţine, săvârşi-*l* cu sfântu*l* botez, în numele Tatălui, şî a*l* Fiiului, şî a*l* Sfântului Du*h*.//

{231[r]} De-aciia lăcui Naho*r* cu dânsu*l*, căindu-se în toată vreamea de cealea ce greşise şî blagoslovin*d* pre Dumnezeu {*II, Pe(t̃), 3*}[622], Cela ce nu-i iaste voia să piiară niminea {*Eze(k̃), 18*}[623], ce aşteaptă întoarcerea a tuturora şî priimeaşte cu milosârdie pre ceia ce se căiesc.

Iară demineaţa[624], înţelegân*d* împăratu*l* de dusu*l* lu Naho*r*, se părăsi de nădeajdea ce avea pre dânsu*l*. Şî ştiun*d* pre filosofii lui şî nechipzuiţii ritori cu*m* era aşa de tare birui*t*, era întru nepriceapere. Şî pre ceia[625] amu cu rrea sudalmă şî cu ocară batjocori. Iară pre alţii foarte rău-i răni cu vine de bou, adecă cu gârbace de pi*l*. Şî le negri feaţele cu funigine şi-i goni denaintea feaţei lui.

Iară e*l* însuş începu a bestnici neputinţa mincinoşilo*r* dumnezei, săvai că de to*t* încă a căuta către lumina lu Hristos nu vrea. Însă de atunce pre

---

620 Sl., în trad.: *Luca, cap* 7.

621 Sl., în trad.: *Marcu,* 16.

622 Sl., în trad.: *II, Petru, 3.*

623 Sl., în trad.: *Ezechiel,* 18.

624 Scris: демїнꙗцѫ şi corectat prin notarea marginală a slovei ѧ pentru ѫ.

625 Scris: чѣꙗ.

popi nu cinstiia şî praznice nu făcea, nici[41] jărtve[626] aducea idolilor, ce-ş avea cugetul de doauă părți clătinat: de o parte era hulind pre neputința dumnezeilor lor, / {231v} de altă parte era temându-se de vârtoasa şî aspra viiață a Evangheliei. Şî nu putea lesne[627] să se zmâcească den obiceaiele ceale rreale, că foarte era supus dulceților trupeşti. Şî de tot era tras către pohte ca un rob, îmbătându-se fără vin, cum au zis Isaiia *{Isa(i), g(Ī) 51}*[628], şî şî de năravul cela rrăul tras era ca cu un frâu.

Dici împăratul aşa se lupta cu doauă cugete. Iară cel de bună rudă al lui fecior, având suflet adevărat împărătesc, lăcuiia tăcând în curțile lui. Vitejiia firei lui, împodobită şî blândă, tuturora o arăta în lucrure. Că privirile, şî alergăturile cailor, şî primblări la vânat, şî toate ale tinereaților deşarte zăbave şî înşelăciuni, cari sânt numai de prelăstitură sufletelor nebune, întru nimica[2] le socotiia, ce preste tot se legase poruncilor lu Hristos. Şî cu <a> Aceluia dumnezeiască dragoste *{Pě(s̄), g(Ī) 5}*[629] pohtiia să i se rănească sufletul. Pre Acela pohtiia, Carele adevărat pohtit iaste, Carele iaste toată dulceața şî toată pohta şî nesățioasa dragoste. //

{232r} Şî aducându-ş aminte de Varlaam, învățătoriul lui, şî viiața lui nainte ochilor avându-o, de dragostea lui i se topiia sufletul. Şî cu nevoință se grijiia cum l-ară putea vedea cândva. Şî cuvântele lui neîncetat le purta în inema lui. Era ca pomul *{Psa(Ī), 1}*[630] sădit lângă ape, cum zice psalomnicul, pururea adăpat şî frumoase poame aducea Domnului. Că multe suflete izbăvi den cursele diiavolului şî către spăsenie le aduse lu Hristos. Că mulți, viind la dânsul, îndulciia-se de cuvintele spăseniei, den carii nu puțini fugind, de prelăstitură scăpară către cuvântul mântuirei. Iară alții, de departe luându-ş zioa bună de către ceastă lumea, întrară în lupta postnicească, (ce se zice călugărească. Şî el singur întru rugăciuni şî posturi se zăboviia. Şî des trimete în sus glasuri ca aceastea, grăind: „O, Doamne, Domnul mieu şî Împărate, întru Carele eu crezuiu şî către Carele scăpaiu eu şî de-nşelăciune mă izbăviiu! Plăteaşte cu plată vreadnecă / 232v lu

---

[626] Scris: жрътве.

[627] Scris: лес̑лес̑не.

[628] Sl., în trad.: *Isaia, cap 51.*

[629] Sl., în trad.: *Cântări, cap 5;* cf. CÂNTAREA CÂNTĂRILOR.

[630] Sl., în trad.: *Psalmul* 1.

Varlaa*m*, slugii tale, păntru că mie, rătăcitului, arătat-au pre Tine, Calea, şî Adevăru*l*, şî viiaţa. Şî nu mă lipsi de a vedea cu*m* mai curân*d* pre ace*l* înge*r* în tru*p*, căruia lumea nu iaste vreadnecă, şî cu dânsu*l* să sfârşesc alaltă vreame a vieţii meale, ca umblân*d* eu pre urma vieţii lui să plac Ţie, Dumnezeului şî Stăpânului!

Glava XXIX

Tevda, farmăcătoriu*l*, fu chema*t* de popii păgâneşti. Pre împăratu*l* întoarse să cinstească pre dumnezeii. Şî-i dă[631] lui sfa*t* cu*m* se va nevoi a trage cătră sine pre fecioru*l* cu cuvinte dulcişoare ale muierilo*r* celo*r* fără de ruşine.

Iară într-aceaea vreame era praznicu*l* mincinoşilo*r* dumnezei, de slujiia to*ţ* oamenii într-ace*l* oraş. Şî se cădea să vie împăratu*l* la prazni*c* şî <să> împodobească praznicu*l* cu mulţime de jirtve. Dici popii văzându-*l* că nu-i e grije de cinstea lo*r*, adecă a dumnezeilo*r* săi, nici[41] cu căldură era apăsân*d* cătră dânşii, temură-se că doară cumva nu va vrea să vie în beseareca idolească şî ei de-aciia vo*r* fi lipsi*ţ* de darurile împărăteşti, ce le[632] se da lo*r*, // {233r} şî de alalte prinoase.

Ce se sculară de se duseră la o peşteră ce era înlăuntru*l* pustiei, unde lăcuiia u*n* *om* carele se zăboviia în măiestriile vrăjitoriei şî prelăstiturei idoleşti. Cald ajutător era, numele-i era Tevda, pre carele şî împăratu*l* mai cinstiia-*l* decâ*t* pre toţi şî-*l* chema priiate*n* şî dasca*l*, zicân*d* că cu vrăjile lui se îndereptează[633] şî sporeaşte împărăţiia lui. Dici cătră acela viin*d* spurcaţii popii idoleşti, chema-*l* întru ajuto*r*. Şi-i spunea de nesuferirea împăratului ce are cătră dumnezei, şî ce lucruri au făcu*t* feciorul împăratului, şî câte grăise şî Naho*r* împotriva lo*r*, adecă a dumnezeilo*r* la săbo*r*.

Şî ziseră:

– De nu veri veni[634] tu singu*r* cu noi, toată nădeajdea noastră au scăzu*t*, toate cinstile ce se aducea dumnezeilo*r* perite sân*t*. Că numai tu,

---

[631] Scris: дѣ.

[632] Scris ле şi corectat marginal prin notarea lui л pentru а.

[633] Scris: ꙟдирептꙗзѫ şi corectat prin notarea marginală a lui є pentru и.

[634] Cuvânt omis şi adăugat marginal.

unu*l*, ai rămas să ne mângâi în nevoile noastre şî toată nădeajdea noastră în tine o puse*m*.

Găteaşte-se de-aciia Tevda de războiu, viin*d* cu dânsu*l* oştirile Satanei, înarmă-se asupra adevărului; chemă duhuri hitleane multe, / {233[v]} carii ştiia e*l* că sân*t* mai grabnice şî mai cu sporiu spre rrăotăți. Şî cumu-i avea e*l* în toată vreamea slugi, veni cu dânşii la împăratu*l*.

Şî deaca fu spus împăratului de venirea lui, băgară-*l* de întră înlăuntru, țiin*d* în mână u*n* toia*g* de salce şî înfăşura*t* cu o piiale de oaie. Sculă-se împăratu*l* den scau*n* şî-*l* întimpină de-*l* sărută. Şî porunci de-i aduseră scau*n* şî-*l* puse a şedea aproape de sine.

De-aciia grăi Tevda împăratului:

– Împărate, în veaci să trăieşti, acoperi*t* cu mila marilo*r* dumnezei! Auzit-a*m* cu*m* cu mare nevoință te-ai nevoi*t* asupra galileianilo*r* şî cu luminate cununi[635] de biruință te-ai încununa*t*. Derep*t* aceaea a*m* veni*t*, ca prazne*c* de mulțemire împreună să săvârşi*m*. Voinici tineri frumo*ş* şî feate cu frumoase feațe să junghe*m* nemuritorilo*r* dumnezei. Iară boi o sută, şî de alalte vite mai multe să aduce*m*, ca să ave*m* pre dânşii şî după aceastea ajutători nebirui*ț*, îndereptân*d* toată viiața noastră.

Iară cătră aceastea zise împăratu*l*:

– N-a*m* birui*t*, unchiaşule, n-a*m* birui*t*, ce mai vârto*s* fu*m* noi birui*ț* tare! // {234[r]} Că ceia ce era cu noi, de pripă fură asupra noastră împotrivă, cu mânie oarecu*m* şî cu nestâmpărare. Şî aflân*d* pre oastea noastră slabă, de to*t* o surpară. Dici acuma, de ai vreo puteare şî vreo tărie ca să ajungi surpatei legii noastre şî să râdici şî să o îndereptezi, spune-mi!

Iară Tevda răspunsuri ca aceastea da împăratului:

– De a galileianilo*r* price şî cuvinte deşarte nu te spărea, împărate! Crez cealea, ce-*s* grăite de dânşii, ce sân*t*, înainte a bărbați slovesnici şî chipzui*ț*? Cari mie aşa-*m* pare să fie mai lesne surpate decâ*t* frunza ce se clăteaşte de vân*t*. Că înaintea feaței meale a veni nu vo*r* răbda, necu*m* în cuvinte să se întreabe, sau în gâcituri şî în răspunsuri să încape. Ce, ca

[635] Scris inițial: н8н8ни şi corectat atât în interior, prin suprascrierea lui к peste primul н, cât şi marginal, prin notarea lui к pentru н inițial.

păntru această nevoință, ce ne zace înainte, şî alalte, câte vo*m* vrea, toate să ne fie mai lesne şî mai îndemână, şî ca să se înderepteaze toate lucrurile bine, înfrumusețează ces*t* praznic mare! Şî cu mila dumnezeilo*r*, ca cu o tare platoşe îmbraca-te şî bine-ți va fi! /

{234[v]} Aşa se lăudă cu*m* că va fi putearne*c* întru rrăotate, {*Psa(T) 51*}[636] sfătuindu-se toată zioa şî învățându-se strâmbătate, să zică cu noi Davi*d*. Iară den turburea amestecătură adăpat-au pre vecinu*l*, {*Avva(K), g(T), 2*}[637] cu*m* au zis Isaiia. Şî cu ajutoriu*l* hitleanelo*r* duhuri, ce era cu dânsu*l*, făcu pre împăratu*l* a uita toate cugetele care-i aducea aminte de spăsenie şî a se ținea cu de-adinsu*l* de cealea ce era deprins.

Derep*t* aceaea, fiin*d* trimease cărți împărăteşti pretiutindenea ca să se strângă la ace*l* spurca*t* a*l* lo*r* prazne*c*, era a vedea unde se încura mulțime de năro*d*, aducân*d* oi şî boi şî multe chipuri de dobitoace.

Dici deaca se strânseră toți, sculă-se împăratu*l* şî cu prelăstitoriu*l* Tevda de veniră în beseareca idolească, aducân*d* 120 de boi la jirtvă şî de alalte vite multe. Şî-ş făcea procletu*l* a*l* lo*r* prazne*c* atâta câ*t* urla oraşu*l* de mulțimea zbierătului dobitoacelo*r*. Şî de aburu*l* jirtvelo*r* tocma şî văzduhu*l* se spurca. //

{235[r]} Aceastea aşa săvârşindu-se, cu*m* a*m* zice făcându-se, şî hitleanele duhuri lăudându-se de biruința Tevdei. Şî popii ha*r* i ducea.

Iară împăratu*l* acieş se sui în polată şî zise cătră Tevda:

– Iată, acuma cu*m* ai porunci*t*, nicio nevoință n-a*m* lăsa*t* de ce au fos*t* cătră podoaba praznecului şî cătră dăstulu*l* jirtvelo*r*. Acuma dară iaste vreamea să-ți umpli făgăduința şî pre fiiu mieu, carele se-au delunga*t* de dumnezeii noştri, dentru înşelăciunea creştinelo*r* să-*l* izbăveşti şî să-i faci pace cătră milostivii dumnezei. Că eu to*t* meşterşugu*l* clătin*d* – ce se zice ispitin*d* – niciu*n* leac acestuia rrău n-a*m* putu*t* afla, ce pre desupra a toate şî mai mare de toate văzuiu pre voia lui. Că de a*m* vorbi*t* cu dânsu*l* în blândeațe şî cu semerenie, aflaiu-*l* nebăgându-mi cuvintele în seamă. Iară de i-a*m* grăi*t* cu groază şî cu laudă, văzuiu-*l* că mai vârtos se înalță cătră turbare. Dici eu de acuma toată nevoia ce mi-au[518] sosi*t*, întru înțelepciunea

---

[636] Sl., în trad.: *Psalmul 51.*

[637] Sl., în trad.: *Avacum, cap 2.*

ta o puiu, ca doară m-aş izbăvi de dânsa cu tine, să-*m* văz iarăş pre fiiu-mieu cu mine, slujin*d* dumnezeilo*r*, / {235[v]} şî de dulcea pohtă aceştii vieţi şî de împărăţie îndulcindu-se. Iară eu să-*ţ* puiu chipu*l* de au*r*, să i se aducă jirtvă, întocma cu*m* dumnezeii, şî să fa*c* să fie cinsti*t* de toţi în vreame nesfârşită.

Iară Tevda ureache bine-ascultătoare plecă cătră hitleanu*l* (adecă cătră diiavolu*l*). Şî de la dânsu*l* sfătui*t* fu u*n* sfa*t* rrău şî păgubo*s*. Şî fiin*d* e*l* gură lui, zise cătră împăratu*l*:

– De veri vrea să-*ţ* aibi fecioru*l* tău şî neplecarea lui deşartă să o faci, află-mi-se mie meşterşu*g* căruia nimea a sta împotrivă nu va putea, ce curân*d* i se va muia cugetu*l* lui ce*l* vârto*s* mai mul*t* decât neşte ceară ce ară fi apropiiată de o văpaie mare.

Iară împăratu*l*, văzându-*l* aşa, în deşer*t* lăudându-se, numaidecâ*t* se muta întru dulceaţă şî în veselie, avân*d* nădeajde într-acea neînfrânată şî cutezătoare limbă, cu*m* să biruiască pre ace*l* suflе*t* învăţa*t* de Dumnezeu şî pli*n* de-nţelepciune. Şî întreba să ştie ce meşterşu*g* ară fi acela. Atunce Tevda găteaşte rrăotate ca u*n* brici ascuţi*t*. Şî iute otravă ameastecă. //

{236[r]} Şî iani vezi măiestriia rrealei înţelepciunei lui şî hitleana lui învăţătură:

– Împărate, pre to*ţ* câţi stau înaintea feciorului tău de-i slujesc, să-i delungi – zice – de la dânsu*l*. Şî să alegi neşte muieri frumoase şî împodobite, să fie cu dânsu*l* în toată vreamea şî să-i slujască. Şî a lăcui şî a se însălăşui cu dânsu*l* porunceaşte. Iară eu, pre unu*l* den duhuri, carele iaste rândui*t* mie, cătră acela lucru trimeate-l-voi la dânsu*l* şî foarte tare-i voiu aţiţa focu*l* dulceţii trupeşti, ce se zice focu*l* curviei. Şî câ*t* se va culca numai o dată cu una dentr-aceale muieri, de nu vo*r* fi de-aciia toate pre voia ta, atunce să fiu eu u*n* o*m* nici[41] de o treabă, şî urâ*t* ţie, şî vreadne*c* de mari munci, nu de cinste. Că nimica[2] altă ceva nu iaste să poată încinde şî îndulci cugetele neamului bărbătesc ca faţa muierească. Şî ia să asculţi ceastă poveaste, carea va mărturisi cuvântului mieu.

Tevda, păntru o spuneare unei basne, pre împăratu*l* trage cătră păreare lui.
Dintru carea împăratu*l* tremease cătră fiiu său muiari preafrumoase.
Ioasa*f* totuş, cu*m* era deprins, ispită ca aceea cu rugă biruiaşte. /

{236[v]} U*n* împăra*t* oarecarele, neavân*d* coconi ai părţii bărbăteşti, foarte-i părea rrău. Şî se întrista în sufle*t* şî cugeta că nu puţinea ocară şî necinste iaste lui aceaea. Dici fiin*d* e*l* într-aceastea, născu-i-se u*n* coco*n*. Şî inema împăratului se umplu de bucurie păntru dânsu*l*. Iară carii era mai vestiţi dentru doftori, ei ziseră lui:

– Aces*t* coco*n*, de va vedea soarele sau focu*l* până în 10 ai, e*l* se va lipsi de lumină cu totu*l* şî va fi orb. Că tocmeala ochilo*r* lui aşa se arată.

Aceastea deaca auzi împăratu*l*, porunci să scobească într-o piiatră, să facă o casă ca o peşteră şî acolea să închiză pre coco*n* cu hrănitoarele lui, adecă cu doicele lui. Şî până în 10 ai porunci să nu cumva să-i arate măcară o rază câ*t* de mitiutea de lumină. Iară după umplearea a zeace ai, scoase coconu*l* den căşcioara aceaea, carele nimica[2] de ale ceştii lumi nu văzuse. Şî porunci împăratu*l* să aducă de toate pre rân*d* să-i puie înainte şî să-i arate. Întru u*n* loc bărba*ţ*, într-al*t* loc muieri, într-altu*l* au*r* şî argin*t*, aiurea mărgăritariu şî pietri scumpe, // {237[r]} haine luminate şî înfrumuseţate, căruţe împodobite cu cai împărăteşti în frâne de au*r*, cu abăioare[638] roşii şî călăreţii de pre dânşii înarmaţi, oboară de boi, turme de oi. Şî mai scur*t* să zice*m*, de toate câte sân*t*, arătară coconului pre rân*d*.

Dici întrebân*d* e*l* de fiecare dentr-acealea cumu se chiamă, iară slugile împăratului şî dărdaşii ce umbla pre lângă dânsu*l* spunea-i numele tuturo*r*. Iară cân*d* întreba de numele muierilo*r*, unu*l* den spătarii împăratului zise cu glumă: «Aceastea se chiamă draci, carii înşală pre oameni». Iară coconu*l* cu pohta lo*r* mai mul*t* se îndulci decâ*t* de alalte ce văzu de toate. Dici deaca-*l* purtară pre la toate de i le arătară şî le văzu, duseră-*l* sus la împăratu*l*.

Iară împăratu*l* întrebându-*l* ce i se-au păru*t* mai cu plăceare şî mai dra*g* den câte au văzu*t*, coconu*l* zise: «Nimica[2] altă, numai neşte draci ce

[638] Scris: абъїωрє.

înşală pre oameni. Niciu*n* lucru den câte fură văzute de mine astăzi n-au aprins sufletu*l* ca dragoste acelora.»

Şî se miră împăratu*l* de cuvântu*l* coconului / {237[v]} şî socoti ce lucru iute şî muncitoresc, adecă putearne*c*, iaste dragostea muierilo*r*.

Dici şî tu să nu-*ț* pare că într-al*t* chi*p* cumva veri putea pleca pre fecioru*l* tău, fără numai într-acesta chi*p*.

Împăratu*l* priimi cuvântu*l* cu bucurie. Şî aduseră către dânsu*l* neşte feate alease, preafrumoase şî împodobite, a cărora luminoase haine srăluciia de au*r*. Şî cu alalte ferecături le împodobi şî de to*t* gătindu-le spre înşelăciune.

Iară slugile carii slujiia fiiu-său, pre toți-i scoase den curte lui afară. Şî în locu*l* lo*r* băgă feate. Şî eale-*l* lua în brațe şî se lega de dânsu*l*, aprinzându-*l* către spurcată amestecătură. Şî cu toate chipurile şî graiurile chema-*l* spre săvârşirea pohtei. Şî e*l* n-avea pre altcineva a-*ş* arunca ochii, sau să vorbească, sau să prânzească cu cineva, ce numai to*t* muieri, că acealea-i era lui întru to*t* de toate.

Dici împăratu*l* făcân*d* ca aceastea, Tevda iarăş ajunse la hitleana a lui peşteră. Şî se apucă de căuta[639] într-acealea cărți care putea să lucreaze lucruri ca acealea. //

{238[r]} Şî chemân*d* pre unu*l* den duhurile hitleane, trimease-*l* la oaste întru războiu către ostaşu*l* lu Hristos, neştiun*d*, blăstematu*l*, ce râs vrea să priimească şî să se umple de ruşine cu toți câ*ț* era cu dânsu*l* ceata draciلo*r*. Iară ace*l* du*h* hitlean[640] luă cu sine şapte duhuri încă mai rreale şî le băgă în cămara viteazului coco*n*. Şî căzu asupră-i[641], aprinzân*d* cuptoriu*l* trupului foarte cu văpaie. Şî hitleanu*l* amu acela denlăuntru*l* aprindea. Iară ceale frumoase la față şî în sufle*t* foarte scârnave feate, pre denafară rrea materie aducea focului.

Iară ace*l* sufle*t* cura*t*, simțin*d* năvălirea hitleanului şî văzân*d* războiu*l* rrealelo*r* cugete că-i vine asupră, se turbura şî cerea să găsească dezlegare dentr-atâta rrău şî cura*t* să se puie pre sine înaintea lu Hristos, iară nu cu

---

[639] Scris: къ8тѫ şi corectat prin notarea marginală a lui ѧ pentru ѫ.

[640] Scris: хитлѣ͡нн ъ.

[641] Scris: ал8пръи.

tina păcatelo*r* să-ş întine şî să-ş spurce sfânta aceaea haină, în carea îmbrăcase-*l* daru*l* botezului. Dici aciiş puse pohtă împotriva pohtei, adecă dumnezeiasca[642] împotriva ceii de curvie. /

{238v} Şî aducea aminte de acea frumuseaţe şî de nepovestita slavă a lu Hristos, Ginerele ce*l* fără-de-moarte a*l* preacurăţitelo*r* suflete {*M(th̄), g(l) 22*}[643], şî de cămara şî nunta aceaea, den carea cumu e mai amărâ*t*, aşa vo*r* fi lepăda*ţ* afară carii ş-au spurca*t* haina de nuntă, lega*ţ* de mâini şî de picioare, întru întunearecu*l* denafară[216]. Aceastea cugetân*d* şî lăcrămân*d*, bătea-şi pieptu*l* ca rrealele şî în deşer*t* grăitoarele cugete de acolea să le gonească.

Şî după aceaea să sculă şî-ş râdică mâinile la ceriu şî cu fierbinţi lacrăme şî suspi*n*, pre Dumnezeu într-ajuto*r* şî-*L* chema. Şî grăiia:

– Doamne Atotţiitoriule, Unul-putearnice şî Îndurătoriule, Nădeajdea celo*r* fără de nădeajde, Ajutătoriu*l* celo*r* fără de ajuto*r*! Adu-*ţ* aminte în ces*t* cea*s* de mine şî-*m* izbăveaşte sufletu*l* de arma drăcească şî de mâna câinelui unul-născutu*l* mieu {*Psa(l̄) 21*}[644]. Şî nu mă lăsa să caz în mâinile vrăjimaşilo*r* miei[645] şî să nu-ş bată joc de mine ceia ce mă urăsc {*Psa(l̄) 34*}[646]. Nu mă lăsa să mă stric // {239r} întru fărădelegi, nici să-*m* spurc trupu*l*, care a-*l* pune înaintea ta cura*t* făgăduitu-m-a*m*. Că pre Tine pohtesc şî Ţie mă închi*n*, Tatălui şî Fiiului şî Sfântului Duh, acuma şî pururea şî în veacii veacilo*r*. Amin!

Şî zicân*d* «amin», simţi o mângâiare dumnezeiască, unde-i veni den ceriu. Şî cugetele ceale rreale i se ducea de la dânsu*l*. Iară e*l* to*t* pre rugă stătu pănă în ziuă[647]. Şî cunoscân*d* meşterşugurile hitleanului, începu a-ş supţiia trupu*l* încă mai mul*t* cu împuţinarea bucatelo*r*, şî cu seatea, şî cu alal*t* chi*p*, că sfârşiia noaptea toată stân*d* în picioare.

---

[642] Scris: д8мнезеıаскѫ şi corectat marginal prin notarea marginală a lui а pentru ѫ.

[643] Sl., în trad.: *Matei, cap 22.*

[644] Sl., în trad.: *Psalmul 21;* cf. PSALM 21: „Izbăveşte de sabie sufletul meu şi din gheara câinelui viaţa mea".

[645] Scris: мїє8şi corectat marginal prin notarea lui и pentru 8.

[646] Sl., în trad.: *Psalmul 34.*

[647] Scris: зїѫ.

Şî aducându-ş aminte de cealea ce se făgăduise cătră Dumnezeu, şî scriin*d* cu cugetu*l* lui strălucirea ce iaste acolo direpţilo*r*, şî semnân*d* aiavea matca focului cu carea se laudă păcătoşilo*r*, ca păntru să nu-i afle vrăjimaşu*l* sufletu*l* deşer*t*, şî aşa să seamene lesne într-însu*l* cugete rreale, şî curăţiia minţii să-i întunece.

Dici vrăjimaşu*l* de toate părţile, fiin*d* întru nedomirire şî de to*t* părăsindu-se de vânarea pre viteazu*l*, / {239v} alte multe chipuri de înşelăciuni gândeaşte rrău*l*, carele totdeauna fiin*d* hitlean[648], nicicu*m* nu se păraseaşte de-a meşterşugi măiestrii cătră vătămare. Că cealea ce-i era poruncite lui de la Tevda, cu mii de nevoinţe se nevoiia a le scoate la lucru.

Şî aşa iarăş ameastecă ierbi, că întră întru una de featele acealea carea era decâ*t* toate mai frumoasă, fiin*d* fata a unui craiu. Şî era robită şî striinată de moşiia ei şî adusă lu Aveni*r* Împăra*t* ca u*n* da*r* mare. Pre carea ca o preafrumoasă ce era, o trimeasease tată*l* cătră lunecarea fiiu-său.

Într-aceaea întrân*d* prelăstitoriu*l*, învaţă-o tăriia a neşte cuvinte ce se arăta cugetului ei foarte mândre şî înţeleapte. Că toate meşterşugurile ce sân*t* cătră rrăotate lesne învaţă hitleanu*l* acela. De-aciia, căzându-i de-a direapta parte asupră, băgă-i dragoste cătră fată, căce că era şî înţeleaptă – cu*m* a*m* zice şî frumoasă – şî era şî de rudă bună, adecă de viţă împărătească, şî de moşiia ei, împreună şî de slavă, lipsită. Dici lângă aceastea-i presăra lui şî cuge*t* ca acesta, // {240r} cu*m* să o izbăvească de turbarea idolească şî să o facă creştină. Iară aceastea meşterşuguri toate ale înşelătoriului şarpe era.

Dici aşa avân*d* în sufletu*l* său gân*d* ca acela feciuru*l* împăratului şî văzân*d* că niciu*n* cuge*t* spurca*t* sau chinuri de pohte nu simte întru sine, cari să-*l* îndeamne spre fată, ce numai milostivnicie şî milă de robiia ei şî de pierzarea sufletului ei, nu cunoştea să fie meşterşu*g* drăcesc lucru ca acela {*Gri(ĝ) Bgô*}[649]. Că adevăra*t*, acela întunearec iaste şî se mută câteodată şî în lumină.

Dici cu*m* începu feciuru*l* împăratului a vorbi cătră cocoană şî cuvinte de cunoştinţa lu Dumnezeu a grăi cătră dânsa, zicân*d:*

---

[648] Scris: χитлѣн̃нъ.

[649] Sl., în trad.: *Grigore Bogoslovul*.

– O, muiare, cunoaşte pre Dumnezeu, Cela ce trăiaşte în veaci! Şî nu te strica cu înşelăciunea idolilo*r*, ce cunoaşte stăpâ*n* pre Ziditoriu*l* a toate. Şî fericită veri fi, nevestindu-te Ginerelui celui fără-de-moarte.

Şî multe ca aceastea zicân*d* e*l*, aciiş duhu*l* necura*t* învaţă pre muiare a întinde cursele înşelăciunei şî cătră groapa pohtelo*r* / {240[v]} a trage pre ace*l* sufle*t* iubito*r* de Dumnezeu, cu*m* făcu odinioară cu Eva începătoriului de neamuri, goni-*l* – vai de mine – den raiu şî de la Dumnezeu cu becestnicie. Şî morţii supuindu-*l*, în lo*c* de fericita şî nemuritoarea viiaţă, făcu-*l* a fi pătimaş şî chinuito*r*.

Dici cu*m* auzi fata graiurile acealea pline de toată înţelepciunea, fiin*d* ea neînţeleaptă, nu le înţelegu, ce neşte răspunsuri ca aceastea da, ca aceaea ce era limbă şî gura hitleanului.

Şî zise:

– Deaca ţi-e aminte de spăseniia mea, o, stăpâne, şî ţi-e voia să mă aduci cătră Dumnezeu*l* tău şî să mântuieşti smeritu*l* sufletu*l* mieu, fă tu o cearere a mea, iară eu îndată de to*ţ* dumnezeii tătâine-mieu lepădându-mă, făgădui-mă-voiu Dumnezeului tău şi-i voiu sluji pănă la ieşitu*l* sufletului. Şî veri lua plată derep*t* mântuirea mea şî derep*t* întoarcerea mea cătră Dumnezeu.

Atunce întrebân*d* e*l* pre dânsa:

– Ce iaste cearerea ta, o, muiare?!

Iară ea, şî cu chipu*l*, şî cu căutarea, şî cu graiu*l*, pre sine pre toată gătin*d* cătră dragoste, zise: //

{241[r]} – Împreunează-te mie cu împreunare nuntei şî eu voiu urma poruncilo*r* tale, bucurându-mă.

Iară e*l* zise:

– În deşer*t* întinseş cearere grea ca aceasta cătră mine, o, muiare! Că mântuirea ta, tare o voiesc şî den adâncu*l* periciunei pohtesc a te scoate. Iară a-mi spurca eu trupu*l* mieu cu ruşinata amestecare, greu-mi iaste şî de to*t* cu neputeare.

Iară ea, tocmindu-i calea şî netezindu-o, zise:

– Că ce grăieşti ca aceastea, cela ce eşti pli*n* de toată înțelepciunea? Derep*t* ce chemaş pre amestecarea u*n* lucru spurca*t* şî ruşina*t*? Crez nici eu nu sân*t* neştiun*d* cărțile creştineşti, ce multe cărți a*m* ceti*t* la moşiia mea. Şî vorovin*d* creştinii cu mine, multe a*m* auzi*t*. Dară nu iaste scri*s* în neşte cărți ale voastre: «cinstită nuntă şî pat[650] nespurca*t*» {*Evre(i), 13*}[651], şî «mai bine iaste a se însura, decâ*t* a se aprinde» {*I, Ko(r͡), 7*}[652], şî «ce au împreuna*t* Dumnezeu, omu*l* să nu desparță» {*Ma(th͡), 19*}[653]? Dară nu arată scripturile voastre pre toți patriarşii, direpții şî prorocii cei de demul*t* / {241[v]} să fie fos*t* împreunați nuntei? {*Lu(k͡) 4*}[654] Dară nu pre acela Petru[655], carele zici să fie fos*t* ca*p* apostolilo*r*, spune-*l* scriptura să fie avu*t* muiare? Pre carii dară ai tu asculta*t* de chemi pre aces*t* lucru spurcăciune? Pare-mi-se să fii de to*t* rătăcin*d* den poruncile adevărului.

Iară e*l* zise:

– O, muiare, aceastea aşa sân*t* cu*m* ziseş. Că se cade aceastea celora însă ce pohtesc a se împreuna nuntei, iară nu celora ce odată se-au făgădui*t* a feti lu Hristos. Eu de cân*d* m-a*m* curăți*t* cu scăldătura dumnezeiescului botez de păcatele tinereațelo*r* şî ale neştiinței meale, făgăduitu-m-a*m* a mă pune cura*t* înaintea lu Hristos. Dară cu*m* voiu îndrăzni a-mi strica legătura şî făgăduința de cătră Dumnezeu?

Iară muiarea aciiş zise:

– Fie-ți dară şî de aceasta voia cu*m* pohteşti, iară altă oarece mică şî mai nimică[656] ce iaste a mea pohtă tu să mi-o umpli, de-*ț* iaste voia să-mi spăseşti sufletu*l*. Culca-te cu mine numai în ceastă noapte şî mă fă a mă îndulci de frumuseațea ta. Şî tu te satură de ghizdăviia mea // {242[r]} şî-*ț* voiu da cuvân*t* cu*m* dâns de demineață, mâine, voiu fi creştină şî de toată slujba dumnezeilo*r* miei voiu fugi. Şî păntru tocmeală ca aceasta nu numai iertăciune-*ț* va fi, ce şî plată cu daruri de la Dumnezeu*l* tău păntru

---

650 Scris: паm͡mъ.

651 Sl., în trad.: *Evrei, 13.*

652 Sl., în trad.: *I, Corinteni, 7.*

653 Sl., în trad.: *Matei, 19.*

654 Sl., în trad.: *Luca, 4.*

655 Scris: Петръ şi corectat marginal prin notarea lui 8 pentru ъ.

656 Scris: нимик. Altă lecțiune posibilă: *nimica.*

mântuirea mea da-ți-se-vo*r*. Că grăiaşte scriptura ta: „Bucurie să face în ceriu de u*n* păcătos ce se pocăiaşte" {*Lu(k̄) 15*}[657]. Dici dară deaca se face bucurie în ceriu derep*t* întoarcerea păcatosului, dară tocmitoriului aceii întoarceri – cu*m* a*m* zice celuia ce au îndemna*t* şî au tocmi*t* acea întoarcere – au nu-i va fi plata[658] mare? Adevăra*t*, aşa iaste, şî nu nu creade. Au nu multe făcea începătorii credinței voastre, apostolii, după socotință trecân*d* câteodată porunca cea mai mică păntru cea mai mare? Au nu grăi*ț* de Pave*l* {*Dĕa(n̄), 16*}[659] să fie rătezat împrejur pre Timotei, derep*t* mai bună socotință, măcară de şî u*n* lucru fără-de-leage iaste socotită obreazaniia la creştini? Însă e*l* nu se lepădă a face aceaea. Şî multe ca aceastea veri găsi în scripturile voastre. Deci, de ți-e adevăra*t* voia să-*m* spăseşti sufletu*l*, / {242ᵛ} umple această puținea pohtă <a> mea. Şî eu amu, căutân*d* a nu mă împreuna cu tine cu deplina lăcuită a nuntei, de vreame ce ție ace*l* lucru nu-*ț* place, eu mai mul*t* nu te voiu nevoi, ce voiu face acealea ce plac ție. Şî tu dară nu mă împinge de to*t* în laturi, ce într-această ună dată ascultându-mă, mântui-mă-veri, izbăvindu-mă de drăceasca, rreaoa prelăstitură. De-aciia tu veri face cealea ce-*ț* sân*t* poruncite în toate zilele vieții tale.

Aşa grăi păntru că şî avea de o învăța şî cu taină băga în urechile ei acela carele e şî pre iscusi*t* în scripturi şî rrăotății ijdărâto*r* şî învățăto*r*. Dici aceastea grăin*d* şî întinzân*d* mreji şî curse pre de-a direapta parte de dânsu*l* şî pre de-a stânga, stâlpu*l* sufletului lui începea a-*l* clătina, şî tăriia gândului lui a i-o slăbi, şî mintea a i-o face mai moale. Iară semănătoriu*l* rrăotății şî vrăjimaşu*l* direptilo*r*, văzân*d* că i se clăteaşte inema, fu pli*n* de bucurie.

Şî strigă degra*b* cătră[660] hitleanele duhuri ce venise cu dânsu*l*, // {243ʳ} zicân*d*:

– Oare vedeți că fata aceasta va să facă ce n-a*m* putu*t* face noi? Veniți dară să căde*m* acuma asupra lui vârtos, că nu vo*m* afla altă vreame aşa cu prile*j* a umplea voia celui ce ne-au trimes.

---

[657] Sl., în trad.: *Luca, 15.*

[658] Scris: платѫ şi corectat marginal prin notarea lui а pentru ѫ.

[659] Sl., în trad.: *Faptele, 16;* cf. FAPTELE APOSTOLILOR.

[660] Scris: кътрȣ şi corectat marginal prin notarea lui ѫ pentru ȣ.

Aceastea grăind acel mândru întru înşelăciuni către câinii săi, năvăliră[661] la ostaşul lu Hristos de-i turburară toată tăriia sufletului lui. Şî o dragoste iute-i băgară către fată şî tare foc de pohtă aprinseră într-însul.

Iară el, văzând pre sine aprins tare şî robit către păcat, şî cugetele lui învălind pre acest lucru ce-i zăcea înainte, adecă pre curviia, cu mântuirea featei şî cu întoarcerea ei către Dumnezeu, ca cum învesc undiţa cu ceva înşelătură; şî hitleniile vrăjimaşului bântuindu-l, cum că nu iaste păcat a se amesteca o dată cu muiarea către mântuirea sufletului, suspină den adânc şî cu dureare întru nedumirirea sufletului. Şî numaidecât se întinde către rugă.

Şî cursuri de lacrăme den dăstul vărsând den ochi, / {243[v]} striga către Cela ce poate mântui pre carii se nădăjduiesc într-însul{*Psa(T) 30*}[662]:

– În Tine, Doamne, mă nădăiiu să nu mă ruşinez în veaci, nici[41] să-ş râză vrăjimaşii miei de mine, carele mă ţiu de direapta ta {*Psa(T) 24*}[663]. Ce-mi foloseaşte într-acest ceas şî-mi îndereptează căile meale pre voia Ta, ca să se slăvească slăvitul şî înfricoşatul numele Tău, întru mine, robul Tău, că blagoslovit eşti în veaci. Amin!

Dici rugându-se cu lacrăme în multe ceasuri şî multe metanii făcând cu genuchele – cum se zice cu capul la pământ –, aruncă-se pre pământ. Şî durmind puţinel, văzu pre sine unde fu răpit de neşte înfricoşaţ şî unde trecea pre neşte locuri cari niciodinioară nu le văzuse. Şî fu dus întru un câmp mare, cu neşte flori foarte bine mirositoare, unde vedea pomi de tot fealiul. Şî a le atinge cu pohtă era. Iară frunzele pomilor acelora încetişor suna, de un vânt supţirel clătite, şî lăsa o nesăţioasă şî bucurătoare mirizmă. // {244[r]} Şî sta neşte scaune de cel aur precurat şî cu pietri scumpe tocmite, dând raze şî strălucind, şî paturi cu neşte aşternuturi împodobite cari biruiesc pre toată spunerea. Cura şî neşte limpizi şî luminoase foarte ape, cari veseliia privirea ochilor.

Dici înfricoşaţii aceia, deaca-l trecură[664] pre într-acel mare şî ciudat câmp, duseră-l întru o cetate carea lumina cu o strălucire nespusă. Era-i

---

[661] Scris: нъвърирѫ şi corectat marginal prin notarea lui л pentru primul р.

[662] Sl., în trad.: *Psalmul 30.*

[663]Sl., în trad.: *Psalmul 24.*

[664] Scris: трекꙋре.

amu zidurile de au*r* cura*t* şî cu pietri, cari pietri niciodinioară nimea nicăirea n-au văzu*t*, turnuri avân*d* preînălțate. O, cine va povesti frumuseațea şî strălucirea aceluia oraş! Iară de su*s* era luminân*d* lumină cu neşte luciri[665] curate, de umplea toate ulițele. Şî umbla într-însa, adecă în cetate, neşte ostaşi cu aripi, fieşcarele dentr-înşii lumină fiin*d*, cântân*d* cântare ca aceasta, carea auz omenesc niciodinioară n-au auzi*t*.

Şî auzi gla*s* grăin*d*:

– Acesta e rrăpaosu*l* direpțilo*r*, aceasta e veseliia celora ce au plăcu*t* lu Dumnezeu.

De-aciia, acei bărba*ț* înfricoşa*ț* scoțându-*l* de acolo, grăiia să-*l* ducă îndărăt. / {244[v]} Iară e*l*, cu podoaba şî cu frumuseațea aceaea fiin*d* cuprins tot, grăiia:

– Nu mă lipsire*ț*, rogu-vă, nu mă lipsireți de ceastă bucurie nespusă! Ce-mi da*ț* şî mie să lăcuiesc întru u*n* unghiu a*l* aceştii cetă*ț* mari.

Iară ei zicea:

– Nu e cu puteare a fi tu acuma aice, ce cu multă osteneală şî sudoare veri întra aicea deaca te veri nevoi.

Aceastea ziseră. Şî aciiş trecân*d* ace*l* câmp mare, băgară-*l* întru neşte locure întunecoase şî pline de toată nevoia şî jalea, cari locure avea scârbe şî griji întocma şî împotrivă cu strălucirea aceaea ce văzuse. Că era u*n* întuneare*c* nelumina*t* şî împâcla*t* de to*t*. Şî toate se umplea de scârbă şî de turbureală unde cuptoriu*l* de fo*c* ardea; şî neamu*l* viermilo*r* acolo umblân*d* şî muncin*d*. Iară puterile cealea muncitoare era stân*d* împrejuru*l* cuptoriului. Şî unii iute era arşi de fo*c*. Şî gla*s* se auziia grăin*d*:

– Acesta e locu*l* păcătoşilo*r*, aceasta e munca celora ce se-au spurca*t* cu fapte spurcate.

După aceastea scoaseră-*l* // {245[r]} ceia ce-*l* băgase. Şî se deşteptă. Şî aciiş, viindu-ş în sine, cutremura*t* era to*t*. Iară lacrămele cura rrâuri den ochii lui. Iară toată frumuseațea aceii feate curve şî ale celoralalte, decâ*t* toată spurcăciunea şî scârna mai împuțită i se părea. Şî-ş punea în suflе*t* aducere aminte de vederile ce-i fură arătate. Cu pohta acelo*r* bunătăți şî cu

665 Glosă marginală: *raze*.

frica acelo*r* lucruri cu scârnă cuprins, culcă-se în pa*t*, neavân*d* nici[41] întru u*n* chi*p* vârtute a se scula.

Dici fu spusă împăratului boala fiiu-său. Şî deaca veni, întreba-*l* de ce i se întâmplase. Iară e*l*, lucrurile ce i se arătase în vedeare spuse-i. Şî zise:

– Că ce gătiş cursă picioarelo*r* meale şî-*m* gârboviş sufletu*l*? {*Psa(T), 99*}[666] De nu mi-ară fi ajuta*t* Domnu*l*, puţine*l* era să mi se sălăşuiască sufletu*l* mieu în ia*d*. {*Psa(T), 72*}[667]. Ce câtu e de bu*n* Dumnezeu*l* lu Izrai*l* celo*r* cu inemă direaptă, Carele izbăvi şî pre plecăciunea mea den mijlocu*l* puilo*r* de leu! {*Psa(T), 56*}[668]. Adormiiu turbura*t*, ce mă cercetă de sus Dumnezeu, Mântuitoriu*l* mieu! / {245v} Şî-mi arătă de ce bunătă*ţ* se lipsiră ceia ce mânie pre Dânsu*l* şî ce fealiu de munci se-au făcu*t* pre sine vinova*ţ*.

Şî acuma, tată, de vreame ce ţe-ai astupa*t* urechile, nevrân*d* să auzi glasu*l* mieu, carele-*ţ* grăiesc cealea ce sân*t* bune, încaile pre mine nu mă opri a umbla pre calea direaptă! Că acesta iubesc, aceasta pohtesc: a lăsa toate şî a ajunge acela lo*c*, unde Varlaa*m*, sluga lu Hristos, are lăcuită. Şî alaltă vreame a vieţii meale, acolo, cu dânsu*l*, să o sfârşesc. Iară de veri să mă ţii în silă, de scârbă şî de jale, curând mă veri vedea mor*t*. Şî nici[41] tu după aceaea te veri mai chema tată, nici[41] pre mine de-aciia mă veri mai avea ficio*r*.

Glava XXXI

Ioasa*f* cu semnu*l* sfintei cruci goneaşte pre diiavolii şî tare se întreabă cu Tevda. Şî pre acela şî închinăciunea idolilo*r* i surpă. Iară pre Dumnezeu, Cela adevăratul, i lăudă[669].

Iarăş cuprinse amu pre împăratu*l* întristăciune, iarăş se lepeda de toată viiaţa lui. Şî rrău cugetân*d* întru sine, // {246r} se duse în curtea lui.

---

666 Sl., în trad.: *Psalmul, 99.*

667 Sl., în trad.: *Psalmul 72.*

668 Sl., în trad.: *Psalmul 56.*

669 Succesiunea: *Dumnezeu, Cela adevăratul i laudă* omisă şi adăugată în subsolul paginii.

Iară hitleanele duhuri ce era trimease de Tevda la dumnezeiescu*l* cocon, întoarseră-se către dânsu*l* ruşinaţi. Şî ispoveduia biruinţa, măcară că sân*t* şî iubitori de minciuni. Că seamnele biruinţei arătate le purta întru hitleane feaţele lo*r*.

Iară e*l* zise:

– Ci aşa de slabi sânteţi voi şî de blăstema*ţ*, câ*t* nici pre u*n* coco*n* de-a birui?

Atunce hitleanele duhuri, muncite fiin*d* de puteare dumnezeiască, de nevoie scoaseră adevăru*l* la lumină, de făţiş grăin*d*:

– Nu pute*m* răbda şî nici[41] asculta de to*t* împotriva puterii lu Hristos şî împotriva semnului patimei Lui, carele-*l* chiamă cruce. Că aceaea semnându-*l* chipu*l*, ajunge*m* de călcă*m* unu*l* pre altu*l*, fugân*d* tare, pornindu-se toţi domnii văzduhu<lu>i şî ţiitorii de lume ai întunearecului, încă mai nainte pănă a fi ea semnată depli*n*. Derep*t* aceaea şî asupra acestui tânăr căzân*d* noi, iute l-a*m* turbura*t*. Iară e*l*, chemân*d* pre Hristos într-ajuto*r*, şî cu semnu*l* crucii înarmându-se, pre noi cu[670] mânie ne-au goni*t*, / {246v} iară luiş tărie ş-au pu*s*. Ce noi încă derep*t* aceaea nelenevindu-ne, aflat-a*m* va*s*, prin care va*s* au vorbi*t* odinioară domnu*l* nostru cu omu*l* ce*l* întâiu zidi*t* şî l-au vâna*t*. Şî întru nimică a*m* fi pu*s* noi deşarta nădeajde a tânerului, ce într-ace*l* cea*s*, chemân*d* pre Hristos întru ajuto*r*, cu focu*l* mâniei arzindu-ne de sus, făcutu-ne-au a fugi. Şî a*m* lua*t* ştiinţă cu*m* mai mul*t* de dânsu*l* să nu ne apropie*m*.

Aşa dară spuseră Tevdei hitleanele duhure de lucrurile ce fusese. Iară împăratu*l*, fiin*d* de toate părţile întru nedormire, iarăş chema pre Tevda. Şî-i zise:

– Ceale ce fură poruncite de tine, preînţeleptule, săvârşindu-le toate, şî niciu*n* folo*s* nu putu*m* afla. Dici acuma, de ţe-au mai răma*s* altă ceva chipzuire, şî aceaea să o priimi*m* către ispită, cândai a*m* găsi acestui rrău vreo dezlegare, ce se zice vre râsipire.

Dici Tevda, pohtin*d* să meargă către fiiu-său la vorovire, dimineaţa-*l* luă împăratu*l* şî veni către cercetarea fiiu-său. Şî deaca şezu împăratu*l*,

[670] Scris iniţial: нȣ şi corectat în rând, prin suprascrierea lui к, şi marginal, prin notarea lui к în locul lui н.

râdică cuvinte de-i împuta şi-i ponosluia // {247[r]} de neascultarea lui şî de nemutata voia lui.

Iară e*l* întărin*d* iarăş şî strigân*d* cu*m* că nimica[2] n-are mai scump şî mai cinsti*t* decâ*t* dragostea lu Hristos. Trecu Tevda de statu în mijlo*c* şî zise:

– Ce rrău ai cunoscu*t*, Ioasafe, de nemuritorii dumnezei, de te-ai delunga*t* de slujba lo*r*? Şi pre a*l* tău tată şî împăra*t* mâniindu-*l*, urâ*t* te făcuş tuturo*r* oamenilo*r*. Au nu de la aceştea-ţi iaste viiaţa? Au nu ei te deaderă tătâine-tău, ascultân*d* rugăciunea lui, şî de legătura sterpăciunei izbăviră-*l*?

Dici multe cuvinte deşarte şî prici[671] fără de folo*s* puin*d* înainte ace*l* ce întru rrău îmbătrânise. Şî înşira cuvinte asupra propoveduirei Evangheliei, vrân*d* pre aceaea să o ocărască, iară pre idoleştile să le întărească.

Tăcu puţine*l* feciorு*l* împărăţiei ceii de su*s* {*Evre(i), 8*}[672] şî cetăţeanu*l* a*l* aceiia cetăţi carea Dumnezeu o au pu*s*, iară nu o*m*. De-aciia zise cătră Tevda:

– Ascultă, tu, bezdnă fără fun*d* a înşelăciunei şî mai întunecatule decâ*t* întunearecu*l*, sămânţă vavilonească, nepotu*l* făpturii turnului ceii râsipite, / {247[v]} păntru care lumea se-au amesteca*t*, mândru deşer*t* şî becestnice unchiaş, {*By(t), 11*}[673] decâ*t* ale cui păcate mai uşoare fură ale celo*r* cinci oraşe arse cu fo*c* şî cu piiatră pucioasă! Păntru ce nevoieşti a huli mântuitoarea propoveduire, derep*t* carea întunecatele luminară-se, cu carea rătăciţii aflară calea, cu carea ceia ce rrău perise fiin*d* robiţi, întorşi fură iarăş? Ce e mai bine? Spune-*m*! A sluji Dumnezeu Atotţiitoriu*l*, cu Unu*l*-născutu*l*, Fiiu*l* Său[674], şî cu Sfântu*l* Duh? Dumnezeului nezidi*t* şî fără moarte, începăturii şî izvorului bunătăţilo*r*, {*Da(n), 6*}[675] a Căruia puteare n-are potrivă şî slava Lui neurmată iaste, Căruia stau-I nainte mii de mii şî întunearece de întunearece de îngereşti cinuri cereşti? Plinu e ceriu*l* şî pământu*l* de slava Lui, cu Carele toate se aduseră den ce nu era, cu Care toate câte sân*t* ţinu-se şî se tocmesc şî cu a Lui purtare de grije îndireptate

---

[671] Scris: прич҇ч.

[672] Sl., în trad.: *Evrei, 8.*

[673] Sl., în trad.: *Facerea, 11.*

[674] Glosă marginală: *lui.*

[675] Sl., în trad.: *Daniel, 6.*

sânt. Au <a> sluji dracilor celor pierzători şî idolilor celor fără de suflete, cărora slava şî lauda lor iaste-le curviia şî stricarea copiilor // {248r} şî alalte lucruri fărădeleage, cari fărădeleage lucruri, ce sânt de dumnezeii voştri, scrise sânt în cărţile rrealei turbării voastre? Dară nu vă e ruşine, blăstemaţilor, ceia ce sânteţi mâncare focului neadurmit, chip neamului haldeiesc? Nu vă e ruşine a vă închina moartelor şî scobitelor lucruri a mâini omeneşti? Că scobind voi piiatra sau cioplind lemnul, chematu-i-aţ dumnezei. De-aciia, luând den cireada boilor viţel sau altă ceva den dobitoace, pus-aţ parte acelui lucru mort. Nebunilor! Mai de cinste iaste acea vită junghiată, decât idolul tău. Că pre idol om l-au făcut, iară pre vită Dumnezeu o au lucrat. Şî cu cât iaste mai înţelegătoare acea vită fără cuvinte decât tine, cuvântătoriul! Că aceaea ştie pre cela ce o hrăneaşte, iară tu pre Dumnezeu nu-l cunoşti, de Carele adus fuseş den ce nu erai, prin Carele trăieşti şî eşti păzit.

Ce chemi dumnezeu pre carele mai dăunăzi vedea-i-l cu fiiară bătut şî foc turnând preste dânsul şî cu ciocanul lovit? Pre carele cu argint şî cu aur învescându-l, / {248v} de la pământ râdicatu-l-ai şî în loc nalt pusu-l-ai. După aceaea, căzând tu naintea lui la pământ, zaci o piiatră, mai blăstemat decât piiatră, închinându-te aceluia, iară nu lu Dumnezeu, ce lucrurilor mâinilor tale, făpturilor moarte şî fără suflet.

Şî încă nici[41] mort nu e cu direptul a se chema idolul. Crez cum ară fi mort carele niciodată viu n-au fost? Ce se-ară cădea să i se afle oarecum un nume deşert şî vreadnec de atâta nebunie! Că cel de piiatră, el se zdrobeaşte, iară cel de lut, el se sfărâmă, iară cel de lemn, el putrezeaşte, iară cel de aramă, mănâncă-l rugina, cel de aur şî de argint topeaşte-se, şî se varsă, şî se sleiaşte.

Şî sânt şî vânduţ dumnezeii tăi, unii în preţ mai de jos, alţii cu preţ mai mult, că nu dumnezeirea le dă să fie de mult preţ, ce materiia den carea sânt făcuţ. Iară pre Dumnezeu cine-l cumpără şî pre Dumnezeu cine-l vinde? Dumnezeul ce nu se mişcă, nici se clăteaşte, cum se-ară chema Dumnezeu? Au nu vezi că carele stă niciodată nu mai şade, // {249r} iară carele şade, niciodinioară nu se mai scoală? Ruşinează-te, nebune, lăudând[676] unele ca aceastea. Că înstriinându-te tu de adevăr, cu

---

676 Scris: ръ8дыnа.

mincinoasele chipuri prelăstitu-te-ai, idoli zidin*d* şî nume de dumnezeu puin*d* lucrurilo*r* mâinelo*r* tale.

Râdică-te de caută în sus, blăstemate, şî cunoaşte şî înțeleage că mai bătrâ*n* eşti tu decâ*t* dumnezeu*l* făcu*t* de tine! Aceastea sân*t* lucruri a multa[677] turbare. Crez tu, o*m* fiin*d*, nu te-ai tu făcu*t*, dară pre Dumnezeu puteri-veri face? Şî cu*m* ară putea fi aceasta? Însă nu Dumnezeu faci, ce chi*p* de o*m* sau a*l* vreunii vite, chi*p* care nici[41] limbă are, nici[41] gâtle*j*, nici[41] crier, nici înlăuntru ceva, aşa cu*m* nici[41] răducere omenească iaste, nici[41] a vreo vită, ce u*n* lucru fără de folos şî de nicio treabă, pli*n* de toată deşertarea.

Păntru ce dară slujeşti nesimțitorilo*r*? Căce şezi lângă ceia ce nu se mişcă şî sân*t* nici[41] de u*n* folos. Că de n-ară fi meşterşugu*l* tăietoriului de pietri, sau a*l* meşterului de lemn, sau a*l* zlătariului, tu dumnezeu n-ai avea. De n-ară şedea strajnicii să păzească, / {249[v]} ai piiarde dumnezeii tăi. Că de multe ori căruia se roagă u*n* oraş, cu mulți oameni şî nebuni, ca unui Dumnezeu, ca să-i păzească, pre acela puținei paznici-*l* strejuiesc ca să nu-*l* fure. Şî de va fi de argin*t* sau de au*r*, cu nevoință-*l* păzesc. Iară de va fi de piiatră, sau de zi*d*, sau de al*t* lucru mai pros*t*, singu*r* se păzeaşte pre sine. Dici dară mai putearne*c* iaste la voi dumnezeu*l* zidi*t*, decâ*t* ce*l* de au*r*.

Dară nu se cade pre dereptate a râde de voi, nebunii, orbii şî neînțelegătorii şî mai vârtos încă a plânge? Că lucrurile voastre turbate sân*t*, iară nu blagocistive, ce se zice creştine sau dumnezeieşti. Că cine se-au deprins în oşti, şî se-au învăța*t* la războaie, şî fiin*d* ostaş, pusu-ş-au ido*l* aseamene obrazului de ostaş. Şî i-au pus numele Area. Şî iară carele au avu*t* nestâmpărată pohtă cătră muieri, închipuit-au pohta[678] ce au avu*t* în sufletu*l* lui. Şî făcân*d* lui obrazu*l*, pohtă ca aceaea făcutu-şi-o-au dumnezeu, puindu-i numele Afrodita. Al*t* neştine iarăş, păntru bețiia lui ş-au făcu*t* ido*l*, căruia puşu-i-au numele Dionis.

Aşijderea şî pohtitorii alto*r* rrăotă*ț*, pusu-ş-au idolii pohtelo*r* lo*r*. // {250[r]} Că pre ale lo*r* pohte chemară-le dumnezei. Şî derep*t* aceaea, în cumirnițele lo*r*, face-se jocu*l* dulceții pohtelo*r*, glasure de cântece cele curveşti şî nestâmpărate porneale. Şî cine ară putea spune câte una

[677] Scris, pe două rânduri: амȣ͡лаамȣлта.
[678] Scris: поχтѫ şi corectat prin notarea marginală a lui а pentru ѫ.

scârnavele faptele l*or*? Cine ară răbda să-ş spurce gura povestin*d* pre amărun*t* ruşinate faptele l*or*? Însă tuturora sân*t* în ştire, măcară de a*m* şî tăcea noi.

Iată-ţi dumnezeii tăi, Tevdo, ce eşti mai nesimţitoriu decâ*t* idolii tăi! Acestora mă înveţi să mă închin, acestora să slujesc. Adevăr, sfa*t* ca acesta iaste a*l* rrăotăţii tale şî a*l* nebunescului-ţi năra*v* şî voie. Ce fii în chipu*l* lo*r* ca dânşii, tu şî to*ţ* câ*ţ* au nădeajde într-înşii {*Psa(l), 113*}[679]. Iară eu Domnului mieu slujesc. Şî Aceluia pre totu*l* mine jirtvă voiu aduce, Dumnezeului, şî Făcătoriului, şî Purtătoriului de grije a toate, prin Domnu*l* nostru, Isus Hristos, {*Efe(s), 2*}[680] nădeajdea noastră, cu Carele ave*m* ducere cătră Tată*l* luminilo*r*, întru Duhu*l* Sfân*t*, şî prin Carele răscumpăra*ţ* fu*m* den amara robie cu sângele Lui. Că de nu se-ară fi atâta pleca*t* pănă la chi*p* de robi, {*Fi(l), 3*}[681] nu ne-a*m* fi noi învrednici*t* fecioriei. /

{250[v]} Smiritu-se-au dară păntru noi, că nu cu răpire au socoti*t* pre Sine a fi întocma lu Dumnezeu, ci ce era au trăi*t*, şî ce nu era luat-au. Amestecatu-Se-au cu oamenii, sui-Se în cruce cu trupu*l* Său, puse-Se în groapă în trei zile, pogorî la ia*d* şî scoase pre legaţii ce-i ţinea iutele ţiito*r* de lume vându*ţ* sup*t* păca*t*. Sculatu-Se-au a treia zi, suitu-Se-au în ce*r*, de unde va să vie să judece viii şî morţii. Dară ce vătămare fu dentr-aceastea Aceluia de Carele tu gândeşti a-*ţ* bate jo*c*?

Au nu vezi ces*t* soare câte raze lasă pren locuri spurcate, câte trupuri împuţite veade ale morţilo*r*? Au doară-i vine lui de acolea vreo potcă? Au nu încă spurcatele şî împuţitele lucruri usucă-le şî le strânge, iară pre întunecate luminează-le? Iară e*l* de toate de aceale neatinsu e şî neprins de toată spurcăciunea. Dară focu*l* ce? Au nu pre negru*l* şî reacele fier, deaca-*l* ia în sine, cu faţă de văpaie şî înfoca*t* de to*t* face-*l*? Au doară au lua*t* ceva den averile fierului, adecă den cealea ce sân*t* ale fierului, // {251[r]} bătu*t* fiin*d* fieru*l* cu ciocane şî răni*t*? Au doară pate ceva şî focu*l*, sau vreo vătămătură

---

[679] Sl., în trad.: *Psalmul, 113.*

[680] Sl., în trad.: *Efeseni, 2.*

[681] Sl., în trad.: *Filipeni, 3.*

simte? Dici dară aceastea neşte lucruri zidite şî putrede şî nimica nu pat[682] dentru împreunarea celo*r* proaste.

Cu ce seamă dară îndrăzneşti tu, nechipzuite şî împietrite în inemă, a ocărî pre mine, cela ce zi*c* că Fiiu*l* şî Cuvântu*l* lu Dumnezeu nicicu*m* de slava Tatălui nu se-au delunga*t*? Ce singu*r* Dumnezeu fiin*d*, luat-au tru*p* omenesc cătră spăseniia oamenilo*r*, ca pre oameni părtaş să-i facă ceii firi de gân*d* dumnezeieşti, şî ca pre fiinţa noastră den părţile iadului ceale mai dedesup*t* să o scoaţă şî cu slavă cerească să o cinstească; ca pre domnu*l* întunearecului cestui veac cu luarea trupului să-*l* înşale să-*l* prinză. Şî pre neamu*l* nostru den muncitoriia lui să-*l* slobozească. De care lucru apropie-se nepătimaşu*l* cătră patima crucii de-ş arată amândoauă firile lui. Că ca u*n* o*m* răstigneaşte-Se {*Lu(k), 23*}[683] şî ca u*n* Dumnezeu întunecază soarele, cutremură pământu*l* şî multe trupuri zăcătoare le râdică den mormânturi. Iarăş ca u*n* o*m* moare şî ca u*n* Dumnezeu scoală-Se, prădân*d* iadu*l*. // {251ᵛ} Derep*t* aceaea striga prorocul {*Isa(i), 14*}[684]: „Iadu*l* se amărî, întimpinându-te jo*s*", amărî-se şî batjocorâ*t* fu. Părându-i că ia o*m* pros*t*, e*l* se ciocni[685] cu Dumnezeu. Şî de năprasnă deşerta*t* fu şî prăda*t*. Scoală-Se ca un Dumnezeu şî Se suie la ceriure, de unde nici[41] întru u*n* chi*p* nu Se-au dezlipi*t*. Şî pre firea noastră cea ticăloasă şî decâ*t* toate mai nechipzuită, neînţelegătoare şî becestnică, făcutu-o-au mai naltă de toate şî o au pus în scaunu*l* slavei, în scaunu*l* ce dă raze de nemurire.

Ce pagubă se făcu cuvântului lu Dumnezeu de aice, de tu nu te ruşinezi hulin*d*! Şî ce iaste mai bine – a sluji Dumnezeului celui bu*n* şi iubitor de oameni, Carele dă învăţătură de dereptate şî porunceaşte opreala, ce se zice a se opri omu*l* de necurăţie, pune leage de curăţie, învaţă a miluirea, dă credinţă, propoveduiaşte pace, a iubi unu*l* pre altu*l* – însuş adevăru*l* se chiamă şî iaste însăş bunătatea.

Doară iaste acestuia mai bine a sluji, au dumnezeilo*r* tăi, celo*r* rrăi şî blăstemaţi, şî spurcaţi şî cu faptele, şî cu numele? Vai de voi, mai

682 Scris: пат҃тъ.

683 Sl., în trad.: *Luka, 23.*

684 Sl., în trad.: *Isaia, 14.*

685 Scris: клок҃ни; cf. în sl. прираж҃сѧ, „se izbi".

împietriților decât piiatra şî mai dobitoace decât dobitoacele, // {252^r} feciorii peirei, moştneanii întunearecului.

Iară ferici eu şî toți creştinii, având Dumnezeu bun şî iubitor de oameni. Că ceia ce slujesc Lui, de vor şî păți puținel în ceastă viiață, însă vor culeage poama platei lor, roadă fără de moarte întru împărățiia cea fără sfârşenie şî dumnezeiasca fericire.

Glava XXXII

Tevda cu voarbă carea au trecut fu clătinat.
Priimeaşte credința lu Dumnezeu şî cărțele[686] sale toate dă[631] focului.

Iară Tevda zise cătră dânsul:

– Aceasta aiavea de față iaste, cum că credința noastră mulți şî mari filosofi şî învățători minunaț şî în bunătăți, şî în măiestriia ştiinții, o au legiuit. Şî toți împărații şî putearnicii pământului, ca o bună şî nimica[2] având într-însa greşală, priimitu-o-au. Iară pre galileiasca[687], adecă credință, neşte neştiuț şî neşte săraci oameni proşti o au propoveduit, şî încă şî aceia puținei cu numărul, numai trecând de vreo 12. / {252^v} Cum dară a celor puțintei, şî nevestiți, şî mojici propoveduință să fie mai de cinste, decât punerea de leage a celor mulți, şî mari, şî cu atâta înțelepciune străluciț? Şî ce arătare va putea fi cum ceştea să fie grăind adevărat, iară ceia să fie mințind?

Iară feciorul împăratului îndată răspunse:

– Poate fi, Tevdo, că eşti măgariu. Auzind vioara cuvântului şî trăieşti[688] neînțelegând şî mai vârtos decât aspidă {*Psa(l), 17*}[689] ce-ş astupa urechile ca să nu auză glasul dăscântătorilor. Bine au zis dară prorocul de tine {*Iere(m), 13*}[690]: „De-ş va schimba sărăcinul piialea sa şî râsul

---

[686] Scris: кыр҇целе.

[687] Scris: галилеꙗскѫ şi corectat marginal prin notarea lui ѧ pentru ѫ.

[688] Scris: треещ҇і.

[689] Sl., în trad.: *Psalmul 17.*

[690] Sl., în trad.: *Ieremia, 13.*

împistritura sa, putea-veri şî tu a face bine, învăța*t* fiin*d* rrealelo*r*". Nebune şî orbe, cu*m* nu te poate aduce întru simțire tăriia adevărului? Crez aceasta numai singură, ce zici tu – cu*m* că spurcata credința ta lăudată iaste de mulți, şî minuna*ț*, şî întru înțelepciune ciuda*ț* şî cu*m* iaste de mulți împăra*ț* întărită, iară propoveduința Evangheliei zici să se fie propoveduită de neşte puțintei şî nevestiți bărbați – arată tăriia a blagocestiei noastre şî slăbiciunea şî periciunea a hitleanelo*r* // {253[r]} învățăturilo*r* voastre. Că a voastră amu, avân*d* şî ajutători înțelepți şî osfintitori tari, însă se stinge şî slăbeaşte. Iară a noastră blagocestie niciu*n* ajuto*r* omenesc avân*d*, ea străluceaşte mai lumino*s* de soarele şî au cuprins marginile pământului. Că de ară fi pusă de nescari ritori şî filosofi şî de ară avea împăra*ț* şî silnici şî putearneci ajutători, ai afla tu, hitleanule, acuma cuvân*t* de-ai zice că aceastea cu puteare omenească se fac?

Iară acuma, văzân*d* Sfânta Evanghelie tocmită de neşte păscari proşti, iară de toți muncitorii gonită şî apoi cuprinse toată lumea {*Psa(l) 18*}[691] – că preste to*t* pământu*l* ieşi glasu*l* lo*r* şî în marginile lumii graiurile lo*r* – ce ai zice, fără numai nebiruita putearea lu Dumnezeu iaste, de-ş întăreaşte lucrurile ei cătră spăseniia oamenilo*r*? Dici ce arătare ceri, neînțelegătoriule, mai bună şî mai aiavea decâ*t* aceastea, ce se-au zi*s*, să-*ț* arate cu*m* că min*t* ai voştri, iară ai noştri grăiesc adevărat? Că toate ale tale, de n-ară fi basne şî minciuni, / {253[v]} nu se-ară înmicşora, nici[41] ară slăbi, avân*d* atâta ajuto*r* de la oameni. {*Psa(l)*, 36}[692] „Că văzuiu – zice – pre păgânu*l* suindu-se foarte şî înălțându-se ca chedri<i> Livanului. Şî trecuiu pre acolea. Şî iată, nu era. Şî-*l* căutaiu şî nici[41] locu*l* nu i se află". Aceastea prorocu*l* păntru voi le-au zi*s*, carii sânteți ajutătorii turbării idoleşti. Că preste puținte*l* puținte*l*, nici[41] locu*l* vostru nu va să se afle. Cu*m* piiare fumu*l* şî cu*m* se topeaşte ceara de fața focului, aşa veți să[693] periți {*Ma(t)*, *24*}[694].

Iară păntru a Evangheliei bogorazumie {*Psa(l)*, 130}[695], ce se zice cunoaşterea lu Dumnezeu, zis-au Domnu*l*: „Ceriu*l* şî pământu*l* vo*r* treace,

[691] Sl., în trad.: *Psalmul 18.*

[692] Sl., în trad.: *Psalmul 36.*

[693] Scris: пѣ şi corectat marginal prin notarea lui сѣ.

[694] Sl., în trad.: *Matei, 24.*

[695] Sl., în trad.: *Psalmul 130.*

iară cuvintele Meale nu vo*r* treace". Şî iarăş psalomnicu*l* zis-au: „La începu*t* Tu, Doamne, ai urzi*t* pământu*l*. Şî lucruri mâinelo*r* Tale sân*t* ceriurile. Acealea vo*r* peri, iară Tu trăieşti. Şî toate ca haina se vo*r* vechi şî ca u*n* veşmân*t* le veri strânge şî se vo*r* schimba, iară Tu acelaş eşti şî ani<i> Tăi nu vo*r* scădea" .

Ce şî dumnezeieştii propoveduitorii venirei Lui, cei preaînțelepți, a toată lumea vânători, carii pre toți scoaseră afară den adâncu*l* prelăstiturii, pre carii tu, becestnice şî pre adevă*r* robu*l* păcatului, ocărăşti-i, // {254^{r}} străluciră cu seamne, şî cu ciude, şî cu multe chipuri de puteri, ca soarele în lume, dăruin*d* orbilo*r* lumină, surzilo*r* auz, şchiopilo*r* umble*t*, dăruin*d* morțilo*r* a viețui. Că numai umbrele lo*r* vindeca patimele {*Dĕa(ñ), 5*}[696], iară pre draci, de carii voi vă[697] teame*ț* ca de <ne>şte dumnezei, nu numai den trupurile omeneşti îi goniia, ce tocma şî den toată lumea cu semnu*l* crucii, cu carele toată vrăjitoriia pierdură-o şî toată fărmecătoriia arătară-o fără slujbă. Dici ei amu, aşa vindecân*d* neputința omenească cu putearea lu Hristos şî înnoin*d* toată făptura, ca neşte predecăluitori ai adevărului, minuna*ț* sân*t* pre dereptate de to*ț* câ*ț* au bună înțelepciune.

Dară tu ce ai a zice de filosofii şî de ritorii tăi, a cărora înțelepciune o nebuni Dumnezeu? {*I, Ko(r̂), 1*}[698] Acei ajutători ai diiavolului, spune, ce lucru au lăsa*t* în lume vreadne*c* de pomană? Şi ce veri să zici de dânşii, fără de dobitocie şî ruşine şî meşterşugu*l* deşer*t*, care meşterşu*g* cu podoaba cuvintelo*r* acopere spurcăciunea împuțitei credinței voastre? Ce den singuri scriitorii lo*r*, câ*ț* putură oarecu*m* a se râdica puține*l* / {254^{v}} den multa a lo*r* turbare, ce e mai adevăra*t* ziseră. Că ceia – zice – ce le zi*c* dumnezei, oameni era. Ci păntru căce unii dentr-înşii oblăduia țeri şî cetăți, alții doară de au şî făcu*t* oarece mi*c* şî pros*t* lucru în viiața lo*r*, înşelară pre oameni a-i chema dumnezei.

Că dentâiu acela Seru*h* se scrie să fie afla*t* idolii. Că în ani cei de demul*t*, deaca vrea arăta neştine vreu*n* lucru de bărbăție sau de priiatnicie sau de altă ceva bunătate, lucru vreadne*c* de pomană, spune-se cu*m* să se

---

696 Sl., în trad.: *Faptele, 5*; cf. FAPTELE APOSTOLILOR.

697 Cuvânt omis şi adăugat marginal.

698 Sl., în trad.: *I, Corinteni, 1*.

fie cinstit acela om cu idoli şî cu obraze. Iară oamenii ce au fost după aceea neştiund tocmeala cea mai denainte, cum că numai derept pomana şî derept aducerea aminte a celor ce au fost făcut ceva lucru de laudă se-au pus idolii aceia. Ce aşa încet, încet, înşelaț şî prelăstiț cu lucrul dracului, începătoriului de rrău, cătră acei pătimaş şî putrezi oameni veniră cu închinăciune ca cătră neşte dumnezei fără moarte, aducându-le jirtve şî prinoase. Adevărat că dracilor celora ce se sălăşuia într-aceia idoli aduce ei şî le se închina, carii acealea jirtve şî închinăciuni lor şi le trăgea. // {255[r]} Că ei, adecă dracii, de vreame ce aceia, adecă oamenii, nu cercară a avea pre Dumnezeu întru cunoştinţă, *{Ri(m̃), 1}*[699] pleacă-i a chema pre sine dumnezei derept doauă lucrure: una, ca ei, cu acel nume să se slăvească, căce plini fiind de trufă, pohtesc a fi cinstiț ca dumnezeii; alta, ca pre aceştea oameni, ce-i prelăstiră, în focul nestins, ce e gătit lor, să-i tragă. Derept aceaea, învăţară-i toată bezaconiia şî tot lucru ruşinat, ca pre neşte închinaț înşelăciunii lor.

În vârh ca acela al rrăotății viind oamenii, întunecaț fiind, fieşcine după a lui patimă şî după a lui pohtă, puse idol şî-l chemă dumnezeu, spurcaț cu prelăstitura şî cu rrăotatea mai spurcaț fiind decât cei închinaț de dânşii. Până când veni Domnul păntru miloserdiia milei lui şî izbăvi pre noi, carii creadem lui, de aceasta rrea şî pierzătoare înşelăciune, şî ne învață adevărată cunoaşterea lu Dumnezeu. *{Dĕa(ñ), 4}*[700] Că spăsenie nu iaste fără numai întru Însul *{Evre(i), 1}*[701] şî alt dumnezeu nu mai iaste, nici[41] în ceriu, nici[41] pre pământ, fără numai Unul-făcătoriul a toate, Carele poartă toate cu graiul puterii Lui. Că cu Cuvântul Domnului ceriurile se-au întărit *{Psa(l̃), 32}*[702] / {255[v]} şî cu Duhul gurii lui toată putearea lor. Şî toate cu Dânsul fură şî fără de Dânsul nimica[2] fu, ce fu *{I(o), 1}*[703].

Iară Tevda, aceastea graiuri deaca le auzi, şî cum era cuvântul plin de înțelepciunea învăţată de la Dumnezeu, spăimă-se ca de un glas de tunet. Şî era deprins cu tăceare. Ce târziu oarecând şî de<-a>biia-ş veni întru simțirea

---

699 Sl., în trad.: *Romani, 1.*

700 Sl., în trad.: *Faptele*; cf. FAPTELE APOSTOLILOR.

701 Sl., în trad.: *Evrei, 1.*

702 Sl., în trad.: *Psalmul 32.*

703 Sl., în trad.: *Ioan, 1.*

ticăloşiei lui, că se atinse de întunecații ochii inemii lui cuvântul spăseniei. Şî multă căință întră lui derept rrăotățile ceale dentâiu. Şî de la prelăstitura idolească fugând, cătră lumina creştinătății alergă şî de viiață rrea ca aceaea se delungă. Şî cu atâta se râdică asupra pohtelor vrăjilor şî farmecilor a lupta împotriva lor, cu cât mai nainte de aceasta era cu dragoste cătră dânsele.

Dici atunce stătu în mijlocul săborului. Şî împăratul şezând, cu mare glas strigă lui:

– Adevărat iaste, împărate, că în fiiul tău Duhul lu Dumnezeu lăcuiaşte. Şî de-acmu niciun răspuns nu mai avem şî nici cu ochii putem căuta împotriva greşitelor de la dânsul. Mare iaste dară întru adevăr Dumnezeul creştinesc, mare e leagea lor, mare e taina lor. //

{256^{r}} De-aciia, întorcându-se cătră feciorul împăratului, zise:

– Spune-m, o, luminate în suflet, priimi-mă-va Hristos de mă voiu delunga de[756] rreale faptele meale şî mă voiu întoarce cătră Dânsul?

Zise propoveduitoriul adevărului:

– Adevărat, adevărat, priimi-te-va şî pre tine, şî pre toț câț se întorc cătră Dânsul. Şî nu priimeaşte prost, ce ca pre un fiiu al Său, când ară veni de într-o țeară departe. Întâmpină pre cela ce se întoarce den calea strâmbătăților şî-l ia în brațe de-l sărută {*Lu(K), g(T) 15*}[704]. Şî ruşine şî grozăviia păcatelor ia-o de la el într-acel ceas. Şî-l îmbracă în haina mântuirei şî în preluminatul văşmânt al slavei îmbracă-l. Şî în taină face veselie puterilor de sus, de prăznuiaşte aflarea oii pierdute. Că singur Domnul au zis: „Mare bucurie se face în ceriu de un păcătos ce se căiaşte" şî „N-am venit a chema direpții, ce păcătoşii la pocăință" {*Lu(K), g(T) 5*}[705].

De-aciia şî prin prorocul grăiaşte Domnul {*Eze(K), 18*}[706]: „Viu <sânt>[707] Eu, că nu voiu moartea păcătosului, ce mi-e voia să se întoarcă den calea lui şî să fie viu". Cu întoarcere întoarceți-vă den hitleana calea voastră şî derept ce muriți, casa lu Israil! / {256^{v}} Că strâmbătate celui

[704] Sl., în trad.: *Luka, cap 15.*
[705] Sl., în trad.: *Luka, cap 5.*
[706] Sl., în trad.: *Ezechiel, 18;* cf. EZECHIEL, 18, 3, 32.
[707] Cf. în sl.: живꙋ аꙁ „trăiesc eu".

fărădeleage nu va vătăma pre e*l*! În care zi, de se va întoarce den strâmbătatea lui, şî va face dereptate, şî va înceape a umbla întru porunca vieții, cu viiață va viețui şî nu va muri. Toate păcatele lui ce-au greşi*t* nu se vo*r* pomeni, că au făcu*t* judecă*ț* direapte. Şî într-însele viu va fi.

Şî iarăş, printr-al*t* proroc strigă {*Isa(i), 1*}[708]: „Spălați-vă şî fi*ț* cura*ț*. Lua*ț* în laturi hitleniile den sufletele voastre naintea ochilo*r* miei, conteniți-vă de rrăotatea voastră, învățați-vă a face bine. Şî de vo*r* fi păcatele voastre ca roibe, ca zăpada le voiu nălbi. Iară de vo*r* fi ca înruşite, ca lâna le voiu albi".

Neşte făgăduințe ca aceastea de la Dumnezeu zăcân*d* înaintea celo*r* ce se întorc, nu te lenevi[709], o, ome, nici[41] zăbovi, ce să te apropie[710] cătră Hristos, Iubitoriu*l* de oameni, Dumnezeu*l* nostru. {*Psa(l), 33*}[711] Şî te luminează şî fața ta nu se va ruşina. Că numai cumu te veri afunda în lăutura dumnezeiescului botez, toată ruşinea omului vechiu şî toată sarcina păcatelo*r* se îngroapă. Şî nimica[2] de dânsa nu se aleage. Iară tu veri ieşi de acolea nou şî cura*t* de toată spurcăciunea, // {257r} niciu*n* semn sau potcă de păca*t* purtân*d* cu tine. Şî după aceaea, în mâna ta iaste a te păzi întru curățiia ce țe-au veni*t* de acolea, păntru miloserdiia milei Dumnezeului nostru.

Iară Tevda, cu aceastea cuvinte fiin*d* îndemna*t*, ieşi numaidecâ*t* de ajunse la peştera lui. Şî luân*d* cărțile ceale de farmeci şî de vră*j*, ca neşte începături a to*t* rrău*l* şî ca o comoară a tainelo*r* drăceşti, arse-le cu fo*c*.

Şî e*l* ajunse la peştera acelui sfân*t* bărba*t*, la carele dusea-se şî Naho*r*. Şî-i spuse toate de sine, presărându-ş capu*l* cu cenuşe, şî greale suspini scoțân*d*, şî cu lacrăme spălându-se. Dici unchiaşu*l*, ispoveduindu-ş spurcatele ale lui fapte pre rân*d*.

Şî ace*l* sfân*t* bărba*t*, fiin*d* foarte meşte*r* de mântuirea sufletească a scoate den gâtu*l* înşelătoriului zmeu, îndemnă-*l* cu cuvinte de spăsenie, chezăşuindu-se păntru iertăciunea şî cu*m* că-i va fi Judecătoriu*l* milosti*v*. De-aciia, învățându-*l* şî poruncindu-i să se postească în multe zile, curăți-*l* cu dumnezeiescu*l* botez. Şî era omu*l* căindu-se cu nevoință în toate zilele

---

[708] Sl., în trad.: *Isaia, 1.*

[709] Scris: веневи şi corectat marginal prin notarea lui л pentru primul в.

[710] Scris: апропїи şi corectat marginal prin notarea lui є pentru и.

[711] Sl., în trad.: *Psalmul 33.*

lui de păcate ce făcuse, şî cu lacrăme şî cu suspini făcându-şi pre Dumnezeu milostiv. /

{257v} Glava XXXIII

Împăratu*l*, cu sfatu*l* Arahii<i>, împărăţiia lui cu fiiu-său împarte în două. Şî în parte lui de domnie îl tremease pre dânsu*l*, unde e*l* întoarse mulţimea fără de numă*r* cătră credinţa lu Hristos.

Dici aceastea aşa întâmplându-se împăratului, era de toate părţile întru nepriceapere. Aiavea iaste că era întru o întristăciune foarte mare şî multă turbureală avea în suflе*t*.

Dici chemân*d* pre câţi boiari era lui de sfa*t*, sfătuiia ce ară mai face după aceaea fiiului său. Dici scoţân*d* mulţi multe sfaturi, iară acela Arahiia, carele e şî mai nainte pomeni*t* {*Vy(s̃), li(st) 192*}[712], carele era şî mai de frunte cu deregătoriia şî întâiu între sva*t*[713], zise împăratului:

– Împărate, ce se cădea a face fiiului tău şî n-a*m* făcu*t*, ca să-*l* plecă*m* să urmeaze poruncilo*r* noastre şî să slujască dumnezeilo*r* noştri? Ce cu*m* văz, noi sili*m* a face cealea ce nu sân*t* în puteare. Că această stare împotrivă şî neplecare dară, de-i iaste lui den fire şî de-*l* veri da ranelo*r* şî muncilo*r*, atunce tu te veri face vrăjimaşi firei. // {258r} Şî după aceaea mai mul*t* tată nu te veri chema şî de dânsu*l* te veri lipsi, că e*l* iaste gata a muri păntru Hristos. Ramasu-ne-au dară încă una a face: împarţi cu dânsu*l* împărăţiia şî-i porunceaşte să împărăţească e*l* în parte ce-i veri aleage lui. Dici de-*l* va trage firea lucrurilo*r* şî grija vieţii a săruta, ce se zice a iubi tocmeala noastră şî traiu*l* nostru, fi-va lucru*l* pre voia şî pre socotinţa noastră. (Că obiceaiu*l* ce iaste întări*t* vârtos în suflе*t*, nu iaste cu puteare a se rumpe lesne, ce mai bine se mută[714] cu liubo*v*, iară nu cu sila). Iară să va trăi în leagea creştinească şî aceasta numai câ*t* să nu fii lipsi*t* de fecio*r*, însă-*ţ* va fi câteva mângâiare la întristăciune.

---

712 Sl., în trad.: *mai sus, fila 192*.

713 Scris inițial: сфат̑ şi corectat marginal prin notarea lui в pentru ф.

714 Scris: м8тє.

Aceastea zicân*d* Arahiia, toți mărturisiră, priimindu-i sfatu*l*. Dici împăratu*l* lăsă a face aceastea aşa. <D>imineața chemă pre fiiu-său şî-i zise:

– Acesta-mi iaste cuvântu*l* ce*l* de apoi cătră tine, fătu*l* mieu, cărui cuvân*t*, deaca nu-i veri fi numaidecâ*t* ascultătoriu şî încai într-acesta să îngăduieşti inemii meale, să ştii că mai mul*t* nu te voiu cruța.

Iară e*l*, întrebân*d* ce ară fi putearea acelui cuvân*t*, / {258[v]} zise:

– De vreame ce mă atâta de mul*t* osteniiu şî cătră to*t* lucru*l* te aflaiu neslăbi*t* şî neclăti*t* a te supune cuvintelo*r* meale, vino de-acmu să-ți împarți împărățiia şî să te faci împăra*t* într-o parte. Dici acolo-*ț* va fi în voie a mearge în ce cale pohteşti, fără de oprealǎ.

Iară ace*l* dumnezeiesc sufle*t* cunoscân*d* că şî acea slobozire pre voia lui, iară cătră cădearea lui o tocmiia împăratu*l*. Însă socoti a-*l* asculta într-ace*l* lucru, ca păntru să-i scape den mâini, şî aşa, de-aciia, să poată umbla în calea ce pohtiia e*l*.

Dici apucă de zise împăratului:

– Eu pohtiia*m* a căuta pre ace*l* dumnezeiesc bărba*t*, carele mi-au arăta*t* calea spăseniei, şî să-*m* iau zioa bună de cătră toate, şî alaltă vreame a vieții meale împreună cu dânsu*l* să o petre*c*. Iară deaca vreame ce nu mă laşi, tată, a face eu cealea ce-*m* sân*t* de folos, iată, supuiu-mă ție de aceasta. Că în cari lucru nu zace peirea, aiavea şî înstriinarea de cătră Dumnezeu, bine iaste a se pleca şî părintelui.

Umplu-se de-aciia împăratu*l* de veselie. Şî împărți amu toată țeara ce era sup*t* biruința lui în doauă. // {259[r]} Şî puse pre fiiu-său împăra*t*. Împodobi-*l* cu coronă şî cu toată slava împărătească luminându-*l*, trimease-*l* întru împărățiia ce era rânduită lui cu luminați purtători de arme. Domnilo*r*, şî boiarilo*r*, şî oştilo*r*, şî căpitanilo*r* porunci, a to*t* carele va vrea, să meargă cu fiiu-său şî împăratu*l*. Şi-i alease u*n* oraş cu o*m* mul*t*, să-i fie scau*n* de împărăție. Şî toate ce se ca*d* împăraților, dărui lui.

Iară atunce, luân*d* Ioasa*f* puteare de împărăție, cân*d* ajunse la cetatea carea-i era lui gătită a împărăți într-însa, semnu*l* amu a*l* patimei Domnului, al cinstitei crucei lu Hristos, pren toate turnurile cetății puse. Şî capiştele şî oltarele idoleşti de pren stâlpi le spărgea, le surpa şî săpa țărâna de dăscoperiia temeaiele şî le lepăda afară, nicicu*m* lăsân*d* nici[41] rămăşiță de

păgânătate. Şî râdică în mijlocu*l* oraşului o beseareсă mare şî prefrumoasă lu Hristos, Domnu*l*. Şî porunci să se strângă toată mulțimea nărodului de*s* acolea şî să aducă cinste lu Dumnezeu păntru închinăciunea crucei. Şî mai nainte de to*ț*, singu*r* e*l* se apropiia de sta în mijlo*c* şî se da pre sine pre rugă foarte cu de-adinsu*l*. / {259[v]} Şî pre to*ț* carii era sup*t* mâna lui învăța-i şî-i mângâia şî toate făcea ca să-i rumpă den rreaoa înşelăciune drăcească şî să-i lipească lu Hristos. Arăta-le prelăstitura turbării idoleşti şî le mărturisiia propoveduirea Evangheliei, spunea-le lucrurile pogorârei a lu Dumnezeu-cuvântu*l*, propoveduia lo*r* ciudele venirei lui, arăta-le patima crucii[715], cu carea ne-*am* spăsi*t*, putearea învierii şî suirea la ceriure. Cătră aceastea, da-le veaste şî de zioa a spăimatei a lui a doa venire, şî de bunătățile ce za*c* gătite credincioşilo*r*, şî de munca ce aşteaptă pre păcătoş.

Aceastea toate cu u*n* năra*v* bu*n* şî cu neşte cuvinte line şî blânde le spunea. Că nu atâta pohtiia e*l* să fie cinsti*t* şî înfricoşa*t* nărodului păntru semețiia şî trufiia puterii şî păntru măriia împărăției, câ*t* păntru smereniia şî păntru blândeațele, cu carele lucru mai vârto*s* trase pre toți cătră sine. Că cu lucrurile era minuna*t*, şî bu*n* era şî smeri*t* cu înțelepciunea. Drep*t* aceaea, pre putearea şî pre fericita smerenie, mari ajutători luându-şi-i e*l*, făcu pre toți a asculta cuvintele lui cu dulceață[716], // {260[r]} cu*m* aşa, în puținea vreame, to*t* nărodu*l* ce era sup*t* dânsu*l*, şî oroşani, şî denafară, cu cuvintele lui ceale de Dumnezeu glăsitoare învățară-se, câ*t* se lepădară de prelăstitura a mulțilo*r* dumnezei şî se delungară de jirtvele şî spurcăciunile idoleşti şî cătră credința cea fără sminteală lipiră-se Şî cu învățătura lui schimbându-se den păgânătate, făcură-se ai lu Hristos. Şî to*ț* carii era pren munți, pren peştere ascunşi păntru frica tătâine-său, preoți şî călugări şî puținei şî episcopi, ieşin*d* de sălaşele lo*r*, veniia la dânsu*l*, bucurându-se.

Iară e*l*, pre aceia carii căzuse în năpăşti şî în primejdii ca acealea şî aşa pățise păntru Hristos, cu cinste-i întâmpina. Şi-i priimiia de-i aducea în polata lui şî le spăla picioarele şî le la capetele. Şî întru to*t* le slujiia.

De-aciia şî beseareca acea noauă, zidită de dânsu*l*, sfințeaşte-o. Şî pre oarecine den episcopi, carele mul*t* rrău pățise derep*t* leagea lu Hristos şî

715 Scris: крꙋчєи şi corectat marginal prin notarea lui ї pentru є.

716 Scris: дꙋлцацѫ şi corectat marginal prin notarea lui ч pentru primul ц.

scaunul episcopiei lui pierduse-şi-*l*, puse-*l* într-însa arhiereu, o*m* sfân*t* şî meşte*r* întru pravilele besearecii / {260v} şî cu sufle*t* pli*n* de răvnirea dumnezeiască.

Şî zidi numaidecâ*t* botezătoare. Şi-i porunci a boteza pre ceia ce se întoarce cătră Hristos. Şî iată, se boteza întâiu domnii lui şî câ*ț* era de frunte, adecă deregători. De-aciia ostaşii şî alal*t* năro*d*. Şî botezându-se, nu priimiia numai sănătate sufletească, ce şî trupească. Că câ*ț* era de boale şî orbiciune cuprinşi, toate acealea betejale rămaseră acii. Şî ieşiia de dumnezeiasca scăldătură cura*ț* cu sufletele şî sănătoş cu trupurile, luân*d* vindecare şî sufletelo*r* împreună, şî trupurilo*r*.

Şî de atunce amu se încura cătră împăratu*l* Ioasa*f* de pretiutindenilea mulțimi, cerân*d* a se învăța de la dânsu*l* creştinătate. Şî săpă de surpă șî strică toate oltarele idoleşti. Și luă toată avuțiia şî toate strinsorile ce era puse idolilo*r*. Şî zidiia sălaşe sfinte, adecă beseareci, în toate locurile lu Dumnezeu. Şî bogățiile acelora, şî hainele ceale scumpe, şî comorâle lo*r* luându-le împăratu*l* Ioasa*f*, dentr-aceale lucrure blăstemate şî fără ispravă, făcea-le lucrure bune şî de folos. //

{261r} Iară spurcații draci ce lăcuiia într-aceale case şî oltare, cu iute[717] goană goni*ț* era. Şî peirea ce le sosise, în urechile a mulți o striga. Şî se sloboziia toată țeara aceaea de întunecata a lo*r* înşelăciune. Iară nevinovata credința creştinească cu lumină străluciia. Ce şî împăratu*l* dară încă era chi*p* şî izvo*d* de bunătă*ț* tuturo*r*. Şî pre mulți ațița şî-i aprindea cătră aceaeaş înțeleagere. Că căro*r* lucruri se închipuiaşte puterniciia, adecă biruința împărăției, to*t* într-acealea cască şî nărodu*l* ce e supu*s* sup*t* dânsa. Şî acealea se-au deprins a iubi şî supuşii, de cari lucrure cunosc ei că se bucură domnu său. De-aicea, ajutân*d* Dumnezeu, creştinătatea creştea întru ei şî se înmulțiia. Că împăratu*l* de to*t* era întări*t* întru poruncile lu Hristos şî întru toată dragostea Lui. Şî era tocmito*r* cuvântului a*l* darului şî cârmito*r* sufletelo*r*, îndereptându-le cătră adăpostu*l* lu Dumnezeu.

Că mai nainte de toate, acesta i se vedea lui a fi lucru*l* împăratului: să înveațe pre oameni a se teame de Dumnezeu şî a păzi dereptatea. Care

[717] Scris: ютѫ şi corectat marginal prin notarea lui є pentru ѫ.

lucru şî făcea, se cade şî a face[718]. / {261[v]} Că tocmindu-se pre sine a împărăţi preste patime – ce se zice preste pohte – şî supuşilor lui ca un cârmaci ales era, ţiindu-le cu pază cârma dereptăţii. Că acesta iaste hotarul – ce se zice leagea – împăratului celui adevărat, cum să împărăţească preste pohte şî să se oprească de dulceţi, care lucru şî făcea el. Iară bună-rudenie a moşilor şî slava împărătească ce era la dânsul, întru nimica[2] nu o socotiia, ştiund că toţ avem neamului nostru strămoş de ţărână şî dentr-aceaeaş frământare sântem şî bogaţii, şî săracii. Şî în adâncul smereniei în toată vreamea-ş vârâia mintea şî de fericirea ce va să fie pururea aducându-ş aminte, nemearnec se socotiia pre sine aice. Şî numai acealea cunoştea a fi ale lui, cari va nemeri după ducerea de aicea.

Dici de vreame ce aceastea bine-i mergea lui şî pre toţ câţ era supt dânsul den veachea prelăstitură, ce era dată şî lăsată de la părinţi, schimbându-i, robi-i făcu Celuia ce ne-au răscumpărat den robiia ceaea rreaoa cu scumpul sângele Lui.

La al doilea lucru gândeaşte: la bunătatea facerii de bine. Că întreaga[719] înţelepciune – ce se zice curăţiia – şî direptate, amu isprăvite le avea şie. // {262[r]} Că cum vrea fi cu cununa curăţiei învescut şî cu văşmântul dereptăţii îmbrăcat, cugeta de-aciia bogăţiia pământească cumu e nestătătoare. Şî se nevoiia acolo să o puie, {*Ma(t), 6*}[720] unde nici[41] viiarme, nici[41] putrezirea o strică, unde furii nu o sapă, nici[41] o fură. Şî aşa începu a-ş împărţi toată bogăţiia săracilor, necruţindu-o nicicum, că ştiia că cela ce au luat puteare mare, dator iaste a se asemăna după puteare celuia ce i-au dat biruinţa. Întru care lucru foarte siliia a se asemăna lu Dumnezeu şî nimica[2] a nu avea mai de cinste decât milosteniia. Că bogăţiia facerii de bine era adunându-o şie mai vârtos decât aurul şî pietrile scumpe. Carea şî aice veseleaşte cu nădeajdea luării ce va să fie, şî acolo îndulceaşte cu gustarea aşteptatei fericiri.

De atunce cercate era de la dânsul temniţele, şî ceia ce era închiş pren ocne, şî ceia ce era supăraţ de datornici. Şî da tuturora den dăstul toate, că tuturora era tată, rămaşilor, şî văduvelor şî săracilor, tată milosârd şî bun.

---

718 Succesiunea: *se cade şî a face* omisă şi adăugată marginal.

719 Scris: ꙟтрѣгѫ şi corectat marginal prin notarea lui ѧ pentru ѫ.

720 Sl., în trad.: *Matei, 6.*

Că e*l* socotiia că-ş face lui ace*l* bine cu binele ce vedea alţii de la dânsu*l*. / {262[v]} Că fiin*d* boga*t* întru darure şî adevăra*t* şî cu sufletu*l* împăra*t*, tuturora trebuitorilo*r*, adecă celora ce le trebuiia, da-le den dăstu*l*. Că se nădăjduiia cu*m*, deaca va veni vreamea a se lua plata lucrurilo*r*, atunce i se vo*r* înturna nemăsurate.

Dici preste puţină vreame, străbătân*d* veaste ca aceaea a lui pretiutindenea, toţi, ca de o mirizmă a neşte mi*r* bine-mirosito*r* îndemna*ţ*, necurma*t* se încura de-ş lepăda şî trupeasca, împreună şî sufleteasca sărăcie. Şî era în gurile tuturo*r*. Că nu frica sau sila împăratului trăgea pre oameni, ce pohta şî dragoste ce avea den inemă cătră dânsu*l*, care dragoste de la Dumnezeu şî den viiaţa lui, ceaea buna, sădită fu în sufletele tuturo*r*.

Atunce şî carii era sup*t* biruinţa tătâine-său cătră dânsu*l* se mai adaogea. Şî toată înşelăciunea lepădân*d*, adevăru*l* mărturisiia şî binele vestiia. Şî amu casa lu Ioasa*f* creştea şî se întăriia, {*2, Ca(r͡), 3*}[721] iară casa lu Aveni*r* se micşora şî slăbiia, cu*m* povestesc cărţile împărăţiilo*r* de Davi*d* şî de Saul. //

{263[r]} Glava XXXIV

Împăratul[722] Aveni*r* se domireaşte. Şî începu a iubi pre creştinii.
Şî pe fiiu-său chiamă, ca de la dânsu*l* să se înveţe credinţei lu Hristos.

Aceastea văzân*d* Aveni*r* târziu oarecân*d* şî de-abiiaş veni întru simţire, de cunoscu neputinţa şî deşarta prelăstitura a mincinoşilo*r* dumnezeilo*r* săi[723].

Şî urându-i, strânse iarăş pre sveatnicii cei dentâiu şî cugetele lui scoase-le la lumină. {*Lu(k͡), g(l͡), 1*}[724] Şî to*ţ* aceaeaş întăriră, că cercetă Mântuitoriu*l* răsăritu*l* de sus, ascultân*d* ruga lu Ioasaf, slugii lui. Şî plăcu împăratului a face aceastea ivite fiiu-său.

[721] Sl., în trad.: *II, Regi, 3.*

[722] Scris: ꙟпърат8р̃.

[723] Glosă marginală: *lui.*

[724] Sl., în trad.: *Luca, cap 1.*

Scrise de-aciia carte către Ioasaf, având în cest chip:

„Împăratul Avenir, preapohtitului fiiu, lu Ioasaf, bucurie!

Cugete-m întră în suflet şî rrău mă turbură, iubite fiiu, că ale noastre toate, văzu-le perind cum piiare fumul, iară cealea ce sânt ale credinței tale, văzu-le strălucind mai mult decât soarele. Şî veniiu întru simțire, de simț şî cunosc / {263ᵛ} că cealea ce mi se-au zis de la tine, adevărate sânt, şî cum că adânc întunearec al păcatelor şî al păgânătății ne acoperiia, cât de acela, a căuta spre adevăr şî pre Ziditoriul a toate a-L cunoaşte, nu puteam. Ce şî lumina cea strălucitoare, ce era noauă arătată de tine, închizând noi ochii, a o vedea nu vream, arătând ție multe rrăotăț, şî den creştini, o, vaiu, becestniceaşte, nu puțini ucigând! Carii cu putearea ce le ajuta lor fiind întăriț, până în sfârşit biruiră crudiia, ce se zice nemilosârdiia noastră. Iară acuma, acea negură groasă scuturându-o[725] den ochii noştri, văzum o rază mitiutea a adevărului. Ce şî pre această rază alt nuor al rrealei părăsiri sosind, ispiteaşte-se a o întuneca, puind înainte şî arătând mulțimea rrealelor meale şî cum că urât sânt eu lu Hristos şî nepriimit, ca un delungat şî pizmaş ce am fost Lui.

Dici tu, fătul mieu cela dulcele, de aceastea ce veri fi zicând, arătate mi le fă curând. Şî ce mi se cade a face, învață[726] pre mine, tatăl tău, şî către înțeleagerea cea de folos îndereptează-mă".

Această carte, luându-o Ioasaf // {264ʳ} şî cetind cealea ce era într-însa. Şî de bucurie, împreună şî de minune, se umplea. Şî întră numaidecât în camara lui şî căzu cu fața la pământ naintea icoanei Domnului. Şî uda pământul cu lacrăme[727], mulțemind, împreună şî ispoveduindu-se Stăpânului. Şî buzele cu bucurie le clăti spre cântare, grăind:

– Înălța-Te-voiu, împăratul mieu şî Dumnezeul mieu, şî voiu blagoslovi numele Tău în veaci şî în veacul veacului {*Psa(l), 144*}[728]. Mare

---

[725] Scris: ск8т8рындж.

[726] Scris: ꙟвъцж. Deasupra lui ъ apare semnul prin care copistul marchează de obicei slovele care trebuie înlocuite, fără însă ca la marginea rândului să fi notat slova substituentă.

[727] Scris: какръме şi corectat marginal prin notarea lui л pentru к inițial.

[728] Sl., în trad.: *Psalmul 144*.

eşti, Doamne, şî lăuda*t* foarte, şî măriei Tale sfârşenie nu iaste {*Psa(l), 105*}[729], şî cine va povesti puterile Tale şî laudele Tale auzite le va face! Cela ce întorci piiatra întru bălţi de apă {*Psa(l), 113*}[730] şî netăiata întru izvoară de apă! Că iată, şî netăiata aceasta şî decâ*t* piiatra mai vârtoasa inema tătâine-mieu, vrân*d* Tu, muie-se ca ceara. Că putearne*c* eşti şî den ceaste pietri a râdica lu Avraa*m* fecio*r* {*Ma(t), 3*}[731]. Mulţemescu-*Ţ*[732], Stăpâne iubito*r* de oameni, Dumnezeu*l* milei, că lung ai răbda*t* şî îndelun*g* rabzi de păcatele noastre, şî tocma pănă acuma lăsatu-ne-ai a fi nemunci*ţ*. Noi amu vreadnici sânte*m* să fi*m* fos*t* de mul*t* lepăda*ţ* de la faţa Ta, şî certa*ţ*, şî pedepsi*ţ* în ceastă viiaţă / {264v} ca şî cei oameni fărădeleage, {*By(t), 19*}[733] ce lăcuise în ceale cinci oraşe, de fură arşi cu fo*c* şî cu piiatră pucioasă. Ce multa a Ta lungă-răbdare se-au milostivi*t* pre noi. Mulţemescu-*Ţ* eu, prostu*l* şî nevreadnecu*l*, măcară de nu sân*t* nici[41] harne*c* de slavosloviia bunătăţii tale! Rogu-mă nemăsuratelo*r* îndurărilo*r* tale, Doamne, Isuse Hristoase, Fiiu*l* şî Cuvântu*l* nevăzutului Tată, Carele toate câte sân*t*, cu cuvântu*l* Le-ai adus şî cu a Ta voie le ţii, Cela ce Te-ai răstigni*t* pre lemn {*Ma(th), 12*}[734], şî ai lega*t* pre tarele, şî celora ce era lega*ţ* de dânsu*l*, slobozie veacinică dăruitu-le-ai!

Tu şî acuma întinde nevăzuta mâna Ta şî slobozeaşte de to*t* pre robu*l* Tău, pre tată mieu, den cea iute robie a diiavolului. Şî arată lui aiavea că Tu eşti pururea viiu*l* Dumnezeu*l* ce*l* adevăra*t* şî unu*l* Împăra*t* de veaci şî fără de moarte. Vezi sfărâmarea inemii meale cu milosâr*d* şî milostivni*c* ochiu. Şî după a ta nemincinoasă făgăduinţă, {*I(o), 4*}[735] fii cu mine, cu cela ce Te-a*m* cunoscu*t* {*Efe(s), 6*}[736] şî Te mărturisesc Făcăto*r* şî Purtăto*r* de grija a toată făptura. Să între în mine apa Ta cea nepierzătoare şî să mi se dea cuvân*t* // {265r} întru deşchiderea gurii meale şî minte bine întărită de la

[729] Sl., în trad.: *Psalmul 105.*
[730] Sl., în trad.: *Psalmul 113.*
[731] Sl., în trad.: *Matei, 3.*
[732] Scris: м8л̑цемѣск8ц̑ şi corectat marginal prin notarea lui є pentru ѣ.
[733] Sl., în trad.: *Facerea, 19.*
[734] Sl., în trad.: *Matei, 12.*
[735] Sl., în trad.: *Ioan, 4.*
[736] Sl., în trad.: *Efeseni, 6.*

Tine, piiatra den marginea unghiului, ca să poci, netreabnecu*l*, robu*l* Tău, a spune părintelui mieu, cumu se cade, taina socotinței Tale şî a-*l* dezbate cu putearea Ta de către acea deşartă prelăstitură a hitleanilo*r* draci; şî a-*l* aduce către Tine, Dumnezeu*l* şî Stăpânu*l*, {*Eze(k̑), 18*}[737] Cela ce nu voieşti moartea a noastră a păcătoşilo*r*, ce aştepți întoarcere şî pocăință. Că slăvi*t* eşti în veaci. Amin!

Aşa rugându-se şî adeverința luân*d* cu*m* că nu va greşi ce pohteaşte, îndrăzni întru milosârdiia lu Hristos şî purcease de acolo cu cinste împărătească. Şî ajunse la împărățiia tătâine-său. Şî cu*m* fu spu*s* tatălui lui de venirea fiiu-său, aciiş ieşi întru timpinarea lui. Şî luându-*l* în brațe, săruta-*l*. Şî mare bucurie făcu şî prazni*c* tuturo*r* oamenilo*r* derep*t* venirea lui. Şî după aceastea ce? Şezură în taină unu*l* cu altu*l*. Ce cine ară putea spune acealea ce au grăi*t* atunce feciorul împăratului şî cu câtă filosofie?! Şî ce al*t*, numai acealea ce-*l* învăța dumnezeiscu*l* Duh / {265[v]} cu Carele şî păscarii vânară lu Hristos lumea toată, şî necărturarii arătară-se mai[738] înțelepți decâ*t* filosofii. Cu a*l* Aceluia da*r* şî e*l* înțelepțindu-se, grăi împăratului, de-*l* lumina cu lumina cunoştinței. Că şî mai nainte, mul*t* ostenindu-se ca să scoață pre tată-său dentr-acea rrea înşelăciune drăcească, ce nu grăiia, şî ce nu făcea ca să-*l* întoarcă?! Însă se închipuia celora ce cântă în deşer*t* şî grăiesc în urechile neascultătorilo*r*.

Iară cân*d* căută Domnu*l* către smereniia robului Său, lu Ioasa*f* {*Psa(l̑)*, 144}[739], şî ruga lui o ascultă, atunce uşile ceale încuiate ale inemii lui deşchise-le. – Că voia – zice – celo*r* ce se te*m* de Dânsu*l* face-o-va şî ruga lo*r* auzi-o-va. – Lesne înțelegea împăratu*l* cealea ce-i grăiia fiiu-său. Şî deaca nemeri fiiu-său vreame cu prile*j* a lua cu daru*l* lu Hristos biruință asupra duhurilo*r* hitleane, carii oblăduiia sufletu*l* tătâine-său, şî a-*l* slobozi de to*t* den prelăstitura lo*r*, şî cuvântu*l* mântuirei chia*r* a-*l* spune lui, şî a-*l* lipi viiului Dumnezeu, ce e în ceriure, luă cuvân*t* de-ncepu*t*, // {266[r]} de-i spuse cealea ce nu ştiia, mari şî minunate, cari cu urechile inemii nu le fusease auzi*t*.

---

[737] Sl., în trad.: *Ezechiel, 18.*

[738] Cuvânt scris de două ori, atât la sfârşit, cât şi la început de rând.

[739] Sl., în trad.: *Psalmul 144.*

Dici spuindu-i multe de Dumnezeu, arătă-i şî credința ceaea buna, cu*m* că nu iaste al*t* Dumnezeu su*s*, în ceriu, nici[41] jos, pre pămân*t*, fără numai Carele iaste în Tată*l*, şî în Fiiu*l*, şî în Duhu*l* Sfân*t*, u*n* Dumnezeu cunoscu*t*. Şî multe taine ale bogosloviei arătă lui, întru cari taine spuse-i de nevăzuta şî de văzuta făptură, cu*m* den ce nu era, adusu-le-au Ziditoriu*l* toate. Şî cu*m* pre chipu*l* şî pre aseamenea Lui au zidi*t* pre omu*l*, şî l-au cinsti*t* cu volniciia, şî bunătățilo*r* den raiu făcutu-l-au părtaş. Şî cumu i-au fos*t* porunci*t* numai de unu*l* acela po*m* să se depărteaze, care era lemnu*l* cunoştinței. Şî cu*m*, deaca călcă porunca, goni-*l* den raiu. Derep*t* aceaea, den apropiiarea ce era apropiia*t* către Dânsu*l* căzân*d*, în multe prelăstituri ca aceastea lunecă neamu*l* omenesc, făcându-se ro*b* păcatului şî supuindu-se morții prin muncitoriia diiavolului – ce se zice prin împărățiia cea nemilostivă a diiavolului –. Că cu*m* odată luă pre oameni supuşi lui, făcu-i a uita de to*t* pre Dumnezeu şî pre Stăpânu*l*. / {266v} Şî plecă a sluji lui cu spurcata închinăciune idolească.

Dară ziditoriu*l* Dumnezeu, făcându-I-Se milă de noi, cu bunăvrearea a Tatălui şî cu ajutoriu*l* Sfântului Duh, bine au vru*t* a Se naşte păntru noi den Sfânta Fată. Şî patimă priimin*d* Ce*l* fără patime, a treia zi învise den morți, izbăvin*d* pre noi de groaza cea mai denainte şî a mai mare slavă ne învrednici. Că suindu-Se la ceriure, de unde Se era pogorâ*t*, pre noi acolo ne-au râdica*t*. Căruia crede*m* că iarăş va să vie să-Ş înviiaze ziditura Lui şî să plătească fieşcăruia după lucrurile lui, adecă să priimească vreadnicii împărățiia ceriului şî nespusele bunătăți, iară păcătoşii muncile ce-i aşteaptă: focu*l* nestins, întunearecu*l* denafară, viiarmele nesfârşi*t* şî alalte munci cari[4] ş-au găti*t* lo*r* robii păcatului.

Aceastea toate cu cuvinte şî mai multe mărturisitoare pretrecându-le, cu*m* a*m* zice cetindu-le, sălăşuiră-se într-însu*l* cu daru*l* Duhului Sfân*t*. După aceastea şî neurmata adâncătură a milosârdiei lu Dumnezeu spuse-i-o, şî cu*m* iaste gata a priimi pre ceia ce se întor*c* către Dânsu*l* cu pocaanie, şî cu*m* că nu iaste păca*t* ca acela, carele să biruiască pre milosârdiia Lui, // {267r} numai de va vrea omu*l* să se căiască. Şî cu multe arătări şî cu mărturii den scripturi arătân*d* lui aceasta, pune de-aciia sfârşenie cuvântului.

Glava XXXV

Avenir priimeaşte credinţa creştinească. Zdrobeşte idolii şî cumirniţele lor întoarce[740] în besearici. Şî patru ani[741] au trăit în pocăinţă. Moare.

Împăratul, de acea înţelepciune învăţată de Dumnezeu umilindu-se, cu glas mare şî suflet fierbinte mărturisiia pre spăsitoriul Hristos. Şî de toată prelăstitura drăcească dălungându-se, semnului cinstitei şî de-viiaţă-făcătoarei cruci înainte ochilor ai tuturora se închina. Şî ca să auză toţ, propoveduiia Dumnezeu adeverit pre Domnul nostru Isus Hristos. Şî-ş ispoveduiia păgânătatea lui, cea mai denainte, vădindu-ş crudiia lui – ce se zice nemilosârdiia lui – ce-au fost având asupra creştinilor. Şî mare cinste fu creştinătăţii, atâta cât cuvântul ce e zis de Pavel {*Ri(m)͡, 5*}[742] era a fi cunoscut cu fapta. Unde se era înmulţită păgânătatea, acolea mai cu asupră se înmulţi darul. /

{267v} Multe amu preînţeleptul Ioasaf grăind de Dumnezeu şî de blagocestiia lui către ostaş, către căpitani, şî către boiari, şî către toate gloatele ce venise atunce către dânsul. Şî ca cu limbă de foc, frumos oarecum şî cu cântare strigând, darul Duhului Sfânt veni şî râdică pre toţi către slavosloviia lu Dumnezeu, de striga toate gloatele ca cu un glas: „Marele Dumnezeu creştinesc. Şî nu iaste alt Dumnezeu, fără numai Domnul nostru, Isus Hristos, Slăvitul, cu Tatăl şî cu Duhul Sfânt".

Iară împăratul[743] Avenir, umplindu-se de răvnirea dumnezeiască, sări tare asupra idolilor ce avea în polata lui, de aur şî de argint făcuţi. Şi-i surpă jos, pre pământ. De-aciia, zdrobindu-i mărunt, împărţi-i săracilor. Aşa, făcu de folos cealea ce nu era nici[41] de un folos. De-aciia, încungiurând împreună cu fiiu-său toate casele idoleşti şî oltarele, tocma până în temelie le sparseră. Şî zidiră sfinte beseareci lu Dumnezeu. Nu numai în oraş, ce şî pren toată ţeara, cu nevoinţă făcea acest lucru. Iară hiltleanele duhuri, ce

---

[740] Scris: ѧторͤче.

[741] Scris: аии.

[742] Sl., în trad.: *Romani, 5.*

[743] Scris: ѧпърътꙋ͡л şi corectat marginal prin notarea lui а pentru al doilea ъ.

fusease lăcuit pre într-acealea capişti, zbierând şî ţipând era gonit şî nebiruita puteare a Dumnezeului nostru // {268[r]} striga-o cutremurându-se.

Dici toate hotarăle – ce se zice marginele ţerâi împrejur –, de-aciia şî den limbile ce era vecine, mulţimi era aduse către credinţa creştinească.

Atunce, viind dumnezeiescul episcop, care e şî mai nainte zis, oglăsit fu, ce se zice învăţat fu, împăratul Avenir. Şî săvârşi asupra lui dumnezeiescul botez, întru numele Tatălui, şî al Fiiului, şî al Sfântului Duh. Şî den dumnezeiasca[744] scăldătură, Ioasafu-l priimi, adecă-i fu naş. Şî aceasta e mai cu ciudă, că se arătă născător tătâine-său. Şî celuia ce l-au născut trupeaşte, elu-i fu făcător de naşterea duhovnicească. Că era fecior cerescului[745] tată şî, adevărat, a dumnezeieştii rădăcine, poamă preadumnezeiască, al aceii rădăcini ce strigă: „Eu sânt viţa, iară voi vlăstarele".

Aşa se născându-se împăratul cu apă {*I(o͡) g(l͡) 15*}[746] şî cu Duh, bucura-se cu bucurie nespusă. Cu carele şî oraşul tot, şî laturile de împrejur, spodobiră-se dumnezeiescului botez. Şî feciori luminei arătară-se ceia ce mai nainte întunecat era. Şî toată boala, şî toată nevoia şî betejala, ce era adusă de la draci pre oameni, departe era gonită den creştini. Şî era întregi şî sănătoşi toţi, şî cu sufletele, şî cu trupurile. /

{268[v]} Şî alte ciude multe se făcea către întărirea credinţei. Iară besearici se zidiia. Şî episcopii, ce era ascunzându-se de frică, atunce se iviia şî se arăta şî-ş priimiia besearecile şî eparhiile lor. Alţii den preot şî den călugări era puşi episcopi a paşte turma lu Hristos.

Dici împăratul Avenir, aşa dezlipindu-se de spurcata viiaţa lui cea mai denainte, şî căindu-se de[576] cealea ce lucrase, deade-ş fiiu-său toată domniia împărăţiei lui. Iară el singur deusebi întru tăceare lăcuiia, presărându-ş pururea capul cu ţărână. Şî greale suspinări scoţând, şî cu lacrăme spălându-se, însuş către Unul Carele e pretiutindenea vorbiia, de-ş cerea de la Dânsul iertăciune păcatelor lui. Şî întru atâta adâncătură a umileniei şî a smereniei se pogorî, cât şî numele lu Dumnezeu se obrici a-L

---

[744] Scris: дȣмнезеѥа͠скѫ şi corectat marginal prin notarea lui а pentru ѫ.

[745] Scris, iniţial, чере͠скъ şi corectat prin anularea la capăt de rând a slovelor къ şi notarea pe rândul următor a părţii finale a cuvântului.

[746] Sl., în trad.: *Ioan, cap 15.*

nu-*L* mai pomeni cu gura lui. De-abiia cu învățătura fiiu-său îndrăzni cătră aces*t* lucru, adecă cătră numele lu Dumnezeu, de cuteza a-*L* chema.

Aşa, cu bună schimbare se schimbă. Şî pre calea carea duce la bunătăți umbla, // {269r} atâta câ*t* întrecu e*l* cu blagocestiia pre neştiința strâmbătățilo*r* şî bezaconiilo*r* lui. Şî aşa trăin*d* în patru ai, în pocaanie, şî în lacrăme, şî în toate bunătățile, căzu în boală, în carea se şî sfârşi. Iară cân*d* se apropie sfârşeniia lui, începu a se teame şî a se îngrija, aducându-ş aminte de faptele lui ceale rreale.

Iară Ioasa*f*, cu cuvinte mângâietoare, greotatea ce căzuse pre dânsu*l* i-o uşura, grăind:

– Păntru ce eşti scârbi*t*, tată, şî păntru ce turbure? Nădăjduiaşte-te în Dumnezeu şî te ispoveduiaşte Lui, Carele iaste nădeajdea tuturo*r* marginilo*r* pământului {*Psa(l), 41*}[747] şî celo*r* ce sân*t* în[748] mare, departe! Carele prin prorocu*l* chiamă[749], strigân*d* {*Isa(i), 1*}[750]: „Spălați-vă şî fi*ț* cura*ț*! Luați în laturi hitleniile den sufletele voastre naintea ochilo*r* Miei, învățați-vă a face bine! Şî de vo*r* fi păcatele voastre ca roibiiaoa, ca zăpada le voiu albi. Iară de vo*r* fi ca ruşala, ca lâna le voiu albi". Nu te teame dară, tată, nici[41] te spărea, că nu vo*r* birui păcatele celo*r* ce se întorc cătră Dumnezeu pre nenumărata a Lui bunătate. Că acealea sup*t* măsură sân*t* şî se numără, oricâte să ară fi, / {269v} iară aceaea iaste nemăsurată şî nenumărată. Nu se cade dară ce zace sup*t* numă*r* a birui pre ce e nenumăra*t*.

Cu cuvinte ca aceastea mângâin*d* sufletu*l* lui, deade-i bună nădeajde.

De-aciia tată-său întinzându-ş mâinile, mulțemiia şî se ruga păntru dânsu*l*. Şî blagosloviia zioa în carea se-au născu*t*, grăind:

– Fătu*l* mieu, cela dulcele, fiiu*l* nu a*l* mieu, ce a*l* cerescului Tată! Cu ce dar ți-voiu[751] plăti, {*Lu(k), 15*}[752] cu ce blagoslovenie te voiu blagoslovi, şî ce

---

[747] Sl., în trad.: *Psalmul 41.*

[748] Glosă marginală: пре.

[749] Scris inițial, probabil, кеамѫ; prima parte a slovei ꙗ apare îngroşată peste o slovă care ar putea fi є; pentru a înlătura orice confuzie, slova este reluată marginal.

[750] Sl., în trad.: *Isaia,1.*

[751] Scris: ц҆вою.

[752] S., în trad.: *Luca, 15.*

mulțemire voiu trimeate lu Dumnezeu păntru tine? Că peri*t* era*m* şî fuiu afla*t* cu tine; mor*t* era*m* cu păcatu*l* şî înviiaiu; vrăjimaş şî pizmaş lu Dumnezeu şî mă împăcaiu. Dară ce-*ț* voiu da păntru toate, păntru aceastea? Dumnezeu iaste Carele va dărui ție plate vreadnice {*Psa(l), 4*}[753].

Aşa grăin*d*, de*s* săruta preiubitu*l* cocon. De-aciia rugându-se şî zicân*d*:

– Iubitoriule de oameni Dumnezu, în mâinile Tale dau duhu*l* mieu.

Aşa, întru pocaanie-ş mută sufletu*l* cătră Domnu*l*.

Iară fiiu-său, Ioasa*f*, cu lacrăme cinsti pre sfârşitu*l* tată*l* lui. Şî petrecân*d* moaştele lui cu cinste, puse-le în mormânturile bărbațilo*r* temători de Dumnezeu. Şî nu-*l* îmbrăcă cu haină împărătească, ce-*l* împodobi cu haine de pocaanie. // {270[r]} Şî stân*d* lângă mormân*t*, mâinele râdică la ceriu şî lacrăme den ochi izvorâia rrâu.

Şî strigă cătră Dumnezeu, grăind:

– Dumnezeu, împăratu*l* slavei, Singu*r*-putearnece[754] şî fără de moarte! Mulțemescu-*Ț* că n-ai trecu*t* rugăciunea mea şî lacrămele meale nu le-ai tăcu*t*, ce bine ai vru*t* pre robu*l* Tău, pre tată-mieu, a-*l* întoarce den calea strâmbătății şî a-*l* trage cătră Tine, Spăsitoriu*l* tuturo*r*. Şî-*l* dăzbăraş de-nşelăciunea idolească, şî-*l* învredniciş a cunoaşte pre Tine, Adevăratu*l* şî De-oameni-iubitoriu*l* Dumnezeu. Şî acuma, Domnu*l* mieu, Doamne, şî Dumnezeu, Carele ai neurmată adâncătura bunătății, rânduiaşte-*l* în locu*l* lumina*t*, răcoros[755] şî cu răpaos, unde străluceaşte lumina feației Tale {*Psa(l), 78*}[756]! Şî nu-i pomeni strâmbătățile lui ceale dentâiu, ce după multa mila Ta, ştearge zapisu*l* greşalelo*r* lui şî rumpe catastihu*l* datoriilo*r* lui. Şî-*l* împacă cu sfinții Tăi, pe carii e*l* cu fo*c* şî cu sabiia i-au uci*s*, şî le porunceaşte să nu se mânie pre dânsu*l*. Că toate sân*t* cu puteare Ție, Stăpânului a*l* tuturora, ce numai a nu milui pre ceia ce se întorc cătră Tine, aceaea nu-*Ț* iaste cu puteare. Că mila Ta se-au vărsa*t* asupra tuturora / {270[v]} şî mântuieşti pre toți carii Te chiamă, Doamne, Isuse Hristoase! Că Ție se cade slava în veaci! Amin!

---

753 Sl., în trad.: *Psalmul 4.*

754 Scris: **п8тѣ͠рниче** şi corectat marginal prin notarea lui **є** pentru **и**.

755 Scris: **ръкъро͠с**.

756 Sl., în trad.: *Psalmul 78.*

Rugăciuni şî rugi ca aceastea aducea lu Dumnezeu în toate şapte zile, nici întru u*n* chi*p* delungându-se de lângă mormân*t*, nici[41] de bucate sau de băutură aducându-ş aminte ceva, nici de răpaosu*l* somnului se atinse. Ce cu lacrăme uda pământu*l* şî cu netăcute suspine trăiia, rugându-se.

Iară într-a opta zi, întrân*d* în polată, toată avuţiia şî strânsoarea o împărţi tributorilo*r*, adecă celora ce le tribuiia, atâta câ*t* nu rămase niciunu*l* den ceia ce le tribuiia nemilui*t* {*Ma(th̃), 7*}[757]. Şî slujbă ca aceasta în puţineale zile sfârşindu-o, deşertă toate vistieriile, ca cân*d* va vrea să între pre uşile ceale strimte, nimica[2] den greotăţile bogăţiei să nu-*l* împiiadece.

Glava XXXVI

Ioasaf, întru a patruzecea zi după moarte tătâine-său, deade împărăţiia sa lu Varahiia. Şî toate le lăsă. Mearse în pustie.

Iară întru a patruzecea zi de la sfârşeniia tătâine-său, făcându e*l* pamete, chemă pre toţi boiarii, // {271[r]} şî pre cei încinşi în brâu*l* de oaste, şî de oroşani nu puţini. Şî şezân*d* după obiceaiu, zise în auzu*l* tuturo*r*:

– Iată, cu*m* vede*ţ*, Aveni*r* Împăra*t* şî tată*l* mieu muri ca unu*l* den săraci. Şî nimica lui a-i ajuta nu putu, nici[41] avuţiia, nici[41] slava împărătească, nici[41] eu, dragu*l* a tată fecio*r*, nici[41] cineva dentra alalţi priiatnici şî rude, sau să-*l* izbăvească de judecata cea netăgăduită. Ce mearse cătră judecata de acolo, vrân*d* să dea seamă de traiu*l* ceştii vie*ţ*, den toţi nici[41] pre unu*l* ducân*d* cu sine ajutăto*r*, ce numai singure faptele lui, ori în ce chi*p* să vo*r* fi. Aşijderea aceasta tuturora va să se întâmple, a câţi au fire omenească. Şî într-al*t* chi*p* nu iaste.

Acuma dară ascultaţi pre mine, soţilo*r* şî fraţilo*r*, oamenii Domnului şî moşie sfântă, pre carii Hristos, Dumnezeu*l* nostru, cu scumpu*l* sângele Lui scumpăratu-i-au şî den înşelăciunea de demul*t* şî den robiia vrăjimaşului izbăvitu-i-au. Înşivă ştiţi viiaţa mea între voi. Că de cân*d* a*m* cunoscu*t* pre Hristos / {271[v]} şî rob lui m-a*m* spodobi*t* a fi, toate urân*d*, pre Acela Unu*l* a*m* iubi*t*. Şî aceasta-*m* era voia, să ies den valu*l* lumii şî den

[757] Sl., în trad.: *Matei, 7*.

deşarta gâlceavă, şî singu*r* cu Unu*l* Acela să fiu şî întru neturburata liniştea sufletească să slujesc Dumnezeului mieu şî Stăpânului. Ce mă opri starea împotrivă a tatâine-mieu şî porunca carea porunceaşte a cinsti părinţii, de care lucru, cu mila şî ajutoriu*l* lu Dumnezeu, nu m-a*m* osteni*t* în deşer*t*, nici[41] în zalodu*l* a*m* pierdu*t* zile ca acealea. Ce şî pre dânsu*l*, şî pre voi, pre toţi v-a*m* făcu*t* ai lu Hristos şî v-a*m* învăţa*t* a şti pre Acela Unu*l*, Adeveritu*l* Dumnezeu şî Domnu*l* a toată lumea. Însă nu eu a*m* făcu*t* aceasta, ce daru*l* Lui, ce iaste cu mine, Care şî pre mine den rreaoa înşelăciunea drăcească şî den slujba idolească izbăvitu-m-au, şî pre voi, oamenii miei, de iute robie slobozitu-v-au.

Vreamea dară iaste de acmu a-mi umplea făgăduinţa cătră Dumnezeu cu lucru; vreamea iaste să mă du*c* unde mă va E*l* singu*r* înderepta şî să-mi dau rugăciunile meale, // {272^{r}} cu carii m-a*m* făgădui*t* Lui. Acuma dară voi socotiţi care ve*ţ* vrea să vă fie poruncito*r* şî să vă împărăţească. Că iată, săvârşi*ţ* sinte*ţ* şî deplini în voia Domnului. Şî nimica nu vă e ascuns den porunca Lui. Într-acealea umbla*ţ*, neabătându-vă nici în direapta, nice în stânga. Şî Dumnezeu*l* păcii fie cu voi cu toţi.

Aceastea cumu le auziră oamenii aceia şî năroadele, aciiş se făcu u*n* va*l*, şî u*n* chio*t* mul*t*, şî o strigare, şî o turbureală, plângân*d* şî jelcuindu-se de sărăcie, unde vrea să-i lase săraci şî rămaş de dânsu*l*. Şî aşa jelcuindu-se lângă[758] jalea lo*r*, încredinţa-se şi se întăriia unu*l* pre altu*l* cu jurământuri, cu*m* nici[41] întru u*n* chi*p* să nu-*l* lase, ce să-*l* oprească şî nicicu*m* să nu-*l* slobozească a se duce.

Strigân*d* aşa nărodu*l* şî boiarii to*ţ*, căută împăratu*l* cătră năro*d*. Şî amelinţân*d* cu mâna, porunci să tacă. Şî zise că se va părăsi de protivire ca aceaea şî se făgădui a fi pre voia lo*r*. Însă seamne de întristăciune şî de jale purtân*d* în feaţe<le> lo*r*, aşa i slobozi pren casă. /

{272^{v}} Iară e*l* pre unu*l* den boiari, carele era la dânsu*l* mai bu*n*, cu*m* a*m* zice mai iubi*t*, şî mai de cinste, şî mai mare decâ*t* to*ţ* cu blagocestiia – ce se zice cu teamătu*l* lui Dumnezeu – şî cu frumuseaţea vieţii împodobi*t*, anume Varahiia, pre carele şî mai nainte l-au pomeni*t* poveastea, cân*d* Naho*r* se făcuse că iaste Varlaam şî grăia către filosofi, acesta unu*l*,

---

758 Scris: лынкѫ; cf. în sl. при „lângă".

Varahiia, încă se gătise a sta cu dânsu*l* şî a se nevoi, aprinzându-ş inema cu râvnirea dumnezeiască. Pre acesta, luându-*l* împăratu*l* deusebi în taină, cu dragoste-i grăiia şî fierbinte-*l* ruga să ia împărăţiia şî întru frica lu Dumnezeu să pască oamenii lui, ca e*l* să se ducă în calea ce au pohti*t*.

Iară deaca-*l* văzu că nu va, şî de to*t* se leapădă, şî grăiia aşa:

– O, împărate, câtu ţi-e cuvântu*l* afară den porunca lu Dumnezeu! Crez deaca ai învăţătură să iubeşti pre vecinu*l* tău ca pre tine singu*r*, cu ce seamă dară ce*l* lucru ce sileşti tu a-*l* lepăda de la tine, ţi-e voia să-*l* pui asupra mea? Crez de iaste bine a împărăţi, ţine-*ţ* tu acela bine singu*r*! Iară de iaste aceaea sufletului potâcneală şî sminteală, păntru ce mi-o pui nainte şî veri să mă împiadeci? //

{273[r]} Şî deaca-*l* văzu că grăiaşte şî întăreaşte aceastea, să părăsi de acea vorbă. Şî amu, deaca fu noapte şî adâncu*l* nopţii, scrise carte cătră năro*d*, plină de multă înţelepciune, spuindu-le toată blagocestiia, şî ce slavă sân*t* datori a avea întru Dumnezeu, şî ce viiaţă a aduce lui, şî ce cântări, şî ce mulţemiri. De-aciia le spune cu*m* că e*l* nu[759] pre altul, ce numai pre Varahiia aleage şî porunceaşte să ia domniia împărăţiei. Şî în cămara unde se culca lăsă hârtiia în carea era scrisă cartea ce scrisease.

Şî furişindu-se de to*ţ*, ieşi den polată. Însă nu se putu ascunde de to*t*, că aceasta fu auzită dâns de dimineaţă. Şî numaidecât făcu oamenilo*r* va*l* şî plângere. Şî ieşiră toţi cu multă grabă a-*l* căuta, socotin*d* în toate chipurile cumu-i vo*r* ieşi înainte, să-*l* apuce fugân*d*. De care lucru nu în deşer*t*[760] fu nevoinţa lo*r*. Că cu*m* apucară pre toate căile şî încungiurară toţi munţii şî pădurile ceale nerăzbite străbătându-le, aflară-*l* întru u*n* pârâu, / {273[v]} cu mâinile râdicate la ce*r*, de-ş făce ruga de a*l* şaselea cea*s*.

Şî deaca-*l* văzură, vărsară lacrăme, rugându-se lui şî împutându-i păntru ducearea. Iară e*l* zise:

– Ce vă osteni*ţ* în deşer*t*, că de acmu nu vă mai nădăire*ţ* a mă avea împăra*t*.

Dici cu multa rugăciunea lo*r* potoli*t* fiin*d*, întoarce-se iarăş la polată. Şî strângân*d* pre toţi, arătă-ş sfatu*l*. De-aciia cu jurământuri-ş întări cuvântu*l* că nicio zi măcară cu dânşii mai mul*t* nu va trăi.

---

[759] Cuvânt omis şi adăugat marginal.

[760] Scris: дєрєрт.

– Că eu – zice – slujbă ce am avut către voi sfârşitu-mi-o-am. Şî nimica[2] n-am lăsat, nici[41] am tăcut den ceale ce-s de folos să nu vă le fiu spus şî să nu vă fiu învățat, {*Dĕa(n̑), g(T̑) 20*}[761] mărturisind tuturora credința care e în Domnul nostru, Isus Hristos, şî arătând căile pocăinței. Şî acuma eu mă duc în calea carea dentâiu o am pohtit. Şî mai mult nu veț camai vedea voi toți fața mea. Amu, în zioa de astăzi, mă mărturisesc voao după dumnezeiescul apostol, că curat sâmt eu de sângele vostru, al tuturor. Că n-am tăcut a vă spune şî a vă învăța tot sfatul lu Dumnezeu.

Ceastea auzind ei şî tăriia gândului lui ştiundu-o, // {274r} cum că voia lui nimica[2] a o opri nu poate, plângea de săraciia lor, cumu-i lasă de rămân săraci de dânsul. Plângea, ce pre dânsul nici întru un chip nu-l avea ascultător.

Atunce împăratul, luând pre acela, pre Varahiia, pre carele spuse-l cuvântul şî mai sus, zise:

– Fraților, pre acesta vă puiu împărat.

Iară el, nevrând să asculte şî să se pleace acelui lucru, fără voia lui şî nevrând, puse-l întru biruința şî întru putearea împărăției. Şî-i puse coronă în capul lui şî inel împărătesc i deade-n mâna lui. Şî stând spre răsărit, rugă-se cu rugăciune păntru împăratul Varahiia, ca să fie păzit întru credința lu Dumnezeu neclătinat şî ca să afle umblet întru poruncile lu Hristos fără de abătătura. Către aceasta ruga-se şî păntru clirosul besearecii – ce se zice păntru ceata beserecii – şî păntru toată turma. Cerea-le prijeneală şî mântuire de la Domnul şî tot cât se cădea a ceare lor, şî ce era de folos spre purtarea de grije a lor.

Aşa rugându-se, întoarse-ş capul către Arahiia, zicând:

– Iată, frate,-ț poruncesc ca cum se mărturisiia apostolul odinioară *Dĕa(n̑), g(T̑) 20*}[762]: / {274v} „Ia-te aminte pre tine şî pre toată turma ta, în carea te-au pus Duhul Sfânt împărat să paşti oamenii Domnului, carii i-au câştigat cu scumpulu-ş sânge. Şî cum ai cunoscut pre Dumnezeu mai nainte decât mine şî ai slujit lui cu gând curat, aşa şî acuma încă mai mare

---

[761] Sl., în trad.: *Faptele, cap 20;* cf. FAPTELE APOSTOLILOR.
[762] Sl., în trad.: *Faptele, cap 20;* cf. FAPTELE APOSTOLILOR.

nevoință să arăți, bine slujindu-I. Că cu*m* a mare puteare te-ai spodobi*t* de la Dumnezeu, atâta eşti dato*r* a mai mare plată".

Plăteaşte dară făcătoriului-*ț* de bine cu plată de bunătăți, păzin*d* sfintele poruncile Lui şî ferindu-te de toată calea ce duce la periciune. Că cu*m* ştii că e la corabii, cân*d* va sminti şî va greşi ceva năiemnicu*l* care trage la opacină, puținea vătămare face ce înnoată cu dânsu*l*, adecă ce sân*t* cu dânsu*l* în corabie. Iară cân*d* sminteaşte singu*r* cârmaciu*l*, a toată corabiia face peire. Aşa iaste şî de împărați: de va greşi cineva den boiari, nu atâta pacoste face a to*t* nărodu*l*, câtu-ş face lui. Iară de va greşi singu*r* împăratu*l*, tuturo*r* oraşelo*r* şî oamenilo*r* face vătămare.

Derep*t* aceaea, cu mare munci veri fi strâns // {275[r]} deaca veri treace şî nu veri băga în seamă ceva den cealea ce se cad.

Cu multă tărie păzeaşte pre tine întru lucrure bune, uraşte toată volniciia carea te trage spre păca*t*. Că apostolu*l* au zis {*Evre(i), 12*}[763]: „Goni*ț* pace – ce se zice umbla*ț* după pace, sau urma*ț* păcii – cu toate şî sfințirei, fără de carea nimea nu va vedea pre Domnu*l*". Socoteaşte roata carea învârteaşte lucrurile omeneşti, unele ori întru u*n* chi*p*, altele ori într-al*t* chi*p*, purtându-le şî schimbându-le. Şî gându*l* tău ce*l* temăto*r* de Dumnezeu întru toată aceaea rreapede învârtire aibi-*l* neschimba*t* şî nemuta*t*. Că a se muta şî a se schimba cineva după lucrurile lumii, acela <este> semn de minte nu tare. Iară tu vârtos şî tare fii întări*t* întru bunătă*ț* în toată vreamea. Nu te înălța cu ceastă slavă vremescă întru deşarta trufă, ce cu cura*t* cuge*t* înțeleage de firea ta, ca cu*m* ară fi întru nimica². De-acii puținteaoa şî scurta viiața ce iaste aicea şî moartea carea e înjungată alăturea cu trupul.

Aceastea aşa cugetându-le, nu veri cădea în groapa trufiei, ce te veri teame de adevăratu*l* Dumnezeu şî Împăratu*l* ceriului. Şî adeveri*t* ferici*t* veri fi. / {275[v]} {*Psa(l), 127*}[764] „Că ferice – zice – de ceia ce se tem de Domnu*l* şî umblă în căile Lui". {*Psa(l), 111*}[765] „Şî ferici*t* iaste acela bărba*t*, carele se teame de Domnu*l* şî întru poruncile Lui voi-va foarte". Şî mai nainte de

---

763 Sl., în trad.: *Evrei, 12.*

764 Sl., în trad.: *Psalmul 127.*

765 Sl., în trad.: *Psalmul 111.*

toate, cari porunci eşti datoriu a păzi? {*Ma(th), 5*}[766]: „Ferice de milostivii, că aceaia vo*r* fi milui*ț*". {*Lu(k), 6*}[767] Şî fi*ț* milostivi, cu*m* şî Tată*l* vostru ceresc milosti*v* iaste".

Ceia ce sân*t* întru puteare mare, mai întâiu de aceasta poruncă vo*r* să fie întreba*ț*, decâ*t* de alalte, de toate. Şî adevă*r*, cela ce au lua*t* puteare mare, dato*r* iaste, după putearea lui, să se închipuiască celuia ce i-au da*t* acea biruință mare. Şî cu aceasta mai vârto*s* se va asemăna lu Dumnezeu, cân*d* nimica[2] nu va ținea mai de cinste decâ*t* milosteniia. Ce şî pre supuş, nimica[2] altă ceva cătră dragoste aşa nu-i trage, ca mila facerii de bine, dată fiin*d* celo*r* ce le lipseaşte (ce se zice celora ce le tribuiaşte). Că slujba ce iaste dere*p*t frica, fățarnică iaste, cu*m* ai zice spoită iaste pre desupra cu şutilire şî cu cuceritura cinstei a numelui înşelăto*r*, de înşală pre ceia ce caută aceluia, adecă nume. Dici ce iaste supu*s* şî pleca*t* de nevoie, nu de bunăvoie, cându-i i vine vreamea, face va*l* – ce se zice răzmiriță, amestecătură. // {276[r]} Iară ce iaste ținu*t* şî strâns cu legăturile dragostei, vârtoasă tocmeală are cătră Țiitoriu*l*.

Dere*p*t aceaea, bine apropiia*t* fii celo*r* ce ți se roagă şî-*ț* deşchide urechile cătră cei însărăci*ț*, adecă cătră ceia ce-au căzu*t* în sărăcie, ca să afli şî tu ureachea lu Dumnezeu deşchisă. Că în ce chi*p* vo*m* fi noi cătră soții noştri, într-acela chi*p* ne vo*m* afla şî noi pre Stăpânu*l*. Şî în ce chi*p* auzi*m* noi, aşa vo*m* fi şî auzi*ț*. Şî cu*m* vede*m*, aşa vo*m* fi şî văzu*ț* de dumnezeiescu*l* Ochiu, Cela ce veade toate. Să aduce*m* milei milă, ca să luă*m* şî noi cu potrivita împotrivă.

Ce să auz ş-altă poruncă, carea e soție ceii dentâiu: {*Lu(k), 6; Ma(th), 6*}[768] „Ierta*ț* şî să va ierta voauă. De nu ve*ț* ierta oamenilo*r* greşalele lo*r*, nici[41] voauă nu va ierta Tată*l* vostru den ce*r* greşalele voastre". Dere*p*t aceaea, nu ținea mânie greşițilo*r*, ce cerân*d* tu iertare păcatelo*r*, iartă şî tu celora ce-*ț* greşesc.

Că iertăciunea se dă împotriva iertăciunii şî pacea, ce vo*m* avea cătră soții noştri, aceaea va opri mâniia lu Dumnezeu deasupra noastră.

---

766 Sl., în trad.: *Matei, 5.*

767 Sl., în trad.: *Luca, 6.*

768 Sl., în trad.: *Luca, 6, Matei 6.*

Aşijderea iarăş, neiertarea noastră către greşiţii noştri, aceaea face greşalele noastre neiertate. / {276v} Că şî cu*m* auzi*m* că au păţit ce*l* datornic cu 10.000 de talanţi {*Ma(th͡), g(͡I) 18*}[769], deaca nu-i fi milă de soţiia lui aduse-ş asupră[770] şî camăta a atâta datorie.

Derep*t* aceaea tare să ne luăm amante[771], ca să nu păţi*m* şî noi aşâjderea, ce să lăsă*m*[772] toată datoriia şî toată mâniia să lepădă*m* den inemă, ca să ne se iarte şî noauă ceale multe ale noastre. Iară preste toate {*2, Ti(m͡), 1*}[773] şî mai nainte de toate, păzeaşte data ceaea buna. Şî leagea creştinească învăţatu-te-ai şî o ştii. Dici toată[774] neghina ereticiturii să nu crească, ce păzeaşte sămânţa lu Dumnezeu curată şî fără de[775] amestecătură, ca să arăţi Stăpânului roadă înmulţită {*Ma(th͡), g(͡I) 13*}[776] cân*d* va veni să ceară seamă de la to*t* omu*l* de faptele ce-u făcu*t* în viiaţă şî să plătească fieşcăruia[777] după lucrurele lui {*Dĕę(n͡), g(͡I) 20*}[778], cân*d* derepţii vo*r* luci ca soarele, iară pre păcătoşi acoperi-i-va întunearecu*l* şî ruşânea veacului.

Şî acuma dară fraţilo*r* dau-vă lu Dumnezeu, Tatălui şî Cuvântului a*l* darului Lui, Carele vă poate zidi şî vă poate da moşâie întru toţi svinţii lui. //

{277r} Şî deaca zise aceastea, plecându-ş genuchele, cu*m* iaste scris, numaidecâ*t*[779] se-u ruga*t* cu lacrăme. Şî întorcându-se de la rugă, sărută pre Varahiia, pre carele-*l* pusease împăra*t*, şî pre toţi deregătorii.

Iară atunce, adevăra*t*, fu u*n*[780] lucru vreadne*c* de lacrăme. Că sta toţi înaintea lui. Şî cu*m* pohtiia a fi cu dânsu*l* în ceastă viiaţă, aşâjderea şî păntru despărţirea lui voiia a-ş lăsa şî sufletele. Ce nu grăiia cu jale,

---

[769] Sl., în trad.: *Matei, cap 18.*

[770] Scris: ас8тржк.

[771] Glosă marginală: *să ne scocotim.*

[772] Glosă marginală: *iertăm.*

[773] Sl., în trad.: *II, Timotei, 1.*

[774] Glosă marginală: *nicio.*

[775] Cuvânt omis şi adăugat supraliniar.

[776] Sl., în trad. *Matei, cap 13.*

[777] Scris: фѣеш͠къръ8ѩ; altă lecţiune posibilă: *fieşicăruia.*

[778] Sl., în trad.: *Faptele, cap 20;* cf. FAPTELE APOSTOLILOR.

[779] Scris: н8маидекынд.

[780] Scris: 8л̑.

nebuniia de patima aceaea șî de jale. Fiin*d* ca[781] neşte beați, striga: „Vai de noi şî de amara despărțirea aceasta!" Chema-*l* „stăpân-tată", „spăsitoriu", grăin*d* aşa:

– Păntru tine a*m* cunoscu*t* pre Dumnezeu, păntru tine fu*m* izbăvi*ț* de înşelăciune, păntru tine a*m* afla*t* răpaos de toate rrăotățile. De acuma, după despărțirea ta, ce va fi noauă? Cari rrăotăți nu ne vo*r* ajunge?

Grăind aşa, bătea-ş piepturele sale şi plângea de primejdiile ce-i cuprinsease. Iară e*l*, cu cuvinte mângâietoare potolindu-i den multa jelcuire[782], făgădui-le-se cu*m* cu duhu*l* va fi cu dânşii.

– Că acmu, cu trupu*l* a fi aceasta, nu mi-e cu puteare!

Ca aceastea zicân*d*, ieşi den polată, privindu-*l* to*ț*. {277v} Şî aciiş mergea to*ț* după dânsu*l*, părăsân*d* de-a se mai întoarce de după dânsu*l*. Atâta câ*t* nici[783] cu ochii a mai vedea oraşu*l* nu putea, singuri de sine fugiia. Şî deaca fură den oraş afară şî e*l* nici cu cuvântul de-aciia nu-i mai mângâia, ce încă mai vârtos mai mare certare le aducea, se despărțiră de dânsu*l*. Șî fără de voie se întorcea îndără*t*, întorcându-ş de*s* ochii lo*r* cătră dânsu*l*. Şî mergân*d*, se împiedeca. Iară unii den cei mai fierbinți, tânguindu-se cu lacrăme, mergea de departe după dânsu*l*, pănă cân*d* sosi noaptea de-i despărți unii de cătră alții.

Glava XXXVII[784]

Ieşi dară den polată împărătească viteazu*l* acela, bucurându-se, iată, ca cu*m* oarecine, dentru o pribegie[785] depărtată, mergând la muşiia lui, cu veselie ară călători. Şî era îmbrăca*t* amu pre denafară cu haine ce era deprins a purta, împărăteşti[786]. Iară pre denlăuntru*l* acelora era cu fealega

---

781 Scris: къ.

782 Glosă marginală: *tânguială,* scris: тынгȣиаръ.

783 Scris inițial: ниче şi corectat.

784 Fără tilu; cf. mss 3339: *Ioasaf îmblându pren pustie mânca numai buruieni. Și ispitirile diavoleşti cu semnul sfintei cruci le goniia.*

785 Glosă marginală: *goană.*

786 Scris inițial: ҆пъръщещ҃ şi corectat prin notarea lui т peste primul щ.

cea de păr ce-i dedease Varlaam. Dice într-ăceaeaş noapte, ajungând la casa unui sarac, dezbrăcându-se de hainele ce era îmbrăcat, // {278r} dărui-le measerului aceluia, de făcu cu aceasta binele de la sfârşenie[787]. Şî aşa, cu rugăciunile aceluia şî ale altor săraci mulţi, făcu-ş pre Dumnezeu ajutător. Şî întru darul şî ajutoriul Lui îmbrăcându-se ca[781] în haină de mântuire, ieşi la viiaţă pustiei, nici pâine, nici apă purtând cu sine, nici altă ceva ce iaste de treaba hranei, nici îmbrăcat în haine, fâră numai într-acea vârtoasă fealegă, de carea cu puţinel mai sus de aceastea pomenit-am. Că rrănindu-ş el sufletul cu o pohtă carea e mai presus de firea şî cu o iuboste dumnezeiască a lu Hristos, Împăratului celui fără moarte, era de tot ieşât către pohtitul şî de tot schimbat către Dumnezeu {*Pě(s), g(I) 8*}[788], fiind cuprins de dragostea Lui. Că dragostea – zice – iaste potearnecă ca focul.

Aşa dară, fiind el beat de dumnezeiasca dragoste {*Psa(I)*, 41}[789] şî aşa arzând de seate după cela ce au zis: „În ce chip[790] pohteaşte cerbul la izvoarăle apelor, aşa pohteaşte sufletul mieu către Tine, Dumnezeu. Însetoşe sufletul mieu către Dumnezeu tarele, viul"; şî ca sufletul ce e rrănit cu dragoste ca aceaea {*Pea(s), g(I) 5*}[791], de strigă la cântecele cântecelor: „Sădit-ai întru noi dragostea Ta". / {278v} Şî iarăş: „Arată-mi faţa Ta, să auz glasul Tău. Că glasul Tău dulce e, şî faţa Ta frumoasă". {*Pea(s), g(I) 2*}[792]

Aceasta nespusă[793] frumoseaţe a lu Hristos pohtind ceata apostolelor şî gloata măcenicilor, ca[781] neşte foc luându-o în inemă, toate văzutele şî viiaţă ceasta vremescă, toate în seamă nu le băgară. Şî întunearece de munci şî de morţi voiră, pohtind dumnezeiască frumuseaţe şî cugetând la cea dragoste a lu Dumnezeu, Cuvântul, ce are către noi.

Acelaş foc şî bunul aceasta – carele era de bun neam amu cu trupul, iară cu cel suflet împărătesc, încă mai de bună rudă – luându-l în sine, pământeştile toate împreună[794] nu le băgă. Călcă toate dulceţele, bogăţiia şî

---

[787] Glosă marginală: *de apoi.*

[788] Sl., în trad.: *Cântări, cap 8;* cf. CÂNTAREA CÂNTĂRILOR.

[789] Sl., în trad.: *Psalmul 41.*

[790] Glosă marginală: *cum.*

[791] Sl., în trad.: *Cântări, cap 5;* cf. CÂNTAREA CÂNTĂRILOR.

[792] Sl., în trad.: *Cântări, cap 2;* cf. CÂNTAREA CÂNTĂRILOR.

[793] Scris: несп8нѫ.

[794] Glosă marginală: *deodată.*

slavă, şî cinstea omenească nu o biciului. Aşa potrevi corona şî văşmântu*l* împărătesc[795] ca şî neşte pănză de păiajen, încă şî mai proaste le socoti. Iară duroroaselo*r* şî scârbnicelo*r* lucruri ale vieții călugăreşti dân*d* pre sine, tuturora den toată inemă, striga:

– Lipitu-se-au, Hristosu*l* mieu, lipitu-mi-se-au sufletu*l* după Tine. Iară dereapta Ta luă pre mine.

De-aciia întră fără învârtejire într-adâncu*l* pustiei. //

{279[r]} Iară valu*l* ceştii vremi, ca o sarcină şî ca neşte fiiară greale puindu-*l* jos, veseli-se în Duh. Și la iubitu*l* Hristos căutând, striga cătră Dânsu*l*, ca cu*m* vrea fi aciia să-i auză glasu*l* ce grăiia cătră Dânsu*l*:

– De acuma nainte – zice – bune, Domnul mieu, să nu camai vază ochii miei lumea aceasta. Să nu mă mai înalț de acuma în mintea mea păntru deşertarea lumii. Ce umple, Doamne, ochii miei de lacrăme duhovniceşti[796] {*Psa(l), 118*}[797] şî-mi îndereptează pasu*l*[798] mieu şî-mi arată pre sluga Ta, Varlaa*m*. Arată-mi pre tocmitoriu*l* spăseniei meale, cu[799] aceasta viiață călugărească şî postnicească nevoință, adeveri*t* să mă învăț, să nu cumva să lune*c*, nefiin*d* eu iscusi*t*, în războiu*l* vrajimaşului. Dă-mi, Doamne, să aflu calea cu care-i cale să nemeresc pre Tine. Că se răni sufletu*l* mieu cu dragostea Ta şi pre Tine pohtesc, Izvoru*l* spăseniei!

Aceastea cugeta întru sine pururea şi vorbiia cătră Dumnezeu. Cu ruga şî cu nalta vedeare era împreunându-se Lui. Şî aşa tare umbletu*l* căii lui facea, nevoindu-se să ajungă la lo*c* unde lăcuiia Varlaa*m*. / {279[v]} Şî se hrăniia cu iarbă ce creştea pren pustie. Ia*r* altă ceva nimica[2] cu sine nu purta, cu*m* a*m* zi*s* şî mai su*s*, fără numai trupu*l* lui şî fealega în carea era îmbrăca*t*. Ce şî hrană amu de iarbă smerită şî proastă era aflân*d*. Iară apă să se adape nici întru u*n* chi*p* nu afla, fiin*d* pustiia aceaea fără apă şî uscată.

Dici cân*d* era amiiază zi, de-*l* ardea soarele mergân*d* pre cale, atunce se aprindea mai mul*t* în seatea zăduhului în lo*c* fără de apă. Și slăbiia cu

---

[795] Scris: ꙟпърътескѫ şi corectat prin tăierea lui ѫ şi suprascrierea lui ъ.
[796] Glosă marginală: *sufleteşti.*
[797] Sl., în trad.: *Psalmul 118.*
[798] Glosă marginală: *urmele.*
[799] Scris: ка.

patima cea de-apoi. Ce dragostea biruia pre fire şî pohta ce pohtiia către Dumnezeu răcoriia pre seatea de apă. Iară cela ce uraşte[800] binele, pizmaşul, diiavolu*l*, nerăbdân*d* a veadea într-însu*l* u*n* gân*d* ca acela şî o dragostea ca aceaea aşa de fierbinte către Dumnezeu, multe ispite şî primejdii râdică pren pustie asupra lui, băgându-i aducere aminte de slava lui cea împărătească, şî de cei boiari şî slugi preafrumoase, ce-i sta înainte, şî de priiatnici, şi de rude, şî de ceia ce era de o vârstă cu dânsu*l*, şî cu*m* era sufletele tuturora legate către sufletu*l* lui şî de sufletu*l* lui era tocmite. // {280[r]} De-aciia-i punea înainte greu*l* bunătăţii şî multele sudori cari se fac păntru dânsa, şî neputinţa trupească, şî umbletu*l*[801] lui, care nu era deprins de cale ca aceaea, şî lungimea vremii, şî acea nevoie de seatea apei, ce-i era naintea ochilo*r*, şî cu*m* că nici întru u*n* chi*p* nu se află mângâiare sau sfârşenie a atâta trudă. Şi foarte pra*h* mul*t* de cugete râdică în mintea lui, aşa cu*m* iaste scri*s* oareunde şî păntru marele Antonie. Şî deaca se văzu vrăjimaşu*l* slăbi*t* împotriva gândului aceluia – că e*l*, chemân*d* pre Hristos şî de dragostea lui fiin*d* aprins şî cu bună nădeajde şî cu credinţă întări*t*, întru nimica[2] nu băga în seamă năvăliturele lui – ruşânându-se[802] pizmaşu*l* şî căzân*d*, cu*m* se zice, la întâia năvală.

Vine amu cu altă cale, că multe cărări[803] de rrăotăţi sân*t* la dânsu*l*. Şî cu multe chipuri de năluci se ispitiia a-*l* întoarce îndără*t* şi a-*l* arunca în spaimă. Unele ori i se arăta negru cumuş iaste, altele ori săriia asupră-i, ţiin*d* sabie goală / {280[v]} şî lăudându-i-se cu tăiare, de nu se va întoarce mai curân*d*. De alte date, schimbându-se[804] în feaţe a multe fealiuri de gadine, viniia asupră-i scârşnin*d* în dinţi şî făcân*d* iute răcnire şî plesni*t*. De-aciia şî în şarpe se schimba, şî în <a>spidă, şî în vasilisc.

Iară viteazu*l* şî îndrăzneţu*l* pătimaş, fără cutremu*r* era în suflet. {*Psalom* 90}[805] Că pre Ce*l* de su*s* pusease-şî-*L* scăpare. Trezviia-se în minte şî bătându-şi jo*c* de hitleanu*l*, grăiia:

---

800 Glosă marginală: *i-e urit.*

801 Scris: 8мбїєт8л̂.

802 Scris: р8шыи̃д8сє şi corectat marginal prin notarea slovelor ныи̃.

803 Scris: кырърь.

804 Scris: скимбыи̃д8сѧ.

805 Sl., în trad.: *Psalmul 90.*

– Nu te putuş ascunde de mine, prelăstitoriule! Ştiu-te cine eşti, carele-mi rădici unele ca aceastea. Acela eşti[806], carele dentru începu*t* faci rău neamului omenesc, cela ce în toată vreamea şî neînceta*t* eşti hitlea*n* şi nicicu*m* de-a vătăma nu părăseşti. Ce cu*m* se cădea şî se cuveniia obrazului[807] tău, tocma aceaea ai lua*t*, a te închipui fiiarălo*r* şî gadinelo*r*, de-*ţ* ără*ţ* voia ta cea sălbătăcească, şi strâmbă, şî veninată, care vatămă[808]. Ce cindeşti[809] (?) dară cealea ce nu-*ţ* sân*t* cu puteare, blăstemate? Că de cân*d* înţeleş eu că aceaste meşterşuguri şî spaime sân*t* <ale> rrăotăţii tale, // {281ʳ} nu-mi mai iaste nicio grije de tine. Domnu*l* <este> ajutăto*r* mie {*Psa(l̃)*, 117}[810] şî eu voiu privi spre vrăjâmaşii miei, preste aspide şî vasilisci voiu păşî[811], {*Psa(l̃)*, 90}[812] cărora tu închipuitu-te-ai. Şi voiu călca pre tine şî pre leu, şî pre zmeu, întări*t* cu putearea lu Hristos, {*Psa(l̃)*, 6}[813] să se ruşâneaze şî să se turbure toţi vrăjâmaşii miei, şî să se întoarcă, şî să se ruşâneaze prea degra*b*.

Aceastea grăin*d* şî cu semnu*l* crucii, cu armă cea nebiruită îmbrăcându-se, toate nalucile drăceşti le deşertă. Iară fierile şî gadinele aciiş izdiră, cu*m* izdeaşte fumu*l*. Şî cu*m* se topeaşte ceara de faţa focului, aşa periră. Iară e*l* cu putearea lu Hristo*s* întări*t* mergea, bucurându-se şî mulţemin*d* Domnului. Însă pustietatea aceaea hrăneaşte şî fieri multe, de multe fealiuri, şî de to*ţ* zmeii, şî neamuri de şerpi în multe chipuri, carii şi întimpinându-*l*, tâlniia-se cu dânsu*l* nu în nălucitură, ce întru adevă*r* i se arăta. Aşa câ*t* păntru dânsele[814] calea aceaea plină era de dureare şi de frică. Iară e*l* preste amândoauă[815] zbura cu cugetu*l*, că frica – cu*m* zice scriptura – iaste gonită de dra-

---

806 Scris: єш̱.

807 Scris: ѡбраз8 şi emendat marginal prin adăugarea secvenţei finale л8и̱.

808 Scris: ватъма.

809 Cf. în versiunea sl. начинаєши „începi", cf. şi mss 3339, unde îi corespunde *gândeşti*.

810 Sl., în trad.: *Psalmul 117.*

811 Scris: пышы.

812 Sl., în trad.: *Psalmul 90.*

813 Sl., în trad.: *Psalmul 6.*

814 Scris: дын͠сєнє.

815 Slova м a fost suprascrisă peste alt semn şi este greu de recunoscut, fapt pentru care scribul a reluat marginal secvenţa ам.

gostea afară {*Io(n̄), 4*}[816]. / {281[v]} Iară durearea o uşura cu pohta. Aşa dară păţind multe primejdii şî nevoi, sosi la[817] pustiia aceaea a pământului senaritesc, în carea lăcuiia Varlaam, unde şî apă găsind, stinse-şi văpaia seatei.

Glava XXXVIII[818]

Dici trăi Ioasaf doi ai deplin întru lăţimea aceii pustii, rătăcind şi neaflând pre Varlaam, ispitind Dumnezeu şî, într-acesta chip, tăriia cugetului lui şî vitejiia sufletului lui. Şî era aşa, fără de acoperemânt, ars de zăduh şî degerat de frig şî neîncetat căutând pre preacinstitul stareţ ca pre o comoară de mult preţ. Şî multe ispite şî razboaie răbdă de la hitleanele duhuri şî multe durori purtă păntru scădeniia burianelor cari le priimiia el întru hrană şâie. Căce fiind pustiia aceaea seacă, rar creştea şî de-acealea. Ce acel suflet vârtos şi nebiruit, mai lesne petrecea aceale cu scârbă, // {282[r]} decât unii dulceţele. Derept aceaea nu nici greşî ajutoriul cel de sus, ce după mulţimea durorilor şî a trudelor lui, mângâierile ce-i era lui de la iubitul Hristos, veseliia pre sufletul lui şî în visuri, şî aiavea.

Iară când se sfârşiia al doilea an, Ioasaf amu necurmat trecea, căutând pre pohtitul. Şî scârbit fiind, şî lacrăme vărsând cu râuri, striga:

– Arată-mi, Stăpâne, arată-mi pre cela ce mi-au fost începător de a cunoaşterea eu pre Tine şî tocmitor de atâtea bunătăţ. Şî să nu mă lipseşti de atâta bine păntru mulţimea păcatelor meale, ce mă învrednicează a-l şî vedea[819] şî a pune nevoinţă postnicească cu dânsul întocma.

Dici, cu darul lu Dumnezeu, află o peşteră. Şî mergând pre o cărare[820] carea mergea acolo, află şî un călugăr carele vieţuiia traiu pustilnicesc. Şî cu căldură apucându-l în braţe şî sărutându-l, întreba să afle lăcaşul lu Varlaam. Şî lucrurile lui spuse-le şi le puse arătate bărbatului aceluia.

---

816 Sl., în trad.: *Ioan, 4.*

817 Scris: лꙋ.

818 În continuare trei rânduri necompletate, care ar fi trebuit să conţină titlul-rezumat al capitolului, ca în versiunea slavonă.

819 Scris: видѣ şi corectat prin notarea lui є peste и.

820 Scris: кырарє.

Dici deaca ştiu de la acela lăcaşu*l* căutatului, curân*d* sosi. / {282[v]} Ca şî când iaste u*n* vânăto*r* prea iscusi*t*, aşa şî e*l* nemeri urma vânatului. Şî ajungân*d* până la neşte seamne arătate lui de celalal*t* călugă*r*, mergea bucurându-se şî cu nădeajdea întări*t* a veadea pre părintele lui, ca şî u*n* copilaş, ce are nădeajde a vedea pre tată-său, carele de multă vreame nu l-au văzu*t*. Că[821] dragostea carea iaste cătră Dumnezeu, deaca se va aprinde în sufle*t*, arată-se mul*t* mai caldă şî mai tare decâ*t* ceaea a firei.

Veni dară şî stătu la uşa peşterii. Şî lovin*d*, zise:

– Blagosloveaşte, părinte, blagosloveaşte!

Varlaa*m*, cu*m* auzi glas, ieşî afară den peşteră. Şî cunoscu cu duhu*l* pre cela ce prevedearea cea denafară[216] nu era lesne a se cunoaşte, derep*t* acea minunată mutare şî schimbare cu carea se schimbase şî se mutase den obrazu*l* ce*l* dentâiu şî den ceale tinereaţe frumos înflorite. Că înnegrise de arsura soarelui, şî-i crescuse păru*l*, şî i se uscase obrazu*l*[822], şi ochii întrase-i oarecâ*t* de adânc înlăuntru, şî geanele-i era arse de cursura lacrămelo*r* şî de patima a multei lipse de hrană. //

{283[r]} Iară Ioasa*f* cunoscu pre duhovnicescu*l* părinte, avân*d* seamnele feaţeiş într-acelaş chi*p*. Dici stân*d* stareţu*l* spre răsări*t*, trimetea lu Dumnezeu rugă mulţemitoare. Şî după rugăciune, deaca ziseră amin, luară-se în braţe şî împletindu-se cu fierbinţi schimbări, îmbrăţoşân*d* unu*l* pre altu*l* săruta-se, săturându-se fără de saţiu de dragostea cea de demul*t*.

Şî după ce cuprinseră dăstu*l* unu*l* pre altu*l* şi se bucurară, începu cuvân*t* Varlaa*m*, grăin*d* aşa:

– Bine ai veni*t*, iubite, fătu*l* mieu, fătu*l* lu Dumnezeu şî moşnea*n* împărăţiei ceriului păntru Domnu*l* nostru, Isus Hristos, pre Carele ai iubi*t*, pre Carele pre dereptate L-ai pohti*t* mai vârtos decâ*t* toate lucrurile ceale vremenice[376] şî putrizitoare. Şî ca ce*l* chipzui*t* şî preaînţelep*t* neguţător, vânzându-ş toate, cumpăraşi mărgăritariu*l* ce*l* fără preţ şî comoara cea nefurată, aflându-o ascunsă în câmpu*l* poruncilo*r* Domnului. Datu-ţe-ai toate, necruţân*d* nimica[2] den câte sân*t* curân*d* trecătoare, ca să-ţi cumperi ţie satu*l* acela. Dea-ţi Domnul vecuitoarele în locu*l* vremeştilo*r*, / {283[v]} şî în

---

[821] Scris: ка.

[822] Glosă marginală: *bucile*.

locu*l* putredelo*r*, neputredele şî nevechitoarele. Spune-mi dară, dragu*l* mieu, cu*m* ai veni*t* încoace? Şi după ducerea mea, lucrurile ce era de tine, cu*m* fură? Şi doară cunoscu tată-tău pre Dumnezeu, au încă purta*t* de nebunie to*t* nu se-au schimba*t* de înşelăciunea drăcească?

De aceastea întrebân*d* Varlaa*m*, luă Ioasa*f* cuvân*t* de-i povesti pre rân*d* toate câte se-au făcu*t* după ducerea lui şî câte au făcu*t* e*l*, ajutându-i Domnu*l*, tocma iarăş la venitu*l* lui cătră dânsu*l*. Iară stareţu*l*, ascultân*d* cu dulceaţă şî cu minune, şî fierbinte lacrăme slobozin*d*, grăiia:

– Slavă Ţie, Dumnezeu*l* mieu, Carele în toată vreamea foloseşti şî ajuţi celo*r* ce Te iubesc[823]! Slavă Ţie, Hristoase, Împăratu*l* a toate, preabune Dumnezeu, că ai blagoslovi*t* sămânţa carea eu o a*m* semăna*t* în sufletu*l* robului tău, lu Ioasa*f*, a aduce aşa de însutită roadă, cum se cade Ţie, Lucrătoriului şî Stăpânului sufletelo*r* noastre. Slavă Ţie, bune Mângâieto*r* şi Sfinte Duh, că daru*l* ce ai da*t* sfinţilo*r* Tăi apostoli, // {284[r]} aceluiaş da*r* învrednicit-ai şî pre cesta a fi părtaş. Şi multe mulţimi de oameni den rrău îndrăcita înşelăciune cu Dânsu*l* slobozitu-i-ai şî cu adevărata cunoştinţă a lu Dumnezeu luminatu-i-ai.

Aşa, de la amândoi era mulţemi*t* Dumnezeu. Şî de lucruri ca aceastea vorbin*d* ei şî cu daru*l* lu Dumnezeu bucurându-se, sosi seara. De-aciia se sculară la rugă şî făcură slujbele ce le era obâceaiu*l*. După aceaea-ş aduseră aminte şi de hrană. Puse Varlaa*m* masă de bucate dohovniceşti foarte scumpă, iară de bucate trupeşti puţintea mângâiare avân*d*. Că era vearze crude, nefiiarte, căro*r* vearze singu*r* stareţu*l* le era lucrăto*r*, şî neşchiţeale den finiche, ce se afla întru pustiia aceaea, şî vearze sălbatece. Dici mulţemind, gustară de ceale puse nainte. Şî bân*d* apă den izvoru*l* ce era acolea, mulţemiră iarăş Celuia ce-ş deşchide mâna (*Psa(l) 140*)[824] şî satură pre toată jiganiia. Şi sculându-se iarăş, sfârşiră-ş rugăciunile de noapte. Şi după rugă începură iarăş vorovire duhovnicească, plină de cuvintele spăseniei / {284[v]} şî de dumnezeiască înţelepciune cerească. Şî vorbiră toată

[823] Scris: юбєскѫ şi corectat prin notarea marginală a lui ъ pentru ѫ, ceea ce demonstrează că scribul făcea distincţie între valorile acestor slove când se aflau notate în poziţie finală.

[824] Sl., în trad. *Psalmul 140*.

noaptea, pănă când dimineața-i făcu[825] a-ş aduce aminte de rugă obicinei lor.

Lăcui de-aciia Ioasaf cu Varlaam dăstui ai, viețuind acea viiață atât de minunată şî mai presus de oameni, supuindu-se ca părintelui şî dascalului său cu multă smerenie şî plecăciune; deprinzându-se la tot feliul de bunătăți, șî bine se învăță cătră razboiul nevăzutelor şî hitleanelor duhure, că de pre atunce omorî-ş toate pohtele şî chipzuiala trupească o supuse duhului ca un rob stăpânului. Hrana şî răpaosul uită-le cu totul, iară somnului era poruncindu-i ca unui rob rrău. Atâta-i era nevoința postului, cât şî singur Varlaam se minuna, traind ai mulți într-aceaea, şî se mira de răbdătoarele oprealele lui. Că atâta de vârtoasă şî de nemângâietoare hrană aceaea gusta cât numai să fie viu şî să nu moară de aceaea nevoie, să se păgubească de plata bunelor lucruri. // {285r} Aşâjderea supuse firea şî cătră nedormire, ca cum ară fi neştine fără carne şî fără trup. Iară lucru necurmat era lui rugă şî lucrarea minții. Şî toată vreamea vieții lui întru[826] vederi se sfârşâia, duhovniceşti şî cereşti, cât nice ceas, nici jumătate de ceas nu lăsa el a treace fără aceaea, de când se sălăşui în pustiia aceaea. Că acela iaste lucrul adevăratului cinului călugăresc[827], cum niciodinioară deşert de lucrul duhovnicesc să nu se afle, care lucru bine l-au isprăvit viteazul[828] acela. Şî meidanul căii cereşti cu bună bărbăție alergându-l, păzi şi caldura candilei lui nestinsă, de la început şî pănă la sfârşât, puind pururea suişuri în inema lui şi trecând den tărie întru mai naltă tărie, adăogând în toată vreamea pohtă cătră pohtă şi nevoință cătră nevoință, pănă ajunse cătră fericirea de carea avea nădeajde şi o pohtiia. /

{285v} <Glava XXXIX>

Aşa dară trăind împreună Varlaam şî Ioasaf şî cu bună răvnire întrecându-se, fiind dă afară den toată grija şî den valul lumii câştigându-ş

[825] Scris: фъкѫ.
[826] Scris: ꙟтрѫ; cf. în sl. въ видєнїиχ „în vedenii”.
[827] Scris inițial: кълȣгърєс̱кѫ şi corectat prin scrierea lui ъ peste ѫ.
[828] Scris: витꙗзȣ̂л̱.

minte neturburată şî cu nici*un* va*l* amestecată, după multe ale lo*r* osteneale ce făcea pă<n>tru blagocestiia, într-una den zile, chemân*d* stareţu*l* pre duhovnicescu*l* a*l* lui fiiu, pre care păscuse-*l* cu Evangheliia, începu[829] către dânsu*l* cuvân*t* şi vorbe duhovniceşti, zicân*d*:

– O, dragul mieu, Ioasafe, de mul<t> se cădea ţie a[830] trăi într-această pustie. Şî aceasta rugându-mă eu pă<n>tru tine, Hristos mi-o au spu*s* că te voiu vedea mai nainte de sfârşitu*l* vieţii meale. Văzuiu-te, dară, cu*m* pohtiia*m*, văzuiu-te lepăda*t* de lume şî de cealea ce sân*t* în lume şî împreuna*t* cu Hristos, întru voie neîndoită, şî veni*t* la măsura săvârşirei a umplerii lui. Acuma dară, deaca vreamea ducerii meale iaste lângă uşe şî pohta mea, ce aveam în toată vreamea a fi soţi şî de o vârstă cu Hristos, se umplu acmu, // {286[r]} acopere trupu*l* mieu cu pămân*t*[831] şî dă ţărâna ţărânei. Şî lăcuiaşte de-aciia într-aces*t* lo*c*, ţiindu-te de duhovniceasca viiaţă şî făcân*d* pomenire de smereniia mea, că mă te*m* să nu cumva să-*m* iasă înainte întunecată mulţimea dracilo*r*, spre împiedecarea sufletului mieu, derep*t* mulţimea neştiinţelo*r* meale. Tu, dară, fătul mieu, nu slăbi întru durerile postului, nici te spăima de lungimea vremii şî de drăceştile sfaturi, ce cu putearea lu Hristos întări*t*, de neputinţa lo*r* cu îndrăzneală-*ţ* râde. Iară către învârtoşarea durorilo*r* şî către îndălungarea vremiei, într-acela chi*p* să fii, ca cu*m* în toate zilele ai aştepta să te dezlegi de aicea, ca cu*m* atunce ai înceape dentâiu ajunu*l* vieţii călugăreşti. Şî acea zi socoteaşte-o a fi începătură şi sfârşenie. {*Fili(p̃), g(Ť) 3*}[832] Aşa în toată vreamea, uitân*d* ceale den îndără*t*, şi spre ceale den înainte întinzându-te. Şi după socotinţă aleargă către cinstea a chemării de su*s*, întru Hristos Isus, cu*m* porunceaşte dumnezeiescu*l* apostol, zicân*d* {*2, Ko(r̃), 4*}[833]: „Nu ne se supere, căce că de ne se şî strică omu*l* nostru ce*l* denafară[216], ce den zi în zi se înnoiaşte ce*l* de înlăuntru". / {286[v]} Că uşoru*l* scârbei noastre ces*t* de aice, în puţinea vreame prea mul*t* lucrează noauă bogăţiia slavei întru mulţimea veacinică, cân*d* nu socoti*m* văzutele, ce nevăzutele. Că văzutele sân*t* în vreame scurtă, iară

[829] Scris: ꙟчепѫ.

[830] Scris: ꙟ.

[831] Scris: мъмынт şi corectat prin n otarea marginală a lui п pentru primul м.

[832] Sl., în trad.: *Filipeni, cap 3.*

[833] Sl., în trad.: *II, Corinteni, 4.*

nevăzutele sân*t* vecuitoare. Ca aceastea cugetân*d* tu, iubite, îmbărbătează-te şî te întăreaşte, {*Psa(l), 26*}[834] ca u*n* ostaş bu*n* te nevoiaşte a plăcea căpitanului {2, *Ti(m), 2*}[835]! Şî de-*ţ* va aduce hitleanu*l* cugete de slăbiciune şî se va nevoi a-*ţ* slăbi tăriia gândului tău, nu te teame de năvalele lui, aducându-*ţ* aminte de porunca Stăpânului celuia, ce zice {*Ioa(n), 16*}[836]: „În lume grije veţi avea, ce îndrăzniţi, că Eu a*m* birui*t* lumea". Derept aceaea bucură-te în Domnul în toată vreamea, păntru că te-au scos şî te-au dezlipit de lume şî te-au pus ca înaintea feaţei Lui. Dici sângu*r* Cela ce te-au chemat cu chemare sfântă {*Fi(l), g(l) 4*}[837] aproape iaste pururea. Nu te grijî de nimica², ce întru toată ruga[838] şî rugăciunea ta, cu mulţemire să fie cunoscute lu Dumnezeu cearerile tale, că E*l* au zi*s* însuş: „Nu te voiu lăsa, nici mă voiu delunga de tine". //

{287ʳ} Aşa dară, întru greu*l* vieţii şi la slăbiciunea ajunării, cugetele ca acealea avân*d*, veseleaşte, pomenin*d* pre Domnu*l* Dumnezeu*l* nostru. „Că pomeniiu – zice – pre Dumnezeu şî mă veseliiu". {*Psa(l), 76*}[839] Şî cân*d* iarăşi, într-al*t* chip, va gândi pizmaşu*l* războiu asupra ta, băgându-ţi cugete de mândrie naltă şî arătându-ţi slava împărăţiei lumeşti, carea tu o ai lăsa*t*, şî alalte ce sân*t* la lume, atunce pune preste tine ca o paveză ce*l* cuvân*t* spăsitoriu, ce zice {*Lu(k), g(l) 17*}[840]: „Cân*d* veţi face toate câte vă sân*t* poruncite, ziceţi că sânte*m* neşte robi netreabnici – cu*m* ai zice de nimica², nici de o treabă – şi ce era*m* datori face, a*m* făcu*t*" {*II Ko(r), g(l) 8*}[841]. Ce cine den noi poate a plăti datoriia cu carea sânte*m* datori Stăpânului celuia ce păntru noi, fiin*d* E*l* boga*t*, sărăcit-au, ca noi, cu sărăciia Lui, să ne îmbogăţi*m*, şi păţi, Nepătimitoriu*l*, ca să slobozească pre noi de patime? Crez ce ha*r* iaste a păţi robu*l* acealeaş ce au păţi*t* şi domnu său derep*t* ro*b*?

---

[834] Sl., în trad.: *Psalmul 26.*

[835] Sl., în trad: II, Timotei, 2.

[836] Sl., în trad: *Ioan, 16.*

[837] Sl., în trad: Filipeni, cap 4

[838] Scris: ρ8гж.

[839] Sl., în trad: *Psalmul 76.*

[840] Sl., în trad: *Luca, cap 17.*

[841] Sl., în trad: II, *Corinteni, cap 8.*

Însă[842] noi cu mul*t* nu ajunge*m* la patimile Lui. {*II, Ko(r̂), g(T̂) 10*}[843] Aceastea socotin*d* tu, mătura-ț-veri cugetele şî toată înălțarea ce se suie la ştiința lu Dumnezeu / {287[v]} şi duce în robie. {*Fili(p̂), g(T̂) 4*}[844] Rădică-ți to*t* gându*l* tău cătră ascultarea lu Hristos şi pacea lu Dumnezeu, carea covârşaşte pre toată mintea, păzească pre inema ta şi cugetele tale întru Hristos Isus.

Aceastea fiin*d* zise de dumnezeiescu*l* Varlaa*m*, Ioasa*f* n-avea măsură cursurilo*r* de lacrăme, ce ca dentru u*n* izvo*r* cura, cu multe pâraie, de se uda pre sine preste to*t* şi pământu*l* unde sta. Şi jelcuindu-se derep*t* despărțirea, ruga-se cumu e mai fierbinte, ca să-i fie şi e*l* soț călătoriei lui ceii de apoi, şi mai mul*t* să nu rămâie în urma lui în ceasta viiață, grăin*d*:

– Păntru ce, o, părinte, cau*ț* numai ce iaste ție unuia, iară nu cau*ț* şi ce iaste vecinului tău? Şi cu*m* veri umplea într-aces*t* lucru dragostea desăvârşită după [Cela] ce au zi*s* să iubeşti pre vecinu*l* tă[u] ca însuş pre tine? Tu amu te d[u]ci la răpaos, iară pre mine mă la[şi] în scârbă, şi în patime, şi încă mai nainte pănă a mă deprinde eu luptelo*r* postniciei, şi pănă a învăța eu navalele ceale în multe chipuri ale pizmaşilo*r*, de mă pui naintea oştii lo*r*, să mă ba*t* singu*r*. Crez al*t* ce va fi, fără numai iaste-mi a fi spurca*t* de ale lo*r* multe fealiuri de măiestrii[845]? // {288[r]} şî a muri cu moar<te> sufletească veacinică, – vaiu de mine! – care lucru întâmplează-se a fi luptătorilo*r* celo*r* neiscusi*ț* şî fricoşi. Ce te roagă Domnului, rogu-te, ca să iai şî pre mine den ceasta viiață şî să mă însoțeşti căii aceştiia, să-*ț* pa*r* de plate ostenealelo*r* tale ce ai a lua. Roagă-te ca nicio zi măcară după despărțirea ta, în ceastă viiață şi întru lățimea aceştiia pustii, să nu mai rătăcesc!

Aceastea Ioasa*f* cu lacrăme grăin*d*, starețu*l* cu blândeațe le ocrotiia şî-*l* potoliia, zicând:

– Nu ne e de folo*s*, fătu*l* mieu, a sta noi împotriva neurmatelo*r* judecățilo*r* lu Dumnezeu. Că eu mul*t* rugându-mă derep*t* aceasta şi pre nenevoitu*l* Stăpâ*n* nevoindu-*L* ca unu*l* de altu*l* să nu ne despărți*m*, luaiu ştire de la a Lui bunătate, cu*m* nu se cade ție să leapez acuma greotatea trupului,

[842] A doua slovă din cuvânt, с, este suprascrisă peste un semn indescifrabil, dar se distinge rezultatul final: ꙟсж. Pentru siguranță, scribul a reluat marginal slova с.

[843] Sl., în trad: II, *Corinteni, cap10.*

[844] Sl., în trad: *Filipeni, cap 4.*

[845] Scris: мыестрїи.

ce trebuiaşte să trăieşti întru post pănă-ţ[846] veri împleti cunună mai luminată. Că încă nu te-ai nevoit den dăstul pre potriva platei ce ţi se-au gătit, ce trebuiaşte să te mai osteneşti puţinel, / {288v} ca bucurându-te să întri întru bucuriia Domnului tău. Că eu sânt oarecum aproape de o sută de ai şî am lăcuit într-aceasta pustie, de sânt acuma, 75 de ai. Iară ţie, măcară de nu-ţ va nici fi vreamea atâta, însă a se apropiia, cade-se, cum porunceaşte Domnul, ca să te arăţi împreună-vorbitor şi cu nimica[2] mai lipsit decât ceia ce au portat greotatea zilei şi a zăduhului. *{Ma(tħ), g(l) 20}*[847].

Priimeaşte dară, o, iubitule, învăţăturile lu Dumnezeu cu dragoste. Că cealea ce chipzuiaşte El, cine iaste den oameni harnic să strice? Ce aşteaptă şi rabdă, păzit de darul Lui. Şi te strejuiaşte în toată vreamea de cugetele ceale protivnice. Şi curăţiia minţii, ca o comoară de mult preţ, păzeaşte-o nefurată, aducându-te pre tine cătră vedearea cea mai naltă, den zi în zi, ca să se umple întru tine aceaea ce au poruncit Mântuitoriul priatenilor Lui, zicând *{Ioa(n), g(l) 14}*[848]: „De mă iubeaşte cineva, păzească cuvântul Mieu şi Tată-Mieu va iubi pre dânsul. Şi vom veni cătră Dânsul şi ne vom face lăcaş la Dânsul".

Aceastea zicând stareţul şi mult mai multe decât aceastea, cari cuvinte se cuveniia sfinţitului al lui suflet şi de-dumnezeu-grăitoarei limbii lui, // {289r} prescârbitul sufletul lu Ioasaf mângâia. De-aciia-l trimease cătră neşte fraţi, carii departe de acolea avea lăcuita lor, să-i aducă cealea ce tribuiesc la sfânta liturghie. Şi încingându-se Ioasaf, foarte degrab umple slujba, că se temea să nu cumva, în urma lui, să-ş dea Varlaam datoriia firei şi să-ş mute duhul la Dumnezeu şi lui rrea pagubă să-i aducă deaca nu va nemeri nici cuvintele purcesului lui, nici ruga, nici blagosloveniia lui.

Dici aşa bărbăteaşte umblând el acea calea lungă şî aducând ceale ce-s de treabă sfintei jirtve, aduse preadumnezeiescul Varlaam necruntă jirtvă Domnului. Şî se cumenecă el şî deade şî lu Ioasaf preacuratele tainele lu Hristos. Bucurară-se în duh şî gustară den hrana[849] ce era deprinşi a mânca. Cu cuvinte de suflet folositoare, iarăş hrăniia pre sufletul lu Ioasaf, zicând:

---

[846] Scris iniţial: пѣцѫꙟ şi corectat prin notarea lui н peste primul ц.

[847] Sl. în trad.: *Matei, cap 20.*

[848] Sl. în trad.: *Ioan, cap 14.*

[849] Scris iniţial хранѫ şi corectat prin notarea lui а peste ѫ.

– O, iubite fiiu, nu iaste noauă a ne mai aduna în ceastă viiaţă la o mâncare şî la o masă, că mă duc amu în calea cea de sfârşenie a părinţilor miei. / {289[v]} Cade-se dară, cu libovu*l* ce ai cătră mine, derep*t* paza porunciło*r* lu Dumnezeu să arăţi răbdare într-aces*t* lo*c* până la sfârşi*t*, trăin*d* cu*m* ai deprins şî cu*m* te-ai învăţa*t*, şî pomenin*d* în toată vreamea pre smeritu*l* şî nelenevosu*l* sufletu*l* mieu. Cu bucurie amu bucură-te, şî cu veselie întru Hristos veseleaşte-te, că ai schimba*t* ceaste pământeşti şî putrezitoare, pre ceale vecuitoare şî neputrede; şî cu*m* că se apropie plata lucrurilo*r* tale şî dătătoriu*l* de plată amu stă înainte, Carele au veni*t* să vază în viia ce ai lucra*t* şi bogată plată derep*t* lucru să-*ţ* dăruiască. Că cuvânt de credinţă iaste şî vreadnic de toată priimirea, cu*m* strigă dumnezeiescu*l* Pave*l* {*II, Ti(m), g(l) 2*}[850]: „Că de vo*m* muri cu Dânsu*l*, cu E*l* vo*m* şî înviia. De vo*m* răbda cu Dânsu*l*, vo*m* şî împărăţi împărăţie de veac şî fără sfârşenie", strălucindu-ne cu lumina neapropiiată şî învrednicindu-ne razelo*r*, adeveri*t* fericitei şî de-viaţă-începătoarei Troiţe. //

{290[r]} Ca aceastea amu Varlaa*m* tocma[851] până seara şî prespre toată noaptea voroviia lu Ioasa*f*, carele plângea cu lacrăme neoprite, nerăbdân*d* dăspărţirea. Şî amu, cân*d* lumina de zio, sfârşindu-ş vorba cătră dânsu*l*, râdică mâinile şî ochii la ce*r*. Şî trimeţân*d* mulţimire lu Dumnezeu, zise:

– Doamne[852], Dumnezeu*l* mieu, Cela ce pretiutindenea eşti {*M(l) ko(c)*}[853] şî umpli toate! Mulţemescu-Ţi că ai căuta*t* asupra plecăciunei meale şî, întru derept-crezătoarea a Ta ispovedanie, sau mărturisire, şi întru calea poruncilo*r* Tale, învrednicitu-m-ai a sfârşi alergarea pribegiei meale de aice. Şî acmu, Iubitoriule de bine, Stăpâne preaîndurătoriu, priimeaşte-mă în sălaşele Tale ceale vecuitoare şi nu pomeni câte Ţe-a*m* greşi*t*, cu ştire şî fără ştire, şî păzeaşte şi pre credinciosu*l* robu*l* tău acesta, carele a-*l* aduce cătră Tine, pre mine, netreabnecu*l*, robu*l* Tău, învrednicitu-m-ai. Izbăveaşte-*l* de toată deşertarea, de toată ispita protivnicului, sau pizmaşului, şi-*l* fă a fi pre desupra a curselo*r* celo*r* cu multe împletituri, / {290[v]} cari hitleanu*l*, cătră înşelăciunea celo*r* ce vo*r* a se spăsi, întinsu-le-au. Piiarde, Atotputearnice,

[850] Sl. în trad.: *II, Timotei, cap 2.*

[851] Cuvânt apărut în glosă marginală pentru un termen indescifrabil din rând.

[852] Scris: Домне.

[853] Sl., în trad.: *Maleahi, sfârşit.*

pre toată putearea înşelătoriului denaintea feaţei robului Tău, şî dă lui volnicie a călca pierzătoriu*l* ca*p* a*l* pizmaşului sufletelo*r* noastre. Trimeate de sus daru*l* Sfântului Duhului Tău şi-*l* întăreaşte spre oştile ceale nevăzute, ca să se învrednicească <a> lua de la Tine cununa biruinţei, şi să se slavească întru dânsu*l* numele Tău[854], cela Sfântu*l*, a*l* Tatălui, şi a*l*, Fiiului, şi a*l* Sfântului Du*h*. Că[821] Ţie se cade toată slava şi lauda în veaci. Amin!

Aşa rugându-se, părinteaşte cuprinse pre Ioasa*f* şi pupare dăndu-i, cu sărutare sfântă. Şi cu chipu*l* crucii semnându-se, şi picioarele întinzându-ş, şi fiin*d* foarte bucura*t*, aşa ca cu*m* i-ară fi veni*t* neşte priiateni la dânsu*l*, duse-se întru fericita cale, trecân*d* cătră darea platei ce iaste acolo, fiin*d* bătrâ*n* şi pli*n* de zile duhovniceşti.

Glava XL[855]

Iară Ioasa*f*, apucându-se de părintele, cu câtă – cu*m* ai zice – smerenie şi dragoste[856], cu lacrăme-i uda trupu*l*. // {291[r]} Şî cu fealega ceaea de păr, carea i-o dedease e*l* în polată, înfăşindu-l, ceti pre dânsu*l* psalmii ce sânt rânduiţi la vreamea îngrupării, toată zioa şî toată noaptea cântân*d*, şî cu lacrăme udân*d* cinstitu*l* tru*p* a*l* fericitului.

Iară a doa zi, făcu groapă aproape de peşteră. Şî foarte cu bună-govire luân*d* sfântele moaşte bunu*l* şî cinstitu*l* fiiu, ale duhovnicului părinte, puse-le în groapă. Şî foarte fierbinte aprinzându-se în suflet, puse-se la rugă prea cu de-adinsu*l*. Şi zise:

– Doamne, Dumnezeu*l* mieu, auzi glasu*l* mieu cu care strigaiu {*Psa(l̃)*, 26}[857]. Miluiaşte-mă şi mă auzi, că pre Tine den inemă caut, pre Tine caută[858] sufletu*l* mieu. Nu întoarce faţa Ta de cătră mine, nice Te feri de robu*l* Tău

---

[854] Scris: тъи.

[855] Capitol fără titlu explicativ. Cf. redacţia slavonă, în care titlul, omis, a fost scris în partea stângă a filei, perpendicular oglinzii scrierii, pe două rânduri.

[856] Scris: драгостѣ.

[857] Sl., în trad.: *Psalmul 26.*

[858] Scris: каȣтѫ şi corectat prin scrierea lui ъ peste а.

cu mânie. Ajutătoriu-*m* fii şi nu mă împinge, Dumnezeule, Spăsitoriul mieu, că tată-mieu şî mumă-mea lăsatu-m-au, iară Tu, Doamne, priimitu-m-ai. Leage pune mie, Doamne, întru calea Ta, şî mă îndereptează pre cărarea[859] direptă / {291[v]} păntru vrăjimaşii. Nu mă da în sufletele celo*r* ce mă bântuiesc, că cătră Tine sâm*t* aruncat den zgău[860], {*Psa(l), 21*}[861] den pântecele maică-mea. Tu eşti Dumnezeu*l* mieu, nu Te delunga de mine, că fără de Tine nu iaste cine să-mi ajute. Că iată, întru adâncu*l* îndurărilo*r* Tale puiu nadeajdea sufletului mieu. Îndereptează viață mea, Cela ce îndereptezi toată zidirea cu nepovestită purtare de grije, {*Psa(l)*, 142}[862] şi-mi arată calea pre carea voiu mearge. Şi mă mântuiaşte ca u*n* bu*n* şi de-oameni-iubitoriu, păntru ruga şi rugăciunele lu Varlaa*m*, slugii Tale ceii placute. Că Tu eşti Dumnezeu*l* mieu şi pre Tine slăvesc[863], pre Tată*l* şi pre Fiiu*l* şi pre Sfântu*l* Du*h*, în veacii veacilo*r*. Ami*n*!

Aşa rugându-se, şezu lângă mormân*t* de plângea. Şi şezân*d*, adurmi. Şi văzu pre cei bărbați înfricoşați, pre carii văzuse şi mai denainte, unde veniră la dânsu*l* şi-*l* luară de-*l* duseră într-ace*l* mare şi minuna*t* câmp. Şi-*l* băgară într-acea preaslăvită şi luminată cetate. Şi întrân*d* e*l* pre poartă, întâmpinară-*l* alții, cu multă lumină luminați, avân*d* în mâini neşte cununi de străluciia cu o frumuseațe nespusă, // {292[r]} în ce chi*p*, ochi omeneşti niciodinioară n-au văzu*t*.

Dici întrebân*d* Ioasa*f*:

– Ale cui sân*t* aceale cununi, ce văz luminate[864] cu slavă?

Ei ziseră:

– Una iaste ție gătită, derep*t* ceale suflete multe, ce-ai mântui*t*. Ce acuma iaste împodobită şî mai mul*t* păntru viiața pustil<ni>cească, însă de o veri răbda bărbăteaşte până la sfârşit. Iară alta iaste amu a ta şî aceaea, ce

[859] Scris: кырарѣ.

[860] Scris: згъи.

[861] Sl., în trad. *Psalmul 21*.

[862] Sl., în trad. *Psalmul 142*.

[863] Scris: славескъ şi corectat prin scrierea lui ъ peste а.

[864] Scris:лȣминать.

se cade să o dai aceaea tătâine-tău, carele păntru tine se-au abătu*t* den calea cea rrea şî se-au căindu-se den toată inemă, împăcatu-se-au cu Domnu*l*.

Iară Ioasa*f*, auzin*d* aceasta, nesuferin*d* şi cu greu părundu-i, zise:

– Cu*m* să poată fi, eu atâtea păţin*d*[865] şi trudindu-mă, şi tată-mieu să nemerească daru*l* cu mine întocma, numai derep*t* singura pocainţă?

Şi zicân*d* aceastea, aciiş i se părea că veade pre Varlaa*m* unde-i împuta şi-i zicea:

– Dară nu sân*t* aceastea cuvintele meale, Ioasafe, care ţe-a*m* grăi*t* oarecân*d*, că cân*d* te veri îmbogăţi, nu veri fi darni*c*; şi tu atunce nu pricepeai aces*t* cuvân*t*, iară <a>cu*m* nu suferi a fi întocma cinstea tătâine-tău? / {292v} Şî nu te încă mai vârto*s* veseleşti în sufle*t* şi să-*ţ* pară bine, căce fu auzită multa rugăciunea ta derep*t* dânsu*l*?

Iară Ioasa*f*, cu*m* avea obiceaiu a grăi către dânsu*l* pururea, zise:

– Iartă, părinte, iartă, şi-mi spune unde lăcuieşti tu.

Iară Varlaa*m* zise:

– Într-acest preafrumo*s* şi mare oraş m-a*m* învrednici*t* a lăcui, în uliţa den mijlocu*l* oraşului, carea străluceaşte cu lumină nenumărată.

Şi <i>arăş părea lu Ioasa*f* unde roagă pre Varlaa*m* să-*l* ducă la lăcuita lui şi cu liubo*v* să-*l* ospeteaze. Iară elu-i grăiia:

– Încă n-au veni*t* vreamea să vii într-aceastea, purtân*d* încă sarcina trupului. Iară să veri răbda bărbăteaşte, cu*m* ţe-am porunci*t*, cu puţine*l*[866] mai de apoi veni-veri, şî acesto*r* lăcuite învrednici-te-veri, şî aceastaşi bucurie şî slavă nemeri-veri, şî în veaci cu mine fi-veri.

Dici, deşteptându-se Ioasaf den somn, avea-şi încă sufletu*l* plin de lumină acea, a nespusei slave. // {293r} Şî cu multă minune trimetea Stăpânului cântare mulţemitoare. Şî lăcui până la sfârşi*t*, trăind pre pământ adevărată viiaţă îngerească. Şî după petreacerea stareţului, luă-şi post încă mai greu.

Întru a*l* doauăzecilea şî cinci de ani lăsă împărăţiia pământească şî întră întru nevoinţa postniciei. Şî lăcui într-acea pustie treizeci şî cinci de ai,

---

[865] Scris: пъцинт.

[866] Scris: пѹчинел.

ca cu*m* vrea fi oarecine fără de tru*p*, mai presu*s* de oamenii postindu-se. Mai întâiu, multe suflete omeneşti zmulse de la şarpele ce*l* stricătoriu de suflete şi le aduse lu Dumnezeu spăsite. Şi păntru ace*l* lucru se învrednici darului apostolesc. Şi cu vrearea fu măceni*c*. Şi cu îndrăzneală mărturisi de Hristos naintea a împăra*ț* şi a muncitori. Şi propoveduitoriu cu mare gla*s* fu măriei lui. Şi iarăş, cu multe duhure hitleane se luptă în pustie şi pre toate le birui, cu putearea lu Hristos. Şi a multe darure şi milă de su*s* fu pârtaş. / {293v} De acolo avea e*l* ochiu*l* sufletului curăți*t* de toată turbureala pământească. Aşa privea la cealea ce vo*r* să fie, ca cealea ce sân*t* de față. Şi Hristos era lui în lo*c* de toate, pre Hristos pohtiia, pre Hristos ca cu*m* vrea fi de față-*L* vedea. Frumuseațea lu Hristos în toată vreamea era privindu-o, după prorocu*l* ce zice {*Psa(l)*, 15}[867]: „Nainte văzuiu pre Domnu*l*, denaintea mea pururea, că de-a direapta mea iaste să nu mă claten". Şi iarăş: „Lipitu-se-au sufletu*l* mieu de Tine şi direapta Ta luă pre mine".

Că adevă*r*, lipise-se sufletu*l* lui pre urma lu Hristos, împreunându-se Lui cu împreunare[868] nedespărțită. Nu scăzu[869] den lucru*l* lui ce*l* minuna*t*, nu-ş schimbă pravila postniciei lui, de la începu*t* şi[870] până la sfârşi*t* tot întocma păzindu-ş vrearea, carea avea den tinereațe până la aceaea vârsta. Şi mai vârto*s*, den zi în zi era sporind cătră mai naltă facere de bunătă*ț*, şî învrednicindu-se a mai curată vedeare.

De-aciia, cu traiu ca acela trăin*d*, şi aşa lucrare vreadnică de chemarea lui, dân*d* Celui ce l-au chemat, // {294r} răstignind lumea şie şi pre sine lumii, cu pace cătră Dumnezeu*l* păcii suie-se şi cătră pururea pohtitu*l* Stăpâ*n* duce-se. Şî feației Domnului {*P[(s)l 41]*}[871] curat şî fără-de-dvorbitor arată-se. Acolo amu, cu cununa slavei cea mai denainte gătită lui, împodobeaşte-se. Pre Hristos a vedea învrednicează-se, cu Hristos a fi spodobeaşte-se, de frumuseațea lu Hristos pururea bucură-se, Căruia

[867] Sl., în trad.: *Psalmul 15.*

[868] Scris: ӑпрк8наре.

[869] Scris: сказ8.

[870] Cuvânt scris supraliniar, deasupra lui ла.

[871] Sl., în trad. *Psalmul 41*; cf. Năsturel, 1904, p. 295, nota 1.

sufletu*l* în mâinile Lui dându-şi-*l*, mută-se în ţeara viilo*r*, unde e glasu*l* prăznuitorilo*r* şî unde[872] iaste lăcaşu*l* celora ce se veselesc.

Iară cinstitu*l* trupu*l* lui, u*n* veci*n* a*l* lui, u*n* bărbat sfânt, ce avea lăcaş aproape, carele şî calea către Varlaa*m* e*l* i-o arătase, dându-i-se ştire cu o descoperire dumnezeiască, veni tocma în ceasu*l* sfârşeniei lui. Şi-*l* cinsti cu cântări sfinte, şî vărsă lacrăme, semnu*l* dragostei ce avea către dânsu*l*. Şi alalte ce se ca*d* creştinilo*r* săvârşindu-le toate, puse-*l* în groapa părintelui său, că împreună se cădea să fie trupurile, a cărora suflete în veaci vor să lăcuiască unul cu altul. /

{294[v]} Şi dentru porunca unui înfricoşa*t*, carele tare-*l* cerceta în somn, crezân*d* ace*l* postilnic ce-*l* îngrupase, duse-se la Ţeara Indiei. Şî către împăratu*l* Varahiia apropiindu-se, puse-i nainte aiavea toate lucrurile de fericitu*l* Ioasaf. Iară el nelenindu-se, singu*r* mearse cu puteare mare de năro*d*. Şî ajunse la peşteră şî văzu mormântu*l*. Şî cu fierbinţi udându-*l* lacrăme, ia acoperemântul în laturi. Şi văzu pre Varlaa*m* şî pre Ioasa*f*, avân*d* mădularele, ce se zice părţile obrazului lo*r*, stân*d* pre tocmeala lo*r*, şi trupurile lo*r* nimica[2] schimbate den chipu*l* lo*r*, ce*l* dentâiu, şi de to*t* întregi, şi adeveri*t* sănătoase, şi cu îmbrăcămintele lo*r*. Dici aceastea curate trupuri a sfintelo*r* suflete multă bună-mirosenie lăsân*d*, şi grozăvie nicicu*m* arătân*d*, în coşciugu*l* de cinste băgă-le împăratu*l*. Şi la moşiia lui le mută. Iară cu*m* întră în urechile oamenilo*r* ace*l* lucru ce fu, mulţime de oameni foarte multă, fără de numă*r*, den toate oraşele şi den hotarele de împreju*r*, la închinăciunea şi la vedearea acelo*r* fericite trupuri se încura, // {295[r]} asupra cărora şi cântări sfinte cântân*d*, şi lumânări cu cinste aprinzân*d*. Putea-vrea zice cineva acolea, foarte cu cuviinţă şi cu dereptate aşa: lumânări împrejuru*l* feciorilo*r* şi moşneanilo*r* luminei. Dici cu strălucire şi cu mare frumuseaţe puseră-i în beseareca, carea tocma den temelie era ridicată – ce se zice zidită – de Ioasa*f*.

Şi multe ciude şi şi vindecări atunce, la mutare, şi într-alalte vremi, făcu Domnu*l* cu slugele Lui. Şi văzu împăratu*l* şi to*t* nărodu*l* puterile ce era într-înşii. Şi mulţi den limbile – ce se zice den păgânii – ce era împreju*r*, carii boliia cu necredinţa şi cu neştiinţa lu Dumnezeu, păntru semnele ce se

---

[872] Scris: ȣн҃ şi adăugat marginal де.

făcea, crezură. Şi toţi câţi vedea şi auziia viiaţa lu Ioasa*f*, cea potrivnică îngerilo*r*, şi a lui den tinere oase cătră Dumnezeu pohtă fără măsura[873], se mira, slăvin*d* păntru toate pre Cela ce în toată vreamea ajută celo*r* ce-*L* iubesc şi cu mari daruri i cinsteaşte.

Pănă aice iaste sfârşitu*l* aceştii poveşti, carea scriş voao împotriva poterii, / {295v} cu*m* <am> auzit den cinsti*ţ* şi nemincinoş bărbaţi, carii o au da*t* mie, ce se zice au spu*s* mie. Iară voi, carii cetiţi şi auzi*ţ* această de suflе*t* folositoare poveste, fie voauă a vă învrednici părţii acelora ce au plăcu*t* Domnului, păntru rugile şi rugăciunile lu Varlaa*m* şi ale lu Ioasa*f*, fericiţii, de carii iaste poveastea.

Întru Hristos Isus, Domnu*l* nostru, căruia se cade cinstea şi putearea, măriia şi cuviioşiia, împreună cu Tată*l*, şi cu Preasfântu*l* Duh, acuma, şi pururea, şi în veacii veacilo*r*. Ami*n*!

Cântecu*l* lu *sty* Ioasa*f*, cân*d* au întra*t* în pustie

Priimeaşte, pustiio, ca <o> maică pre fiiu-său, întru linu*l* şi tăcătoriu*l* sânu*l* tău, pre mine, carele a*m* fugi*t* de rrea curvă [lumea] aceasta. O, preafrumoasă pustiio, că te iubiiu mai vârto*s* decâ*t* cămărâle împărăteşti şi decâ*t* pol<e>itele polăţi. Nu opri cu înfricoşările tale verzile ramuri, ce se clătesc de suflarea a mici vânturi. Şi mă voiu duce în codru pren frumoasa viia ta, şi voiu fi ca o fiiară sălbatecă, singur rătăcind şi fugând de oameni, // {296r} şi de ceastă viiaţă cu multe valuri, şezân*d* plângând şi jelcuindu-mă întru adâncu*l* şi sălbatecu*l* sânu*l* tău. O, Hristoase, Împăratu*l* tuturo*r*, nu mă lipsi de cerească împărăţiia Ta!

---

873 Dupa а, adăugat de o altă mână, ъ.

Glosar[923]

a prep. „la” 9^{v}, 10^{r}, 12^{v} etc.

aciiși adv. „îndată” 281^{r}.

aiurea adv. „în alt loc, nedeterminat” 69^{v}, 70^{v}, etc.

ajutător s.m. *1.* „susținător, adept, partizan” 2^{v}; *2.* protector, ocrotitor ” 46^{r}, 114^{r}, 114^{v} etc.

ajutorie s.f. „ajutorare” 174^{v}.

alergătură s.f. *1.* „alergare”11^{v}; 2. la pl. în expr. ~ *cailor* „curse de cai” 231^{v}.

amărât adv. „amarnic, straşnic, cumplit” 11^{v}.

aorea adv. *1.* „altădată” 70^{r}. 2. (repetat) „când ... când, acum ... acum” 218^{v}.

apotecar s.m. „farmacist” 220^{v}.

atunceş adv. „tot atunci, chiar în acel moment” 181^{r}.

băsăoași s.m. pl. „pizmași, invidioși” 47^{r}.

băsău s.n. *1.*„ură, pică, mânie; dorință de răzbunare” 11^{r}, 16^{v}, 75^{v}; *2.* în expr. adv. *cu* ~ „mânios” 218^{v}.

becestnic, -ă adj. „nenorocit, mizerabil” 9^{v}, 45^{r}, 64^{v} etc.

becestniceaşte adv . „ca un becisnic” 8^{r}, 9^{r}.

becestnicie s.f. „nenorocire, ticăloşie, mizerie” 30^{r}, 178^{v} etc.

bestnici vb. „a deplânge” 231^{r}; cf. sl. **окаати** var. a lui **окаꙗти** „deflere”; v. Miklosich, s.v.

blagocestie s.f. „evlavie, pietate, credință” 267^{v}.

---

[923] Glosarul cuprinde termeni mai puțin sau deloc cunoscuți cititorului modern, ori care devansează atestările cunoscute. Cuvintele au fost înregistrate în varianta care apare în text. Între croşete duble am notat glosele marginale sau interne ale traducătorului. Unele sensuri au fost stabilite prin raportare la redacția slavonă, iar apoi la *Lexiconul* lui Miklosich. Cuvintele şi/sau glosele cu asterix (*) aparțin manuscrisului 2470.

blăstemățeaşte adv. „ca un blestemat" 8^{r}.

bogorazumie s.f. „cunoaştere" 253^{v}.

bogoslovie s.f. „teologie" 266^{r}.

buicie s.f. „mândrie, nebunie" 102^{v}.

bună-govire* s.f. „«smerenie»*, evlavie" 3^{v}, 291^{r}.

bună-minte s.f. (calc lingv. după sl. благоразоумик „sagacitas"; v. Miklosich, s.v.) „clarviziune, perspicacitate, agerime a minții" 48^{r}.

burianul s.n. „buruiană, bălărie" 176^{v}.

camai adv. „mai" 97^{r}, 279^{r} etc.

carâtă s.f. „caretă" 22^{v}, 38^{r}.

căutare s. „îngrijire" 17^{v}.

câzâlbaş s.m. „pers, persan", «persilor 4^{r}.

câzâlbăşesc, -(e)ască adj. „persan, «persidească»" 24^{v}.

cerean s.m. (calc lingv. după sl. небесьнъ. „caelestis" v. Miklosich, s.v.) „care locuieşte în cer(uri)" 51^{v}.

chelciug s.n. „bani de cheltuială, leafă" 204^{r}.

cherdos s.m. sg. „«folos», câştig" (79^{r})

corcodil s.m. „crocodil" 222^{v}.

coruna vb. „a încorona" 83^{r}.

corună s.f. „coroană" 38^{v}, 41^{v}.

crescătură s.f. „care creşte, care se dezvoltă, vietate" 43^{r}.

crescut s.m sg. *1.* „vârstă, etate" (cf. sl. възрастъ „aetas", Miklosich, s.v.) 6^{r}, 15^{r}; *2.* adj. „matur" 218^{v}.

crudie s.f. „cruzime, «ce se zice nemilosârdiia»" 267^{r}.

cumirniță s.f. „templu sau altar dedicat zeităților păgâne" 250^{r}.

cumuși *1.* „îndată (ce)" 5^{v}, 129^{v}; *2.* „după cum, precum" 165^{v}, 172^{r} etc.

cursură s.f. „curs, trecere" 8^{r}, 14^{r}. 2. „curgere" 243^{r}, 287^{v} etc.

dărdaş s.m. „lăncier, sulițaş" 237^{r}.

de-bine-iubitor adj. „binevoitor, îngăduitor" 9^{v}.

deleatnec adj. „vrednic, în stare" 114^{v}.

descoperire s.f. în sint. ~ *dumnezeiască* „revelație" 294^{r}.

deşertare s.f. „deşertăciune" 8^{r} , 10^{v}, 85^{r} etc.

deusebi adv. „în poziție izolată; separat; într-o parte" 18^{r}.

dichis s.n. *1.* în expr. *cu multe feliuri de ~* „cu toate cele necesare, fără să lipsească nimic; cu grijă, ordonat" 185^{v}. *2.* (var. pl.) *dechise* „unelte, obiecte" 191^{v}.

divan s.n. „judecată" 4^{v}.

domăitor s.m. (cf. în sl. **съвεсѣдьникъ**) „cel care vorbeşte, care se sfătuieşte, sfătuitor, «vorovitorul lu Dumnezeu»[924]" 175^{v}.

dulceață s. f. „voluptate, plăcere a simțurilor" în sint. *iubirea de ~* ; cf. sl. **сластолюбиѥ** „amor voluptatis (v. Miklosich, s.v.) 86^{r}.

dutină s.f. (cf. în sl. **ошьльствиѥ** „vita solitaria; v. Miklosich s.v.) „singurătate 104^{r}.

eresă s.f. „erezie" 168^{v}.

ereticitură s.f. „erezie" 276^{v}.

estestvoslovie „fiziologie" 223^{v}.

etimologhie s.f. „etimologie, «răspuns gata»" 132^{v}.

fățărie s.f. „fățărnicie, ipocrizie, perfidie" 175^{r}.

fealegă s.f. „zdreanță" 137^{r}, 277^{v}.

fericitură s.f. „fericire" 175^{v}.

fetesc, -ă adj. „de fată, de fecioară" 165^{r}.

feti vb. „a rămâne nemăritată" 241^{v}.

fiire s.f. „ființă, creat" 9^{r}, 10^{v}, 50^{r}.

filosofi vb. „a filozofa" 31^{v}.

filosofie vb. „filozofie, «ce se zice înțelepciunea»" 14^{r}, 131^{r}, 191^{r} etc.

finiche s.f. pl. „curmale" 284^{r}.

fruntaş s.m. „cel mai mare, căpetenie, conducător" 176^{r}.

---

[924] Sintagma, *vorovitorul lui Dumnezeu*, este glosată prin *domăitor*.

ghivezeală s.f. „(vopsea, substanță) de culoare roşu-închis" 96^{v}.

golătate s.f. „goliciune, sărăcie" 118^{v}.

greață s.f. în expr. *a-i fi* ~ „a-i veni/cădea greu" 11^{v}, 205^{v}.

gubav adj. „lepros" 28^{v}.

hlăpie s.f. „desfrânare" 219^{v}, 222^{r}.

hreasturi s. n. var. a lui *vreascuri* „uscături, crengi, ramuri uscate, căzute din copaci" 122^{v}.

hulnic adj. „hulitor, defăimător, calomniator" 201^{v}.

i conj. „și" 111^{v}, 275^{v} etc.

iani interj. „ia" 18^{r}.

ieşire s.f. „plecare" 183^{r}.

ijdărâtor s.m. „creator" 242^{v}.

ijderi, izdi vb. „a se ivi, a se naşte, a se isca" 167^{v}, 281^{r}.

ispită s.f. „cercetare, examinare, probă" 21^{v}.

ispiti vb. „a cerceta, a verifica"18^{v}.

izgon s.m. „pribeag, fugar" 87^{r}.

îmblastră s.f. „plasture" 220^{v}.

împoncișat, -ă* adj. "opus, contrariu, potrivnic" 2^{r}.

începător(iu) s.m. *1.* „inițiator" 13^{v}, 67^{v}. *2.*„căpetenie, conducător" 105^{r}.

începătură s.f. *1.* „exemplu, pildă" 1^{r}, 6^{r}, 47^{r}etc. 2. „început, origine" 42^{v}, 67^{r} etc.

încura vb. „a se lua la întrecere" 13^{v}.

înomeni (a se ~) vb. (despre Dumnezeu) „a se face om, a se naşte" 56^{v}, 92^{r}.

întreba (a se ~) vb. *1.* „a se judeca (cu cineva)" 245^{v}; 2. în expr. ~ *în cuvinte* „a cere socoteală, a se răfui" 4^{r}, 234^{r} .

întunearec s.n. *1.* „mulțime, număr foarte mare, miriade, puzderie" 63^{v}, 109^{v} , 135^{r} etc.; 2. (prin op. cu Hristos = *lumină*) „absența credinței în Hristos, credință în idoli" (132^{r}, 169^{r}, 190^{v}); *3.* în sint. *țiitor de ~* (fig.) „duh al răului" 12^{v}.

înțelegătură „înțelegere, rațiune, judecată, minte" (cf. în sl. *razumie*) 43^r, 146^r etc.

înțelegătură s.f. „înțelegere" 175^r

învechiciune s.f. „vremelnicie" 170^r.

învescut, s. „acoperit; îmbrăcat" 58^v, 262^r etc. 2. „amăgit, înşelat" 214^v.

înveşti vb. *1.* „a îmbrăca, a acoperi" 3^v, 161^v, 188^r, 243^r, etc.; *2.* „a înşela, a ademeni" 214^v,

junc s.m. „taur s. bou tânăr" 13^v.

junghia (a se ~) vb. „a se jertfi, a se sacrifica" 202^v.

lăcuită s.f. „casă, locuință" 104^r, 125^r etc.

li(u)bov s.n. „dragoste, iubire" 289^v, 292^v.

linie s.f. în loc. adv.: *cu ~* «cu blândețe» 4^v; în loc. adv. *în ~* „în pace, în linişte" 106^r;

lupi vb. „a răpi" 74^v (cf. mss. 3339, f. 58^r: *răpesc* pt. *lupesc*).

mai-mare s.m. „căpetenie, conducător" 105^r.

mainte ad. „înainte" 14^r.

măiestrie s.f. „viclenie, şiretlic"287^v.

mârşav adj. „slab" 3^v.

meidan s. n. „spațiu deschis, folosit ca loc de înfruntare" 214^r.

meşte vb. „a turna în pahar" 137^r.

micşurătură s.f. „înjosire, diminuare a valorii cuiva, ştirbire" 215^r.

milostine s.f. „milostenie, pomană, binefacere" 126^v.

milostivnicie s.f. „milă, bunăvoință, binefacere" 9^v.

moştneni vb. „a moşteni" 86^r.

muncitor s.m. „tiran, călău, ucigaş" 100^r, 121^v, 198^v etc.

muncitoresc, -ă adj. „chinuitor, greu de suportat," 49^v; «adecă putearnec» 237^v.

muncitorie s. f. *1.* „tiranie" 122^v, 135^r, 251^r etc. *2.* «ce se zice împărăția» 195^v. *3.* în expr. *prin ~ diiavolului* «ce se zice prin împărăția cea nemilostivă a diiavolului» 266^r.

nădăi (a se ~) „a-şi pune nădejdea în..., a se încrede" 81^{r}.

năiemnic s.m. „persoană angajată cu plată pentru a efectua o activitate, slugă" 94^{v}.

născut adj. în expr. *den* ~ „din naştere" 55^{v}.

neascultare s. f. în sint. *pomul* ~ „pomul interzis, al cunoaşterii binelului şi răului" 45^{r}.

neclătinat adj. „imuabil" 6^{v}.

necrunt, -ă adj. „care se face fără vărsare de sânge, neînsângerat" 289^{r}.

nedăstul s.n. „care nu este de ajuns, insuficient" 103^{v}.

nefiire s.f. „nefiinţă" 31^{r}, 49^{v}.

nehar în expr.vb. *a avea* ~ „a fi lipsit de har" 10^{v}.

neieşit adv. (calc lingv. după sl. **нєисходьнъ**) „fără să iasă" (24^{v}).

neînţelegut, -ă adj. „neînţeles" 214^{r}.

nelesnie s.f. (cf. sl. **нєоудобиѥ** „difficultas"; v. Miklosich, s.v.) „dificultate, greutate" 129^{r}.

nemoşti a se ~ vb. (cf. în sl. **ослабити** „debilitare") „a slăbi" 38^{r}.

nestător adj. „nestatornic, instabil" 112^{r}.

neşchiţel adj. neh. „puţin, niţel" 115^{v}.

netreabă s.f. „lipsă de valoare, de importanţă" 190^{v}.

obicină s.f. „obicei, ritual" 284^{v}.

obrici vb. „a se feri de ceva, a evita" 268^{r}.

oglăsi vb. „a învăţa pe cineva dogmele unei religii" 268^{r}.

op s. n. (eliptic, urmat de un verb la conjunctiv) „trebuie" 186^{r}.

opacină s.f. „vâslă scurtă; lopată" 274^{v}.

osfinteală s.f. „ajutor, apărare, folos, sprijin" 203^{v}, 223^{r}.

ostăşi vb. „a se război, a lupta" 170^{v}.

ostăşire s.f. „curaj, vitejie" 170^{v}.

oşti s. f. pl. în expr. *a se da în* ~ „a lupta" 203^{v}.

oşti vb. (fig.) „a lupta; a se strădui să învingă un obstacol; a combate o idee, o atitudine" 7^{r}, 161^{r}, 191^{r}.

otceaanie s.f. „descurajare, deznădejde, disperare” 229^{v}.

pamete s.f. „pomenire, ceremonie religioasă pentru un mort” 270^{v}.

paveză s.f. „scut” 287^{r}.

pârâş s.m. „cel care pârăşte” 17^{v}.

pârvac s.m. „primul, cel dintâi, «ce se zice întâiu»” 67^{r}.

persidesc, -ă adj. „persan” 24^{v}.

pesti vb. (cf. prep. *peste*) „a întârzia” 56^{v}.

pil s. n. în expr. *gârbace de ~* „bici cu codiriştea scurtă, făcut din vână de bou” 231^{r}.

pizmătăresc adj. „duşmănos, care trădează ură” (5^{v}).

pohibă s.f. în expr. *în ~* „cu intenţia de a provoca supărare, în ciudă” 224^{r}.

posterii s.f. la genitiv în sint. *locul ~* „de postit, unde se posteşte” 159^{r}.

potcă s.f. „supărare, necaz” 250^{v}.

preaget s.n. „tihnă, răgaz, odihnă” 103^{v}.

predecălui vb. „a predica” 213^{v}.

predecăluitor s.m. „predicator” 254^{r}.

price s.f. „dispută” 23^{v}.

prijeneală s.f. „sprijin, ajutor” 203^{v}.

pripă s.f. în loc adv. *de ~* „pe neaşteptate” 29^{r}.

procator s.m. „orator” 63^{r}.

psalomnic s.m. „psalmist” 75^{v}.

pustilnic s.m. „pustnic, ascet, anahoret, eremit” 185^{v}.

răducător adj. „asemănător” 126^{r}.

răduce vb. „a se asemăna, a fi la fel, similar cu cineva sau ceva” 72^{r}, 148^{v}.

răducere s.f. „asemănare” 249^{r}.

răni vb. în expr. *a se ~ în suflet, a-şi ~ sufletul* „a se întrista, a suferi, a se îngrijora” 32^{r}, 184^{r}.

răstigni (a se ~) vb. „a se supune, a fi rob cuiva” 5^{r}, 107^{r}, 152^{v} etc.

rătăcitură s.f. „rătăcire” 194^{v}.

râbnic s.n. „heleşteu" 169r.

ritor s.m. „orator" 214r, 226r, 227r etc.

sahaidac s.n. „săgeată" 221r.

sărăcin s.m. „sarazin, arab, maur" 252v.

săvai conj. „fie, sau, ori" 147v.

scădenie s.f. „dispariție" 281v; cf. ms. 3339: *lipsă.*

scârbă s.f. „stare de întristare, supărare, nemulțumire, chin" 8r, 27r, 188v etc.

scârbnic adj. „nefericit, chinuitor"189v.

schimbătură s.f. „schimbare" 108v.

selbezi vb. „a deveni slab, fără putere, fără vlagă" 31r.

semna vb. „a se asemăna" 112r.

semui vb. „a judeca, a chibzui" 132v.

semuire s.f. „judecată, cumpănire" 48r.

sfârşitor, -e adj. „etern" 45r.

siloghism s.m. „silogism, (la pl.) «chipzuialele gândurilor lor»" 227r.

singur(ă)-volnic(ă) adj. „samavolnic, după bunul plac, abuziv" 44r.

singur, -ă (calc semantic după sl. самъ „singur; însuşi) „însuşi, însăşi" 9r, 13r, 13v etc.

singurească adj. f. „solitară, «ce se zice călugărească»" 101v.

slavoslovi vb. „a preamări pe Dumnezeu, a glorifica, a aduce slavă" 183v.

slobozie s.f. „libertate" 9v.

sorliță s.f. „zăgan, vultur-bărbos" 222v.

spăsenie „mântuire, izbăvire" 6r, 120v, 130r.

spețiar s.m. „spițer, farmacist, « ce se zice apotecar»" 220v.

spiță s.f. (cf. în sl. степени) „treaptă" 86v.

stat s.m. *1.* (cf. sl. възрастъ „aetas") „existență, viață" 14v; 2. „statură" 50v, 80r etc.

stător, -e adj. „statornic, trainic, durabil" 123r.

stârmină s.f. „prăpastie, râpă" 207v.

stârminos, -ă adj. „stâncos" 228v.

stratocamil s.m. „struț" 79^{r}.

strimtură s.f. „necaz, supărare 27^{v}.

şar s.n. „culoare, vopsea" 217^{v}.

şupi vb. a fura" 190^{r}.

şuteală s.f. „amăgire, lingușire, măgulire, înşelăciune" 203^{r}, 207^{r} etc.

şutili vb. „a amăgi, a liguși, a înşela 190^{r}.

tarii s.m. pl. art. „puternicii, stăpânii" 121^{r}.

tărie s.f. „putere, stăpânire" 121^{r}.

tinos, -ă adj. „noroios, mlăştinos, plin de tină" 219^{v}.

tiranie s.f. „tiranie, «ce se zice muncitoriia»" 135^{r}.

tribuitor s.m. „sărac, om lipsit de cele necesare traiului" 70^{r}.

trufă s.f. „trufie" 4^{r}, 255^{r} etc.

țărânaş s.m. „pământean" 106^{r} (calc lingv. după sl. **прѣстнїи** adj. „terreus" (v. Miklosich).

umedeală s.f. „umoare" 29^{r}.

undi vb. (fig.) „a pescui" (?)160^{v}.

unie s.f. „uniune" 82^{v}.

urdina vb. „a face un drum de repetate ori" 162^{v}.

val s.n. *1.* „nelinişte, zbucium" 271^{v}. *2.* „tulburare, supărare" 272^{r}. *3.* „răzvrătire" 275^{v}.

vârhovnic s.m. „conducător, şef" 76^{v}.

vârtute s.f. „putere" 29^{v}.

vechiu în loc. adj. ~ *de multe zile* „bătrân" 29^{v}.

vecuitor adj. „veșnic" 141^{r}, 286^{v} etc.

veri conj. (în constr. corelative cu el însuși: *veri... veri)* „fie, ori" 22^{v}.

vindec s. n. în expr. *fără* ~ „fără vindecare" 74^{r}.

virş s.n. „vers, «ce se zice cântări»" 223^{r}.

vită s.f. *1.* „animal" 248^{r}; *2.* (la pl., cf. în sl. **побътии**) „viețuitoare" 148^{r}. *3.* „ceea ce este viu, «vitei, adecă viului»" 61^{v}.

volnicie s.f. „putere" 10^{v}.

vremenic adj. „trecător" 6^{r}, 121^{v} etc.

vremesc, -ă adj. „vremelnic, trecător" 278^{r}.

zalod adv. în loc. adv. *în* ~ „în zadar, fără rezultat" 115^{r}. 271^{v}.

zăv(e)asă s.f. „perdea" 177^{v}.

zgău s.n. „pântece" 291^{v}.

zmult, -ă adj. „smuls, îndepărtat" 127^{r}.

Bibliografie

ABRAMOVICI, I., *Кутейнське видания* 1637. *«Гісторіі про Варлаама та Йоасафа»*, in *Звідомлення ленінградського товариства дослідників української історії, письменства та мови за* 1922 – 1296, Kiev, 1927.

*** *Atlasul lingvistic român,* publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj, sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I (ALR I), vol. I: *Părțile corpului omenesc şi boalele lui* de Sever Pop. Cluj, Muzeul Limbii Române, 1938; vol. II: *Familia,naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea* de Sever Pop. Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942.

BHOSE, Amita, http://amitabhose.net/Articol.asp?ID=65

BIANU, Ion, HODOş, Nerva, *Bibliografia româneasca veche. 1508–1830.* Tomul I, 1508–1716, Bucuresti, 1903 (BRV, 1903).

BIANU, Ion, SIMONESCU, Dan, *Bibliografia românească veche. 1508–1830.* Tom. IV, *Adăugiri și îndreptări,* București, 1944 (BRV, 1944).

BILLIO PRUNAEO, Jacobo, MICHAELIS, S. in eremo Coenobiarcha interprete, *S. I. Damasceni historia de vitis et rebus gestis SS. Barlaam eremitae et Josaphat Indiae regis,* Colonia, 1593, edited once more in 1643.

BUDGE, E. A. Walis, *Baralâm and Yĕwâsĕf: being the Ethiopic version of a Christianized recension of the Buddhist legend of the Buddha and the Bodhisattva.* The Ethiopic text edited for the First time with an English Translation and Introduction, etc., by ~. [With plates.]. Volume I Ethiopic text with two plates, Cambridge at University Press, 1923.

CARTOJAN, N. *Cărțile populare în literatura românească,* I, *Epoca influenței sud-slave,* Bucureşti, 1929, p. 232 – 250.

CARTOJAN, N, *„Ceasornicul domnilor" de N. Costin și originalul spaniol al lui Guevara,* în „Cercetări literare", IV, 1940.

CĂLINESCU, G, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941.

CIOBANU, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, 1947.

COUTO do, Diego *Decada quinta da Asia dos feitos que os Portugueses fizerão*, lib. VI, cap. II, Lisboa, 1612, fol. 123 ş.u.

*** *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei, 1979, p. 609 – 611 (DLRO, 1979).

*** *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, text stabilit şi indice de Gh. Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Al. Mareş, Alexandra Roman Moraru, Bucureşti, 1979.

FRANCU, C., *Topica lui **mai** și a altor adverbe (**cam, prea, și, tot**) în construcții de tipul **(nu) mă mai duc***, în „Limbă și literatură", III, 1983, p. 321 – 335.

FRANKO, Ivan, *Варлаам и Йоасаф*, Lvov, 1897.

GASTER, M. *Chrestomație română. Texte tipărite şi manuscrise [sec. XVI–XIX], dialectale şi populare cu o introducere, gramatică şi un glosar român–francez*, vol. I–II, Leipzig-Bucureşti, 1891.

GENT, H. P., *The History of the five Wise Philosophers: or The Wonderful Relation of the Life of Jehosaphat the Hermit, son of Avenerio King of Barma in India. The manner of his Conversion to the Christian Faith, and the horrid Persecutions he suffered for the fame. With the Miracles he wrought: And how, after his turning Hermit, he lived in a Cell in the Desart thirty six Years. A Treatise both Pleasant, Profitable, and Pious.* By ~ , London, 1672. Printed for D. Page, T. Passenger, and B. Hurlock, living on and near London Bridge.

HAYES, Will, *How the Budha Became a Christian Saint*, Chatam, England, 1931.

IKEGAMI, Keiko, *Barlaam and Josaphat. A Transcription of MS Egerton 876 with Notes, Glossary, and Comparative Study of the Middle English and Japanese Versions*, New York, 1999.

IORGA, N., *Istoria literaturii religioase până la 1688*, în *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, VII, *Cărți domneşti, zapise şi răvaşe*, Partea a III-a, Bucureşti, 1904, p. 166.

*** *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, de Gh. Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, I. Gheție, Alexandra

Roman Moraru şi Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheţie, Bucureşti, 1997 (ILRLEV).

JACOBS, Joseph, *Barlaam and Josaphat. English Lives of Buda*, Edited and Enduced by ~, London, 1896.

KOCH, John (editor), *Chardry Josaphaz, Set dormanz, und Petit plet; Dichtungen in der anglo-normannischen Mundart des XIII. Jahrhunderts. Zum ersten Mal vollständig mit Einleitung, Anmerkungen, und Glossar*, Leipzig, 1879, reprinted Wiesbaden 1968.

KUHN, E., *Barlaam und Joasaph. Eine bibliographisch-literargeschitliche Studie*, Münich, 1893.

KUKENHEIM, L., *Esquisse historique de la langue française*, Leiden, 1962.

LĂZĂRESCU, Emil, *O icoană cunoscută din secolul al XVI-lea şi problema pronaosului bisericii Mănăstirii Argeşului*, în „Studii şi cercetări de istoria artei", seria Artă plastică, tom 14, 1967, nr. 2, p. 198.

MACDONALD, K.S. (1), MORRISON John (2), *The Story of Barlaam and Joasaph: Budhism & Christianity*. Edited by (1). With Philological introduction and notes to the vernon, harleian and bodleian versions, by the Rev. (2), Calcutta, 1895.

MARES, Al. *Două scurte scrieri cu caracter monahal atribuite lui Neagoe Basarab. Contribuţii filologice*, în LR, LXI, 2012, nr. 1, p. 16–26.

MARSHAL LANG, David, *The Balavariani* (*Barlaam and Josaphat*). *A tale from the Christian east translated from the old Georgian*, Introduction by Ilia Aduladze, London, 1966.

MAZILU, Dan Horia, *Udrişte Năsturel*, Editura Minerva, Bucureşti, 1974.

MAZILU, Dan Horia, *Varlaam şi Ioasaf. Istoria unei cărţi*, Bucureşti, 1981.

MAZILU, Dan Horia, *Viaţa Sfinţilor Varlaam şi Ioasaf. Autonomizarea parabolelor*, în *Studii de literatură română veche*, Bucureşti, 2005,

MIKLOSICH, Franz, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Emendatum auctum*, Wien, Scientia Verlag Aalen, 1963.

MOLDOVANU, Dragoş, *Dimitrie Cantemir între umanism și baroc*, Iași, 2002.

MORARU, Mihai, Velculescu, Cătălina, *Bibliografia analitică a cărţilor populare laice*, partea a II-a, București, 1978, p. 437 – 495.

NĂSTUREL, P.V., *Originea boierilor Năstureli*, în *Revista pentru istorie, archeologie și filologie*, tom X, 1909, p. 1–25.

NĂSTUREL, P.V., *Genealogia Năsturelilor,* în „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", tom. XI, 1910, partea 1, p. 37 – 71; partea 2, p. 282 – 330.

NĂSTUREL, P.V., *Vieața Sfinților Varlaam și Ioasaf.* Tradusă din limba elenă la anul 1648 de Udrişte Năsturel de Fiereşti, al doilea logofăt. Tipărită pentru prima oară de Generalul ~, Bucureşti, 1904.

ONU, Liviu *Neologisme greco-latine în romanul* ***Varlaam şi Ioasaf****, versiunea Udrişte Năsturel,* în SCL, XLV, 1994, 1–2, p. 69–74.

PANAITESCU, Petre P., *L'influence de l'œuvre de Pierre Moghila dans les Principautés roumaines.* Excerpt from *Melanges de l'École Roumaine en France,* V, 1926, p. 43 – 45.

PERVIAN, Iosif, *Micu și romanul popular Varlaam și Ioasaf,* în *Studii de literatură română,* Cluj-Napoca, 1971, p. 31 – 32.

PETKANOVA, Donka, (Editor), *Старобългарската литертура. Енцикнедичен речник.* Veliko Trnovo, 2003, p. 86.

PIRU, Al., *Istoria literaturii române de la origini până la 1830,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1977, p. 82 – 86.

PREDESCU, L., *Udrişte Năsturel şi răspândirea romanului religios* ***Varlaam şi Ioasaf,*** în BOR, LXXXIV, 1965, ms. 1-3, p. 64 – 112.

RADU, Iacob, *Doi luceferi rătăcitori,* în „Analele Academiei Române", seria III, tom II, Mem. sec. lit., nr. 3, București, 1923, p. 36.

*** *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Na Svijet Izdaje Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umietnosti. *Provrtotinica – Pustopasno,* U Zagrebu, 1952 (*Rječnik*).

SONET, Jean, *Le roman de Barlaam et Josaphat. Recherches sur la tradition manuscrite latine et francaise,* Louvain, 1949.

STANCIU ISTRATE, Maria, *Rarități lexicale în romanul popular Varlaam şi Ioasaf, versiunea Udrişte Năsturel,* în volumul *In honorem Gheorghe Mihăilă.* Editura Universității din Bucureşti, 2010, p. 315 – 323.

STANCIU ISTRATE, Maria, *Un cărturar român în căutarea literarității. Udrişte Năsturel,* în „Limba română", LX, 2011, nr. 1, p. 86 – 94.

STANCIU ISTRATE, Maria, *Derivate neobişnuite într-un text românesc din a doua jumătate a secolului al XVII-lea,* în LR, LXI, 1/2012, p. 37–44.

STANCIU ISTRATE, Maria, *Denumiri ale efemerului într-un roman religios din veacul al XVII-lea,* în Zafiu, Rodica, Adina Dragomirescu, Alexan-

dru Nicolae, Ariadna Ştefănescu (eds.), *Limba română: direcții actuale în cercetarea lingvistică*, Actele Colocviului internațional al *Catedrei de limba română*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2012 p. 317–323.

*** *Starobŭlgarski rečnik*, tom I, Sofia, 1999, Izdatelstvo Valentin Trjanov (*Rečnik*, 1999).

ŞTEFĂNESCU, I. D., *Le roman de Barlaam et Joasaph illustré en peinture*, în „Byzantion. Revue Internationale des Études Byzantines", tome VII (1932), p. 345 – 369.

ȘTREMPEL, G., *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, vol. I, București, 1959.

ŞTREMPEL, Gabriel, *Catalogul manuscriselor româneşti. B.A.R., 1 – 1600*, I; II, *1601–3100*, III, *3101–4413*, Bucureşti, 1978, 1983, 1987.

TURDEANU, Emil, *„Varlaam şi Ioasaf". Istoricul şi filiațiunea redacțiunilor româneşti*, în „Cercetări literare publicate de N. Cartojan", Bucureşti, 1934[a].

TURDEANU, Emil, *Versiunile traducerii lui Udrişte Năsturel*, Bucureşti, Tipografia Cărților Bisericeşti, 1934[b].

TURDEANU, Emil, *La littérature bulgare du XIV[e] siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Paris, 1947, p. 49 – 55.

TURDEANU, Emil, *Le roman de Barlaam et Ioasaph en roumain. Les versions d'Udrişte Năsturel, de Vlad Boțulescu et des «Vies des Saints»*, in *Études de littérature roumain et d'écrits slaves et grecs des Principautés Roumains*, Leiden, 1985, p. 329 – 380.

WOODWARD, G. R. and MATTINGLY, H., *St. John Damascene. Barlaam and Joasaph*. With an English translation by the rev. ~, London – Cambridge Massachusetts, 1914, reprinted in 1953.

XENOPOL, A. D. *Istoria românilor. Dacia Traiană*. ediția a III-a, revăzută de autor, îngrijită și ținută la curent de I. Vlădescu. Volumul 7, *De la Matei Basarab şi Vasile Lupu până la Brâncovanu: 1633-1689*, București, [1929].

ZOTENBERG, H., *Notice sur le livre de Barlaam et Joasaph*, accompagnée d'extraits du texte grec et des versions arabe et éthiopienne, Paris, 1886.

Facsimile

Mss. 588, f. 12v. Copistul M1.

ГЛАВА. Д.

Ѡ единомъ свѣтницѣ, иже въ тайнѣ Хрїстиан скоя дръжаше сѧ вѣры: и ѡ двою иноку сьжжен ную.

Мужь бо нѣкїй, чтнѣйшїй бяше въ болярехъ въ дворѣ црскомъ, житїе кро ткокъ, и вѣрою благо чтивъ, и ѡ спасенїи свое мъ пекыйсѧ яко подо баше, но таяся страха ради цр̃ева.

Нѣкоторїи же позавидѣвше, дерзновенїю его еже имѣ къ црю. съвѣтоваше ѡ клевети на нь, и се бя ше попеченїе имъ свое съ усердїемъ. и нѣ когда ишедшихъ цреви на ловъ, съ ѡбычны ми ему боляры.

Капитулеле КД

де унь сфетникъ кареле цинѣ пре аскунсъ Крединца Крещинѣскъ: ши де дой Кълугъри арши.

Къ оу кѣва ѡаре каре але, че ера маре дечи есте пре ... ка ... ампъратулꙋ, кꙋ бїнаца бѫ, ши кꙋ крединца крещинъ. ши де спъсе нїа лꙋ гриждѫ се кꙋмꙋ се каде, ч ... фꙋри, де ... ре фрика ампъратꙋлꙋ. дере ачѣла оуний челе ера бꙋне пре ... ... лꙋи кѫ ... ла ... ампъратꙋ. се сфъѣтꙋира съ пырасѫ, ши афаче ачаста ера гриж ... кꙋ толтѫ невоинца. ... ѡдатѫ еши ампъратꙋ ла вынатъ, кꙋ кареле кои ера де пре ... аши,

Mss. 588, f. 16v. Copistul M1.

Mss. 588, f.277ʳ. Copistul M2.

73

ГЛАВА И

АФТѸЛЕКЇА

Mss. 2470 f. 73r.

Mss. 3339 f. 43v.

87.

44

мд

прѣдꙋхꙋ че ѧниналѫ · ши че аꙋ сѡперелѫть
грех агрижіи кареле делаꙋнѫ врѣме ꙁъть
лсꙋпра мнціи мѣле де грабъ сеспасе · ѿпꙋ
немь дарѫ кинее немерекъ акѡа · ши деман
ціи чека ман бꙋне деисъ чѣле чеаи грѫиить ·
нꙋ пъгъдꙋи амьспꙋне де трѣселе · карлаа
ꙗрѫ ръспꙋнсъ ꙁисе · ꙗте таина чѣ маре
аскꙋсѫ де веѣкъ ши де неамꙋрь · ꙗрѫ лаа лиа
ции ѣ анлсѡ сеаратѫ нѣмꙋлꙋи ѡменескъ ·
аисърꙋи ивире мꙋцьпрорчи ши дирепць саꙋ
вестит дедемꙋть · исꙋ дарꙋ де мнꙁееекꙋлꙋ
дꙋхь дебъцьдь исꙋ мꙋтие пъцин ши исꙋ мꙋле
кипꙋри · ши спꙋндь исꙋ маре глаа тоць
мꙋтꙋнрѣ чевръсьфіе · ши спꙋнидꙋо ·
фоате потіасъсо ши каꙁѫ · ꙗрѫ нꙋсо въ
ꙁꙋрѫ · чеачесть нѣмь деапсон сеаковени
чи алꙋа мꙋтꙋнрѣ · исъ креꙁꙋдь ши касле
ꙁьдꙋсе мꙋлꙋи кафи · ꙗрѫ іѡасафъ ꙁисе ·
тоате кътеаи грꙋи фъръпи содоимлѫ
креꙁь · ши прекаре дениеꙁѣꙋ ѿ пꙋн ѿ акеа
секꙋ · нꙋмаи чемьспꙋне а тѣеат ѣфърѫде

Mss. 3339 f. 44r.

Abstract

The main objective of the project entitled *Reflexes of the European Medieval Period in Old Romanian Culture. 'Barlaam and Joasaph' in the Oldest Version of Udriște Năsturel's Translation* was the editing and studying of the Romanian manuscript 588, kept in the Library of the Romanian Academy in Bucharest.

The manuscript contains the earliest version of the apologetic novel entitled *Barlaam and Joasaph,* transalted into Romanian by Deputy Voivode Udriște Năsturel ot Fierești in the time of great cultural effervescence of Voivode Matei Basarab.

Dating over a thousand years before, the legend of the Indian prince Joasaph and of the hermit Barlaam reached its climax in the medieval period, when it became well-known in almost all European literatures. Since then it has sparked a constant interest, materialized through the numerous studies dedicated to it. Although it has long been subject of intense study, the exegesis of the legend of Joasaph, believed to have been the Indian prince Buddha, is far from being completed.

The chronology of the first Christian versions and the relationships of affiliation between them are still subjects of research surrounded by controversy. The name of Josaphat was mentioned for the first time in a Greek version.

Whether from Greek, Latin or from Slavonic, the hagiographical legend was translated in to almost all European literatures.

Due to the Latin translations, the history of Barlaam and Josaphat gained great importance in mediaeval Christianity, at a time when the two were considered to have Christianized India. Simultaneously, the link made between the name of the legend and the name of John of Damascus

strengthened the impression that the writing was factual, so much so that at the date the two were eventually sanctified, few scholars doubted their real existence.

Almost all the translations from Latin were made before the end of the 15th century. Among the French mediaeval versions, the most widespread was the one made in verses, translated from Latin by Guy de Cambray between 1209 and 1220. The same year of 1220 marks the appearance of the German translation in verses, accomplished by Rudolph von Ems. There also exist versions in Spanish (14th century), Portuguese, Catalan, Italian, Norse (first half of the 13th century), Swedish (15th century), Hungarian (16th century), Czech (15th century), and Polish (16th century). The first Anglo-Normand version appeared around 1200, made by Chardry in verses. Entitled *Josaphaz*, Chardry's variant is a summary of the Latin narrative (Koch, 1879). In English literature, there are both variants in verses and translations in prose. The earliest extant copy is a variant in verses that belongs to the 16th century and is based on two manuscripts from the 14th century.

In Eastern Europe the novel spread through translations made from Slavonic originals. The date of the first Slavonic translation is still a controversial issue. Some specialists consider that the first translation from Greek was made in south Slavonic, sometime between the 11th and the 13th century. According to another hypothesis, there existed two independent Bulgarian translations, which appeared in the 14th century. Finally, I. Lebedev believes that the first translation from Greek was made into Russian Slavonic between the 11th and 12th century. It must be noted that all Slavonic manuscripts mention John of Damascus as the author.

On the Romanian territory, *The Life of Saints Barlaam and Josaphat* initially entered through the Slavonic language and the first manuscripts containing it belong to the final period of the Middle Ages. The oldest among these is a codex written in Middle Bulgarian at the beginning of the 15th century, which was kept for a time at the Neamț Monastery and is at present at the Library of the Romanian Academy in Bucharest.

Before they were translated into Romanian, certain parables from the novel had been introduced in two other writings belonging to old Romanian culture. Thus, the parable of the unicorn appears in *The Life of*

Patriarch Nifon, written by Gavril, Head of the Athos Priest Community. *The Teachings of Neagoe Basarab to His Son, Teodosie,* written in Slavonic, includes, besides the parable of the unicorn, five more parables.

The Life of Saints Barlaam and Josaphat was adopted in Romania after the western world had experienced the Renaissance. Midway through the 17th century, in 1648, the Romanian scholar Udrişte Năsturel, from southern Wallachia, makes the first and most accomplished translation of the novel.

The autograph manuscript of the translation was lost, and the writing was not printed at a time when, according to tradition, few books were printed other than those used by the church.

Although not printed, the story of the life of the two hermits spread very quickly, being written and rewritten several times and becoming familiar to the public in the other Romanian provinces, Moldavia and Transylvania.

The legend of the two sanctified characters had a powerful impact on other cultural fields. In the 15th century, when only Slavonic versions of the writing circulated on the Romanian territory, the life of the two hermits was represented on the walls of the Neamț Monastery, painted by the decorating artists of ruler Stephen the Great.

There also exist links between the ideational structures of some episodes in the novel and certain motifs in Romanian folklore literature. Thus, the *Parable of the Four Caskets* from *Barlaam and Josaphat* was echoed in the extremely popular tales called *Old Man's Girl and Old Woman's Girl,* recounted by Ion Creangă, or *The Old Man's Well-behaved Girl,* a folk tale collected by Petre Ispirescu.

Many other parables quoted by Barlaam with the aim of converting Josaphat ensured, due to their beauty, the universal perennial character of the legend.

These parables have always been highly successful and held in high esteem. In late mediaeval times on the Romanian territory, some of them delighted the readers' imagination so much that, due to their homogeneous structure, they could be used independently in standard literature, where they became true *nuclei of wisdom.* Certain manuscripts are a proof of this. One such manuscript, copied in 1768 in Transylvania and found for a time in the possession of Moses Gaster, was taken abroad and is presently kept

in the John Rylands University Library in Manchester. This miscellany contains many Romanian writings. Among these can be found *Istoriile Sfântului Varlaam către Ioasaf, fiul lui Avemer, Împăratul Indiei* ("The Histories of Saint Barlaam to Josaphat, Son of Avemer, Emperor of India"). These histories, in other words the parables the title sends to, though unnamed, are simple to identify. They are the following: *The Story of the Unicorn, the Man and His Three Friends, the King for a Year, the Trumpet of Doom, the Four Caskets,* and in a very concentrated form, *the Nightingale and the Fowler.*

The phenomenon was universal, and the same parables were borrowed from the text by all the literatures the text circulated in. For example, *the Parable of the Four Caskets* is often referred to by mediaeval writers. It was used by Boccaccio in the *Decameron,* in the first novel of day 10 and it also inspired Shakespeare in a scene from *Merchant of Venice.*

*

Due to various reasons, the editing of manuscript 588 has constantly been postponed. Either because the manuscript was no longer on the territory of our country or another manuscript was unfortunately chosen to be published instead or because the editorial plan was changed, the earliest copy, descending from the original of Udişte Năsturel's translation has to this day remained covered by the dust of times gone by.

None of the texts published so far comes close enough to the initial writing of the translation that Udrişte Năsturel made for the novel bearing the title *Barlaam and Joasaph* in the year of 1648 as the version extant in manuscript 588. Our edition thus answers a need long talked about in Romanian philology.

The work was structured in four sections, entitled: *Introductory Study, Note on the Edition, Barlaam and Joasaphat* (text edition) and *Glossary* respectively. At the end, after the *References* we reproduced a few facsimiles that belong to the versions considered to have been copied by copyist Fota.

The *Introductory Study* comprises useful information concerning the appearance, translation and the dissemination of the legend in various European literatures. The linguistic peculiarities analyzed emphasize the outstanding abilities of translating into Romanian exhibited by scholar Udrişte Năsturel.

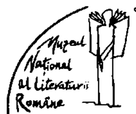
The methods used in transcribing the texts were detailed in *Note on the Edition*, which comes before the transcribed text. In order to offer an integral image of the narrative writing, the six missing leaves from the beginning of manuscript 588 have been completed by the corresponding leaves from manuscript 2470, since the differences between the two manuscripts are minimal.

The *Glossary* which follows the edition facilitates the modern reader's access to the text, as the terms included here have long sunk into oblivion, while some of them were quite unfamiliar even to Năsturel's contemporaries.

The *References* from the end of the volume comprise titles of certain texts that we studied and which we referred to in our work.

Finally I would like to express my gratitude to the project manager, academician Marius Sala, for his support during the period the research project was carried out and, not least, to Mr. Alexandru Mareș for the invaluable advice he constantly offered to me.

Summary

Editura Muzeului Național al Literaturii Române

CNCS PN - II - ACRED - ED - 2012 – 0374

Coperta colecției *AULA MAGNA*

Machetare, tehnoredactare şi prezentare grafică:
Nicolae LOGIN, Luminița LOGIN

Diseminare: Ovidiu SÎRBU, Radu AMAN

Traducerea sumarului şi sintezei, corectură şi bun de tipar
asigurate de autor

ISBN 978-973-167-153-6 Apărut trim. II 2013